Katica Nevistić

BUGOJANSKI DNEVNIK
1988-1998

Nakladnik: *Svjetlo riječi, Sarajevo - Zagreb*
Za nakladnika: *Petar Matanović*
Priredio: *Tomislav Brković*
Lektura: *S. Dražana Radman*
Grafičko oblikovanje: *Tomislav Brković*
Naslovna stranica: *Ipsilon studio, Sarajevo*
Tisak: *Suton, Široki Brijeg*

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821.163.4 (497.6) -94

NEVISTIĆ, Katica
Bugojanski dnevnik : 1988-1998 / Katica Nevistić. - Sarajevo ; Zagreb : Svjetlo riječi, 2005. - 643 str. : ilustr. ; 24 cm

ISBN 9958-741-40-7 (Sarajevo)
ISBN 953-7091-20-1 (Zagreb)

COBISS.BH-ID 14217734

Katica Nevistić

Bugojanski dnevnik

1988-1998

Sarajevo - Zagreb, 2005.

SVJETLOST I NADA

Slamčica na tlu.
Jutarnja rosa,
podnevna sjena.
Radosna suza
u razgovoru.
Granit od istine.
Jača od nabujale
rijeke.

Vjernija od anđela čuvara
je Katica moja.

Bugojno, 9. 1. 2000.

Mara Vučić r. Vuleta,
Katičina školska kolegica
iz gimnazije

Predgovor

Jesu li stari prijatelji i dalje prijatelji?

Nakon objavljivanja knjige *Svoju zemlju i oni su voljeli*[*] bilo je pojedinaca koji su pitali kad će biti objavljen i dnevnik pokojne Katice Nevistić. Tko je pročitao ili samo prelistao spomenutu knjigu uočio je kako se kroz nju provlače zabilješke iz Katičina *Neobjavljenog dnevnika.* Da bismo udovoljili istinskoj želji mnogih Bugojanaca, još više, da bismo zahvalili tihoj, jednostavnoj i skromnoj ženi na svemu što je u svom životu učinila, objavljujemo ovaj Dnevnik.

Dnevnik obuhvaća razdoblje od 1988. do 1998. godine. Deset godina vremenski je malen period, ali se vrijeme ne mjeri samo kalendarski. Posebno to vrijedi za ratne godine 1992–1994. kada je Katica neumorno, iz dana u dan, bilježila sve ono što se u Bugojnu i oko njega događalo. Radeći za vrijeme rata u bugojanskom župnom uredu, koji je tada bio okupljalište katolika i Hrvata, i ne samo njih, sva događanja, saznanja i ljudsku patnju pokušala je zabilježiti i otrgnuti zaboravu.

Iz Dnevnika je vidljivo da je Nevistićka bila pod velikim unutarnjim pritiskom Drugog svjetskog rata i Križnoga puta, kada je uz mnoge rođake i prijatelje izgubila i dva brata. Nije studirala povijest, pa nije posve razumijevala veliku politiku. Nju je, međutim, sjajno detektirala na malom prostoru, među malim ljudima, onim stvarno ugroženima, jer je s nepotkupljivošću znala da veliku politiku vode mali ljudi i da ta velika politika najgore posljedice ostavlja nejakima i stvarno nemoćnima. Uočavala je i s malo riječi opisivala ljudsku dušu i ponašanje, osobito u nevolji. U svom pisanju majstor je patnje. Do izražaja dolazi njezina ljudska širina, a onda se ponekad, razumljivo, ukoči u svojoj boli, jer ništa ne mijenja čovjeka kao patnja. Zato je ovaj dnevnik o malim ljudima isprepleten spomenima na događaje iz svjetske povijesti.

---

[*] Katica Nevistić – Fra Tomislav Brković – Fra Janko Ljubos, *Svoju zemlju i oni su voljeli – Poginuli i nestali iz bugojanskog kraja: u Prvom svjetskom ratu (1914–1918), Drugom svjetskom ratu (1941–1945) i poraću te u ratu 1991–1995,* Svjetlo riječi, Sarajevo – Zagreb, 2004.

Tko bude čitao Dnevnik, primijetit će kako vrijedi ona stara izreka: *Povijest se ponavlja!* Ali u bugojanskom slučaju ima i nešto više. Ima ono što je primijetio britanski državnik, pisac i dobitnik Nobelove nagrade za književnost 1953. Winston Churchill kada je ustvrdio: *Povijest se ponavlja, ali svaki put sve više košta!* Tko poznaje povijest Bugojna, posebno povijest stradavanja ljudi, odmah će uočiti da se povijest Drugog svjetskog rata u tom gradu i njegovoj okolici ponovila s još većim posljedicama u ratu 1991–1995. Nije, naravno, Bugojno iznimka u tome. No i Bugojno je svakako veliki primjer da je prošli rat bio jedan od najprljavijih ratova u povijesti čovječanstva. Mnogi su protjerani sa svojih ognjišta, ostali su bez najbližih, bez obitelji i domova. Mnogi su bili zatočeni u logorima diljem BiH, a o mnogim odvedenim i nestalim ni danas se ništa ne zna. Mnogo je patnje bez smisla, mnogo je ljudske mržnje, zla i gluposti bez opravdanja.

Iza pokojne Katice ostao je veći broj bilježnica u kojima je zapisivala događaje. Posebno u ratnim godinama 1993–1994. svaki bi dan, zbog sigurnosti, dok bi išla na posao u župni ured, nosila drugu bilježnicu i u nju pisala nova saznanja da bi zabilješke od proteklih dana ostale skrivene i sačuvane zbog nesigurnosti i rata.

Katicu sam upoznao u kolovozu 1998. kada sam došao u Bugojno za župnog vikara. Ubrzo nakon poznanstva nastalo je naše prijateljstvo koje se naročito očitovalo kroz mnoštvo razgovora. Nekada bi ti razgovori znali trajati dugo, a bili bi vođeni tek s malo riječi. Nekada bi samo jedna riječ sve objasnila. Nekada bi ponovni razgovor prekinuo dugotrajnu šutnju koja bi rodila riječ. Govorila bi: *Nekad mi se pričinjalo kao da je sve zatajilo i da ništa ne znaš. Ne znaš jesu li stari prijatelji ostali i dalje prijatelji. Znaš samo da je nebo visoko, zemlja tvrda, a nijedne ruke prijateljske nema pružene!* Ipak, susretala je prijatelje čije bi joj ohrabrenje davalo novu snagu za život. Čitajući Dnevnik, može se vrlo lako uvjeriti u istinitost ovih tvrdnji.

Vjerovala je Katica u naše prijateljstvo te je znala reći kako je *prijateljstvo najljepši i najdragocjeniji dar, smisao svih darova što ih ljudi jedni drugima daruju.* Zbog toga mi je, s vremenom, u punom povjerenju, govorila o prikupljenim podacima o stradanju bugojanskih Hrvata u prošlom stoljeću do kojih je u svom napornom istraživačkom radu došla. Plod tog prijateljstva, razgovora i zajedničkog rada jest već spomenuta knjiga *Svoju zemlju i oni su voljeli* i povjerenje koje mi je ostavila za objavljivanje njezina Dnevnika.

Danas, kada Katica više nije s nama, želja mi je plod zajedničkog prijateljstva podijeliti s vama kako bih i vas, dobronamjerne i iskrene čitatelje, ovim Dnevnikom učinio Katičinim i svojim prijateljima.

Tko se bude zanimao za Bugojno 20. stoljeća, nezaobilazna literatura bit će *Bugojanski dnevnik.* On jednim dijelom odgovora na pitanje: Kako je moguće da je do kraja srpnja 1993, neposredno iza sukoba s Muslimanima, iz Bugojna iščezlo preko 13.000 Hrvata? Kronika nikoga poimence ne proziva, ali pojedinačno pita svakog Bugojanca: Što se to dogodi s Bugojnom? Tko ga izda? Tko ga ostavi? Nakon ovih pitanja bit će razumljiva i Katična želja na samrti: *Neka Dnevnik nijednom svojom stranicom ne bude optužnica, nego neka bude svjedok jednog suludog i osvajačkog vremena!* Zbog toga mnoga imena zlih susjeda, bivših prijatelja, ubojica te progonitelja nigdje nisu navedena, kao ni u knjizi *Svoju zemlju i oni su voljeli.*

U Dnevniku su učinjene i neznatne preinake i uvršten jedan broj pisama (donesenih u kurzivnom obliku), prijepisa i faksimila dokumenata. Također su u uglatim zagradama i u bilješkama donesene priređivačeve dopune.

Tekst je obogaćen odgovarajućim fotografijama. Budući da se Katica u svojim sjećanjima često vraća u djetinjstvo, u Dnevniku se nalazi i određen broj fotografija koje nas vizualno vraćaju u njezino djetinjstvo i prošlost Bugojna.

Na kraju, iskreno zahvaljujem svima koji su pomogli objavljivanje *Bugojanskog dnevnika.* Kako bi to rekla Katica: *Svima od srca hvala. Hvala od srca koje je umorno, ali još uvijek kadro voljeti svakoga!*

Zahvalan sam Bogu što sam bio Katičin suvremenik i suradnik kroz njezine zadnje godine. Otišla je tiho, bez krune na glavi, ali, siguran sam, s ponosom u duši i velikom ljubavlju prema svome rodnom gradu, njegovim ljudima i zavičaju. Za njih je potrošila život.

Tomislav Brković

Prošlost se ne smije zaboraviti, ne smije negirati, ali se ne smije staviti ispred budućnosti. Ona nema sredine: ili je temelj ili opomena sadašnjosti!

1988.

Proljeće je 1988. godine. Trebalo bi da se radujem životu, a život me počinje plašiti. Ne znam je li to neka slutnja na zlo ili je tomu razlog današnji susret i razgovor s Milanom Zubićem, poslovođom radionice "Kiper" bugojanske "Špedicije".* Susreli smo se u krugu poduzeća među grupom vozača i mehaničara. Poslovno često razgovaramo. Danas, posebno raspoložen, zove me i glasno pita: "Katice, znate li onu pjesmu: Ko to kaže, ko to laže", nije ni završio, a ja nastavim: "Srbija je mala. Nije mala, nije mala, triput ratovala. Više neće ako bude sreće". – "Vidite kako ja znam Vašu, a znate li Vi moju pjesmu: 'Što će meni šajkača na glavi, kad ja volim crven, bijeli, plavi!'" Milan se naljuti i ode.

Bože moj, kamo ovo vodi? Slobo [Slobodan Milošević] se uvukao u mnoge duše, ali ni od ovakvih kao ja ne prave se zapisi.

Povlačim se. Ozbiljno razmišljam o odlasku u mirovinu. Nesigurna sam bilo da sam na poslu ili kod kuće, bilo da razgovaram s prijateljima, sjedim pred ekranom ili pak slušam vijesti na radiju. Nitko i ništa ne ohrabruje. Naprotiv, sve najavljuje nešto strašno što se približava.

Rad je prestao biti izvor dostojanstvene egzistencije, postao je bezvrijedan. Na jednoj strani, narod je zapao u siromaštvo, a na drugoj, taj isti narod ne čuva kruh: iz kanta za smeće komade kruha odnose psi, mačke, ptice.

Država pokušava riješiti socijalne probleme zaduženjem u inozemstvu. Europa i SAD ostavljaju Balkan za kasnije. Sada im se žuri srušiti tvrđavu Saveza ruskih državica uključujući i države Europe što politički pripadaju Istočnom bloku. Nama kao da kažu: "Vi Balkanci doći ćete na red kasnije. Zasad evo vam koja milijarda dolara za šutnju, privrednu reformu."

Ali, Jugoslaviju ne potresaju samo privredni problemi, već prvenstveno politički.

---

* Bugojanska "Špedicija" osnovana je 1948. Svrstavala se među najveće prijevoznike robe u Europi. Krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća imala je oko 1.500 zaposlenih radnika i oko 800 voznih jedinica za prijevoz robe i putnika. U ovom poduzeću Katica je radila kao knjigovođa od 1965. do svoga umirovljenja 1988. Početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća bila je u istom poduzeću i predsjednica opće službe.

Skupljanje i nosanje kostiju nije dužno poštovanje prema nevino ubijenim, nego prizivanje osvete, aveti prošlosti, što je stoljećima na balkanskim prostorima podgrijavala mržnju.

Prošlost se ne smije zaboraviti, ne smije negirati, ali se ne smije staviti ispred budućnosti. Ona nema sredine: ili je temelj ili opomena sadašnjosti! Život ne smije svaki put početi "od mene", već od "jučer", a "jučer" mora biti nadgradnja za "sutra".

Od svibnja 1988. politički život u zemlji poprimio je nekontrolirane tokove. Stanje na Kosovu sve se više zaoštrava. Masovni mitinzi koje uglavnom organiziraju "ugroženi" Srbi i Crnogorci s Kosova, i sukobi oko izmjena u ustavu Savezne Republike Srbije, prohujali su poput uragana Vojvodinom, Crnom Gorom i Srbijom.

9. 7. 1988.

– Srbi i Crnogorci s Kosova organizirano došli na miting u Novi Sad.

29.–30. 7. 1988.

– Više od 20 sati neprekidno trajala sjednica CK SKJ [Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije]. Raspravljalo se o stanju na Kosovu.

20. 8. 1988.

– U Titogradu i Kolašinu, Crna Gora, organizirani mitinzi potpore Srbima i Crnogorcima na Kosovu.

1. 9. 1988.

– Pokušan izvoz mitinga iz Srbije u BiH. Predsjedništvo CK SKBiH [Centralnog komiteta Saveza komunista Bosne i Hercegovine] suprotstavilo se organiziranju i dolasku mitingaša u BiH.

17. 11. 1988.

– Iz Starog Trga kraj Trepča krenuli rudari Albanci u Prištinu s namjerom da se pridruže svom narodu koji prosvjeduje protiv smjene Kaćuše Jašaria i Azema Vlasija. Sukob sa srbijanskom milicijom.

19. 11. 1988.

– U Beograd se slila rijeka mitingaša. Pretpostavljaju da ih ima blizu milijun. Ispunili su cijeli prostor na ušću Save u Dunav i okolne ulice. Da im je cilj bio plemenit, rekla bih da je skup bio veličanstven. Po onome što sam slušala i vidjela, više odgovara ako ka-

žem da je skup bio zastrašujući. Slobo je pripremio teren. Sada stupa na scenu!

– Statistika župe Bugojno za 1988: Kršteno 226 osoba, umrlo 69 osoba, vjenčana 84 para.

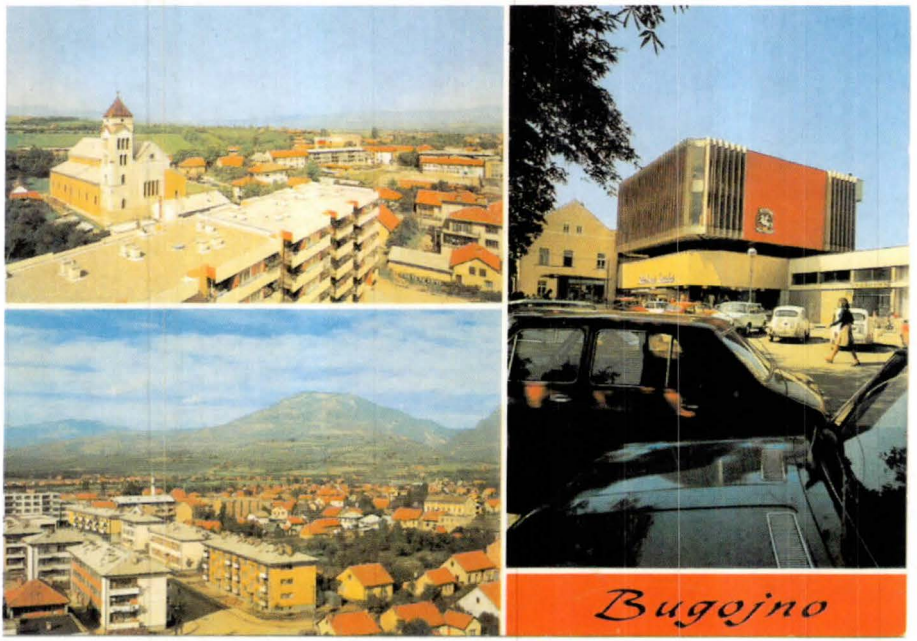

Razglednica Bugojna krajem sedamdesetih godina prošlog stoljeća

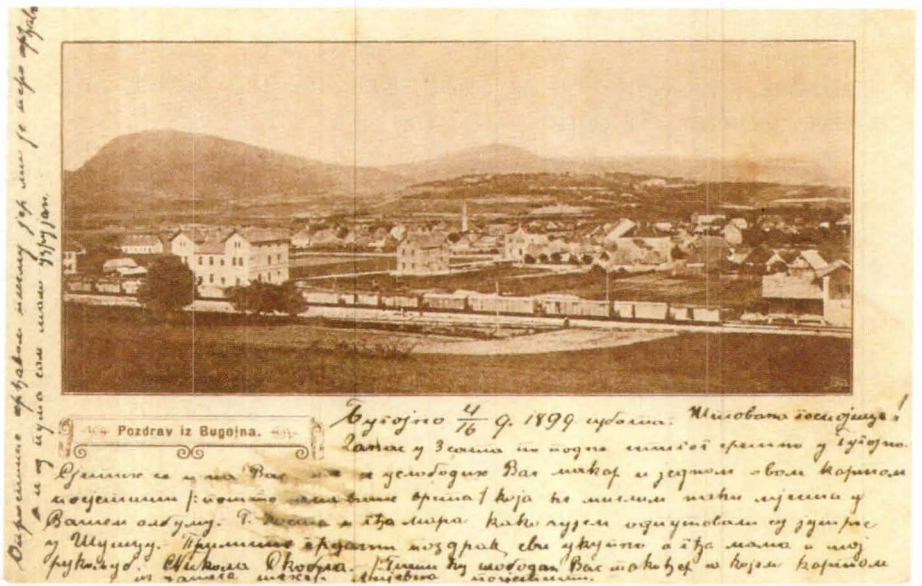

Razglednica Bugojna, poslana 16. 4. 1899.

Razglednica Bugojna, poslana 10. 7. 1902.

Ako se povijest piše po savjesti, istinito, dugo ostaje na ponos jednima, a opomenu drugima. Piše li je samo pobjednik, ispravke se nadopunjuju u krvi budućih naraštaja vlastitog naroda.

1989.

Prvi dani nove 1989. godine obilježeni su sve jačim pritiscima srpske politike na Sloveniju i ujedinjavanjem na zboru u ljubljanskom Cankarjevu domu slovenske intelektualne i političke elite u podršci Albancima i suprotstavljanju Miloševićevoj politici.

10.–11. 1. 1989.

– Masovne demonstracije i mitinzi u Titogradu: narod viče, ne zna na koga; milicija tuče narod, ne zna uime koga. Netko je ipak sve znao i isplanirao. Pala je vlada Crne Gore i smijenjeno je neposlušno političko vodstvo.

20. 2. 1989.

– Počeo štrajk rudara u Starom Trgu. U jami-oknu 700 m pod zemljom poslije smjene ostalo oko 1.000 rudara. Ne žele napustiti rudnik dok ne dobiju garanciju da se neće mijenjati Ustav iz 1974. godine i da neće smijeniti Kaćušu Jašaria i Azema Vlasija, političke lidere kosovskih Albanaca. Zahtijevaju da im osobno dođu visoki partijski dužnosnici.

24. 2. 1989.

– Rudarima, štrajkačima Starog Trga, na njihov zahtjev, došao dr. Stipe Šuvar, predsjednik CK SKJ i Remzi Koljgeci. Sišli su u okno. Razgovarali su, ali niti je njima Šuvar mogao što obećati, niti ih je uspio nagovoriti da napuste rudnik.

Pred rudnikom je za to vrijeme, s rukama u džepu, stajao novi lider kosovskih Albanaca Rahman Morina. S podrugljivim osmijehom poput cinika gledao je u svoj okupljeni narod. Prostorno je među njima bio samo kordon milicije s pendrecima; u duhu je među njima bio ponor!

U noći se samoinicijativno u rudarsko okno spustio Azem Vlasi. Ostat će tajna i samo nagađanja što je zaista razgovarao s rudarima, jer Albanac zna čuvati tajnu, zna držati besu (časnu riječ).

Jedino se zna da je taj pohod rudarima Azemu Vlasiju ubrojen u veliki politički grijeh.

26. 2. 1989.

– Predsjedništvo CK SKJ održalo sjednicu i pozvalo rudare da izađu iz jame "radi svog zdravlja, albanske nacionalnosti i interesa cele Jugoslavije".

27. 2. 1989.

– Na skupu u Cankarjevu domu u Ljubljani Milan Kučan rekao: "U Starom Trgu brani se avnojska Jugoslavija." To kao i izjave u Hrvatskoj o solidarnosti s rudarima Starog Trga "digle su Srbiju na noge".

Već u noći dobro pripremljeni studenti krenuli su iz Novog Beograda prema Skupštini SFRJ. Radio i TV Beograd sve su pratili i izvještavali, pa se narod iz sporednih ulica pridruživao povorci što se poput ogromne rijeke "valjala" bulevarima Beograda.

Narod je postao magma koju nije bilo teško oblikovati. Srbijansko političko, intelektualno i duhovno vodstvo spremno se prihvatilo toga prljavog posla.

28. 2. 1989.

– Skupu pred Skupštinom pridružilo se ogromno mnoštvo naroda što je besplatnim vlakovima i autobusima pristiglo iz unutrašnjosti Srbije i Crne Gore, pa i Hrvatske i BiH. Među prisutnim bilo je i onih koje je "talas naroda" jednostavno povukao sa sobom. To se desilo jednoj Travničanki: kada je izašla iz autobusa, stavili su joj kuvertu u džep i pokazali da ide u masu. U kuverti je bilo 17.000 din.

Ovaj miting prerastao je onaj na ušću Save. Nazvan je *"Bratstvo i jedinstvo"*. Kako su ovaj naziv, ove riječi i službeno postale otrcane. To se zaključuje po parolama, uzvicima, pjesmama kao:

Samo napred, Slobodane, ne gubimo više dane!

Slobodane majčin sine, izdrži do zime!

Slobodane ime ponosito, dobro te je naučio Tito!

Ne daj se, Srbijo!

Ko to sinoć kroz Topolu prođe, čini mi se da je Karađorđe!

Ne damo te zemljo Obilića, ne damo te bez krvoprolića!

Ko to kaže, ko to laže, Srbija je mala. Nije mala, nije mala, triput ratovala. I opet će ako bude sreće!

Jugoslavija bez republika!
Jedan ustav za sve!

Na ovom mitingu osim Slobodana Miloševića i Petra Gračanina, ministra unutarnjih poslova Jugoslavije, govorio je i predsjednik Predsjedništva SFRJ Raif Dizdarević. Iako je bio "podvita repa", zvižducima su ga upozorili da je nepoželjan govornik.

– Ovog istog dana sastalo se Predsjedništvo SFRJ, kolektivni šef države, i donijelo kobnu odluku o uvođenju izvanrednog stanja na Kosovu. Tenkovi, vojska i milicija krenuli su na narod, a zvučni zid probijali su MIG-ovi. Gdje i kada će se zaustaviti?

1. 3. 1989.

– U Bjeljini uhapšen Azem Vlasi. Došao kod ženinih rođaka da upiše sina Adema u školu.

28. 6. 1989.

– Vidovdan. "Svi putovi vode" prema Gazimestanu. Tu su uz patrijarha Germana i druge vjerske dužnosnike Srpske pravoslavne crkve stigli i partijski i državni predstavnici. Zapažen je dolazak helikopterom dr. Janeza Drnovšeka, predsjednika Predsjedništva SFRJ, ali on nije glavna ličnost, već Slobodan Milošević. Slavi se 600. godišnjica "izgubljene" Kosovske bitke. Ovaj folklor zaista liči samo na nas Balkance, jer normalan svijet slavi pobjede.

S. Milošević govori: "Sticajem okolnosti ovaj veliki 600-godišnji jubilej Kosovske bitke dogodio se u godini u kojoj je Srbija posle mnogo godina, posle mnogo decenija povratila svoju državu, nacionalni i duhovni integritet. Zato nam danas nije teško da odgovorimo na ono staro pitanje sa čim ćemo pred Miloša. Igrom istorije i života baš u ovoj godini Srbija je povratila svoju državu i svoje dostojanstvo..."

Sanja li Slobodan? Možda. U snu se čovjeku svašta dogodi: osvaja prostore, penje se na visove i pada u provalije. U snu se čovjek odmara, u snu se zamara. Što li će san donijeti Slobodanu, danas simbolu srpstva, što li nas čeka?

Vrijeme i velike ljude skine s "božanskog" mjesta i odredi im mjesto među smrtnicima, i to po zasluzi kako su životom pisali povijest za buduća pokoljenja. Ako se povijest piše po savjesti, istinito, dugo ostaje na ponos jednima, a opomenu drugima. Piše li je samo pobjednik, ispravke se nadopunjuju u krvi budućih naraštaja vlastitog naroda.

13. 10. 1989.

– Kakva ironija? Na sjednici CK SKJ napadnuta ličnost Josipa Broza Tita, njegova povijesna uloga i djelo. Narod je opet imao pravo kada kaže da "revolucija jede svoju djecu". Ako to ne učini dok su u povoju, onda kad stasaju. A sada vidimo da ne prašta ni poslije smrti. Pojede svoje "čedo" makar već bilo običan leš!

25. 12. 1989.

– Prvi put u Hrvatskoj javno građanima čestita Božić predstavnik komunističke vlasti! Ivica Račan.

– Statistika župe Bugojno za 1989: Krštene 253 osobe, umrle 93 osobe, vjenčano 89 parova.

Crkva u Bugojnu početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća

Mladima će trebati mnogo bolnog iskustva
da znadnu cijeniti slobodu!

1990.

Nova 1990. godina započela je denominacijom jugoslavenskog dinara. 10.000 dinara postalo je 1 dinar. Utvrđen je i tečaj: 7 dinara = 1 DEM (12 dinara = 1 USD). Građanima je omogućena kupovina deviza u bankama po tom tečaju.

12. 1. 1990.

– U Münchenu osnovana udruga "Hrvatsko obiteljsko kolo" čije je poslanje rad na promicanju kulturnih vrednota hrvatskog naroda.

11. 2. 1990.

– Nelson Mandela, legendarni borac za crnačka prava u Južnoafričkoj Republici, poslije 29 godina zatočeništva, pušten na slobodu.

20. 2. 1990.

– *(1790)* Prije 200 godina umro Josip II, car austrijski i hrvatsko-ugarski kralj, sin carice Marije Terezije. Njegovu vladavinu povijest obilježila prosvjetiteljskim apsolutizmom.

23. 2. 1990.

– U zračnu luku Pleso, bez vize, poslije dugog boravka u tuđini, vratio se Širokobriježanin Gojko Šušak.

24. 2. 1990.

– Izborom u Središnji odbor HDZ-a [Hrvatske demokratske zajednice] počinje politička karijera Gojka Šuška. Na I. konferenciji HDZ-a zavijorila hrvatska zastava bez petokrake.

25. 2. 1990.

– U Zagrebu održan prvi sabor HDZ-a.

28. 2. 1990.

– U Beogradu Milošević prijeti svima koji ne misle kao on.

– U Zagrebu nova stranka HDZ glasno progovorila o težnji hrvatskog naroda za svojom neovisnom državom. Centralna ličnost te

nove stranke je bivši jugogeneral, kasniji robijaš dr. Franjo Tuđman.

7. 5. 1990.

– U Vrlici Hrvati "živim zidom" spriječili prolaz tenkovima i transporterima JNA [Jugoslavenske narodne armije] za Sinj.

– U Šibeniku narodni prosvjed: traži se uspostava pravnog poretka u cijeloj Hrvatskoj. Inače pritisak iz Beograda i prijetnja JNA osjeća se u Hrvatskoj u sve većem razlazu Srba i Hrvata.

30. 5. 1990.

– Utemeljen Hrvatski sabor. Utemeljena Republika Hrvatska. Dan državnosti.

10. 6. 1990.

– *(1840)* Prije 150 godina izvedena prva profesionalna predstava na hrvatskom jeziku *Juran i Sofija* ili *Turci pred Siskom*. Na večeras obnovljenoj predstavi bio nadbiskup Kuharić i komunistički lider Stipe Šuvar. *Ljudi moji, je li to moguće*, što bi rekao sportski komentator Mladen Delić.

21. 6. 1990.

– *(1970)* Prije 20 godina papa Pavao VI. proglasio svetim Hrvata franjevca Nikolu Tavelića.

24. 7. 1990.

– *(1950)* Prije 40 godina proglašena svetom Maria Goretti. Prvi put u povijesti proglašenja svetim bila prisutna majka svetičina.

27. 8. 1990.

– *(1590)* Prije 400 godina umro papa Siksto V. Bio izuzetno energičan do surovosti. Izgradio vodovod Acqua Felice i kupolu Crkve sv. Petra, a u Crkvi proveo reforme: osnovao 15 kongregacija i ograničio broj kardinala na 70.

29. 8. 1990.

– Na Kosovu sukob Albanaca sa srbijanskom policijom. JNA otvoreno ne napada, ali tenkovi i transporteri krstare po Kosovu.

2. 9. 1990.

– U našoj bugojanskoj crkvi kupili se prilozi za stradale rudare u Tuzli.

7. 9. 1990.

– U rano jutro hodočasnici pješaci otišli Gospi u Ramu, a poslijepodne autobusima otišla druga grupa hodočasnika s fratrima i časnim sestrama.

8. 9. 1990.

– Mala Gospa. Mise kao nedjeljom. I jutros su hodočasnici autobusima otišli Gospi u Ramu.

9. 9. 1990.

– U 9.30 sv. misa u crkvi u Bugojnu za đake i profesore.

– Objavljen Proglas bugojanskog HDZ-a. Ovaj proglas trebat će usavršavati i u djelo provesti. Mislim da čelnici nisu sretan izbor. Nekima će dobro doći za osobnu promociju. Jedan od njih nije bio u zatvoru zato što je Hrvat, nego zato što je bio kriminalac.

10. 9. 1990.

– U prostorijama župnog ureda počela vjeronaučna nastava za sve razrede osnovne i srednjih škola.

16. 9. 1990.

– Svečano otvaranje crkve, posvećene sv. Franji, na groblju na Guvnima. Fra Alojzije Perić pozvao dr. Kurta Waldegga i mene; sa mnom su došli i moji gosti iz Zagreba ing. Galileo i Mira Treursić. Bilo je divno. Sunce je umivalo brežuljke što se talasaju, a pjesme kao *Bilo je to godine...*, pa *Oj, ti vilo...* nas starije dirnula je ne samo u srce, već i u dušu! Mladima će trebati mnogo bolnog iskustva da znadnu cijeniti slobodu!

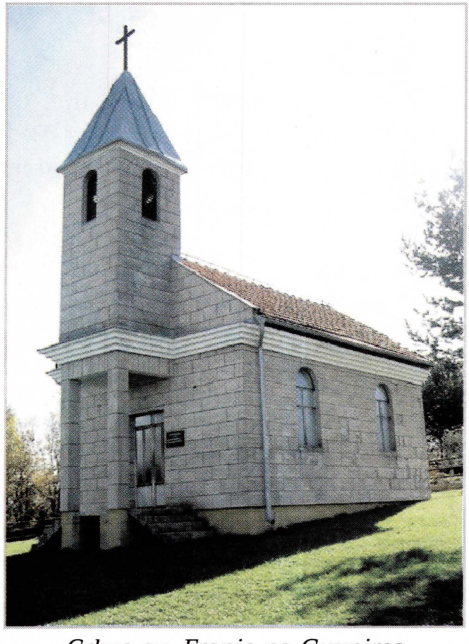

Crkva sv. Franje na Guvnima

23. 9. 1990.

– Sv. mise na grobljima: Vesela, Svilen, Guvna, Donji Vakuf, Lenđerovina i Bristovi.

28. 9. 1990.

– *(1970)* Prije 20 godina u Kairu je iznenada umro egipatski predsjednik Gamal Abdel Naser. Uz Tita i indijskog premijera Džavaharla Nehrua bio je suosnivač Organizacije nesvrstanih naroda.

30. 9. 1990.

– "Početak misija u našoj bugojanskoj župi na proslavu 700. obljetnice dolaska franjevaca u Bosnu (1291). Svaku večer molit će se krunice, slavit će se sv. misa i bit će prigoda za sv. ispovijed. U nedjelju slavimo i Sv. Malu Tereziju u Donjem Vakufu. Sv. misa je u 11 sati", kaže naš župnik fra Janko Ljubos.

2. 10. 1990.

– *(1870)* Prije 120 godina Rim postao glavni grad ujedinjene Italije.

4. 10. 1990.

– Danas je Sv. Franjo. Iako nije zapovjedna svetkovina, župnik nam predlaže da bude neradni dan i da se odgode poslovi koji mogu čekati.

7. 10. 1990.

– Susjedna župa Bistrica slavi sv. Tereziju.

10. 10. 1990.

– Alija Izetbegović izjavljuje: "SDA [Stranka demokratske akcije] hoće mene i Babu [Fikreta Abdića]". Obojica su veliki Muslimani. Babo je popularniji zbog neuspjele afere "Agrokomerca" u Velikoj Kladuši, a Alija je lisac.

14. 10. 1990.

– Sv. misa na groblju u Čaušlijama.

– HDZ BiH poziva članove i simpatizere na mjesne osnivačke skupštine.

16. 10. 1990.

– Vraćen spomenik banu Jelačiću u Zagrebu.

21. 10. 1990.

– Misijska nedjelja. U 15 sati sv. misa na groblju Sultanovići.

– Na molbu provincijala župnik preporučuje pobir za đake u Visokom i studente-bogoslove u Sarajevu.

– Bosanski franjevci u dogovoru s hrvatskim biskupom mons. Slobodanom Štambukom preuzeli pastoriziranje župe Sućuraj na istočnom rtu otoka Hvara.

24. 10. 1990.

– *(1890)* Prije 100 godina prvi vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler u Sarajevu osnovao redovničku "Družbu sestara služavki Malog Isusa".

29. 10. 1990.

– Iz Gornjeg Vakufa hodočasnici autobusima otišli u Rim, Asiz, Firencu i Padovu (6 dana – 250 DM). Malo sam im zavidna.

1. 11. 1990.

– Svisveti. U crkvi sv. mise kao nedjeljom. Poslijepodne u 13 sati na grobljima Sultanovići i Vesela molit će se opijela, a onda slaviti sv. mise.

2. 11. 1990.

– Sv. mise na grobljima Lenđerovina i Čaušlije.

9. 11. 1990.

– *(1880)* Prije 110 godina u Zagrebu jak potres. Bože mi oprosti, ali nekad poželim prirodnu katastrofu samo da se ljudi zbliže, da ne dođe do rata.

– *(1970)* Prije 20 godina, daleko od politike, na svom imanju umro Charles de Gaulle, francuski general i državnik.

11. 11. 1990.

– Župnik preporučuje moliti krunicu za sretne izbore.

– HDZ Bugojna organizira u KSC-u [Kulturno-sportskom centru] u 17 sati političko-glazbeno-zabavni program.

12. 11. 1990.

– *(1920)* Prije 70 godina Rapalskim ugovorom između Italije i Kraljevine SHS (Jugoslavije) Italiji pripali mnogi hrvatski otoci, dio Dalmacije i Primorja, posebno Rijeka. Rijeku su odmah počeli naseljavati.

14. 11. 1990.

– Sv. Nikola Tavelić, sv. misa na groblju Čaušlije.

– Proslavljeno "slime", običaj da se daruju graditelji kuće kada završe krov, ovaj put za dograđenu župnu kuću u Bugojnu.

18. 11. 1990.

– Dubrovački biskup dr. Želimir Puljić blagoslovio naše 42 nove klupe, nova sporedna crkvena vrata i nove prozore. Kumovima-darovateljima uručene su zahvalnice.

– IZBORI! Prvi slobodni! ... Višestranački i u BiH. Od onih za Predsjedništvo nijedan mi nije simpatičan. Zaokružila sam za sve osim za onu plačku dr. Biljanu Plavšić i ne za dr. Ejupa Ganića.

Unutrašnjost crkve u Bugojnu

23. 11. 1990.

– "U noći 23/24. 11. lopovi provalili crkvena vrata i ukrali sakrament (hostije, pokaznicu i tri vrijedne posude za pričest). Kriminalistička služba sve obradila i raspisala potjernicu. Ne radi se o političkim provokacijama, već o lopovima", upozorava nas župnik.

24. 11. 1990.

– *(1860)* Prije 130 godina u Hrvatskom narodnom kazalištu prekinuto izvođenje predstave "Šarlota" na njemačkom jeziku i objavljeno da će se od ovog dana govoriti samo hrvatski i glumit će samo hrvatski glumci.

25. 11. 1990.

– Krist Kralj. Sv. Kata. Dubrovački biskup dr. Želimir Puljić uputio svima pozdrave i blagoslov.

2. 12. 1990.

– Još nije pronađen sakrament. Župnik poziva sve župljane na molitvu kao zadovoljštinu Presvetom Oltarskom Sakramentu. Na

ovu nakanu je svaku večer moljenje krunice, a poslije sv. mise klanjanje Presvetom.

3. 12. 1990.

– Počele jutarnje predbožićne zornice.

– HDZ pobijedio na izborima za Općinsku skupštinu s 405 glasova prednosti.* Bučno se proslavilo. Iz jurećih auta vijorile se zastave. Da nas ta pobjeda ne uljulja? Stari Crnogorac u Kotoru Živko Živković kaže: "Kod nas u Monte Negru kažu da ako hoćeš imati mir u Jugoslaviji, onda podaj Srbima pare, Crnogorcima ordenje, a Hrvatima dozvoli da mašu zastavama." Hoće li nas tko "u snu" zaskočiti?

5. 12. 1990.

– Podjela darova uoči Sv. Nikole.

7. 12. 1990.

– Vinko Puljić, vicerektor u Vrhbosanskoj katoličkoj bogosloviji u Sarajevu, imenovan vrhbosanskim nadbiskupom.

8. 12. 1990.

– Pronađen ukradeni sakrament.

9. 12. 1990.

– Iz MUP-ovog izvješća župnik je doznao da je sakrament ukrao Musliman iz Vareša u suradnji s bugojanskim lopovima. Rastavljeni dijelovi prodavani su zlatarnici u Bihaću, a lopov je uhvaćen u Drvaru. Majstor Pero Šarić sastavio je dijelove crkvenog posuđa i sada je u upotrebi.

Kada su rekli da je to učinio Musliman, sjetila sam se istinite priče iz turskog vakta, doba. Sestra moga djeda Jela služila je kod Mutevelija u Malom Selu. Jednog dana hanuma je naredila da spremaju hranu više nego obično. Predvečer su osedlali konje, natovarili hranu i otišli.

---

* Izbori za Općinsku skupštinu, koji su održani 18. 11. 1990, dali su ove rezultate: Hrvatska demokratska zajednica 7.942 glasa (33,37%), Stranka demokratske akcije 7.537 glasova (31,65%), Srpska demokratska stranka 3.633 glasa (15,86%), Stranka demokratskih promjena 2.037 glasova (8,55%), Stranka reformskih snaga 1.612 glasova (6,77%), Stranka privatne inicijative 368 glasova (1,55%).

Vratili su se drugu noć. Konji su bili pretovareni. Tetka Jela zamalo da nije vrisnula kada je na njenom konju vidjela prebačenu paramentu. Bilo je dosta crkvenog ruha.

Ujutro je nastupila tišina i tuga: uginuo najdraži konj, onaj što ga je prekrio paramentom, crkao. Od sluga je saznala da su orobili kaursku crkvu pod Humom.

Aga se uplašio. Naredio je da se sve ponovno natovari na konje i vrati, a svog konja miljenika dao je umotati u "bile" čaršafe i zakopati u bašči.

16. 12. 1990.

– Časne sestre franjevke iz Sarajeva u KSC-u davale priredbu.

22. 12. 1990.

– Hrvatski sabor potvrdio novi hrvatski Ustav, garanciju jedinstva i cjelovitosti hrvatskog teritorija.

24. 12. 1990.

– Badnjak. Post. Ponoćka! U 19 sati u prozorima katoličkih domova upaljene svijeće.

– Na ponoćki župnik najavljuje: "Odlučeno napraviti vrata na pročelju naše crkve odljevena u bronci. Bit će to djelo poznatog hrvatskog kipara Stipe Sikirice. Za to smo dobili kumove koji će dati po 15.000 DM, dakle 45.000 DM. To su: Josip Žulj Franjin i žena mu Nevenka, Franjo-Ćano Zelić Božin i žena mu Ančica i Ivica Šapina Nikin i žena mu Ivanka."

S. Sikirica: Portal ulaznih vrata

25. 12. 1990.

– Božić. Bila polnoćka. Puno pjesme, previše pucnjave. U 10 sati bila svečana sv. misa.

26. 12. 1990.

– Stipandan. Sv. mise kao nedjeljom.

– Srbija izvršila upad u monetarni sustav države prisvojivši nezakonito 2,6 milijardi dolara.

27. 12. 1990.

– Ivandan. Sv. mise kao nedjeljom.

29. 12. 1990.

– *(1170)* Prije 820 godina Thomas Becket, canterburyski nadbiskup ubijen u samoj katedrali. Bio priznat državnik, ali kada se usprotivio kralju Henriku II, morao je nestati, bio je nepoželjan.

– *(1940)* Prije 50 godina njemačko zrakoplovstvo iznenada bombardiralo London.

31. 12. 1990.

– Stara godina. Večernja sv. misa zahvalnica. Hoće li u ovoj graničnoj, prijelomnoj, noći ostati naše brige i jadi, ili će nas ujutro na kućnom pragu čekati?

– Statistika župe Bugojno za 1990: Kršteno 215 osoba, umrlo 95 osoba, vjenčano 97 parova (iz župe otišlo 40 djevojaka).

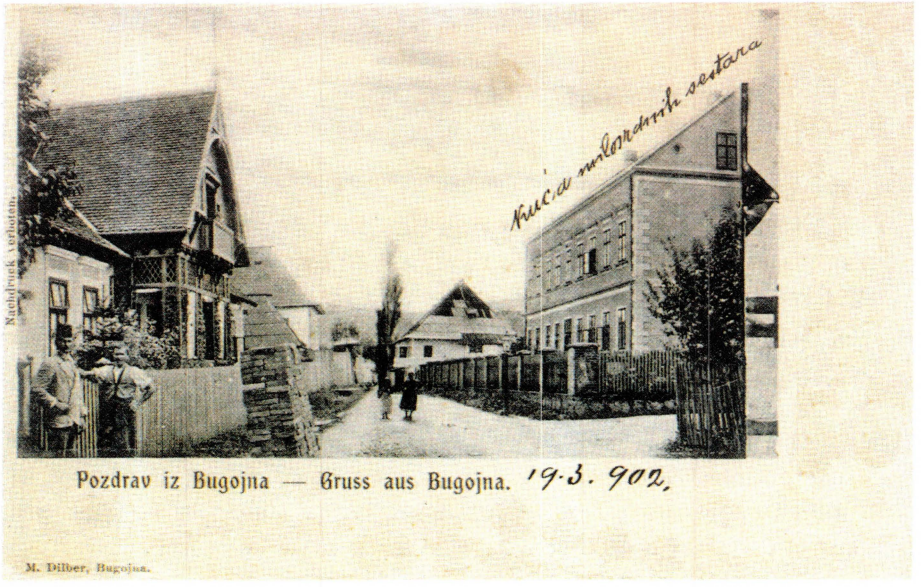

Razglednica Bugojna, poslana 19. 3. 1902.

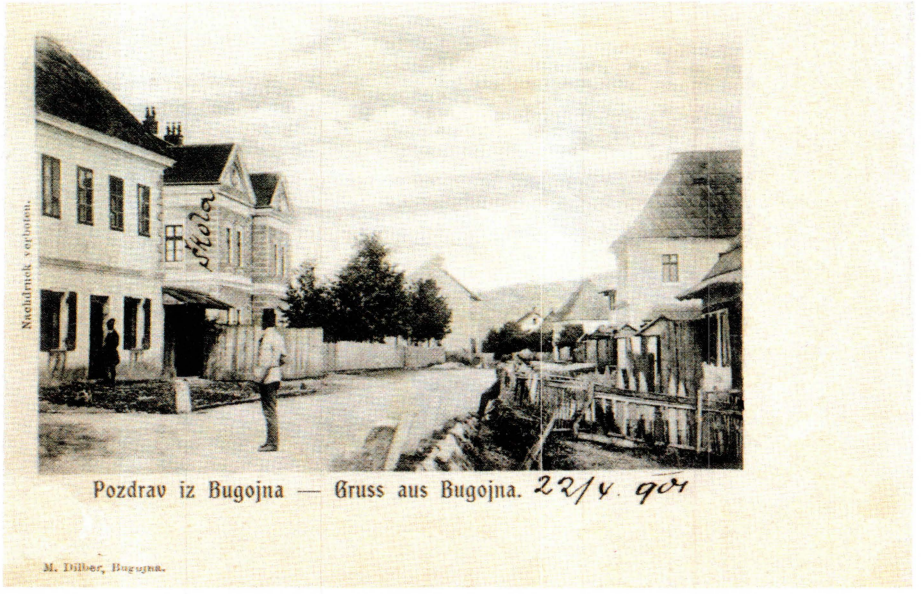

Razglednica Bugojna, poslana 22. 4. 1904.

Bolje biti nepravedno optužen,
mada i to strašno boli,
nego biti nepravedan.

1991.

U bugojanskom župnom uredu nova 1991. godina započela je ručkom župnika i prakaratura, a mezom i dogovorom s radnicima u inozemstvu. Nisu izostale čestitke i želje za istinskim mirom u novom ljetu.

6. 1. 1991.

– Bogojavljenje. Župnik zahvaljuje župljanima za mirne, a radosno proslavljene božićne blagdane. Kršćanskoj braći pravoslavcima upućuju čestitke za Božić i molitvu Novorođenome Spasitelju da nam pomogne u traženju puta zajedničkog života.

– Vrhbosanski nadbiskup Vinko Puljić posvećen u Rimu za biskupa od Svetog Oca Ivana Pavla II.

13. 1. 1991.

– Krštenje Isusovo. Župnik zahvaljuje na lijepom primanju svećenika kod blagoslova domova, ali upozorava: "U obiteljima smo vidjeli dobre kuće, lijepe namještaje i malo djece! Onaj narod koji rađa djecu ima budućnost!"

16. 1. 1991.

– U Zagrebu hrvatski dužnosnici održali sastanak sa saveznim premijerom Antom Markovićem. Od Saveznog izvršnog vijeća [SIV] zatraženo da posreduje kako bi JNA ograničila svoje pristrano ponašanje u Hrvatskoj.

18. 1. 1991.

– U Gospiću nepoznati počinitelji srušili spomenik Nikoli Tesli.

– *(1871)* Prije 120 godina Otto Edward Leopold Bismarck objavio ujedinjenje Njemačke.

19. 1. 1991.

– Predsjedništvo SFRJ naredilo opću predaju oružja u Hrvatskoj. Čini mi se da se to odnosi samo na Hrvate.

– Vrhbosanski nadbiskup u Sarajevu Vinko Puljić ustoličen.

20. 1. 1991.

– Sjednica Pogrebnog društva sv. Ante u Bugojnu.

22. 1. 1991.

– *(1901)* Prije 90 godina umrla britanska kraljica Viktorija. Za njenog 64-godišnjeg vladanja britansko kolonijalno carstvo doživjelo je uspon.

25. 1. 1991.

– U Virovitici milicija hapsi Hrvate. Danas uhapsila predsjednika općine Antuna Habjanca i predsjednika HDZ-a Đuru Dečaka.

– U Splitu u vojnopomorskoj bazi "Lora" zamračenje. Napeta situacija.

– Usprkos provokacijama hrvatski predsjednik Franjo Tuđman u Saboru ocijenio da će se dogovorima, bez rata riješiti nastala kriza na tlu Jugoslavije.

27. 1. 1991.

– Naš ujak fra Vinko Vujica bio u Zagrebu na svećeničkom tečaju. Po njemu cijeloj našoj župi kardinal Franjo Kuharić uputio pozdrav.

– *(1901)* Prije 90 godina umro Giuseppe Verdi, veliki talijanski skladatelj.

1. 2. 1991.

– *(1881)* Prije 110 godina počela gradnja, prokop Panamskog kanala koji spaja Atlantski (Karipsko more) i Tihi ocean (Panamski zaljev).

2. 2. 1991.

– Svijećnica. Blagoslov svijeća. Molili smo za našeg fra Alojzija Perića koji je teško bolestan.

– Virovitičani potpisuju peticiju da JNA pusti na slobodu uhićene njihove sugrađane.

– U Kninu na mitingu pobunjeni Srbi uzvikuju: "Ovo je Srbija!" Traže uhićenje generala Martina Špegelja, ministra obrane Hrvatske i rušenje "ustaške vlasti". Uputili su poziv JNA da dođe zaštititi "goloruki srpski narod".

3. 2. 1991.

– Sv. Blaž. Pod misom grličanje.

– Srpska demokratska stranka [SDS] dr. Jovana Raškovića na mitingu u Gospiću zagovara intervenciju JNA i podržava sve odluke

koje donesu savezne vlasti u Beogradu. Jedini im je cilj srušiti legalno izabranu demokratsku vlast u Hrvatskoj.

8. 2. 1991.

– Zbog prijetnja hrvatskim dužnosnicima na mitinzima u Beogradu Republika Hrvatska zatražila da se proširena sjednica Predsjedništva ne održi u Beogradu već u Sarajevu ili nekom drugom gradu. Borislav Jović, predsjedavajući Predsjedništva SFRJ to odbio.

9. 2. 1991.

– Na svom sastanku hrvatski pisci podržali hrvatsko državno vodstvo u traženju mirnog razlaza s Jugoslavijom.

10. 2. 1991.

– Naši svećenici mole župljane da se dolično ponašaju u mačkarama i budu oprezni zbog ozbiljnosti vremena u kojem živimo.

– U Virovitici i Pakracu JNA odvodi ljude na saslušavanja.

12. 2. 1991.

– Poklade. Mačkare u miru prošle.

13. 2. 1991.

– Čista srijeda. Pepelnica. Post i nemrs. Početak korizme.

15. 2. 1991.

– Prvi korizmeni petak. Pobožnost križnog puta i molitva za mir.

– U Titovu Korenicu i Donji Lapac stigle snage saveznog MUP-a Petra Gračanina. To je ohrabrilo pobunjene Srbe pa su u Hrvatskoj počeli žešći i sve masovniji mitinzi nazvani "događanje naroda".

17. 2. 1991.

– Zbog velike hladnoće kod nas odgođena vjeronaučna nastava do daljnjeg.

– Naš se župnik fra Janko Ljubos vratio iz Njemačke.

– Mačkare iz Gaja i Crniča svu svoju "zaradu" poklonile za crkvu.

24. 2. 1991.

– Zbog teške gospodarske krize župnik moli da domaćini dolaze po korizmene ispovjedne cedulje bez obveze davanja priloga, godišbine. "Važno je da se svi župljani za Uskrs ispovjede i pričeste!", kaže župnik fra Janko.

– Dr. Šime Đodan, bivši logoraš, na mitingu na Jelačićevu trgu uzviknuo: "Jugogenerali će više naškoditi Srbima u Hrvatskoj nego Hrvatima. Hrvati će ustati i braniti svoju zemlju."

25. 2. 1991.

– Kod nas počela vjeronaučna nastava.

3. 3. 1991.

– Zbog čestih posjeta Jehovinih sljedbenika našim obiteljima župnik moli da ih kršćanski pozdravimo i zahvalimo im, a u svojoj najljepšoj i najdražoj vjeri ostanemo.

10. 3. 1991.

– HKD [Hrvatsko kulturno društvo] "Napredak"* ima u "Hrvatskom domu"** promociju svog kalendara.

– Mladićima koji ovih dana odlaze u JNA župnik poželio sretan put i preporučio da čuvaju zdrave vrednote naše domovine i da se sretno vrate svojim kućama.

18. 3. 1991.

– Prije godinu dana na skupu HDZ-a u Benkovcu Srbin Boško Čubrilović, umirovljenik iz Ceranja u benkovačkoj općini, pokušao ubiti hrvatskog predsjednika dr. Franju Tuđmana.

---

* Podružnica HKD "Napredak" u Bugojnu osnovana je 1906. U okviru društva od 1909. djeluje pjevački zbor "Tomislav". Od kulturnih organizacija hrvatskog naroda, iz ovog vremena, djelovale su "Hrvatska narodna čitaonica" koja je osnovana 1900. i Hrvatsko športsko društvo "Sokol" osnovano 1909. "Napredak" je prestao s radom 1949. i tada je sva imovina ustupljena Savezu kulturno-prosvjetnih društava BiH. Rad Društva obnovljen je 23. 12. 1990.

** "Hrvatski dom" u Bugojnu sagrađen je 1925. U Domu je 1930. postavljena prva kinoaparatura, a 1937. utemeljeno planinarsko društvo "Stožer" čiji su članovi izgradili planinarski dom u Koprivnici kraj Bugojna. Iste godine pri "Hrvatskom domu" djeluje i prva limena glazba. Gradnjom Doma objedinjeno je djelovanje svih gore navedenih društava.

Državnim ukazom 1949. zabranjen je rad svih društava a Dom je nacionaliziran. Članovi društava nastavili su svoje djelovanje u društvu koje od 1954. do 1956. nosi ime "Radničko kulturno-umjetničko društvo 'Matija Gubec'", a od 1956. djeluje pod nazivom "Radničko kulturno društvo".

Godine 1970. "Hrvatski dom" je proglašen Domom kulture. Sve do 1983. kada je izgrađen "Kulturno-sportski centar" (KSC) Dom je bio nosilac kulturnih aktivnosti grada, tada se najveći dio aktivnosti premješta u KSC. Od 1993. u Domu boravi "Aktivna islamska omladina" sve do 2000, kada je Dom vraćen HKD "Napredak" na korištenje do donošenja Zakona o restituciji.

Članovi Hrvatskog športskog društva "Sokol" tridesetih godina prošlog stoljeća

19. 3. 1991.

– Sv. Josip. Mise kao nedjeljom. Župnik pozvao na akciju uređenja prostora oko crkve za dane 20. i 21. 3. 1991.

24. 3. 1991.

– Cvjetnica. Blagoslov grančica i "kantanje" Muke Isusove.

25. 3. 1991.

– *(1941)* Prije 50 godina regent knez Pavle potpisao Trojni pakt, pridružio Jugoslaviju savezu Njemačke, Italije i Japana.

27. 3. 1991.

– *(1941)* Prije 50 godina komunisti su vješto iskoristili ratoborna nacionalna osjećanja srpskog naroda, pozvali ih na demonstracije uz uzvike *"Bolje rat nego pakt"* i pripomogli vojnom puču. Regent knez Pavle je zbačen i otišao u progonstvo. Srušena je vlada Cvetković–Maček. Puč su izveli oficiri na čelu s komandantom avijacije Dušanom Simovićem.

28. 3. 1991.

– Veliki četvrtak. Na večernjim obredima izuzetno puno mladeži i gotovo su se svi pričestili. Sjećam se svojih gimnazijskih dana

kada su samo "hrabriji" na rizik poniženja i loših ocjena otvoreno išli na vjeronauk i u crkvu. Večeras pitam fra Vinka Vujicu kroz suze: "Zar ne, fra Vinko, nećemo nestati?"

– U Splitu se sastali predsjednici republika: Milan Kučan, dr. Franjo Tuđman, Slobodan Milošević, Alija Izetbegović, Kiro Gligorov i Momir Bulatović. Hoće li i ovo biti jedno od gubljenja vremena?

– Općina Titova Korenica zatražila izdvajanje iz Republike Hrvatske.

29. 3. 1991.

– Veliki petak. "Kantanje" Muke Isusove i otvaranje groba.

– Velike sile nastoje sačuvati Jugoslaviju bilo kao labavu federaciju ili konfederaciju.

30. 3. 1991.

– Velika subota. Svečanom večernjom sv. misom počela proslava Uskrsa.

– Kada sam se vratila kući, večer je padala. Produžila sam na groblje. Sjedila sam i šutjela. Sjećala se ranijih Uskrsa kada nisam bila sama. Pogledala sam oko sebe. Svi su prozori na domovima bili osvijetljeni. Meni je i ovdje bilo toplo: pa ovdje su bili moji najbliži, ovo za mene nije bilo groblje, već novo naselje.

31. 3. 1991.

– Uskrs. Sv. mise kao nedjeljom.

– Župnik sugerira: "Na narednom popisu stanovništva izjasnit ćemo se: nacionalnost – Hrvat, Hrvatica; jezik – hrvatski; vjera – rimokatolička.

– Hrvatska demokratska stranka [HDS] dr. Marka Veselice ima javnu tribinu u "Hrvatskom domu".

– *(1941)* Prije 50 godina ustoličen mladi kralj Kraljevine Jugoslavije Petar II.

– Na Plitvicama poginuo mladi policajac Josip Jović, prva žrtva srpske terorističke pobune u Hrvatskoj.

3. 4. 1991.

– Na ušću Save u Beogradu miting u korist Slobodana Miloševića.

– Pred Skupštinom SFRJ u Beogradu miting studenata protiv Slobodana Miloševića. Posjetio ih je patrijarh Pavle i pokušao izmiriti, ali su ga izviždali.

6. 4. 1991.

– *(1941)* Prije 50 godina prosvjedi u Beogradu, obaranje vlade Cvetković–Maček ponukali su Hitlera na brže realiziranje napada na Jugoslaviju. U rano jutro njemačko zrakoplovstvo bombardiralo Jugoslaviju, Beograd.

9. 4. 1991.

– De Michelis, ministar vanjskih poslova Italije, postavljen za predsjedatelja skupa europskih ministara, koji sve čine da spase Jugoslaviju.

10. 4. 1991.

– U BiH utemeljena Hrvatska stranka prava (HSP).

– *(1941)* Prije 50 godina Slavko Kvaternik, novopostavljeni zapovjednik ustaških snaga, preuzeo vlast u Zagrebu i preko radija ili krugovala, kako se tada govorilo, proglasio Nezavisnu Državu Hrvatsku.

11. 4. 1991.

– Počela devetnica pred proslavu 700. obljetnice dolaska franjevaca u Bosnu. Krunica sv. Franje, litanije sv. Franje i druge franjevačke molitve mole se svaku večer prije sv. mise. Prilika za ispovijed i duhovnu obnovu.

12. 4. 1991.

– *(1961)* Prije 30 godina Jurij Aleksejevič Gagarin, sovjetski pilot pukovnik, kao prvi čovjek u svemiru obletio Zemlju u svemirskom brodu "Vostok I" na visini 327 km i letio 108 minuta te se uspješno vratio na Zemlju.

14. 4. 1991.

– Hrvatski grb i staro ukrašeno postolje vraćeno spomeniku kralja Tomislava u Zagrebu.

15. 4. 1991.

– U Tikvešu se sastali hrvatski predsjednik Tuđman i srbijanski Milošević. Informacije su "procurile" iako oba poriču. Ne volim kada se moji sunarodnjaci upliću u prljave poslove, iako znam da je politika "drolja".

– *(1941)* Prije 50 godina u Zagreb stigao Ante Pavelić sa svojim emigrantima. Među njima bio je i moj 29-godišnji brat Ante, koji

Katica s bratom Antom i sestrama Ljubicom i Ankom

je nestao 15. 5. 1945. u Bleiburgu. Mama i tata išli su kod Ive i Milke Ivoš u Malom Selu slušati radio. Kažu, kada je moja majka čula odjek vojničkih koraka, tužno je zaplakala i uzviknula: "Ante dušo, zar te je majka rodila, nožice nježno ljubila i povijala, dojila i na zanat poslala da mi sada gaziš i braniš tuđu zemlju!" Za moje roditelje samo je Bosna bila njihova domovina.

18. 4. 1991.

– Pred Višim vojnim sudom u Zagrebu počelo suđenje Virovitičanima i u odsutnosti generalu Martinu Špegelju radi ilegalne nabavke oružja.

19. 4. 1991.

– Održano predavanje i koncert u kazališnoj dvorani KSC-a o dolasku franjevaca u Bosnu.

20. 4. 1991.

– Novi vrhbosanski nadbiskup Vinko Puljić u Bugojnu u 18 sati slavio sv. misu.

– Srbija samovoljno otuđila veliki iznos u dolarima iz zajedničkih saveznih rezervi. To zovu nezakonit upad u platni promet. Milošević svemoćan. Ne vjerujem da je Ante Marković (premijer) lud, ali za koga onda radi?!

21. 4. 1991.

– Sv. mise na grobljima: Guvna, Vesela i Lenđerovina.

– U Sarajevu osnovano *Hrvatsko katoličko dobrotvorno društvo* čiji je cilj kroz razne aktivnosti pomoći duhovnom i materijalnom preporodu Hrvata u BiH. Za predsjednika izabran vlč. Ante Jelić-Balta.

25. 4. 1991.

– *(1941)* Prije 50 godina u NDH dekretom zabranjena upotreba ćirilice.

28. 4. 1991.

– Sv. mise na grobljima Sultanovići i Svilen.

1. 5. 1991.

– U Hrvatskoj rat u "dvorištu". Eskalaciju više nitko neće moći zaustaviti. Hrvati više ne žele biti "kmetovi" u svojoj zemlji, a Srbi u Hrvatskoj žele biti oaza na kojoj će se Srbija odmarati na putu do "svog" Jadrana kod Zadra. Zato kninski Srbi zatvaraju Hrvate, privode ih na saslušanja, miniraju vozila, kioske i dr., a po Slavoniji pale hrvatske zastave.

– Srpske barikade svuda po Hrvatskoj, otpočela "balvan revolucija".

– Kijevo opkoljeno, prekinut pristup tom hrvatskom selu.

2. 5. 1991.

– U Hrvatskoj puca. Otvoreni sukob između Hrvata i pobunjenih Srba koje u svemu potpomaže JNA.

– Srpski pobunjenici s JNA u Borovu Selu užasno masakrirali 12 hrvatskih policajaca.

4. 5. 1991.

– Uz vojne počasti pokopani hrvatski policajci, redarstvenici ubijeni u Borovu Selu.

5. 5. 1991.

– Djeca iz Busovače, Gornjeg Vakufa i Gračanice zajedno s našom djecom pjevat će na sv. misi – "Zlatna harfa '91".

– Sv. misa na groblju Čaušlije.

– Udruga sindikata Splita na narodnom prosvjedu traže da JNA napusti Hrvatsku, da na zgradi "Komande vojnopomorske oblasti" bude hrvatska zastava. Prosvjed se pretvorio u pravu dramu u kojoj je poginuo jedan vojnik, dok je drugi lakše ranjen, kao i jedna građanka.

8. 5. 1991.

– U podne radnici Hrvatske zaustavili strojeve i upozorili svijet: Zaustavite agresiju na Hrvatsku!

10. 5. 1991.

– Na zasjedanju Skupštine SFRJ Slovenija i Hrvatska zatražile odcjepljenje.

11. 5. 1991.

– Na sastanku u Mađarskoj savezni premijer Ante Marković tvrdi da će se na demokratski način riješiti problemi Jugoslavije.

12. 5. 1991.

– U crkvici na groblju Bristovi svečano proslavljen Sv. Leopold Bogdan Mandić. Prethodila trodnevnica.

– U Hrvatskoj se održava referendum o samostalnosti Hrvatske.

– Usporedo sa zakonskim referendumom u Kninu se provodi neustavan referendum za odcjepljenje od Hrvatske i pripajanje Srbiji i Crnoj Gori.

– Zbog napete političke situacije u zemlji otkazan "Skup hrvatske omladine" u Splitu na Hajdukovom stadionu. Sv. misu trebao služiti kardinal Franjo Kuharić.

13. 5. 1991.

– U Vukovaru vruće. Hrvati traže ostavku gradonačelnika Slavka Dokmanovića.

– U Kninu i Drnišu Srbi maltretiraju Hrvate, pa Hrvati iseljavaju. Počelo "humano" preseljavanje. Bože moj, ako do nas dođe, daj mi snage da ustrajem i ostanem čuvati ognjište do smrti. Ne daj da u tuđini umirem "kâp po kâp"!

14. 5. 1991.

– U Mirkovcima na cesti zapreke, odjekuje rafalna paljba, padaju prve žrtve, Hrvati.

– Benkovački Srbi odbijaju ići na posao. Martićevci bune narod.

– *(1941)* Prije 50 godina zagrebački nadbiskup Stepinac protestira kod Ante Pavelića zbog pokolja Srba u Glini.

15. 5. 1991.

– Srbija spriječila imenovanje Stipe Mesića, Hrvata, za predsjednika Predsjedništva SFRJ s jednogodišnjim mandatom iako je po redoslijedu morao biti imenovan.

– S "Hrvatskim domobranom" i svojom bivšom gazdaricom Mirom Treursić bila sam u Bleiburgu. Suze su same kapale, noge su birale gdje će stati da ne povrijede mučeničku krv hrvatskih sinova što ih surova Europa i zavede, i izda i na klaonicu predade. Srce je s Đurom Jakšićem ponavljalo stihove: *ja vidim bojno polje, ravnicu pustu tu i gledam braću moju u boju ranjenu...!*

Izgubih dva brata: Ljupka od 24 godine i Antu od 33 godine.*

---

* Anto je nestao 15. 5. 1945. u Bleiburgu, a Ljupka su ubili partizani u svibnju 1945. u logoru u Sisku.

Nekada okolnosti čovjeka navedu da povjeruje u sudbinu. Ovdje sam susrela nekadašnjeg mladića moje pokojne sestre Anke – Nikolu Rašića, domobranskog časnika. Posljednji put smo se vidjeli za Božić 1944. Kada me je upitao kada mi je sestra Anka umrla, pogledala sam na sat i rekla: Nikice, točno prije punih 45 godina (bilo je 16 sati i 30 min.) iznijeli su je iz kuće, a imala je samo 20 godina i 3 mjeseca. Nije te mogla zaboraviti, nije mogla preboljeti braću.

U Bleiburgu 15. 5. 1991: Mira Treursić, fra Miroslav Cvitković, Boris Buzančić, Katica Nevistić i fra Karlo Kujundžić

Sjećanje jednog logoraša bilo je jezivo. Kod Dravograda partizani su izdvojili jednog mladog kadeta i sestru mu. Nijedno nije moglo imati 17 godina, još golobrad. Oboje su imali svijetlu kosu, prirodno valovitu. Partizanski poručnik Stanko Radić iz Podunavlja naredio je da ih svežu i privedu. Okružilo ih je desetak vojnika. Pred bratom su djevojku svi silovali: od poručnika do zadnjeg vojnika. Onda su zatesali komad drveta i gurnuli u genitalije. Dok je sama bila u groznim mukama, pred očima su joj zaklali brata. Bivši zatvorenik ih je s drugima zatrpao u rov, a tvrdi da je bila živa dok ih je zatrpavao.

Dragi Bože, ne dopusti našim divljim plemenima da pokažu pravo lice! Bojim se, jer nas kroz povijest ništa nije opametilo, a malo toga oplemenilo. Kod mnogih je vjera mlaka!

16. 5. 1991.

– Sjednicu Skupštine SFRJ, na kojoj je trebalo izabrati nove članove Predsjedništva SFRJ, hrvatski i slovenski zastupnici napustili.

17. 5. 1991.

– U Drnišu JNA otvoreno pomaže srpske odmetnike. Hrvati bježe.

18. 5. 1991.

– Na ulazu u Borovo Selo tenkovi JNA. Izvješene jugoslavenske i srpske zastave.

– *(1941)* Prije 50 godina u Rimu je Ante Pavelić s Musolinijem potpisao ugovor po kojem ustupa Italiji Boku Kotorsku, Gorski Kotar, dio Primorja i otoke. To je najveća trgovina hrvatskim teritorijem. Talijani dovode svoje učitelje i liječnike Talijane, a Hrvati bježe u partizane.

19. 5. 1991.

– Duhovi. U Fojnici središnja proslava 700. obljetnice dolaska franjevaca u Bosnu.

– Na referendumu o uspostavi slobodne Hrvatske države Hrvati glasovali "ZA".

20. 5. 1991.

– Na referendumu za samostalnu i suverenu državu Hrvatsku glasovalo 94,17%, a za Hrvatsku u sastavu Jugoslavije 5,83% glasača.

21. 5. 1991.

– Na Obišenici nova bolnica svaki dan ima ljepši izgled. Neće zadugo. Miris rata približava se i mom gradu.

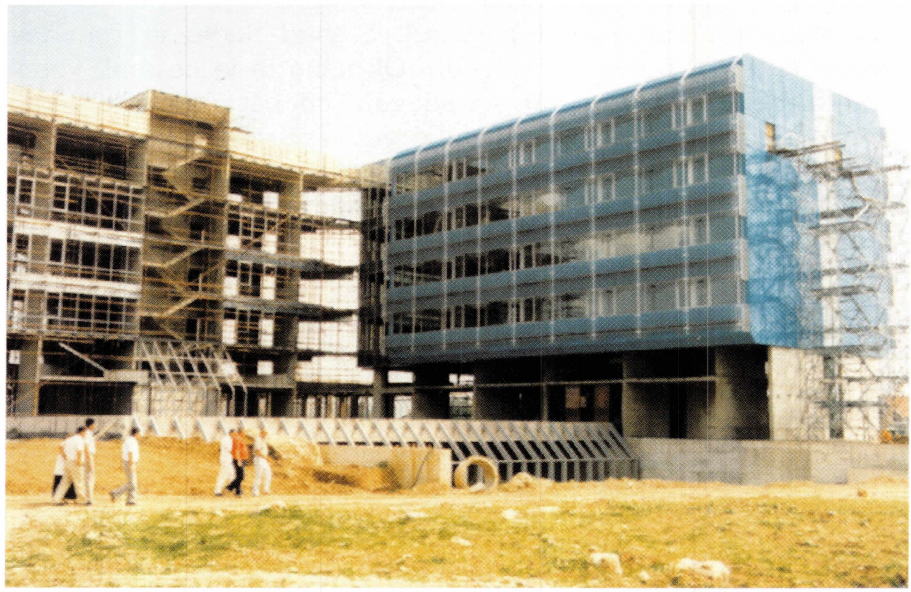

Nova bolnica u izgradnji, 1991.

22. 5. 1991.

– Barikade na hrvatskim cestama. Oštećene pruge Vinkovci–Osijek i Virovitica–Banova Jaruga.

– *(1941)* Prije 50 godina nadbiskup Stepinac piše Andriji Artukoviću, ministru u Vladi NDH, prosvjedujući protiv odredbe da svi Židovi, bez obzira na dob, spol i vjersku pripadnost, moraju nositi židovski znak, žutu šestokraku zvijezdu.

Kanonik iz Stepinčeve pratnje na suđenju Stepincu ispričao je da je Artuković tada rekao Stepincu: "Preuzvišeni, ako kojim slučajem na vlast dođu Židovi, Srbi i Cigani, vi ćete biti prvi kojeg će osuditi." I pogodio je. Ljudsko srce samo zlo pamti!

23. 5. 1991.

– "Imao sam razloga ne sazvati redovnu XXI. sjednicu Predsjedništva SFRJ", kaže Stipe Mesić i dodaje: "Zato ću ih neformalno pozvati, ali i ministra obrane Veljka Kadijevića, načelnika Generalštaba JNA Blagoja Adžića i predsjednika Savezne vlade Antu Markovića."

– Pripadnici TO Slovenije u Mariboru blokirali vojarnu JNA. U Sloveniji se stanje zaoštrava. JNA postaje surova.

24. 5. 1991.

– U Mariboru pala prva žrtva pred tenkom. Narod se okuplja. JNA prijeti intervencijom.

25. 5. 1991.

– U našoj župi ispovijed za pričesnike i njihove roditelje.

– U Rimu boravi hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman. Sastao se s talijanskim predsjednikom Francescom Cossigom i premijerom Giuliom Andreottiem. Izvijestio ih da će Hrvatska morati istupiti iz SFRJ ako ne prestanu pritisci Srbije. Posjetio je i papu Ivana Pavla II. u Vatikanu.

– Dr. Jovan Rašković, predsjednik SDS-a Hrvatske, čovjek koji je zapalio prvu vatru sukoba u Hrvatskoj, sada predlaže dijalog s Hrvatskom, ali njegov politički učenik zubar Mile Babić to odbija.

26. 5. 1991.

– Prva sveta pričest. Veoma svečano. Po prvi put javno i svečano pričešćuju se i djeca bivših funkcionara, komunista. Kako je Bog velik!

29. 5. 1991.

– Na stadionu u Maksimiru postrojena stasala hrvatska vojska. Uz tradicionalne razne čete prvi put prijavak predsjedniku Republike podnosi pripadnik Zenge [Zbora narodne garde]. Zenge su strah za četnike.

– U Vukovaru u 15 sati trojica Hrvata s Radničkog doma skinuli zvijezdu petokraku i stavili hrvatsku zastavu.

30. 5. 1991.

– Tijelovo. Brašančevo. Poslije večernje sv. mise bila procesija s Presvetim oko crkve.

31. 5. 1991.

– U KSC-u gostuje ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske "Lado" u čast 700. obljetnice dolaska franjevaca u Bosnu.

1. 6. 1991.

– U našoj crkvi gostuju, pjevaju, najbolji zborovi BiH. Pjevaju duhovne pjesme. Snimala TV Sarajevo.

– U Istri postavljen prvi i najveći odašiljač HTV-a u slobodnoj Hrvatskoj.

2. 6. 1991.

– U Slavoniji, Krajini, osječko-baranjskom kraju sve više barikada na cestama, diverzija na prugama i progon Hrvata iz njihovih domova.

4. 6. 1991.

– Početak devetnice na čast sv. Anti.

– *(1941)* Prije 50 godina vlasti NDH i njemačke vlasti u Srbiji donijele odluku o deportaciji Srba iz Hrvatske u Srbiju.

Deportacija je bila i iz Bosne. Pričala mi je moja Dušanka Waldegg o svojim doživljajima tih dana. Ona je živjela u Donjem Vakufu. Otac joj je bio prota Jovan Obradović. Ustaše su ga zatvorile u Bugojnu. Dušanka mi je pričala: "Svaki dan donosila sam ocu hranu. Jednog dana na željezničkoj stanici pratio me jedan mladić. Uplašila sam se i unišla u voz. Unišao je i on, a ja pobjegnem u drugi vagon. On me zovne da stanem. Umrla sam od straha. Tada mi tiho kaže da se ne bojim, nego da požurim kući i kažem mami da nam pripremi odjeću, a zlatninu dobro sakrije, trebat će nam. Rekao mi je kako je čuo da bi nas mogli priključiti

ocu i poslati u Srbiju. Mama je poslušala. Oko pojasa sakrila je zlatninu, a kada su iznenada došli vojnici, mi smo bile spremne. Na putovanju zlatni je sat ocu spasio život, a ostalo zlato u Srbiji pomoglo nam je da preživimo". Bio je to Anto Šarić, sin Jozin, umro je u zagrebačkoj bolnici Rebro 4. 9. 1944. za vrijeme operacije srca. Odmah se sumnjalo u namjernu smrt. Dušanka mu je bila zahvalna.

Na Mirogoju poslije sahrane Ante Šarića: Janja Hoffmann, Ružica i Zorica Čelić, Kaja i Katica (druga slijeva) Nevistić

Ali desio se i ovaj slučaj: bugojanskog popa Jovana Popovića zatvorili. Jednog dana odveli i popadiju, divnu ženu, ali boležljivu. Pustili je pred deportaciju u Srbiju da uzme nešto odjeće. U njihovu kuću već se uselili roditelji ustaškog stožernika.

Kada je popadija došla na svoja vrata i zamolila nešto svoje odjeće, stožernikova majka ju je gurnula niz stepenice.

Vrijeme je prolazilo. Umre stožernikova majka. Na sprovodu malo svijeta. Hrvati se sjetili njenoj ružnog ponašanja iz vremena Drugog svjetskog rata.

5. 6. 1991.

– U Splitu u parku vojna policija JNA presrela četvoricu Splićana sudionika demonstracija pred "Komandom vojnopomorske oblasti" održanih 5. svibnja i odvela ih u nepoznatom pravcu.

6. 6. 1991.

– Vlada Republike Hrvatske prosvjedovala kod saveznog premijera Ante Markovića što se postupak protiv četvorice Splićana vodi pred vojnim sudom.

– U blizini Sarajeva šesti susret predsjednikâ republika koje čine SFRJ. To su: Milan Kučan, dr. Franjo Tuđman, Alija Izetbegović, Slobodan Milošević, Kiro Gligorov i Momir Bulatović (drugo Miloševićevo oko), zatim ministar obrane SFRJ general Veljko Kadijević i načelnik Generalštaba JNA Blagoje Adžić. Traže izlaz iz krize, a znaju da gube vrijeme. Čini mi se da rado odlaze na ovakve sastanke, uvjeravaju sami sebe da će kod protivnika izvući prave namjere. Naš bi bosanski narod rekao: *Namjerila se vila na Helila*. Oni nisu ni najbolji niti najpametniji iz svog naroda. Neki će od njih vratiti dostojanstvo svom narodu, neki će ga odvesti stranputicom.

  Alija se pribojava da će se smrt, što Hrvatskom srpom žanje svoj danak, okrenuti prema Bosni i Hercegovini. Istina, Alija zasada želi mir samo Bosni dok ne ojača u vojnoj strategiji i naoružanju. Čujem da se odlazi "po pamet" u Zenicu nekakvoj patriotskoj ligi. Zato Alija predlaže sastanak: on, Milošević i Tuđman.

  Već im unaprijed vidim sliku na sastanku: Slobo uzdignute glave kao da im kaže: "... tko vas ...". Tuđman štrljaca očima kao da stalno očekuje metak. Alija se zavalio u fotelju, pravi se mutav, očima blago, da ne kažem lijeno, miluje obadvojicu, ali uši su otvorene. On svakako sve to ne može shvatiti, ali kada dođe kući, istrest će pred sina Bakira. Bakir nije samo njegov ljubimac, on je "mozak" pa će i ovog puta znati sve razvrstati, "protabiriti".

  Alija i dalje glumi bezbrižnost, on tvrdi da za rat treba makar dvoje, on izjavljuje da ne želi rat. Ni lud na svom tlu ne želi rat!

7. 6. 1991.

– Splićani kao i javni tužitelj Željko Olujić traže puštanje na slobodu četvorice svojih sugrađana koji su prebačeni u vojni zatvor u Sarajevo. Generali su izgleda bili sigurni da će u BiH zauvijek ostati. A povijest već umorno ponavlja: okupator konačno gubi.

8. 6. 1991.

– Pratim događanja u Hrvatskoj ne samo zato što je tamo moj narod već i zato što stacioniranje vojske JNA na Kupresu ništa dobra ne obećava. Tko bude držao kote na Kupresu, bit će gospodar tromeđe.

– U Osijeku minirana radnja jednog Srbina koji je izjavio lojalnost Hrvatskoj.

9. 6. 1991.

– U Sarajevu će četvorici Splićana biti suđeno kao narodnim neprijateljima.

– U Dalju "događanje naroda" tražilo da svi civili budu razoružani, a policajci jednako zastupljeni po nacionalnosti.

10. 6. 1991.

– S predsjednikom Savezne skupštine sastali se predsjednici republičkih skupština i sabora. Zaključili da je potrebna veća suradnja.

13. 6. 1991.

– Sv. Anto, patron župe. Bilo svečano i lijepo. Naroda puno.

– *(1941)* Prije 50 godina mise u 9 sati za Pavelića, a u 13 sati molitva u džamiji za njega. Išla je i povorka kroz grad.

Već sam bila pred upis u pučku školu, pa sam išla u crkvu. Zimi nisam išla, jer nisam imala ni cipela ni kaputa.

Toga dana, kada sam se vratila iz crkve, mama mi je rekla da neću ići u džamiju, a nije mi dala da idem djeci igrati se, jer sam morala biti uredna: dolazi moja sestra Ljubica iz Kupresa, njezin sinčić Bruno i svekrva joj prija Kupreška.

Mama se razvaljanila. Na ognjištu lonci vriju, a mama razvija pitu jajaču. Iako je prošlo pedeset godina, sve mi se slike redaju. Čak me i sunce peče, čujem i šum vode što pada na vrtlove pod mlinom. Od nemira i dosade popela sam se pred kućom na podrezanu vrbu spremna zapjevati. Najrađe bi onu *Crne oči dobro vide...* ili *Kiša pada, rosna trava...*, ali mi mama ne da.

Katica Nevistić

Onda sam se sjetila one što sam danas čula. Znam dvije. Počnem sa *Paveliću, daj mi pušku od dva metra, da ubijem kralja Petra.* Dalje nisam stigla. Iz vatrišća istrči mama bosa i sva zajapurena pita: "Od koga si to čula, sram te bilo. Da te više nisam čula!" Ne shvaćam što se ljuti i onda promijenim pjesmu. Što me grlo nosi zapjevam: *Careviću, Careviću, dođi mi na prelo, al' obuci, al' obuci Mordino odijelo.*

Oklagija, kojom je mama pitu razvijala, oborila me s drveta. Pala sam, a mama u strahu ponavlja: "Šuti, grom te smirijo. Ćaći ćeš glavu kidisati. Hoćeš li da i njega otiraju ko sultanovićke Srbe." Suze su tekle. Boljela me leđa. Tuga se uvukla u moju dušu. Čitaoče, znam da mi nećeš vjerovati, ali zaista, toga dana je posljednji put iz mog grla izlazio zvonak glas.

Zašto me je mama udarila? Mordo je bio Židov kojeg su hrvatske ubojice ubile, a imovinu prisvojile. Na jednom bugojanskom Hrvatu (ime mu ovdje ne navodim) prepoznali su Mordino odijelo. Zato su mu spjevali pjesmu rugalicu. Njega su u svibnju 1945. partizani zarobili, doveli u Bugojno, javno sudili i strijeljali 10. 8. 1946.

23. 6. 1991.

– U 15 sati krenuli smo autobusima na hodočašće sv. Ivi u Podmilačje. Na povratku mi župnik fra Janko u autobusu reče: "Zamisli, Katice, u Drugom svjetskom ratu čak 227 naših župljana poginulo." Gledam ga. "Župniče, ima ih sigurno više od 500." "Ih", veli župnik, "pregledao sam matice umrlih i ovo su točni podaci. Srba, Židova i Hrvata ima čak 405." "Naših je, župniče, sigurno više poginulo. Samo u dvije Marinove kuće u Gaju poginulo devetorica. Mnogi do danas nisu proglašeni mrtvim, nisu ispisani iz matice krštenih. Moja su braća proglašena mrtvim, ali ja čekam da se vrate." "Dođi sutra u ured", reče mi fra Janko.

24. 6. 1991.

– Sv. Ivo. Glavna proslava u Podmilačju. Kod nas sv. misa u 8 sati.
– Poslije mise bila sam kod župnika. Povjerio mi je rad oko prikupljanja podataka o poginulim i nestalim u Drugom svjetskom ratu, dopustio pristup maticama i dokumentima, nesvjesno ostvario moj san da ne ostanu zaboravljeni oni što ostadoše na domaku domovine mrtvu stražu držati.

25. 6. 1991.

– Zasjeda Hrvatski sabor. Njegov predsjednik dr. Žarko Domljan uskliknuo: "Rođena je Hrvatska država! Neka joj je dug i sretan život!"

28. 6. 1991.

– U Sloveniji otpor JNA. Kod Šentilja JNA bombardirala željezničku kompoziciju postavljenu kao slovensku barikadu koja bi spriječila ulazak tenkova JNA u Sloveniju.

29. 6. 1991.

– Petrovdan. Naš đakon fra Stipo Karajica, rodom iz Kotor Varoša, u Sarajevu ima svećeničko ređenje.

30. 6. 1991.

– Župnik upozorava roditelje da su dužni slati djecu na sv. misu i preko ljetnih ferija.

5. 7. 1991.

– U splitsku bolnicu primljen prvi ranjeni hrvatski branitelj.

7. 7. 1991.

– Iseljeno prvo hrvatsko selo, Ćelije, u istočnoj Slavoniji.

14. 7. 1991.

– Župnik fra Janko najavljuje da će se na platou ispred KSC-a svaku večer u 21 sat s upaljenim svijećama moliti za mir, za slobodu, za zaštitu i povratak naše djece iz JNA. "Pozivam majke, sve ljude dobre volje, braću muslimane, braću pravoslavce da zajednički molimo svatko na svoj način", kaže župnik.

– U Tomislavgradu proslava Sv. Nikole Tavelića. Išla sam s rodicom Katicom iz Travnika i dr. Dubravkom Šenda. Nabrojala sam 43 hrvatske zastave. Plakala sam od radosti i tuge što i moja braća nisu dočekala slobodu, a ja gledam.

Sv. misu slavio je kardinal Franjo Kuharić, a propovijedao don Živko Kustić, grkokatolički svećenik. Velik propovjednik! Ali, kada je svijet saznao da ima ženu i djecu, kažu: "Šteta! Dobro propovijeda, ali što će mu žena. Bože prosti...!" Nisu shvatili da on ima pravo.

19. 7. 1991.

– Za župnog vikara u Bugojno došao fra Bruno Batinić, rođen 1936. u Ričici, župa Skopaljska Gračanica.

20. 7. 1991.

– U susjednoj župi Kandiji svečano proslavljen Sv. Ilija, patron župe i zaštitnik cijele Bosne.

– *(1941)* Prije 50 godina slavio se Sv. Ilija. Bio je običaj da se slavlje nastavi na "pisku", to je prostor kod mosta gdje je sada klaonica. Sjećam se velike vatre, okretali se ražnjevi, ali od svega sam najviše zapamtila dvije starije žene: Anu i Maricu. Bile su toliko

pijane da su ležeći povraćale i umazale se. Pijani muškarci mogu biti agresivni, dosadni, smiješni pa ponekad i zabavni. Pijana žena u najblažem slučaju može biti za žaljenje.

23. 7. 1991.

– Prvi dan trodnevnice sv. Ani kojoj je posvećena crkva u Drvetinama. Kao i svaku večer i večeras sam bila na misi. Mnogo zabrinutih lica.

24. 7. 1991.

– Drugi dan trodnevnice sv. Ani. Ima puno svijeta. Za sutra župnik pozvao trudnice da dođu u Drvetine da se zajednički molimo sv. Ani.

25. 7. 1991.

– Treći dan trodnevnice. Išla sam kolima sa svećenicima. Šalila sam se s našim dobrim fra Antom Zrakićem da je on župnik za Drvetine. Pitaju što je onda fra Janko, a ja velim da je on "federalni--glavni" župnik. Bila je procesija oko crkve i puno svijeta. Posebno je bio radostan Ivo Galić, koji je darovao njivu za gradnju crkve.

26. 7. 1991.

– Proslava Sv. Ane u Drvetinama. Propovijedao fra Anto Zrakić.

Crkva sv. Ane u Drvetinama

30. 7. 1991.

– Litva, prva zemlja u svijetu, priznala Hrvatsku kao suverenu i samostalnu državu.

1. 8. 1991.

– Nesrbi (Hrvati, Mađari, Slovaci i drugi) sa suzama napustili svoj Erdut.

4. 8. 1991.

– Husein Smajić iz Vesele za župni ured u Bugojnu darovao rezane građe u vrijednosti 7.000 dinara. To nije bilo prvi put da građu daruje crkvi.

11. 8. 1991.

– U Kotor Varošu naš novi kapelan fra Stipo Karajica slavi mladu misu. Otišli naši župljani autobusom.

– Pred srpskom vojskom bježi hrvatski i muslimanski narod. Stižu i u Bugojno. Ima ih smještenih po kućama, a i kod časnih sestara u Malom Selu.

15. 8. 1991.

– Velika Gospa. Župnik poziva na molitvu za mir, da ne bude strašnog rata. Hodočasnici iz naše župe otišli u Sinj i Gornji Vakuf.

Župna crkva u Gornjem Vakufu-Uskoplju, 1900.

18. 8. 1991.

– Župnik sluti zlo. Upozorava s oltara: "Nesreća koja se zove rat širi se našom domovinom. Pozivamo sve vjernike na molitvu za mir."

19. 8. 1991.

– U Zagrebu u noći minirana sinagoga, a na Mirogoju porušeno nekoliko židovskih grobova. Ovo mi teško pada i ne znam što je gore: pomisao da se u mom narodu opet pojavio antisemitizam ili da su to Srbi vješto podmetnuli Hrvatima "kukavičje jaje". Bolje ovo drugo. Bolje biti nepravedno optužen, mada i to strašno boli, nego biti nepravedan.

24. 8. 1991.

– U Vinkovce stigao posljednji vlak iz Zagreba.
– Oko 17 sati zrakoplov JNA prvi put bombardirao Vukovar.

25. 8. 1991.

– JNA zrakoplovstvo napalo Vukovar razornim teretom.

31. 8. 1991.

– U Podmilačju kod sv. Ive proslava Dana trećoredaca (FSR) za sve trećoredce iz BiH.

1. 9. 1991.

– Objavljena prva poštanska marka u slobodnoj Republici Hrvatskoj.
– Vlado Zrnić, pukovnik JNA, objavio da su prisilili slijetanje civilnog zrakoplova u kojem je bilo 19,5 t oružja za Hrvatsku, a pratio ga je Hrvat, kanadski državljanin Anton Kikaš. Anton Kikaš je uhićen, a oružje oduzeto.

3. 9. 1991.

– Osijek granatiran, Borovo Naselje bombardirano, Petrinja se odupire napadima. U Sisku bombardirana rafinerija, ali se vojarna JNA predala.

7. 9. 1991.

– Iako traje mirovna konferencija u Hagu, borbe se nastavljaju. JNA napada i razara hrvatske gradove. To je srpska armija.

8. 9. 1991.

– Mala Gospa, Rođenje BDM. Proslave u Rami–Šćitu.

11. 9. 1991.

– Srpske snage i JNA opkolile Hrvatsku Kostajnicu, sa svih strana napadaju, a Vinkovce opkoljavaju.

12. 9. 1991.

– U borbama s pobunjenim Srbima i JNA kod Hrvatske Kostajnice nestao naš sugrađanin, student, dobrovoljac, Stipica Vukadin, sin Petra i Janje r. Batinić, rođen 15. 6. 1960. u Gaju, Bugojno.

13. 9. 1991.

– Sefer Halilović, oficir JNA, napušta JNA i priključuje se Patriotskoj ligi, militantnoj muslimanskoj organizaciji.

– Vode se ogorčene borbe za Petrinju. Napadi na Vukovar ne jenjavaju.

14. 9. 1991.

– U Sarajevu u "Skenderiji" završna proslava 700. obljetnice dolaska franjevaca u Bosnu. Misno slavlje predvodi zagrebački nadbiskup kardinal Franjo Kuharić. Izravno prenosi TV Sarajevo. Od političara tu su: Stjepan Kljujić i "anđeosko lice – đavolska duša" Alija Izetbegović. Smješka se i žmirka kao da veli: *... čekaj rajo, dok noć padne, pečenja ću mjesto hljeba...* kako to opisa Ivan Mažuranić u svom *Smrt Smail age Čengića*.

Za vrijeme propovijedi kardinala Franje Kuharića u "Skenderiji"

15. 9. 1991.

– Župnik fra Janko preporučuje da se za jesenskih misa na grobljima ne zove na "užinu". Kaže: "Teška su i nemirna vremena pa neka vanjske proslave budu što skromnije. Mnogi su već ostali bez doma, bez kruha, bez najdražih..."

– Vjeronauk će biti u školama! Ja i to doživih! Kako ta obavijest gordo zvuči, pobjednički za nas kojima su branili i u crkvu ići.

– Predale se vojarne JNA u Zagrebu i Splitu, kao i Komanda pete vojne oblasti. Zauzeto skladište oružja kod Ivanice i vojarna u Osijeku.

– Na Vukovar sve češći nasrtaji, sve jači udarci.

17. 9. 1991.

– Ministar obrane general Veljko Kadijević i načelnik Generalštaba JNA general Blagoje Adžić, Slobodan Milošević i Franjo Tuđman u Igalu potpisali primirje, a u isto vrijeme zrakoplovi JNA razaraju poljoprivredno dobro u Vinkovcima. Razaraju Zadar i Šibenik.

– JNA i pobunjeni Srbi okupirali branu Peruču.

18. 9. 1991.

– Za ministra obrane Hrvatske imenovan Gojko Šušak.

– *(1961)* Prije 30 godina putujući u mirovnu misiju poginuo generalni tajnik UN-a Dag Hammarskjöld. Zrakoplov pao ili srušen, ostalo je nerazjašnjeno kao i mnoge druge diplomatske tajne. Jedino je istina da je nestao jedan častan i plemenit čovjek.

19. 9. 1991.

– "Oba, oba, oba su pala-a-a-a...!" Čuveni usklik radosti mladog hrvatskog bojovnika kada je srušio dva zrakoplova JNA u šibenskom zaleđu. Rat bjesni u Hrvatskoj. Prognanika je sve više, groblja su obeščašćena, borba za Vukovar ogorčena. Borbe se vode i na Petrovoj Gori, samo ovaj put, prvi put u povijesti, Hrvati su složni i zato će pobijediti. U Varaždinu se predala vojarna s preko 120 vojnika i 4 časnika JNA.

21. 9. 1991.

– U Hrvatskoj više nije "balvan revolucija". Hrvatsku je napala Jugoslavija preko domaćih Srba i ranije poslanog velikog broja pripadnika JNA i rezervista. U Istočnoj Slavoniji, u Baranji pravi rat. U Petrinji se vode uličnе borbe.

– Naš sugrađanin Miro Kapetanović, sin Juke i Katice r. Šandrk, rođen 19. 10. 1938. u Jakliću, Bugojno, poginuo je u Sinju od gelera granate ispaljene sa srpskih položaja. On je prva žrtva iz našega grada. Rat je, eto, pokucao i na naša vrata.

22. 9. 1991.

– Nedjelja. U "Hrvatskom domu" HDZ organizirao dogovor: kako se ponašati u ovim vremenima. Odlučeno: braniti Bugojno, braniti i osigurati "radiostanicu"! Prikupljaju se prvi novčani prilozi. Domaćini prilaze stolu i daju priloge za naoružanje. Ja nemam novca, ali imam veoma rijetku grupu krvi A Rh (-) negativna. Ako zatreba, dat ću povrijeđenima.

23. 9. 1991.

– Posebna meta agresoru, Srbima, su Vukovar, Osijek, Vinkovci. Znaju oni da, ako ne osvoje Vinkovce i Osijek, neće pokvasiti gaće u "srpskom" Jadranu. Vukovar mi je sumnjiv. Herojski se brani! Ali!?

25. 9. 1991.

– Tenkovi kreću prema Šibeniku, zrakoplovi ga nadlijeću. Hrvatski topovi sa Žirja odlučili obraniti Šibenika. Napadi na hrvatska sela u Zadarskom zaleđu u okolici i Benkovca ne prestaju.

27. 9. 1991.

– Zapad šuti, u Hrvatskoj pravi rat. Brodovi JNA iskrcali svoje vojnike na Korčulu.

– U Kninu Srbi mobiliziraju sve od 17 do 60 godina. Granate padaju na Sisak kao i na Đeletovac i Vinkovce.

29. 9. 1991.

– Hrvatsku može spasiti samo Bog i sloga. Hrvatima junaštva nije nikada nedostajalo! Bjesni strašni rat u cijeloj Hrvatskoj: Vukovar neprekidno bombardiraju, Đeletovci su u plamenu (naftna polja), Pakrac i Lipik razaraju granatama, u Drnišu pucaju iz svih oružja.

30. 9. 1991.

– U 9 sati ispred zgrade Sekretarijata za narodnu obranu Bugojna Crveni križ organizirao sastanak roditelja koji imaju sinove u JNA. Pokušat će ih posjetiti i izvući iz JNA.

– U Gračanici nakon više godina upriličena proslava "starog patrona" župe Skopaljske Gračanice – sv. Jeronima. Sv. misa namijenjena za postradale u ovom ratu i za mir u našim domovinama: Hrvatskoj i BiH. E, moj sv. Jeronime! Kako je bilo lijepo na Tvoj blagdan osjetiti toplinu i djelotvornost u nekadašnjoj skromnoj crkvici. Sve su misli i molitve bile upravljene Bogu. Sada ovaj sjaj i šarenilo odvuku misli. Moli za nas i oprosti, možda ne znamo ponašati se.

Župna crkva i kuća u Skopaljskoj Gračanici, 1913.

1. 10. 1991.

– Sv. Terezija. Sv. misa u 11 sati u Donjem Vakufu. Puno svijeta.

– Počela listopadska pobožnost posvećena našoj Majci. Sve molitve za mir.

– Hrvatsku napadaju sa svih strana: Vukovar razaraju brojni zrakoplovi, stotine tenkova, tisuće redovnih vojnika, a danas je napadnut i Dubrovnik od srpskih i crnogorskih četnika. JNA ih predvodi.

4. 10. 1991.

– Sv. Franjo. Dugo vremena, čini mi se od 1956. godine, nije bilo svečanije. Ispovijed, svečana sv. misa, a onda godišnja skupština Trećeg reda.

6. 10. 1991.

– Sv. misa na groblju Sultanovići.

– U 16.30 ispred KSC-a zajednička molitva za mir svih miroljubivih ljudi.

7. 10. 1991.

– *(1571)* Prije 420 godina odigrala se bitka kod Lepanta, između Svete lige i turske sile. Sudjelovale su i hrvatske galije. Potučena turska flota. To je posljednja bitka na galijama.

– U Vukovaru ogorčene borbe. JNA i srpske snage napadaju središte grada.

– Raketirani Banski dvori u Zagrebu. Pogođen predsjednikov kabinet, ali on trenutno nije bio u kabinetu.

8. 10. 1991.

– Hrvatski sabor donosi odluku kojom Hrvatska kao država raskida sve odnose s bivšom Jugoslavijom.

10. 10. 1991.

– Sve žešći napadi na Osijek i Antunovce.

– Konvoj hrane i lijekova za Vukovar stigao do Đakova.

13. 10. 1991.

– U našoj župi organizira se prikupljanje pomoći u hrani: brašno, ulje, šećer, zatim deterdženti, pa lijekovi za izbjeglice u Hrvatskoj. Dirljiv primjer u Veseloj: siromašna stara Muslimanka, nena, donijela jednu kesicu makarona i veli: "Sinko, nemam ništa drugo, ali odsrca je." Husein Smajić svojim kamionom besplatno je odvezao hranu u Split.

14. 10. 1991.

– Humanitarni konvoj pomoći vukovarskoj bolnici stigao u Vukovar. Bolnici je pomognuto, ali obranu oslabilo. Naime, cesta-prilaz Vukovaru i bolnici razminirani su radi prolaza humanitarnih vozila, a osim toga četnici su dobili bolji uvid u broj ljudstva-branitelja.

31. 10. 1991.

– Zadnji dan listopadske pobožnosti. Župnik moli da se ne prestaje moliti za mir.

1. 11. 1991.

– Svisveti. Sv. mise u crkvi kao nedjeljom. Poslijepodne opijela i sv. mise na grobljima Sultanovići i u Veseloj.

2. 11. 1991.

– Dušni dan. Sv. mise u crkvi kao nedjeljom. Poslijepodne opijela i mise na grobljima u Čaušlijama i Lenđerovini.

3. 11. 1991.

– Muslimani iz Vesele: Mithad Karaga, Huska Talargić i Malik Abdibegović među svojim sunarodnjacima prikupili kamion hrane i odvezli u Caritas u Split.

– Župnik preporučuje prikupljanje za izbjeglice u Hrvatskoj: deke, jorgane, zimsku odjeću i obuću. "Ne mora biti novo, ali treba biti čisto", kaže naš župnik fra Janko.

– HKD "Napredak" u Bugojnu ponovno osniva pjevački zbor "Tomislav", koji je osnovan davne 1909. a prestao s radom 1949. Treba se upisati.

4. 11. 1991.

– *(1931)* Prije 60 godina podignuta optužnica protiv Japana zbog agresije na Mandžuriju. Kada će svijet shvatiti da je Srbija to isto za male samostalne zemlje na Balkanu? Hoću li dočekati? Netko hoće, jer ima Boga!

5. 11. 1991.

– Užasne borbe za Vukovar. Presječen koridor za Vukovar kraj Bogdanovaca.

13. 11. 1991.

– Svom žestinom napadnuto Borovo Naselje. Borbe se vode za svaku ulicu.

– Iz bolnice traže pomoć, Vukovar u agoniji.

– Poslije pada Bogdanovaca Vinkovci na udaru. Djeluje zrakoplovstvo JNA.

– U Dubrovniku pogođen stari franjevački samostan.

14. 11. 1991.

– U Čaušlijama sv. misa na groblju, slavi se Sv. Nikola Tavelić. Propovijeda naš zemljak fra Vinko Tomas. Zapuhao hladan vjetar. Na cesti nas ostalo čekati petero. Vozila Hrvata se ne zaustavljaju.

Prolaze. Zaustavlja kola milicioner Duško Zjajić. Svih petero nas prima i od kuće do kuće prevozi. Uvijek iznenađenja. Ovaj put prijatno!

– Iz Sinja mole pomoć u hrani i zimskoj odjeći.

16. 11. 1991.

– Danas potpisano 13. primirje. Ipak JNA granatira Vinkovce, Nuštar i "čisti" teren za konačan krvoždni juriš na Vukovar.

– Borovo Naselje u neprijateljskom okruženju.

– Srpski pobunjenici i JNA pucaju na Novsku, Novu Gradišku, Gospić. Saborsko su zauzeli.

– JNA dovozi novo oružje. Borba za izlaz na more se nastavlja.

17. 11. 1991.

– Danonoćni napadi na Vukovar. Hrvatska vlast iz Zagreba upozorila generale JNA Veljka Kadijevića i Blagoja Adžića da će sudbina civila i ranjenika biti na njihovoj savjesti i odgovornosti ako Vukovar padne u četničke ruke. Za mene je Vukovar pao, žrtvovan!? Još nedostaje pred kamerama: suze i očaj jednih, slavlje i ižívljavanje drugih. Stid trećih, ako ga bude, "odmarat" će se po salonima.

Ostaci razrušene željezničke stanice u Vukovaru

18. 11. 1991.

– Vukovar! Ruševina ne samo jednog grada već i nadâ, željâ. Rijeka suza i krvi! Vukovar nije pao: to je zauzeće ruševina, jer grada nema. Hoće li svijet konačno upoznati "srpsku dušu"? Žrtve koje su pale i koje će uz drhtaj srca i krikove bola još padati osvetit će Onaj koji jedino ima na to pravo. Ovu noć sam plakala, plakala.

19. 11. 1991.

– Poginuo Ivica Mandić-Vidović, sin Vinka i Jele r. Jurić, rođen 19. 11. 1971. u Boganovcima, Bugojno. Bio je pitomac Vojne akademije JNA. Kada je počeo rat u Hrvatskoj, roditelji su ga molili da napusti JNA. Odbio je i u borbi kod Vukovara teško ranjen. Umro u bolnici u Beogradu na svoj 20. rođendan. U Bugojno tijelo dopratili vojnici JNA, ali kada su saznali da će biti vjerski pokop, otišli su prije pokopa. Ni bliži rođaci nisu svi htjeli doći: nisu Ivici oprostili što se borio protiv svog hrvatskog naroda.

– Agresor, četnici i JNA, u Vukovaru slavi svoj krvavi pir. Bože pravedni, neka Tvoja bude zadnja! Crnu četničku zastavu nosi četnik Slobodan Radić i zajedno sa svojim bradatim nakazama pjeva: "... biće mesa, biće mesa, klaćemo Hrvate...!" Ta obitelj Radić iznjedrila je i Stanka Radića, krvnika iz Dravograda.

Vukovarski vodotoranj

20. 11. 1991.

– U Vukovaru pokolj. TV BBC prikazuje: bradati srpski vojnik s naočalama iz autobusa preuzima staricu. Grli je i ljubi, a onda se okreće prema kamerama da ih snimi. Kakav cinizam? Gdje su ranjenici. Cyrus Robert Vance, posebni izaslanik UN-a, bio je u Vukovaru. Što je učinio, a što nije htio vidjeti? Ovlasti su mu bile velike. On je zločinac!

– Vukovarski vitezovi zdravi i ranjeni, civili, kao i dragi Siniša Glavašević iz Radio Vukovara, položili živote na oltar domovine, na Ovčari. Kada će mom narodu završiti križni put? Što ako je ovo ponovno tek početak križnog puta?

22. 11. 1991.

– Egzodus Vukovara traje. Dio prognanih Hrvata, civila stigao u Zagreb. Tako se saznalo da je preko 200 ranjenika izdvojeno i odvedeno iz bolnice. Odvedena je i dr. Vesna Bosanac i novinar i TV komentator Siniša Glavašević.

– Osijek poziva sve sposobne građane da pristupe obrani grada i domovine.

– Karlovac, Zadar, Novigrad i Masleničko ždrilo meta agresora.

– Bivša britanska premijerka Margaret Thatcher izjavila: "Hrvatska i Slovenija imaju pravo na samoobranu i samostalnost."

23. 11. 1991.

– U Ženevi se sastali: Tuđman, Milošević, Kadijević, Vance i lord Carrington. Dogovoreno: Hrvatska mora deblokirati vojarne, a JNA mora napustiti Hrvatsku.

– JNA i pobunjeni Srbi zauzeli Laslovo poslije 168 dana otpora. Ovdje je živjelo najviše Mađara, Hrvata i nešto Srba.

– *(1971)* Prije 20 godina Narodna Republika Kina (Peking) priznata jedinim predstavnikom kineskog naroda i postala jedna od 5 stalnih članica u Vijeću sigurnosti UN-a.

24. 11. 1991.

– Naši svećenici mole pridošle izbjeglice (njih oko 300 osoba) za strpljenje i uključivanje u naša vjernička okupljanja, a one koji su ih primili, na razumijevanje.

– U Hrvatskoj se nastavlja borba za Ernestinovo.

– U Beogradu "mirovni" posrednik za Jugoslaviju britanski političar lord "lisac stari" Carrington izjavio: "Ako se Osijek ponovi kao Vukovar, priznat ćemo Hrvatsku kao samostalnu državu." Zar tolika cijena? Caringtone, zaboravio si činjenicu: Hrvatska će sigurno pobijediti. Ona je prvi put u svojoj povijesti jedinstvena u obrani!

25. 11. 1991.

– Sv. Kata. Samo s najbližima slavim skromno svoj imendan. Glumac Rejhan Demirdžić rekao bi: "Svašta-jašta!", kada bi čuo kako je vlast koalicije (SDA, SDS i HDZ) dodijelila nagradu ZAVNOBiH-a dr. Miloradu Ekmečiću, jednom od učesnika iz BiH u izradi "Memoranduma". Njegova izjava: "... za stvaranje Velike Srbije nije puno ako pogine i 100.000 Srba."

27. 11. 1991.

– U Hrvatskoj borbe bjesne. Sa srpske strane pregovore vode neovlaštene i neodgovorne osobe JNA i pobunjenih Srba pa i potpisivanje primirja postaje obična lakrdija.

– JNA i pobunjeni Srbi osvojili Lipik. Oštećeno lječilište, ubijeni konji lipicaneri. Možda će slika ubijenih lipicanera "raznježiti" kulturni zapadni svijet! Srca nisu imali za ubijene i prognane Hrvate, možda će imati za životinje.

1. 12. 1991.

– Početak došašća. "Zornice i sve molitve i žrtve su da prestane ovaj strašni rat", kaže naš župnik. Svećenici su iznenađeni ovako velikim brojem vjernika na zornici.

– U Sarajevu završen I. kongres Stranke demokratske akcije. Završne riječi njenog predsjednika Alije Izetbegovića bile su: "Velikim Bogom se kunemo da robovati nećemo!" Ove riječi ne bi smjeli zaboraviti niti omalovažiti Hrvati i Srbi. Ove riječi su zakletva, ali i poruka...!

– *(1891)* Prije 100 godina rođen kmetski pisac Slavko Kolar. Poznata je, a danas i aktualna njegova izreka: *Mi u pravicu vjerujemo, mi se ne damo!*

3. 12. 1991.

– JNA i pobunjeni Srbi nastavljaju napadati Vinkovce i Novu Gradišku. Obrana odolijeva.

– Promatrači Europske zajednice zatražili dolazak mirovnih snaga koje bi zaustavile četnička divljanja.

5. 12. 1991.

– Dok posrednik UN-a Vance pregovara s Miloševićem, JNA i četnici ruše Slavoniju. Antunovac se očajnički brani.

– *(1951)* Prije 40 godina oboljeli nadbiskup Stepinac uvjetno pušten i prebačen u rodno mjesto Krašić u župni dvor kod župnika Vranekovića. Pratila ga milicija iz službe sigurnosti s Josipom Manolićem na čelu.

6. 12. 1991.

– U Hrvatskoj bjesni rat. Dubrovnik u plamenu i dimu prašine. Srbi i Crnogorci ga ruše, jer ga ne mogu osvojiti. I Osijek pati. Pogođena i bolnica. Zapovjednik obrane brigadir Branimir Glavaš

poručuje: "Srbočetnička armija popunila je svoje redove svježim snagama rezervista, ali Osijek neće pasti!"

– Hrvatske snage oslobodile Lipik. Strahota rata u Hrvatskoj odvukla našu pažnju na događanja u našoj okolini u BiH.

7. 12. 1991.

– *(1941)* Prije 50 godina iznenada s ratnih brodova-nosača uzletjeli japanski zrakoplovi i bombardirali američku pomorsku luku Pearl Harbor (Havajsko otočje). Ovim su Japanci Amerikancima ne samo objavili rat, već i nanijeli ogromnu štetu. Amerika više nije bila neutralna.

8. 12. 1991.

– Što je živinsko u nama ovog 20. stoljeća da samo točno 50 godina izdržimo ne ratujući? U sebi nosimo prokletstvo što nam ga uputiše krikovi i nijemi pogledi nevino ubijenih.

– *(1941)* Prije 50 godina japanski zrakoplovi potopili najveće britanske brodove kao Prince of Wales.

11. 12. 1991.

– Članice Europske zajednice (njih dvanaestorica) razmatrali kriterije po kojima će priznavati novonastale države bivše Jugoslavije.

– General JNA Andrija Rašeta sa časnicima HV-a [Hrvatske vojske] pregovara o odlasku JNA iz vojarni u Hrvatskoj.

12. 12. 1991.

– Javljaju da razaraju Sunju. A meni pred očima slika iz srpnja 1944. Sa mamom i bratom Ljupkom putujem u Zagreb. Kad je vlak ulazio u stanicu Sunja, zgrada je dogorijevala. Tog dana pri povlačenju partizani su zapalili zgradu stanice. Tada sam imala deset godina. Što će tek pamtiti djeca, svjedoci zvjerskih događanja u ovom krvavom ratu?

Katica Nevistić

15. 12. 1991.

– *(1961)* Prije 30 godina izraelski sud osudio na kaznu smrti vješanjem njemačkog ratnog zločinca Adolfa Eichmana.

16. 12. 1991.

– U Hrvatskoj rat bjesni, kod nas kuca na vrata. Naš župnik nastoji našu mladost otrgnuti od poroka rata: danas je zakazana velika predbožićna ispovijed samo za školsku mladež.

20. 12. 1991.

– Danas, kao i jučer, velika predbožićna ispovijed za odrasle.

– U cijeloj Hrvatskoj vode se ogorčene borbe. Najgore stanje je u Slavoniji.

22. 12. 1991.

– Župnik fra Janko pita s oltara: "Ponoćka u Bugojnu da – ne? MUP Bugojna organizira kontrolu u gradu, dežurstvo oko crkve, pregled crkve, ulaz u crkvu, nema izlazaka iz crkve, naoružani sastav milicije bit će u crkvenom dvorištu, čuvat će se parkirani auti, nećemo pucati iz petardi, nema ulaska u crkvu s oružjem...! Vi sada odlučite hoćemo li imati ponoćku ili ne. Tko je "ZA"? Tko je "PROTIV"? Protiv nema nitko. Bit će ponoćka!"

25. 12. 1991.

– Božić. Ponoćka. Veliko osiguranje. Primjerna disciplina. U crkvi svijeta manje nego ranijih godina. Strah se uvlači u naša srca. Bugojanski mladići Hrvati Božić slave u uniformama i rovovima.

– *(1941)* Prije 50 godina na podršku zrakoplovstva japanske oružane snage zauzele Hong-Kong.

26. 12. 1991.

– Stipandan. Sv. mise kao nedjeljom. Svijeta manje, radosti i veselja manje, zabrinutih lica više.

27. 12. 1991.

– Ivandan. Sv. mise kao nedjeljom. Svijeta još manje.

28. 12. 1991.

– Vukovarski Hrvati prepoznali i objavili da je Slobodan Radić bradati četnik koji je kroz osvojeni i srušeni Vukovar nosio crnu četničku zastavu i pjevao: "... bit će mesa, klat ćemo Hrvate."

29. 12. 1991.

– Sveta Obitelj. Objavljen raspored blagoslova kuća u našoj župi.

– *(1981)* Prije 10 godina u Zagrebu umro veliki hrvatski književnik, veliki, ali neshvaćeni Hrvat, po mnogima kontroverzna osoba, Miroslav Krleža.

31. 12. 1991.

– Stara godina. Na večernjoj sv. misi zahvalnica za proteklu godinu.

– Statistika župe Bugojno za 1991: Kršteno 208 osoba, umrlo 80 osoba, vjenčano 77 parova (iz župe otišlo 30 djevojaka).

Vučedolska golubica iz 3. tisućljeća,
arheološki nalaz iz Vučedola kraj Vukovara

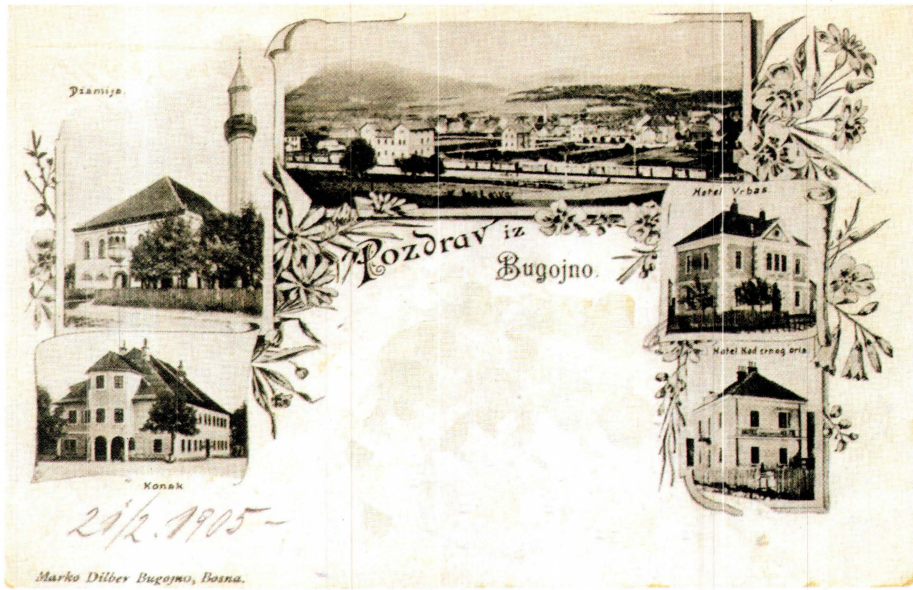

Razglednica Bugojna, poslana 21. 2. 1905.

Razglednica Bugojna, poslana 21. 5. 1905.

Smrt nije najgore što nam se u ratu može dogoditi. Umiranje s nečistom savjesti traje dugo, dugo: to je umiranje kâp po kâp.

1992.

Nova 1992. godina. Pučka misa za poginule u ovom ratu. U crkvi jako malo svijeta. Nesigurnost i tuga uvlače se u moju dušu. Župnik glasno razmišlja i zaključuje: "Bugojanci biraju krivi put. Bez iskustva su, sve više idu i slušaju politiku, a sve manje traže pomoć i mir kod Boga. Mržnja se uvlači u srca!"

– U listu "Oslobođenju" Alija Izetbegović izjavljuje: "Mislim da JNA neće napasti BiH, jer je procijenila da se silom ne može ništa."

2. 1. 1992.

– U Sarajevu potpisan sporazum o bezuvjetnom prekidu vatre između JNA i Hrvatske.

12. 1. 1992.

– Krštenje Isusovo. Sv. mise redovne kao nedjeljom. Poslije blagoslova kućâ župnik daje izvješće i kaže: "Naša župa ima 2.804 obitelji.

Pozitivne odlike župe: idu u crkvu, djeca na vjeronauk, primaju svete sakramente, ima i zajedničkih molitava.

Negativne pojave: ima nevjenčanih, nekrštene djece, djeca ne idu na vjeronauk, vjenčanih a rastavljenih, teških alkoholičara muževa, žena, sinova; djeca potištena, izgubljena, ne uče, ne idu u crkvu. U mješovitim brakovima u ovim vremenima ima nesporazuma. Mladi po kafićima odgajaju se za neradnike i neodgovorne sutrašnje očeve, majke...!

Mi svećenici smo vam uvijek na usluzi i jedina smo ustanova na čijim vratima više nema radnog vremena!"

– *(1852)* Prije 140 godina odlukom vlasti u Beču zabranjena upotreba hrvatske zastave.

– *(1928)* Prije 63 godine odlukom Beograda (kralja Aleksandra – Šestojanuarska diktatura) zabranjena upotreba hrvatske zastave.

15. 1. 1992.

– Republika Hrvatska priznata kao samostalna i neovisna država. Priznalo je 12 država Europske zajednice.

– Bivša britanska premijerka Margaret Thatcher izjavila: "Hrvati se bore za pravednu stvar. Za koga se bori lord Carrington?"

16. 1. 1992.

– Do danas Hrvatsku priznalo 35 zemalja.

– *(1962)* Prije 30 godina u Americi je umro hrvatski kipar Ivan Meštrović. Za mene je izuzetno vrijedno njegovo djelo "koje govori i poručuje svim generacijama – njegov *Job*".

Pred Božić 1955. stigao je Meštrovićev odljev-kopija kipa sv. Ante (original je u crkvi u Beogradu). Kako je narod davao bakar u starim predmetima (tepsije, čose, tenđere, kotliće, sahane, bakrice i dr.), očekivali su "lijepog" sv. Antu, u boji, sličnom našem starom sv. Anti. Razočarani, umanjili su priloge za otplatu duga. Nazvali su ga "Američki sv. Anto" i neka mu se mole oni koji dobivaju pomoć, pakete iz Amerike.

Fra Branko Krilić–Beg

Jednog dana župnik fra Branko Krilić–Beg* priča o tome s mojom mamom. A mama ga tješi i veli: "Župniče, kako bi bilo da ga prefarbate, pa kada otplatite, onda ga lipo saperete i mirni. Znate, Bože prosti, ni ja mu se onako crnom ne mogu moliti...!" Kako se župnik smijao. Sve mu se tresao trbuh.

O ovome je važno napomenuti da je Meštrović osobno poslao pismo župniku fra Branku Kriliću u kojem je pisalo i ovo: "Vrlo rado dajem dozvolu za odljev kipa sv. Ante, pogotovo što je to za dragu Bosnu i narod koji je ostao vjeran tradiciji svojih otaca!"

Kip je bio postavljen na postolje na desnu lađu, za jedan stup niže od propovjedaonice (koja je bila uz drugi stup na lijevoj strani). Kip sv. Ante iznijeli su pred crkvu i postavili veoma neukusno, na pročelje crkve, postolje su rušili kapelani fra Tvrtko Vrdoljak i fra Ivo Ćavar.

---

* Fra Branko Krilić–Beg (1905–1981) bio je župnik u Bugojnu od 1945. do 1958. Rodom je iz Fojnice.

Propovjedaonica je skršena, ne samo skinuti, već i uništeni su oltari Gospin i sv. Josipa, špilja Srcu Isusovu (bila na lijevoj strani uz glavni vanjski zid), a glavni oltar su skratili. Bilo je predviđeno da glavni oltar "odnesu u Fojnicu". Narod je prozreo namjeru župnika fra Leona Migića, pa su mu došli na razgovor stari, viđeniji ljudi kao Ivo Strujić, Frano Klarić, Ilija Ćosić-Teški i dr. Oni su mu, kada se nisu mogli sporazumjeti, zaprijetili da će pozvati narod, a ako veliki oltar iznese iz crkve, oni će u crkvu utjerati krave.

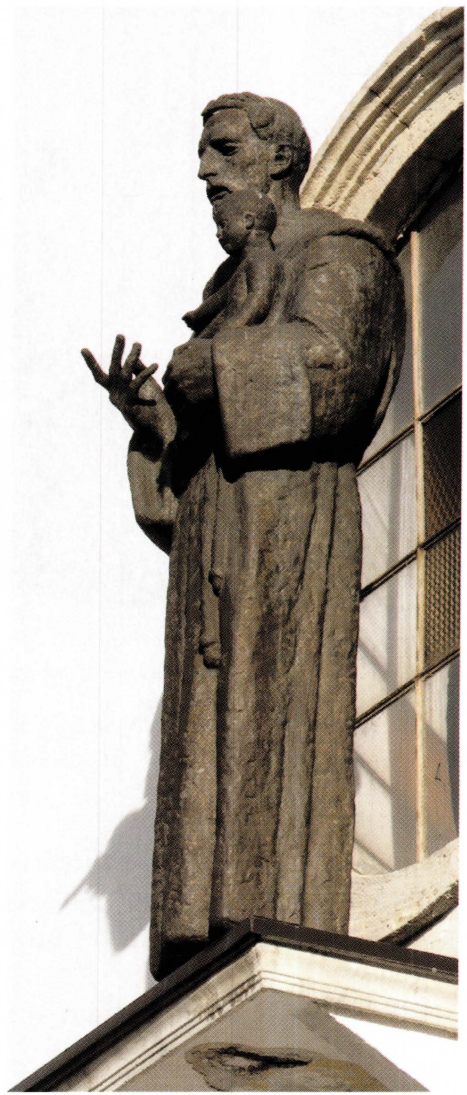

I. Meštrović: Sv. Anto

Ovo nije ništa izmišljeno. S Ivom Strujićem sam osobno razgovarala, a rušenje postolja kipa sv. Ante gledala. Bugojanci nisu htjeli to raditi, pa su kapelani, valjda u ime "humane umjetnosti", prihvatili taj prljavi posao. Istina, Gospin oltar prvi je uklonio tadašnji župnik fra Miroslav Krajinović, ali ne da "preuredi" crkvu, već da smjesti orgulje.

Kako bi bilo divno kada bi svećenici više zadržali u srcu sjećanja iz svojih obiteljskih običaja, tradicija, zadržali ljubav prema svojoj rodnoj župi! Znali bi više cijeniti i osjećaje za svojinu i tradiciju naših župa.

19. 1. 1992.

– Održan sastanak Pogrebnog društva "Sv. Anto" Bugojno.

23. 1. 1992.

– *(1872)* Prije 110 godina rođen slovenski arhitekt Jože Plečnik. Po njegovu projektu izgrađena je crkva sv. Ante u Beogradu. Projek-

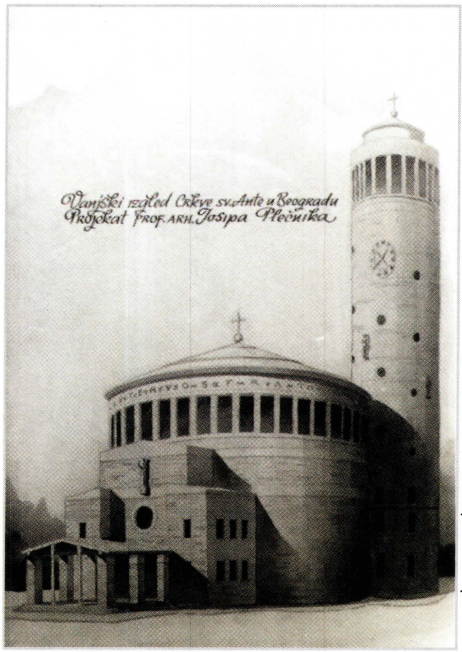

J. Plečnik: Maketa crkve u Beogradu

tirao je i crkvu Gospe Lurdske u Zvonimirovoj ulici u Zagrebu. Kripta je izgrađena po njegovu projektu. Karakteristično je da se svi stupovi u nečem razlikuju. Oni su nosivi, a ujedno i ukrasni dio kripte. Čula sam da su nadzemni dijelovi crkve prilagođeni današnjim urbanim zahtjevima velegrada, pa se odstupilo od Plečnikova projekta.

25. 1. 1992.

– Brazil je 42. zemlja koja je priznala samostalnu Hrvatsku.

– Velika razaranja u vinkovačkom i zadarskom kraju. Nije to slučajno: osvojiti vinkovački kraj je isto što otvoriti vrata Srbije za ulaz u Hrvatsku. Osvojiti zadarski kraj značio bi ostvarenje "vekovnog sna" o izlasku Srbije na Jadran.

2. 2. 1992.

– Svijećnica. Blagoslov svijeća i molitva za naše poginule branitelje.

– Poslije provokativnog ubojstva u srpskim svatovima, u Sarajevu su osvanule barikade na mostu Vrbanja i Pofalići. Napeta situacija.

– Među ranjene branitelje u splitsku bolnicu došao kardinal Franjo Kuharić.

7. 2. 1992.

– U selu Mehurići kod Travnika održano vojno savjetovanje regionalnih komandanata i štaba Patriotske lige BiH. Zaključeno: izraditi topografske karte s oznakama etničke strukture selâ i naseljâ (muslimanska i hrvatska označiti s punim zelenim krugom, pored hrvatskih sela i naselja staviti H, srpska sela i naselja označiti plavim krugom). Ovo bi bilo dobro zapamtiti, a vrijeme će potvrditi da je i Alija razradio "plan o Velikoj Islamskoj Republici" na Balkanu. Hrvate su Muslimani već gornjom izjavom "izbrisali" iz selâ i naseljâ ili ih imaju u planu islamizirati. Zasada

su Hrvate ostavili da mašu zastavama i preko kaseta se dive hrabrim precima.

8. 2. 1992.

– Srpske granate padaju na Osijek. Borbe u cijelom Podunavlju.

– *(1942)* Prije 50 godina u busovačkoj crkvi u 10 sati bilo svečano vjenčanje moga brata Ante Nevistića i Berte r. Katavić. Ovdje u Bugojnu okupio se sav rod. Radost velika zakucala i na naša vrata. Ali, u isto vrijeme na dalekom ruskom ratištu ležao je mrtav sin moga rođenog strica Ivica Nevistić. Poginuo kod Staljingrada. To je slika rata urezana u moju dušu.

10. 2. 1992.

– Srbi i JNA napali Vinkovce iz svih oružja.

11. 2. 1992.

– Prvi metak ispaljen u Mostaru pogodio oltar u mostarskoj katedrali (dar pape Pavla VI).

– U Zagreb stiglo 11 časnika za vezu UN-a kao prethodnica snagama UN-a.

14. 2. 1992.

– Valentinovo. Svetac mladih i ljubavi. Kod nas se prvi put slavi ovako javno i na poseban način. Sv. misa za mlade u 16.30. Bilo prisutno preko 1.000 mladića i djevojaka. Poslije su otišli u kafiće i nastavili slaviti u katoličkom duhu. Piće je bilo besplatno.

– Hrvatski sabor donio deklaraciju i osudio proces i presudu izrečenu nadbiskupu dr. Alojziju Stepincu.

15. 2. 1992.

– Na Sisak padaju četničke granate iako danas u tom gradu borave promatrači EZ-a.

– *(1942)* Prije 50 godina Japanci osvojili Singapur uz gubitke od 10.000 vojnika. Saveznici su izgubili oko 190 tisuća vojnika, što ubijenih što odvedenih u ropstvo. U ratu se ponavlja scenarij: saveznici strašno poraženi, poniženi; Japanci slave pobjedu i upravo u toj pobjedničkoj krvavoj noći rodio se uzrok njihova budućeg poraza. Previše osvojenog područja neće imati tko čuvati. Japanci su izuzetno ratnička i dobro uvježbana vojska, ali ona je dovoljna samo za blickrig ratovanja. Na duge staze ratovanja treba i broj vojnika. Može to na kraju biti presudno.

16. 2. 1992.

– Djecu Bugojna svećenici pozivaju na redovno pohađanje vjeronauka. Roditelje upozoravaju na dužnost da o tome vode stalnu brigu.

18. 2. 1992.

– *(1932)* Japan prije 60 godina okupirao Mandžuriju. Tada kao i ovog rata pravog osvajača i velike sile kao SAD, Britanija, Francuska, Njemačka klone se da s njim započnu kavgu. Iz kronoloških ratnih zbivanja od prije 50-60 godina može se zaključiti da su svi podnosili japansku invaziju na susjedne zemlje sve dok nije izravno napala američke interese. Milijuni su već bili pod ruševinama, na bojnim poljima, koncentracionim logorima dok su na Japan bacili atomsku bombu, a protiv Njemačke udružili snage. Hoće li ovaj put biti sa Srbijom tako?!

23. 2. 1992.

– Zbog hladnoće skraćeni satovi vjeronauka. Župnik poziva župljane da redovno dolaze na sv. misu, što je obaveza katolika. Također župnik fra Janko preporučuje: "Na referendumu glasovati za suverenu i nedjeljivu BiH." Bože moj, je li danas među nama bio Duh Sveti?! Hoće li ovo za nas biti opstanak ili nestanak?

24. 2. 1992.

– *(1582)* Prije 410 godina papa Grgur XIII. odobrio reformu Julijanskog kalendara. Novi kalendar je po njemu nazvan Gregorijanski.

– *(1882)* Prije 110 godina njemački mikrobiolog Robert Koch otkrio uzročnika tuberkuloze, nazvan Kochov bacil.

27. 2. 1992.

– Iz niškog zatvora (Srbija) posredovanjem Crvenog križa puštena grupa Vukovaraca, živih svjedoka o srpskim zločinima nad Hrvatima.

29. 2. 1992.

– Prestupna godina! Referendum u BiH. Muslimani i Hrvati se odazvali i glasaju za suverenu BiH. Na takvo opredjeljenje Hrvata utjecala je Crkva i u posljednji čas HDZ. Uvjerena sam da posljednji put jednako preporučuju, ali ne vjerujem da jednako misle. Crkva i HDZ će se razići! To je normalno. Crkva je kamen temeljnih vrednota, a politika poput kurve mijenja "parfem" prema ukusu mušterije. Ona je nestalna.

– Srbi bojkotiraju referendum.

1. 3. 1992.

– Referendum prošao. Glasovali smo "ZA" suverenu i nedjeljivu BiH. Da Hrvati nisu glasovali "ZA", referendum bi propao, jer su Srbi bili protiv. Je li ovo rješenje Hrvatima za sutra? Možda, ali za prekosutra, ja sumnjam. Brojniji narodi će iscijediti strpljenje Hrvatima. Crkva im ne da uzvratiti istom mjerom i onda ostaju samo odškrinuta vrata u odlasku u tuđinu, pa makar to bilo do Hrvatske.

2. 3. 1992.

– Prva Caritasova podjela hrane siromašnima – riža.

4. 3. 1992.

– Čista srijeda. Post i nemrs. Početak korizme. Župnik moli da sve žrtve, odricanja i molitve budu za mir i Božju pomoć.

– *(852)* Prije 1.140 godina knez Trpimir potpisao Darovnicu kojom ninskom biskupu poklanja posjed – crkvicu. O toj Darovnici postoje razna mišljenja, ali jedno je sigurno: nije se bojao Bizanta i priklonio se svojoj Crkvi.

5. 3. 1992.

– "Oslobođenju" Alija Izetbegović, muslimanski lider, izjavljuje: "... situacija je pod kontrolom, mirno šetajte gradom." Priželjkuje li Alija da se što više i što dulje međusobno kolju kršćani? Bojim se da je rat nezaustavljiv i da će i Alijin narod doći na red. Žalosno, ali bit će tako.

7. 3. 1992.

– *(1942)* Prije 50 godina zagrebački nadbiskup Stepinac piše ministru NDH Andriji Artukoviću prosvjedujući što hapse Židove i odvode ih u logore. Kada je prvi put u Argentini bilo suđenje Andriji Artukoviću, zastupnik Jugoslavenske vlade donio je i to pismo kao dokaz moći Artukovića. Kažu da je tada Artukovićev branitelj upitao: "Gdje vam je bilo to pismo kada je suđen nadbiskup Stepinac?"

8. 3. 1992.

– Prva nedjelja korizme. Međunarodni dan žena. Župnik poziva da se sjetimo naših majki, sestara, prijateljica i da molimo za njih.

15. 3. 1992.

– Najavljeno da će Caritas za našu župu početi raditi idućeg tjedna. Ured Caritasa otvoren je u maloj zgradi "Šumske uprave" u Ulici Vladimira Nazora. Dijelit će se hrana i odjeća najsiromašnijima. Treba popuniti karton. Župnik poziva bogate da pomažu župni Caritas. Radi s. Pavka Dujmović. Međunacionalno povjerenje poljuljano. Osjeća se da su osmijesi neiskreni i vještački. Nisam provjerila, ali čujem da ima srpskih obitelji koje šalju djecu u Srbiju, Vojvodinu ili barem do Košćana u donjovakufskoj općini.

17. 3. 1992.

– U zagrebačkom informativno-političkom tjedniku "Danas" Alija Izetbegović tvrdi: "JNA nije ono što je bila prije nekoliko mjeseci. Ona nije ni bolja ni gora, ona je drugačija po kvalitetu, kvantitetu, namjeri i ciljevima!" Ili je Alija naivčina, obična nena, ili je najlukaviji među lukavima. Sumnjam da se neće izbliza uvjeriti i u kvalitetu i u namjeru te, po njemu pripitomljene, JNA.

22. 3. 1992.

– Da bi netko mogao dobiti pomoć od Caritasa, treba donijeti pismenu potvrdu od prakaratura da je osobi i obitelji pomoć potrebna.

– Od Ordinarijata iz Sarajeva stigao novi cjenik za usluge župnog ureda.

23. 3. 1992.

– Župnik imao dogovor s prakaraturima o najučinkovitijem djelovanju župnog Caritasa. Prisutni bili i predstavnici mjesnih zajednica.

26. 3. 1992.

– Prve plave kacige (međunarodne mirovne snage), iz Kanade, počele stizati u Hrvatsku.

28. 3. 1992.

– Razgovaram telefonom sa svojim bivšim profesorom Grgom Pejnovićem iz Zagreba. Kaže: "U dnevniku gledamo u Zagreb stigla 3 autobusa izbjeglica iz Kupresa. Kada ćeš ti doći? Znaš da imaš mjesta kod nas." Šutnja. Profesor ponovno govori: "Halo, čuješ li me, Katice?" Meni srce jače tuče, u glavi mi nekakav pritisak. Bojim se odgovorom povrijediti poštovanog profesora, ali još više dragog prijatelja. Ipak rekoh: "Profesore, žao mi je, moram Vas

razočarati. Ja volim našu Hrvatsku. Od jada hoće li je priznati, u siječnju sam imala manji udar. Međutim, tu nije moja domovina. Moja domovina je ovdje!" Strepim da će reći kako sam ga poslije 38 godina razočarala. A onda čujem svoga profesora: "E, da! Tako je! Tu je tvoja domovina. Ponosim se tobom, Katice, e, da." Zatvorih oči. Odahnuh!

Nešto slično pročitala sam u romanu "Put bez sna" Ivana Aralice. Piše: *Dosadilo psu živjeti u Domovini pa odluči otići u svijet, naći mjesto gdje se bolje živi. Lutao nekoliko godina, vidio razne države i narode i vratio se olinjale dlake i podvita repa. Pitaju ga zašto se vratio. Pas odgovori: Gdje god sam bio, život je pasji kao i ovdje, ali ipak ovdje je bolje: tamo ti ni zarežati ne dopuštaju, a ovdje možeš lajati koliko ti drago...!*

– Na Kupresu napeta situacija. Ima dosta aktivne vojske od prošle godine, a ne ide mi u glavu objašnjenje JNA da zatvaraju (još prošle godine) tunel kroz Kupreška vrata jer se tobože obrušava. Prije bih povjerovala da im je tu skladište oružja.

Ostaci razrušene crkve i kuće u Suhom Polju kraj Kupresa, 1992.

1. 4. 1992.

– Domaći i pridošli Srbi po kupreškim selima muče i ubijaju preostale Hrvate.

– Kod nas u Bugojnu po noći počeli držati straže udruženi susjedi svih nacionalnosti. Straže drže u selima, naseljima, ulicama, stambenim zgradama.

– U Čipuljiću barikade, oko Čipuljića rovovi. U noćnim satima kamion brekće, zaustavlja se pred srpskim kućama i dijele oružje.

– Božo Pavlović, Srbin, moj prvi susjed, kaže mom sestriću Bruni Hercegu: "Samo preko mene mrtvog moglo bi se Katici neko zlo dogoditi." Moj Bruno, naivčina, veli: "Tetka, baš je Božo ljudina!" Ja ljutito odgovorim: "Zar je on siguran da ja neću trebati njega braniti? Vi, dico, ne znate što je rat. U knjigama se ne čuje fijuk metka, detonacija, ne vidi se znojno lice s preplašenim pogledom dok uznika vezanog vode prema njivama Ječmene u Bugojnu na strijeljanje. Ja sam to gledala 1943. godine i nikada nisam zaboravila."

Čim sam ugledala Božu pred kućom, doviknula sam mu: "Božo, moj Bruno mi je rekao sve. Hvala ti. Nisam ni sumnjala u tvoje prijateljstvo. Ali, nemoj zaboraviti da vrijedi i obratno. Tko zna tko će koga u ovom ratu za prijatelja imati!"

2. 4. 1992.

– U Kupresu napeto. Nema dogovora. Kao da obje strane "rastežu i natežu" vrijeme dok im stigne pomoć. Civili odlaze i iz grada.

– Kod nas se straže drže svaku noć. Samo ne znam tko koga štiti, niti znam od koga jedni druge štite. Ako se rat rasplamsa, neće se voditi na bojnom polju na konjima. Neće biti dvije suprotne strane, već tri; neće pucati s jedne strane, već će smrt dolaziti sa sve četiri strane. Kad jedan ispali metak, pogodit će drugu dvojicu; kad jedan pošalje granatu, pogodit će svu trojicu protivnika.

– Sinoć na stražu nije došao ni Milan Zubić, sin babe Dolačke. Otišli na konak u Čipuljić.

3. 4. 1992.

– U Kupresu počeo pravi rat, kada su Srbi napali hrvatsku patrolu kod Šuice. Najprije je zapucalo u Šuici i Zloselima, a do kraja dana granate upućene iz Rilića, Malovana i Blagaja padaju na Rastičevo.

– Satnija dobrovoljaca Bugojanaca, predvođena Darkom Ljubasom – zvanim Šljivo, pješice preko velikog raskrižja otišla u pomoć Kupresu.

– U Čipuljiću punktovi.

– Fikret Muslimović, nekadašnji član KOS-a, izjavio: "JNA je suviše istrošena da bi napala BiH." Ovaj BiH ne misli dobro. Pametnije

bi mislio da je u KOS-u bio obični čistač. On obmanjuje – i dalje radi za KOS.

4. 4. 1992.

– Subota. Vraćam se iz grada. Prolazim pokraj nekadašnje Idrizbegove kuće. Čujem detonacije od Kupresa. Kao da mi je srce na tren stalo. Vratilo se sjećanje. Zastala sam. Naslonila se na ogradu Ante Božića i gledam prema Kupresu. Točno na ovom mjestu prije 50 godina, vraćajući se iz škole blatnjavom cestom maloseljanskom, slušala sam kako puca na Kupresu. Sada idem tom istom cestom lijepom, asfaltiranom, ali opet ratujemo, čak smo krvoločniji. Naša kolektivna greška je u grijehu pojedinaca. Možda mitinge treba zamijeniti obiteljima, a propovjedaonice prenijeti u ispovjedaonice.

– Kod nas korizmena ispovijed za đake.

– Veliki mirovni miting pred skupštinom u Sarajevu. Govornici traže ukidanje nacionalnih stranaka. Nijaz Duraković se [Stranka demokratskih promjena – SDP] umiješao među narod i "dolijeva" ulje na vatru. Ne zna da ga kamera prati i snima.

5. 4. 1992.

– Gluha nedjelja. U crkvi sve manje svijeta. Župnik obavještava: "Sve stranke u Bugojnu (HDZ, SDS i SDA) tvrde da neće nitko pucati; da ne treba iseljavati, a ako zatreba, to će se organizirati. Oni preporučuju uređenje podruma kao i osigurati hranu, vodu, toplu odjeću i obuću."

Župnik naš moli župljane da s komšijama surađuju i sklope dogovor da jedni druge čuvaju.

– Kupres prelijeću u niskom letu JNA "Galebovi 4". Žestoke se borbe vode.

6. 4. 1992.

– Na Kupresu u gradu vode se ulične borbe. JNA pomaže domaćim Srbima i tenkovima prodire u grad i u sela koja još daju otpor. Sela s hrvatskim pučanstvom gore, nestaju u plamenu.

O sudbini Kupresa odlučuju: Kninski korpus, rezervisti i 40 tenkova. Kažu da se naši povlače prema Bugojnu i Čajuši (zimskom motelu). Vjerujem da su među braniteljima Kupresa i braća-blizanci Željko i Davor Glasnović. Bojim se za njih. Ako se i povuku, bit će to među posljednjima. Bože, čuvaj mi ih. Iz Zlosela, župa Suho Polje, 60 Kuprešana sa svojim župnikom fra Ćirom

Lovrićem pred tenkovima pobjegli prema Čajuši i spasili se. U podrumu jedne kuće ostavili nepokretnog starca Iliju Bagarića.

Hotel "Kupres" u Kupresu izgorio 6. 4. 1992.

– U predvečerje kroz naše prigradsko naselje Gaj u Bugojnu trčala grupa djece uzvikujući: "Evakuacija! Autobusi čekaju!" Ovo kao da je smišljeno. Iseljavaju se Srbi, već su djeca i žene davno otišli, sada i muškaraca svaki dan manje. Odlaze bez pozdrava. Sad, eto, odlaze masovno i Hrvati.

– U Sarajevu, može se reći, rat počeo "službeno".

7. 4. 1992.

– SAD priznala samostalne države: Sloveniju, Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu u postojećim granicama.

– Republika Hrvatska priznala neovisnost i teritorijalni integritet BiH.

– Moj sestrić Bruno Herceg s bolesnom ženom otišao u Banju Luku kod kćerke Renate i zeta Damira Banjca. Ostat će, kažu, dok JNA ne ode iz ovih naših krajeva. Prošli su preko Donjeg Vakufa, Jajca, Podmilačja. Preko telefona su mi rekli da su ih zaustavljali na barikadama, legitimirali, ali ih nisu maltretirali.

8. 4. 1992.

– Konstituirana Hrvatska zajednica Herceg-Bosna i formirano Hrvatsko vijeće obrane (HVO) kao vrhovno tijelo obrane hrvatskog naroda u BiH, posebno na području Herceg-Bosne (HB).

– U Bugojnu formiran HVO, a na Okolišću kamp za obuku dobrovoljaca.

– Osnovana ratna bolnica u Bugojnu na čelu s dr. Ivom Šandrkom i zbog sigurnosti iz "Doma zdravlja" prenesena u podrum hotela "Kalin". Glavni kirurg je dr. Zdravko Zelić i dr. Pero Čelina (oba izuzetni kirurzi), zatim dr. Hrvoje Lučić, dr. Ferhat Robović, dr. Jasmina Rušpić i drugi. Ovdje su, liječeni i hrvatski i muslimanski vojnici, kao i civili.

9. 4. 1992.

– Kako sam tužna! Bugojanci autobusima i osobnim vozilima u sve većem broju napuštaju svoj grad. Odlaze žene, djeca, starije osobe. S njihovim odlaskom oslabit će obrana grada; očevi, braća, sinovi s njima su već poslali u Hrvatsku "jednu nogu, dio srca, dio ljubavi prema zavičaju." Dođe li do gužve, bez velikog razmišljanja, prebacit će i "drugu nogu" i pobjeći. Samo se za "mlado", za "potomke" otac bori do posljednjeg daha!

Žalosna sam i što majke odlaze. Zar je njihov život vrjedniji od života njihove djece. Tko će im kuhati, tko li prati? Tješit će ih gostionica i tuđe žene. Izgleda da je zatajila majka koja je rodila! Hoće li i pomajka?!

10. 4. 1992.

– JNA i Srbi ovladali kupreškim selima. Preostali narod je bježao. Bugojanski bojovnici hrabro su se borili za Kupres i povukli su se tek onda kada su se povukle druge postrojbe iz drugih gradova i iz samog Kupresa.

12. 4. 1992.

– Cvjetnica. "Kantanje" Muke Isusove. Blagoslov grančica. Na sv. misi bilo dosta vjernika, iako su mnogi roditelji, žene i djeca samozvanih zapovjednika i lidera iz "sigurnosnih" razloga napustili Bugojno i naselili hotele po Jadranu. Moji Hrvati su već sada "zaslužno" izgubili Bugojno. Liderima je već jedna i pol noga u rezervnoj domovini Hrvatskoj.

Već sam prigovorila fra Tomislavu Dusperu i fra Bruni Batiniću što hoće napustiti župu. Ako i župnik ode, tko ostaje?

Vratila sam se kući još tužnija. Kod kuće sam ručala sa rodicom Melanijom Nevjestić*, njezinim sinom Marijem, njegovom ženom Vesnom i kćerkom Draganom.

13. 4. 1992.

– U prolazu sam posjetila župnika i kažem mu da me brine što zapovjednici sklanjaju svoje obitelji na sigurno izvan Bugojna. Izdat će oni Bugojno! To su učinili i 1943. godine. Partizani su nečujno propušteni u grad, zazvonilo je crkveno zvono i zapucalo je sa...".

Prekinule su nas stranke i nisam mu dovršila tužnu priču o izdaji, sramnoj stranici bugojanske prošlosti. Ne mogu to zaboraviti, dio sam te prošlosti, svjedok, a volim svoje Bugojno, surovi Kalin, najljepšu zemlju moju Bosnu. Volim i kršnu Hercegovinu, kolijevka je mojih predaka!

Pripadnici bugojanskog HVO-a na Livadicama

14. 4. 1992.

– Rasim Delić napušta JNA. Bio je zamjenik načelnika operativnog odjeljenja Druge vojne oblasti i direktno sudjelovao u blokadi Sarajeva i agresiji protiv BiH.

---

* U Dnevniku susrećemo prezime Nevistić i Nevjestić. Riječ je o istom rodbinskom prezimenu koje se tijekom vremena mijenjalo iz Nevistić u Nevjestić. Autorica ovog Dnevnika gospođa Katica zadržala je izvorno prezime Nevistić, a njezini rođaci promijenili su prezime u Nevjestić.

– Livnjaci se oduprli agresoru, porazili snage JNA i pobunjene Srbe. Duša takvog otpora bio bi Željko Glasnović, ali je teško ranjen na Kupresu, a brat mu Davor zarobljen. Ipak on je Livnjake osposobio!

– Bugojno napustio fra Bruno Batinić.

15. 4. 1992.

– Osmišljena, zvanično potvrđena vojna organizacija muslimanskog naroda nazvana Teritorijalna obrana BiH?

16. 4. 1992.

– Veliki četvrtak. Dosta se svijeta kroz korizmu ispovjedilo i na ovaj dan pristupilo Stolu Gospodnjem. U crkvi dosta muške mladeži. Bože, čuvaj ih da ih ne stigne zla kôb njihovih djedova pa im se u ovom ratu zametne trag! Bugojno napustio Bugojanac fra Tomislav Dusper, stari svećenik.

17. 4. 1992.

– Veliki petak. Post i nemrs. Obredi Velikog petka počeli u 16.30. "Kantanje" Muke Isusove. Domaćini ponijeli križeve iz svojih kuća.

18. 4. 1992.

– Velika subota. Dežurstvo kod Isusova groba. Obredi neće biti u ponoć, već u 16.30. U crkvi ima dosta vjernika, iako iseljavanje poput rijeke teče svaki dan.

Župnik nam kaže: "Razumijem vaš strah, to je jače od čovjeka, ali molim Boga da vam pomogne, molim vas da budete odlučni vjerom strah savladati."

19. 4. 1992.

– Uskrs! Sv. mise redovne. Župnik pročitao čestitke: pravoslavnog paroha Milenka, Islamske vjerske zajednice, HDZ-a.

– U mom vrtu u travi šarena jaja, na stolu posvetališće. Kratko molim prije jela, glas me izdaje: za stolom nema moga najstarijeg sestrića Brune, njegove žene Marice i kćeri Branke i Renate. Počela se i moja skladna obitelj osipati. Na sećiji sjede: moj mlađi sestrić Pero, unuci Ozren i Ognjen i zet Vladimir. Ovdje su i moja sestrična Ankica, nevjesta Vera i unuke Kristijana i Julijana.*

---

* Kroz cijeli Dnevnik Katica naziva Ozrena, Ognjena, Kristijanu, Julijanu, Branku i Renatu svojom unučadi. Oni su unučad od Katičine sestre Ljubice.

Posebno s tugom i strahom gledam Peru, Ozrena i Ognjena, sva trojica stasali za pušku. I dalje šutim i gledam ih. Pero pita: "Tetka, što nas tako gledaš?" Drhtavim glasom odgovorim: *Dico moja, ružna vremena dolaze. Bit će teško ostati čovik, ali može se. Znate dobro da sve vi sve što imam. Željela bih nestati makar jednu sekundu prije vas. Ali, Bog mi je svjedok, voljela bih još više stajati kraj vaših grobova nego dočekati da susjeda i prijatelja opljačkate, ubijete, kuću zapalite, susjeda uznika ne odvežete i zaštitite pod cijenu života. Ako nož upotrijebili, pa makar i u samoobrani, oh Bože moj, neka vaš protivnik bude brži! Smrt nije najgore što nam se u ratu može dogoditi. Umiranje s nečistom savjesti traje dugo, dugo: to je umiranje kâp po kâp.*

Ovo vam govorim jer se sjećam "živčanih" poslije Drugog svjetskog rata. Takvih je bilo ratnika, žena, ali i dječaka. I danas se sjećam malog Miloša. Imao je šajkaču sa zvijezdom i čuvao je oficirske konje na našoj livadi, a mi naše krave. Igrali smo se zajedno. Jednom se naljuti i užas: pada, baca se i valja po travi, pjena na ustima i krikovi: Ubij, kolji, naprijed prva...! *Mislim da nije potrebno ništa dodati. Ipak ću reći i ovo: ovakve živčane, koji su "odradili" dio strašnog Drugog svjetskog rata, pokupili su i "zameo im se trag".*

20. 4. 1992.

– Uskrsni ponedjeljak. Sv. mise kao nedjeljom. Svijeta malo.
– U Primorju i na otocima susrele se izbjeglice iz Vukovara s izbjeglim Hrvatima i Muslimanima iz Kupresa i Srednje Bosne.
– Iz sela Sočanice Srbi granatama gađaju crkvu na Plehanu kod Dervente.

23. 4. 1992.

– HVO oslobodio vojarnu u Čapljini poslije višednevnih borbi.
– HVO Kiseljaka zauzeo vojarnu bez ispaljenog metka.
– JNA i srpske snage napadaju Livno. Zaustavljeni na crti: Rujani, Čelebići, Goričani.

24. 4. 1992.

– Na Okolišću uspostavljen centar za obuku dobrovoljaca HVO-a. Ima ih oko 500.

25. 4. 1992.

– Markovdan. Po običaju ništa ne radimo. Sve tužno.

Bugojno 1992.

26. 4. 1992.

– Bijela nedjelja. Mali Uskrs. Sv. mise redovne.

– Odgađa se vjeronaučna nastava do daljnjeg, a također i mise po grobljima zbog mučne političke situacije. Župnik poziva na ustrajnu molitvu za mir i preporučuje moljenje krunice u mjesecu svibnju. Također preporučuje da svojim prilozima pomognemo liječenje djeteta Ivice Marijanovića iz Gurana.

– Pripadnici HVO-a zauzeli vojarnu "Draga" kraj Busovače i razoružali pripadnike JNA. Za odmazdu granatirano središte grada Busovače. Poginula dva odrasla muškarca i jedna djevojčica.

1. 5. 1992.

– Srbi granatirali crkvu i franjevački samostan u Mostaru.

– U Primorje se slijevaju izbjegli Hrvati i Muslimani iz BiH.

– Sin Rasima Delića odlazi u Doboj slaviti rođendan. Tu su ga zarobili Srbi. Otac mu je bio moćan u JNA, vjerujem da će ga ona spasiti.

2. 5. 1992.

– Sarajevo granatirano, okruženo, vojarne se još nisu predale.

– U vrhu muslimanske vlasti borba za prevlast: Abdić–Izetbegović. Naime, Fikret Abdić je na izborima dobio najviše glasova i po zakonu je on trebao biti predsjedavajući Predsjedništva BiH. Alija ga je obmanuo i Fikret je odustao u korist Alijinu. Kasnije se nisu slagali. Danas su Fikret Abdić i Alija Delimustafić pokušali izvršiti državni udar, dok je Alija Izetbegović bio zarobljen u Lukavici. Delimustafić je javno govorio: "Alija je jedino sposoban da bude mutevelija u nekoj džamiji i da sjedi na kožici."

Delimustafić je podcijenio Aliju. Alija nema toliko mudrosti koliko životnog iskustva. Preko svoje odrasle djece, intelektalaca, skupio je dovoljan broj sposobnog mladog kadra koji sluša.

3. 5. 1992.

– U sukobu s četnicima poginuo prvi Hrvat, pripadnik HVO-a Srednje Bosne, u Vitezu Ilija Petrović.

– Sefer Halilović, načelnik Generalštaba, sprječava državni udar, oslobađa dr. Ejupa Ganića (bio zaključan u zgradi Predsjedništva) i omogućava spašavanje Alije Izetbegovića iz zarobljeništva iz Lukavice.

4. 5. 1992.

– U 7.30 dok su radnici hitali na posao, a đaci u školu, Srbi su ispalili prve granate i snajperske hice na građane Goražde.

– Na konferenciji u Bruxellesu Vijeće Europe odobrilo Hrvatskoj status promatrača.

5. 5. 1992.

– Iz logora u Kninu 105 Kuprešana oslobođeno razmjenom za četnike.

6. 5. 1992.

– Srbija i Crna Gora pokušale održati federalnu Jugoslaviju, ali sada i lord Carrington misli kako republike imaju pravo na odcjepljenje.

7. 5. 1992.

– U noći 6-7. svibnja granatom spaljen biskupski dvor u Mostaru. Izgorjela bogata knjižnica s blizu 50.000 knjiga.

8. 5. 1992.

– Poslije večernje mise moja prijateljica s. Blanka Jeličić govori mi kako se boji i da se otići iz Bugojna. Rekla sam: "Blanka, ne osu-

đujem te, ovo nije tvoj grad. Ne bih osudila ni župnika fra Janka, ali ljutim se na fra Tomislava Duspera što je pobjegao iz svog grada. Blanka, ja neću nigdje ići. Ako nikako ne mognem pomoći svome gradu, dat ću ranjenim braniteljima krv. Imam veoma rijetku grupu A Rh (–)." Oprostile smo se, a ja sam požurila i nisam se okretala do ceste da mi ne vidi suze. Sestru Blanku sam zavoljela još kada je došla u Bugojno prije gotovo 30 godina.

– U Bugojnu utemeljena Komanda obrane grada. Sastavljena je od mješovite hrvatsko-muslimanske bivše Teritorijalne obrane i HVO-a. Cilj Komande je stavljanje svih raspoloživih snaga općine u obranu grada. Mislim da neće dugo trajati!
– Uime Glavnog stožera HVO-a (01-33/92) general Ante Gotovina potpisuje zapovijed da su na prostoru HZ Herceg-Bosne jedino legalne postrojbe HVO-a.

9. 5. 1992.

– Župu Bugojno napustila moja s. Blanka.

10. 5. 1992.

– Blagoslov polja neće biti, počeo rat i u BiH.
– Ministar (hrvatski) dr. Zvonimir Šeparović obavijestio Europsku zajednicu o terorističkim akcijama pobunjenih Srba, JNA i Srbije, kao i da Bosni i Hercegovini prijeti sudbina Libanona.

11. 5. 1992.

– U crkvenom dvorištu susreo me naš župnik fra Janko Ljubos i ljutito pita: "Kako ti možeš reći da ću ja otići iz Bugojna?" Prekinula sam ga i odgovorila: "Rekla sam da vas ne bih osudila kada biste otišli. Ja osuđujem samo Bugojance što napuštaju svoj grad. I još nešto, župniče: samo se obitelj, djeca brane do posljednjeg daha." "Ja neću napustiti župu niti ću ostaviti svoj narod. Naprotiv, za njega ću se i boriti ako zatreba!", odgovori mi župnik i ode. Slegnula sam ramenima, pogledala ga s ponosom i uzdahnula: Bože, daj snage ovom mladiću, kada već nisi dao fra Tomislavu Dusperu i fra Bruni Batiniću.

12. 5. 1992.

– JUTEL, čiji je tvorac predsjednik Izvršnog vijeća Ante Marković a glavni urednik Goran Milić, sa sjedištem u Sarajevu, prestaje raditi. Svaku večer program je počinjao s: *Dobra večer, Jugoslavijo.*

– SAD odlučio povući svog ambasadora Warrena Zimmermanna iz Beograda.
– Predstavnici EU [Europske unije] odlučili izolirati Jugoslaviju (trgovinska i komunikacijska blokada).

14. 5. 1992.

– U Sarajevu iz Kasindolske ulice srpski policajci odveli 38 civila Muslimana u zloglasni zatvor "Kulu".
– *(1942)* Prije 50 godina bila je moja prva sv. pričest. Pričestio nas župnik fra Silvije Franković.* Dogovarala sam s nekima od preživjelih iz generacije da taj dan bar za nas bude okupljanje i duhovna obnova, ali rat...!

Bugojanski prvopričesnici 1942.

15. 5. 1992.

– Ujedinjeni narodi dogovaraju o prijemu Hrvatske, Slovenije i BiH u UN.

16. 5. 1992.

– Iz Kopčića od Radića kuća četnici pucaju na selo Rovna. To je odmazda što su im čobani iz Rovne našli ukopan minobacač MB-82 i dosta granata. U prenošenju minobacača i granata sudjelovao i stari Jahija Ivković sa konjom Doratom. On mi je o tome ispričao.

---

* Fra Silvije Franković (1889-1950) bio je u Bugojnu župni vikar od 1912. do 1917, a župnik od 1938. do 1942. Rođen je i umro u Fojnici.

– U Pofalićima u Sarajevu vode se ogorčene borbe između Teritorijalne obrane i JNA (koja je već čisto srpska).

– Vijeće sigurnosti UN-a donijelo rezoluciju 752 kojom traži prekid neprijateljstava u Hrvatskoj i BiH, ali ne naglašavaju ono najvažnije: tko će je u djelo provesti. Mi odavno znamo da smo konji: jedni tegleći, drugi jahaći, ali još nemamo kočijaša. Žalosno, ali povijesna događanja su potvrdila, da smo zaustavljali, prigušivali ratne strasti samo pod tuđinskom upravom!

17. 5. 1992.

– U Bristovima u kapelici sv. Leopolda Bogdana Mandića proslava. Gradnjom ove kapelice upravljao je naš fra Nikica Miličević. Sve se više uvjeravam da imamo "pravog" župnika i fratra koji zna živjeti i raditi u zajednici; dijeliti s braćom brige, ali i uspjehe. Hvala Bogu!

18. 5. 1992.

– Vijeće sigurnosti prihvatilo prijedlog i preporučilo prijem Hrvatske u UN.

19. 5. 1992.

– Danas Bugojno napustila Melanija Nevjestić, moja rodica. Ostavila mi ključeve od kuće. Ostali su joj sinovi Mario i Dragan. Neće ključevi dugo biti kod mene: imat će oni sada slobodu dovoditi "svoja" društva i smetat ću!

– Kod nas su Srbi već otišli koji su mislili otići. Ostali stanovi puni, sređeni. Neki su u svoje stanove useljavali mlade bračne parove miješanih brakova kao da sračunato misle: oni nigdje ne pripadaju, oni su prisiljeni ovdje čekati rasplet situacije. A situacija sve neizvjesnija. Što god više slušamo vijesti, sve smo manje pametni.

20. 5. 1992.

– Danas sam išla u tvornicu "Slavko Rodić" podignuti bonove za topli obrok za mog sestrića Brunu Hercega. Prvi put, a vjerojatno i posljednji, prošla sam kroz tu neprohodnu kapiju. Nisam imala problema, isplatili su mi.

Prolazeći kroz Čipuljić osjetila sam da ima dosta praznih kuća. Kod Bilanovića kuće nema barikada, već samo ostaci ranijih. Kod kuće Koste Bodića–Koje susrećem jednog od direktora Privredne banke u Bugojnu Relju Lukića. Naši su se još roditelji pazili. Bio je

izuzetno dobar financijski stručnjak, kao i žena mu Marica iz Subotice. Dolazeći mi u susret veli: "Gdje si, rode?" Tako bi me često zvao. Čudno, ali za njega sam bila nekakav autoritet bilo na poslu ili obitelji. Kažem mu: "Baš si pravi direktor! U sred dana bježiš s posla." On onako tužno kaže: "Nema, Katice, više ni posla, ni radnika niti direktora. Vratio sam s Košćana mamu, ženu i sinove. Nikud iz Bugojna neću ići. Moji Srbi su mi već dva kera otrovali i kravu jer neću pristupiti SDS-u. Razorao sam njivu. Idem posijati grah. Čudan predosjećaj imam: ja ga obrati neću, a ni jesti!" "Relja", velim mu ja, "nemoj tako govoriti, vidjet ćeš, doći ću i ja na grah..." "Dobrodošla uvijek. Je li ti moja sestra Mara prenijela: ako misliš da si sigurnija ovdje u Čipuljiću, dođi, kao i svi tvoji ili bilo tko u tvoje ime!" "Hvala, Relja, neću iz kuće svoje. Vrijedi i obratno."

Stegli smo ruke, ništa više nismo govorili. Poslije nekoliko koraka okrenula sam se. Stajao je na cesti i gledao. Protrnula sam kao da su me gledale mrtve oči!

– Svaku večer preko Radio Bugojna građanima se obraćaju pojedini građani i skupine i mole da se grad ne napušta.

21. 5. 1992.

– Iz pješačkog i minobacačkog oružja s Košćana i Urije otvorena vatra na Prusac. Gdje si sada, Alija? Zar ovo nije i "naš" rat?

– Hrvatski predsjednik Tuđman s ministrom vanjskih poslova prof. dr. Zvonimirom Šeparovićem otputovao u UN gdje će prisustvovati sutrašnjem primanju Hrvatske u članstvo UN-a.

22. 5. 1992.

– Proširila se vijest kako Srbi u Donjem Vakufu hapse i likvidiraju preostale Hrvate i Muslimane. Nikolu Mikulića, sin Luke i Franjke r. Čović, rođen 26. 5. 1935, od kuće u Donjem Vakufu odveli Srbi i ubili. Žena mu je Srpkinja Dragija Vujanović.

23. 5. 1992.

– Pred Osnovnom školom "Vojin Paleksić"* (građena 1887, kada je rođen moj otac Marko) postrojena Prva bojna HVO-a. Prisutan njen bojnik-zapovjednik Jürgen Schmidt nazvan Jure Šmit-

---

* Danas se škola "Vojin Paleksić" naziva "Prva osnovna škola"; škola "Stipo Đerek" naziva se "Druga osnovna škola"; škola "28. septembar" naziva se "Treća osnovna škola".

-Švabo.* Poslije smotre dobrovoljci otišli na položaj Koš–Kopčić i zauzeli Zijamet.

– Kroz Bugojno glavnom ulicom protrčali dobro naoružani "Garavi", pripadnici postrojbe za posebne namjene bugojanskog HVO-a.

– Prije ponoći zapucalo sa svih strana. Čuju se detonacije od granata. Gledam kroz prozor prema lamelama, stambenoj četvrti. Ličila je božićnom drvetu s upaljenim prskalicama: sa svakog prozora vidjela se iskra ispaljenih metaka. Brzo se obučem i usput razmišljam: ako ikada budem pravila kuću, prozori će biti mali kao kada je pravio moj pradjed za "turskog vakta", a ne ovako veliki da može ući tenk. Pretrčim u podrum Dane Kovinjala. Tu su već neki susjedi sjedili. Šutimo. Šta bismo samo govorili? Vani pucaju Srbi i Hrvati, u podrumu sjede Srbi i Hrvati. Nažalost i jedni i drugi susjedi bili. U trenucima sam pomislila da se vode uličnе borbe, čak oko naše kuće.

– Na Čipuljić pale prve granate. Ostat će nejasno čije su bile.

Straža Prve bojne bugojanskog HVO-a

* Jürgen Schmidt bio je njemački državljanin, majka mu Hrvatica, koji se uključio u obranu grada. Ubili ga Muslimani 24. 1. 1993. u Duratbegovića Docu.

24. 5. 1992.

– Samostan u Malom Selu i župu napustile časne sestre: s. Valerija Zirdum, s. Stanislava Lijović i s. Štefanija Cindrić.

– Na grobljima neće biti mise. U crkvu došli rijetki i uporni. Klupe prazne. Al' oltar nije: tu je naš župnik, a u ispovjedaonici fra Vinko Vujica i fra Anto Zrakić. Oni su dar Božji i utjeha, pa i snaga. Meni se vraćaju slike iz Drugog svjetskog rata i pitam se: hoće li sve klupe opet biti pune, hoće li nas na kraju rata osim boli i suzâ dočekati prazni domovi i razočaranja u svoje vođe?

– U Zagrebu na Jelačićevu trgu sve ispunjeno narodom. Slave primanje Hrvatske u UN. Mene brine hoće li moj hrvatski narod ostati jedinstven i poslije slavlja. Povijest svašta pamti!

25. 5. 1992.

– Rat uzima maha i u samom Bugojnu. Granate padaju po gradu i crtama obrane. U Kopčiću gine prvi branitelj Dragan Lučić, sin Nike i Anđe r. Vujević, rođen 6. 9. 1966. u Veseloj.

Primiče se noć, a s njom i tajanstvena neizvjesnost. Iako smo u Daninom podrumu prije napravili ležajeve, ostajem u kući spavati. Nisam ni zaspala, a trgne me rezak fijuk. Kraj prozora proleti užarena lopta i odmah strašna eksplozija. Granata pada blizu ceste pod prozor Ivana Nevistića. Kuća demolirana.

Uzbuna. Srce mi ubrzano kuca. Bježim opet u Danin podrum i pitam ga mogu li donijeti svoj dušek. "Možeš", veli Dane, "ali nema potrebe." "Dane, čini mi se da su odlučni: jedni napadati, drugi se braniti! Ovo je počeo pravi rat. Rat je samo prokletome brat! Znaš da nijedan ne traje samo godinu dana. Najviše truda ulože da do rata dođe. Onda slijedi jedna godina provociranja, čarkanja, odmjeravanja snaga i zavaravanja. Kada pomisliš da su se dogovorili, rat bukne u užasu krvi, ognja, a evo izgleda u ovo naše vrijeme u užasu seljenja i preseljenja.

Kada moćnici svijeta shvate da se broj stanovnika dovoljno smanjio, podignu prst i mir po svaku cijenu! To je kobna odluka. Ostaju neraščišćeni računi, pobjednik o svemu odlučuje. Pobijeđeni muklo stenje, ne glasno, jer na to nema pravo.

Pobjednik piše povijest i tada najviše griješi: umjesto priznanja da i sâm ima grešaka i time, poput melema, zaliječi rane pobijeđenome, u svojoj raspojasanosti, aroganciji zaboravlja se i 'solju' povrijedi nezacijeljene rane povrijeđenog ponosa pobijeđenog. Poraženi gleda svoju djecu, stišće zube, šake i odlučuje: 'Volim im

gledati grob nego da budu rob kao ja...'. I umjesto gradnje sretne budućnosti u različitosti, počinju pripreme za novi rat!"

– Na komandno mjesto novostvorene Armije BiH (muslimanske vojske) postavljen general Sefer Halilović, pripadnik Patriotske lige.

– Guverneri Zapada najavili kontrolu prijelaza sa socijalističkog u kapitalistički gospodarski sustav u republikama koje su se odvojile od Jugoslavije.

– Lastovo i Vis napustila JNA.

– *(1892)* Prije 100 godina u Kumrovcu, u Hrvatskom zagorju, rodio se Josip Broz Tito.

26. 5. 1992.

– Prošla nemirna noć, osvanulo neizvjesno jutro. Čipuljić blokiran: JNA nije stigla ni od Kupresa niti od Donjeg Vakufa.

Oko 9 sati telefonom me zove Mara Milišić iz Čipuljića i kaže: "Jutros rano pošao moj brat Relja Lukić prema Karadžama na pregovore. S njim je bio i Jovica Raduljčić. Na Markovini – Jovičinoj njivi rafal ih pokosio. Vjerujem da je Relja ranjen. Molim te, Katice, ako za Boga znaš, pomozi mi da spasim brata. Zamoli vlast da ne pucaju dok ih ne izvučemo." Budući da znam koliko sestra brata voli i kako pati kada ga gubi, nisam ništa razmišljala; obukla se i pošla, kamo drugo ako ne svom župniku. On je sve pokušao i kod Stožera HVO-a i Komande TO-a Bugojno, ali svi su kao po dogovoru odgovarali: "Oni pucaju." Župnik fra Janko omogućio mi je da osobno razgovaram s ta dva zapovjedništva. Rekla sam im neka oni ne pucaju, ja ću poći pa makar puzeći na deki ih izvući, a ako budu krivi, neka im sude. Obećali su poslati kola hitne pomoći. S nadom sam čekala povratak kolâ hitne pomoći. Stajala sam u bolničkom dvorištu, a prijekore i pogrde uputili su mi i jedan doktor Hrvat i doktorica Muslimanka. Kola vratili izrešetana. Tko je pucao?

– Nešto iza 19 sati lupa netko na ulazna vrata. Otvorim, na vratima stoje mladići u maskirnim uniformama, lica im gârom zamazana, a u rukama puške na "gotovs". Neki pretrčavaju iza kuće, neki stali iza širokih breza, neki polegli iza jorgovana. U prvi mah bi mi slika smiješna.

Surovo pitaju tko je "gazda" kuće i kada im kažem da je moja kuća, oni opsuju i ponovno isto pitaju. Povisim i ja glas i isto odgovorim. Ta, zašto bih se bojala: ovo su moji hrvatski vojnici!? Hosovci [Hrvatske obrambene snage] ili "Garavi".

Puškom me gurnu da idem uz stepenice na tavan i pokažem im "gdje krijem četnika, snajperista". Iznenađena i povrijeđena na tavanu počnem šutati kutije onako nogom. Jedan me puščanom cijevi udari među rebra. Nije me toliko zaboljelo fizički koliko me zaboljelo što me "moji" udariše već kod prvog susreta! Okrenem se i s, na tren, mržnjom koračim prema njemu. Iz djetinjstva pred očima zatitra slika: mjesečni list "Anđeo čuvar". Na prvoj strani slika prikazuje kako leži nemoćni crnac, a moćnik bijelac stavio mu nogu na stomak, koplje na grudi. Ispod slike pisalo je: "Crni gade", veli bijelac. "Bijeli bijedniče", veli crnac. I ja mu rekoh: "Bijedniče!" i vratim se u kuću. Bože, u kući prevrću, ladice vade, razbacuju odjeću. Priđem telefonu i samo što sam dobila župnika, istrgnu mi telefon iz zida. Odjednom njihov glavni izvadi kasetu "Bože, čuvaj Hrvatsku" i pita odakle mi. "Kako odakle mi?" ja iznenađena više od njega. "Pa ti nisi Hrvat", veli on. Tek sada ja shvatim da su pogriješili. Iščupam mu kasetu iz ruke, bacim je u vitrinu i kô kakva muškarača nogom zalupim vrata. Kažem mu: "Protuho jedna, ne vidiš križ od po metra, a vidiš tu kasetu."

Odmah je naredio: "Izlazite, izlazite, opet nam je netko podvalio." Sada tih i blagonaklonjen pita koja je ovdje srpska kuća. "Nema ovdje srpskih kuća", odgovorim mu. Zar da iz moje kuće ode u susjedovu kuću? To ne. A prva kuća do moje je srpska. Ovu večer pošteđena. Oni su počeli odvaljivati vrata novim golfovima (njih 10 kom) što ih je kod moje kuće parkirao Berislav Merlo, zastupnik "Auto-Hrvatske" i odvezli ih.

Sjela sam na stepenice pred ulaznim vratima i zaista gorko plakala: obradovalo me što sam dočekala da vidim svoju hrvatsku zastavu, svoje hrvatske vojnike! I odmah razočaranje.

Jedan zamazanog čela kaže mi kako oni stvaraju slobodnu hrvatsku državu. Nije ni dovršio rečenicu, a ja "dreknem": "... mladiću, slušaj me: poserem ti unaprijed državu koju stvaraju takve protuhe!" Umiješao se "zapovjednik". Rekao je: "Bako, oprosti! Već tri dana kako se borimo s četnicima po Zijametu i Sabljarima. Samo što smo došli, prijavile su tvoje komšije da imaš sakrivenog četnika, snajperista. Kuća odgovara opisu."

Kada su otišli, moja rodica Ružica Kuna rekla mi da su nju na cesti pitali koje je kuća Srbina Bože Pavlovića, ali radi opisa moje kuće, prošli su kraj Božine i rekli: "Eno one kuće." Da je moj susjed Hrvat da moje ime, ne bi ni pomislili da sam Srpkinja. Zato su dali Božino ime, a moju kuću. Za mene počinje rat, ali ne onakav kakvim sam ga zamišljala. Ovdje će pojedinac biti meta, pogano

ljudsko srce ubojito oružje, a pravo oružje bit će samo sredstvo, oruđe!

27. 5. 1992.

– Od sinoćnjih događaja ne mogu doći sebi. Mario se ispričao uime njih u Stožeru, prava bruka. Nazvala sam ih javno magarcima. Otišla sam župniku i sve ispričala. On me saslušao, ispričao kako je tragao zašto sam prekinula telefonski razgovor kada sam ga nazvala i dodao: "Neka nisi pokazala susjedovu srpsku kuću. Tko zna kako bi jadni ljudi prošli. Ne sviđa mi se ponašanje naše vojske. Ali mi ćemo se boriti za svaku osobu. Dođi kada god treba, zovi telefonom. Bog će nam pomoći, jer se borimo za pravednu stvar."

– S. Štefanija se vratila u Bugojno i kaže: "Ja ne idem nikuda."

– Formirana prva brigada Armije BiH.

– U Sarajevu, u ulici Vase Miskina Srbi granatom ubili više civila koji su čekali za kruh.

– Iz Bugojna autobusima otišlo mnogo žena i djece... na more!

– *(1942)* Prije 50 godina u Pragu izvršen atentat na njemačkog protektora Reinharda Heydricha. Njemačka osveta bila grozna.

Minobacačlije Prve bojne bugojanskog HVO-a

28. 5. 1992.

– Preko Mačkovca i Stožera prema Kupresu povukli se naoružani Srbi i civili iz Čipuljića. Priča se da su im pomogli Hrvati iz Vesele da odu u Kupres. Ostao je manji broj civila, i to po podrumima. Vjerojatno nisu znali za povlačenje.

– U Bugojnu formirana brigada HVO-a "Eugen Kvaternik". To je prva formirana brigada HVO-a u BiH.

– U Bugojnu se izmjenjuju vatre na crti obrane grada. Iz Donjeg Vakufa Srbi pucaju po Košu i Kopčiću. Pala druga žrtva srpske agresije. U Kopčiću poginuo pripadnik HVO-a Željko Ljubičić, sin Joze i Mare r. Knežević, rođen 5. 8. 1957. u Glavicama.

29. 5. 1992.

– Danas je na Brač otišla moja nevjesta Vera Ivić s kćerima Kristijanom i Julijanom. Složili smo se na obiteljskom dogovoru da zbog raznih vojskâ u Bugojnu uklonimo djevojke.

– Mons. Ratko Perić imenovan biskupom koadjutorom mostarsko-duvanjske biskupije.

30. 5. 1992.

– U Kopčiću poginuli Ismet Letić i Omer Tupo, pripadnici TO [Teritorijalne obrane] Donjeg Vakufa. Topništvo obostrano djelovalo.

– S otoka Visa otišao i posljednji vojnik JNA. U Hrvatskoj opće veselje.

– Vijeće sigurnosti UN-a usvojilo rezoluciju 757 kojom se uvode oštre sankcije protiv Srbije i Crne Gore, a odnosit će se na zabranu tehničke, znanstvene i sportske suradnje.

31. 5. 1992.

– Formirana Druga bojna HVO-a Bugojna. Mladići mole da im donesemo deka.

– Ubrzano iseljavanje iz Bugojna. Najviše odlaze Hrvati, a ima i Muslimana.

– U Crniču poginuli nesretnim slučajem Frano Mišura, sin Mladena i Anđe r. Šapina, rođen 12. 5. 1969. u Kandiji, i Dragan Šapina, sin Nike i Felke r. Oreč, rođen 27. 5. 1967. u Škrtima, živio u Crniču.

– U našu gimnaziju uselila TO, muslimanska vojna policija.

– U Varešu došlo do pravih oružanih sukoba između HVO-a i srpske vojske.

1. 6. 1992.

– Napokon je Mara Milišić iz Čipuljića dobila odobrenje da može sahraniti brata Relju Lukića (rođen 2. 2. 1949). Hrvat Niko Klarić otišao je s kamiončićem na njivu, gdje su od 23. 5. mrtvi ležali Relja Lukić i Jovica Raduljčić, pokupio ih u sanduke i prebacio na groblje u Čipuljiću. Pokopani su blizu crkvene kapije na ulazu u groblje uz crkveni zid. Reljin sanduk prekriven je najlonom.

Reljina sestra mi je rekla da je Relja imao dvije rane: na čelu i natkoljenici. Mora da je bio ranjen u nogu, jer je trenirkom vezao ranu. Rana na čelu je dokaz da ga je netko dokrajčio. Te večeri bojnik HVO-a Niko Džaja odveo je sebi u Poriče (da se sklone na sigurno) Maru Milišić, brata joj Milu Lukića, Đoku i Bosu Vuković (Bosa je Hrvatica od obitelji Božić) i Zagu Jovanović.

– Srbi žestoko napadaju hrvatsko selo Medine.

– U HNK u Zagrebu svečano proslavljen Dan državnosti.

2. 6. 1992.

– Izjutra me zovu: umrla Božana Nevistić r. Jozukić, žena moga rođaka Stipe. Trebamo je obući, a u kući smo samo Ljupko Tomas, Mira Tomić r. Tabaković i ja. Božana ukočena, granate povremeno padaju. Predlažem da je uvučemo u šlifer-navlaku i zamotamo. Tako činimo i prvim autom šaljemo u kapelicu na groblje Sultanovići.

Sanduk kasnije šalju, a sahrana je bila odmah poslije 12 sati. Nešto roda i hrabrijih susjeda okupilo se na groblju. Svi se boje snajpera iz Sultanovića pa ja stanem uz fra Antu Zrakića da ga zaklonim. On se pomakne prema grobu, pomaknem se i ja. On opet korakne bliže grobu, koraknem i ja i onako traljava za malo ne upadoh u grob prije Božane. Netko se prigušeno nasmija.

– Od Donjeg Vakufa vidi se dim. Pretpostavljaju da gore muslimanske kuće u gradu i okolnim selima.

– Iz pravca Kalina čuju se snažne detonacije. Pretpostavlja se da JNA bombardira Novi Travnik. Vidi se i bljesak i nebo koje crveni. Mene podsjeća na Drugi svjetski rat i "nebo koje gori".

Kao da je jučer bilo: seosko predvečerje. Ljudi izađu iz kuća, puše i dogovaraju se. Djeca u smijehu i igri završavaju dan. A onda netko povika: "Gori nebo." Ljudi ustadoše, tišina zavlada, a pogled nam se svima usmjeri u pravcu današnje općine i Obišenice. Jeza me hvata. Potrčim tati i uhvatim se za njegove šarvale (seljačke široke tkane hlače). On me uzme u naramak i zagrli.

Samo je ponavljao: "Ljudi, ne valja šta se radi." Počela sam plakati iako sam imala već sedmu godinu (bila je 1941. godina). Tata je govorio: "Ne trebaš se bojati kada si sa svojim ćakom."

I danas se užasno bojim kada gori kuća, kao da opet "gori nebo". Tada, 1941, te večeri koje se sjećam, gorjelo je srpsko selo Janj. Glavni palikuća bio je okrutni egzekutor. Tada je kao ustaša uz Hrvate izrode ubijao Srbe, a samo dvije godine kasnije, kao partizan, ubijao je bugojanske Hrvate.

Zahvaljujući egzekutoru, mnogi Srbi odvedeni su 1941. i ubijeni u Zanesovićima. Još i danas sjećam se ljeta 1943. kada su nam u Sultanovićima vrli žito. Dešavalo se da se djeca, pa i odrasli, nađu pod kopitima umornih i razdražljivih konja. Toga dana, slika mi i danas, poslije gotovo 60 godina, lebdi pred očima, guvnu (armanu) primakao se mali Mile, najmlađi sin Mile Đukića ubijenog u Zanesovićima 1941. Imao je oko tri godine. Sjećam se da je imao dužu bijelu košuljicu, prslučić, na glavi se od znoja zalijepila svijetložuta kosica, u ruci štapić ... Netko je viknuo: "Nosite dite!" Za tren ga zgrabe i odgurnu u stranu. Slijedila je psovka.

Mene je nešto stegnulo u grlu. Skoro sam zaplakala. Uvjerena sam, da je Milin otac bio živ, on bi hitro priskočio, uzeo Milu na ruke, poljubio i blago rekao: "Nemoj, sine, prilaziti konjima, satrt će te..." Ali mali Mile bio je bez oca...!

3. 6. 1992.

– Na Kalinu (većem brdu kod Bugojna) žestok sukob između izviđača HVO-a i četničke jedinice.

– U Bugojno stigla neka čudna jedinica. Zovu je "Zulu". Pričaju da je i toj jedinici zapovjednik neki Osječanin kojemu su Srbi pobili cijelu obitelj. Ja sam njegovo ime pročitala na propusnici koju je kao zapovjednik potpisivao Srbima da mogu ulaziti i kretati se po Čipuljiću. Pridružili su im se i hosovci među kojima je bilo dosta Muslimana. Oni su zaista bili neidentificirana vojska sastavljena "od zla oca i još gore matere". Bili su hrabri, ali zli. Pljačka, palež Čipuljića ponavljali su se svaki dan. Upadanje u srpske kuće i stanove, pretraživanja stanova i kućâ, premlaćivanja i odvlačenja u podrum škole "Stipo Đerek" bio im je glavni posao. Pridružili im se zloglasni P. Ž., P. Z. i, što me posebno iznenadilo, J. Š.

Bože dobri, zaštiti ostavljene i nezaštićene, zaustavi zločince, pogotovu što pripadaju mom narodu!

– Sumrak je. Dršćem. "Gori nebo", gore srpske kuće u Čipuljiću.

Položaji HVO-a na Livadicama

4. 6. 1992.

– Počela devetnica na čast sv. Anti.

– Na Radničkom igralištu (u blizini škole "Stipo Đerek") ustrojena Druga bojna HVO-a Bugojno. Zapovjednik je Dragan Erkapić, ing. strojarstva.

– U Bugojno se slilo mnogo izbjeglica iz Donjeg Vakufa i Jajca. Na nagovor svog prvog zapovjednika Safeta Kršlaka, mnogi Donjovakufljani uključuju se u HVO, Drugu bojnu ili u Teritorijalnu obranu. Važno mu je bilo da se Bugojno obrani od Srba, a jednog dana oslobodi Donji Vakuf.

5. 6. 1992.

– Srbija i Crna Gora izolirane od međunarodnih institucija.

6. 6. 1992.

– Skoro cijeli dan smo u podrumu. Srbi nas granatiraju od Kupresa.

– U nerazjašnjenim okolnostima na Raduši gine časnik HVO-a Zvonimir Fontana, sin Ervina i Tonke r. Smoljić, iz Gornjeg Vakufa, zatim Vlado Gavranović, sin Ive i Franjke r. Bilić, rođen 26. 10. 1964. na Humcu, i Marko Jurić, sin Ive i Slavke r. Škoro, rođen 17. 11. 1967. u Ričici.

– Muslimanske snage oslobodile logor u Liplju kod Zvornika.
– U Slavonski Brod stižu izbjeglice iz BiH (Zvornik, Bosanski Brod).

7. 6. 1992.

– Duhovi. Sv. mise redovne, ali u crkvi sve manje župljana. Svatko očekuje, prisluškuje nešto poput: svjetlo ili mrak, život ili smrt...!
– Iz kuće bojnika HVO-a Nike Džaje u Poriču vojnici odveli Milu Lukića i Đoku Vukovića.
– Na sjednici Hrvatske vlade Slavko Degoricije zalaže se da se izgradnja Hrvatske usmjeri na rubna područja države kako poslije rata priliv pučanstva u velike gradove ne bi bio sve veći i veći. Ovo je izuzetno dobar prijedlog, jer ne samo što bi gradovi bili prenapučeni, već bi sela opustjela, obiteljske zajednice bi posve zamrle.

8. 6. 1992.

– Duhovski ponedjeljak. Sv. mise kao nedjeljom. Svijeta veoma malo. Čini mi se da više ne dolazimo moliti Oca za pomoć, za hrabrost-snagu da ostanemo na svom, već pred crkvom prikupiti informacije: kada, čime i kamo bježati. Oče moj dobri, ne sudi nam jednog dana po našem nevjernom srcu. Ni Tebi nije lako shvatiti što Tvoj narod traži: da ostane i prihvati neizvjesnu sigurnost ili da bude "suvremen" i bježi u rezervnu domovinu.

  "Od svoje majke tko će naći bolju...?", pjeva Aleksa Šantić. A ovdje je naša domovina, ovo je naša zemlja i bit će onolika i onoliko koliko nas bude ovdje.
– Niko Džaja vratio se u Poriče s prve sv. pričesti svoga sina u Splitu. Čim je saznao da su odvedeni Mile Lukić i Đoko Vuković, odmah je iz svoje kuće sklonio Bosu i Zagu u stan kod Ljubice Vučić, a Maru Milišić, Reljinu sestru, svojim kolima dovezao meni.
– Iz UNPA područja [područja pod zaštitom UN-a] Srbi iseljavaju preostale Hrvate. Snage UN-a šute, Hrvatska prosvjeduje.

10. 6. 1992.

– Minirana diskoteka "Iskra" Zdravka Pavlovića–Šube. Osveta: jedni brane Bugojno, drugi zgrću marke ili su kliznuli u rezervnu domovinu Hrvatsku.
– Europski parlament izjavio kako Jugoslavija više ne postoji. Srbiju osuđuju, a za demokratske republike, koje su sačinjavale bivšu Jugoslaviju, tvrde da su ravnopravne i da ih treba pomoći.

– *(1942)* Prije 50 godina selo Lidice u Češkoj spaljeno je i onda sravnjeno sa zemljom. Svi muškarci su strijeljani, žene su odvedene u logor, a djeca poslana u Njemačku na preodgoj i usvajanje. Ta strahota je sada samo prošlost. Njemačkoj se sudilo, a preživjeli Česi nastavljaju graditi i živjeti, pa čak i surađivati s Nijemcima. Zločin pojedinaca ne smije biti grijeh cijelog naroda. Nema naroda koji nema dobrih i zlih članova.

11. 6. 1992.

– Pripadnici HVO-a i posebne postrojbe HVO-a "Garavi" zauzeli Zijamet, Šišanovac (na školu postavili hrvatsku zastavu) i Sabljare, sela koja pripadaju bugojanskoj općini.

– Od JNA oslobođena dolina Neretve i vojarna "Južni logor".

– U Splitu se sastali: vojni predstavnik mirovnih snaga UN-a general Morion i hrvatski general Anton Tus i zapovjednik HRM [Hrvatske ratne mornarice] admiral Sveto Letica. Dogovorili: ako se pobunjeni Srbi budu pridržavali primirja, hrvatske snage pridržavat će se crte razdvajanja od 30 km. U protivnom hrvatske snage oslobodit će svoje okupirane krajeve.

Pripadnici bugojanskog HVO-a u Glavicama

12. 6. 1992.

– Iz donjovakufskog sela Brdo četnici odveli u logor preostale Hrvate, a nepokretnu Mariju Barišić r. Kasalo, rođena 28. 4. 1903, i

Luciju Udiljak r. Barišić, rođena 30. 5. 1924. ubili. Grobovi nepoznati.

– Navečer mi župnik telefonom kaže: "Išao sam u Čipuljić. Na ulazna crkvena vrata pravoslavne crkve stavio sam plakat sa svojim potpisom i župnim pečatom. Na popisu-plakatu napisao sam: molim vojsku da pravoslavnu crkvu u Čipuljiću zaštiti od svih razaranja." "Ponosim se takvim svećenikom!", odgovorila sam.

13. 6. 1992.

– Sv. Anto. Sv. misu u 5 sati slavi fra Vinko Vujica. Na svim misama malo svijeta. Svira opća opasnost.

Posebno je tužna večernja misa pod kojom se redovno dijeli blagoslov djeci. Nekada je crkva odzvanjala od dječjih glasova: vike, plača, pjesme, trčanja. Ove godine župnik je blagoslovio samo dvoje djece!

– U Čipuljiću mučki ubijene dvije starije osobe srpske nacionalnosti: Anđelko Gligorić i žena mu Bosiljka.

– Nešto poslije 20 sati traže me dvojica muškaraca i jedna žena. Odjeća mokra od kiše što pada, kosa mokra, zalijepljena, pogledi prestrašeni. Kažu da ih šalje župnik da ih zaštitim od HOS-ovaca. Posumnjam da su izmislili pa zovem župnika i kažem: "Ništa ne mogu kod hosovaca, znate kako loše s njima stojim...." "Ja još gore kod njih stojim, a moramo pomoći. Otiđi s njima i vidi što se dešava. Tebi neće ništa, a ja bih mogao loše proći. Javi mi što si uradila...", kaže mi župnik.

Vratim se ovim prestrašenim Srbima. Krenemo zajedno prema naselju kod zgrade općine. Putem ih pitam što oni od mene očekuju. Kažu mi da je u školu "Stipe Đerek" došla nova jedinica obijesnih vojnika i da oni (Srbi) mole da s vojnicima razgovaram i reknem im da odu. Zastala sam i rekla: "Ljudi moji, moj župnik fra Janko osim dobre volje da vas zaštitimo, kod vojnika koje ste opisali, ništa ne može učiniti. Oni bi voljeli njega likvidirati prije nego vas. Ipak kad je on rekao da idem, ići ću, ali ne znam reći zašto sam došla."

"Nemojte nas spominjati..." i oni preko ceste uzmaknuše među zgrade. Kiša i dalje rosi. Pred zgradom općine na cesti stojim sama. Vratim se kući. Kod kuće me čekaju Dane Kovinjalo i žena mu Jelica, Bosiljka Novalušić i Mara Milišić, sve Srbi i zabrinuti hoću li se vratiti. U meni gledaju sigurnost i zaštitu, a mene stid kazati da sam upravo među svojima nesigurna.

Zovem župnika. Skoro svaki dan se čujemo. Problemi oko Srba što su među nama ostali gomilaju se, a naša kršćanska suradnja sve je veća. Ove večeri mu s tugom kažem kako nisam mogla ništa učiniti. Molim ga može li mi pronaći broj telefona Mihovila Strujića Miće. "Ovdje je, pričekaj", kaže župnik.

Čim mi je Mićo čuo glas, počeo "grmiti" kako sam ja mogla reći da su mene onu večer (26. 5.) napale njegove protuhe. Da postignem cilj, ne prihvatim svađu, nego mu kažem kako ću mu oprostiti ako ode u koloniju kod škole i zaprijeti onim vojnicima Hrvatima da ne diraju srpsko pučanstvo. Još slažem da me je telefonom zvala jedna naša žena. Obeća da će poslati patrolu. "Nemoj se, Mićo, truditi! Vrana vrani očiju ne vadi. Samo ćeš stvari učiniti još nepodnošljivim. Nisam ti trebala uzimati vrijeme", počnem ljutito govoriti, ali ne prekidam vezu.

"Šta se odmah ljutiš, eto otići ću i vidjeti i javiti, ali da više nisi govorila da sam ti poslao one hosovce", nadrobi mi moj Mićo. Brzo odgovorim: "Znaš kako naš narod kaže: kera bila, ako više to govorila. Znala sam ja da ti meni nećeš odbiti molbu. Voli tebe tvoja Katica, ali moram te malo sikirati." A pomislila sam: slagat će mi.

U točno 23.05 zvoni telefon. Nerado se javljam. Često mi upućuju pogrde zbog Srba. Ne štede ni župnika. "Žestoki" Hrvati! Javim se, a moj Mićo veseo kaže: "Nije sve kako si rekla, ali imali su problema. Više neće biti."

Ovaj slučaj opisala sam preopširno, znam, ali želim da se shvati kako nije bilo lako boriti se za pojedince drugih nacija i vjerâ, makar ti bili i dugogodišnji prijatelji čak iz djetinjstva, makar bili idealno pošteni ljudi i, što je najžalosnije, niste im mogli pomoći kod "svoje" vlasti.

14. 6. 1992.

– U župnom uredu razgovaram sa župnikom fra Jankom Ljubosom. Zabrinuti smo zbog užasnog pljačkanja, a onda paljenja srpskih kuća, maltretiranja nezaštićenog srpskog puka, pucanja i divljanja po gradu.

U jednom momentu, ne razmišljajući, predložim da okupimo preostale Srbe i smjestimo ih u župnu kuću ili crkvu i dodam: "Valjda se, župniče, među nama Hrvatima može naći stotinjak onih koji bi bili spremni čuvati i braniti svoje sugrađane dok ovo divljanje prođe". "A što, Katice, ako takvih stotinu ne nađemo, a Srbe nam

pobiju? Ostalo bi da smo ih s tom namjerom i okupili. Nemoj zaboraviti da ih štitimo od svog naroda, a naši nas upravo ne razumiju", s tugom u glasu župnik završi.

– U Sarajevu i Zagrebu potpisana zajednička izjava hrvatskog predsjednika Tuđmana i predsjedavajućeg Predsjedništva BiH Izetbegovića, kojom se obvezuju da diplomatsko-konzularna predstavništva obje republike mogu pružati usluge građanima kada ne mogu doći po pomoć do svojih predstavnika (država).

16. 6. 1992.

– B. R. predlaže mi da s dr. Reufom Hadžibegovićem i drugima iz generacije organiziram proslavu mature, a da prije toga zatražimo da iz gimnazije iseli muslimanska vojna policija. Odbila sam. Mi smo trebali proslaviti 35. obljetnicu prošle godine. Nisam sazvala, jer nam je Ljupko Tabaković bio u okruženju u Vukovaru. Sada nam rat prešao kućni prag, a ja bih trebala pozivati kolege i kolegice. Previše providno bi bilo.

Bugojanski maturanti 1955/56. s članovima ispitne komisije, lipanj 1956.

17. 6. 1992.

– Gore srpske kuće u Čipuljiću, Sultanovićima, Veseloj. "Nebo gori!" Svako predvečerje plačem. Užas!

– *(1972)* Prije 20 godina otkriven Watergate, organizirano tajno prisluškivanje prostorija Demokratske stranke SAD-a za vrijeme

predizborne aktivnosti. Je li za to znao predsjednik Richard Nixon?* Prisiljen je bio podnijeti ostavku na predsjednički položaj. Hoćemo li mi doživjeti takav stupanj demokracije?

18. 6. 1992.

– Tijelovo–Brašančevo. Sv. mise kao nedjeljom. Nema procesije oko crkve, već se sve događa samo u crkvi (bilo 8 vjernika). Opća opasnost. Topovi grme, uzvraćaju.

– Danas je pokop Željku Tabakoviću Ilijinom, tragično nastradao u izbjeglištvu. Opasno je hodati, ali pošla sam u Vrbanju, kod mlina, njegovoj kući. Bilo mi je teško gledati mladost na odru. Još teže mi je bilo slušati naše starije žene; iz njih je "rigala" mržnja prema svemu što "nije" katoličko.

  Na moju primjedbu da nama starijima više priliči da uzmemo krunicu u ruku, žurno su uzvratile da se oni što brane Srbe ne razlikuju od četnika. Izašla sam iz kuće.

– Saudijska Arabija uputila humanitarnu pomoć muslimanskim izbjeglicama iz BiH smještenim u Hrvatskoj.

19. 6. 1992.

– HVO Bugojna izvršio juriš prema srpskim položajima na Otigošću. Ovladali su dijelom prostora prema Kupresu.

– Počelo razjedinjavanje zapovjedništava HVO-a i TO-a Bugojno.

– "Zelene beretke" postavile punkt iznad Gornjeg Vakufa i presjekli komunikaciju s Hercegovinom i Hrvatskom. Pogoršani odnosi HVO-a i TO-a.

– U predvečerje došao mi B. G. Otac mu Srbijanac, divan i plemenit čovjek, majka mu je sestra dvojice svećenika, mojih prijatelja.

  Kaže mi: "Šta ću, mene je strah i u kući i na cesti?" Zamislim se. Ne mogu ga zvati sebi, već imam dovoljno na čuvanju. "Pričekaj malo", kažem mu i donesem krunicu i kasetu "Lijepa naša". "Kada se rat završi, krunicu mi vrati, uspomena je od dragog prijatelja (dr. fra Krste Kržanića, dalmatinskog starog profesora), a kasetu baci", kažem mu. On jadan gleda u mene, gleda u kasetu

---

* Richard Nixon, uspješni američki predsjednik, morao je 1974. podnijeti ostavku jer se utvrdilo da je lažno svjedočio kako bi prikrio aferu o prisluškivanju prostorija Demokratske stranke SAD-a. Afera Watergate nazvana je po nazivu zgrade u Washingtonu u kojoj se nalazio stožer Demoktarske stranke SAD-a i gdje su republikanci sa znanjem predsjednika Nixona potajno postavili prislušne uređaje.

i reče: "Ali, ovdje piše "Lijepa naša Hrvatska". Odgovorih: "Ništa nije lijepo što plaši i uništava narod", odgovorim. On s pouzdanjem stavi kasetu u gornji mali džep, da se vidi, krunicu u drugi džep i ode. Bože, čuvaj ga!

20. 6. 1992.

– Popunjeno novim članovima, Predsjedništvo BiH proglasilo ratno stanje u zemlji, a kao agresore navelo: Srbiju, Crnu Goru, bivšu JNA i ekstremističke snage SDS-a.

– U Gornjem Vakufu oružani sukob između TO-a i HVO-a. Ima mrtvih i ranjenih na obje strane. Muslimani postavili punkt, barikadu kod Duratbegovića Doca.

21. 6. 1992.

– Sv. mise redovne. Otkazana sva hodočašća. Župnik preporučuje molitvu za mir i za branitelje mira.

– U Dobretićima kod Jajca župljanin ubio župnika fra Nikolu Bagarića, rođen 1956. u Lučini kod Jajca. Kažu da je to zbog podjele hrane.

– Na Grobničkom polju održana svečana manifestacija u povodu 750. godišnjice pobjede Hrvata nad Tatarima.

22. 6. 1992.

– U Bugojnu se sastale sve strukture vlasti i riječima osudili sukobe Hrvata i Muslimana. Zaključili da snage usmjere protiv agresora, Srba.

– Neprovjerene informacije govore da su povod sukoba bile akcije privatne vojske S. R. On je opljačkao ovce i krupnu stoku iz srpskih sela. Stoka broji oko tisuću grla.

23. 6. 1992.

– Gore kuće u Čipuljiću. Lanac kuća gori. Dršćem. Zovem župnika i tužim se da opet pale kuće. "Ma, obećali su da se to više neće dogoditi!", kaže župnik.

"Lažu vam! Sv. Ivo će sâm spržiti svoju crkvu u Podmilačju kako ne bi mogle dolaziti bugojanske protuhe, palikuće", velim. Tu noć, umjesto "svitnjaka – krijesova" gorjele su sirotinjske kuće. Bojim se osvete Neba, bojim se da su bugojanski Hrvati večeras potpalili svoje kuće. Znam da su i Muslimani pljačkali, palili, ali mi nismo sprječavali, mislim na vlast, na susjede.

– Župnik Ratko Grgić odveden iz župne kuće u Novoj Topoli (Banjolučka biskupija). Gubi mu se trag. To djelo, nedjelo pripada Srbima.

28. 6. 1992.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Malo svijeta.

– Vlado Čokljat darovao Caritasu 10.000 DM, i to će činiti svaki mjesec.

29. 6. 1992.

– Sv. Petar i Pavao. Sv. mise kao nedjeljom.

– Braniteljima koji nose ime Petar, Pero, Perica i Pavao podijeljeni paketi.

– Župnik, zabrinut situacijom, moli župljane da svi pojačamo molitve Bogu za prestanak rata. Ali, umjesto molitve, vojni, politički i sudski rukovodioci svakog vikenda "trknu" do Jadrana.

Aktivni branitelji moraju "ispod ruke" dobiti propusnice da obiđu obitelj. Mnogi se i ne vraćaju. Nemaju u svojim časnicima uzora u koji bi gledali. Uglédaju se u dezertere. Nezaustavljivo padamo!

1. 7. 1992.

– U Varešu HVO mirnim putem preuzeo vlast od SDP-a. Muslimanima to ne odgovara pa su taj čin protumačili kao vojni udar, puč.

2. 7. 1992.

– Prije godinu dana na ulice Zagreba iz vojarne izašli tenkovi JNA. Narod baca kamenje na njih ne sluteći kakvo će im zlo donijeti ta neman. Hrvatski premijer dr. Franjo Gregorić optužuje JNA i poručuje: "Hrvatska će se braniti." I brani se evo godinu dana.

4. 7. 1992.

– Granate padaju. Srpske kuće gore. Imaju posebno streljivo koje stavljaju u pušku. Čim čujem njegovo karakteristično ispaljenje, protrnem i pogledam u tom pravcu: dim, a malo kasnije čuje se pucanje stakla, crijepa, a tek tada se plameni jezici vinu nebu. Ja opet plačem.

– Srpska vojna akcija "Rebro" ubacila tri diverzantske grupe na prostoru Jazvenika i iskoristila ratno neiskustvo naše mladeži-bojovnika. Naime, na tom prostoru Drago Žulj čuvao ovce. Srbi su znali da kuda hodaju ovce nema mina. Iskoristili su nepažnju u momentu smjenâ u rovovima, ubacili se u blizinu i ubili: Franu

Vejića, sin Stipe i Anice r. Šarić, rođen 4. 9. 1955. u Podripcima; Krešimira Marinu, sin Stipe i Ive, r. Ivoš, rođen 29. 1. 1973. u Bugojnu; Stipu Jarpuna, sin Ante i Finke r. Brnada, rođen 4. 10. 1958. u Crniču, i Tomislava Miloša, sin Mate i Marice r. Radoš, rođen 8. 10. 1971. u Kandiji, a Dragu Žulja, sin Bože i Ane r. Šantro, rođen 13. 10. 1945. u Jazveniku, zarobili i odveli sa sobom. Od gelera je poginuo civil Grgo Žulj, sin Bože i Ane r. Šantro, rođen 13. 2. 1940. u Jazveniku.

5. 7. 1992.

– Nedjelja. Sv. mise redovne iako granate narušavaju tišinu hrama. Župnik preporučuje molitvu za mir i upozorava da smo svi obavezni doprinijeti ostvarenju mira i obrane svojih ognjišta i da ne smijemo dopustiti da netko daruje i svoj život, a netko ne želi prihvatiti ni malu žrtvu i obavezu.

– Borbe se vode na Koprivnici kod Bugojna. Tu kod Bilanovića štala četnici su ubili Miru Rajića, sin Ilije i Marije r. Kelava, rođen 7. 2. 1962. u Bojskoj, i Tončija Šutu, sin Vinka i Milanke r. Barišić, rođen 14. 4. 1970. u Jemanlićima.

6. 7. 1992.

– Formirana zajednica Herceg-Bosna s vlašću na teritoriji koju drži HVO.

– U četničkom logoru u Donjem Vakufu podlegao udarcima Ljubomir Mršić, sin Ante i Mare r. Matić, rođen 35. 7. 1920. u Prološcu, Imotski, živio u Jemanlićima.

– Bila sam na pokopu Krešimira Marine i Stipe Jarpuna na groblju Sultanovići.

Krešimirovi roditelji primili su to strpljivo, kršćanski. Iz vrta njihova života ukraden je cvijet još nerazvijen. Kao da su drhtavom rukom sina položili na oltar domovine i samo bol i praznina ostadoše u njihovim srcima.

Stipin otac, dok su mu sina polagali u grob i obećavali skrb za nejaku djecu, uzviknuo je s puno prijekora: "Zašto mi sina niste obranili?" Prvi put na sprovodu vidjela sam suze u očima svećenika. Bile su to suze u očima našeg župnika fra Janka. On, znači, suosjeća sa svojim narodom!

7. 7. 1992.

– Danas granate dolijeću od Kupresa. Izgleda da gađaju KSC, jer su tri granate pale u blizini moje kuće. Od 23. svibnja gotovo svaku

večer odlazim spavati u podrum Bože Pavlovića. Nekada je to zbog granata, ali više što čuvam Danu i Jelicu Kovinjalo. Zapravo, ne spavam ja u podrumu, već pod stepenicama pred podrumom.

Večeras sam ostala u kući. Sa mnom je Mara Milišić. Odjednom telefon zvoni. Zove B. M. i kaže: "Katice, odveli su Špiru i Nadu. Molim te zamoli fra Janka da se zauzme da ih puste." "Zašto ti ne zoveš, ja sam već postala dosadna", odgovorim mu. "Znaš, meni je nezgodno izlagati se...!" A radi se o Špiri i Nadi Jandrić, Srbima iz kolonije.

Zovnem župnika i zamolim da pokuša pomoći. On, uvijek spreman saslušati, obeća nazvati. Malo kasnije župnik zove i radosnim glasom kaže: "Za njih sam glavom garantirao. Obećali su ženu odmah pustiti, a muža kasnije, ali ga neće tući. A sada mi reci znaš li ti ove ljude." Malo šutim i tiho procijedim: "Ne! Samo po pričanju." "I mislio sam tako. Ne smeta, važno je da i taj čovjek brzo dođe kući. Opet ti zovi kad zatreba, dosado moja." Opet telefon. Nada je došla kući, a i Špiro. Moj prijatelj B. M. ni ovaj put ne zove župnika, da se bar zahvali, već opet moli da to učinim u njegovo ime. Naš župnik samo daruje, isijava dobrotu, a premalo prima! Poslije ovakvih večeri nema sna na oči!

Kulturno-sportski centar

8. 7. 1992.

– Granatiranje. Čas padaju po gradu, čas po selima ili crtama obrane. U Rosuljama poginuo Ivan Lozić-Dole, sin Ilije i Felke r. Cvitanović, rođen 14. 9. 1940. Poginuo na traktoru dok je vozio sijeno. Žena mu Jela ranjena. Ove granate ne kopaju grobove samo mrtvima, već unaprijed kopaju rake živima: osveta Neba doći će.

– U Helsinkiju hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman potpisao Deklaraciju iz 1975. Tada je uime SFRJ potpisao Tito, a budući da je Hrvatska sada samostalna, morao je i Tuđman potpisati.

9. 7. 1992.

– Granatiranje. Granate padaju po gradu.

– Gore kuće u Sultanovićima. Nemoćno gledam i s tugom se sjećam Drugog svjetskog rata i 1941, možda je bilo isto godišnje doba: iz Sultanovića su dopirala tužna plakanja i nabrajanja: ostavite, ne vodite mi sina, oca..., oj, Boško moj, Đuro, Mile, Jovo...! Tada sam gledala kako mama i tata plaču. Te kuće što sada gore kuće su mojih susjeda, prijatelja. Mi imamo zajedničko djetinjstvo, mladost. Ostali su bez očeva i sve što su stvorili njihov je trud.

Danas je, kažu, izgorjela Bogdanova kuća. A 1943, kada su partizani unišli u Bugojno, njegova majka je sa svojim konjima ovrla naš ječam i ostavila ga na svoj tavan. Kada bi nam brašna nestalo, Bogdan bi vreću dovezao u mlin kao svoje, a mama bi iz mlina donijela u našu kuću i mi nismo bili gladni.

Vjerojatno me je teško razumjeti, ali večeras osjećam da je u zgarištima njihovih kuća izgorio i dio mene, dio života se ugasio! Nije đavo samo na Košćanima, Uriji, Mračaju, odakle na nas rigaju ubojite granate! Đavo caruje i u našem gradu, selu. Tko da zaustavi neman među nama? Nema tko. Boga iskreno ne molimo, isključili smo ga iz života. Dok granata zatrese, jedni Boga zovu u pomoć, drugi slegnu glavu i opsuju ga.

Ovo nekome odgovara. Ratnim profiterima najviše, ma kojem oni narodu pripadali. Kako sam tužna. Hoću li biti i svjedok kada Bog bude dijelio pravdu? Zločini ne mogu ostati nekažnjeni. Samo su Božji sud i pravda istiniti. Božja je zadnja!

10. 7. 1992.

– Po gradu padaju granate. Na cesti blizu svoje kuće (ulica Mahmuta Bušatlije), dok se vraćao biciklom, poginuo od granate Mladen Božić, sin Joze i Mire r. Marković, rođen 31. 7. 1971. u Bugojnu.

11. 7. 1992.

– Bilo je 5.58. Eksplozija granate prenula me iz sna. A onda je zazvonila "Zdravomarija". Bio je to svetogrdni pozdrav razularenih Srba. Sada redovno padaju granate oko 6.30 kada radnici idu na posao; u 12 sati kada gledamo TV Bugojno; u 18 i 19.30 kada su vijesti. Ovi termini neprijatelju su interesantni. Psihološki rat!

– Večeras je bila zadušnica za poginule branitelje. Nisam bila u crkvi. Granate me prisilile da se svratim u Robovića kuću.

– U Sultanovićima opet gore kuće.

– Čipuljić se sustavno pljačka i pali. Kažu da to rade Muslimani iz Vesele, Poriča, Karadža. Ja sam uvjerena da Hrvati nisu čisti. Ako ne pljačkaju, ne pale, onda šutnjom odobravaju. Jedini koji glasno osuđuje, zagovara mir i razumijevanje među narodima, štiti ugrožene, bilo da su sklonjeni u župnom uredu ili ih je sklonio u drugoj kući, jest naš župnik.

12. 7. 1992.

– Nedjelja. Već od 7 sati odjekivale su granate: prva, druga, a onda uzbuna. Bila sam već obučena, potrčala sam u podrum susjedne kuće. Ovaj dan moram opisati, jer je bio poseban.

U podrumu se nisam dugo zadržala. Kada je bilo 20 min. do 8 sati pošla sam u crkvu. Cesta pusta. Ni pred kućama nema nikoga. Ne čuje se ni lavež pasa. Tišina. Žurim. Tek pored bivšeg samostana časnih sestara (sada komanda TO Donjeg Vakufa) susrela sam jednog vojnika. U crkvu sam unišla točno peta. Fra Vinko Vujica slavio je sv. misu, polutihu.

Odjeknuo je prasak strašne granate. Za tren je fra Vinko zastao, a onda nastavio. U prvoj muškoj klupi klečao je mladić sklopljenih ruku i molio. Molila sam s njim:

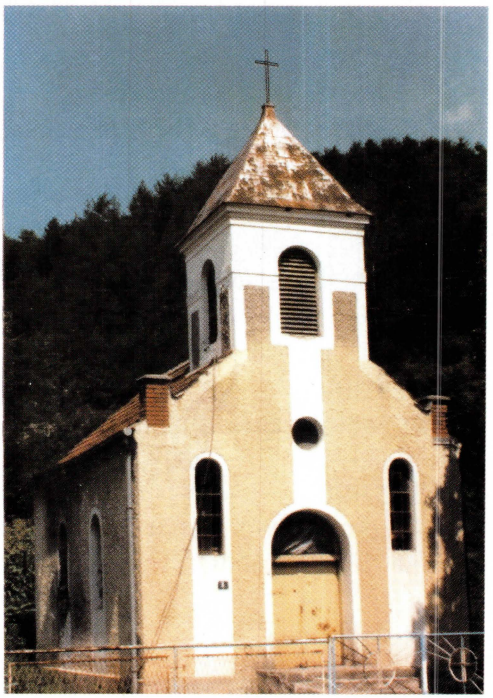

Crkva sv. Terezije u Donjem Vakufu

Bože, daj našoj mladosti snage i mudrosti da izabere ispravan put u ovim ratnim danima. Čovjek može živjeti, a biti mrtav; može počivati u grobu, a živjeti!

– Iz Donjeg Vakufa bježe Muslimani.

– Kod Doboja poginulo više Muslimana koji su srpskim snagama služili kao živi štit.

13. 7. 1992.

– *(1942)* Prije 50 godina partizani zapalili crkvu u Rami–Šćitu.

Ruševine crkve na Šćitu nakon paljenja

16. 7. 1992.

– Srbi žestoko granatiraju Slavonsku Posavinu i Dubrovnik.

18. 7. 1992.

– Strahovito granatiraju grad. Zapaljivim granatama pogodili tvornicu "Slavko Rodić" u Bugojnu.

19. 7. 1992.

– Po našem gradu i prigradskim naseljima padaju granate. Cestom hodaju samo oni što moraju ili su "otkačeni".

– U Hrvatskoj rat bjesni, ali se odvija i politička predizborna aktivnost. Hrvatski predsjednik u Požegi.

20. 7. 1992.

– Europska zajednica zatražila isključenje SR Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) iz svih institucija Europe i UN-a.

21. 7. 1992.

– Hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman i predsjedavajući Predsjedništva BiH Alija Izetbegović potpisali sporazum o prijateljstvu i suradnji dviju država. Javna laž. Svijet će ih tek upoznati.

24. 7. 1992.

– Jedinice TO-a Bugojna uz minobacačku podršku HVO-a u zoru izvršile silovit napad na srpske položaje u Kopčiću i Uriji. Poginuli Ismet Duvnjak i Zijad Karagić.

25. 7. 1992.

– Granate padaju po starom dijelu Dubrovnika.

– U Barceloni hrvatski sportaši sudjeluju pod hrvatskom zastavom i obilježjima.

28. 7. 1992.

– Pod čudnim okolnostima auto TO-a (muslimanske vojske) u Bugojnu pregazilo i usmrtilo Marija Augustinovića, sin Ante i Zrinke r. Pavlović, rođen 16. 8. 1963. u Jajcu, živio u Bugojnu.

29. 7. 1992.

– Vijeće sigurnosti zatražilo od UN-a da se Jugoslavija briše iz UN-a, a Srbija i C. Gora moraju zamoliti i ispuniti uvjete za prijem u UN.

– Glavni tajnik UN-a Boutros Ghalli ne dovodi u pitanje suverenitet Hrvatske u njenim priznatim granicama.

30. 7. 1992.

– *(1942)* Prije 50 godina u Padovi umro o. Leopold Mandić, kapucin. Kada su savezničke bombe uništile kapucinski samostan, ostala je neoštećena jedino ispovjedaonica o. Leopolda.

31. 7. 1992.

– U Zagrebu traju pregovori Hrvatske vlade i predstavnika UN-a, a u New Yorku Vijeće sigurnosti UN-a rezolucijom 762 poziva na

suradnju hrvatsku i srpsku stranu o stanju u ružičastim zonama i brani Peruča.

2. 8. 1992.

– Porcijunkula, Gospa od Anđela. Ispovijedanje, oprosti. Župnik poziva na obranu grada, a ne bježanje iz grada i odlazak na Jadransko more.

– Danas je našem fra Vinku Vujici 50 godina da je u Busovači rekao svoju mladu misu. Čestitala sam mu. Da je znao što ću mu čestitati, ne bi pružio ruku. Ipak mu je bilo drago.

– Srpske granate pogodile zgradu našeg Caritasa, smješten na Ciglani. Nitko nije stradao. Sestra Pavka Dujmović i radnici nisu bili u zgradi. Kažu da će hranu izmjestiti u crkvu i prostorije župne kuće.

– U Hrvatskoj za prvog predsjedničkog kandidata predložen dr. Franjo Tuđman, predsjednik HDZ-a.

3. 8. 1992.

– Već sam pisala o mom susjedu Boži Pavloviću, Srbinu. Otišao je s djecom u Novi Sad još prije Uskrsa. Odmah, uoči 1. svibnja, otišla mu je i žena Ljubica, a u kući je ostao njegov punac Dane Kovinjalo i žena mu Jelica.

Danas mi je dolazio M. N. uime Stožera da me upozori kako će minirati Božinu kuću, jer, navodno, Božo je zapovjednik topničke jedinice JNA.

Odgovorila sam: "To je laž, s Božom sam razgovarala telefonom malo prije nego su veze prekinute. Božo nije ratnik. On može državi uzeti materijalne stvari, pa i poduzeću, ali radniku, malom čovjeku ne može ništa uzeti, a kamoli ubijati. Božo je dobar čovjek. On nije ubojica. Glavu zalažem za njega." Otišao je neodređenog stava prema mom odgovoru.

Odlučim šutjeti, ali što više zadržavati se u Božinoj kući i čuvati Danu i Jelicu od "mojih". Često se pitam tko je zapravo "moj", za koga se to borim. Ipak mislim da sam samo vjernica!

4. 8. 1992.

– U župnom uredu zatekla sam Tatjanu Trifković, Srpkinju iz Čipuljića. Ona mi je rekla da je vidjela Milu Lukića, Reljinog brata, kako vezanih ruku, bos, bez košulje, privezan za traktor, trči kroz svoj Čipuljić, a mladići-zločinci u traktoru se smiju i sve brže

voze. O Mili ništa ne znamo kako je odveden u nepoznato iz kuće Nike Džaje.

5. 8. 1992.

– Vijeće sigurnosti UN-a zadužilo promatrače da pronađu logore smrti na tlu bivše Jugoslavije.

– Utvrđena shema organizacije Štaba vrhovne komande oružanih snaga BiH (muslimanske snage) pod brojem 02-011-579/92.

7. 8. 1992.

– Bugojanski mladići uključuju se u obranu svog Bugojna, u HVO. Jedino su bili spremni voljom da se suprotstave četnicima i JNA. Bilo je i oružja, ali nedostajala je vojna spretnost, naobrazba. Potvrđuje ovaj slučaj: pred Domom zdravlja mladić repetirao pušku. Umjesto da je cijev okrenuo u zrak ili zemlji, on je okrenuo ustranu. Puška opali a metak pogodi Gorana Ćesića, sin Vlade i Milisave r. Milošinović, rođen 9. 6. 1964. u Bugojnu, dok je za stolom sjedio na radnom mjestu u MUP-u Bugojna.

Slučaj Gorana Ćesića je dokaz da nam je omladina bila nespremna za rat. Usprkos višegodišnjem predmetu "predvojnička obuka" u našim školama, mladići nisu znali ni rukovati puškom.

– U Budimpešti potpisan sporazum između Hrvatske i Jugoslavije (Milan Pantić, ekspremijer Jugoslavije) o razmjeni zatvorenika.

– Predstojnikom Ureda predsjednika Republike Hrvatske ponovno imenovan ing. Hrvoje Šarinić, umjesto prof. dr. Jure Radića.

8. 8. 1992.

– Nebudnost zapovjednog kadra utječe na bojovnike. Poginuo je Nikica Škaro, sin Hrvoja i Kate r. Pavlović, rođen 7. 12. 1968. u Bugojnu, dok je išao na redovnu stražu.

– Danas sam prvi put prošla kroz Sultanoviće i izbliza vidjela spaljene srpske kuće. Išla sam majci ubijenog Nikice Škare. Zastala sam, rukovala se i razgovarala s Vesom, Draškom, Milom i Slobodanom. S prezirom su me mrko gledali moji Hrvati, ponetko je s gađenjem ustranu pljunuo. Stegnulo me nešto u duši: ne od njihova prezira, već od straha kada nam Bog bude vraćao!

9. 8. 1992.

– Nedjelja. Župnik preporučuje molitvu za mir, ali i za hrabrost naših branitelja i njihovu razboritost i oprez. "Dosada poginulo 17

branitelja. Od toga samo 6 na ratištu, dok je njih 11 nepotrebno izgubilo život", s tugom nam govori župnik.

– *(1942)* Prije 50 godina u plinskoj komori u logoru Auschwitz završio se zemaljski život Edith Stein, a rodio se život, velikan Crkve, buduća svetica, posrednica tlačenima.

11. 8. 1992.

– Ja, Katica Nevistić, Markova, rođena 29. 11. 1934. počela raditi u župnom uredu na poziv župnika fra Janka. Ovo su administrativni poslovi i vjerojatno ću ih obavljati cijeli ovaj mjesec. Župnik nije rekao dokad ću raditi na ispomoći oko izdavanja krsnih listova i drugo.

– U hotelu "Kalin" održan sastanak predstavnika HVO-a i TO-a s uglednim građanima Bugojna i vjerskim predstavnicima. Dogovorena dalja aktivnost oko obrane grada, ekonomske situacije, kao i suzbijanja djelovanja petokolonaša i KOS-a.

– Srbi ostvaruju plan "Evropa". Neprekidno granatiraju i pokušavaju probiti naše crte obrane grada. Na Garačkim podovima kraj Bugojna poginuo Dominko Kalaica, sin Ive i Ruže r. Kasalo, rođen 16. 7. 1961. Poginuo u borbi s četnicima.

12. 8. 1992.

– S Košćana, Urije i Jarčišta agresor pojačava topničku vatru na grad, ali i na naše položaje na Maloj Šuljagi. Navečer pokušali Srbi ubaciti diverzantsku skupinu koja je, u sklopu plana "Evropa", imala zadatak proboja u grad. Napadaju i od Donjeg Vakufa. Na crti obrane prema Donjem Vakufu poginuli borci TO-a: Mesud Muratspahić, Hajrudin Herić i Selmir Kurbegović.

13. 8. 1992.

– Od ranog jutra padaju granate. Iskoristila sam zatišje i pošla na posao u župni ured. Zatišja su bila tako kratka da sam se idući do crkve tri puta sklanjala u tuđe kuće.

– Specijalna, samostalna postrojba HVO-a "Garavi" krenula je u akciju preko Garačkih podova. U sukobu s četnicima poginuli: Nikica Dilber, sin Marka i Janje r. Lučić, rođen 17. 1. 1973. u Bugojnu; Mladen Miličević, sin Vinka i Nade r. Zelić, rođen 11. 1. 1966. u Poriču; i Slavko Škegro, sin Pere i Kate r. Piplica, rođen 21. 11. 1968. na Humcu.

– Postrojbe HVO-a napale srpske položaje u Mračaju i dižu u zrak četničko skladište streljiva. Za odmazdu granate ne prestaju

padati. Najviše su padale oko crkve. Pogođena je zgrada "Gorice", bugojanska ljepotica, zatim "Privredna banka" itd.

Zgrada oštećene "Gorice", 1992.

14. 8. 1992.

– Silovito granatiranje. U Crniču od granate pred svojom kućom poginula dvojica braće, sinovi Ive Klarića i Janje r. Kolak: Davor, rođen 24. 1. 1975. i Dražen, rođen 28. 1. 1980.

Srbi posebno napadaju od Kupresa. Žestoke se borbe vode na ratištu Džolina kosa (Šuljaga), gdje ginu pripadnici HVO-a Josip Pocrnja, sin Dragana i Bosiljke r. Bartulović, rođen 12. 5. 1974. u Vrpeći, i Esad Bešić, sin Šerifa, rođen 29. 3. 1951. u Osijeku. U Bristovima od granate poginula Zora Kelava r. Ćurić, rođena 28. 8. 1938. Poginula u svojoj kući.

15. 8. 1992.

– Velika Gospa. Gornji Vakuf slavi patrona župe, a mi idemo u crkvu, hodamo gradom ili selom uz stalni oprez, nesigurnost, rizik.

– Granatiranje počelo u 7 sati. Srbi napadaju Garačke podove. Iz smjera Prusačke rijeke, preko Orlovca prema Han Čardaku, žele ovladati putom Kupres–Bugojno. Poginuli pripadnici HVO-a:

Ivanko Glavaš, sin Stipe i Fanike r. Radoš, rođen 1. 4. 1956. u Poriču, i Vlatko Lozić, sin Mate i Ivanke r. Djak, rođen 20. 2. 1974. u Rosuljama. Ima i ranjenih.

16. 8. 1992.

– Cijeli dan agresor ubitačno tuče po prvim crtama obrane.

17. 8. 1992.

– Zbog rata i okupiranog Kupresa put prema Jadranu vodi preko Vran planine i to tek probijenom cestom zvanom "Put spasa". U daskom pretovarenom kamionu su Nine Pavlović, sin Ive i Ljube r. Glavaš, rođen 21. 11. 1958. u Bugojnu, i Vinko Nosić, sin Mate-Gruje i Matije r. Jelić, rođen 7. 5. 1930. u Vučipolju. U Posušju kamionu otkazale kočnice i oni našli smrt u skršenom kamionu.

18. 8. 1992.

– Najjači je napad na Prusac. Pruščani se žilavo brane. Poginuli pripadnici TO-a: Ibrahim Hubljar, Ibrahim Kulaš i Said Elkaz. U kritičnom momentu priskaču im u pomoć bojovnici HVO-a. Srpski tenk, koji je već unišao u Prusac, uništava Vinko Mikulić, sin Mate i Ivanke r. Knežević, rođen 16. 1. 1970. u Potkraju, ali tu gine, ostaje mrtav, na tenku! Žestina ovih napada može se procijeniti iz podataka: u ratnu bolnicu stiglo 83 ranjenika, od toga teško ranjeno 20 vojnika i 19 civila.

– Granate padaju po Jakliću, prigradskom naselju. Ima mrtvih.

– U Hrvatskoj najžešći napadi na Slavonski Brod. Promatrači Europske zajednice poslali prosvjedno pismo u Beograd.

20. 8. 1992.

– Iz Interventnog voda HVO-a specijalci za uništavanje tenkova zvani "Lovci na tenkove" uništili još jedan tenk ukopan u Kopčiću.

22. 8. 1992.

– Zrakoplovi JNA napadaju tvornicu "Slavko Rodić". Velike štete.

23. 8. 1992.

– Župnik fra Janko Ljubos i vikar fra Stipo Karajica obišli branitelje na prvoj crti obrane. Moral mladih rodoljuba je na visini. Da je tako i kod njihovih zapovjednika, bila bih sretna. Ali, bojim se da će se ponoviti izdaja iz 1943. kolovoza mjeseca. Za vojnike se prikuplja voće i povrće, jer jedu samo konzerviranu hranu.

24. 8. 1992.

– Granatirana i zapaljena Nacionalna biblioteka, Vijećnica u Sarajevu. Strašan prizor.

26. 8. 1992.

– Granatiranje grada i nasrtaji na prve crte obrane jasno su pokazali cilj agresora: zauzeti Bugojno. Našim braniteljima došle su u pomoć postrojbe iz Kreševa i Novog Travnika.

  Srbi raketirali tvornicu "Bratstvo" u Novom Travniku. Stup dima vidio se i iz Bugojna.

– Diplomati Europske zajednice, okupljeni u Londonu, donijeli odluku da nema mijenjanja granice republikama bivše Jugoslavije. Prisutan bio i hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman.

28. 8. 1992.

– Borbe, žurba! Naša svakodnevnica. U takvoj jednoj žurbi u svom autu u Poriču, nedaleko od svoje kuće, našao je smrt Marko Miličević, sin Pere i Ljube r. Žulj, rođen 20. 3. 1961.

29. 8. 1992.

– Draško Mišura, sin Drage i Mare r. Vrljić, rođen 30. 5. 1955. u Bugojnu, poginuo nesretnim slučajem u Gornjem Vakufu.

30. 8. 1992.

– Nedjelja. Strašno granatiranje. U crkvi na misi samo nešto najhrabrijih. Nema propovijedi.

31. 8. 1992.

– Radim u župnom uredu. Ima puno posla, stranke nestrpljive. Ulazi M. S. i hoće razgovarati sa mnom "u četiri oka". Počinje: "Znaš, u Stožeru smo zaključili minirati kuću Bože Pavlovića" (mog susjeda Srbina). Počinjem ga uvjeravati da to ne čine pa kažem: "Ne daj da to učine! Božina je kuća kô tvrđava sagrađena. Od detonacije moja će se kuća srušiti kao 'kuća od karata'. Kamo ću, kome ću onda? Znaš da pred zakonom nitko prema meni nema obaveze. Nema više ni staračkih domova. Spriječi budale da ne osvanem na cesti...". "Dobro", veli M. S., "onda ćemo je zapaliti." Strpljenje me počinje ostavljati, ali i dalje pokušavam spriječiti uništenje Božine kuće. Zato kažem: "Božina je kuća obložena bijelim borom, gorit će ko luč. Zapalit će se i moja kuća." "Ne brini, tvoju kuću ćemo polijevati!" Znam da sam osjetljiva, ljuta, ali da sam "velika

huja", to nisam ni sama znala. Skočim! "Polij ćaći svome! Dirnete li Božinu kuću, zapalit ću vaše "Stožerovaca". Počet ću od kuće Marija Nevjestića, pa Miće Strujića i redom...! A sada, ti napolje! Gubi mi se ispred očiju! Ja neću prolaziti u svoju kuću pored izgorjele susjedove kuće. Kad se rat završi, što ćete djeci pokazati? Vi ništa, ali srušene i izgorjele čipuljske kuće nijemo će i tebe, sine, optužiti. Znala sam da si lud, ali toliko, zaista nisam znala. Idi, idi, ostavi me." Zaplakala sam. Samo ne znam da li zbog bolne sadašnjosti ili straha pred budućnosti. Od večeras ću spavati u Božinoj kući. Ne od četničkih granata, već od neljudstva mojih Hrvata branit ću Božinu kuću i njegova punca Danu Kovinjala i ženu mu Jelicu. S njima ću preživjeti ili u smrt poći. Kakva ironija: mala Katica brani moćnog nekadašnjeg direktora Danu?!

– JNA granatira Slavonski Brod. Pogođena tvornica "Đuro Đaković". Dim i plamen što se dižu nebu optužuju JA i Srbiju, optužuju ih kod samoga Boga!

Crkva u Bugojnu, 1992.

1. 9. 1992.

– Granatiranje. Mete su Čaušlije, Udurlije, Lug, kao da su planirali proboj od Kopčića. Pred svojom kućom u Lugu poginuo Mirko

Pavlović, sin Franje i Marije r. Zelić, rođen 15. 8. 1933. u Lugu. Mirko je stajao pred kućom. Granata ga je iznenadila i ubila. Nije ovo prvi slučaj. Uzalud se sklanjati od smrti.

3. 9. 1992.

– Izmijenjeno, popunjeno Predsjedništvo BiH donijelo odluku o formiranju Petog korpusa Armije BiH (muslimanske vojske).

– Hrvatski sabor raspravljao o nedjelotvornosti UNPROFOR-a i zatražit će da se njihova vrhovna komanda razdvoji na odvojene za Hrvatsku, BiH i Makedoniju.

6. 9. 1992.

– Postrojbe HVO-a Bugojno službeno su raspoređene u Operativnu zonu sjevero-zapadne Hercegovine. Glavni je Mihovil Strujić, pravnik. Nisam sigurna da će uspjeti. Inteligentan je, ali nemirna i nestalna priroda. Nagao. Pred rat je operiran od tumora na mozgu. Možda nemam pravo. Volim ga, rod smo, ali bojim se. U ratu osim hrabrosti treba biti čvrst karakter, oprezan, diplomat...!

7. 9. 1992.

– I danas padaju granate, ali uglavnom po bojišnici.

– Još radim u župnom uredu. Posla ima, čini mi se, sve više i više. Radimo po cijeli dan. Vraćam se s posla. Kod bivšeg samostana časnih sestara prema meni ide "crni" ustaša. Kao iz Drugog svjetskog rata. Gotovo je dječak. Mršav. Golobrad. Usporim korake da ga dulje gledam. A onda razočaranje. Taj meni mio dječak u tren se pretvori u huligana: čizmom udari u tablu na cesti, udarac odjeknu, prolaznici se osvrnuše, a ja pogledah u zemlju. Bilo me je stid što pripadamo istom narodu. Po čemu će nas svijet upoznati, po čemu će nas sugrađani pamtiti? Da pitate ovog mladića zašto se bori, odgovorio bi vam: "Za slobodnu državu Hrvatsku!" Eh, takvi i slični donijet će nam mir groba i sigurnost roba!

8. 9. 1992.

– Mala Gospa. Sv. mise kao nedjeljom. Ne preporučuju hodočašće u Ramu pješice. Inače, odlazak u Ramu nije organiziran i na osobnu je odgovornost.

11. 9. 1992.

– Petak. Strašno granatiranje. Teško sam došla do župnog ureda na posao. Granate padaju oko crkve. U podrumu smo. Četrdeset

Zapaljeni zvonik, 11. 9. 1992.

treća granata pogodila je zvonik i zapalila ga. Netko je odškrinuo sporedna vrata na podrumu, ona do crkve, i uzviknuo: "Zvonik gori!" Ne vjerujem. Župnik otvori vrata. Blijed gleda u zvonik. Onda mi kaže: "Dođi, pogledaj, ovo više nećeš imati priliku vidjeti." Plameni jezici su lizali, topili krov na zvoniku. Križ se naginje. Kao da ga grč bola povija, ali još se drži...! Kažu da je oko crkve palo 49 granata.

Ovo su učinili srbijanski četnici potpomognuti domaćim izdajnicima, zločincima. Od vrućine i iskri zapalila se ljepenka i daska pod bakrenim krovom na crkvi. Crkva puna dima. Upadamo u crkvu. Fra Stipo Karajica dodaje mi sakrament, kaleže. Nosim ih u župnu kuću. Uz vatrogasce krov crkve gase mnogi bez obzira na vjeru, naciju. Pokušavaju iz crkve iznijeti sve što se dâ iznijeti. Samo je oltar sv. Ante nepomičan, neoštećen, prkosan, kao da nam dovikuje: "O, vi malovjerni...!" Ljudi plaču. Župnik zabrinut za stvari, knjige iz pravoslavne crkve iz Čipuljića što su ih bugojanski Srbi donijeli i sklonili u ormar u prizemlju zvonika. Kažem mu tiho: "Župniče, bolje da se pokvase nego da ih, ako saznaju, naše budale izbace i zapale."

A onda snažna detonacija. Za odmazdu vojnici HOS-a i HVO-a minirali pravoslavnu crkvu u Čipuljiću. Voljela bih da je naša crkva "legla" do temelja nego pravoslavna. Ovim činom u dušama, u srcima naše djece, naših sinova, budućnosti naše, "legla" je živa Crkva. Oni nisu vjernici, oni su zločinci!

Ponosan narod, vjernici sagradit će opet crkvu i veću i ljepšu! Rušitelji neće imati blagoslova. Blagoslov Božji ne možeš oteti, ne možeš kupiti, blagoslov možeš zaslužiti...!

– Preko Radio Bugojna naš župnik fra Janko Ljubos izrazio žaljenje zbog rušenja zvonika i paljenja naše crkve i rušenja pravoslavne crkve i ogradio se od tih zločina.

12. 9. 1992.

– U Risovcu kraj Bugojna poginuo Pero Glavaš, sin Joze i Vilme r. Šapina, rođen 10. 10. 1969. Nagazio na srpsku minu.

17. 9. 1992.

– Ispred hotela "Kalin" otišla tri autobusa Srba iz Bugojna u razmjenu za donjovakufske Muslimane. Među njima bila je i Mara Milišić r. Lukić, koja je kod mene živjela, bila sklonjena. Otišla je i Danica Krstić s mužem i djecom (iz Vesele su).

– Granatiranje u popodnevnim satima.

18. 9. 1992.

– Dok sam išla na posao, kod kuće Ive Kolovrata–Bugara, susretne me jedan uniformirani čovjek. Zastane i pita me je li otišla Mara u razmjenu. Pomislim da joj je prijatelj pa kažem da je jučer otišla. On pljune i kaže: "J..... te Srbi, i tebe i fra Janka." Ostala sam bez riječi, ali nakratko. Odgovorim: "Marš, magarčino." Nisam sigurna tko je. Sumnjam u jednog što mu je žena Srpkinja i sklonjena u Zagreb.

– Opet granatiranje u popodnevnim satima. U Daninom smo podrumu. Od jutros sam i tužna i razdražljiva. Kada nas prene detonacija granate, slegnemo ramenima i čujemo: "To su naše!" U podrumu nas ima i Srba i Muslimana i Hrvata. Da bih znala tko puca, moram pogledati tko je rekao. Danas mi to nije bilo zabavno pa sam im rekla da idem svojoj kući jer me pometaju dok čitam knjigu. Moji podrumski supatnici začuđeno gledaju. Objasnim im: "Čitam i kada padne granata i čujem 'ono su naše', pogledam da utvrdim 'čiji' pucaju. Što se mene tiče, pasje su sve troje jer ubijaju narod".

Dane veli: "Nemoj ići, molim te, bolje da me odmah ubije granata. Kaži kako ćemo reći." "Pucaju na nas i pucaju od nas."

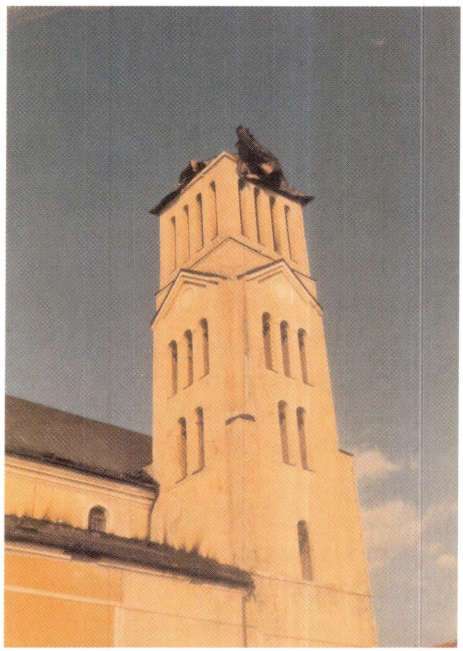

Zvonik nekoliko dana poslije paljenja

Zadovoljni prihvate prijedlog. Pojasnim im: "Nama je ovdje još dugo biti zajedno. Zašto da jedni druge povrijedimo i kada se rat završi, stidimo se. Svitroje smo mi jad i žalost."

19. 9. 1992.

– Razuzdani hrvatski bojovnik Z. P. zvani G. premlatio veterinara Ljupka Papića i prof. Vladu Šimunovića i ženu mu Jasnu, sve Hrvate, zatim Nedeljka Berovića, Srbina. Iako je bio pripit, morao je biti kažnjen, ali nije. Ovakvih puno u Bugojnu, a vrana vrani očiju ne vadi!

20. 9. 1992.

– U večernjim satima meta agresora je tvornica "Unis" u Bugojnu. Izbio veliki požar u krugu tvornice.

– I od Novog Travnika odjeknula snažna detonacija. Vidi se dim. Pretpostavljaju da je pogođena tvornica "Bratstvo".

21. 9. 1992.

– Snažno granatiranje ne prestaje. Dok sam se vraćala s posla iz župnog ureda, nadomak moje kuće, čujem ispaljenje granate s Kupresa. Umjesto da se bacim, puzim po asfaltu, ja produžim. Prasak. Zatutnji zemlja. Pedesetak metara dalje, preko rijeke Vesočnice, na Robovića štalu pala granata. Sigurno je bila namijenjena KSC-u. Gledam dim, gledam kako padaju grančice s Marijinog bora i Jojkovičine jabuke, a ja idem, idem kući. Nije to hrabrost. To je otupljenost. A do mira daleko, daleko.

22. 9. 1992.

– Granatiranje se nastavlja. Ne možeš ni staklo pokupiti, a moraš u podrum. Zanimljivo, i u ovakvim prilikama odvija se neki redoslijed, da ne kažem ritual.

Prva granata te prene, iznenadi. Krećeš prema izlaznim vratima, zaključavaš stan. Prozori su otvoreni, tko još ima stakla na njima. Druga te granata zateče kod vanjskih vrata. Poslije detonacije ubaciš ključ u bravu i čekaš koju sekundu. "Tak", poznati zvuk ispaljenja granate čuje i nagluho naše uho. Čim čuješ detonaciju znaš da te ovaj put mimoišla granata. Žurno izlaziš, zaključavaš i trkom u podrum susjedne kuće. Mene bi nekada sustiglo ponovno ispaljenje i ne bih stigla do podruma, a ona "više moje glave zvizne". Kosa se istog trena nakostruši, ali "dobro je", otišla je dalje. Tužno i ružno, ali slika je naša!

23. 9. 1992.

– Od jutarnjih sati ne prestaje granatiranje. Koristim vrijeme između granata i žurim na posao. Već kod Božića kuće sklonila sam se u hodnik. Druga me je granata potjerala sa ceste pa sam pošla u trošnu kućicu Marije Trogrlić. Kuća je bila zaključana i ja sam ostala sjediti na klupi pred kućom, samo da nisam na cesti, proglasili bi me ludom. Treća granata me je utjerala u crvenu zgradu blizu pošte.

– Jugoslavija kao članica za UN više ne postoji.

– Dr. Zdravko Sančević imenovan prvim veleposlanikom Republike Hrvatske u BiH.

25. 9. 1992.

– U Bugojnu ustrojen časnički zbor brigade "Eugen Kvaternik" i izvršena smotra.

Crkva u Bugojnu, listopad 1992.

27. 9. 1992.

– Iako puno toga govori da imamo samo jednog protivnika, i to Srbe i JNA, treba priznati da među Hrvatima i Muslimanima nema neke ljubavi. Bilo je roškanja među vojnicima. Danas je ubijen

Zdenko Piplica, zvan Garov, sin Ante i Luce r. Tomas, rođen 19. 4. 1959. u Vučipolju. Tko će zaustaviti bujicu osvajačke pohlepe i nacionalne i vjerske mržnje što se približava mome gradu. Bojim se nečeg što će doći.

– U Hrvatskoj se borbe nastavljaju. JNA granatira i bombardira Slavonski Brod.

29. 9. 1992.

– Danas do mene došla tužna vijest: preko minskih polja prema Donjem Vakufu morao pobjeći Žiko Kisić i sin mu Obrenko. Netko je iz grupe nagazio na minu. Ne znamo tko je i jesu li preživjeli. Na bijeg su ih prisilili zločinci P. Ž. i J. Š.

Žiko je bio tih čovjek. Radili smo zajedno u Špediciji. U stanu su ga isprebijali i onako krvava, razbijene glave, ubacili u auto i odveli na "obradu" u podrum Osnovne škole "Stipo Đerek". Tu su i inače bugojanski nazovi Hrvati dovodili na "obradu" preostale Srbe civile.

Kakva je bila "obrada" vidjelo se iz primjera: Kostu Bodića–Koju poslije takve zločinačke obrade vratili su kući u tačkama. Nije mogao ni stati na noge. Bio je nekada učitelj, a žena mu Stana moja je kolegica iz gimnazije.

Tužna sam. Plačem. Samo ne znam plačem li nad zlom, sadašnjošću dragih osoba, mojih sugrađana, ili zbog straha od osvete Neba prema mom narodu i njegovoj budućnosti. Bez stida sve gledamo. U ovom mraku samo je svjetlo, putokaz naš župnik fra Janko.

30. 9. 1992.

– Na prostoru Koprivnice, prema Kupresu, vode se borbe s četnicima. Na Kulinoj kosi poginuo Željko Pocrnja, sin Ilije i Zorke r. Kelava, rođen 25. 10. 1972. u Jajcu, živio u Bugojnu.

1. 10. 1992.

– Sv. Terezija. Ove godine samo se sjećamo hodočašća sv. Tereziji u Donji Vakuf. Sada su tamo Srbi. Izbjeglice pričaju da su srušili sve džamije i da u crkvici sv. Terezije drže stoku. Istinu ne znamo, ali sve je moguće.

– U Karlovac došlo 1.561 zarobljenik iz srpskih logora. Oni su iz Bosne i Hrvatske i ići će u treće zemlje.

– *(1862)* Prije 130 godina proradila prva pruga u Austro-Ugarskoj. Vozila je na relaciji Zidani Most–Zagreb.

2. 10. 1992.

– Sjedim i radim u župnom uredu. Strahovita eksplozija. Učini mi se da nešto prođe kroz mene. Potrčali smo u podrum. Naš fra Vinko Vujica već je sjedio u podrumu. Kaže mi: "Ne znam zašto ovdje dolazim. Ovako sam ja za onoga rata, dok sam bio kapelan u Zenici, bježao u gradsko sklonište. Tu su bile uglavnom žene i djeca. I možeš misliti: fratar bježi. Pih! A onda, jednog dana, odlučio sam ne ići. Nisam htio otići iz kuće ni 1945. kada su se svi povukli prema Zagrebu."

Izašla sam iz podruma polako prateći fra Vinka. "Auf Wiedersehen!", smješkajući mi doviknu i teškim, staračkim korakom ode uza stepenice.

Na ulazu u kuću stanem sa s. Valerijom Zirdum. Odjednom zrakoplovi MIG-21. U letu prave krugove, a onda iz pravca Kalina poletješe. Nageta krila i naglo spuštanje podsjetilo me na događanja iz Drugog svjetskog rata.

"Obrušavaju, bježimo", rekla sam. Zaglavili smo na ulaznim vratima. Strašna eksplozija. Gust dim iz pravca tvornice "Slavko Rodić". Zrakoplovi JA bacili su bombe zvane "krmače". One ne samo što ruše, one i spaljuju sve oko sebe. U ruševinama i plamenu smrt je našao radnik Marko Kujundžić, sin Franje i Ruže r. Ćosić, rođen 14. 12. 1937. u Košu, živio u Čaušlijama.

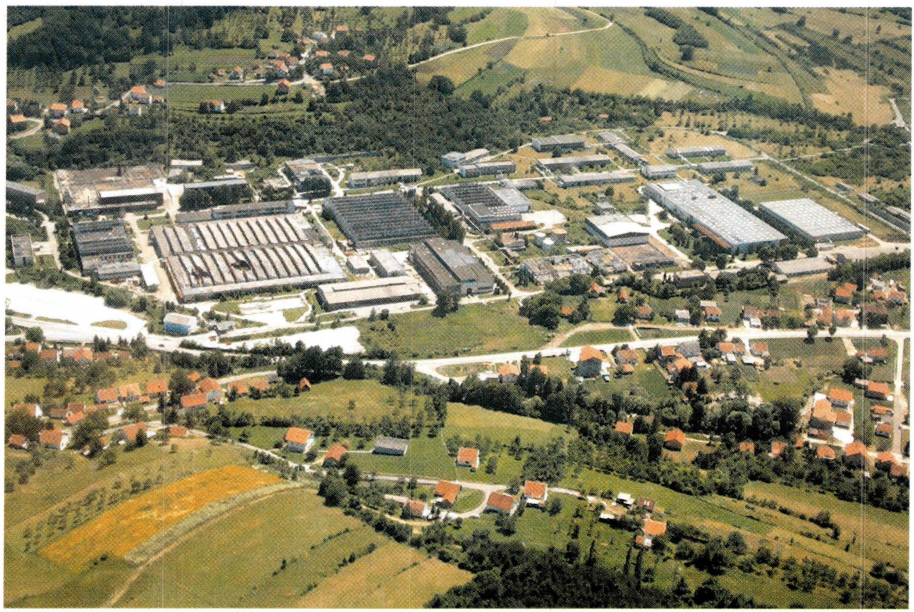

Tvornica "Slavko Rodić"

3. 10. 1992.

– UNPROFOR-ova vozila zalutala i krenula prema Donjem Vakufu, Srbobranu. Srpske granate iz Donjeg Vakufa zaustavile ih prije Kopčića i prisilile da se vrate.

4. 10. 1992.

– Sv. Franjo. Glavna sv. misa u 10 sati. Bože, koliko su nam neki raniji župnici ukidali "svece i mise", toliko ovaj sadašnji sve čini da nas okupi u crkvi na molitvi za mir.

5. 10. 1992.

– U predvečerje došao mi Srbin N. M. sa ženom. Imaju djevojčicu. Sada me moli da kod župnika posredujem da se crkveno vjenčaju i dijete krste. Izrazio je želju da "pređe da bude Hrvat", kako on kaže. Objasnila sam mu da o vjenčanju i krštenju mora osobno razgovarati sa župnikom, a onda sam dodala: "Ostanite vjeran svom narodu, budite i dalje dobar čovjek i plemenit, pa ćete postati svjedok i primjer da nema naroda koji nema dobrih, a i zlih svojih članova. S obilježjem pripadnosti nečiji dolazimo na svijet i ne možemo je mijenjati k'o košulju. Ni ja se u svemu ne ponosim svojim narodom kao ni vi svojim. Pokušajmo ostati ljudi. Rat će jednog dana prestati. Taj sretni dan čekajte s obitelji negdje u tuđoj zemlji. Jer, na koga ćete pucati?!" Ne znam jesam li ispravno postupila, ali znam da ni pod koju cijenu ne bih izdala svoj narod niti ga se odrekla.

6. 10. 1992.

– Nakon tromjesečne bjesomučne ofenzive srpska vojska je u kasnim večernjim satima slomila otpor branitelja Bosanskog Broda. Postrojbe HVO-a, bez većih gubitaka, nakon što je evakuirano civilno stanovništvo, napustile su posljednje linije obrane i izvukle se na teritorij R Hrvatske.

Odmah po ulasku u Bosanski Brod srpska vojska počela je s pljačkanjem, paljenjem i miniranjem svih vitalnih objekata u gradu. U plemenu su Rafinerija nafte, pošta i stambeni blokovi.

9. 10. 1992.

– Srpske snage pokušale proboj prema bojišnici na prostorima prema Jazveniku i Pruscu.

– Djelovanje KOS-a usmjereno na stvaranju razloga, a za povod neće trebati mnogo da dođe do sukoba između Muslimana i Hrvata.

10. 10. 1992.

– Provaljene prostorije Caritasa i pokradena hrana. Prostorije se nalaze u centru grada, nekoliko koraka od prostorija s policijom (muslimanskom), a pripadale su nekadašnjem zeničkom poduzeću "Dom štampe".

12. 10. 1992.

– *(1492)* Prije 500 godina Kristofor Kolumbo, španjolski pomorac, stupio na tlo Amerike. Sada Amerikanci gaze naše zemlje. Hoće li donijeti željeni mir ili će rat zapretati lugom obećanja? Hoće li brzo stići i pustiti da dašak "slobode" razbukta zapretanu vatru? Koji će od naša tri naroda biti uspravan, neoprezan, koga će obnovljeni požar rata uništiti. Bože, kakva nas iskušenja čekaju u ovom vremenu?

13. 10. 1992.

– U Kordićima pri prevrtanju bagera poginuo Niko Pavlović, sin Ivice i Serafine r. Pocrnja, rođen 16. 2. 1953. u Lugu.

16. 10. 1992.

– U Novom Travniku došlo do oružanog sukoba između HVO-a i TO-a.

– Oba bugojanska zapovjedništva HVO-a i TO-a dogovorila se da ne šalju svoje postrojbe, jedinice u mjesta gdje dođe do sukoba HVO-a i TO-a.

20. 10. 1992.

– U Vitezu došlo do sukoba HVO-a i TO-a.

– U Travniku, iz muslimanskog kontrolnog punkta ispod Medrese, ubijen Ivica Stojak, zapovjednik brigade HVO-a, a teško ranjen Zvonko Gašo. Tvrde da su to učinili Semir T., zapovjednik 7. zloglasne muslimanske brigade, i Enes A.

21. 10. 1992.

– U selu Blace Štab TO Prozor donosi odluku da 23. 10. 1992. incidentom dođe do sukoba s HVO-om u Prozoru i da Muslimani preuzmu vlast. Glavni zapovjednik im je Muharem Šabić.

– Formiran Peti korpus Armije BiH s Atifom Dudakovićem na čelu. On je prerastao u legendu kod jednog dijela krajiških Muslimana, a drugi su ostali vjerni svojoj legendi iz "Agrokomerca" Fikretu Abdiću–Babi. Na prvim izborima Babo je dobio najviše glasova.

22. 10. 1992.

– *(1962)* Prije 30 godina američki predsjednik John Fitzgerald Kennedy naredio blokadu Kube. Naime, otkriveno da Rusi montiraju raketne baze za ofenzivne rakete dalekog dometa. Dogovorom Kennedy–Hruščov prekinuto montiranje i uklonjena pomorska blokada, ali i zaustavljen, izbjegnut Treći svjetski rat.

23. 10. 1992.

– U Prozoru došlo do sukoba HVO-a i TO-a. Kod sela Dobrošin ubijena četiri pripadnika HVO-a i eto povoda.

U ovim sukobima nisu sudjelovali Muslimani iz selâ Lapsunj, Varvara, Kovačevo Polje i Lug. Ipak će ih Hrvati razoružati, pokupiti, a možda i u logor poslati. Ovdje su Hrvati jači, zaskočili su Muslimane, a po surovosti se ne razlikuju od drugih.

– Muslimani pokušali zauzeti put Bugojno–Gornji Vakuf. Nisu baš ludi!

– Patriotska liga u Zenici razradila plan osvajanja.

24. 10. 1992.

– U Veseloj poginuo od bombe muslimanskog vojnika Franjo Franjić, sin Dominka i Ane r. Bartulović, rođen 16. 7. 1964. u Košu.

25. 10. 1992.

– Nedjelja. U crkvi mise redovne. Župnik naglašava: "U cijeloj BiH četnici napadaju. Gdje to oni ne rade, ratuju Muslimani i Hrvati. Molimo Boga da se ovaj mir u Bugojnu održi." On također moli da ne širimo laži o svojim braniteljima. "Vidno se produbljuje jâz između pobjeglih i ostalih bugojanskih Hrvata", nastavlja naš župnik.

Kod podjele Caritasove pomoći u hrani uočava se: siromah primi pomoć i radostan odlazi; bogataša, koji ne bi trebao ni dolaziti, nikako zadovoljiti. Župnik kaže: "Sve što činimo, radi siromašnih je. Putujemo opasnim putovima, čekamo danima da uđemo u Sloveniju i na trajekt; ponižavamo se proseći po svijetu, nastojimo pravedno podijeliti i onda doživimo uvrede. Boli nas! Mi ćemo to podnijeti, ali hoće li nam Bog uskratiti pomoć u hrani..."

27. 10. 1992.

– Meta današnjeg granatiranja su Čaušlije i Udurlije. U Udurlijama pred kućom poginuli od granate: Stipo Čelina, sin Nike i Milke r. Marijanović, rođen 10. 2. 1954. u Gmićima, živio u Udurlijama;

Stipo Čović, sin Luke i Anđe r. Patrun, rođen 3. 4. 1932. u Uriji, živio u Udurlijama, i Niko Grabovac, sin Ive i Jelene r. Brkić, rođen 12. 12. 1947. u Gmićima živio u Udurlijama.

– Cyrus Vance i lord David Owen, supredsjedatelji međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji, u Ženevi ponudili trima stranama u BiH tekst "Ustavne strukture BiH". Kako će rat stati u BiH? Svi želimo jedni druge prevariti, a strancima odgovara da se nakupi što više skupih dnevnica.

28. 10. 1992.

– *(1962)* Prije 30 godina američki predsjednik Kennedy i ruski predsjednik Hruščov naredili povlačenje svojih pomorskih snaga, brodova. Brodovi promijenili smjer i vratili se u matične luke. Tvrde da je u ovom sporu presudan utjecaj bio Pape Ivana XXIII. i Lucijino pismo iz Fatime.

29. 10. 1992.

– Kada su Srbi zauzeli Jajce, ubili su i našu Bugojanku Mariju Pranjko r. Krstanović, kći Joze i Anđe r. Vilić iz Jaklića, rođena 28. 11. 1937, i muža joj Nikolu Pranjko. Ubili su ih pred kućom.

– Srpska granata ubila Predraga Praljka–Peđu, sina Duškova i Jordanke r. Kisin (moja školska kolegica).

1. 11. 1992.

– Svisveti. Sv. mise na grobljima Sultanovići i Vesela. Župnik poziva na slogu. Moli da se okanimo tračeva, svađa, gramzljivosti. On veli: "... može doći vrijeme, bojim se da je blizu, da nam ništa neće trebati!"

– U Jajcu izuzetno teška situacija. Pristižu specijalci iz Srbije.

– Obustavljen rad našeg Caritasa dok se ne izvrši provjera i onih koji primaju i koji pomažu.

2. 11. 1992.

– Dušni dan. Dan mrtvih. Nema misa na grobljima niti se mole opijela. Nije preporučljivo okupljanje.

– Brigada "Eugen Kvaternik" imala vježbu na Okolišću. Dobili smo još jedan tenk, transporter, terenskih vozila, teškog naoružanja.

Moral na visini kod pravih bojovnika. Kod besposličara moral na nuli: pljačkanja, paljenja preostalih srpskih kuća, otimanje stanova i vozila su svakodnevni.

3. 11. 1992.

– Granate najviše padaju po Veseloj.

8. 11. 1992.

– Župnik ponovno moli da od Caritasa ne uzimamo ono što imamo, jer zapravo, ništa ne uzimamo od Caritasa, već od sirotinje. On ne dozvoljava da se izbjeglica vrati i da mu se uskrati hrana bez obzira na vjeru. Naprotiv, velikodušniji je prema Muslimanima i Srbima. Gledam to svaki dan, gledam mu blagi osmijeh na licu kada siromašni odlaze zadovoljni darom. Ponosim se takvim katoličkim svećenikom.

– Župnik otišao u inozemstvo. "Otišao naš Franjo" prositi po svitu za povjereni mu puk.

– Padom Jajca situacija u Bugojnu otežana zbog priliva izbjeglica, ali je suradnja s Muslimanima dosta dobra.

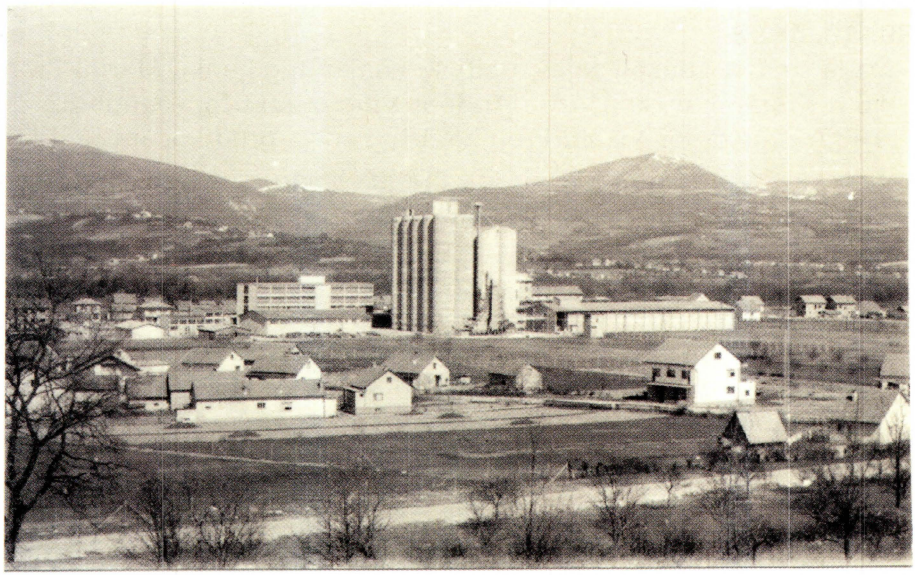

Pogled na bugojanski "Mlin"

9. 11. 1992.

– Radim i dalje u župnom uredu. Dnevno izdamo oko 70 krsnih listova i drugih dokumenata. Iz Caritasa mi fra Anto Zrakić donio crni mantil postavljen krznom. Kaže: "Ovo sam za tebe našao. Toplo je." "Ne mogu uzeti, fra Anto, neću poderati ni ono što imam. Vidiš kako padaju granate", odgovorim mu. "Uzmi, ovo je toplo", ne da se smesti fra Anto. "Ako se prehladiš, bit će gadno i

za tebe i za nas." Tako sam dobila mantil, ali više od toga bila je briga za mene, staru ženu. Svaka pažnja mladih za nas je poput razvigorca u proljeće, poput daška osvježenja za ljetnih vrućina...

11. 11. 1992.

– Izuzetno jak napad. Kupreški Srbi uz pomoć kninskih "Martićevaca" pokušali proboj kod Mračaja. Bojovnici Prve bojne i specijalci "Garavi" odbili napad, i to bez poginulih. Topničkim napadom Srbi se osvećuju. Granate padaju po gradu. Meta hotel "Kalin". Jedna granata usmrtila Vitomira Subašića, sin Vilima i Maline r. Jelović, rođen 15. 4. 1966. u Bugojnu. Granatiranje prestalo tek kad je tomislavgradsko topništvo udarilo po Kupresu.

16. 11. 1992.

– Starješina svih franjevaca otac general fra Hermann Schalück danas trebao biti u Bugojnu. Nije došao, odgodio zbog rata.

– Rezolucijom 787 Vijeće sigurnosti UN-a prihvaća tekst "Ustavne strukture BiH". To bi trebala biti osnova za pregovore o političkom rješenju sukoba u BiH.

18. 11. 1992.

– U Hrvatskoj svuda tužno sjećanje na Vukovar. Traganja za nestalim i čvrsta odluka: vratiti se u Vukovar.

19. 11. 1992.

– U Hrvatskoj, oko Županje i drugih mjesta, granatiranje. Ne može se pokupiti ljetina. Tko ima hrane dobiva rat. U povijesti, ne jednom, hrana je odlučivala ishod bitaka.

20. 11. 1992.

– Kada su kupreški Srbi pomakli crtu obrane bliže Maloj Šuljagi, HVO i TO dogovorili zajedničku akciju "FATA" i uspješno odbacili agresora. Hoće li još biti takvih zajedničkih akcija?

23. 11. 1992.

– *(1752)* Prije 240 godina rođen zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac Rakitovečki. Dao je Zagrebu posjed za park, kasnije prozvan Maksimir.

25. 11. 1992.

– Jaki okršaji na Risovcu i Kulinoj kosi, predjelu ispod Jarčišta i Stožera. Protuoklopne jedinice "Garavih" sukobile se s iznenađenim

i pijanim četnicima. U bici se posebno istakao Ante Batinić–Mačak. Ostao je sâm i preživio 3 zolje.

27. 11. 1992.

– Granate padaju. Na položajima, bojišnici prema Kupresu vode se borbe. Poginuo Zoran Maros, sin Josipa i Ljube r. Krstanović, rođen 8. 4. 1966. Poginuo na Šuljagi – Džolina kosa.

29. 11. 1992.

– Budući su naši topnici precizni Srbi drže tenk u tunelu na Kupreškim vratima. Izlazi povremeno, uputi smrtonosne granate po ustaljenoj tehnici i opet se povuče.

– U britanskom listu "Sunday Times" piše kako amerikanci šalju 100.000 vojnika na Balka.

30. 11. 1992.

– JNA i Srbi okomili se na Livno. HVO organizirano počinje oslobađati prostore livanjske općine.

3. 12. 1992.

– Belgija poslala Hrvatskoj kućice za postradale i beskućnike.

5. 12. 1992.

– U bolnici u Novoj Biloj uspješno izvršena prva kirurška operacija u nemogućim ratnim uvjetima.

6. 12. 1992.

– Sv. Nikola podijelio darove za više od 200 djece. Bilo je i pravoslavne i muslimanske djece. Župnik nije dozvolio da se razlikuju.

– Naš se župnik vratio s puta po Austriji, Njemačkoj, Švicarskoj. Naši nas pozdravljaju i drago im je što smo ostali. Bugojanski dezerteri lažu o nama, o braniteljima.

– Najlon za prozore, poseban, čvrst i djelomično metaliziran, dijelit će se u zgradi urbanizma.

11. 12. 1992.

– NATO ponudio svoju pomoć za uspostavljanje mira u bivšoj Jugoslaviji.

– *(1852)* Prije 140 godina papa Pio IX. Zagrebačku biskupiju proglasio nadbiskupijom. Tako je Crkva u Hrvata dobila dio samostalnosti.

12. 12. 1992.

– Tužna vijest: uz zid naše crkve u Jablanici (Muslimani) postavili eksplozivnu napravu. Prozori i fasada oštećeni.

13. 12. 1992.

– Poziv domaćicama da donesu kolača za naše branitelje. Na položaje će im odnijeti naši svećenici i časne sestre.

– U Novoj Biloj zvanično počela raditi bolnica "Dr. fra Mato Nikolić", nazvana imenom čovjeka koji je bio prvi diplomirani liječnik u BiH.

17. 12. 1992.

– U zgradi Predsjedništva BiH dr. Zdravko Sančević, prvi strani diplomat u BiH, predao vjerodajnice, akreditirano pismo predsjedavajućem Predsjedništva BiH Aliji Izetbegoviću.

23. 12. 1992.

– U našu crkvu u Jablanici ubačena bomba. Provociranja se planski događaju.

24. 12. 1992.

– Badnjak. Večera je kod Ankice moje. Samo smo Pero, ona i muž joj Braco.

– Preko Radio Bugojna fra Bruno slavi "ponoćku".

– Na balkonu Hrvatskog doma okićeno božićno drvce. "Ljudi, je li to moguće?", uskliknuo bi Mladen Delić da je to vidio. Hoće li se ovo ponoviti i dogodine? Tko zna.

25. 12. 1992.

– Božić. U crkvi nije bila ponoćka zbog sigurnosti. Župnik kaže: "Danas je Božić i Kuprešacima i Jajčanima i Posavljacima i Vinkovčanima... I nas su tjerali i ubijali granatama, ali ostali smo i ostat ćemo! Za to smo ponosni!"

– Svećenici i časne sestre posjetili branitelje na prvoj crti obrane i nosili im božićne darove.

– Poslije 50 godina u crkvi, i to mojoj bugojanskoj, vidim vojnike u uniformama. Da ne povjeruješ svojim očima!

– U poruci "urbi et orbi" Sveti Otac molio za mir u Hrvatskoj!

26. 12. 1992.

– Stipandan. Sv. mise kao nedjeljom. Nema puno svijeta.

– *(1972)* Prije 20 godina umro bivši američki predsjednik Harry S. Truman. Potpredsjednik SAD-a postao je 1944. Nakon Rooseveltove smrti 12. 4. 1945. po Ustavu postao je predsjednik SAD-a. Za predsjednika je biran 1948. i 1952. Upotrijebio je atomsku bombu na Hiroshimu i Nagasaki, a u našim krajevima poznat je po obilnoj pomoći u hrani. Smijenivši ratobornog generala Douglasa MacArthura, koji je htio napasti Kinu, vjerojatno je izbjegnut Treći svjetski rat. Topovi su utihnuli, ali se proširio hladni rat!

27. 12. 1992.

– Ivandan. Sv. mise kao nedjeljom. Malo svijeta u crkvi.

29. 12. 1992.

– U Bugojnu poginuo nesretnim slučajem Stojko Kasalo, sin Nike i Mare r. Leko, rođen 10. 5. 1963. u Barama, živio u Udurlijama.

30. 12. 1992.

– Godina je na izmaku. Nisam htjela ranije upisati, ali sada moram: ne prestaju tražiti krsne listove. Samo za jedan dan izdali smo 89 krsnih listova. Fra Anto Zrakić je neumoran!

31. 12. 1992.

– Stara godina. Radimo cijeli dan. Zahvalnica u crkvi.

– Statistika župe Bugojno za 1992: Kršteno 96 osoba, vjenčano 39 parova, umrle 124 osobe. Od ratnih posljedica umrlo 46 osoba.

Za greške ne treba mnogo truda. Kao da dođu same, kao da dežuraju na našim vratima i čekaju pogodan trenutak da se bez najave i kucanja ušuljaju i raskomote.

1993.

Nova 1993. godina uglavnom se slavila, dočekala u obiteljima, ako je uopće dočekivana. Mnogi naši domovi, stanovi prazni, zaključani ili je ostao pokoji član ne da čuva simboličnu vatru na ognjištu, već da poput psa pred kućom čuva stvari.

- Iz Sarajeva preko Splita delegacija BiH odlazi na pregovore u Ženevu. Alija Izetbegović vodi sina Bakira i kći Sabinu.
- Slovačka proglasila nezavisnost, odvojila se od Češke. Bratislava ponovno postaje sjedište države Slovačke.

4. 1. 1993.

- U Ženevi potpisan Vance–Owenov plan koji bi morao riješiti nesuglasja sva tri naroda u BiH. Plan predviđa podjelu BiH na kantone.

5. 1. 1993.

- U Gornjem Vakufu Muslimani javno provociraju. Skinuli su hrvatsku zastavu i u nju pucali.

6. 1. 1993.

- Bogojavljenje, Sv. tri kralja. Sv. mise redovne.
- Vode se borbe sa Srbima na crtama obrane Bugojna.

7. 1. 1993.

- *(1943)* Prije 50 godina umro znanstvenik Nikola Tesla. Kako je riječ znanstvenik postala strana u današnje vrijeme i narod Balkana. Vrjednija je korida makar se boli ljudi umjesto volova...!

8. 1. 1993.

- Srpske granate padaju po centru grada. Topnici HVO-a uzvratili.
- Na cesti pred crkvom od gelera granate poginuo Augustin Antunović, sin Vinka i Kate r. Lučić, rođen 3. 3. 1953. u Crniču, a kod hotela "Kalin" Hristo Kamšigovski, sin Boriše i Kostadinke r. Markovska, rođen 7. 9. 1942. u Rešenu, Makedonija, živio u Bugojnu. Hristo je iznosio ranjenika iz auta da ga preda u ratnu bolnicu koja se nalazila u hotelu "Kalin". Granata ubije Hristu, a ranjenik ostane živ. U ratu je doista sve moguće!

Pripadnici Prve bojne HVO-a s bojnikom Jürgenom Schmidtom-Švabom

9. 1. 1993.

– Dan relativno miran.

– *(1873)* Prije 120 godina u progonstvu umro Napoleon III. Počeo je iz "ništa", vinuo se u visine, nije znao stati i sunovratio se opet u "ništa"! Od njegova željenog "nešto" ostala krvlju natopljena polja, zgarišta, grobovi! Kada razmišljam o nama, vjerujem da nismo nikako ili smo samo površno naučili iz povijesti kako treba živjeti sretno.

10. 1. 1993.

– U Gornjem Vakufu "zatišje pred oluju". Iz mješovitih rejonâ i selâ odlaze "malobrojniji" i sklanjaju se među "svoje". A do jučer nismo vidjeli međusobnu različitost. Kako zlo sjeme u našem srcu duboko skriveno, brižljivo zapretano. To otrovno sjeme iz nečijeg srca nikada ne proklije i čovjeka učini sretnim, plemenitim. Iz drugog pak izbije kada se najmanje nadaš. Snažno i pomamno zatruje vlastiti narod i udari mu na ime pečat, žig srama za sve buduće naraštaje.

11. 1. 1993.

– Idući na posao u župni ured, vidim mnogo muslimanskih vojnika kako pod ratnom opremom izlaze iz useljenih srpskih kuća u Malom Selu i žure pred općinu. Neizvjesnost.

– S Gornjim Vakufom riskantne komunikacije: proći cestom kraj Duratbegovića Doca isto je što u ratu šetati brisanim prostorom.
– U predvečerje u Gornjem Vakufu žestok sukob između TO (Muslimana) i HVO-a.
– Kontraobavještajna služba svoje odrađuje: Srbi naizmjenično granatiraju hrvatska i muslimanska sela ne bi li izazvali zabunu, da se Hrvati i Muslimani još više zavade.

12. 1. 1993.

– U Gornjem Vakufu rasplamsala se borba s Muslimanima.
– Kod pošte u Gornjem Vakufu muslimanski snajperist ubio Josipa Brnadu, sin Vinka i Marije r. Krajinović, rođen 16. 7. 1972. u Jajcu, živio u Goruši, dok je pomogao ranjeniku.
– Dok razmišljam o sukobu u Gornjem Vakufu između Muslimana i Hrvata, kao da slušam tužnu pjesmu "Tamo daleko". Riječi kao oh, zar je morala doći, ta crna nesretna noć, kada si, dragane moj, u krvav pošao boj? Tamo daleko gde cveta beli krim, tamo su u smrt pošli zajedno otac i sin. Pjesma jest srpska, solunskih ratnika, ali jednako je bolan jecaj majke, žene i sestre ma kojem narodu pripadala. Hoće li naši domovi opustjeti, hoće li se vatra na ognjištu ugasiti, hoće li ulazna vrata u korovu zarasti?
– *(1953)* Prije 40 godina papa Pio XII. zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca imenovao kardinalom.

13. 1. 1993.

– U Gornjem Vakufu i prilazima Gornjem Vakufu borbe. Nesigurna putovanja i zasjede.
– Pero Marijanović, sin Ive i Serafine r. Pocrnja, rođen 22. 7. 1964. na Guvnima, poginuo od Muslimana kod Duratbegovića Doca. Ne zna se kada će biti pokop. Muslimani ne daju tijelo.
– M. V., zvizgonja, pucao po kamionu u kojem su se naši vojnici vraćali s crte obrane Bugojna. Bio ljut što mu je netko oštetio osobno vozilo. Ranjeno 7 bojovnika. U kamionu bio i Josip Mijatović, eksfratar, veoma plemenit i drag čovjek. Živi i radi u Beču. Sve je ostavio i došao braniti Bugojno.
– U ratnoj bolnici u "Kalinu" danonoćno rade liječnici. Posebno se ističu po požrtvovnosti i stručnosti dr. Zdravko Zelić, kirurg, dr. Pero Čelina, kirurg za krvne sudove, i dr. Melika Mahmutbegović, također kirurg. Ne pribjegavaju amputiranju ruku, nogu, ako je to ikako moguće.

14. 1. 1993.

– Zapovjedništva HVO-a i Armije BiH izdala zajedničko priopćenje o želji za suradnjom protiv zajedničkog agresora i za što veću suradnju Hrvata i Muslimana u Bugojnu i susjednim općinama. Mislim da sukobi Hrvata i Muslimana nisu lokalnog karaktera: Muslimani žele ovladati komunikacijama, posebno Makljenom. Tako bi Hrvatima Srednje Bosne bila presječena eventualna odstupnica, povlačenje iz okruženja. Već imaju Konjic, Jablanicu, a osvajanjem Makljena i Raduškog kamena zatvorio bi se "Put spasa" preko Vran planine. Bojim se da Hrvati podcjenjuju Muslimane kao organizatore i vojne stratege. Osim toga, njihova vojska je pod kontrolom: nema izostanaka, čisti odlaze iz topla doma pa makar ta kuća ili stan bili srpski odnosno hrvatski. Oni se bore ne samo za svoj život, već i za živote onih u kući. Njihove majke i žene nisu u "rezervnoj domovini". Kako mi bude teško kada izjutra, odlazeći na posao, vidim njihove majke i žene da stoje na cesti i dugo prate pogledima, a sigurno i molitvom, svoje što odlaze na ratište.

  Poslijepodne gledam naše vojnike kada se vraćaju s položaja: uniforma im zaudara na mokru slamu. Navrate često u ured i popričamo: "Teto", govore mi "sada bih morao kod kuće vatru naložiti, ugrijati vodu, okupati se, oprati uniformu i veš sa sebe, morao bih spremiti večeru. Sâm sam! To mi se ništa ne radi. Zato odo' u gostionicu." On ima u izbjeglištvu na moru troje djece, ženu i majku.

15. 1. 1993.

– Za ovo doba godine vrijeme veoma toplo.

– Ministar obrane u Vladi BiH Božo Rajić upućuje naredbu da se sve jedinice na prostorima koje kontrolira srpska vojska podrede Srbima; koje kontrolira Armija BiH, Glavnoj komandi Armije BiH, a koje kontrolira HVO, Glavnom stožeru HVO-a, iako je postojala odluka Predsjedništva BiH da Armija BiH i HVO ratuju protiv zajedničkog neprijatelja pod vrhovnom komandom Predsjedništva.

– Prva obljetnica priznanja neovisnosti Hrvatske. I za nju je "daleko sunce".

17. 1. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

– Župnik podnosi izvješće poslije blagoslova kuća o stanju u župi: župa ima 2.800 obitelji, blagoslovili 1.460 obitelji; župa ima

1.2000 osoba, blagoslovili 4.500 osoba. Udurlije se nalaze na prvoj crti obrane, a najviše Udurlijana ostalo u svojim kućama. U gradu od 100 kuća 60 praznih. Građani najviše pobjegli. "Sve prilike govore da nam je sudbina živjeti s Muslimanima. Učinimo sve da suživot olakšamo", moli nas naš župnik.

– Caritas sutra počinje raditi na punktovima.
– U Bugojnu u gradu i po selima muslimanski se vojnici otvoreno ukopavaju.
– U Bistrici kod Gornjeg Vakufa/Uskoplja došlo do sukoba Armije BiH i HVO-a. Gore kuće!

Župna kuća u Bistrici, izgorjela 1993.

18. 1. 1993.

– Caritas počeo raditi na punktovima. Dovoljno se hrane dijeli, pa svejedno, guramo se, svađamo, psujemo, varamo. Potpuno pripravni za pakao.
– U Gornjem Vakufu strašno puca. Po brzini detonacija čini mi se da djeluju VBR-ovi. Radio Sarajevo ili, točnije rečeno, muslimanski radio iz Sarajeva za sve okrivljuje Hrvate.

21. 1. 1993.

– Matko Mišura, sin Ive i Mare r. Franjić-Stambić, rođen 8. 4. 1950. u Kandiji, poginuo nesretnim slučajem u Bugojnu.

– Organizirano se šleperom šalje žestoko piće; ili Hrvati zarađuju krvavi novac ili Muslimani financiraju opijanja naših ljudi, jer se zna da pijana glava ne nosi barjaka! Ovo sam saznala od žene koja je sinoć stigla takvim šleperom, danas izvadila krsne listove i vratila se.

– *(1793)* Prije 200 godina giljotiran francuski kralj Luj XVI. Rasipništvo žene mu Marije Antoanete osiromašilo narod i pretvorilo ga u revolucionare i egzekutore dojučerašnjim vlastodršcima.

22. 1. 1993.

– U Hrvatskoj izvedena vojna akcija "Maslenica". Sudjelovali svi rodovi hrvatske vojske i redarstvenici uz pomoć zrakoplovstva i helikoptera. Pobunjeni Srbi i JNA odbačeni, spašena brana Peruča, vraćen borbeni moral bojovnicima, a narodu nada u oslobođenje domovine i povratak kućama.

23. 1. 1993.

– U našu župu stigao novi, mladi svećenik fra Marijan Dadić, rodom iz Posavine.

– U Gornjem Vakufu ne jenjavaju sukobi. Kod Duratbegovića Doca poginuo Božo Vrgoč, sin Ivana, rođen 2. 1. 1957. u Kupresu.

– U Kaćunima Muslimani postavljaju barikadu i ometaju cestovni promet: Kiseljak–Busovača–Travnik.

– *(1783)* Prije 210 godina rođen francuski pisac Stendhal. Previranja u Europi, Napoleon i njegovo rano udaljavanje od Crkve odrazilo se u njegovim romanima pa su dospjeli na Indeks zabranjenih knjiga. Nešto smo morali čitati za lektiru, a nešto iz znatiželje, uglavnom svi se ogriješili o Indeks.

A onda došla korizmena ispovijed. Naš IVb realne gimnazije čeka u redu kod gračanskog župnika Milidraga Bujasa. Vraća se Z. L. i šapće: "Tko je čitao Stendhala, neka bježi! Oni zadnji ne znaju ni zašto, ali odosmo od Bujasa. Bruka! Nas je dvadesetak. Mijenjamo mi ispovjednike i samo se naš broj smanjuje za jedno koje zaglavi. Dođem i ja na red kod fra Eduarda Kuliera, kupreškog pratra, kako smo ga zvali. Zamijetim da svako treće pita vjeronauk. I mene će. Ja pustim pred sebe Anu Čelić, sijedu staricu, misleći da nju neće pitati, ali će i mene "preskočiti". Ali Ana samo što kleče, on pita: deset zapovijedi, pet crkvenih...! Žena sva crvena u zemlju propada, jer on se dere. Ja prođoh glatko. Nisam bila pročitala "Parmski....".

24. 1. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Župnik poželio dobrodošlicu našem novom kapelanu fra Marijanu Dadiću.

– U Duratbegovića Docu Muslimani ubili prvog bojnika Prve bojne Jürgena Schmidta zvanog Švabo. Zaboravio je taj "musliman" da im je Schmidt u Kopčiću s džamije skinuo srpsku zastavu i prvi stručno minirao crtu razdvajanja sa Srbima, također u Kopčiću.

– U Busovači Muslimani ubili 1 civila Hrvata i 1 vojnik HVO-a. Počinju oružani sukobi Hrvata i Muslimana. Muslimani napali sela: Kaćune, Turiće, Gusti Grab, Bukovicu, Radeljeviće, Oselište, Brezovik, Bilalovac, Neziroviće i Bešice.

25. 1. 1993.

– U selu Dusine, općina Busovača, muslimanski vojnici ubili 14 civila i zarobljenih vojnika HVO-a.

26. 1. 1993.

– "Patriotska liga" u Zenici dobro razradila plan "suživota", napadaju zenička sela: Lašvu, Brdo, Višnjicu i Rajiće. Ima mrtvih, kuće u plamenu. Bojim se da će se tako blickrigom jednog dana obračunati s Bugojnom, jer Alijini često odlaze po pamet u Zenicu.

27. 1. 1993.

– Tek danas, nakon dugih pregovora, Muslimani dali tijelo Pere Marijanovića, koji je u Duratbegovića Docu poginuo još 13. 1. 1993. Pokopan isti dan na Guvnima. Obrede predvodio naš dobri fra Anto Zrakić.

29. 1. 1993.

– O Gornjem Vakufu i ne bilježim redovno. Primirja su samo na papirima. Sukobi u Bosni nisu lokalnog karaktera: njih dirigiraju iz kabineta. Jednom je u "Svjetlu riječi" ili "Glasu Koncila" o Aliji pisalo "Miran čovjek". Da mi je tom piscu odalamiti jednu, ali ne po ušima, već po nosu. U Alije je anđeosko lice i đavolska duša!

– *(1933)* Prije 60 godina Hitler postao državni kancelar. Njegova Nacional-socijalistička stranka dobila izbore. Ovo je bio uspon jednog Nijemca i smrt milijuna ljudi!

30. 1. 1993.

– Štab Vrhovne komande oružanih snaga BiH (muslimanske snage) upozorava Vladu BiH da upozna svjetsku javnost i međunarodne

institucije da agresor dovodi snage iz Srbije i raspoređuje ih u Bosanskoj Posavini i Podrinju.

31. 1. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. I nedjeljom traže krsne listove. Jesu, brate, upuštani ovi naši Bugojanci. Pogotovo oni iz "rezervne domovine", prema nama se odnose kao prema slugama zao gospodar. Neću *jiditi* svog župnika, nije kriv što je dobar, a ja bih njih sredila i "spustila na zemlju".

5. 2. 1993.

– Muslimani zapalili Dom sv. Ante u Uskoplju u kojem je bila smještena zaliha hrane, a u gradu ubili Tihomira Crnjca, sin Branka i Anđe r. Markić, rođen 4. 1. 1971. u Donjoj Ričici.

Ostaci zapaljenog Doma sv. Ante u Uskoplju

6. 2. 1993.

– Opet Srbi granatiraju. Prošlih dana nisu često, pa granate i ne brojimo.

Danas s Kupresa uporno gađaju KSC pa je i moja kuća u opasnosti. Često prije nego pođem na posao u župni ured ili pobjegnem u Danin podrum, cijelu kuću poškropim sv. vodom i molim vjerovanje. A onda se tužim dragom Bogu: "Oče moj, ne daj da mi kuću pogode! Teško sam je pravila. Svaki kamen u temelju, svaka cigla prešli su mi makar jedanput preko ovih ruku. Kamo ću, kome

ću? Prema meni pred zakonom nitko nema obavezu. Ni staračkih domova više nema. Ali, ako dopustiš da drugima poruše, nemoj, Oče, ni moju kuću sačuvati. Sa svojim narodom makar bilo do pakla, samo ne u pakao."

7. 2. 1993.

– Na putu prema Gornjem Vakufu muslimanski snajperist ubio Stanislavu Jelen r. Subašić, kći Joze i Kate r. Miličević, rođena 16. 7. 1933. u Bugojnu, a suca Branislava Kolovrata ranio u vrat. Stanislava se vraćala u Split nakon što je u Bugojnu pokopala majku. Kakva ironija: Stanislava se udala i živjela u Donjem Vakufu, odakle je s Muslimanima pobjegla pred Srbima. Sada je ubio Musliman.

– U Bojskoj, kandijska župa, ubijeni i masakrirani Ilija Okadar, sin Frane i Mare r. Pocrnja, rođen 25. 6. 1930. u Bojskoj i sestra mu Pavka Okadar, rođena 24. 11. 1939. Pričao mi M. M. da su im oči izvadili i nožem sjekli po rukama.

– Kod nas u gradu sve više nepoznatih muslimanskih vojnika. Mogli bi biti Jajčani ili Krajišnici.

8. 2. 1993.

– U Hrvatskoj nema mira. Zadar je opet meta srpskih napada. Odmazda je to radi izgubljenog područja.

9. 2. 1993.

– *(1573)* Prije 420 godina Gupčevi ustanici poraženi pred moćnijom feudalnom vojskom.

10. 2. 1993.

– Novigrad opasno napadnut. Četnici poručili: "Ovu noć smo u Novigradu!" Branitelji odgovorili: "Nikada! Ako nas pobiju, hrvatski će sinovi popuniti redove. Četnička noga neće gaziti Novigrad!"

11. 2. 1993.

– Gospa Lurdska. Sv. misa za bolesnike u 10 sati.

– U Hrvatskoj su drniško, zadarsko i novigradsko područje i zaleđe kao i Nova Gradiška meta srpskih napada.

12. 2. 1993.

– U borbi kod Novigrada poginuo Dragan Grabovac, sin Franje i Ivanke r. Barešić, rođen 2. 3. 1969. na Guvnima. Ondje je u

Drugom svjetskom ratu poginuo njegov djed po majci Petar Barešić. O tome mu pričao nekoliko dana ranije general Mate Šarlija zvan Daidža.

13. 2. 1993.

– U Gornjem Vakufu-Uskoplju potpisano primirje između Muslimana i Hrvata. Moraju povući oružje i vojnike na crte prije sukoba.

Gornji Vakuf-Uskoplje, 1993.

14. 2. 1993.

– Nedjelja. Valentinovo. Molitva za mlade. Župnik naglašava: "Naši branitelji HVO i Armija BiH dosad su u Bugojnu položili mnogo teških ispita: obranili Bugojno i očuvali međusobno povjerenje. Nemojmo prestati moliti, postiti i sve činiti da tako ostane."

15. 2. 1993.

– Novinari Hrvatske i SR Jugoslavije posjetili demilitariziranu Prevlaku, nekadašnju veoma jaku vojnu i pomorsku bazu JNA.

18. 2. 1993.

– U Gornjem Vakufu i okolnim selima nema mira. Muslimani u Donjoj Ričici ubili Ivana Franjića, sin Bože i Luce r. Buljan, rođ. 23. 4. 1967. u Donjoj Ričici.

21. 2. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Svećenici preporučuju molitvu za mir. A mir daleko, daleko kao sunce.

– U Bojskoj ponovno umorstvo Hrvata. Ubijeni i masakrirani Frano Okadar, sin Danka i Ruže r. Bilač, rođen 10. 10. 1907. i njegova kći Finka, rođena 29. 11. 1932.

22. 2. 1993.

– Vijeće sigurnosti UN-a, s 15 glasova "ZA", odobrilo stvaranje Međunarodnog suda u Hagu za kažnjavanje ratnih zločina počinjenih na području bivše Jugoslavije.

– *(1483)* Prije 510 godina tiskan Rimski misal na najstarijem slavenskom pismu glagoljici. Ne zna se tko ga je tiskao niti gdje. S obzirom da su se samo Hrvati služili glagoljicom, nema sumnje, tiskali su ga Hrvati, najvjerojatnije u nekom samostanu.

23. 2. 1993.

– Poklade. Sjetili smo ih se samo što je sutra čista srijeda, post i početak korizme. Mačkara gotovo da i nema, ali rat nam je već prešao kućni prag.

24. 2. 1993.

– Čista srijeda. Post i nemrs. Počinje korizma. Hoće li naša generacija po drugi put poći na svoj križni put: u djetinjstvu Drugi svjetski rat, a u poodmaklim godinama, ponovno, možda još teži i trnovitiji. U onom ratu ostajalo se bez najdražih: djedova, očeva, sinova, braće; u ovom ratu još i bez domova i domovine!

27. 2. 1993.

– U Vučipolju poginuli nesretnim slučajem: Marijan Anić, sin Ilije i Janje r. Marijan, rođen 8. 12. 1957. u Potočanima, Livno, živio u Bugojnu; Dominko Kelava, sin Ivice i Ruže r. Telenta, rođen 25. 2. 1952. u Ljubniću; i Zdravko Lukić, sin Stipe i Mire r. Budimir, rođen 14. 12. 1967. u Kuli

– Vladu Žulja, sin Vladimira i Ruže r. Šarić, rođen 19. 7. 1968. u Jajcu, živio na Humcu, ubili Muslimani u Bugojnu. Bio policajac.

– Na pravcu Beograd–Bar, u željezničkoj postaji Štrpci, grupa naoružanih Srba upala u vlak i odvela 19 muškaraca od kojih su većina bili Muslimani.

– *(1933)* Prije 60 godina Hitler naredio zapaliti zgradu parlamenta (Reichstag) kako bi mogli optužiti političke protivnike. Dobra

režija nadopuni sadržaj i učini ga zanimljivim za povijest pa makar ga i po zlu pamtili.

– *(1943)* Prije 50 godina saveznički komandosi uništili tvornicu za proizvodnju "teške vode" bez koje Nijemci nisu mogli završiti atomsku bombu.

28. 2. 1993.

– Prva korizmena nedjelja. Sv. mise redovne. Svećenici pozivaju puk da sve korizmene postove, molitve i žrtve prikažemo za prestanak rata i uspostavu pravednog mira.

3. 3. 1993.

– Srbi žestoko granatiraju naš grad i crte obrane. HVO uzvratio prema Kupresu i Donjem Vakufu.

6. 3. 1993.

– Popularni hrvatski pjevač Tomislav Ivčić poginuo u prometnoj nezgodi.

7. 3. 1993.

– Nedjelja. Župnik poziva župljane na molitvu da među Hrvatima prestanu svađe i razdori a zavlada strpljivost, razum...!

– Oba zapovjedništva, HVO-a i Armije BiH, izrazila zahvalnost za smirivanje situacije u Gornjem Vakufu.

10. 3. 1993.

– Nestalo mi potpisanih krsnih listova, a stranke nestrpljive. Odem našem fra Vinku Vujici i molim da mi potpiše. On vrti glavom da neće. "Ne htio ni ručati", govorim mu. Smije se, ali i prstom pokazuje da neće. Izađem.

Prošetam hodnikom, ostavim listove na policu i uniđem. Pitam ga za zdravlje: Ne sjeća se da sam već bila. Pričam mu kako su žene dosadne k'o kokoši, stalno melju... "Što ne idu kući?", pita, a ja objašnjavam da čekaju da se pratri vrate i potpišu, inače će ponovno doći. "Mogu li ja potpisati?", kaže. "Stvarno hoćeš?" omaknu mi se pitanje pa brzo dodadoh: "Kažu da nema brata što ne rodi majka! Ti takvu tvrdnju obaraš..." On se smješka i nesigurnom rukom potpisuje.

Krijem vlažne oči. Teško mi je gledati kako mu tumor na mozgu zasjenjuje svijest i mijenja karakter...! Da ste poznavali fra Vinka prije gotovo 50 godina, imali biste pravu sliku: ovako?

11. 3. 1993.

– Antu Batinića, sin Nikole i Pavlije r. Boškić, rođen 26. 11. 1967. u Donjoj Ričici, Muslimani ubili u Bugojnu. Povod se ne zna, ali i ovo spada u umjetno stvorene razloge za izbijanje sukoba.

12. 3. 1993.

– U sukobu s muslimanskom vojnom policijom, u Bugojnu poginuo Mirko Kasalo, sin Bože i Bose r. Kelava, rođen 24. 1. 1953. u Donjim Boganovcima.

13. 3. 1993.

– Štab vrhovne komande Armije BiH, Sefer Halilović, potvrđuje dr. Safeta Ćibu, liječnika, za predsjednika Ratnog predsjedništva općine Konjic, Jablanica i Rama-Prozor. Poznat je po zločinima i tvrdnji: "U Bosni žive samo Bošnjaci triju religija: islamske, pravoslavne i katoličke."

14. 3. 1993.

– Nedjelja. Župnik poziva na molitvu za mir. Moli domaćine da podignu korizmene ispovjedne cedulje. Naglašava da nitko nema obavezu podmiriti godižbinu.

– Poslije više dana potjere, u Travniku su vojnici HVO-a ubili Peru Žulja, sin Dominka i Kate r. Marinčić, rođen 8. 4. 1952. u Jazveniku. Bio je hrabar, ali veoma surov.

20. 3. 1993.

– Žalosno, ali istinito: župljani Bugojna nisu dali sahraniti u svoja groblja Peru Žulja. Iako je ubijen još 14. 3. 1993, tek je danas pokopan u Čaušlijama. "Ja ću ga pokopati, moliti se za njegovu dušu, a Bog će suditi i njemu i meni", kaže naš fra Anto Zrakić, župni vikar.

– U Konjicu iz jurećeg automobila Ismet Gabela i neki Sakib bacili bombu na tri djevojčice Hrvatice. Sve "miriše" na izazivanja ne bi li bio dovoljan povod za sukobe.

21. 3. 1993.

– Nedjelja. Redovne sv. mise. Svećenici su na raspolaganju za ispovijed. Župnik moli da se svi ispovjedimo za Uskrs.

– Predsjednik Ratnog predsjedništva u Konjicu dr. Safet Ćibo zabranjuje Hrvatima koristiti Radio Konjic. Ovo će biti prethodnica zločinima.

22. 3. 1993.

– *(1933)* Prije 60 godina na današnji dan, bila je srijeda, sâm Hitler je obznanio da će se stvoriti koncentracioni logor u Dachau pokraj Münchena i to kao "radni logor". Kakav cinizam! Prvi šef je Eichman.

23. 3. 1993.

– Ševala i Ismet Hadžić, koji stanuju kod mene od ljeta 1992, danas su u Turbetu preuzeli Remzu Robović, staricu iz Donjeg Vakufa, Ševalinu majku i doveli je ovdje u Bugojno. Remza je ostala u Donjem Vakufu. Jedne večeri ušla su dva srpska mladića u njenu kuću u gradu. Njenu prijateljicu su ubili, a njoj su pilali vrat, i to pozada. Vjerojatno su je htjeli zaklati, vjerojatno im je bila "prva žrtva" pa je nisu mogli gledati u oči. Kada je došla, rana na vratu još joj nije bila zarasla.

– U selu Orlištu, općina Konjic, Muslimani ubili 4 civila Hrvata.

25. 3. 1993.

– Bajram. Muslimani se raduju, pucaju. Potrošili strjeljiva više nego u borbi za obranu Bugojna.

– Muslimani izveli najjači napad na Busovaču. Njih 1.400 hrabrih branitelja uspješno obranili ognjišta i obitelji. Neka i takvih imamo.

– Veleposlanica BiH Bisera Turković predala vjerodajnice hrvatskom predsjedniku Tuđmanu.

28. 3. 1993.

– Gluha nedjelja. Sve molitve i žrtve su za mir, pravedan mir, za prestanak rata.

– Iz sela Preočica, zenička općina, Muslimani napali selo Vjetrenicu. Ima mrtvih civila, hrvatske kuće spaljene.

– Alija Izetbegović i Mate Boban potpisali dogovor o međusobnom nenapadanju, već da se zajednički odupru Srbima. Oba lažu. Bez stida su i "diplomatski lažu".

– Ovaj mjesec ispunjen je usrdnom molitvom svećenikâ i vjernikâ, lažnim dogovaranjima i obećanjima političara i ozbiljnim počecima ostvarenja osvajačkih pohoda i krvoločnih međusobnih obračuna zavedenih naroda.

Možda više neće biti općeg potopa, možda više neće biti općeg uništenja čovječanstva! Bojim se "slobodne volje" koju nam je

dragi Bog podario. Ona će nam prouzrokovati potoke suza u kojima ćemo se daviti. A bolne suze su vruće, slane, prže lice i dušu.

2. 4. 1993.

– Veleposlanica BiH u Hrvatskoj Bisera Turković posjetila predsjednika Hrvatskog sabora Stipu Mesića.

3. 4. 1993.

– Grupa pijanih vojnika iz postrojbe "Garavih" došla kamionom u grad i devastirala dva kafića čiji su vlasnici Hrvati ("Tref" i "Tea").

– Istog dana pred hotelom "Kalin" eksplozivom uništena skulptura Stipe Ledića "U zagrljaju" i zgrada Lovačkog doma.

Ostaci uništene skulpture Stipe Ledića "U zagrljaju"

4. 4. 1993.

– Nedjelja. Cvjetnica. "Kantanje" Muke Isusove.

– Sve je teže i nesigurnije u gradu i selima. Granate i ne brojimo. Život nam postao taman poput jetre. Provlačimo se sitnim kanalićima nesvjesni da se ako samo malo zalutamo možemo udaviti u lokvi vlastite krvi!

– Štab vrhovne komande Armije BiH pod "vojna tajna" naređuje: sva sakupljena sredstva po cijenu vlastitog života HITNO unijeti u Sarajevo. Ukoliko se ne unesu, Sarajevo pada!

5. 4. 1993.

– Pod "strogo povjerljivo" Vrhovna komanda Armije BiH naređuje: helikopterom poslati 5-6 stručnih oficira u Srebrenicu; formirati jurišne odrede u Žepi i poslati ih prema Srebrenici. Kasno! Srebrenicu treba braniti vojska, a ne nekakve neuvježbane jedinice. One mogu biti meta topovima u opkoljenom gradu ili roblje.

Srebrenicu kao da su žrtvovali: Muslimani se okrenuli u osvajačke pohode: Srednja Bosna, pa Hercegovina. Tako su u travničkoj općini na Kalibunaru ubili civila Krešu Skočibušića, i to snajperom pred njegovom kućom.

Kada se u cjelini razmatraju dosadašnji napadi, osvajanja i uništenja hrvatskih krajeva, onda se dolazi do zaključka da se samo realiziraju pripremljeni planovi. Ovdje se ne radi o jednom selu ili gradu, već o cijeloj općini, regiji.

8. 4. 1993.

– Veliki četvrtak. Zajednička-koncelebrirana misa. Čak je i naš fra Vinko Vujica na oltaru. On posebno drži mali misal i teško se uklapa. Župnik mu strpljivo pomaže.

Osjetno nas ima manje u Bugojnu. Skoro smo se svi pričestili. Poslije mise večera kod župnika. Pozvao je i mene. Župnik poslužuje kod večere na uspomenu Isusove posljednje večere s učenicima. Prisutni su svećenici: župnik fra Janko Ljubos, fra Vinko Vujica, fra Bruno Batinić, fra Anto Zrakić, fra Marijan Dadić, zatim vlč. Jure Gavranić, gračanski župnik, vlč. Stjepan Džalto, glavički župnik, vlč. Miodrag Mišković, kandijski župnik, zatim svećenici iz Gornjeg Vakufa: fra Vinko i fra Augustin Tomas i fra Zvonko Zečević, pa časne sestre iz Malog Sela i iz kuće i eksfratar Josip Mijatović. Bilo je lijepo. Ovako u zajedništvu zaboravi se turobna stvarnost. Slučajno ili ne, jedno do drugog sjedili su Posavljaci, svećenici i časne sestre. Netko zapjeva "Ne dirajte mi ravnicu...!" Glas im je podrhtavao, a suzne oči izražavale su duboku bol za izgubljenim domovima. Sestra Ankica Tomas, moja draga Ani, nije mogla zaustaviti suze. Potkrade joj se jecaj. Mene nešto steže u grudima i učini mi se da će mi dah stati. Upitah se: hoćemo li i mi doživjeti istu sudbinu, hoće li ta tužna, bolna pjesma biti i naša "himna"? Zaplakah.

Župnik nas izvuče u stvarnost, ovu na svoj način svetu noć: zapjeva prikladnu svetu pjesmu. Svećenici se pridružiše i tuga kao da izađe iz blagovaonice. Možda smo je zapretali duboko u nama kao naše bake i majke vatru na ognjištu. Fra Bruno govori o meni: kada sam morala birati između karijere i vjere, ostala sam vjerna vjeri i Crkvi.

9. 4. 1993.

– Veliki petak. "Kantanje" muke Isusove i ljubljenje križa. Župnik ponavlja: "... neka bude sve u znaku križa: naše patnje, nesigurnost, samoća!" Oče moj dobri, ne ostavljaj nas na našem križnom putu; ne ostavljaj nas ni na našoj Golgoti. Ako nas ostaviš, izgubit ćemo se, nećemo doživjeti Uskrsnuće! Čuvaj mi moju brojnu dicu na kopnu i moru! Molim te, Oče! Ponavljam, molim milost. U duši me nešto steže. Ne znam je li bol u duši ili srcu; osjećam bol u grudima pred strahom od nečeg nepoznatog.

10. 4. 1993.

– Velika subota. Od 7 sati dežuranje kod Isusova groba. Obredi i blagoslov jela počeli u 17 sati. Prenosio Radio Bugojno.

– U povodu prve obljetnice bugojanskog HVO-a organiziran je turnir u malom nogometu za pripadnike postrojbi. Turnir je održan od 5. do 10. 4. 1993. u oštećenoj dvorani KSC-a.

Nogometna ekipa "Prva bojna"

11. 4. 1993.

– Uskrs! U mnogim domovima utihnuli veseli glasovi djece i čeljadi. Mnogi domovi napušteni.

Sjećam se jednog razgovora s fra Vinkom Vicićem[1], koji je bio pravi prijatelj s mojim ocem Markom dok je ovdje bio kapelan. On priča o vremenu za i poslije Prvog svjetskog rata. Kaže: "Dok je harala neka bolest 'španjolska', od ranog jutra obilazio sam sela, opremao bolesnike. Ne jednom jedva bih ujagmio opremiti bolesnika, a on mi umre. Što ćeš drugo, već ga pomoći iznijeti i sahraniti. Bilo je slučajeva da sve u kući pomre. Onda izneseš zadnjeg i sahraniš, a na ulaznim vratima prikuješ dva kolca, unakrst. Odatle izreka: *kuća mu mrtvim kocem zatvorena!*

Cijeli dan bi hodali i, eto, pojedeš bijelog luka i rakije popiješ. Bilo je to mjesto medicine. Ali ostalo nešto: volim i sada popiti."

U našoj suvremenoj "španjolskoj" što pustoši domove ima straha i pomodarstva; strah se može opravdati jer je jači od razuma. Strah je manje opasan jer on učini čovjeka malim i skromnim. Ali pomodarstvo je oholo, ništa ne razmišlja, ono slijepo sluša i slijedi luđeg od sebe!

– Župnik na jutarnjoj misi najavljuje da će jedna sv. misa biti u 10 sati u Desecima, zatim da će se dijeliti razna sjemena kako bi se što više zemlje zasijalo.

12. 4. 1993.

– Uskrsni ponedjeljak. Sv. mise kao nedjeljom.

13. 4. 1993.

– Danas je mojoj unuci Renati 23. rođendan. U Banjoj Luci je. Ima kći Dajanu i muža Damira. Jesu li živi, jesu li gladni?

– Moj unuk Ozren primljen za policajca u MUP Bugojno.

– Na prilazima Jablanici zatvoren kontrolni punkt Armije BiH. Hrvati ne mogu ni unići niti izaći iz Jablanice.

15. 4. 1993.

– Četvrtak. Počeo opći napad na Konjic. Muslimani blokirali grad.

– Između zapovjednika HVO-a i muslimanskih vojnih snaga dogovoreno primirje u Srednjoj Bosni. Ovo će biti za Hrvate obmana, a Muslimane priprema za "završne akcije".

---

[1] Fra Vinko Vicić (1895–1965) bio je u Bugojnu tri puta župni vikar: 1918-1919, 1925-1926, 1938-1939. Rođen je u Busovači a umro u Fojnici.

16. 4. 1993.

– Josip Juričević, sin Ivana i Janje r. Lukić, rođen 14. 7. 1976. u Bugojnu, i Mirko Kasalo, sin Ive i Bose r. Ribić, rođen 18. 4. 1973. u Gmićima, živio u Donjim Boganovcima, mučki ubijeni u Poriču u Alibegovića gaju kraj Bugojna.

– U Jablanici Muslimani hapse Hrvate i zatvaraju u otvoreni logor.

– U selu Trusine, općina Konjic, Muslimani ubili 15 civila i 7 vojnika HVO-a.

– Muslimani napali sam Vitez i Busovaču.

– U Ahmićima, muslimanskom naselju kod Viteza, vojnici HVO-a ili slična skupina Hrvata ubili veći broj Muslimana, a kuće spalili. Izvršili neoprostiv zločin!

Pobjedničke ekipe nogometnog turnira

17. 4. 1993.

– U naš župni ured došao muslimanski vojnik i izrazio želju dati prilog za molitve (misu) na nakanu da među Hrvatima i Muslimanima zavlada mir. "Ne meremo mi, bona, jedni bez drugih", ponavlja taj srednjovječni čovjek u maskirnoj uniformi.

– Za razliku od vojnika pojedinaca zvanična komanda Armije BiH predvodi osvajačke ratove iza kojih ostaju mrtva tijela, zgarišta, opustošena polja. Današnja saznanja su zastrašujuća: Muslimani napadaju i ubijaju civile u selu Jukići, konjička općina.

- U općem muslimanskom napadu na Busovaču, u selima Putiš i Kuber ubijeno 60 hrvatskih civila.
- Muslimani napadaju zenička sela: Podbrježje, Stranjane, Janjac, Konjeviće, Šušanj, Crkvice, Perin Han, Raspotočje, Gornju Zenicu, Drivušu, Grm i Zalje.

18. 4. 1993.

- Nedjelja. Redovne sv. mise.
- Mate Boban i Alija Izetbegović objavili priopćenje o hrvatsko-muslimanskim odnosima, a oružani sukobi prerasli u ofenzive širokih razmjera.
- Muslimani spalili zeničko selo Bilivode, a u selu Kozarci ubojice predvodio hodža iz sela Puhovce (visok, žut, proćelav...). Ima ubijene djece.

19. 4. 1993.

- HVO vrši odmazdu: u jablaničkim selima Sovići i Doljani spalili muslimanske kuće i dvije džamije.
- HVO ispalio granate na Zenicu. Poginulo 16 a ranjeno 30 osoba. Odmah prosvjedi! A kada bilo tko uništi sela, kao da "vuk pojede magarca". Nitko nikome...!

  O svim granatama na Zenicu dugo će se manipulirati kao što se čini s granatama na Sarajevo. Svi ih kroje i preuveličavaju. Odnekud dolazi i hrana i streljivo. A u Srebrenicu!?

20. 4. 1993.

- Generali Sefer Halilović i Milivoj Petković, zapovjednici Armije BiH i HVO-a, u Zenici potpisali sporazum o obustavi vatre između dviju vojska. I ovo je obična obmana.

  Postoje dvije neostvarive želje: Hrvati Hercegovci žele priključiti Hrvatskoj Hercegovinu, a Bosnu braniti; pa ako se što uspije priključiti Hercegovini, dobro, ako ne: što ćeš, tako Bog htio. Muslimani sanjaju o čistoj islamskoj državi čiji će se zakoni temeljiti na šerijatskom zakonu. Mnogo se narodu obećalo, malo će mu se moći dati i kako ga držati u pokornosti? Samo surovim zakonom gorim od komunističkog! A što se veličine države tiče, najbolje bi bilo cijela BiH; a ako ne mogne, neka je po "narodnoj" želji: prihvati, Alija, nek' je k'o avlija!
- Hrvatsko selo Stojkoviće u visočkoj općini zauzeli Muslimani, a u selu Miletići, općina Travnik, okrutno ubili 5 civila Hrvata.

23. 4. 1993.

– Jurjevdan. Sve molitve za mir.

– *(303)* Prije 1.690 godina car Dioklecijan dao mučiti, a zatim odsjeći glavu svom časniku Jurju. Iako mlad, Juraj nije htio zatajiti i odreći se svoje vjere. Bože moj, daj i mom narodu časnih časnika, poštenih predvodnika: u vojsci, u politici, u Crkvi...!

– U kiseljačkom selu Orahovo pronađena tijela zaklanih Kate i Ive Bošnjaka.

– Hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman vratio se iz Amerike. Razgovarao s predsjednikom Clintonom i potpredsjednikom Gorom, a sudjelovao je u komemoraciji Holokausta.

Pitam se ima li on tumor na mozgu pa onako nekontrolirano "brljezga" i hvali se, a kupi mrvice ispod američkih stolova!

24. 4. 1993.

– U selu Miletići, travnička općina, Muslimani masakrirali 5 muškaraca Hrvata.

25. 4. 1993.

– Nedjelja. Markovdan. Sv. mise samo u našoj crkvi radi sigurnosti naroda.

– U prisustvu lorda Owena i hrvatskog predsjednika dr. Franje Tuđmana, Mate Boban i Alija Izetbegović potpisali zajedničku izjavu o trenutačnom prekidu sukoba. Dodatak izjavi o ustrojstvu zapovjedništva Armije BiH i HVO-a potpisali su generali Sefer Halilović i Milivoj Petković.

– UNPROFOR poveo kolonu Hrvata iz sela Radešine u konjičkoj općini i onda ih predao Muslimanima. Neke su odmah mučili i ubili, a druge odveli u logor u Čelebiće. U vlastitoj zemlji za Hrvate opet krvavo bleiburško polje...!

– U zeničkom selu Zalju pripadnici MOS-a ubili oca i trogodišnju mu kći, svakako Hrvate.

26. 4. 1993.

– Nakon što su Muslimani odbili suradnju u školstvu, odvojili svoje škole i počeli s radom, to su učinili i Hrvati, ali po programu HZ Herceg-Bosne, na četiri punkta: škola "Vojin Paleksić", ravnatelj Ivica Marković; škola "9. septembar", ravnatelj Marko Čamber; "OŠ Kandija", ravnatelj Ljupko Miloš i "OŠ Bristovi", ravnatelj Ante Visković. Koordinator svih škola je Zdravko Juričić.

Na današnji dan škole su počele s radom! Bojim se da djeca neće ništa naučiti, možda ni završiti, jer ovo su "inat škole". Možda nemam pravo, možda pretjerujem, ali kada nastavnike vidim u maskirnim uniformama, sjetim se svoje škole ujesen 1943. Imali smo učiteljicu partizanku, a škola je trajala u prekidima možda 2-3 mjeseca. Jednostavno se svi umorili, a mi djeca obradovali.

Škola "Vojin Paleksić", danas "Prva osnovna škola"

27. 4. 1993.

– Muslimanski vojnici u selu Bilivode, zenička općina, u jednoj kući zapalili 3 starca: Mirka Latića, Luku Šestana i Jozu Krištu.

28. 4. 1993.

– Preko obrasca Crvenog križa poslala sam Srđanu poruku i čestitku za rođendan. Njegovi su roditelji dr. Kurt i Dušanka Waldegg.

– Vijeće sigurnosti UN-a na prijedlog SAD-a izglasalo rezoluciju kojom SFRJ kao država prestaje postojati.

– U blokiranom Sarajevu održan Obnoviteljski sabor Islamske zajednice BiH na kojoj je za reisu-l-ulemu izabran prof. dr. Mustafa Cerić, a za zamjenika hafiz Ismet ef. Spahić. Oni su inače stup SDA. Cerić je bio profesor na Međunarodnom institutu za islamsku misao i civilizaciju u Kuala Lumpuru (Malezija). Ovakvim

izborima žestoko se suprotstavile zeničke, tuzlanske i mostarske muftije, ali uzalud. Njih je eksponirala politika.

– Hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman posjetio Tursku. Dogovoreno osnivanje zajedničke tursko-hrvatske misije dobre volje, koja bi utjecala na obnovu međusobnog povjerenja Hrvata i Muslimana u BiH.

1. 5. 1993.

– U selu Kazagići, kiseljačka općina, pronađeno 14 ubijenih Hrvata.

– U Mostaru žestoki sukobi između HVO-a i Armije BiH. U mostarskom naselju Balinovac srušena Baba Beširova džamija.

– Počela svibanjska pobožnost. Prisutni svećenici i hrabriji vjernici.

2. 5. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne, mislim u crkvi.

– Počeo opći napad Muslimana na selo Žitače, u konjičkoj općini.

– U Ateni na sastanku "na vrhu" sklopljen mirovni plan za BiH. Prisutni su: grčki premijer Mitsotakis, Vance, lord Owen, Alija Izetbegović, Mate Boban, Radovan Karadžić, Slobodan Milošević, dr. Franjo Tuđman, Momir Bulatović, Dobrica Ćosić i ruski izaslanik Vitalij Ćurkin.

3. 5. 1993.

– U Jablanici Muslimani hapse policajce Hrvate, ali i civile, među kojima ima žena i djece. Muzej-simbol epopeje isječka iz povijesti Drugog svjetskog rata postao je sabirni logor ili kuća oplakana.

5. 5. 1993.

– Muslimanski vojnici divljaju glavnom ulicom Bugojna i bacaju bombe. Znači počele su i učestale otvorene provokacije.

– Na Palama, sjedištu Ratnog zapovjedništva Radovana Karadžića, zasjeda samoproglašeni "Parlament Srba u BiH" koji prihvaća mirovni plan za BiH uz devet uvjeta. Također odlučuje da se prijedlog tog plana stavi na referendum zakazan za 15. 5. 1993.

7. 5. 1993.

– Vladu Marijanovića, sin Ive i Serafine r. Pocrnja, rođen 22. 9. 1968. na Guvnima, i Josipa Miljka, sin Radoslava i Cvite r. Pocrnja, rođen 14. 10. 1965. u Udurlijama, u Vrsama, kraj Gornjeg Vakufa, ubili Muslimani.

– Predsjednik HR Herceg-Bosne Mate Boban uputio pismo Glavnom tajniku UN-a Boutrosu Ghalliu o širenju muslimansko-bošnjačke agresije na hrvatski narod u BiH.
– U Banjoj Luci Srbi minirali džamiju Ferhadiju, dragulj islamske arhitekture nulte kategorije. Ona je još nešto: simbol turskih osvajanja i našeg ropstva od XV. stoljeća.
– Oko 150 stranih stručnjaka imalo u Zagrebu sastanak za razvoj Hrvatske. Hrvatska drhti od tereta izbjeglica.

9. 5. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.
– Zapovjedništva HVO-a i Armije BiH u Bugojnu izdali zvanično priopćenje u kojem osuđuju sve pokušaje i vinovnike incidenata, kao i spremnost oba naroda na suživot.
– U Bugojnu lažno primirje: pred Ljubljanskom bankom na straži ubijen Jozo Čović, sin Drage i Ruže r. Marijanović, rođen 28. 8. 1970. u Kopčiću, a teško ranjen Miroslav Šimić. Vjerojatno im smetala hrvatska trobojnica.
– Hrvatska televizija objavila vijest o velikom trudu UNPROFOR-a da preveze medvjedića s Vlašića do Londona. Za našu prognanu, ranjenu i ubijenu djecu u BiH hladna i bešćutna Europa nema smilovanja nit sažaljenja. Samo prema životinjama.

10. 5. 1993.

– Prilazi Bugojnu minirani. Mine postavljali: HVO, TO, Srbi. Kao da su ih svi imali previše pa su ih bezdušno "sijali". Na takvu jednu minu nagazio je Jozo Kasalo, sin Mladena i Ivke r. Čakar, rođen 23. 7. 1970. u Barama, Pećine, i poginuo na Goračkim podovima kraj Bugojna.
– Alija Izetbegović i Mate Boban potpisali sporazum o prekidu vatre u Mostaru između HVO-a i Armije BiH.
– Mons. dr. Pero Sudar imenovan naslovnim biskupom Selje (Norveška) i pomoćnim biskupom vrhbosanskim.
– Vlada Luksemburga dala 1.000.000 DM za gradnju centra za izbjeglice u Donjem Miholjcu.

12. 5. 1993.

– Sv. Leopold Mandić. Sv. misa na groblju Bristovi i blagoslov polja. Ova kapelica na groblju u Bristovima, čini mi se, zadužbina fra Nikice Miličevića.

– U Bugojnu miniran kafić "Eva" i trgovačka radnja Mehe Haračića.
– Hrvatski predsjednik Tuđman traži od Generalnog tajnika UN-a Butrosa Ghallia razmještanje promatrača UN-a na granice s Jugoslavijom (Srbijom i Crnom Gorom).
– *(1943)* Prije 50 godina na konferenciji u Washingtonu Churchill i Roosevelt dogovorili način prisile Japan na bezuvjetnu kapitulaciju. Staljina samo obavijestili o svojim odlukama.

14. 5. 1993.

– U prisustvu UNPROFOR-a oba zapovjedništva u Bugojnu dogovorili da prestanu kopanja rovova u gradu i selima, osim za obranu od agresora. Istaknuto: "... sudbina Bugojna je u našim rukama." Što će nam donijeti sudbina koju gradimo na neiskrenosti. Vjerujem da su moji Hrvati "dogovor" proslavili uz sač na Gorici, a Muslimani otišli po "pamet" u Zenicu u sjedište Patriotske lige.
– Njemački ministar vanjskih poslova Klaus Kinkel traži od Tuđmana da utječe na Hrvate u BiH kako bi prestali sukobi između Hrvata i Muslimana.

Škola "Stipo Đerek", danas "Druga osnovna škola"

15. 5. 1993.

– Na sastanku premijera Hrvatske Nikice Valentića i Slovenije dr. Janeza Drnovšeka dogovarano o međusobnoj suradnji, o prob-

lemima imovine u obje republike, o štednji hrvatskih građana u "Ljubljanskoj banci", o neriješenim pitanjima granica itd.

16. 5. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Puk sve više nervozan a sve manje pobožan.

17. 5. 1993.

– U Zagrebu počinje raditi hrvatsko-turska misija dobre volje za BiH. Na čelu misije su: Vladimir Šeks i turski veleposlanik u Hrvatskoj Mustafa Askin.

Minobacačlije Prve bojne u Kordićima, svibanj 1993.

18. 5. 1993.

– U Međugorju sastanak: Tuđman i Izetbegov..., Owen i Stoltenberg. Potpisan sporazum o uspostavi mira u BiH. Prisutni i generali Milivoj Petković i Sefer Halilović.

– A u Beogradu sada "razvojačeni general" Veljko Kadijević kaže: "Provodio sam politiku Predsjedništva SFRJ i Generalštaba, a ona je tražila obranu dijelova Hrvatske gdje žive Srbi i povlačenje JNA na granice..."

20. 5. 1993.

– Hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman posjetio Livno i Tomislavgrad. Da li mu je ovo ispravan, diplomatski korak. Mislim: nije!

Ovo nije još uvijek isturena hrvatska pokrajina. Htjeli mi to ili ne ovo je u odnosu na Republiku Hrvatsku druga, suverena Republika BiH. A zvanični predsjednik jedne države bez odobrenja ne prelijeće ni zrakoplovom drugu državu. Tuđman je vojnik, strateg! To će ostati do smrti, ali ne i diplomat na "duge staze".

– Na dogovor o primirju u Hrvatskoj i razdvajanju snaga hrvatska delegacija došla u Topusko helikopterom UN-a, ali srpska strana nije došla.

21. 5. 1993.

– Od granata u Sarajevu poginulo 15 civila i oko 100 ranjeno.

23. 5. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

– Već sam naglašavala da je naša mladost u HVO-u bila prepuštena sama sebi. Zapovjednici, s časnim izuzecima, nalokavali su se na vili Gorica umjesto da su više boravili s djecom, upozoravali ih i poučavali o ispravnom odnosu prema oružju, čovjeku, domovini. Žrtva njihove nebrige je Dinko Grabovac, sin Stipana i Ane r. Kasalo, rođen 10. 9. 1974. u Čaušlijama. Dinko u Kuli pogiba nesretnim slučajem.

– *(1823)* Prije 170 godina rođen dr. Ante Starčević. Njegova poruka Hrvatima je: *Nit' s Bečom, nit' s Peštom!*

Mi Hrvati nismo više zanimljivi. Bolje nam odgovara riječ čudni ljudi. Pozivamo se na Starčevića, nazivamo ga ocem Domovine, ginemo za slobodu i samostalnost, ali kao da ne znamo živjeti slobodni; ne možemo bez gospodara! Što je Europa za nas? Put u "nepoznato". Možda će se smilovati Hrvatskoj i BiH tako što će imati privilegij da jedni prišivaju dugmad, a drugi pletu čarape. Mi smo važni samo kao strateški važno balkansko područje i ništa više. I najkobnije je isticati svoju vrijednost i kulturu. To im veoma smeta i ti europski barbari sve će učiniti da nas "prizemlje".

24. 5. 1993.

– Muslimani veoma često provociraju; uče tome i svoju djecu. Dok sam se predvečer vraćala kući Ulicom bratstva i jedinstva djeca su se igrala kod crvene zgrade. Nema srpske ni hrvatske djece, samo muslimanske kô pljeve. Jedno drugom psuje Crkvu, Isusa. Događaju se i mučka ubojstva: u Golom Brdu, kandijska župa, ubijen Frano Žulj, sin Rafaela i Ljube r. Šarić, rođen 25. 1. 1960. u Bilom Bučju, a živio u Kandiji – Golom Brdu. Ubili su ga komšije

Muslimani i nožem užasno izmasakrirali na njegovoj njivi ispod kuće.

Sve govori da su Muslimani spremni za napad i osvajanje Bugojna. Naši Hrvati – politički, sudski i vojni kadar – lakomisleno izjavljuju: "Bugojno je oaza mira." Svjesno nas obmanjuju! Kako objasniti da ih već petkom nema u Bugojnu. "Trknuli" malo do žene! Izmjestili ih na vrijeme u rezervnu domovinu!

Zapovjedništvo brigade "Eugen Kvaternik"

25. 5. 1993.

– Tijekom noći čuju se povremeni rafalni pucnjevi.

27. 5. 1993.

– Glavni štab Armije BiH, Sefer Halilović, dostavio Predsjedništvu prijedlog plana za vođenje oslobodilačkog rata i formiranje bosanskog patriotskog fronta.

Ne čudi me predloženi plan Muslimana, ali što je s članom Predsjedništva iz hrvatskog naroda: Tko nas je predstavljao? Možda "salon-lider" Kljujić ili "smrzlo" Komšić?

28. 5. 1993.

– U Bugojnu nesretnim slučajem poginula Zrinka Delać, kći Jele Delać, rođena 13. 4. 1958. u Bugojnu.

– *(1463)* Prije 530 godina susreo se fra Anđeo Zvizdović sa sultanom Mehmedom II. el Fatihom u njegovu vojničkom taboru na Milodražu. Sultan je dao svečanu povelju – Ahdnamu po kojoj je dobivena vjerska i imovinska sloboda.

29. 5. 1993.

– U komandi Armije BiH u Bugojnu izjavljuju da ne kontroliraju neke jedinice kao u Jaklići u i Odžaku. HVO ima istih problema.

30. 5. 1993.

– Nedjelja. Duhovi. Blagoslov poljâ i misa na groblju Sultanovići. Svugdje molitve za razboritost, za mir.

– Na crtama obrane i prigradskim naseljima čuju se rafalne paljbe. Mi imamo međusobno zavađena tri naroda, a četiri neprijatelja. Prva tri neprijatelja su naša tri naroda koji se međusobno mrze, ubijaju. Onaj četvrti neprijatelj je najopasniji: ubija vlastiti narod za sva buduća vremena, a očituje se u nečasnom ponašanju pojeinaca čija nedjela u sadašnjosti neće ništa očistiti za budućnost.

31. 5. 1993.

– Duhovski ponedjeljak. Prema odredbi nadbiskupa Vinka Puljića ovaj dan treba proslaviti kao dan posvete Blaženoj Djevici Mariji.

– Župnik prenio pozdrave iz Splita, Resnika, Segeta kod Trogira i Baške Vode od naših izbjeglih župljana. Opterećeni su krivim informacijama i neistinama.

– Pijančenja naših bojovnika žanju žrtve: pijani I. M. iz puške ubio Lucu Matić, kći Janka Stipića i Kate r. Milić, rođena 4. 12. 1964. u Vrasama, živjela u Goruši, jer je išla putom pokraj njegove kuće. Kažu da su ga odmah odveli u zatvor u Grude, ali šta to koristi, Luci ostalo dvoje djece, ne idu još u školu.

1. 6. 1993.

– Bajram. Puca iz svih oružja. Detonacije od aktiviranih bombi su česte i, nekako trgnu čovjeka.

Idući na posao u župni ured, kod samostana časnih sestara u Malom Selu susrećem Ismeta Hadžića iz Donjeg Vakufa, svog školskog, a kasnije radnog kolegu, koji od prošle godine stanuje s obitelji kod mene. S njim je i njegov mlađi sin Tarik, divan mladić. Čestitam im Bajram i velim: "Ismete, sjećaš li se pripovijetke Laze Lazarevića *Prvi put s ocem na jutrenje*. Drago mi je da se sa

sinom slobodno vraćaš s molitve u džamiji." Tako ne misle muslimani (namjerno pišem malim slovom). U Travniku na Bojni javno pjevaju: *Od Travnika do Kupreških vrata neće biti Srba ni Hrvata.*

– Muslimani pucaju na ophodnju HVO-a na Dugom Brdu kod Fojnice, a napadaju i sela Božiće, Gojeviće i Lužine.

2. 6. 1993.

– Kod hrvatskog predsjednika Tuđmana doputovali kopredsjedatelji lord Owen i Thorvald Stoltenberg radi smirivanja stanja u republikama bivše Jugoslavije. Kasnije će ga osuditi za umiješanost u druge republike, posebno BiH!

3. 6. 1993.

– Bugojanska pošta sa 6 telefonskih linija otvorila telekomunikacijski promet s inozemstvom.

– Počeli sukobi u Travniku između Muslimana i Hrvata.

4. 6. 1993.

– Počela devetnica na čast sv. Ante Padovanskog, zaštitnika naše župe. Čini mi se da i stariji više provode vremena slušajući vijesti i tračeve nego moleći se Bogu da nam podari željeni mir.

– Vijeće sigurnosti UN-a donosi rezoluciju 836 o sukobima u BiH. Pozivaju sve zaraćene strane da obustave sukobe.

5. 6. 1993.

– Muslimani napali hrvatsko selo Peševići kod Turbeta. Ima ubijenih i nestalih civila.

6. 6. 1993.

– Nedjelja. Presveto Trojstvo. Redovne sv. mise. Župnik moli da pojačamo svoje molitve za pravedan mir.

– U dolini Lašve sukobi eskaliraju. Nezaustavljivi su.

– Iz Travnika se veći broj Hrvata povlači prema Vlašiću. HVO se ranije povukao.

– UN u Bosni proglašava zaštićene zone: Sarajevo, Tuzla, Žepa, Goražde, Bihać i Srebrenica.

– U Stariću kod Kladnja formirana Izviđačko-diverzantska četa "Janjičari", a djelovat će u sastavu Prve muslimanske podrinjske brdske brigade.

– Hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman u posjetu Kini. Razgovaralo se o gospodarstvu (nafta i korištenje luke na Jadranu) i krizi na tlu bivše Jugoslavije.

7. 6. 1993.

– Travnički Hrvati uz napore stižu na Vlašić kod Srba. Kažu da su Srbi bili korektni i da su im dali hrane.

– U travničkoj općini u selu Bukovica zapaljena katolička crkva.

– Hrvatski sportaš, slavni košarkaš, Dražen Petrović poginuo u prometnoj nezgodi.

– U Pekingu u 17 sati predsjednik Kine dočekao hrvatskog predsjednika Tuđmana. Navečer upriličen svečani banket.

8. 6. 1993.

– Bugojanskim ulicama patroliraju engleski tenkovi UNPROFOR-a. Često navraćaju u muslimansku općinu i komandu TO-a. Ne vjerujem im!

– Odlukom Predsjedništva BiH izvršena reorganizacija Armije BiH i kadrovske promjene: ustanovljena nova funkcija komandanta Glavnog štaba Armije BiH (postavljen general Rasim Delić), a general Sefer Halilović ostao načelnikom Glavnog štaba.

– Iz travničkog sela Bukovica Muslimani prognali sve Hrvate a imovinu im prisvojili.

Iz sela Mehurići napadaju Guču Goru. Čuju se detonacije od Travnika. Muslimani su napali i travnička sela: Maljine–Bikoše, Dolac, Čukle, Brajkoviće i Krpeljiće. Ima puno ubijenih civila. Neke je UNPROFOR dovezao i sahranio u crkveno dvorište u Gučoj Gori.

U Maljinama ubijeno 36 Hrvata (zarobljenih vojnika HVO-a, žena, staraca), a u Čuklama ubijeno 17 civila.

– U zeničkom selu Šušnju ubijeno 16 civila.

– Za posjeta Kini hrvatski predsjednik Tuđman govorio i o najavljenom referendumu u tzv. Srpskoj krajini i njenom priključenju Srbiji. On poziva Srbe u Hrvatskoj da se urazume i shvate kako referendumom neće postići ništa. Hrvatska će sve učiniti da zaštiti razbijanje cjelovitosti Hrvatske.

9. 6. 1993.

– Travnički Hrvati preko Skender Vakufa (kamenovana vozila) i Banje Luke krenuli za Hrvatsku.

- Veleposlanica BiH u Hrvatskoj Bisera Turković uime svoje Vlade izrazila žaljenje zbog događanja u travničkoj općini, ali je ustvrdila kako su saznanja s kojima raspolaže njena Vlada drugačija od onih koje iznose Hrvati.
- Nakon sastanka Vladimira Šeksa iz Republike Hrvatske i zapovjednika HVO-a generala Milivoja Petkovića pokušava se zaustaviti iseljavanje Hrvata iz Srednje Bosne.
- Vijeće sigurnosti UN-a podržalo Hrvatsku u nepriznavanju rezultata referenduma pobunjenih Srba i priključenju Krajine Srbiji. Ovim je Vijeće sigurnosti UN-a potvrdilo suverenitet Hrvatske na cijelom njezinu području.

Ovakva odluka Vijeće sigurnosti UN-a morala bi biti pouka i za Hrvatsku da konačno shvati kako je nemoguće "odcijepiti", pa ni kupiti dio BiH i priključiti ga Hrvatskoj, čak i referendumom...!

Ima jedan vic: Mali cuko hrabro preskoči Berlinski zid i nađe se u zapadnom Berlinu. Sretan, htjede se igrati sa zapadnom paščadi. Oni mu s prezirom dobacuju: "... vidi kako si malen, mršav, ružan!" On ne može vjerovati svojim ušima pa poviče: "... al' ja sam u svojoj državi na Istoku bio pravi vučjak!" Samo na svom pragu čovjek nije, ne mora biti podvita repa.

Pripadnici bugojanskog HVO-a u Dobrom Dolu

10. 6. 1993.

– Tijelovo, Brašančevo. Sv. mise kao nedjeljom. Procesija u crkvi u 17 sati.

– Počela trodnevnica posvećena sv. Anti.

– Muslimani na Vitez ispalili navođeni projektil, granatu koja je ubila 5 djece a troje je podleglo ranama u bolnici. Inače su se na tom mjestu igrala i muslimanska djeca. Toga dana nijedno muslimansko dijete nije izlazilo iz kuće.

– SDA Hrvatske uputila otvoreno pismo Aliji Izetbegoviću i Mati Bobanu i traži od njih da se u Ženevi otvoreno i prijateljski dogovore o borbi protiv stvarnog agresora, Srba. Isti dan Alija stigao u Zagreb.

– Konvoj hrane za Tuzlu zaustavljen na Rostovu. Jutros se navratio časnik TO-a iz Tuzle u župni ured. Traži dodatne hrane. Gledam: na grudima mu jedan pored drugog dva simbola, dva grba: s ljiljanima i šahovnica. Kad se vratio iz Stožera HVO-a, ni traga šahovnici. Dobili su hrane od HVO-a, a i župnik im dao. Velim našem župniku: "E, moj župniče, ovo me podsjeća na 1944. godinu kada su partizani napadali Banju Luku. Domobranski topovi (najviše bilo Muslimana među časnicima) na livadi na Laušu do ponoći bili okrenuti od Banje Luke prema šumi iza Petrićevca, a poslije ponoći tukli Banju Luku. U Turčinu nema vire!"

Župnik se kao naljuti pa ozbiljan upita: "I što hoćeš,... da im ne dam hrane?" "Ne, sinko, znam da ste svećenik i ponosim se što ste takvi, ali pamtite, dogodi li se da oni preuzmu vlast, bit ćete im glavna meta koju će željeti likvidirati." Ovaj se razgovor vodio na vratima blagovaonice. Želim ne imati pravo, ali...?!

11. 6. 1993.

– Drugi dan trodnevnice sv. Anti. Prigoda za ispovijed.

– U dogovoru Delić–Petković odlučeno da odmah prestanu sukobi između HVO-a i Armije BiH. Besplatno dobivanje na vremenu.

– U borbi na Bokševici, planini iznad Konjica, poginuo Vladimir Glavaš, sin Marka i Božane r. Šarić, rođen 4. 10. 1970. u D. Ričici.

12. 6. 1993.

– Uoči Sv. Ante. Svećenici prezaposleni: kod ispovjedaonice i drugdje po crkvi čekaju u redu majke, očevi, djeca. Nama nije čudno, pa sv. Anto je naš zaštitnik. Mnogi od nas vraćamo se u prošlost i sjetno mislimo na djetinjstvo, bose noge i crvena, znojna lica od

trčanja oko crkve; sjećam se i gimnazijskih dana, nešto ozbiljnijih, ali punih mladenačkih snova; sjećamo se, sjećamo, i onda kao da sve nestade poput divnog sna. Stvarnost je surova: kada se vratimo kući večeras, tišina i posna večera, bez dječjeg veselja i čavrljanja, bit će sve što nam je preostalo.

- Obje strane: HVO i TO u Bugojnu ukopavaju se, kopaju se rovovi. I dok Muslimani sustavno svojom vojskom i policijom popunjavaju zgradu do zgrade, naši zadržavaju po koju usamljenu zgradu, kao: "Hrvatski dom", hotel "Kalin", jedna zgrada u Gaju, Osnovne škole "Stipo Đerek" i "Vojin Paleksić", "BH banku", "Ljubljansku banku" itd. Sva vojska u potpunom okruženju. Takvo nešto ne bih ni ja baba rasporedila.
- Muslimani napali busovačko selo Šariće i Ravno. Ima ubijenih civila.
- Na inicijativu hrvatsko-turske misije dobre volje, iz Mostara preko Splita evakuirano 27 ranjenih muslimanskih vojnika u inozemstvo.
- *(1683)* Prije 310 godina s velikom vojskom pod Beč stigao veliki vezir Kara Mustafa paša. Beč branilo oko 20.000 branitelja. U kritičnom momentu stigao poljski vođa Jan III. Sobjeski i pripomogao da razbiju tursku vojsku. Sultan Mehmed IV. u bijesu naredio da mu donesu glavu Kara Mustafe paše.

13. 6. 1993.

- Sv. Anto. Patron naše župe. Sv. mise u 6, 7, 8, 9, 11 i 17.30 sati. Prvu po običaju slavi naš ranoranilac fra Vinko Vujica, a glavnu-pučku vlč. Miodrag Mišković, kandijski župnik.

  Sjedim na dnu crkve i primam mise. Sve vidim i čujem. U propovijedi vlč. Mišković grmi protiv psovke i života suprotna Božjim zakonima. Sasvim na dnu crkve u maskirnim uniformama stoje zapovjednici HVO-a Bugojna: liječnik i šumar. Samodopadljivo raskoračeni stoje, smješkaju se i laktovima gurkaju kao da se pouka u propovijedi na njih ne odnosi.

  Braniteljima koji nose ime Anto poklonjeni paketi. Bože, kakvo si nam prokletstvo namijenio?! Iako vojnici a i mi civili dobivamo obilnu pomoć u hrani, danas se guraju i ljute oko ovih manjih poklon-paketa. Stid me što prednjače u lošem upravo intelektualci.
- Predsjedništvo BiH, vjerojatno pod prisilom, u Ženevi izdalo (verbalnu) naredbu za prekid sukoba Armije BiH i HVO-a.

– Kod kakanjskog sela Živalji Muslimani pred očima Anice Jurić ubili 3 sina, muža i još nekoliko Hrvata.

14. 6. 1993.

– U Beču konferencija o ljudskim pravima. Za jednog od potpredsjednika UN-a izabran i hrvatski ministar vanjskih poslova dr. Mate Granić.

16. 6. 1993.

– U Ženevi se opet gubi vrijeme a i novac za velike dnevnice kako našim Balkancima, tako, još više, međunarodnim dužnosnicima. Opet su upriličili sastanke: Tuđman–Milošević i Izetbegović–Boban.

– Njemački ministar vanjskih poslova Kinkel zamolio Tuđmana da ne reagira na održavanje referenduma pobunjenih Srba u Hrvatskoj.

17. 6. 1993.

– Alija Izetbegović napušta Ženevu i nepredviđeno se vraća u Sarajevo. Kažu da je razlog tome u velikim borbama oko Goražda.

– Muslimanske postrojbe "Crni labudovi", "Begova divizija", "Handžar divizija" i dio postrojbe "Al Fatih" napale Kreševo. Goražde ostavljaju za žrtvu. Jednom razgovaram s kolegom S. K. i kažem mu da previše žrtvuju svoj narod, često nepotrebno. On veli: "Oprosti što moram biti prost, ali Muslimanu nije teško namiriti broj: hoćeš 10-ero ili 15-ero djece. U ovom ratu Hrvati će gore proći. Malo se djece rađa, a računaju i na Hrvatsku. Ni Muslimani nemaju puno djece, ali balije će namiriti..."

Toranj crkve u Bugojnu

18. 6. 1993.

– Mario Kasalo, sin Miroslava i Suzane r. Kostić, rođen 5. 3. 1978.

u Bugojnu, igrao se s djecom pred stanom u staroj koloniji. Musliman ga ubio iz pištolja. Opravdavaju ubojicu da je malo umno poremećen. Čudno! Kako je onda uspio baš "ustašu" probrati među tolikom muslimanskom djecom?

– Poslije razgovora i dogovora u Ženevi očekuje se primirje između zaraćenih strana. Ja u to ne vjerujem. Kada bi to i htio Alija, ne bi mogao ostvariti zbog pritiska "džihada" u samoj stranci SDA.

Muslimanske postrojbe u općini Prozor–Rama iz sela Here mučki napali zaselak Juriće i poubijali civile. K'o u tursko doba: osedlaš konje i upadaš u vlaška sela!

19. 6. 1993.

– Priča mi Zvonko Mihaljević, sin Marka i moje generacije Lucije, aktivni pripadnik HVO-a od početka rata, kako im Muslimani miniraju zaleđe, a zapovjednici šute. "Znaš, tete, mi smo na prvoj crti obrane prema Šuljagi. Ako dođe do sukoba s Muslimanima, nas put vodi samo u smrt, bilo da krenemo prema Srbima ili miniranom polju. Ostao nam je samo uzak prolaz prema Veseloj, a i to dokle? Razočarani smo u zapovjedništvo, gubimo volju..."

Dotle se zapovjednici kao I. P. bave kriminalom, i to moralnim kriminalom, jer časnici su. I. P. je snalažljiv. Kafić radi za njega, a vlasnik je dobio odobrenje da "časno" napusti Bugojno. Valjda je "odslužio" dovoljno. T. P. nije ni to dovoljno. Petlja se i u raspodjelu Caritasove pomoći u isturenom skladištu kod Ivana Čondića. Kako o tome govoriti župniku kada problemi sustižu jedni druge i redaju se kao lanac, u okove? Samo molim Boga da svi skupa sa svojim problemima ne dodijamo našem župniku fra Janku i on nas ostavi. Imao bi pravo. Pa on je mladić u odnosu na starije, iskusnije što su "po savjesti" našli hladovinu na Jadranu ili Zagorju, a njemu doviknu: "Drži se, Janko." Ma ćaća nek' vam se drži! Dođite dijeliti s nama težinu križnog puta, inače nećemo se vidjeti na dan Uskrsnuća!

20. 6. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Župnik pročitao odgovore HVO-a i Armije BiH u Bugojnu na njegovo pismo, upit. I jedni i drugi tvrde da neće prvi pucati. HVO naglašava da su sposobni i spremni braniti i obraniti Hrvate Bugojna, a Armija BiH se ograđuje: "... jedan narod teško je držati pod kontrolom." I nehotice priznaju kako planski svom narodu ne daju hrane, već je sklanjaju u svoja spremišta u selo Karadže. Tamo im je, tako mi kažu, i njihova

ratna bolnica, istureni, rezervni dio ratne bolnice iz Doma zdravlja.

– Muslimani iz zasjede mučki ubili Niku Jurišića, sin Marka i Marije r. Leko, rođen 10. 9. 1930. u Grgićima. To se dogodilo kod Kostadinovca kada je pošao svojoj sestri u Bare.

– *(1928)* Prije 65 godina Puniša Račić u Skupštini u Beogradu ubio Pavla Radića i Đuru Basaričeka a Stjepana Radića teško ranio. Puniša Račić bio je poslanik Vladine Radikalne stranke. Zar Vojislav Šešelj danas nije ista "slika i prilika"?!

Škola "28. septembar", danas "Treća osnovna škola"

22. 6. 1993.

– Preko Radio Sarajeva Alija Izetbegović pozvao Hrvate Srednje Bosne da se vrate svojim kućama uz punu garanciju. Reče i ostade živ! Sjetih se profesora i direktora gimnazije Fehima Efendića. On nam pričao: po predaji, 1463. godine Turci u Ključu uhvatiše posljednjeg bosanskog kralja Stjepana Tomaševića i dovedoše ga na polje pod Jajcem. Kralj pade na koljena pred sultanom moleći milost. Sultan pita svog iskusnog savjetnika: "Što ti kažeš?" Odgovori: "Veličanstvo, nikad nemoj dozvoliti da te iz istog mjesta dva puta zmija ujede!" "Sijeci!", zapovjedi sultan i kralj ostade bez glave...!

Do sudnjega dana, kada sve nestane na ovome svijetu, možda će i tada iz praha stršiti obrisi naših međunarodnih nepovjerenja?!

– *(1493)* Prije 400 godina hrvatska vojska pobijedila Turke. U Kupi zaglavio i sâm Hasan paša.

23. 6. 1993.

– Uoči Sv. Ive. Nema odlaska u Jajce, u Podmilačje. U sumrak ponegdje bljesnu krijesovi, svitnjaci. Gori i kod nas u Malom Selu kod Makarlića kuće. Mučno tinja kao da se suzdržava od jecaja. Nema mladosti, nema djece da preskaču vatru. Nema više ni Pile–Filipa Čondića da vilama *barne* vatru, a iskre se, praćene našim pogledima, vinu nebu pod oblake. Je li ovo nas stigla kazna za prošlogodišnje krijesove od zapaljenih srpskih kuća?

Tko će i hoće li uopće netko dogodine zapaliti krijesove, naše svitnjake?

Crkva sv. Ive Krstitelja u Podmilačju prije miniranja 1. 3. 1993.

24. 6. 1993.

– Sv. Ivo. Rano jutros Srbi su granatama pozdravili Bugojance.

Umjesto u okupiranom Podmilačju glavna proslava Sv. Ive je ovdje u Bugojnu, i to u prirodi kod bazena i motela Ribnjak. Misno slavlje u 11 sati predvodi prof. fra Mirko Filipović umjesto nadbiskupa Vinka Puljića, koji nije mogao izaći iz Sarajeva.

– Braniteljima koji nose ime: Ivo, Ivan i Ivica podijeljeni poklon--paketi.

– Obavijest puku da Caritasova apoteka radi u motelu Ribnjak, i to svaki dan od 9 do 12 sati. Radi dr. Jadranka Pejak-Nikolić, mlada liječnica, divna žena.

– Muslimani napali Žepče dok je trajala misa i narod bio okupljen na jednom mjestu. Znak da se u Bosni vodi i vjerski, džihadski rat.

25. 6. 1993.

– Danas žešće granatiranje, ali i na to se čovjek navikne. Osluhne i utvrdi u koji dio grada padaju granate pa ne razmišljajući i bezosjećajno kaže: ... dobro je, ne gađaju nas! A to "nas" smo svi, samo ne shvaćamo ništa.

– Hrvatski predsjednik dr. F. Tuđman izvijestio Boutrosa Ghallia, glavnog tajnika UN-a, da Hrvatska neće potpisati produženje boravka mirovnih snaga UN-a ako lokalni Srbi ne prihvate mirnu reintegraciju UNPA zona.

26. 6. 1993.

– Srbi nas i danas granatiraju. I od Gornjeg Vakufa čuju se detonacije. Granate padaju i po selima.

Kasno popodne učestale granate. U podrumima smo. U Malom Selu poginula od granate, udarnog vala, moja rodica Ružica Kuna, kći Mate i Mare r. Pocrnja, rođena 26. 6. 1919. u Malom Selu.

27. 6. 1993.

– Nedjelja. Mise se slave redovno. Povremeno se čuje zvižduk jureće granate, a onda, negdje u blizini, strašna eksplozija.

Razmišljam i uspoređujem: nekada nas granatiranje zateče za stolom za ručkom. Kad "strese" granata, župnik čučne kraj stolice, a fra Vinko ode u podrum. Međutim, zateče li ih granatiranje na oltaru, ni da se pomaknu. Župnik zna reći da tko hoće može otići u podrum. On sabrano nastavlja, još pobožnije...! Kako ne biti siguran uz njega. Jednom je bio na putu. U noći me granatiranje zateče u krevetu. Brzo skočim, putem oblačim haljinu i bježim u podrum susjedne kuće. Ujutro s. Kerubina kaže da se župnik sinoć vratio. Ja sam jednostavno rekla istinu: da sam znala, ne bih k'o budala bježala u podrum. "Kakve to ima veze?" pita sestra, a ja joj kažem: "Sestro, kada je naš župnik ovdje, ja se ništa ne bojim!" Da, on je naš Kineski zid: uvijek nas štiti, a nama služi ponekad da ga gazimo. Oprosti nam, župniče, ne znamo što

činimo. Obično se vrijednost nečega zna cijeniti kada se izgubi. Želim i molim Boga da Vas još dugo ne izgubimo, pa makar se kasnije stidjeli što Vas nismo znali cijeniti onako kako zaslužujete.

28. 6. 1993.

– Danas kod nas pale samo dvije granate s Kupresa. Da ne vjeruješ! Moram priznati da nekada poželim granate samo da nas makar zajednička nesreća zbliži, mislim Muslimane i Hrvate.

– Na odlasku na položaj Josip Mijatović me moli da se ovog tjedna za njega posebno molim. Nametnuo mi veliku brigu, jer mi je drag otkako je bio sjemeništarac. Shvaćam kako je starost teško breme iz više razloga. Eto, volim svu tu svoju dicu, a oni mi zadaju brige. Uvijek nešto kriju, ali ne odmiču se od staračkog "skuta".

– U Ženevi održan sastanak Boban–Karadžić u prisutnosti delegacije Europske zajednice. Sastanku nije bio nazočan Izetbegović.

29. 6. 1993.

– Sv. Petar i Pavao. Sv. mise kao nedjeljom.

Braniteljima koji nose ime Petar, Pero, Perica i Pavao podijeljeni paketi.

Župnik zabrinut situacijom, moli župljane da svi pojačaju molitve Bogu za prestanak rata.

I dok je naš župnik zabrinut i odlučan ostati uz narod, vojni, politički i sudbeni rukovodioci svakog vikenda na Jadranu. U prošli petak navratim u "hrvatsku općinu" (zgrada bivše pošte u Omladinskoj ulici). Osim nešto običnih službenika zatekla sam Peru Zelića, suca, i Jasnu Šimunović r. Papić, pravnicu. I njih dvoje kažu mi: "Ovo ponašanje je grozno. Unaprijed smo izgubili Bugojno."

Nespokoj se uvukao u moju dušu.

1. 7. 1993.

– Alija Izetbegović izjavio da mu je dosta rata i da će obitelj poslati u Tursku. Tamo su odranije obitelji Čengić i Ajanović.

– Hrvatski Sabor izglasao promjenu imena hrvatske valute – umjesto hrvatskog dinara bit će kuna.

2. 7. 1993.

– U Bugojnu napeta situacija. Čuje se povremena rafalna vatra koja, pogotovu kada se čuje noću, u čovjeka unosi nespokojstvo, neizvjesnost i strah.

– Muslimani napali Fojnicu.

– U Zagrebu održan Prvi međunarodni kongres svih Hrvata u svijetu. U Hrvatskoj stranka na vlasti, koliko god imala mana, čini sve da dođe do konačnog pomirenja svih Hrvata ma gdje bili i ma kojoj stranci ili vojsci pripadali. Neka zauvijek nestane "MI" i "ONI".

3. 7. 1993.

– Subota. U 16 sati ispovijed za prvopričesnike i njihove roditelje.

– Granate i danas padaju. Bože, oprosti mi, priželjkujem ih samo da bar nešto spriječi prve hice u sukobima.

– Našeg fra Antu Zrakića šalju po janje u Švariće. Obećao dati janje otac našeg bogoslova fra Miroslava Babića.

Fra Anti se ne ide. Pitam ga hoće li da idem s njim. Prijedlog prihvaća, a župnik u šali dodaje: "Ne boj se, fra Anto, njoj ni Muslimani neće ništa."

Išli smo preko Drvetina. Ni buka motora auta ne može zatajiti detonacije granata. U Švarićima na brzinu ogulište janje. Mi pogledamo brdo; imam osjećaj da ću ugledati šajkaču. Tako se blizu vode borbe.

Nismo se mogli vratiti preko Drvetina jer se previše granatiralo. Vratili smo se možda još opasnijim putem kroz muslimansko selo Piriće. Na mjestima uz cestu pripremljene barikade, muškarci u maskirnim uniformama, a žene i djeca ostavljaju dojam da su spremni za pokret. Usput ponekoj grupi mašem rukom, jedna žena maše i nama. Možda je dolazila mojoj kući sa Zulkom pa me prepoznala. Možda je mahnula onako "bez veze". Pitam fra Antu hoćemo li brzo među naše. Kad smo se vratili, rekla sam sama sebi: Mogla bi ti, Katice, prestati izvoditi akrobacije.

– Vijeće sigurnosti UN-a rezolucijom 847 produžilo mandat UNPROFOR-a u Hrvatskoj uz potvrdu suverenitet na cijelom području.

4. 7. 1993.

– Nedjelja. Pod pučkom misom prva pričest. Sv. misu slavi i prvu sv. pričest dijeli župnik fra Janko Ljubos. Ukupno je 77 prvopričesnika. Naši radnici iz Münchena i Stuttgarta poklonili odjeću prvopričesnicima. Lijepo im pristaju, a i drago nam je da su mislili na nas.

– U noći je bilo granatiranja, a nastavljeno je u poslijepodnevnim satima.

– U borbi s Muslimanima na Bokševici poginuli Dragan Šimić, sin Branka i Franjke r. Markulj, rođen 19. 10. 1973. na Humcu, i Mirko Živko–Čiča, sin Frane i Mare r. Barišić, rođen 16. 10. 1963. u Bojskoj, živio u Vučipolju. Bokševica pripada općini Rama.
– Ni u Hrvatskoj nema mira, ali u Jadran je porinut novi tanker "Zrinski".

"Narodna osnovna škola" iz 1887, danas "Muzička škola"

5. 7. 1993.

– Granate padaju po Ciglani i oko Dječjeg vrtića. Pred kućom Stjepana Domaćinovića zvanog Kokan u Bugojnu poginuo od gelera granate Berislav Lovrić, sin Ivice i Drina r. Gudelj, rođen 17. 10. 1953. u Bugojnu. On je od nepune 2 godine prebolio dječju paralizu. Teško je hodao. Usprkos tome završio je ekonomski fakultet i uspješno se bavio slikarstvom.
– U Čaušlijama poginuli nesretnim slučajem: Zdravko Adžaga, sin Stipe i Ivke r. Sekić, rođen 28. 4. 1968. u Medinima; Mario Dadić, sin Radomira i Ljube r. Kasalo, rođen 22. 12. 1971. u Jajcu, živio u Bristovima; Branko Dugandžić, sin Nikole i Ive r. Barbarić, rođen 12. 9. 1933. u Čaušlijama i Marinko Jurišić, sin Josipa i Ljubice r. Adžaga, rođen 24. 8. 1966. u Šenkovićima, živio u Bugojnu.
– Na povratku s položaja prema Šuljagi Josip Mijatović mi povjerava da se privukao čak do četničkog bunkera. Zamalo ga nisu otkrili i

uhvatili. "Oh, Josipe, ti si lud. Ubit ću te! Samo još jednom probaj...", zabrzala sam u strahu, a on se samo smijao na njemu svojstven način. Divan je to i drag mladić.

6. 7. 1993.

– Kao da danas granatiranje ne misli prestati. Šalju ih s Kupresa i Donjeg Vakufa.

– Muslimanske postrojbe granatiraju Vitez. Razorna granata pogodila crkvu sv. Jurja.

7. 7. 1993.

– Pod sumnjivim okolnostima u Sarajevu poginula Mediha, žena generala Sefera Halilovića. Naime, granata eksplodirala na balkonu njihova stana, a susjedi nisu čuli zvižduk dolazeće granate. Vjerojatno nije od Srba upućena.

8. 7. 1993.

– Izgleda da samo mrtvi nemaju šansu ni praštati niti da im se oprosti. Slušam da su gradovi: Dubrovnik, Herceg Novi i Trebinje na sastanku na Debelom Brijegu postigli dogovor o korištenju vode i električne struje.

9. 7. 1993.

– Granatiranje Bugojna se nastavlja.

10. 7. 1993.

– Na izlazu Ulice Đure Pucara u Đerekovu ulicu kod apoteke susrećem zajedničku policijsku ophodnju, i to 2 Muslimana i 2 Hrvata. Među njima je i moj unuk Ozren. Već u Đerekovoj ulici se razdvojiše. Pitam unuka zašto se razdvajaju, a on mi reče: "Čim se odmaknemo od policijske postaje, oni se odmah odvoje i neće s nama patrolirati. Počelo je ovako prije nekoliko dana..."

11. 7. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise tiho slavljene bez naroda.

Pošla sam na misu u 8 sati. Čudno mi, na cesti nigdje nikoga. Samo jedan muslimanski vojnik žuri prema općini.

Kod muzeja se zaustavi džip. Pogledam, naš župnik. "Zašto danas hodaš cestom?", pita me. "Zašto, pa hodala sam i kada su padale granate", odgovorim onako bezbrižno. "Ulazi", strogo će župnik pa nastavi, "Zar vas nisu upozorili da ne izlazite iz kuće. Upravo

se vraćam iz Stožera. Pribojavaju se mogućih hapšenja civila pa preporučuju ostati u kući. Veoma je napeto stanje." "Meni, župniče, nitko nije ništa rekao", odgovorim.

Pred crkvom malo svijeta. Župnik nas šalje kućama i preporučuje da se molimo Bogu. Na župniku se opaža da prikriva ono što zna. Umiruje nas. Blago se osmjehnu i našali: "Moja tajnice, nek nam je Bog u pomoći!" Ja se nisam šalila, ja sam vjerovala kada sam mu odgovorila: "Župniče, ibis, redibis, numquam perires in bello. Bog će vas čuvati!" A strah me. Pođem kući. Saznajem da su sinoć upozoreni svi osim mene. Imali su pripremljene zavežljaje i ruksake i bili spremni bježati prema Crniču. Mene bi ostavili.

Teško mi što mi se tako uzvraća. Znam i tko ih je upozorio! Pitam se sjeća li se djetinjstva? Zar je zaboravio moje jedne cijele ferije izgubljene spremajući ga za popravni. Onda si glatko prošao. Hoćeš li ovaj put pasti, mislim u poštenju? Svi moji grijesi su u tome što sam štitila ugrožene Srbe i primila na stan obitelj kolege Muslimana. Ismijavali su me da štitim četnike i osnivam džamahiriju.

U kući sam popila kavu s Hadžićima. Šutjeli smo. Šutnja nekada sve objašnjava. Predvečer sam po običaju otišla Nadi Brnada slušati HTV na malom televizoru veličine kutije cigareta.

– Danas su Muslimani ubili Vinka Jurišića, sin Ante i Ruže r. Zlatunić, rođen 2. 2. 1942. u Grgićima, nedaleko od njegove kuće, općina Bugojno. Učestale provokacije.

12. 7. 1993.

– Cijeli dan Srbi granatiraju Bugojno. Granate padaju po bojišnicama, po gradu. U prigradskom naselju Kućice granata pala na staru trošnu kuću Pere Jozukića i ubila mu ženu Anku, kći Ive Lučića i Anđe r. Kustura, rođena 1. 1. 1925. u Goruši.

– Bugojanski i donjovakufski Muslimani, razbojnici, istjerali Hrvate iz Švarića i Baline Glavice. Uplašeni Hrvati bježe i iz sela Gornji Boganovci.

13. 7. 1993.

– Granate padaju po gradu. Rezak zvuk i zaglušujuća eksplozija tjeraju nas u podrum.

– Vrata župne kuće širom su otvorena od ranog jutra do kasne večeri. Ovdje jedino nema "radnog vremena" od–do.

– U 23.30 eksplozivom razrušen kafić "Luping", vlasništvo Mihovila Strujića. Taj kafić bio je uz partizansko groblje (nekada musli-

mansko). Sjećam se da nisam smjela reći mami da sam i ja s đacima radila na tom groblju. Izbacila bi me iz kuće. Kada je jedan stari veliki nišan uklonjen, a bio je u blizini sadašnjeg "Lupinga", prepričavalo se: neki stari beg molio sinove da ga, kada umre, pokopaju potrbuške. Objasnio je: "Kada jednog dana po groblju budu hodali vlasi, kauri, lakše će mi biti." Ovaj starac je vjerovao u prolaznost ovog svijeta!

14. 7. 1993.

– Vratila sam se iz ureda nešto ranije. Oko donjeg, kuhinjskog balkona Ismet sa sinovima postavlja daske debljine 5 cm te hrastove i borove grede. Gledam. Šutim. On pita: "Je li dobro?" "Dobro je radi granata, ali žalosno zbog razloga što to činiš." Okrenem se i uniđem u kuću. Bilo mi je jasno da se zaštićuje od vile Gorica, odnosno HVO-a. Očekuje sukobe. Vjerojatno ubrzo.

Župna kuća u Bugojnu

15. 7. 1993.

– Sestra Ankica Tomas, medicinska sestra, zamolila me da pođem s njom u Vrbanju. Ponijela veliki paket hrane nekom Gurbeti što je imao pčele i darovao crkvi vosak. Zaustavili smo se kod njene radne kolegice Selme Hadžibegović i popili kavu. Selmin muž je hvatajući ribu u Vrbasu stao na minu, paštetu, koja mu je po-

vrijedila stopalo. Bilo nam je prijatno: uredna dvorišta, cvijeće, prijazni ljudi. To je u onom dijelu što se skrene desno iza Reufove stare kuće. Ovdje i glavna cesta ima blag zavoj.

Kada smo dolazile, nije bilo nikoga na cesti, ali kada smo se vraćale, nepun sat kasnije, ugledamo kako iza zaklona istrča 6-7 naoružanih mladića u maskirnim uniformama. S. Ankica me pita: "Što ćemo sad?" "Gledaj pred sobom i vozi polako!", odgovorim joj. Gledam ih, gledaju i oni nas mrtvim pogledima. Sestra je u svojoj odori. Ne zaustavljaju nas.

Kako su kola lagano išla, imala sam priliku vidjeti: pogledali su u pravcu Gornjeg Vakufa kao da su iza okuke nekoga očekivali. Samo ne bi se reklo prijateljski. Stajali su s puškom na "gotovs".

16. 7. 1993.

– Petak. Jutros rano autobusima otišlo 35 Srba iz Bugojna preko Livna do Čelebića. Otpratio ih sâm predsjednik HVO-a Bugojna Vladimir Šoljić. Nisam sigurna je li ovaj Vladin izlazak imao cilj zaštititi Srbe ili sebe?!

– Jutro puno neizvjesnosti. S. Ankica se vratila s posla iz ratne bolnice u Kalinu. Nasekirana je. Muslimani sve svoje bolesnike odnijeli iz Kalina u Dom zdravlja.

Toranj nakon granatiranja 16. 7. 1993.

Kažem joj: "Moja draga Ani, ako hoćeš na odmor, ti i s. Kerubina idite danas, sutra nećete izaći iz Bugojna." Nije poslušala. Čeka sutra.

– Žestoko granatiranje. Pogođen toranj crkve i robna kuća "Borac".

– U Glavicama pripadnici MOS-a ubili Stipu Gvozdena, sin Ive i Finke r. Knežević, rođen 17. 12. 1964. u Glavicama.

– Muslimani zauzeli Fojnicu kao i okolna sela.

– Vijeće sigurnosti UN-a traži od Hrvatske da povuče svoje snage s područja (tek oslobođenog) Maslenice i zračne luke Zemunik Donji.

17. 7. 1993.

– Subota. Od jutra sve napeto. Svima misli odsutne. Župnik i fra Bruno šute, sklanjaju se u svoje sobe. Ni svijeta nema puno pred župnom kućom. Čak ni izbjeglice (Muslimani) ne dolaze tražiti hranu.

S. Ankica Tomas i s. Kerubina Kapular ne mogu na odmor. Put prema Gornjem Vakufu blokiran, neprohodan. Veli s. Ankica: "Da sam Vas poslušala i jučer krenula, sada bih bila kod svoje mame i tate."

Samo naš fra Vinko Vujica bez brige šeta hodnikom i moli krunice. Ako padaju granate, među prvima silazi u podrum, ali iza 14 sati, svaki dan, odjeven u "civila" stavlja kožnu kapu na glavu i kišobran u ruku i ide u šetnju pa makar granate padale. Teško mi je gledati kako još samo vegetira, životari. Sreća u nesreći što ima dosta pozitivnih radnih navika i one ga pokreću. Sve mu nanovo pokušati nametnuti da mu bude lakše, uzaludan je posao.

Vratila sam se kući oko 13 sati. Susreo me Mario N. i predao mi pismo od Karmele, njegove sestre. U pismu je bilo 50 DM, moje financijsko bogatstvo.

Pitam Marija šta će biti, a on veli: "Borit ćemo se, tete!" Kimam glavom i kažem: *Dabogda, ćeri, da te beg uzme, ali oko kuće se cigani vrzmaju.* Niste spremni. Danima vam ispred nosa prolaze u Kožaru naoružani muslimanski vojnici, ali se ne vraćaju sa 'straže'. Ostaju i, ako zatreba, presjeći će jedini izlaz Drugoj i Trećoj bojni za eventualno povlačenje. Osim toga Kožara vam je nadomak Gorici. Danima vam u predvečerje lager vrvi od muslimanskih vojnih policajaca. Jeste li se upitali kako oni iz KSC-a prieđu rijeku i dođu do lagera? Bojne su vam u okruženju. Takav raspored vojnih snaga za obranu grada ne bih ni ja baba napravila. Nisam, Marijo, luda. Topovima se napada, a ne brani grad iz Crniča ili Kule. Izgubili ste Bugojno! Ostavimo već 'svršeni' posao."

Pozdravili smo se kao da se opraštamo. Suze! Predvečer sam pošla Nadi i Josipu Brnadi. Imaju mali televizor na baterije pa gledamo program Hrvatske televizije.

Samo što sam unišla u kuću, gužva na cesti. To je odmah kod mosta na Okašnici gdje se put produžuje Vrbanji, a na desno prema Crniču. Vojska ne da nikome preko mosta. Ja hoću kući pod svaku cijenu. Provlačim se njivom uz rijeku do Klarića kuće i kroz njihovo dvorište izlazim na cestu. Naša me vojska zaustavlja.

Tvrdim im da mi je kuća blizu. "Eno, vidite je", lažem i pokazujem tuđe kuće. Ne dam se smesti. "Hajde, požuri!", odobre mi prolaz preko Okašnice. Žurim oborene glave, ali ispod oka razgledam: kraj Bošnjakove kuće u krumpirima i u groblju leže vojnici sa uperenim puškama. Na kacigama graničice zadjevene. Ja požurim. Žurim, žurim, a ne bih znala reći ni kamo ni zašto. Znam samo da sve moje biće hoće, želi kući.

Saznajem da je ova gužva vojske bila zato što su u Vrbanji u autu zaustavljeni i ubijeni Mijo Vučak, sin Marijana i Lucije r. Grabovac, rođen 10. 11. 1965. u Ždralovićima, i Miroslav Telenta, sin Dragutina i Pavke r. Tomić, rođen 4. 8. 1966. Bili su u kupaćim šorcevima i vraćali se s bazena.

– U Vrbanji izvršena odmazda nad muslimanskim civilima i vojnicima zbog današnjeg mučkog ubojstva Mije Vučka i Miroslava Telente.
– Sestra Pavka Dujmović nije se mogla vratiti u Gračanicu. Ostala je u Bugojnu u župnoj kući. Svi prolazi iz Bugojna danas su hermetički zatvoreni.
– U Ženevi došlo do sporazuma Tuđman–Milošević o otvaranju Masleničkog pontonskog mosta. Dogovoreno da jedni druge ne napadaju.
– Ulazimo u noć neizvjesnosti!

18. 7. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise su zakazane u redovno vrijeme. Otišla sam na misu u 8 sati. Svećenici nam preporučuju da se raziđemo kućama.

Pred župnom kućom vidim Marijana Vučka i njegova sina Ivicu uplakane. Kažu da su im jučer u Vrbanji Muslimani ubili Miju. Znala sam da je jedan Mijo Vučak poginuo, ali nisam znala da je Marijanov sin.

U jednom momentu sve mi postade prazno, nestvarno, izgubljeno. Učini mi se kako gledam "kap" u padu kako se primiče "užarenom saču", što bi narod rekao za presudne momente. S Marijanom sam godinama radila u "Špediciji", ali sada ne nalazim riječi utjehe. Riječi mi zapele u grlu. Šutim. I šutnja je ušutjela i samo srce ubrzano kuca pred nepoznatim strahom i izgubljenošću.

Župnik fra Janko sprema se na misu u Bristove. Prije nego što je unišao u džip pitam ga ili, bolje rečeno, molim: "Kako bi bilo da ne idete od kuće?" "Ja sam svećenik, Katice...", reče i zatvori

vrata džipa. Zastidjela sam se zbog svoje malodušnosti. Moje su brige bile velike. Molila sam Boga da ga čuva, jer naš župnik mora proći kroz muslimansko naselje. Brižnim pogledom pratim vozilo dok se ne izgubi iza Ivića kuće.

U Bristovima ga susrela majka ubijenog Marija Dadića (ubijen 7. srpnja 1993.) i, onako sva očajna, pita: "Župniče, neće mi Bog uzeti i drugog sina?" Župnik je tješi, a pun je pritajenog straha.

Kada je preko Kandije, zbog zatvorenosti mosta na Vrbasu, došao do motela "Ribnjak", među četvoricom poginulih mladih bojovnika bio je i Mladen. Za samo 15 dana jedna majka izgubila je dva sina, a više nema djece. To je rat! Dok mi je to pričao, suze su mu ovlažile oči.

Krenem kući. Nigdje nikoga na cesti. I granate utihnule! Kod kuće me na ogradu naslonjen čeka Dane Kovinjalo i moli: "Katice, ako pođeš kuda, ne ostavljaj mene i moju Jelicu. Mi ne želimo ostati iza tebe." "Ne bih vas, Dane, ostavila, ali ja neću nikuda iz Bugojna. Ovo je zadnja odluka", kažem mu.

Ismet, kolega što stanuje u mojoj kući, također moli: "Nemoj nas, Katice, ostaviti. Branit ćemo jedni druge..." Gledam ga i kažem: "Ismete, danas samo dragi Bog zna tko će koga braniti i obraniti. Ja samo znam da neću nikuda. Ostajem na svom ognjištu...!" "Razumijem i poštujem", nadoda Ismet.

Pred podne sam bila u Vrbanji odmah iza mosta na Okašnici. U jednoj kući put Crniča leži mrtav u sanduku Mijo Vučak. Htjela sam biti na pokopu, ali okupljanje naše vojske na cesti upozorilo me da požurim kući.

Kao i sinoć, opet mi ne daju prijeći most. Laž mi pomaže. Govorim da mi je kuća odmah iza mosta i požurim. Ne okrećem se. Nešto jako, čudno vuče me kući. Što ako je ovo moj posljednji dan u životu na slobodnoj bugojanskoj zemlji?

Poslijepodne došao moj školski kolega Safet Kršlak i pozvao me svojoj kući. Kaže: "Dijana (njegova mlađa kćerka) napravila voćni kolač i poslala me po tebe. Hajmo na kafu." Pođem, ali ne radi kolača ili kave, već da, možda, izmijenimo koju riječ.

Šutimo putem. Više lagera skrećemo puteljkom preko livade. Iza ograde hitro izađe muslimanski vojnik s uperenom puškom. Zastade kad ugleda Safeta. Safet je bio viši časnik donjovakufskih muslimanskih vojnika. On reče stražaru da sam ja njegova školska kolegica i da mi je kuća uz lager. Nisam sigurna jesu li se pogledima dogovarali, ali imala sam dojam da me je Safet njima

predstavio kao "osobu koju ne smiju dirati". Pravim se da ništa ne razumijem.

Kolač je zaista bio voćni, onaj što ja volim, ali neće niz grlo. Ne mogu ni kave. Jedni drugima imamo što reći, ali šutimo. Pozivam Dijanu da dođe k meni, ako se boji biti sama, dok joj je otac na dužnosti. Ona zahvaljuje i kaže da će ostati u kući. To mi je bilo dovoljno za razumjeti da će se bar dio Hadžalića Ograde nalaziti pod kontrolom muslimanske vojske.

Odlazim. Safet me prati do blizu moje kuće. Šutimo. Šutimo i dok se na rastanku gledamo. Pružili smo ruku i prijateljski stegnuli. On je ipak rekao: "Nemoj izlaziti, ostani u kući!" Procijedila sam: "Prašćaj." To je ruska riječ, kojoj je pravo značenje: oprosti ako se više ne vidimo. Razumio je. Prije 37 godina smo maturirali i polagali ispit iz ruskog jezika.

Lagano cestom idem kući i drago mi što mi nije ništa riječima rekao o mogućem napadu svojih. Da je rekao, ne bih ga cijenila ni k'o običnog cuku. Ni ja o svojima ne bih njemu rekla. Svoj se ne izdaje, makar se idejno s njim i ne slagali.

Ulazimo u noć punu straha i neizvjesnosti. Na lageru kod moje kuće pucaju iz pješadijskog oružja, kao da time daju neke signale. Odjekuju i granate. Bože, gdje mi je moj Ozren, gdje je moj Pero, pa Dragan, Mario, Zvonko generacijin? Čuvaj mi i zakloni moju dicu. Silazim pod stepenice. Tu ću noćiti na pripremljenom ležaju, nema sumnje, sukob je počeo: netko će noćas ovladati gradom. Muslimani ili Hrvati.

Priželjkujem da to budu moji, a onda me uhvati panika. Rekli su mi neki da će ove moje Muslimane u kući likvidirati. Iako sam im rekla da ću ih bombama braniti, a zadnju sebi ostaviti, pribojavala sam se upada vojnika u kuću. Vjerojatno ću se bar u podsvijesti sjećati susreta s hosovcima u svibnju '92. Noć je zavladala. Na moment čovjek osjeti dah smrti, osjeti prisutnost smrti, kako i u našu kuću zaviruje i traži žrtve da ih pridruži obilnoj žetvi.

– U Čipuljiću kod škole "Vojin Paleksić" muslimanski vojnici zaustavili moju sestričnu Ankicu i muža joj Vladimira Gvozdenovića, zatim Ljubicu Veber, Milisavu Ćesić i Ratka Budimira i zatvorili ih u podrum škole. Oni su to popodne šetali lagano obučeni. Vladimir je čak bio u samoj potkošulji.

19. 7. 1993.

– Ponedjeljak. Cijelu noć puca na lageru. Smjenjuju se rafalne i topovske paljbe. Čuju se i koraci oko kuće. Ne znam jesu li naših

ili muslimanskih vojnika. Strahujem za Ismetovu obitelj. Ne pada mi na pamet da bih ja mogla biti ugroženija, pa ja sam u svom gradu!

Rasviće se. Isto stanje. Sâma sam pod stepenicama kao pas čuvar. Lupa na ulaznim vratima. Protrnem. U jednom trenu osuši mi se grlo, nos. Ne mogu govoriti, ne mogu disati. Srce hoće iskočiti iz grudi. Tražim svoj šlafrk-ogrtač koji sam mislila dati neni Remzi da, ako upadne naša vojska, mogu reći da mi je to baka. Ogrtača nema. Lupa još jače. Ustajem. Moram otvoriti ulazna vrata. Otvaram, a pred vratima tri naoružana vojnika.

Kuća Katice Nevistić

"Selam alejkum!", pozdravlja mršavi vojnik na vratima i dodaje: "Trebamo Nevistić Katicu privesti u komandu na informativni razgovor." "Ja sam Katica, ali neću ići nikuda", odgovorim. Na ogradu vanjskih stepenica naslonio se debeli vojnik zarastao u neurednu bradu, a preko prsa mu u unakrst redenici sa streljivom. Treći se naslonio na štok, okrenuo mi leđa pa mu nisam mogla vidjeti lice. Vjerujem da je netko meni dobro poznat. Možda ih je on i doveo.

"Mi ćemo te morati silom odvesti", nastavlja mršavi vojnik. Neke se stvari i događanja mogu razumjeti samo ako se dožive! Zato razumijem svakog tko mene ne može razumjeti kada kažem da su mi odluke bile brže od razuma: pomislih da su sigurno svećenike pozatvarali, a budući da radim u župnom uredu, hoće uzeti moju izjavu, nadodati što hoće i to koristiti protiv njih, pogotovo protiv našeg župnika fra Janka. Čini mi se da još nisam odlučila što ću učiniti, a čujem samu sebe kako govorim: "Mladiću, opet ti kažem da neću ići nikuda. Ti danas imaš vlast. Možeš me i ubiti. Ako to učiniš ovdje u kući, na mom ćeš me pragu ubiti. Ako me izvučeš pred kuću, ubit ćeš me na mojoj djedovini. Ići sigurno neću!"

U taj čas iz svog prizemnog stana izađe Ismet i žena mu Ševala. Sigurno su iza vrata stojeći shvatili da su njihovi vojnici pa ih

pitaju o čemu se radi. Kada su im rekli da su došli mene odvesti, Ismet odlučno stade ispred mene i reče: "Samo preko mene mrtvog. Ja sam izbjeglica iz Donjeg Vakufa. Ovdje imam dvije sestre udate, situirane, ali mi nijedna ne dade ni kašiku, a kamoli da me je pozvala da stanujem kod nje. To je učinila samo Katica, moja školska i radna kolegica: dala mi je stan, stvari, dijelila s nama kašike i tanjure, hranila nas. Ona je moja prava sestra. Ševala, hajde oblači majku. Ako hoće Katicu na silu odvesti, onda idemo s njom kućile, bez nas je nećete odvesti..."

Zbuniše se. Mršavi vojnik pita debelog: "Šta ćemo?" Debeli gleda pa kaže: "Kad je tako, j... ga, nismo je našli. Jedno više-manje", i okrenu se da siđe niz stepenice. I onaj naslonjeni na štok ode a da se i ne okrenu. Mršavi gleda, gleda, a onda stavi desni dlan na čelo, usta i prsa, pruži mi ruku i veli: "Hejvala, svaka ti čast", i ode.

Ismetu kao da spade s ramena veoma težak kamen. Sjede na stepenice i umorno reče: "Što nisi zvala mene kada su pokucali?" "Šuti, Ismete, molim te! A da su bili moji, što onda? U jednakim smo govnima meni se čini. Tko zna tko će nam sve dolaziti na vrata. Hvala vam za danas!", kažem mu.

Meni je bilo važno ne prijeći praga kuće, jer tada bi me mogli odvući. Došli su s đavolskom zlom namjerom i nisu mogli prijeći praga: iznad ulaznih vrata, kada sam kuću pravila, dala sam uzidati križić i kipić sv. Ante. Ja čvrsto vjerujem u moć križa i ne znam to riječima objasniti.

Ne izlazimo iz kuće. Puca na sve strane. Odjekuju rafalni hici, ali i prodorne topovske granate. Po brzini eksplozija zaključujem da puca i iz VBR-ova. Možda mi se samo čini, ne znam... U prizemlju sam sa Ševalom, Ismetom i majkom Ševalinom. Njihovih sinova Asafa i Tarika nema kod kuće.

Povremeno odem u svoj stan na katu. Pazim da me kakav metak ne pogodi dok gledam kroz prozor.

Užas! Gori mlin, kuća Stane Marić i kuće Hercegove, kako smo ih zvali jer su oko 1925. doselili iz Hercegovine. U toj kući provela sam najljepše dane djetinjstva i puno, puno puta dobila divnog pšeničnog kruha. Za mene je to bio kruh kao naš na Božić, jer mi smo jeli ječmeni kruh.

Gori štala Živka Čondića i poslovna prizemna zgrada Ivana Čondića u kojoj je bilo istureno Caritasovo skladište hrane.

Gledam prema lageru. Na Hadžalića Ogradi gore kuće Ivice Marinovića i Rudolfa Plešnara. U istom pravcu, također na Hadžalića

Ogradi, gore još dvije kuće negdje u blizini kuće Mije Turbića. Možda je čak Mijina kuća, ne znam, nisam sigurna.

Dok gledam te zapaljene kuće, čujem u upravnoj lagerskoj zgradi glasove mojih susjeda. Razabirem glasove: Lucije Mihaljević, moje generacije, Joze Jurčevića, Ivana Čondića, Branka i Željke Lovrić i drugih. Pomislim da su ovaj dio ponovno zauzeli naši i da su okupili naš narod da ih zaštite, a bude li potrebno, da ih lakše evakuiraju prema Crniču. Odjednom poželim poći k njima.

Pridem bliže prozoru s namjerom da ih doviknem. Iza leđa me zgrabi Ismet, povuče i dosta ljutito povika: "Ne. Katice, šuti! Mi ne znamo čija je vojska oko nas. Možemo samo nagađati. Hoćeš mi poginuti?" Povede me k njima u prizemlje.

"Čekaj, ubiše Melankinu krmad", vičem ja i slušam prodornu skiku krmadi. Onda opet rafal i prigušeno roptanje krmadi. Za mene svake nade nesta! Oni su osvojili sve oko nas i dalje!!! Šutimo oboje i stojimo u mom hodniku. Dođe njegova žena Ševala i kroz suze viče i lomi ruke: "Ah, otjeraše naše komšije preko bašće, Bog im ne do!" Provirimo između dasaka kojima su prozori zaštićeni; svi žurno idu preko naše i Božine bašte. S njima je i Stipo Knežević koji boluje od raka na plućima. Suze mi same teku. Nema riječi, nema jecaja, samo pitanje: zašto ti osta? Ne, neću ostati, sa svojima ću pa makar to bilo u smrt!"

Primiče se noć. Pucnji ne prestaju. Smjenjuje se rafalna i topovska paljba. Nekada bi se i sustigle, nekada jedna drugu nadjačavale.

Opet ležim pod stepenicama. Ovako nesmetano mogu suze blažiti rane u srcu, u duši. Pitam se je li moje Bugojno za Hrvate postalo novi Bleiburg? Vi ste u Bleiburgu u općem kaosu, ostavljeni u okruženju nestali. I mi smo ostavljeni u okruženju. Anto moj, Ljupko moj, vama je bilo još gore. Prevareni ginuli ste na tuđoj zemlji. Možda ni ja, posljednja od nas dvanaestero, neću dočekati jutro, ali na našoj sam zemlji, na našoj sam očevini kojoj ste se tako željeli vratiti. Da, na našoj sam zemlji makar je sada pretvorili u tuđinsku, krvavu...!

– Policija se povukla iz Gaja u Kalin. S njima krenuo i narod. Što će jesti bolesni i ranjeni, što vojni policajci, obični i sklonjeni narod? Neki dan je dolazio policajac iz Kalina i tražio iz Caritasa da im damo konzervi i druge hrane koja može stajati. On tvrdi da se Stožer ništa ne brine i da oni imaju samo pića.

20. 7. 1993.

– Ovo je jedna od mojih najbeznadnijih noći u životu. Sama poput otrgnuta lista što ga grubi vjetar vitla, vitla. Ništa mi nije na

dohvatu za što bi se čovjek uhvatio da ne potone. Samo molitvu ti nitko ne može uzeti. Mogu ti zatvoriti usta, ali srce, um će tiho ponavljati vapaje dobrom Ocu. On ih neće odbiti, On ih ne može odbiti, jer je jedini kadar prepoznati kada su iskreni, iz dna duše. Očajna sam. Ne znam gdje su moji, jesu li i njih pohapsili? Ne znam je li mi i mlađi unuk obučen? Ne znam gdje mi je stariji unuk Ozren, posljednje što znam je da je na osiguranju Gaja. Ne znam ni što je s mojim Perom, znam samo da je prije tri-četiri dana mobiliziran u Treću bojnu HVO-a. Šta on zna o pravom gerilskom ratovanju? Iz aktivne vojske došao je prije više od dvadeset godina. Bože, Bože, ne ostavi nas, čuvaj mi svu moju dicu, Ti znaš da su mi najbrojnija.

Ustala sam rano, bolje rečeno izvukla se ispod stepenica iz svog brloga. Odmah kažem Ismetu da ja neću ostati s njima i da ću ja ići tamo kamo su odveli naše susjede.

"Ma nećeš ti nikuda! Ako treba, vezat ću te!", zaprijeti mi Ismet. U meni suknu pritajena mržnja: "Koga ćeš ti vezati na mojoj očevini, u mojoj kući?" J... te tvoj Alija!", omaknulo mi je kao nikada ranije. Ne zastidih se, već nastavih: "Ja vam ne pripadam, hoću svojima pa makar to bilo u logor..."

Žalosno, al' istinito: nisam govorila običnim glasom. Bili su to poživotinjeni krikovi. Uplašila sam Ismeta. On je tih čovjek. Takvom je i mene znao. Sada me ne prepoznaje. Izvinjava se, stišava me, ali ja ne odustajem: "Zovi svoje vojnike neka me vode mojima ili ću izaći na cestu, i znaš da će me netko ubiti."

S kuhinjskog balkona Ismet zove muslimanskog vojnika. Jedan crvendać k'o koza preskoči visoku žičanu ogradu što dijeli moj posjed od lagera. Utrči u kuću i pita: "Koga treba odvesti?" Čini to sa zadovoljstvom kao da jedva čeka da nas bude manje.

Ismet pokazuje mene. Mladić-vojnik gleda me s čuđenjem: "Koga? Zar teta Katicu? Njoj ne smije pasti ni dlaka s glave." Gledam ga i kažem: "Mladiću, ja tebe ne poznajem! Hoću ići svojima!" "Kako me, bona, ne poznaješ? Mom si bratu Enesu dala Brunin stan, hranila nas, proljetos nam dala i bašče, a kada smo bašču kopali, donijela si nam i kahvu... Mi ćemo se tebi kad-tad odužiti...", nastavio je on.

Prekinem ga i pitam: "Ako mi se želiš odužiti, imaš priliku danas. Vodi me tamo gdje je moj narod. Ja pripadam samo svom hrvatskom narodu i neću ni s kim osim sa svojima pa makar to bilo i u smrt", govorim mu i gledam ga u oči. Iz džepa vadim meni veoma drag džepni nožić koji me veže za dragu osobu i

uspomenu. Pružam ga tom vojniku, Edinu Opardiji, želeći ga pridobiti.

Edin zbunjeno gleda i pristaje.

Ismet me ponovno pokušava zaustaviti i kaže: "Odustani, Katice, tako ti Boga. Znaš li u što me dovodiš. Šta će mi reći Perica, Ozren, Dragan, Mario (sve vojnici, moja opaska), šta svi tvoji ako ti se šta desi." "Bez brige, ostavit ću pismo za njih: velim i počinjem pisati cedulju: dragi moj Perica, Ozrene, Dragane, Marijo! Jučer su dolazili muslimanski vojnici po mene da me vode na informativni razgovor u komandu. Nisam htjela ići, a nisu me dali ni Ismet i Ševala. Kada su poslijepodne odveli naše susjede nekuda, ne znam da li u logor ili u smrt, odlučila sam poći za njima. Nemojte kriviti Ismeta, nemojte kriviti ni mene: ja pripadam samo svome hrvatskom narodu i neću ostati s Muslimanima. Želim poći za svojima ma kuda ih odveli. Pokušajte me shvatiti: imala sam ponosa s 10 godina, nemojte očekivati da nemam sa 60 godina. Sve vas voli vaša tetka."

Cedulju, ludo moje i veoma nepromišljeno pismo predam Ismetu kao i 50 DM, prsten i akntašnu s papirima. U četiri oka kažem: "Ismete, ne znam hoću li se vratiti. Ovu tašnu, ako se ne vratim, kad-tad predaj fra Janku ili nekome od mojih bližih. Ako mi to učiniš kako te molim, sve ti moje halal, ali ako mi ovo ne sačuvaš, sve ti haram bilo."

Znala sam da se kletve boje pa sam zato tako kazala. Papiri u tašni su se odnosili na poginule u Drugom svjetskom ratu. To je dug i veoma naporan rad, pogotovu što ne bih imala priliku početi ispočetka, budući da su neki od očevidaca već mrtvi.

Oblačim se dosta lagano kao da ću u šetnju a ne u zatvor ili ... Polazimo. Upozorava me da prijeđemo na drugu stranu ceste da me ne pogode snajperisti s Gorice. "Odmakni se ti od mene da tebe ne pogode. Tko će me odvesti do mojih..."

Prolazeći kraj Melankine kuće vidim krvav trag kroz dvorište, kroz dvorišna vrata i nogostupom do rijeke. Da nisam jučer čula pucanj, a onda skiku i roptanje njene krmadi, čini mi se da bih sada poludjela bojeći se da su mi ubili Marija ili Dragana.

Edin me vodi u općinu. Stražari gledaju i kao da znaju da dolazim. Čujem: "To je ona što je sama tila u zatvor. Budala neka." Pravim se da ne čujem. Zadnji stražar otvara vrata sale, nekada kristalne, sada sale oplakane. Moj pratilac Edin vodi me do navrh sale, spušta cijev puške na svoje stopalo. U tom momentu puška opali

i metak mu prođe kroz cipelu i stopalo. Protrnuh. Uplaših se da će i druge pobiti zbog mene. Edin bez riječi odskakuta na jednoj nozi. Ostade krvav trag kroz salu. Vojnici upadoše. Kada su saznali o čemu se radi, izađoše. Jedan vojnik donese brisač i pokupi krv. Pogleda me mrko, bez riječi.

Kada prođe prva bura, ja sve tegobe zaboravih i osjetih se najsretnijim čovjekom toga dana: sa svojima sam! Gledam onaj ćošak gdje je bio podij, bili mikrofoni. Sala puna probranih i pozvanih gostiju. Tu je moj razred, počasni razred prvih bugojanskih maturanata. Prisutni su i neki od naših nastavnika i profesora iz daleke 1948/49. školske godine. Slavi gimnazija svoju jubilarnu 30. obljetnicu.

Bilo mi je određeno da se obratim svim generacijama bugojanskih maturanata. Govorila sam kratko, ali iz prvog reda ustala je stara učiteljica gospođa Melanija Babić, prišla mi i zagrlila me sa suzama. Moji iz razreda također. Vjerujte mi: nisam se osjećala sretnom. Vjerojatno mi je laskanje godilo, ali to nestane iz srca, iz života i samo ga, kao danas, iščeprka usporedba s novim događanjima. Prava sreća, neprolazna vezana je za druga živa bića i neprolazna je. Sreća se nekada mora sama ukloniti nakratko: nekada je iz naših života jednostavno grubo odgurnu, ali i sjećanjem na drage osobe u razgovoru "sam sa sobom" vraća se...!

Danas stojim na istom mjestu, ali ne kao počasni gost, već kao uznik! Nema ni drage gospođe Melanije, Srpkinje, da me bar zagrli. Oko mene su moji Hrvati, ali samo slušam: "... budale žene, ja ne bi..." Opet sam sama, neshvaćena, kao da pripadam drugom svijetu. Ali stojim uzdignuta čela, zaista sretna, ponosna na svoj narod iz kojeg sam ponikla i sada mu se pridružila!

Razgledam po sali. Moji susjedi Maloseljani Hrvati i Srbi kao da su se preselili ovamo. Iz najužeg susjedstva, osim Ivana Čondića, ne vidim nikoga. Ivana su odvojili za ovdje, a ostale poslali u kuću Vlade Kolovrata kod Srednjoškolskog centra.

Ovdje ima puno zatvorenih. Ima i vojnika. Ja poznajem: Stipu Nevistića rođ. 1907, baku Mandu Vulić rođ. 1906, Miru Ištuk, Ljupka i Miru Tomas, Stojana i Stoju Erak i sina im Stojana mlađeg, Antu i Nadu Božić, Ljubišu Gajicu, Smilju Đogatović i muža joj, Anu, Ivana i Tereziju Kolovrat, Marinku Kolovrat, Mariju Trogrlić, Ivicu i Miciku Šarić, Vladu, Milu i Elzu Tomas, Željka Tabakovića, Stanka Đurina, Davora Tomića.

U podne nas vode na ručak u podrumsku salu. Dok smo silazili niz stepenice, pogled mi se susretne s poznatom osobom koja je upravo izlazila iz sale. Obori pogled i prođe kao da me ne vidi. Mene teško pogodi saznanje da prijatelji nestaju....

Vratili smo se opet u salu. Svrstavamo se u grupicama, ali ne po rodbinskoj vezi, starosnoj dobi ili poslu koji smo obavljali. Sada se traži samo bliskost duše...

Ilindan je. Kako je sada u Kandiji? Vjerujem da i kod njih ima dima baruta, straha i neizvjesnosti, ali se nadam da će Kandija, Gračanica i Crniče ostati oaza otpora. Bristovi će pasti, previše su se hvalili. Misli mi odlutaše u prošlost. Kandija na Ilindan! Bogate sofre, igre, plesovi i kola. Cure su se godinu dana spremale za taj dan, bio je to za mnoge i dan prvih ašikovanja...! Uhvatim samu sebe da se smješkam. A onda pogledaš oko sebe: uznici!

Dan nikada proći. Granate nas prisiljavaju da se sklonimo za zid.

U sumrak ulaze stražari s popisima. Potpuni muk. Prozivaju, a nikoga među nama. Prozivaju i mog mlađeg unuka Ognjena Gvozdenovića, pa Hrvate i Srbe koji su davno otišli u inozemstvo ili 1992. u Srbiju.

Noć. Odsjaj plamena na suprotnom zidu goni nas da pogledamo kroz prozore: netko viče da gori Pošta i velika Zelića kuća. Nismo sigurni.

Nema svjetla. U grupicama se spremamo na spavanje na razne načine: neki na stolovima, neki na sastavljenim stolicama, neki na itisonu. Mene zapalo na parketu. Molim M. K. da mi dopusti da samo naslonim glavu na njenu deku. Preko volje mi je dozvolila.

San ima svoj čâr i moć: nekoga brzo savlada i utihnu kao da nestade; netko hrče i nasmijava okolinu; netko brižan prevrće se uz uzdah. Samo naša mladost zaspa i ne okrenu se. Blaženo usnuše. Divno ih gledati pa makar i u polumraku. Granate i puščana vatra svu noć se smjenjivahu. Katkada se i sustižu!

Bože moj, gdje su mi djeca? Zna li moja Ankica da joj traže mlađeg sina? Tek je navršio 16 godina!

– Kada je iz "Ljubljanske banke" javljeno vojnicima HVO-a u hotelu "Kalin" da se neće moći dugo braniti, a zapovjednik im sa slobode iz Stožera na Gorici prijetio smrću ako se predaju, Anto Markulj, koji je bio izuzetno hrabar i pošten branitelj, cijenjen i voljen od mlađih, okupio je 20 dobrovoljaca. Pokušali su izaći iz Kalina, a namjera im je bila probiti se preko ulice Prvog maja do Ljubljanske banke. Uzalud. Zasuti mecima morali su se povući,

tada im je poginuo Anto Augustinović, sin Stipe i Marije r. Galić, rođen 27. 4. 1971. u Košu, živio u Drvetinama.

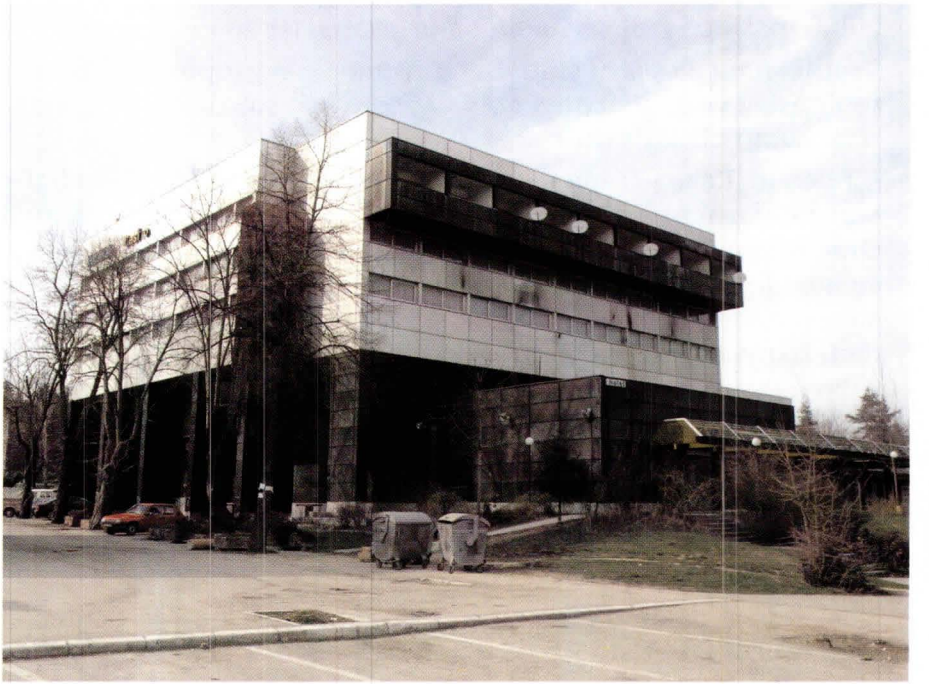

Hotel "Kalin"

21. 7. 1993.

– Budimo se. Škripa i lupa stolicama budi i najveće pospance. Stariji teškom mukom "kupe kosti" s poda i skoro četveronoške ustaju. Umorni smo, nenaspavani. Ravan i tvrd itison, parket ili pločice sve nam noćas kosti prebrojali.

Moj rođak Stipo Nevistić cijelu noć šetao po sali. Drugi se ljutili. Jutros ga pitam zašto je hodao, a on mi stidljivo povjerava da ima upalu prostate i zato velike probleme s mokrenjem. Kako nam noću ne dozvoljavaju ići u WC, on se našao u mukama. Govorim mu: "Stipo, budi razuman. Prostata je kao i nos, uši i bilo što drugo dar Božji i čemu stid. Večeras nemoj zvati stražara, već mokri u te velike ukrasne posude s cvijećem!" "Kako ću, vik ti tvoj, zar nije sramota i grijota?", pita i smješka se Stipo. "Ne, Stipo, nije grijeh. I u ovu zgradu, i u ove posude uložili smo dio života kroz samodoprinos. Još je manje naša sramota, jer nismo krivi što smo kao zvijeri ovdje zatočeni. Poslušaj me, ne zadržavaj mokraću, zatrovat će ti organizam pa ćeš udariti u muku...!" Tako smo riješili Stipin problem.

S nama je i sin Ante Pavlovića, bivšeg direktora Komunalnog poduzeća. Slabo pamtim imena, mislim da je Dragan ili slično. Mladić drag, veoma osjetljive duše, nježan i tužan. Dok šetam salom i tiho molim, pridruži mi se. Pričamo o njegovom ocu jer ga znam još iz gimnazijskih dana.

Pridružuju nam se i drugi mladići. Njih zanima što mislim kada će nas pustiti iz zatvora. "Ako ne sutra, onda brzo. Bit će to sporazumno. Što mislite što bi s nama bilo kada bi naši iznenadno udarili...?", tješim ih, a ni sama ne vjerujem u oslobođenje otkako sam preko skrivenog tranzistora čula da su komunikacije preko Gračanice prekinute.

Da ih ohrabrim, a više da ne moram odgovarati na pitanja, počnem citirati dijelove junačkih pjesama iz Nazorova ciklusa "Hrvatski kraljevi".

Slušaju pažljivo. Onda se netko opet s uzdahom vrati u stvarnost i kaže: "Ma bili smo mi uvijek kukavice..." Sa smiješkom odgovaram: "... Arpade, ti si vjetrina što hara, a ja sam hrašće jedro i stoljetno na koje uzalud vihor se obara. Ti bijesan rušiš, a ja vedar zidam. Ti kô zvijer banu da moriš i kolješ. Ja od zla branim, ljute rane vidam. Za ime što me pitaš, barbarine? Čuvar sam vjerni ognjišta otacâ, lav stražar rodne rijeke i doline. Susjede, dom si na drugom brijegu gradi! Prohtje li se tebi jednom natrag, znadi, tu ćeš me naći, čekam te na Dravi!..." Oduševljeni traže da ponovim.

Umorni od tjeskobe i neizvjesnosti, od sumnje da smo izdani, počinju tvrditi da smo uvijek imali izdajice. Potvrđujem, ali dodajem: "Čujte što Petar Svačić kaže", i citiram: 'Mađaru, strijelu napni, u rog puhni! Hrvat svaki izdajica nije. Krvi će kaplje da kô biser siju na čelu mome na hrvatskoj kruni.' Nazor preko starog biskupa upozorava Kolomana: 'Kralju, mrce štedi. Rodna ga zemlja drži na grudima kô pečat, on tuđu zemlju ne uvrijedi!' Djeco draga, mi Hrvati imamo puno mana, ali ne ginemo na tuđoj zemlji kao osvajači, već kao žrtve. Sjetite se Radića. Glave gore!"

Već je sumrak. Ovakve teme odvukle su nas u prošlost i, makar nakratko, oslobodile nas sadašnjosti.

Čovjek je najzapetljaniji Božji izum. U njegovu srcu, duši, pamćenju ništa ne nestaje. Sve je pohranjeno, pritaji se, drijema i u odgovarajućem trenutku bukne poput užarene lave iz vulkana. Ove pjesme učila sam školske godine 1944/45. Skoro prije 50 godina. A danas, za muku, sjetih ih se i njima pokušah utješiti ove mladiće!

Bože dobri, vodi nas sviju, i prijatelje i neprijatelje. Samo s Tobom moći ćemo naći pravi put. Mi to bez Tebe ne znamo. Sve nam se izmiješalo: želje postale brže od mogućnosti, osjećaji dominiraju razumom, pamet nam se petlja u Božje planove, a kada trebamo odraditi svoj dio, zadrijemamo i prepustimo se nepromišljenosti. Bože ne ostavi nas!

Uniđoše četvorica snažnih vojnika s nekim željeznim prstenovima na prstima. Sve naše oči prikovaše se za njih. To je oprema za premlaćivanje rukama. Odmah uzviknuše, a ruke poviše u laktovima kao da će prvoga povaliti i tući: "Za dom spremni!... ko je to reko, ko je to reko... govorite...", povikali su i počeli se približavati grupi muškaraca. Spontano smo ustali i pošli njima. Netko je povikao: "Zovite stražu! Ako smo krivi, neka nas pobiju, ali ovog provociranja je dosta..." Stražari, sami su ih pustili među nas, odvedoše ih. Neki su u njima prepoznali bivše HOS-ovce. Došli su provocirati, a možda i koga "kroz ruke probaciti". Novo saznanje o našoj stvarnosti.

Polazimo na počinak. Gotovo svi idu gdje su i sinoć spavali. Škripe stolovi i stolice dok od njih prave ležajeve. Ja se nadam da ću i večeras moći nasloniti glavu na deku M. K. Ali ne bi tako. Jednostavno mi je rekla da ako ja naslonim glavu na okrajak deke, ona se neće moći dobro umotati u deku. Tužno sam je gledala. Šutjela sam. Stara teta Marija Trogrlić zovnula me da legnem kraj nje i pokrila me svojom kućnom haljinom.

– U Bugojnu ubijen Miro Kolovrat, sin Alojzija i Ane r. Tomić, rođen 8. 9. 1945. u Bugojnu. Kako je ubijen? To zna policija. Miro je bio na osiguranju Impove robne kuće u Bugojnu. Kada se predao, zatvorili su ga u gimnaziju. Često su ga izvodili na ispitivanje i prisiljavali da traži od vojnika HVO-a u "Ljubljanskoj banci" da se predaju. On nije mogao znati gdje je trezor "Ljubljanske banke", a to je Muslimanima bilo važno. Zatvorenici iz gimnazije tvrdili su da je Miro od straha bio pred slomom živaca.

Nakon saznanja o ubojstvu Mire Kolovrata sjetila samo se i obitelji Ivana Kolovrata. Njegova žena Mara Kolovrat r. Zrno, sin Dragutin i kći Jela ubijeni su u Drugom svjetskom ratu. Mara zvana Kupreška, jer je rodom s Kupresa, velikim je trudom hranila i školovala svoju djecu.

Radila je po gospodarskim kućama. Nekada je donosila orahe i čistila ih noću kod kuće. Ako bi joj prijateljice pomagale, molila ih je da ne pojedu ni komadić jezgre, jer: "Gazdarica mi je izvagala orahe, a sutra će ljusku i jezgru. Što ću ako bude falilo?", govorila

bi Mara. Do zadnjeg trenutka njezina života gazila je nepravda silnika...!

Maru su 1942. četnici zaklali na drinskom mostu u Foči, kada je to kći Jela vidjela, skočila je u Drinu i utopila se. Jelu je Drina izbacila na obalu. U stisnutoj šaci držala je mali križić. To su očevici ispričali njezinom bratu Dragutinu. Slušala sam ga kada mi je pričao ujesen 1944. u Zagrebu. Već sljedeće godine njega su u Zagrebu zarobili partizani, užasno mučili i strijeljali 25. 5. 1945. godine.

– U večernjim satima u Bugojnu izgorjela "Ljubljanska banka".

Ostaci "Ljubljanske banke"

22. 7. 1993.

– Preko sakrivenog tranzistora čujemo da su naši branitelji u Gračanici savladani i da je Gračanica pala u muslimanske ruke. Potišteni smo, a njihovi stražari i vojnici još su objesniji.

Granate padaju oko općine. Vode, tjeraju nas u podrum. Stojimo zbijeni na stepenicama hladnog podruma, a stražar na gornjoj stepenici s puškom "na gotovs". Netko mu predlaže da nas vrati u salu, a on kaže: "To vas vaši tuku. Eto kakvi su!"

Danas su u više mahova ulazili pojedinci i pričali nam kako su R. V. "skinuli" sa potkrovlja lamele gdje je bio kao snajperist; zatim

da su vidjeli gdje na cesti kod pijace leži mrtva B. M.; zatim da od jučer kod ribarnice na trotoaru leži Ljubomir Košak, vozač iz "Špedicije" itd. Sve je ovo među nas unijelo još veći nemir.

Redovno su nam davali tri obroka. Ručak je bio glavni. I danas smo u koloni po jedno silazili u podrumsku salu. Uzeli smo tacne, stali u red i šuteći čekali da nam u tanjur naliju čorbe.

Mladiću ispred mene uz čorbu dadoše mali komadić starog kruha. On bojažljivo zamoli veći komad. Servirka-Muslimanka drsko zaprijeti: "... uzet ću ti i taj..." Mladić obori pogled, uze tacnu s komadićem starog kruha i tanjurom uskisle "čorbe" i ode. Ja sam iza njega. Šutim, a u meni sve vri. Ista servirka promiješa po loncu i nalije u moj tanjur te čorbe. Stavi i veći komad kruha. Uzmem kruh i vratim joj ga bez riječi. Ona pocrveni i reče: "Uzmi, taze je ovaj komad ljeba."

"Hvala, nisam gladna", kažem i produžim. Kolegica joj ljutito dobaci: "Jesam li ti rekla da radiš svoj poso i ne zaj..."

Na večeru smo išli istim ritualom. Kao na filmu, samo što je režiser sâm đavo, a scenarist Dževad Mlaćo i kompanija.

Kada sam došla na red s tacnom i tanjurom, servirka me ljubazno pita hoću li da mi skuha koji krumpir ili makarona. "Hvala, ne treba", i ponovno joj vraćam kruh. Ne znam zašto to činim! To mora biti nekakav otpor, ali vezan za ranija događanja i pohranjen negdje u podsvijesti. Pronijeli su vijest da su "ustaše" zatrovale vodu.

U podrumu su bila tri WC-a. Sada nemaju vrata. Ostala sam zadnja ne zato što sam htjela, već zato što se i ovdje guraju.

Vojnik s česme pije vode. Kažem mu da je voda zatrovana. "Lažu, baba, majku im. Hoće da vas pomore žeđu. Što uradiše j... im ja mater! Samo se ti napij, vidiš da i ja pijem!"

23. 7. 1993.

– Polako ustajemo sa svojih "brloga". Kažem "s brloga" a ne "iz brloga", jer malo je tko noćas bio pokriven. Svatko se skupio, gotovo sastavio koljena i bradu i sâm sebe grijao. Oni mlađi još spavaju. Neki su povlačili jakne na glavu pa leđa ostala gola. Netko... oh, Bože; što je čovjek čudna biljka, prikalemi se i na kamen samo da preživi. Pitagora kaže: "Kada bi stajao na jednoj nozi na najvišoj stijeni oko koje su same provalije i more, i tada bih uzviknuo: život, život, život!"

Davor Tomić i moji mladići prilaze mi i daju komadić sinoćnjeg kruha. Ne znam je li to reakcija što sam jučer demonstrativno

vraćala svoj kruh ili je to zato što sam svaki dan pola svoga objeda nekome od njih unaprijed odlijevala iz svog tanjura. Bilo kako bilo, meni se nešto toplo razli po duši: ta djeca su mislila na mene!

U predvečerje opet plamen zatitra na velikim prozorima. Povikaše: "Kalin gori!" Protrnuh. Srce mi zadrhta. Učini mi se da vidim unuka Ozrena opaljena vatrom k'o pečeno bravče. Učini mi se da čujem njegove krikove boli. Prvi put požalih što dođoh ovdje: da sam kod kuće, mislim, potrčala bih tamo i spasila ga možda. Ovako, oh Bože moj!

Na samo korak-dva od mene, na stepenici prema pozornici, sjedi mlađi čovjek i kaže: "Bit će večeras pečenki!" Zapara mi uho ironija u njegovu glasu. Stegoh šake. Borim se da ne prijeđem taj korak-dva koji su me dijelili od njega. Ako ih prijeđem, on neće živjeti. Gušila sam u sebi mržnju koja daje đavolsku snagu kako bih bez problema izvršila zločin. Sigurna sam da me je i ovaj put spasio, spriječio moj dobri Otac Nebeski. Ne možete mi vjerovati jer ja slikam, otkrivam dušu onakvu kakva je danas, a vi ćete možda čitati ovaj dnevnik poslije više godina živeći u miru i udobnosti, bit ćete slobodni, a ne uznici kao ja danas. Samo kobna dva-tri koraka su dovoljna do zločina.

Proći će i ova noć, proći će za mene, ako budem živa, još dosta vremena. O ovom svom neizvršenom zločinu pričat ću mlađima za pouku: do zločina su potrebna samo dva-tri nepromišljena koraka. Ne možemo ih izbjeći bez Božje pomoći. Bez Boga ni u tuzi ni u radosti: u tuzi, ako si bez Boga, sposoban si klati, mrziti, ubiti; u radosti se također može promašiti...

Kada se spustila noć i stražari se smijenili, došli su neki mladi, gotovo golobradi policajci i odveli profesoricu Elzu Soldo r. Tomas. Odveli su je do njene kuće da se presvuče. Oni su njeni bivši đaci. Elza, mlada žena, našla se u nezgodnoj situaciji, morala se oprati i presvući. Brzo su se vratili. Donijela je presvlake i za roditelje i deke. Plače. Kaže da su s njom plakali i policajci, ti bivši njeni učenici, kada su vidjeli njenu kuću provaljenu i opljačkanu. Preostale stvari bile su razbacane, a televizor je našla na stepenicama, nisu ga stigli odnijeti.

Svi smo šutjeli, a kada smo progovorili, komentar je bio isti: vjerojatno, gotovo isto naći ćemo i mi u svojim kućama, možda i gore.

Ovakvi problemi mene nisu mučili. Ismet će čuvati kuću. Mene je uništavala briga za mojom brojnom dicom, prijateljima. Odlučila

sam početi postiti devetnicu o suhom kruhu i malo vode, samo da mi dragi Bog pokloni živote moje djece i prijatelja...

Zaboravila sam zabilježiti nešto važno: s nama je zatvoren i Mladen Pavlović, ekonomist, ministar financija u vladi HVO-a Bugojna. On je i bivši moj đak s instrukcija iz matematike, a kasnije moj financijski direktor u "Špediciji". Možete li zaključiti koji su sve kriteriji bili kada su nas hapsili: muškarci i žene, starci i mladost, civili, vojnici i visoki funkcionari. Ima povlaštenih i onih o kojima nitko ne vodi brigu. Ima jedan sitan čovjek, doveden je ovdje, ali često ga vode kući da se opere i donose mu cigarete. Ostavlja dojam neke avijatike, skorojevića, trgovca "svačim". I Mladenu donose cigarete. Nešto mene muči: čini mi se da sam i sama pod nečijom zaštitom. Nešto ima.

Bugojanska "Špedicija"

24. 7. 1993.

– Naš boravak u zatvoru se bitno ne mijenja. Odvode pojedinačno na ispitivanje i te više ne vraćaju u sobu. Objašnjavaju da to možda tako čine da ne bismo jedni drugima sugerirali što ćemo u svojoj izjavi reći. Sve su ovo pogađanja. Vidjet ću kada dođem na red.

Čim se otvore ulazna vrata, naši se pogledi prikuju za njih: očekujemo nešto novo, možda čak i: Hajte kući!

Promjene su najčešće u vrijeme jela i oko jela. Što sve čovjek ne čini za to jelo, kako se ponižava, puže u pravom smislu riječi, pokorno šuti...!

Često sam hranu dijelila s mladićima. Prije nego počnem jesti odlijem iz svog tanjura makar polovinu. Od danas mi nije ni potrebna "čorba" jer postim, ali uzet ću je da mogu drugima dati. Mladost i u nevolji može jesti.

Kada su nam danas dijelili hranu, u svom tanjuru ugledam komadić mesa. Pomislim da je to komadić (ko nokat) hrenovke. Uzmem tacnu s tanjurom čorbe i komadom kruha i gledam kome bih danas odlila, zapravo dvojici, jer ja postim. Pogled mi zape za muslimanskog vojnika koji je sjedio do prozora i jeo. Puška mu uz koljeno prislonjena. Produžim do njegova stola i pitam je li slobodno. On mrko promrmlja da jest i nastavi jesti šuteći. Mene je zanimalo koliko je mesa bilo u njegovom tanjuru. Jedem suh kruh, a čorbu samo pomalo miješam i vidim ne jedan komadić, već tri i to od konzerve. U vojnikovu tanjuru nema nijednog komadića mesa. Svejedno, s apetitom je sve pojeo, zadnjim komadićem kruha tanjur obrisao, s tacne mrvice pokupio, napio se vode i, prebacivši pušku preko ramena, bez pozdrava ode.

Gledam za njim i tužno razmišljam: naša se vojska oblokala, ćuškaju konzerve, gaze kruh. Naš je narod prestao poštovati nimet, kruh svagdanji. Bojim se za nas, bojim se da je ovo tek početak kazne Božje koja će nas snaći. Kruh je izravni dar Božji za preživljavanje.

Reći ćete: ova se samo tuži na svoj narod. Ma ne! Volim i slovo "H", a kamoli svoj hrvatski narod. Bojim se i znam da je neke stvari teško naknadno ispraviti. Čovjek može biti ponosan, častan pa makar morao živjeti s okupatorom.

Za greške ne treba mnogo truda. Kao da dođu same, kao da dežuraju na našim vratima i čekaju pogodan trenutak da se bez najave i kucanja ušuljaju i raskomote.

Rat je poput nabujale, podivljale rijeke. U njoj mnogi tiho prežive i na običnom splavu, i na polutrulom panju i na komadiću daske. Drugi, sigurni samo u same sebe, i u tvrdom jakom brodu nađu smiraj u dubinama.

Ostati u okvirima propisa Deset Božjih zapovijedi je najpouzdaniji kompas za miran život ovdje i sretan iza smrti!

Do večeri su sve žene ispitali i odveli u neku drugu prostoriju. Ostala sam sama s muškarcima. Prekobrojna sam opet. Mnogo mi

ne smeta, ta među svojima sam. Priključit ću se svom Davoru Tomiću, sinu moje školske kolegice Mire Tomić r. Tabaković. Ne znam objasniti sama sebi zašto sam odvojena od drugih žena?! Davor nam prostro nekakav papir da naslonimo glave. Legli smo. Uz uzdah pokušavam zaspati. Prozori razbijeni. Detonacije granata. Rijeka blizu. Hladno. Samo od mog Davora kao iz pećice dolazi toplina. Što je mladost?!

– Predala se vojna policija iz "Kalina" i odvedena u Salon namještaja.

– Predala se Prva bojna. Njih su odveli u bivši podrum samostana časnih sestara milosrdnica gdje se nalazi donjovakufska muslimanska komanda.*

Samostan sestara milosrdnica u Bugojnu 1894.

– Berislav Džalto zarobljen je u "BH banci" još 19. 7. 1993. S drugim zatvorenicima odveli su ga 24. 7. 1993. skupljati stoku. U Vrbanji su bili s Janjom Harambašić i dali joj kravu i tele. Janja je jedan od rijetkih civila koji je ostao u selu poslije evakuacije i bila živa 24. 7. 1993. godine.

---

* Samostan je sestrama oduzet 1948. Prije oduzimanja u samostanu se, uz sestarski stambeni dio i gospodarske zgrade, nalazila Osnovna škola i Dječje zabavište. Sada se u oduzetom samostanskom posjedu nalazi "Štab civilne zaštite" i "Odjel obrane".

– Mostarski biskup Ratko Perić preuzeo upravu biskupije, ustoličen za mostarsko-duvanjskog biskupa i administratora trebinjsko-mrkanjskog.

25. 7. 1993.

– Nedjelja. Sumnjam da ima misa u crkvi. Je li se uspio vratiti naš župnik, jesu li svi otišli ili su, ne daj Bože, i oni uhapšeni? Tko zna ima li u Bugojnu još slobodnih civila? Ima samo slobodnih Srba. I iz naše grupe njih su već pustili bez procedure ispitivanja. Mislila sam da će im se ispričati zbog "neudobnog gostoprimstva u logoru".

Jedna tužna istina za Hrvate Bugojna: bili smo protiv Srba, a ginuli na stratištu od Muslimana. Tako nam je bilo od turskog vakta.

Sama od žena osjećam se još usamljenijom i pitam se zašto su me izolirali? Ne nalazim odgovora. Dugo, dugo onako beznadno šetam salom. Tiho molim krunicu.

Sumrak. Molim školskog kolegu, s kojim sam išla u pučku školu prije 51 godinu, i susjeda od rođenja da mi s prozora skine komad store da se pokrijem. Neće, veli, može ga tko vidjeti. Pokušavam razumjeti: strah je strah.

Odjednom zveket alki na prozorima. Školski kolega svlači tri store. Obradovah se, neće mi biti hladno... Međutim, on dade jednu svojoj ženi, jednu svojoj sestri, a jednu smota za sebe. Mene i ne pogleda. Sve mi posta *tabula rasa!* Bi mi još hladnije...! Opet šetam da zagrijem staračke noge koje odavno ne znaju za ravnomjernu cirkulaciju.

Stražar otvori vrata. Uniđe mlad vojnik. Prilazi mi. Slabo se vidi, ali ponizak je i mio. Pita me: "Jeste li za jednu kahvu?" Mislim da mi se ruga pa samo umorno slegnem ramenima i šuteći nastavim šetati. Ne prođe dugo, a on ide i nosi u čaši od jogurta pravu toplu crnu kavu. Smješka se, stavlja stolicu uz jedan stol i kaže: "Sjedite, popijte kahvu. Prava je. Nemojte biti tako tužni. Teško mi vas gledati...!"

Pogledam ga. Glas kao da je usahnuo. Procijedim: "Kako ću biti radosna kada sam uznik u svom gradu, kada ne znam ni za koga svoga..." Pitam ga čiji je, ali ne htjede reći. Ode iz sale. Ne mogu piti kavu jer postim o suhu kruhu. Dajem kavu školskom kolegi i susjedu od rođenja za store koje mi nije htio dati. On popi.

– Civilno stanovništvo povlači se prema Kandiji.

– Po gradu padaju granate iz Crniča. Srbi nas pustili da se "u miru" do sitosti međusobno pokoljemo.

26. 7. 1993.

– Danas me prozvali i odveli na ispitivanje. U sobi stoji mlad čovjek. Nosi naočale. Pristojan. Daktilografkinja čak ljubazna. Susretala sam je kad je išla na posao u Kožaru.

Imaju gotove formulare i samo ih popunjavaju. Pitanja su kao na sudu: ime i prezime, imena roditelja, muža, datum rođenja i mjesto, imam li koga u HVO-u, imam li braće, djece, oružja...

Sve je za mene išlo glatko do pitanja imam li koga u HVO-u. Odgovorila sam: "Već sam vam rekla da nemam oca, nemam braće, nemam muža, nemam djece, ali sva moja rodbina je u HVO-u. Gdje bi drugdje bili, odgovorite vi meni!" Prešutjeli su, a na pitanje daktilografkinje hoće li nastaviti s pitanjima, moj "isljednik" kaže da ne treba. Nisu me pitali jesam li za Herceg-Bosnu, mada ostali tvrde da su ih pitali.

Prije nego su mi dali da potpišem, pitaju me imam li što dodati. "Imam", i nastavim: "Preostali dio života molit ću Boga da dođu pravi četnici!" "Nemojte, teta Katice", hitro reče daktilografkinja. Znači, ipak me zna. Slobodnije dodam: "Moji su me udarili 1992, vi me uhapsili k'o razbojnika. Nadam se da će oni treći biti bolji prema meni, a vas će sigurno prikiljati." Ovo prihvatiše kao šalu. Potpišem tu tajanstvenu izjavu i napustim sobu. U hodniku me čeka stražar i vodi u zajedničku žensku sobu.

I u ovakvim trenucima čovjek se može radovati. Radujem se, opet sam među svojima, među ženama. Ta radost je kratko trajala.

Za mene u sobi nema mjesta. Neće nitko da se pomakne, jer, kao, bit će im tijesno. Stojim pred vratima i tužno gledam; želim povjerovati da je ovo samo ružan san. Ustaju profesorice Elza Soldo i Mira Tomas i sastavljaju dvije fotelje pod prozorom. Taj ležaj po dužini kao za četverogodišnje dijete bit će moj ležaj za ovu noć.

Skupila sam se. Sastavila koljena i bradu. Suze mi teku. A onda zaglušujuće rafalno pucanje u zrak i uzvici radosti. Dovukli su HVO-ov tenk "Juru" i iz njega vade granate. Žene ih broje. Kažu da ih je 43. Nisam ih brojala. Ne bih ni mogla od suza.

Još razliježu granate s Crničkih podova. Hladno mi. Nemam deke. Žene se umotale u deke što su dobile i spavaju.

Netko u mraku ustade, priđe mi, skinu vestu i pokri moje bose noge. Bila je to profesorica Elza Soldo.

Da samo znate kako je bila topla ta vesta?! Dugo me nije nešto toliko ugrijalo, toplinom obasjalo ne samo bose noge već i moju dušu kao pažnja ove mlade žene. Ne mogu a ne ostati cijeli život zahvalna. Starije žene u svom svetačkom egoizmu ni da repom mrdnu.

– Narod se povlači prema Crniču.

Bugojanska općina

27. 7. 1993.

– Odavno sam budna. Sjedim, jer tako jedino mogu protegnuti noge. Sada kada svi leže, vidim koliko još prostora ima između njih. Suza više nemam. Presahle su!

Pred oči mi dođe slika: mala, al' uredna sobica u Zagrebu 1956. godine. U posjetu sam kod dviju sestara iz Tuzle koje su komunisti skupa s roditeljima držali u zatvoru više od četiri godine. Bile su djevojčice i nisu mogle biti suđene zvanično. Jednoj je bilo ime Mila. Tek sada sam shvatila da su istinu govorile: "Na malom, zatvorenom prostoru čovjek se poživotinjači. Često bi nam bilo teže među našim supatnicama nego stražarima. Takvog egoizma drugdje ne možeš naći. Jedina svijetla točka bila je vaša Bugojanka Emilija Križanac. Ona je bila divna žena."

Milan Begović je također rekao za ženu: *žena je anđeo ili demon.* Pitam se i ne nalazim odgovora: kako je moguće da se za samo 7-8

dana u tom "nježnom ženskom srcu" skupilo toliko sebičnosti, pakosti, laži.

Moram priznati da mi je bilo mnogo sigurnije, lakše pri duši dok sam bila među muškarcima, braćom.

– U Čipuljiću na sporednom putu za tranzit kod kuće Gvozdena Markovića pronađena mrtva tijela Dragutina Alvira, Nike Grabovca i Mire Kolovrata. Mjesta smrti i pronalaska mrtvih tijela veoma čudni. Upućuju na sumnju prebacivanja tijela da se zametne trag zločina. "Gimnazija" i "BH banka" opet su "kuća oplakana", kako bi rekao R. Čolaković.

28. 7. 1993.

– Ustajemo mrzovoljne. Nitko ni za koga nema lijepe riječi. Istresaju deke jedna drugoj pred nosom. "Odmakni to, jesi li luda?", časte se međusobno.

Poneko izađe u hodnik i razgovara sa stražarima. Nismo zaključane.

Pronijela se vijest da će nas danas pustiti iz zatvora. Svi želimo u to povjerovati pa "k'o zapeta strijela" čekamo da nagrnemo na vrata.

Nismo svjesni da smo pravi zatvorenici, brojevi koji podliježu "kućnom redu". Pustit će nas, ali uz proceduru: treba sve podatke opet zabilježiti i u pratnji vojnika ići kući. Vojnici trebaju kuću pregledati.

Kakva ironija: kada su Elzinu kuću opljačkali, zar je s ostalim bolje. Izuzetak je moja kuća, čuva je i stanuje Ismet Hadžić. Mira Tomas plače. Oca joj još ne puštaju, a ona ne zna kako će sama u kuću. Pridem joj i kažem: "Miro, nemoj plakati, pođi sa mnom i ostani dok ti tata ne izađe. Pustit će i njih..." Počinje odvajanje zatvorenica. Pribojavamo se da sve neće danas pustiti pa je gužva pred vratima. Razgovori nedorečeni. Imam dojam da se bojimo da jedni drugima ne ukrademo "nepoznatu mogućnost".

Dođem i ja na red. Opet među zadnjima. Poslije zapisivanja daju me dvojici vojnika s puškama i pođemo mojoj kući. Oni trebaju pregledati moju kuću.

Izašla sam pred općinu. Okrećem se na sve strane. Bunkeri od vreća s pijeskom, tuđa musava i neobrijana lica su prva slika mog, nekada slobodnog, Bugojna.

Moji pratioci idu ispred mene. Ja polako za njima. Stavila ruke na leđa. Došli smo do Bugarove kuće. Od Žarkanove kuće jedna mla-

da žena, donjovakufska izbjeglica, dovikuje: "Daj je meni, majku joj ustašku, da je koljem." Zastanem. Ne vjerujem svojim ušima. Pogledah nebo i učini mi se da me ni sunce više ne grije kao nekada; stidljivo se smješka, žmirka. Znači, sunce slobode je zašlo. Protrnuh, a onda prkosno povičem: "Mlada, polako, još se rat nije završio!"

Pravo su imali naši stari kada su govorili da bi vrag nekako mogao bez čovjeka, ali čovjek bez vraga rijetko. Meni je bilo pametnije šutjeti danas, ali, eto...!

Vojnici zastali. Gledaju mene, gledaju nju. Jedan joj doviknu: "Kad si tako rabra, ajde u vojsku!" "Išla bi, bogme, da nemam djecu", odgovara mu mlada. "Išla bi ti u materinu, marš u kuću!", ljutito viknu jedan od pratilaca mojih i poče skidati pušku s ramena. Njoj nije to smetalo da nastavi kevčati.

Pred svojom sam kućom. Lupam na vratima k'o stranac. Otvori nam Ševala, iznenadi se, zagrli me čvrsto i zaplaka. Vojnici pođoše na stepenice. U taj trenutak na vratima se pojavi Ševalina majka, starica od devedesetak godina. Sva sretna što me ugleda veli: "Ah, šućur Alahu, nek si nam se vratila, gazdarice! Nećeš, bogme, više nikuda bez nas. Ti bila kod svoje Ankice, a ja se pripala da si avionom otišla u Zagreb. Neka si nam se vratila. Mi nismo smjeli u kući noćivati bez tebe. Išli spavati kod Dane. Večeras, jel' de, nećemo nikuda iz kuće. Sva je meni srića s tobom došla..." Nena ne prestaje grliti me i govoriti. Vojnici zbunjeno gledaju i stoje na prvom dijelu stepeništa.

Ševala ih tiho moli: "Tako vam velikog Boga nemojte pred majkom reći da je Katica bila u zatvoru. Ona bi od sramote poludila. Ne čuje dobro. Mi smo je uvjerili da je kod svoje sestrične Ankice. Vojnici, šta ćete gori, hajte ovamo pa ćemo zajedno popiti kahvu...!" Oni se vratiše. Meni bi lakše. Nije mi odgovaralo da mi prekopavaju kuću... Nisam imala oružja, ali u svemu drugom bila sam za takvo što nespremna.

U prizemlju kod Ševale majka me posjela kraj sebe na kauč i toplom dekom me zašuškava. Kakva razlika između onih "mojih" starica u zatvoru i ove majke Muslimanke?! Velika!

Majka Remza samo moli da više nikuda ne idem bez njih. "Majko, mi ćemo se rastati samo kada vi pođete u Donji Vakuf", kažem joj.

Vrata se otvoriše. Uniđe moj školski kolega Safet Kršlak. Stoji, gleda. Suze mu u očima. Priđe mi, zagrli me i reče: "Generacijo moja! Samo si ti mogla tako nešto učiniti. Zadala si mi puno briga i problema..." "Što pričaš, zadali ste vi meni jad i užas..."

zabrzam ja, a onda on reče: "Kada mi je vojnik donio u komandu ono tvoje pismo što si dala Ismetu na odlasku u zatvor, odmah su zatražili da im ga dam. Pružio sam im ga i rekao: eto, to je moja generacija. Kad su pročitali, odmah su poslali kurira da te nađe i prenese naredbu da ti se ne smije ništa dogoditi. Ja sam dodao: svašta će vam reći, ali ipak joj se ne smije ništa dogoditi!" Tek sada shvatih svoju neopreznost pišući pismo svojima, a koje sam predala Ismetu. "Ismet je lud što ti je poslao to pismo", velim Safetu, a Ševala pravda muža i kaže: "Da ti, bona, samo znaš kako nam je bilo kada su te odveli. Šta da te je ko ubio? Razumi Ismeta." Ulazim u svoju kuću. Sve je kako sam i ostavila. Vraća se i Ismet. Zajedno i on i žena mu Ševala zagrlili me i sve troje plačemo. Ismet mi kaže da je Ognjen, moj mlađi unuk, cijelo vrijeme bio u stanu, da su Ankicu jučer pustili iz zatvora, a da joj je muž i dalje u zatvoru. Htjela bih odmah ići do Ankice svoje, ali Ismet me raskopava i kaže da ćemo sutra ići zajedno. Ne razumijem ništa; što će me on pratiti, pa ja sam u svom gradu...?

Poslije deset dana okupala sam se i presvukla. Stiže i Mira Tomas. Tu su Josip, Bosa i Ivica Kuna, Lucija Mihaljević i još neki. Ne smiju noćivati u svojoj kući.

U sumrak gledam prema Crniču. Gori vila na Gorici. Daleko u planini, u šumi nešto bljesne, a onda snažna detonacija. Shvaćam, otpora više nema, naši uništavaju teško oružje. Povlačenje je. Gdje su mi Nada, Damir i moj dragi Dario? Je li poslušala i s djecom krenula u zbjegu? Molila sam je da, ako dođe do povlačenja, ne ostaje u kući. Mlada je, bit će izložena stravičnim iživljavanjima pobjedničke vojske ma čija bila.

- Očevici pričaju: pred "Salonom namještaja" velika vatra. Iz podruma punog vode noću izvode zatvorenike i tuku. Oni, što svaki čas mogu "biti na redu", umiru od straha, jer ne znaju kolju li njihove odvedene kolegu, žive peku ili "samo" bezdušno tuku...! Oni kao i stanari okolnih zgrada slušaju strašne, prodorne krikove.
- Danas u 17.30 pred svojom kućom (ulica Vuka Karadžića) teško ranjen Dojčin Vučić, geometar u penziji. Umro odmah u bolnici. Granata došla iz Crniča.
- U Ženevi, u prisutstvu lorda Owena i Stoltenberga, Alija Izetbegović, Radovan Karadžić i Mate Boban dogovorili da će svojim snagama narediti hitan prekid vatre. Daj Bože...! U to više ni lud ne vjeruje. Sva njihova obećanja su kupovanje vremena. Ne vraćajte nam ih. Tamo povješajte zloduhe!

– Muslimani napali selo Doljane u jablaničkoj općini. Masakrirali 8 civila i 33 pripadnika HVO-a.

Logor "Salon namještaja" – grafiti govore sve

29. 7. 1993.

– Noćas se čula pješadijska vatra. Vode više nemamo. Donijeli smo je s Melankine pumpe. Temeljito sam se okupala. Iako me je zapalo spavati (u svojoj sam kući) na podu pod prozorom, dobro sam se naspavala. San je dio noći s neobjašnjenom moći!

Netko kuca na vratima. Otvorim, a ono stoji Marica Pocrnja iz Vesele s punim cekerima: donijela mi krumpira, ulja, šećera, mlijeka, povrća... Zaplakala sam od ganuća, od sreće da i među mojima imam prijatelja koji me vole. Hvala joj.

Požurujem Ismeta da idemo. On uzima uniforme svojih sinova. "Što će ti?", pitam ga. "Ovo je Asafova i Tarikova uniforma. Oni su kod rođaka u lamelama. Ako izađu bez uniforme, znat će da nisu bili pri vojsci. Šta ja znam kako bi prošli!", odgovara mi Ismet. Možda mi laže, ali nije ni važno. I ja volim i Asafa i Tarika, pa bih i sama za njih i zbog njih lagala.

Već u našoj ulici uvjeravam se u svu tragediju koja nas je snašla. Ulica zakrčena od pretovarenih zaprežnih kola, traktora, tačaka i

bicikla. Otvoreno se odvozi namještaj, šporeti, posteljina, bijela tehnika. Naše kuće, kao 1992. srpske, širom "otvorene", kao da se žele što prije riješiti stvari. Uzmi, Šemso, koliko ti drago! Sjetih se priče o turskim osvajanjima: kupeći silnu vojsku, obećavali su im zlato, zemlju, žene i roblje. Znali su da će možda samo za jedne bitke, od 100 tisuća konjanika i pješaka, pasti i 90 tisuća. Obično prežive oni najžilaviji i oni unaprijed probrani. Njih nagrade: imenuju ih svojim zastupnicima i nose imena kao: aga, beg, paša...

Za ovo malo prijeđenog puta slušam kako se fukare dozivaju: Suljaga, Mehmedaga, Selimbeže,...! Stvarno se čovjek nekada mora nasmijati da ne zaplače.

Kako ljudi ne shvaćaju da je sve prolazno, da će i ovaj "cirkus" proći, a da će mnogi ostati ono što su i bili: prezrene balije.

Kod Robovića kuće pred mene stade Mesud Duvnjak–Meša, javni tužitelj. Pruža ruku, pita za zdravlje. "Ma što me pitaš kao da ne znaš da ste me kao zločinca zatvorili. Sram vas bilo." Ne mogu se zaustaviti. On mi veli: "Znate, Katice, ima grešaka, ali najdalje za desetak dana bit će uspostavljena civilna vlast..." Prekinem ga i ljutito odgovorim: "Idi ti, Mesude, dovraga! I ti, i vlast, i država i tvoj Alija. Zapamti, ovo vam je najveća greška u životu", produžim bez pozdrava.

Ismetu neprijatno pa me moli da se suzdržim, jer Meša je u Ratnom predsjedništvu Bugojna.

Kod samostana časnih sestara Ismet hoće da krenemo kroz lamele, a ja hoću cestom. On objašnjava: "Znaš, tamo je komanda, pa nezgodno se susretati s vojnicima."

"Ismete, pokušat ću te razumjeti. Ti idi kroz lamele, možda je za tebe bolje da te ne vide u mom društvu, ali ja neću živjeti podvita repa, neću se kretati šumovlakom, ovo je moj grad...!", kažem mu i produžim sama cestom.

Odmah kod zgrade muzeja zaustavi se fićo. Kroz prozor proviri naš fra Bruno u habitu. "Što ne dolaziš raditi? Nema fra Janka, nema fra Ante...", gotovo viče na mene. "Do jučer sam bila u zatvoru", govorim mu. On me gleda s nevjericom, a onda doda: "Svašta, vidjet ćemo se, hajde dolje i radi!" Vojnik za volanom pokrene fiću i oni odoše.

Kratko se zadržavam u župnom uredu. S. Kerubina mi na brzinu ispriča o njihovim doživljajima ovih strašnih dana, a pogotovo noći.

Iz podruma izlaze i opet se vraćaju stanovnici okolnih ulica. Ne znam zašto su tu.

Ulazim svom fra Vinku Vujici. On čita knjigu propovijedi na stranom jeziku, jer i rječnik je pored njega. On je van događanja. Pita me zašto me nema tako dugo, jesam li bolesna. "Nisam bolesna, već pucalo, pa me bilo strah. Mogao bi i ti manje hodati cestom", objašnjavam mu. Što mu drugo reći?

"Nek je i tebe strah! Neka budala pucala i eno, više glave mi probili zid. Ne žalim ja zida, nego svega me posula prašina", bez brige priča naš fra Vinko i ne shvaća da je ispaljena zolja imala drugi zadatak... "Vidiš, i to je dobro, bar si se morao okupati!", izazivam ja, a on se poput djeteta sve zagrcne od smijeha. Na sve ovo najradije bih zaplakala.

Sa svojom Ankicom i Veberovkom, čiji je sin Robert također zarobljen, idem u "Salon namještaja". Jedva nas pustili. Ovdje sam našla unuka Ozrena, Mladena Havraneka i Josipa Ćubelu. Ljudi, mladići stopili se. Saznajem da ih užasno tuku. Sa strane dođe grupa huligana, stražar ih pusti, oni prozovu koga hoće i iživljavaju se nad žrtvama.

Odlazim u "Gimnaziju". Teško nas pustiše. Tu nalazim Stipu Baraća, svog radnog kolegu, izuzetno vrijedna i radina čovjeka, ono što bi se reklo: poštena radnika. Našla sam i svog rođaka Dragana Nevjestića i Ivicu Grgića. Dragan mi daje komplet-ključeve od kuće i stolova u MUP-u. Moli me da iz njegove kuće, iz ladice od šporeta iznesem pušku. Što ću mu reći: da je šporet iznesen, a ne samo puška.

U međuprostoru dvorišta "Gimnazije" susrela sam među ostalim zarobljenicima, najviše ih stoji uz zidove, i Dragana Erkapića, zapovjednika Druge bojne. Gledam. Prilazim mu. Pitam ga: "Dragane, kako ste im mogli vjerovati i predati se." Vrteći glavom rekao je: "Nije bilo suradnje, izdani smo. U nedjelju prijepodne bio sam u Stožeru na Gorici, ali prokleti dr. Ante Bagarić nije me htio ni saslušati već je samo vikao: 'Idi, idi, snađite se sami.' Da samo izađemo iz logora, obračunali bismo se s njim i sličnima. Vas, Katice, molim učinite za mene ovo: Javite mojima gdje sam." S gorčinom i odsutnim pogledom priča mi Dragan Erkapić. Stegli smo ruke i više ga nisam vidjela.

Ne bih znala ponoviti: ili su imali dovoljno hrane, a streljiva ne, ili su imali dovoljno streljiva, a malo hrane. Napomenuo je problem civila kojih je bilo puno. Da su bili sami vojnici, oni bi bar pokušali proboj prema Gorici.

Vrijeme će svoje reći, ali čvrsto vjerujem u podmuklu izdaju kao i 1943. godine. Nešto me posebno muči: u gimnazijskom međuprostoru vidjela sam i Marija Subašića. Učinilo mi se da je po licu zamazan pekmezom. Prišla sam mu. Pitam ga što mu je to, a on mi nekako neodređeno odgovori. Ta slika me putem proganja: na jednoj strani gledam Marija malog, vedrog, nasmijanog kako s bakom sjedi u crkvenoj klupi. Onda ustane, gleda nas veselim okicama, lice punačko, a usne male kao da ste balončić probili dinarom. Sada to lice modro i natučeno, usne debele, natečene, kraste od osušene krvi oko usana i preko nosa sve su objasnile! Nije Mario uprljan pekmezom, to je usirena njegova krv. Najveća krasta od usirene krvi bila je na nosu, na usnici i bradi. Oh, Bože moj! Oh, sine Marijo, što ti uradiše dušmani!?

Pitam za svog sestrića Peru. Stipo Barać mi kaže da ga je vidio u gimnazijskoj fiskulturnoj sali. Molim stražara da mi dozvoli da ga vidim. Dovode ga. Bože, taj čovjek od 110 kg sada nema ni 70 kg. Grlim ga i pitam jesu li ga tukli, a on kaže da nisu. Međutim, kad se htio nakašljati, uhvati se za rebra. "Oh, sine moj, što dušmani od vas uradiše?", ne mogu zaustaviti suze i jecaj. Ne daju mi više ostati. Idem, a ne znam ni kamo ću, ni od koga ću tražiti, moliti milost. Bezvlašće! Bez zaštite nekog moćnog ostat će mi dica bez glave.

Vraćam se kući. Susrećem lica i poznata i nepoznata, ali sve su neprijazna. Sada razumijem Ismeta što mu je bilo neprijatno ići cestom s Hrvaticom! Morat ću se i ja naučiti živjeti pod okupacijom.

– U Jakliću u svojoj kući ubijena Pavka Maros r. Menjak, kći Frane i Anđe r. Miljak, rođena 1. 1. 1934. u Lugu. Ubio je školski kolega njenog sina i susjed Musliman. Ubojici će jednog dana suditi, ali trebalo bi suditi i onoga tko je mladež trovao mržnjom i obećanjem: ... osvojite, pobijte, sve je vaše!

Aleksandar Veliki jedan je od najvećih osvajača svijeta. Kada mu je jednog dana glasnik javio da je njegova vojska prešla rijeku Ind u Aziji, zaplakao je. Pitali ga: "Veličanstvo, zašto plačete nad takvim uspjehom?" On im je odgovorio: "Ništa vi ne znate. Sanjao sam nepregledno zvjezdano nebo. Plačem što i njega ne mogu osvojiti!" Nakon svega ostala je samo mala Grčka i njegovo ime zapisano na požutjelom papiru. Uzor je bio Napoleonu, Hitleru, ... Nemojmo zaboraviti da suze nedužnih Bog osvećuje!

– Predvečer naš župnik fra Janko Ljubos iz Crniča kamionima dovezao stare i bolesne. Smjestio ih u samostan časnih sestara u

Malom Selu. Kažu da su starci dosta razumni i strpljivi, ali starice ubij Bože! Očekuju veliku pažnju, njegu i ljubav, sve ono što su im vlastita djeca uskratila i otišla.

Kapelica i kuća sestara franjevki u Bugojnu

30. 7. 1993.

– Jutros sam prvim poslom otišla po Kamizu Horozović, susjedu što stanuje u Daninoj kući i zamolila je da pođe sa mnom do Melankine kuće. Htjela sam otključati Draganovim ključevima i odstraniti pušku. Kada smo došli pred kuću, pokušam ubaciti ključ u bravu, a onda počnem drhtati, tresti se, povraćati. Kamiza se uplašila i ponavlja: "Bismilah, ostavi, Katice, nemoj ulaziti. Može bit da su uz vrata minu ostavili!" "Kamiza, ne bojim se mine, već me strah da ću u kući naći Marija mrtva", govorim. Vratimo se kući.

Čim sam popila čaj, polusladak, sa svojim novim sustanarima, pošla sam na posao u župni ured. Na mom radnom mjestu sjedi vlč. Miodrag Mišković, kandijski župnik. Izuzetno je razgovorljiv, dobrodušan i u ovakvim prilikama, poslije župnika, najpogodnija osoba za komuniciranje s narodom.

Osim Miškovića već se pridružuju i nude svoje usluge: prof. Janja Žuljević, koja trenutno stanuje u podrumu župne kuće, zatim pravnica Jasna Šimunović, Dragica Krečar, Valentina Gavrić i druge.

Jedni prave popise poginulih, a drugi popise preostalih Hrvata i Srba u Bugojnu. Tu je i Dubravka Šajnović, socijalna radnica.

Svi nešto rade, tiskaju se, ali najviše osluškuju i kupe novosti, pogotovo one koji se odnose na mogućnost izlaska iz Bugojna. Pravog posla ima u samostanu časnih sestara među starim i bolesnim, ali za takve se nitko ne otima niti ih obilazi.

Često nemam mjesta sjesti za stol pa predlažem župniku da idem kući, što on ne prihvaća. Umorna sam i u duši i u tijelu pa često izađem i lutam gradom.

– Ulicom bratstva i jedinstva tjeraju veću grupu zatvorenika, i to od samostana časnih sestara (donjovakufske komande) prema gradu. Oni svi u plavim radnim odijelima, a stražari s automatima. Među njima sam prepoznala Ivu Mršu, agronoma, za čijeg se brata, majku i bratovu ženu ništa ne zna. Šapće se: noć ih progutala!

– Saznajem da su danas Marija Zrnu, sin Joze i Ljubice r. Prolić, rođen 18. 4. 1967. u Bugojnu, u Crniču pretukli muslimanski vojnici lopatama i krampovima. Rekao mi je K. S. da je živ donesen u bivši samostan časnih sestara milosrdnica i tu je u hodniku izdahnuo.

Samostan sestara milosrdnica, danas "Štab civilne zaštite"

– Kao da se rugaju žrtvama sva tri naša naroda u BiH, danas su u Ženevi Alija Izetbegović, dr. Radovan Karadžić i Mate Boban

stavili potpise na dogovor o prestanku rata u BiH. Nijedan od njih kao ni međunarodna zajednica nemaju ni "pare" a kamoli duše. Njih su sva trojica u službi drugoga.

Ne znam jesu li im uzeli po jedan primjerak tog ugovora za sjećanje na jednu veliku javnu laž. Preostalim primjercima sva trojica su obrisali dupe; čak i Alija, makar mu taj vlaški običaj bio stran.

31. 7. 1993.

– Ni pravom piscu ne bi bilo moguće opisati, zorno predočiti kako izgleda stvarna, legalna pljačka usred bijela dana. Stvari nosi civil i vojnik, starac i mladić, nena i djevojčica, otac i sin, majka i kći. Policajac izgoni vlasnika iz kuće. Sa sela se sve zgrće u grad.

Pljačka usred bijela dana

– Josipu Kovačeviću u Titovoj ulici 58 muslimanski vojnik došao usred dana i odvezao auto.

– U Zagrebu osnovana Udruga hrvatskih branitelja domovinskog rata. Za predsjednika izabran general Martin Špegelj, a dopredsjednika dr. Ivo (Radovan) Prodan.

Srpanj 1993.

– Neodređenog srpanjskog dana saznala sam o silovanju majke četvorice odraslih sinova. Saznajem i tko su silovatelji, ali ih ne

navodim, nisu vrijedni spomena. Njihova majka kasnije je boravila u podrumu župne kuće s drugima koji su također pobjegli iz svojih kuća. Prvom zgodom ostavila je sve i preko minskih polja pobjegla iz Bugojna.

– Dr. Ivo Šandrk UNPROFOR-ovim transporterom odvezao roditelje i brata Stipu iz Bugojna. Kažu da je za tu uslugu Muslimanima predao izmještenu ratnu bolnicu u Kandiji. To nije istina, jer tu bolnicu Muslimani su zauzeli i bez Šandrka kada su unišli u Kandiju. Bliže je istini tvrdnja da je dr. Šandrk zarobio ženu i djecu svog bivšeg direktora Doma zdravlja Faruka Šarana i zauzvrat zatražio da mu preda roditelje i brata. Tvrde da je Šaran u Domu zdravlja čuvao Šandrkove roditelje, da je Stipo bio vezan i maltretiran prije nego je "ispod ruke" bila razmjena.

1. 8. 1993.

– Sv. mise se slave tiho, bez propovijedi. Sve podsjeća na tursko doba. Malo svijeta na misi. Najviše ih dođe po "novosti" ili da se raspitaju za zatvorenike ili, ne daj Bože, da na popisu poginulih pročitaju ime nekoga svoga.

– Bolan plač u hodniku. Emilija Ćosić plače. Pročitala da je među poginulim i njezin sestrić Krasnodar Brkanović. Nju tješimo, a pogled nam klizi po popisu i sa strahom tražimo poznata imena. Vi koji niste ovo proživjeli s nama, nikada nećete moći razumjeti kolika je bol razdirala naše duše; ne samo majki, djece, sestara, žena, već i sviju zajedno. Živjeti u strahu i uvjerenju: koga je bol danas mimoišla, može ga već sutra zadesiti.

– Pada kiša, ali palikućama i pljačkašima ne smeta. Sve odnesoše. Odjekne pokoja granata s Kupresa ili iz Donjeg Vakufa–Srbobrana. S gnjevom pomislim: gdje ste bili zadnjih desetak dana...?

– Priča se da je u Vrbanji zaklana starica Janja Harambašić. Netko sa strahom tvrdi da je to učinila sestra bugojanskog liječnika.

– Očevidac I. P. tvrdi da je iz logora škole "Vojin Paleksić" odveden Mario Subašić. Bilo je to oko podne. Vodila su ga četiri nepoznata vojnika. Mariju su ruke bile vezane na leđima.

– U župni ured došao Salko Ivković iz Ravne. Poslali ga roditelji Zulka i Jahija da vidi što je sa mnom. Kada sam mu rekla da sam bila u zatvoru, Salko nije ni progovorio. Šuteći mi stegao ruku i otišao.

2. 8. 1993.

– Počela razmjena HR dinara (hrvatskog dinara) za "bugojanske bonove", koji vrijede 1 bon = 1 DM.

– Svakodnevno pljačkanje i useljavanje u hrvatske kuće. Pruščani uselili u Kokanovu kuću.

– Ispred sjedišta promatračke misije Europske zajednice u Zenici mirno demonstrira oko tisuću hrvatskih žena tražeći zaštitu života Hrvatima. Muslimanski policajci ih grubo razgone, a promatrači promatraju i skupljaju krvav novac, svoje neodrađene dnevnice.

– U Kuli noćas izgorjela kuća, a u njoj je napola izgorio starac Ivo Visković, sin Pere i Kate r. Tomas, rođen 20. 1. 1906. u Kuli. To su učinili Muslimani komšije.

– Oko pontonskog Masleničkog mosta padaju granate. Most je oštećen, ali se ne može popravljati dok traje granatiranje.

3. 8. 1993.

– Naš narod, nekada bogat i ponosan, preko noći se pretvorio u prosjake i beskućnike: hrana im odnesena, većina istjerana iz svojih kuća. Lutaju oko crkve, župne kuće.

Vrata župne kuće su širom otvorena (oba krila) kao da su simbolično prikazivala raširene župnikove ruke, srce i dušu otvorenu: dođite svi kojima je teško, nosit ću vaš teret skupa s vama, ostavit vas neću...!

– U župni ured upadaju moja Zulka i Jahija Ivković iz Ravne: "Ah, žalost ih zaletila šta ti dušmani uradiše! Nisu to, bona Katice, pravi Muslimani, to su balije, balije...! Kad nam je Salko rek'o da su te zatvorili, pitamo ga: A šta ti, moj Salko? A on kaže: Moja mama i ti babo, usta mi se okrenula s druge strane glave." Tako razmišljaju moji stari prijatelji. Jahija je zaradio penziju radeći na cesti i smetlištu punih 40 godina. Ti poslovi nisu izmijenili karakter čovjeka.

– Saznajem da su mi mog unuka Ozrena prebacili u logor u školu "Vojin Paleksić", a mi ga uzalud tražimo u "Salonu namještaja".

– Mato Marijanović, sin Ive, došao i traži župnika. Daje mi tri listića na kojima je pisao svoja sjećanja na 19. 7. 1993. kada je išao iz Fakića u Udurlije. Mate je izbezumljen. Stalno briše ruke, odmiče dlanove od sebe; nešto mu se užasno desilo, on je vidno poremećen. Ne možemo zaključiti što stvarno hoće.

– Predvečer velika uzbuna u gradu. Vojska i policija blokirali ulice oko "Gimnazije". Na udaru župna kuća. Svu noć se smjenjivale premetačine: traže Josipa Ćubelu, zapovjednika policije za posebne namjene, i Jozu Anđića, policajca, koji su u predvečerje

pobjegli iz zatvora iz gimnazijskog podruma. Bojim se da Ćubela neće moći daleko stići; isprebijan je bio još u "Salonu namještaja", razgovarala sam s njim. Ovo će moći koristiti samo njegovim bivšim podčinjenim, jer će se moći lakše braniti ne strahujući da će svojom obranom njega optužiti.

– U Ženevi se sastali: dr. Franjo Tuđman, Slobodan Milošević, Momir Bulatović, Alija Izetbegović, dr. Radovan Karadžić i Mate Boban. Hrvati nezadovoljni.

4. 8. 1993.

– Pred župnim uredom kao da se slila rijeka preostalih župljana. Svi traže pomoć od župnika. On prema svima jednako strpljiv.

– U Gornjem Vakufu-Uskoplju nastavljene borbe, ali to više nisu sukobi između Hrvata i Muslimana, već borba između HVO-a i muslimanske Armije BiH, i to do "istrebljenja". Njih će razdvojiti samo netko treći, jači!

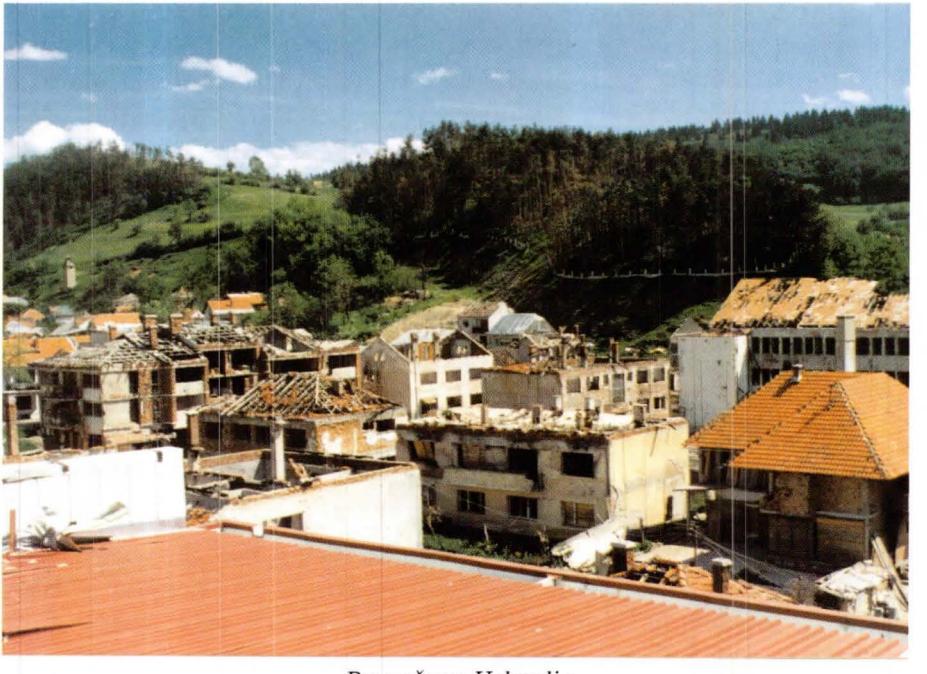

Razrušeno Uskoplje

5. 8. 1993.

– U zatvoru u "Salonu namještaja" udarcima dotučen Mladen Havranek, sin moga školskog kolege Staška i majke Božane r. Jovanović, rođen 13. 3. 1968. u Bugojnu. Bio je pripadnik vojne poli-

cije HVO-a. Vijest tužno odjeknula. Župnik je odmah istrčao. Ne znam kamo je išao, ali vratio se s "bilim" promatračima Europske zajednice i UNPROFOR-cima. Obišli su bolnicu i našli nekoliko teško isprebijanih naših zatvorenika.

– Kakva ironija: Radio Bugojno poziva građane – izbjeglice da vrate opljačkanu imovinu. Oni pljačkaju i danas usred dana, obećano im je to, zbog toga su i ginuli.

– Iz Zlavasti dotjerali 44 civila koje su držali zarobljene u Gračanici. Ima žena, staraca, mladih žena, djece. Njihove priče su stravične: pred očima su im ubijali sinove, muževe, očeve...!

6. 8. 1993.

– Pljačkanje hrvatskih kuća ne prestaje od ranog jutra do kasne večeri. Ne znam gdje samo lageruju tolike stvari, ne znam kako može, u malom mišiću koliko je srce, stati toliko pohlepe.

Čula sam da mi je unuk opet isprebijan. Komu ću se obratiti za pomoć? Razmišljam.

Pred župnim uredom puno svijeta. Mnogo je onih koji svakodnevno "dežuraju" radi informacija. Moje misli su u zatvoru. Voljeti, a biti nemoćan to pokazati, je veliki duševni teret!

Ulazi žena sva mokra od kiše. Pruža mi dozvolu za posjet unuku Ozrenu u školi "Vojin Paleksić". Objašnjava da je ona majka moje bivše službenice H. K. Napominje da dozvola za posjet vrijedi do 12 sati.

Trčim po Ankicu, žurimo. Kod škole punkt. Propustili su samo mene, jer sam imala dozvolu. Uvode me u jednu veliku sobu. Mislim da je to bio razred. Lijevo u ćošku sjede: Terezija Kolovrat, njena kćerka Branka i muž joj Josip Škaro, bivši nogometaš u Bugojnu.

Meni stražar pokazuje desni ćošak. Poznanicima samo kimnem glavom. Strah me pogriješiti. Stražar uvodi mog unuka Ozrena. Neošišan, neobrijan, poguren i raskoračenog hoda više je ličio starcu s 91 nego dječarcu od 19 godina, koliko ima.

Da znate, da samo možete shvatiti koliko mi je bilo teško. Mogla sam tog momenta za njega na koljenima moliti milost, mogla sam tlo lizati, mogla sam ubiti, a ništa mi od toga nije moglo poći za rukom do trpjeti.

Unuk mi se nađe u zagrljaju na obostrane jecaje. "Moram plakati, tetka, teško mi je. Tukli su me. Ne zovu me po imenu već, onaj što je radio u kafiću "Stefani". Izveli me u mraku, navukli vreću na

glavu, natjerali da kleknem, da raskoračim noge i onda počeli tući: najprije čizmom ili cipelom među noge, pa onda šipkama svuda udaraju. Glava mi je bila natečena; liječnik što je s nama u zatvoru kaže da mi je jetra otečena za 4 prsta", govori mi. Opet suzama odlijevamo bol, inače bismo se oboje ugušili. Pita me mogu li ga izvući iz zatvora i kaže: "Tetka, bar ti imaš prijatelja...!" "Sine moj dragi, tvoja tetka je imala prijatelja, sada više nisam sigurna. Ali budi siguran da te više nitko neće tući ili ja neću biti među živima...", obećavam svom unuku, računajući samo na Božju pomoć.

Zagrlila sam ga, ljuljala, tješila i pitala: "Sjećaš li se kako sam te nekada, dok si bio malen, ljuljala na koljenima. Znao si i zaspati. I sada bih te stavila na krilo i zaklonila od cijelog svijeta, ali ne mogu. Nemoj prestati moliti. Bog će nam pomoći. Borit ću se za tebe krunicom i postom..."

Držeći mu glavu na svom ramenu da mi je lakše skriti suze, upravljam pogled nebu i obećavam: postit ću cijelu korizmu. Bit će to prvi put u životu. Ljubav prema unuku bila je jača od razuma i mojih fizičkih mogućnosti.

Ozren mi priča da su ga vodili na ispitivanje. Na pitanje je li pucao, rekao je da je ispraznio cijeli šaržer. Kada je isljednik diktirao zapisnik, naveo je: obzirom da je imao povrijeđenu arkadu i zavoj na oku, nije bio u stanju razabirati ciljeve i efikasno djelovati. "Ja nisam mogao vjerovati: sâm sebe optužujem, a on me brani," govori mi Ozren. Čim mi je opisao isljednika, bilo mi je lakše; nisu svi nekadašnji prijatelji zatajili. Znala sam tko se nije promijenio. Stražar uniđe i strogo veli: "Dosta, završeno!" Bez riječi, čak zahvalno pođemo prema vratima. Stražar, stariji čovjek, zaustavi nas i pozva Škare i Kolovrate da prvi izađu, a onda mi kaže: "Ostani još s unukom. Ovi svaki dan imaju dozvole. Meni je tvog malog žao. Oni balavci zamal' ga ne dotukoše, mater oni svoju... Ima li mali majku?" Kažem da je ona došla, ali joj ne daju unići. Kao da ga to raspali. Posla me da se vratim istim putem iz zgrade i da kažem Ankici da krene prema školi. On će Ozrena pustiti na sporedna vrata da se vidi s majkom.

Zaista iskreno mu kažem: "Hvala ti, neka nitko tvoj nikada ne bude u ovakvim prilikama u kojima smo mi sada."

Ankica se susrela sa sinom, izljubila ga, ohrabrila, ali i tužna se vratila. Nisam joj pričala o Ozrenovim nevoljama, već smo glasno razmišljale kome da se obratim za pomoć dok nije kasno.

– Žurim na groblje Sultanovići. Bit će sahrana Mladena Havraneka. Već su ga donijeli. Od Staškove generacije samo sam ja uz njega. Mladena unose u kapelicu, otvaraju sanduk i u prisutnosti njegova oca Staška, suca Stjepana Vukadina, fra Brune Batinića i Zvonke Vidovića utvrđuju smrtonosne ozljede. To mogu činiti jer nema nikoga od vlasti.

Još više me zaboli činjenica da je Mladen izdahnuo od udaraca muslimanske policije, i to 30-ak metara od "Doma zdravlja" i porodilišta u Bugojnu, gdje mu je baka godinama radila kao babica a majka kao medicinska sestra. Tko zna, možda je njegova baka nježno primila na ruke budućeg ubojicu njenog unuka jedinca. Neka Bog sudi! Mladen je imao veliku ranu na glavi, a grudi, leđa i stomak bili su u modricama. Znači, naša generacija prvih maturanata, kojom se ponosila "Gimnazija" i Bugojno, pala je na ispitu suživota. Dobro. Neka vam bude; nikada vas više Katica neće pozvati na sastanak, proslavu mature.

Saznajem, te zle bugojanske noći osim Mladena isprebijani su: Dragan Brečić, Franjo Košak, Miro Marijanović, Zrinko Alvir i Mladen Barnjak.

Grob Mladena Havraneka

– Vraćam se u ured tužna i izgubljena. Najviše volim šutjeti. Sjetih se svog malog Daniela Waldegga. Pitam ga u Kotoru poželi li svog

tatu Srđana kada dugo, dugo bude na moru. On mi tepajući odgovori: "Teta Katica, kad se poželim tate, ja zažmirim i tata mi dođe. Onda ja otvorim oči i tata ode...!" Morat ću i ja kao moj Daniel, često zažmiriti da drage osobe vidim; morat ću dugo šutjeti da bih se napričala sa svojima makar bili na kraju svijeta.

Od ovih misli trže me pitanje vlč. Miodraga Miškovića: "Katice, kažu mi danas da su u Bristovima vidjeli pored ceste u jarku jednog mrtvog krmka s krunicom na vratu, a preko njega prebačena paramenta." "Eh, velečasni, nije to ništa čudno. Vidjeli ste i sami", kažem mu. "Ne, nisam nikada vidio", tvrdi vlč. Mišković. "Ujače, nisam ni ja vidjela krunicu na pravom krmku, već na nekim našim vojnicima, kojima krunica na vratu nije smetala da psuju Boga, pale tuđe kuće, ruše bogomolje, koji nisu branili svoj narod i dom, već nas sramotili." "Imaš pravo, takvi su nas ostavili na milost ovima, Bože prosti...", ozbiljan završi naš razgovor.

– Briga za zatvorenika župnikova je primarna predanost, a u tome mu je produžena ruka časna sestra Pavka Dujmović. Ona je sićušna, energična, prodorna, ne da se zastrašiti, ne boji se odgovoriti, prigovoriti, ako je i vrate i ne daju unići u zatvor, ona se ponovno vrati. Jedno joj oko dežura pred župnom kućom ne bi li ugledala kojeg zatvorenika koji dođe po vodu i dala mu makar cigareta i ulja za lampice, a drugo joj oko traži u skladištu ostatak prikladne hrane ili deke. Hranu su odnijeli Muslimani, a od ostataka trebalo je preživjeti.

7. 8. 1993.

– Ovi moji rođaci i susjedi što sada dijele sa mnom stan često su nezadovoljni. Sve im više iznose stvari iz kuće, a oni ni preko dana ne žele boraviti u svojim kućama. Jedino se Lucija vratila. Hrane je sve manje i kada sam predložila da se čaj pije samo izjutra s malo šećera, vidim da su me krivo shvatili. Žao mi, ali mi nije neobično. Često sam bila neshvaćena, usamljena. Jučer sam im sušila kukuruznu svilu i savijala cigarete. Čude se kako vješto savijam. Kažem im: "Nađite mi seosko dijete koje je krave čuvalo a nije tuđe krumpire peklo i svilu pušilo." Nasmijali smo se.

– U župni ured došao Musliman poznanik iz jednog bugojanskog sela i donio mi sira i mlijeka. Svi su ga mogli vidjeli da ulazi u župni ured, pa je taj poklon tim više vrijedan: svi prijatelji nisu nestali. Pravi razlog njegova posjeta bio je da se posavjetujemo. Oni u selu kriju dvojicu Hrvata i ne znaju što će dalje s njima. Svaku

večer prebacuju ih u drugu kuću da ih tko od "balija", kako on kaže, ne ubije. Zamolim da se strpe i pripreme mogućnost da se bez posljedice predaju. Izaći iz Bugojna znamo da je ovog časa nemoguće.

– Zapaljena crkva u Drvetinama. Ivo Galić, Jure Ljubas i drugi očajni.

Ostaci zapaljene crkve u Drvetinama

– Oko župnog ureda i u uredu sve veća gužva. Nitko ne izlazi, jer radi posla nisu ni došli već radi "informacija". Jedni traže župnika da se potuže, jedni bi mogli "ljudikati" satima s vlč. Miškovićem, jedni traže vlč. Džaltu, on im se čini najsigurnijim zagovornikom da se napusti Bugojno.

Ima ih koji počinju praviti popise onih koji žele napustiti Bugojno. To je dvosjekli mač: ili su provokatori u službi muslimanske vlasti ili su nepromišljene samozvane vođe. Ne pomaže župnikova molba da to ne čine. Bijes iskazuju prema njemu psovkom i povicima: on je za balije!

I u samom uredu gužva: ove službenice što su same došle pišu, brišu, nadopunjuju popise, slabo se slažu, nema jedinstva. Umorna sam od sviju. Čekam pogodan moment da župniku iznesem opravdane činjenice i povučem se kući.

Volim raditi s vlč. Miodragom Miškovićem. Odlutamo u prošlost, čak u đačke klupe. Počnemo od pravopisa, pjesmica, đačkih nestašluka do povijesnih događanja.

Danas mi priča o ovogodišnjem Ilindanu u Kandiji. "Katice, ovo bi se trebalo zapisati, zapamtiti. Najavljena pučka misa. Ima puno naroda. Nisu svi došli radi sv. Ilije, ima ih, čini mi se, više koji su pobjegli ovamo. Žene se razletile, spremaju užinu. Zapuca, brate, sa svih strana. Razbiža se svijet. Nigdje nikog. Kažu da su žene ručkove ostavile na šporetima, a one pobjegle u podrume.

Svejedno, fra Janko uniđe u crkvu i poče se oblačiti. Zamislite: na Ilindan u Kandiji na oltaru slavi misu samo fra Janko, a ja sam mu, kobajagi, ministrant. Gruhaju granate, a fra Janko ni da mrdne glavom!", priča vlč. Mišković i odmahuje glavom i rukama. Meni drago.

Crkva u Kandiji, oštećena 1993.

– Vraćam se kući. Susrećem I. D. Ne krije da mu je drago što smo se sreli. Držim ga za ruku i kroz suze kažem: "Hvala ti, unuk mi je sve rekao. Pogodila sam da si ti bio isljednik. Neka te prati Božji blagoslov kao i sve tvoje! Moje će te dobre želje sigurno pratiti." Zaplačem. On me nagovara da posjetim Jeleča jer mi on jedini može pomoći. Ne krijem da u to sumnjam i da se bojim i pola reći

što sam njemu kazala. "Ne brinite, smijete reći i više. Znate, napravljena je velika greška što ste pritvoreni. Iskoristite to i pomozite malom!"

– Promatrači EZ-a, "bili" odnijeli prva pisma iz Bugojna.

8. 8. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Na sve tri mise bilo 320 vjernika. Popravljamo se. Nije lako pobjedniku, pogriješi u obijesti; nije lako pobijeđenome, zaglibi mu duša u mržnji! U iskušenju smo velikom.

– U noći rafalna paljba po gradu: ili nas plaše ili se obračunavaju oko plijena.

– Mariji Ćurčiji, Ulica II. proleterske brigade 17, oko 20.30 sati muslimanski vojnici pucali po prozorima i vratima, a onda bacili bombu.

– Iz škole "Vojin Paleksić" oko 220 zatvorenika prebačeno na "Stadion".

– *(1928)* Prije 65 godina tužna vijest Hrvate zavila u crno: teškim ranama dobivenim u Skupštini u Beogradu, podlegao vođa najbrojnije stranke – HSS-a Stjepan Radić.

9. 8. 1993.

– S Košćana nas zasipaju granatama.

– Mariju Čokljat, ženu Nikole Čokljata, rođena 3. 9. 1929. u Vučipolju prema Kandiji, ubili Muslimani dok je kopala krumpire na svojoj njivi. Kažu da su je izmasakrirali.

– Stigla prva pisma u Bugojno. Donijeli "bili" promatrači EZ-a.

– Eva Gavranović, Džaltina kuharica, priča mi u župnom uredu u Bugojnu: "Moja Katice, ja straha šta smo pritrpili kad su se naši povukli iz Crniča, a mi ostali. Došla noć. Mi u jednoj kući: Džalto, ja, Mišković, njegova kuharica Pava i fra Janko. Opet nekako lako dok ne dođe noć. Nema svjetla, a ne bi smili ni upaliti. Šta ćeš ... mu vraga, isana prevari san. Neko i hrče. A kad se god prenem, fra Janko šeta po sobi i moli. Grdna rano, on među nama najmlađi, a jedini se moli", priča Eva i zateže maramu na glavi. Nastavlja: "Čuju se koraci. Brate, ja protrnula. Neko baterijom svitli, a nekako jaka baterija. Fra Janko progovori: u ovoj kući ima nas petero. Ja fra Janko, kandijski župnik Mišković, glavički župnik Džalto i njihove domaćice. Vojske i oružja nemamo garantiram životom."

Oni nas osvitliše, promrmljaše, da ti pravo kažem, nisam ji ni razumila. Odoše. Mi jedva čekamo kad će svanuti. Ma nisam ti znala pravo opisati našeg straha one noći u Crniču. Bože sačuvaj svakog živa!", završi Eva priču o noći između 28. i 29. 7. 1993, kada je hrvatsko stanovništvo iz Bugojna preko Crniča i Mračaja pobjeglo prema Kupresu.

10. 8. 1993.

– Kroz otvoreni prozor ulazi zadah dima iz zapaljenih hrvatskih kuća. Ne idem na posao. Gotovo nisam ni spavala. Ne znam hoće li me primiti i kako ću proći kod komandanta Abdulaha Jeleča.

Već sam jučer išla, ali su mi rekli da nije u komandi. Danas se neću dati otjerati. Sjedit ću pred zgradom dok ga ne ugledam.

Komanda se nalazi u posebnoj zgradi TO-a kod općine. Straža ne da ni blizu. Sjednem na podzidu. Valjda će tko poznat proći. Zaista, dođe jedan debeljuškast vojnik i pita šta trebam. Kažem da želim doći do komandanta. Kažem ime i da nisam najavljena. On veli da će komandant sada imati sastanak s vojnim starješinama pa će me kasnije najaviti. Mislim: laže.

Ne prođe dugo, dođe po mene. Stražar me propusti. Na katu mi otvoriše vrata. U sobi namrgođeni oficiri, svi u novim uniformama otetim od vojnika HVO-a i s rokovnikom u ruci.

Moj vodič me povede u drugu sobu. Za stolom pomršav čovjek s naočalama: Jeleč! Moram priznati da ja nisam znala ni kako izgleda Jeleč, a kamoli da sam se s njim znala. Zato mi je i bilo teško odlučiti se i doći k njemu.

Odmah ustade, pruži ruku i ponudi da sjednem. Počnem lomiti prste od nervoze i onda progovorim: "Da ne pravim nekih uvoda i oduzimam vam vrijeme, odmah ću vam reći da sam došla vama s najvećom molbom dosad u mom životu. U zatvoru mi se nalaze sestrić Pero Ivić, unuk Ozren Gvozdenović i rođak Dragan Nevjestić. Pero mi je bio samo 5-6 dana vojnik, a druga dvojica policajci. Najgore mi prolazi unuk. Došla sam zamoliti vašu zaštitu da mi ga ne tuku. Ako bude kriv, neka mu sude, ali neka se noću na njemu ne iživljavaju bugojanske protuhe."

Stanem, uplaših se da sam previše rekla. On me gleda i kaže: "Katice, ja prema vama imam obavezu još odavno i što mogu, pomoći ću vam. Hoćete li da vam ih puste?" "Oh, ne!", prepadnem se i nastavim: "Može samo Peru. Ozrena i Dragana nikako. Morala bih ih vama dovoditi na konak, inače bi ih mogla noć

progutati. Na slobodi su još nesigurniji. Abdulaše, vi meni ništa ne dugujete, nisam znala ni kako izgledate. Moramo pogledati istini u oči: vi nemate kontrolu nad vojnicima. Učinit će mnogo zla, a previše je i dosad učinjeno. Žao mi je, ali jednog dana će vas suditi k'o ratnog zločinca. Nisam prorok, Abdulaše, ali to će se dogoditi!"

Šuti, gleda me, a onda predloži da idem načelniku MUP-a Senadu Dautoviću, kako kaže, finom mladiću.

"Ne, neću ići toj balavurdiji. Oni do nas starih ništa ne drže. Došla sam vama, možete mi pomoći. Nemojte me odbiti, nemojte dozvoliti da mi dotuku unuka. Znate da nisam nikada krila da sam vjernikca. U nas je grijeh zaklinjati se Bogom. Ali danas mi je toliko teško da se kunem velikim Bogom da ću, ako mi itko više i dodirne unuka, znati naći priliku i u vašoj prisutnosti ubiti se na najsuroviji način. To će biti moja osveta, jer će se jednog dana netko upitati što je onu tihu staricu natjeralo na samoubojstvo. Učinit ću to, vjerujte." Nisam mogla više govoriti. Gušila sam se.

Nelagodno se osjećao. Ponovno mi je govorio i objasnio u čemu i zbog čega ima obaveze prema meni. Sve je meni bilo nevažno. Važno je bilo samo obećanje da će mi pomoći. Na kraju tužno ponovim: "Pustite, ja se ničega od ranije ne želim sjećati, ja danas samo molim milost!" Zapisao je imena i otišla sam. Opterećena sam što sam se zaklela Bogom!

Zgrada u kojoj se u ratu nalazila Teritorijalna obrana

– Danas je pokop Mariji Čokljat. Na groblju Sultanovići ima nas ukupno jedanaestero: župnik fra Janko u civilu s malom štolom oko vratu (jedva primjetna), 4 radnika iz Komunalnog što su kopali grob, Marijin muž Nikola i nas običnih sugrađana petero. Sjedimo na grobovima i čekamo da radnici završe iskopavanje grobnice. Cestom prolaze mladići i psuju nam ustašku majku. Nesvjesno stežemo vilice, šake i ustajemo. Župnik veli: "Mir! Sjedite! Treba znati živjeti i kada te ponižavaju. Za ovo su krivi neki drugi...!"
– Pregovori u Ženevi, koji su počeli 3. 8. 1993, danas su prekinuti zbog opsade Sarajeva.

11. 8. 1993.

– Naše zatvorenike, stražari i oni koje su oni pustili, isprebijali užasno.
– Groblje u Sultanovićima porušeno. Tvrde da je organizator i rušitelj spomenika sin Semina R.
– Na groblju Sultanovići danas pokapali (prenosili u groblje) poginule Hrvate. Vrućina. Tijela se već počela raspadati. Ucrvana su. Težak zadah se širi i izvan groblja. Poslove sahrane uz prisutnost predstavnika MUP-a (najčešće Asima Balihodžića) obavljaju zatvorenici i civilna zaštita, koju čine mobilizirani Hrvati i Srbi.

Oštećena kapelica na groblju Sultanovići

12. 8. 1993.

– U noći se čula češća rafalna paljba.

– U noćnim satima muslimanski vojnici upali u stan obitelji Skoković. Oni su Srbi. Sina su im ubili, a oca teško ranili.

– Franjo Kirn, sin Franje i Marije r. Smrdelj-Đerek, rođen 26. 5. 1907. u Kopčiću, otišao obići svoju kuću kod mlina u Gornjovakufskoj ulicu. Ubio ga, masakrirao Musliman.

13. 8. 1993.

– U Bugojnu sastanak promatrača Europske zajednice, našeg župnika fra Janka Ljubosa i Stjepana Vukadina s članovima Ratnog predsjedništva. Zaključeno:

1. Za 5 dana bit će potpuna osobna sigurnost;

2. Za 10 dana bit će materijalna sigurnost i vratit će se ukradene stvari i auti. Svatko može slobodno prijaviti lopova;

3. Sadašnja vlast brinut će se za dostavu humanitarne pomoći (naša su skladišta preuzeli i oteli čak i iz crkve);

4. Pisma, kao i hrvatske dinare dostaviti u župni ured;

5. Tko ima rođaka među ostavljenim starcima kod časnih sestara u Malom Selu, neka ga uzme sebi na brigu;

6. Prijaviti se u župnom uredu da vidimo koliko nas ima kao i zatvorenika;

7. Pozivaju se svi da se jave, odazovu na radna mjesta i druge poslove.

Kažu, kada je Dževad Mlaćo ugledao fra Janka, poludio, nije se mogao svladati da ne upita: "'Ko je njega zvao? On ovdje nema šta govoriti." Ništa čudno. Mlaćo je dobro znao da je fra Janko najveća zapreka iseljavanju Hrvata iz Bugojna.

14. 8. 1993.

– Nogostupi pred Žarkanovom kućom puni mokrih tepiha. Ispiru ih u rijeci. Čak i nove, divne bosanske ćilime. Kažu da im je hodža rekao da je "sve halal" (oprošteno) što prođe kroz vodu. Hoće li to pravilo vrijediti kada nestane hrvatske imovine i kada isti pljačkaši budu krali muslimansku imovinu?

– Musliman Ć. iz Jaklića skinuo krovnu konstrukciju s kuće Joze Tomasa–Joke i Matka Lučića, a stolariju s kuće Nikice Drežnjaka, sve u Ulici 8. marta (Hadžalića Ograda).

– Kupreške Zorka Čolić i Doma Lozančić (Bosina sestra), koje su ostale u Kupresu 1992. godine, danas su razmijenjene u Šujici.

– Kraj Vrbasa pronađeno izmasakrirano mrtvo tijelo Franje Kirna

15. 8. 1993.

– Velika Gospa. Prvi put zazvonilo zvono na našoj crkvi nakon paljenja i granatiranja zvonika. Sv. mise kao nedjeljom. S tugom se sjećamo naših hodočašća u Sinj i Gornji Vakuf.

– Svećenici preporučuju molitvu za naše zatvorenike.

– UNPROFOR-ov transporter odvezao Jelicu Ivoš i njezinu majku.

– Radio Sarajevo javio da je Alija Izetbegović pristao na podjelu Bosne na tri etničke cjeline.

– Srbi se povlače s Igmana.

16. 8. 1993.

– Po gradu odjekuje rafalna vatra, a padaju i srpske granate.

– Muslimani bezdušno ubiru ljetinu s hrvatskih njiva. Ne smiješ ni riječi reći, ne smiješ sam svoje ubirati.

– Kod Kašića kuće, dok sam išla u župni ured, Muslimanka mi dobacuje: "Šućur Alahu, nek' sam dočekala da i ovde dimije vise." Okrenem se: nigdje nikoga. Dobacim i ja njoj: "Šta ćeš, ženo, sve se mijenja. I ovo će!"

– Predsjednik Predsjedništva BiH Alija Izetbegović zaprijetio da neće sudjelovati u pregovorima s Matom Bobanom ako konvoj humanitarne pomoći ne uđe u Mostar.

– Muslimanski diverzanti preobučeni u uniforme HVO-a unišli u selo Kiseljak kod Žepča i počinili stravičan pokolj civilnog stanovništva.

– Počeli radovi na Velebitu, probijanje tunela "Sv. Rok".

17. 8. 1993.

– Pred župnim uredom čeka me D. F. Čim smo ostali sami, kažem mu da S. M. nije objavio knjigu o zločinima počinjenim nad Hrvatima u Travniku u listopadu 1944. Zločinac, koljač i tada je bio Musliman, okrutni egzekutor. Pred sam rat D. F. je dao izjavu kao očevidac. Sada se pobojao odmazdi, jer Musliman svoga štiti...!

– Predsjednik HVO-a Žepče Perica Jukić u otvorenom pismu cjelokupnoj međunarodnoj javnosti za zločine u Kiseljaku kod Žepča izravno optužio Aliju Izetbegovića.

– Grupa muslimanskih vojnika upala u župni dvor u Crkvicama – Zenici, svezala vlč. Zvonku Rajića, njegova kapelana vlč. Marijana

Marijanovića i časne sestre. Odnijeli hranu, novac, crkveno posuđe, među kojem je bio kalež, dar prvog vrhbosanskog nadbiskupa dr. Josipa Stadlera ovoj župi.

18. 8. 1993.

– Valentina utrča u župni ured sva uplakana. Traže župnika. Iz logora "Stadion" izveli oko 120 zatvorenika (među njima je i njen brat Mario Topić). Vežu ih i trpaju u kamione. Kažu da ih vode u Zenicu. Župnik je šalje da vidi što se dalje događa, a on će pokušati pronaći promatrače.

Dosta kasnije Valentina nam je došla reći da su došli drugi vojnici, došlo je do prepirke, potezanja oružja, ali su ih vratili u logor.

Bugojanska i donjovakufska muslimanska vojska nisu našle zajedničko mišljenje o sudbini zarobljenih Hrvata. Trenutno je ispalo dobro.

Logor "Stadion"

– Boutros Ghalli, generalni tajnik UN-a, odbio zahtjev Hrvatske da se mandat UNPROFOR-a razdvoji na: posebno za Hrvatsku, posebno za BiH.

19. 8. 1993.

– Promatrači Europske zajednice donijeli poštu. Vlč. Mišković i ja povlačimo se u malu blagovaonicu i odvajamo zatvorenička pis-

ma. Odvojimo i za kuću. Pismo na moje ime (bijela kuverta, crveni poštanski žig) ne uzimam i objašnjavam: nelogično je da među pismima nema nijedno pismo za nas u kući. Ostala pisma skupa s mojim šaljemo u poštu.

– U Ženevi postignut "labav" sporazum. Karadžić i Boban nezadovoljni.

20. 8. 1993.

– Pada pokoja srpska granata. Priželjkujemo da ih bude više ne bi li rastjerale muslimanske pljačkaše, što poput strvinara obilaze hrvatske naselja, kuće i stanove.

– Priča mi A. H.: "Moram vam nešto ispričati. Naš donjovakufski Ciganin uselio u kuću Vukmira, direktora u tvornici 'Slavko Rodić'. Možete zamisliti kakav je namještaj imao. Cigo je to izbacio pred kuću, a dovukao kožnu garnituru. Kada su pitali zašto to čini, on je rekao da prijašnji namještaj nije bio čemu."

– U Dubrovniku obnovljena zgrada Sveučilišta.

21. 8. 1993.

– U Bugojnu konferencija SDA. Podržavaju jedinstvenu Bosnu. Govorili i o zločinima HVO-a, ali ne i o svojima.

22. 8. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne, samo u crkvi.

Župnik moli da se što manje zadržavamo oko crkve i, čim obavimo poslove, da se vraćamo kućama. Treba mu vjerovati: ne smije nam reći da nas može mecima pokoriti obijestan vojnik; dok ovdje gubimo vrijeme, kuće nam mogu biti pokradene; zbog naše neopreznosti, lažna izjava ubačena provokatora, mogla bi neke odvesti na "put bez povratka". I još nešto: samo jedna granata bila bi dovoljna za smrt 100 ljudi. Bilo je muškaraca koji su znali za isti dan 7 puta doći u župni ured.

Naš je župnik shvatio ozbiljnu situaciju: okupacija u pravom smislu riječi! Na nama je da nađemo u tome što manje bolan kutak!

– Radio Bugojno pozvao članove "Preporoda" da prikupe i obrade sve što se odnosi na stradanje Muslimana i pobjedu muslimanske vojske, Armije BiH protiv Hrvata i Srba.

– Bugojno posjetio ministar unutarnjih poslova BiH Bakir Alispahić i pozitivno ocijenio rad MUP-a Bugojno.

23. 8. 1993.

– Rafalni pucnji noću i danju imaju dva cilja: zastrašiti preostale Hrvate i poticati ih na bježanje iz Bugojna preko minskih polja, drugi cilj je međusobni obračun oko "plijena, tuđe imovine".

Bombe su često bacali danju u rijeku i hvatali ribe. Gledam neki dan kako baci bombu jedan vojnik u rijeku Vesočnicu odmah ispod mosta. Tu je rijeka veoma brza zbog pada korita pa mu je svu ribu odnijela. Kada mu stariji čovjek skrenu pažnju na odnesenu ribu, on bahato reče: "... ko je..., eno pred kućom tele, sad će biti mesa..."

– Pred župnom kućom gužva veća nego obično. Transporter UN-a došao po malog Tonia Jozukića, dijete od 9 mjeseci. Od pada Bugojna do danas o njemu su se brinule Dušanka Bujak i Valentina Gavrić r. Topić. Kobnog 18. 7. 1993. majka djetetova otišla na pokop bratu Miroslavu Telenti, mučki ubijenom dan ranije u Vrbanji. Mali Toni je sin Ivana Jozukića, automehaničara u bugojanskoj "Špediciji".

24. 8. 1993.

– Fra Janko, vlč. Mišković i vlč. Džalto otišli u Prozor, a nama trebaju doći hodže.

– Rafalni pucnji su redoviti, ali sada koriste i svjetleće metke. Promatrajući kako ti svjetleći meci šaraju nebom, pitam se: plaši li naš neprijatelj zatočene svoje sugrađane ili se luckasto zabavljaju.

– Radio Bugojno upozorava da se svatko mora pridržavati policijskog sata.

– Teško nam je bez vode. Tiskamo se i čekamo na red pred tuđim pumpama. Meni dva puta tjedno donosi vodu za piće (kanistar od 5 l) s okna (izvor rijeke Okašnice u Vrpeći) Akif Horozović, izbjeglica iz Kupresa, a stanuje u kući zeta Dane Kovinjala. Zamolio ga stari otac Haso, koji je mene posebno poštovao i ja njega, da i meni donosi vodu za piće.

– Iz logora "Stadion" odvedeni Ivo Miloš i Nikica Miloš zvan Kardelj.

– Na pregovorima u Oslu Palestinci dobili pravo na autonomiju.

25. 8. 1993.

– Sinoć su se iz Prozora vratili naši svećenici. Okasnili su pa ih nisam dočekala, morala sam poći kući. Imali su neprilika: neki ludi Hrvati pucali u hodže u Gornjem Vakufu i ranili ih.

Hodže su jučer posjetili naše logoraše i izjavili da se s njima lijepo postupa. Kakva laž!

Za razliku od hodža naš je župnik stvarno posjetio logor u Prozoru u kojem se nalaze zatvoreni Muslimani. Kada je saslušao njihove jade, skupa s njima je plakao. Jutros iz džepa izvadi 9 ceduljica i dade mi ih da ih uručim rodbini zarobljenih Muslimana u Prozoru. Ja više ne volim Muslimane, ali, župniče, ponosim se vama što ste iznad običnog čovjeka izdigli katoličkog svećenika. Hodže prozorske našim logorašima to nisu učinili.

Bugojanska "Gimnazija"

26. 8. 1993.

- Uspjela sam uručiti zarobljeničke cedulje. Ostale su mi tri. Tragam za onima kojima ih treba uručiti.
- Moja Valentina tužna. Brat joj u logoru, očeva kuća izgorjela. Slabo ima što obući. U povjerenju mi priča: "B. R. i ja dobile smo kamion i natrpale sve vrjednije stvari. Kamion je odvezen u Kandiju s namjerom da se prebaci u Split. Ostao je u Kandiji. B. je trebala s djecom u petak otići, ali joj auto bio u kvaru. Tako smo obje ostale bez najvrjednijih stvari. Meni bi ionako propale u maminoj kući kada je izgorjela, ali njoj ne."
- Američki stručnjak za Europu Janusz Bugajski izjavio za "Večernji list" kako je Bosna pokazala da "samo sila osigurava teritorij".
- Zadar žestoko tuku.

28. 8. 1993.

– Pokušala sam ući u "Logor-gimnaziju". Traže osobnu kartu. Kažem da nemam. Jedan dobroćudan stražar kaže: "... baba, daj mi makar zdravstvenu legitimaciju." Gledam i kažem: "Mladiću, nemam ni to, ali i da imam, kakve koristi, mogla bi ta zdravstvena biti i tvoje nene." Osmjehne se i posla me da mu dovedem koga tko će potvrditi da sam ja Katica Nevistić. Bože, ne smijem propustiti ovu priliku, moram naći nekoga. U Omladinskoj ulici nađem Hamdu Opardiju i on posvjedoči tko sam. Tako sam bila s unukom Ozrenom.

– Iliji Dujmoviću u Jakliću oteli novac Tiro A. i Rusmir M.

– Završeni Ženevski pregovori o podjeli BiH.

– Proglašena Hrvatska republika Herceg-Bosna. Za prvog predsjednika imenovan Mate Boban.

– *(1943)* Prije 50 godina mjesec kolovoz, poput ovogodišnjeg srpnja, bio je stravičan za bugojanske Hrvate. Mnogi su odvođeni od kuće i nijedan se nije vraćao kući. Sve je gutala noć, a kasnije su ih na gubilišta vodili i usred bijela dana.

Gledala sam na ovaj dan prije 50 godina kako su trojica partizana od kuće svezanih ruku odveli Ljudevita Šandrka zvanog Ljuto. Nađen je ubijen kod rijeke Okašnice blizu groblja Sultanovići u Bugojnu.

Partizani su na glavama imali kape zvane troroge. Nosioci ovih kapa smislili su tužnu izreku: "Moja kapa sa tri roga ide protiv Boga!"

Sjećam se i ovoga: jednog dana došli su partizani i odveli Dragana Stambušinog iz Malog Sela. Sva očajna Stambuša je potrčala do susjeda Idrizbega. Već od ulaza u dvorište – avliju čuo se njen plač. Idrizbegova žena Azemina hanuma upravo je molila. Nije dopušteno prekidati molitvu, ali ona je hitro ustala i pošla u susret susjedi pitajući je što se dogodilo.

Uzela je Stambušu za ruke i rekla: "Komšinice, ja i moj Idrizbeg ne možemo sami pomoći, ali može moj brat Ibrahimbeg. Znam da nije kakav čovik, ali čim nabacim na sebe zar (odjeću), odoh u Veselu bratu Ibrahimbegu i neću ga se proći dok ne ode vlastima i dok ti sina ne puste. Znam kako ti je, ja sam ne tako davno izgubila svog sina Ahmeta. Ni danas ne znam di su mu kosti ostale..."

Dragana su pustili isti dan i nitko ga više nije dirao. Hvala plemenitoj Azemini hanumi Idrizbegović!

29. 8. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Svećenici preporučuju molitvu za naše zatvorenike. Župnik poziva sve one koji su predali u župni ured HR dinare da dođu uzeti DM. Veza su nam bili promatrači EZ-a.

– Došla struja, ali samo za prioritete.

30. 8. 1993.

– U noćnim satima bilo više jakih eksplozija.

– General Rasim Delić potpisuje naredbu (02-1040-1) kojom vojne operacije trebaju obuhvatiti prostore od Bugojna do Mostara. Operacija nosi naziv "Neretva '93."

– U Ženevi nije nastavljen sastanak, nije došao Alija. Alija nastoji što više otezati pregovore, dobiti na vremenu i što više osvojiti prostora.

– Opet čekam pred gimnazijom. Znam da me neće pustiti da predam sendvič svom Ozrenu, jer je na straži surov stražar, ali dok govorim glasno, čut će me i znati da smo uz njega.

Slušam razgovor obijesnih vojnih policajaca. Jedan mlad, golobrad, plav mladić hvali se pokazujući metak dobro zašiljen i duži od običnog. Kaže: "Gledajte, hiljadu ovakvih sam ispucao dok ga nisam ušutkao u domu!" To se odnosilo na našeg hrabrog Miroslava Petrovića koji je poginuo braneći "Hrvatski dom".

Arapska zastava na "Hrvatskom domu" u Bugojnu

– Posjetili nas "Liječnici bez granica" i dovezli veću količinu lijekova. Dijele se badava uz recept.

– U Ženevi nastavljeni pregovori o BiH. Supredsjedatelji predložili rješenje u paketu. Srpska i hrvatska strana prihvatila ali muslimanska ima takve primjedbe da bi o svemu trebalo pregovarati ispočetka. Oni zaista žele dobiti na vremenu.

Kolovoz 1993.

– Neodređenog dana saznala sam i ovo: L. M. iz Gračanice izjavila je da je Mladena i Draška Miloša kao i njihova oca Ivicu u Gračanici ubio Musliman M. K. Zakopali su ih u krumpirište, i to veoma plitko da je Mladenova ruka virila iz zemlje. A Maru Lučić r. Lončar ekstremisti iz Bugojna i Gračanice užasno mučili, iživljavali se i svirepo ubili 22. 7. 1993. u Zlavasti kraj Gračanice. Ona je očevidac.

– I. B. vidjela je kada je Safet J. mučio Ivicu Šakića i Josipa Lučića, a zatim ih odveo prema Gračanici. Kada se vraćao, vidjela je kako briše krv s bajuneta.

– Za bugojanske muslimanske vlasti Caritasovi kartoni, na temelju kojih smo dobivali pomoć u hrani, više ne vrijede. Polupismeni vojnici obilaze hrvatske obitelji i uz osobnu kartu ispunjavaju nove kartone. Takav vojnik došao i meni. Sjeo na stepenice moje kuće i ispuni mi "izbjeglički karton". Gledam, šutim, razmišljam: znači, u svom gradu postala sam "izbjeglica", a to je isto što i "broj u logoru" ili "prekobrojni" u društvu.

– Šaljemo prva pisma puna prigovaranja, osude i našeg očaja. Dobivamo pisma: lakomislena ili bezosjećajna, s časnim izuzecima. Lakomislena ili bolje rečeno nepromišljena često su sadržaja kao: "Strpite se, naši su na Raduškom kamenu, spremaju se, oslobodit će vas..." Ta pisma uglavnom su upućena logorašima, a prije njih čitaju ih stražari.

Drugi pišu svojima, ponekad mužu ili ženi, ali sadržaj je gotovo isti: "Blago vama pa ste ostali, ovdje je vruće, postalo je dosadno, hrana nije najbolja..."

Gledala sam muževe dok čitaju "željno čekano pismo" kako ga u ruci gužvaju i psuju: "...ma da upita kako sam. Gore njoj na moru nego meni u tuđoj kući...!"

Čitaoče, pokušaj nas razumjeti kako se osjećamo poslije saznanja o "njihovu teškom životu".

Kažu da je ljubav domišljata. Mi to osjećamo ovih očajnih dana naših. Za sve nas misli i brine naš župnik fra Janko. Njegova

domišljatost je domišljatost jednog kozmopolita! Odlučeno je da vlč. Miodrag Mišković otvara zatvorenička pisma, pročita ih i ako su normalnog sadržaja, pošalje u logor. Ako su pak "nezgodna", onda logorašu samo napisati: tvoji pitaju za tebe, dobro su i pozdravljaju te.

– Kakva su ovih dana moja razmišljanja, najbolje ću ocrtati ako s kopije prepišem sadržaj pisma upućenog u više kopija mojima:

Dragi moji,

s istim naslovom i istim osobama, samo sada namijenjeno i mojoj Nadi, pisala sam Vam petkom pred rat. Ponedjeljkom je trebalo otputovati, ali čekalo me je desetak dana da ga spalim. I sada pišem kroz indigo. Ne zamjerite mi, za sviju su iste moje misli, moje želje i događanja oko mene, a vas opet jednako sve zanima. Ne bih mogla isto više puta ponavljati, makar će još dugo svaki drhtaj, svaki dio mene isto osjećati, isto misliti, isto trpjeti. Jednostavno počinjem bježati od stvarnosti, počinjem se povlačiti u sebe.

Sjećam se da sam u prošlom pismu naglasila kako nikada nismo bili obučeniji a tako goli u srcu, u duši i karakteru. Mnoge propuste zapažala je i ovakva luda kao ja i, kako onda mogu povjerovati da to nisu mogli vidjeti ljudi od zanata u politici i vojnim stvarima. Ostaje da nisu znali, nisu htjeli radi osobne koristi, ili su pak računali da je uvijek lako prebaciti u Hrvatsku i drugu nogu, kada je jedna i onako odavno tamo...

Da samo znate kako smo tužni, kako povrijeđeni, kako poniženi. Najhrabriji sinovi ovog kraja još su jednom bili ostavljeni, još su jednom bili opkoljeni, još je jednom vatra gutala zgrade, a oni tako malobrojni, dok je to uopće bilo moguće, branili su rodnu grudu, ognjište, naše i svoje živote. Lažna podrška o tobožnjoj pomoći, što samo nije stigla, bila je kobna: ginuli su naši bojovnici, civili, a osveta je postala samo gruba stvarnost.

Naše bojne bile su raspoređene tako da nikako nisu mogle imati prolaz za eventualnu odstupnicu-povlačenje, a da i ne govorim o tome da su mogle međusobno biti povezane za slučaj potrebe. Toliki su dobili dozvole za odlazak, toliki su uhvaćeni na spavanju, da je teško povjerovati da je to samo slučajno. Godine 1943. na istoj Gorici kobne nedjelje uvečer bili su pijani vojnici, a pedeset godina kasnije, opet pijani, ali ne znam od čega, izgubiše bitku vođe. Kakva ironija, kakva tuga za nas koji to po drugi put proživljavamo...

Jedno đubre iz stožera, prije odlaska u inozemstvo, reklo je da netko mora biti žrtvovan. Pun pogodak: oko 350 mladih vitezova pognute glave, mnogi samo u rublju, ruku povrh glave, a svi poniženi i udarani krenuli su na svoj križni put u hladne i mračne logore. Još jednom su svojom hrvatskom zemljom neki koračali posljednji put poput Mladena Havraneka i Marija Zrne. A nesebično su sve dali pa i život. Završili su pod udarcima u logoru. Kako ne ustvrditi da je za bugojanske Hrvate ovo još jedna 1945, logori Bleiburga, a Stožer Pavelićeva vlada izdajicâ.

Reći ćete, pa bolje je da se je bar netko spasio. Sigurno. Ali ako je istina da je na platnom popisu bilo 8 tisuća vojnika, a u Prvoj bojnoj borilo se njih 36 hrabrih ili osamdesetak iz Druge i Treće bojne, onda ja ne bih imala komentara. Gdje su bili ostali što su promatrali bitku i opkoljene nad čijim su životima gorjele kuće, Ljubljanska banka i hotel Kalin, a oni su pružali otpor? Ma za te promatrače nema pred Bogom opravdanja! Da je bilo hrabrosti, savjesti ili bar časničkog morala, u jurišu bi se probijali makar da ih izvuku.

Isto biste i vi rekli meni da su nam mjesta izmijenjena, da ste gledali proslavu kada se predala Druga i Treća bojna. Pa tek kada su pred općinu dovukli tenk i vade 42 granate. Da ti srce pukne. A sjećaš li se, Nado, šta sam Ti rekla da će se dogoditi ako se ne promijeni i ne maknu kriminalci? Ja krivim i Glavni stožer. Sve mislim da su i oni inspekcijske poslove vršili uz čašu ili kakav brlog, jer pad Bugojna ovakav kakav se dogodio je za "ispitivanje posebnog slučaja".

Osim Ogija mi smo svi bili u logoru. Ankica i Braco još u nedjelju pokupljeni su s ceste. Mene su bili ostavili na Ismetovu intervenciju, ali kada sam vidjela da sve naše otjeraše, tražila sam da i mene vode. Vjerujte da sam bila sretnija sa svojima u ovakvim okolnostima nego kada sam se za 25. obljetnice Gimnazije u istoj sali obratila svim generacijama bugojanske Gimnazije. Našla sam pravo mjesto gdje spadam: među svoje.

Ozren mi je najgore prošao. Bio je i ranjen. Mnogi su se udarali u svoje "hrvatske grudi" i nisu ga priznavali kao ravnopravnog sebi, a ostao je čvršći od njih. Kako to boli!

Bugojno. Ruševine. S Crničkih podova topnici su bili hrabri: kuće u ruševinama, mnoge spaljene, džamija pogođena više puta, ono na džamiji k'o naš zvonik do pola odbijeno. Kontraučinak: naše crkve u Gračanici, Kandiji i Glavicama iznutra demolirane, opljačkane. Vjerojatno bi i bez toga bile, ali sada imaju opravdanje za revanš. Sva su naša sela opljačkana, uglavnom i naselja, ili spa-

ljena. Isto i stanovi. Poginulih ima preko stotinu. Starce i bolesne njihovi su ostavili u Crniču, i da nije bilo našeg župnika fra Janka, kandijskog don Miodraga i glavičkog don Džalte, ostali bi nezbrinuti. A bilo ih je oko 90-ero. Smješteni su kod časnih sestara. Neki su već i umrli.

Vode nemamo već mjesec dana, a što je to struja, gotovo da je postalo nešto što i ne nedostaje. Navikli smo se na mrak, svi smo preumorni, čini mi se da i drugi kao i ja misle kako je ovo samo ružan san. Istina, budim se svako jutro misleći da će biti vedrije, ali kada god pogledam u nebo, ono "slobodno" sve je manje i manje.

Ipak se ne kajem što sam ostala. Samo da naši zatvorenici odu u razmjenu kao i civili koji to žele. Među njima sam i ja, ali zadnja. Ja sve mislim da ću vas jednog dana dočekati ili s najvećom patiš-panjom kao dobrodošlica ili na mrtvoj straži.

Osjećamo se usamljenima. Jedina nam je nada u Bogu i snaga u župniku. Oni nas neće ostaviti. A na sadržaju ne zamjerite. Bolne su naše duše. Za neke zatvorenike se i ne zna ništa već više dana. Noć ih progutala. Pa kada se na ekranu "Slikom na sliku" pojavi koja bugojanska protuha, povrijedi nas takva drskost. Neće mu glava biti sigurna.

Vas sve, sve voli vaša umorna Katica.

Ovo pismo nosi datum 22. 8. 1993.

– Priča se da su pokupili civile, intelektualce i otjerali ih da metu cestu i kupe smeće. Moram provjeriti!

– Nagovaram sve svoje "sustanare", rođake i susjede da se vrate u svoje kuće. Svaki dan im je manje stvari, a može kuća i planuti. Pogrešno su me shvatili! Oni su dvije zasebne obitelji, a ja treća. Na poslu najčešće nemam ni stolice, kod kuće spavam u kuhinji gdje po cijeli dan puše kukuruznu svilu i razna suha lišća. Bilo bi mi zamorno i da mi misli nisu po logorima. Oni neće da žive pod istim krovom s Muslimanima! Pa, hoćete!

1. 9. 1993.

– Još sin Staška Havraneka nije ni pocrnio, što bi naš narod rekao, a njegova oca gone da čisti smeće. Zatekla sam ga s lopatom kako smeće baca u kante. To je bilo uz garažu dr. Kurta Waldegga. "Staško moj, zar dušmanima nije bilo dovoljno što su nam Mladena ubili u logoru, već i tebe ponižavaju. Tražit ću te sutra i ostati uz tebe", govorila sam kroz suze. Zagrlili smo se i plakali.

– Muslimanska policija zatvorila Stjepka Kalaicu u KSC-u. Njegov je brat Josip u logoru kao pripadnik Prve bojne.

– Antu Šistova iz Jasike–Vesele, muslimanski vojnici pretukli i uzeli novac.

– Policajci došli po Draganove ključeve. Bili su to ključevi i od kuće, kancelarije i radnog stola u MUP-u. Dragan mi ih je dao na čuvanje i rekao: "Tete, ovdje mi ih mogu uzeti i otključati radni sto, izmijeniti dokumente, dodati i optužiti me. Ja ću čekati pogodan trenutak i pred više njih reći da su ključevi kod tebe. Pravog sadržaja u mojim ladicama ja se ne bojim..."

Bugojanski MUP

– U Ženevi prekinuti pregovori. Izetbegović traži luku Ploče, Prijedor...!

– U Zagrebu u Dubravama hercegovački franjevci počeli graditi crkvu posvećenu BDM.

2. 9. 1993.

– U Jablanici boravi u punom sastavu Generalštab Armije BiH, muslimanske vojske, da realizira zločinačku-osvajačku operaciju "Neretva '93."

– Pod zaštitom UNPROFOR-a u Međugorju nastavljeni pregovori između muslimanske i hrvatske strane o evakuaciji ranjenika.

– U našu župnu kuću i ured dolaze potrebnici svih vjera i nacija. Naš ih župnik sasluša i, ako ništa drugo ne može učiniti, uputi riječ utjehe, uzdah zajedničke boli i nemoći. Jedan od veoma napornih dana jest današnji dan. Cijelo jutro defilira narod i svi traže župnika fra Janka. Prekinuo je samo u podne, kad je molitva i zajednički objed s braćom svećenicima i časnim sestrama (često s njima ručam i ja, jer jedino Josipa Kolovrata–Ćoku i mene naš fra Vinko podnosi za vrijeme objeda). Poslijepodne opet razgovara, nikoga ne vraća.

Danas su došle dvije žene Srpkinje. Jedna je kćer Bože Vulete, nekadašnjeg partijskog lidera. Kako su vrata poluotvorena, čujem razgovor. Što god župnik predloži da se ne ide iz Bugojna, ona nađe nedostatak toga. Već se ponavljaju i pitanja i odgovori.

Ustanem, pokucam i zamolim župnika da izađe. U hodniku, u tamnom habitu još bljeđi mi se učini, nasloni glavu na zid i kaže: "Govori!" Grozno kažem: "Župniče, oprostite što se miješam, ali vi ništa nemate dodati onome što ste već rekli. Trebate vi nama i sutra!" Gotovo zatvorenih očiju pita me: "Što predlažeš?" Odgovorim mu: "Pođite u sobu i bar malo pritrenite!" Bez riječi ode uz stepenice. Stranke uljudno otpremih.

Malo kasnije dođoše promatrači Europske zajednice – "Bili". Bilo mi je žao, ali sam ga morala zvati. Ovakvi dani bili su česti.

3. 9. 1993.

– Nastavljene borbe između Muslimana i Hrvata u Gornjem Vakufu.
– Haris Silajdžić uputio zahtjev za donaciju za popravak džamije i izgradnju novog minareta u Bugojnu.
– Iz logora "Stadion" prokrijumčareno nekoliko pisama. Stavila sam ih u kuverte i prvom sigurnom vezom župnik će ih poslati. Vjerojatno će to biti "Bili".
– Odobrili nam posjet zatvorenicima u "Gimnaziji". Prijavila sam da ću posjetiti Zdenka Batarila, a zapravo svog unuka. Dok smo razgovarali, onako tužni i napeti, zaboravim kome sam došla pa na izlazu nesmotreno upitam sestričnu: "Ankice, kome sam ono došla?" Stražari se nasmijaše, vide: lažem.

4. 9. 1993.

– U Gornjem Vakufu vode se teške borbe.
– Ivka Konta, kći Ive i Klare r. Grabovac-Jerkić, rođena 6. 2. 1928. u Kandiji, s Ciglane otišla u Kandiju obići obiteljsku kuću. Tamo je

ubili Muslimani. Ivka je bila psihički bolesnik, ali veoma miroljubiva starica.

– Opet primljeno nekoliko pisama sa "Stadiona" i upućeno dalje.

– Muslimanske vlasti u Bugojnu najavile licitaciju napuštenih hrvatskih lokala.

– Bugojansku džamiju posjetio efendija Mustafa Čolaković. Valjda da ih ohrabri u zločinima.

– Izbjeglice i obijesni susjedi Muslimani sijeku hrvatske gajeve, režu žicu i cijele table ograde, iz trafostanice odnose sve što se može odnijeti, a oružjem gađaju izolatore i sijalice na gradskoj rasvjeti.

– Vraćam se kući tužna i umorna. Kod Bugarove kuće u Malom Selu susrećem vojnu ophodnju od 4 muslimanska vojnika. Stanem pred njih i pitam: "Kod nas je bio običaj da se mlađi starijima sklone s puta. Što ćemo mi sada?" Ili su zaista bili dobri ili ih je pitanje nespremne zateklo, ne znam. Znam da su se razmaknuli, a ja nogostupom produžila.

U običnim prilikama nije vrijedno spomenuti. Pod okupacijom to je nepametno, rizično i "velika proba".

5. 9. 1993.

– Nedjelja. Redovne sv. mise. Ima više svijeta u crkvi. Sve su molitve za mir, za oslobođenje zatvorenika. Župnik preporučuje da molimo za svoje neprijatelje kako bi im Bog omekšao i obratio srca.

– Rafalni pucnji, granate, eksplozije, nema vode, to je naša svakodnevnica.

– Sa "Stadiona" odveli oko 60 zatvorenika na kopanje rovova u Gornji Vakuf. Zatvorenici su bili vezani žicom izuzev njih nekoliko. To je izazvalo veliki strah. U hodnik župne kuće utrčaše uplakane majke, sestre odvedenih. One inače izdaleka obilaze logor i bdiju. Sada nisu znale kamo ih vode.

Ovdje stoje očajne: lome prste, brišu suze. Uplakane gledaju nebo, pa crkvu, pa onda opet pogled svrnu svom župniku. On sluša i kaže: "Pođite opet do zatvora, možda saznate kamo su ih odveli. Ja ću pokušati... Molit ćemo se, vidjet ćete, bit će dobro."

– Vladimira Zrnu, Ulica 7. krajiške brigade bb, muslimanski vojnici pretukli. Odnijeli novac.

6. 9. 1993.

– Gužva i svađa oko bunara i pumpa za vodu.

– Na povratku s posla navraćam Dani Kovinjalu i molim ga da dadne jedne svoje hlače kandijskom župniku, vlč. Miškoviću. Dane je nekada bio direktor "Mlinpeka". Dao mi je hlače. On i vlč. Mišković su jednaki: oba po 120 kg.

7. 9. 1993.

– Ivu Grabovca, sin Ante i Luce r. Barišić, rođen 13. 9. 1929. u Lenđerovini, noću iz kuće u Rosuljama odveli Muslimani. Poslijepodne nađen u plićaku Vrbasa ispod Ivoševih kuća. Glava mu prostrijeljena metkom koji je ispaljen u sljepočnicu.

– Dr. Reuf Hadžibegović dolazio u župni ured tražiti župnikovu pomoć. Kažu Josip K., vojnik HVO-a, odveo mu ženu i kćerku iz Trogira u Prozor. Za njihovo oslobođenje traži oca Franju, Mihovila Strujića, Matu Šistova i neku ženu Gašpar. Reuf je moj školski kolega. Kaže mi da je uvjeren da iza ovoga stoji dr. Zlatko Strujić, Mihovilov brat. Možda Reuf zna za uspjelu razmjenu Šaranove obitelji i obitelji dr. Ive Šandrka.

– U Bugojnu boravili predstavnici međunarodnog Crvenog križa i registrirali veći broj zatvorenika.

– Danine hlače odgovaraju vlč. Miškoviću. Odmah ih navukao, a svoje dao na pranje.

– U noći u selu Grabovica izvršen pokolj Hrvata. Ubijeno 36 civila. To je zona odgovornosti VI. korpusa, a u samom selu djelovale su i dvije jedinice iz Sarajeva.

8. 9. 1993.

– U noći 8-9. rujna u logoru "Stadion" pretučeni zatvorenici. Sina Pere Kasala–Gagarina toliko su izudarali da su ga prenijeli u Dom zdravlja. U Domu zdravlja na katu su odredili dvije sobe za Hrvate, radi sigurnosti. Kakva nam je bila sigurnost vidi se po ovome: noćas su u tu sobu unišli muslimanski vojnici i isprebijali Hrvate...!

– Ivi Žuljeviću, Ulica 27. juli, zatim Fabijanu Bojanoviću i Slavici Jurčević, Ulica Travničkog odreda, došli nepoznati ljudi i "naredili" da do jutra napuste kuće.

– U kuću Andrije i Slavenke Ruža upali muslimanski vojnici, fizički sviju zlostavljali. Slavenki slomili tri rebra. Uzeli novac.

– U župnom uredu primamo poštu od sviju: Hrvata, Srba, Muslimana. Šaljemo je do Livna, bugojanske općine u izbjeglištvu. Prije slanja svako pismo ovjerimo Caritasovim žigom. Ne plaćamo mi.

9. 9. 1993.

– U noćnim satima čula se eksplozija, rafalna paljba.

– Dr. Reuf Hadžibegović, čiju ženu Josip K. drži u Prozoru kao taoca, vratio se iz Prusca od Mihovila Strujića. Kaže da su oba plakali i da je Mihovil rekao da je za razmjenu, ali ne svoju, jer on ne želi slobodu dok i posljednji zatvorenik ne bude na slobodi. Ovo ne zvuči samo gordo, ovo je činjenica i istina. Hvala, moj Mićo!

Prusac – strelica pokazuje mjesto boravka zatočenika

– U podrumu MUP-a posjetila sam Dragana Nevjestića. Sâm je u ćeliji. Uspjela sam mu šapnuti da ga je Ozren prijavio međunarodnom Crvenom križu. Odahnuo je!

– Na sastanku u Konjicu Bakir Alispahić predložio obustavu operacije "Neretva '93.", ali dobivši zeleno svjetlo od Alije, Rasim Delić odlučio nastaviti.

– U Washingtonu predsjednik Bill Clinton primio Aliju Izetbegovića i obećao pomoć BiH, ali tek kada potpišu sporazum.

10. 9. 1993.

– Noćne pucnjave ne prestaju. Unose strah i učvršćuju odluku Hrvata da napuste grad.

– Muslimani iz Jablanice i Prozora naseljavaju Bugojno. Oni su posebno surovi.

- Radio Bugojno objavio da će pošta 2 puta slati pisma iz Bugojna uz nadoknadu, te da će Komanda grada otkupljivati naftne derivate. Nek se dragi Bog smiluje trafostanicama (ulje).
- Na povratku iz Washingtona predsjednik "svih građana BiH" Alija Izetbegović posjetio Saudijsku Arabiju i zatražio financijsku pomoć Muslimanima.
- Muslimani ispaljuju cijelo punjenje VBR-a na bolnicu u Novoj Biloj. Ranjenici i bolesnici zasuti gelerima. To nije bilo dovoljno. Isključili im vodu.
- U Banjoj Luci napeto. U banjolučkom korpusu došlo do pobune. Tenkovi na ulicama. U Banju Luku stigli Radovan Karadžić i general Ratko Mladić.

11. 9. 1993.

- Nema vode. Dugi redovi pred pumpama i bunarima, svađe.
- Ni u Hrvatskoj nema mira. Na Karlovac padaju topničke granate, a na Dugu Resu granate iz višecjevnih bacača.

Logor "BH banka", danas "Islamski centar"

12. 9. 1993.

- Počela vojna operacija muslimanskih snaga, Armije BiH nazvana "Neretva '93." Sve jedinice krenule ranije utvrđenim pravcima, osim "Samostalnog prozorskog bataljuna".

– Branku Slipcu, Ulica Slavka Rodića 2c, muslimanski vojnici provalili u stan. On pobjegao preko balkona.

– U župni ured navratila B. R. Volim je odkako je bila djevojčica. Danas me naljutila. Ponavlja po ne znam koji put kako su je pozivali u MUP na ispitivanje. Odgovorim: "Šuti molim te, ni živa se ne javljaj. Mene ovakvu babu i stotinu sličnih odveli u zatvor, još nismo ni onoj, tzv. našoj vlasti valjali. Kako objasniti i čime opravdati da sam bila u zatvoru u istoj prostoriji s ministrom HVO-a za financije i privredu Mladenom Pavlovićem? Vrijeme će dosta toga otkriti, pokušati objasniti i donijeti svoj sud: kako to Bugojno krvavo, ali šaptom pade?!"

13. 9. 1993.

– U Bugojnu policijski sat od 20 sati do 6 sati sljedećeg jutra.

– Iz logora "Stadion" odveli Zorana Galića i Dragana Miličevića. Gdje?

– Borbe u Gornjem Vakufu se rasplamsavaju. Čuju se detonacije. Djeluju tenkovi HVO-a.

– "Samostalni prozorski bataljun" Armije BiH krenuo na svoj krvavi pohod. Neka je našem narodu Bog na pomoći! Njihova ratna krilatica je: prikradaj se, bezglavo jurišaj, pali, ruši, siluj, kolji! Da Bog sačuva!

– U Banjoj Luci i dalje traje pobuna Srba, vojske. Traže bolju opskrbu obitelji vojnika i efikasnu borbu protiv ratnih profitera.

14. 9. 1993.

– Muslimanski vojnici nasilno upali u kuću Stjepana Vukadina, odvjetnika, uzeli hranu i novac, a Stjepana izudarali po glavi.

– Nasilno upali i u kuću Joze i Emilije Kotarac u Jasici – Vesela. Pretukli Jozu i Emiliju, odnijeli hranu, video i ostalo. Jozi glava užasno otečena, skoro mu ne vidim oka. Gubi pamćenje.

– U Uzdolu pokolj Hrvata. Ubijeno 46 civila. Poginuli i naši Bugojanci kao pripadnici postrojbi HVO-a, i to Fabijan Grabovac, sin Stipe i Marice r. Tomasić, rođen 8. 12. 1968. na Guvnima; Pero Lučić, sin Ante i Anđe r. Marijanović, rođen 20. 6. 1962. u Veseloj, i Vlado Mijatović, sin Stipe i Pavke r. Čović, rođen 4. 4. 1966. u Kopčiću.

– U Ženevi pregovaraju Tuđman i Izetbegović. Pokušavaju ukloniti prepreke zbog kojih je prekinut sastanak početkom mjeseca. Na kraju izdana zajednička deklaracija.

Znam da u Bosni nikada nije bilo postojanih, ustrajnih Hrvata koji bi nas predstavljali kao narod. Ali i ovoliko Tuđmanovo staratelstvo nam škodi, jer pred svijetom ličimo na "nedorasle", drugorazredne.

15. 9. 1993.

– Žalosna Gospa. Radni dan. Nije ranije bilo uobičajeno, ali danas župnik slavi sv. misu u 10 sati za naše zatvorenike, za sve ožalošćene. I sâm je tužan, ali on zaista nije zanatlija svećenik, on je vjernik svećenik! Mnogi posrnu pod težinom križa, a on je upravo pod križem stasao, prerastao samog sebe.

U današnjoj propovijedi, između ostalog, kaže: "Danas tolike proganjaju, toliki trpe, umiru. I Isus je bio proganjan, zašto da i mene ne mrze; Isusa su mučili, zašto da i ja ne trpim; Isusa su razapeli na križ, zašto da i mene ne ubiju...?"

Dalje ga nisam slušala, molila sam: Bože, ne slušaj ga ovo zadnje. Mi više nismo narod, nismo manjina, nismo broj, mi smo "ništa". Župnik nam je Kineski zid, od Tebe, Oče, postavljen pastir, bez kojeg bi se razbježali.

– Borbe s muslimanskom vojskom ne prestaju. Na Barakovcu – Raduškom kamenu poginuli: Uberko Ljubas, sin Ile i Fanike r. Jurčević, rođen 25. 8. 1960. u Bristovima, i Vlado Miloš, sin Nine i Dragice r. Šimić, rođen 25. 1. 1966. u Gračanici.

– Tuđman i Boban potpisali s Izetbegovićem sporazum o prestanku neprijateljstava, što podrazumijeva: prestanak oružanih sukoba, oslobađanje svih zatvorenika, ukidanje logora, otvaranje komunikacija za humanitarnu pomoć. Alija isti sporazum potpisao i s Momčilom Krajišnikom.

– *(1493)* Prije 500 godina počelo drugo putovanje Kristofora Kolumba.

16. 9. 1993.

– Davor Jezidžić, sin Pere i Ružice r. Radoš, rođen 9. 11. 1969. u Bugojnu, kao zatvorenik otjeran na kopanje rovova u Gornjem Vakufu. Ubijen. Muslimani tvrde da ga je ubio hrvatski snajperist.

– U Gornjem Vakufu vode se ulične borbe za centar grada. Granatiraju ih i Srbi s Kupresa.

17. 9. 1993.

– U Zagrebu održan sastanak ministara vanjskih poslova: hrvatskog Mate Granića i bosanskohercegovačkog Harisa Silajdžića.

18. 9. 1993.

– Borba u Gornjem Vakufu utišala. Mi smo za te borbe vezani: ako pogine muslimanski vojnik, osvećuju se nama.

Smanjenje borbi u Gornjem Vakufu može biti znak da se operacija "Neretva '93." svom žestinom usmjerila prema dolini Neretve da se sastane s muslimanskim snagama istočnog Mostara, pa prema Jadranu. Na tom pohodu valja osvojiti Makljen. Kažu da operativnu grupu "Zapad" vodi njezin komandant, zloglasni Selmo C.

– Radio Bugojno opet javlja o formiranju Komisije za dodjelu napuštenih stanova u Bugojnu, ti stanovi su davno uzeti i temeljito opljačkani.

19. 9. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Sve molitve su za oslobođenje naših zatvorenika.

– U Bugojnu boravi reisu-l-ulema Mustafa Cerić. Posjetio je komandu Armije BiH, obišao ratnu bolnicu i prve crte obrane prema Donjem Vakufu kao i Prusac. Vodio razgovore s vlastima Bugojna. Pohvalio ih.

– Muris K. nasilno uselio prozorsku obitelj u kuću Ankice Krstanović u Jakliću.

– Na kuću Jure Pejaka, Ulica Stipe Đereka, bačena cigla i razbijen prozor.

– Anti Viskoviću Jozinom iz Poriča otjerali veoma vrijednu kravu.

20. 9. 1993.

– Caritas dijeli hranu što smo dobili od Visokog komesarijata, i to po osobi: 1 kg brašna; 0,25 kg masnoće; 1 riba; 1 kg graha; 0,25 kg mlijeka; 0,05 kg germe i 1 sapun.

– Radio Bugojno poziva učenike srednjih škola da se jave na obveznu nastavu.

– U Bugojnu zatvoreni ugostiteljski objekti gdje se troši alkohol.

21. 9. 1993.

– Moji sustanari Kune i Tomasi još spavaju kod mene. Kune borave i po danu. Ozbiljno sam im predložila da se vrate u svoje kuće i uzmu manju muslimansku obitelj. Nisu prihvatili. Nasuprot, uvrijedili se.

– Razgovaram s mlađim unukom Ognjenom o upisu u treći razred srednje škole. Nije mu drago. Kažem mu: "Neprijatelju se najviše

osvetiš ako se umno i duhovno izdigneš iznad njega. Ranije si bio dobar đak. Sada ćeš biti među najboljim. Vjerujem da si kadar to uspjeti. Tvoja će tetka biti uz Tebe..."

22. 9. 1993.

- Struju imaju prioriteti, sada nešto prošireni.
- Po gradu zabranjeno nošenje uniforme i oružja dugih cijevi.
- Stigao konvoj humanitarne pomoći.

Istovar humanitarne pomoći

23. 9. 1993.

- Noćas oko 21 sat čula se jaka eksplozija.
- Grupa Hrvata provokativno se ponaša. Prave popise za masovni, organizirani odlazak Hrvata iz Bugojna. Popise pišu javno, i to pred župnim uredom. Ima ih koji uzvikuju da pođu u grupi od više stotina, pa što ako prvi poginu.

24. 9. 1993.

- Na "Stadion", logor dolazio međunarodni Crveni križ.
- U Zagrebu se sastali ministri vanjskih poslova: Hrvatske dr. Mate Granić, BiH dr. Haris Silajdžić i Turske Hikmet Cetin. Razgovarali o provedbi zajedničke deklaracije koju su u Ženevi 14. 9. 1993. potpisali dr. Franjo Tuđman i Alija Izetbegović.

25. 9. 1993.

– U Bugojnu osnovano srpsko dobrotvorno društvo "Dobrotvor". Čudna mi je njegova namjera. Malo se uzdaju u suradnju sa Srbima, misle da će više dobivati od Muslimana, a tražit će i od Caritasa. Oni lažu i svom narodu o broju preostalih Srba, ima ih manje od popisa za hranu.

26. 9. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

– Župnik nam objašnjava da smo dobili 2 t crnog brašna i da će se po osobi dijeliti 1 kg.

– Sat vraćen za 1 sat, vremenski.

– U posjet mi došao Edin Opardija, moj pratilac do zatvora. Nekada se čovjek mora nasmijati da ne bi plakao. Edin došao da mi zahvali i da mi kaže da sam mu "sretna", jer da me nije odveo u zatvor, pogodila bi ga granata. Naime, na lageru gdje je bio raspoređen, kad me je odveo u zatvor, na njegovu grupu pala granata i ubila dvojicu, a trojicu teško ranila. Što reći? Neka i dalje vjeruje u sreću. Ja znam da "našom srećom" često drugi upravljaju.

27. 9. 1993.

– Muslimanska vlast u Bugojnu i dr. Reuf postaju bezobrazni: traže od našeg župnika da ide u Prozor i dovede Reufovu kćer i ženu.

– Noćas oko 23 sata Branka Mršu i ženu mu Zoru Blažević, poznatu medicinsku sestru tetu Zoru, tukli kod Kožare; Zoru pokušali udaviti. Tražili novac. Opet Armija BiH. Branku je glava natečena, lice modro, a oči zatvorene.

– U Velikoj Kladuši proglašena autonomija. Fikret Abdić–Babo postao predsjednik. Ovo je početak sukoba Abdićevih i Izetbegovićevih pristalica.

– U Sarajevu održan sastanak bosanskih intelektualaca, Muslimana.

28. 9. 1993.

– Međunarodni Crveni križ posjetio logoraše, ima ih preko 300.

– Počela isplata DM za ranije predane hrvatske dinare. Isplatu vrši Janja Žuljević u župnom uredu.

– Zasjedala Skupština BiH. 62% prisutnih prihvatilo ponuđeni mirovni sporazum. Uime stranke SDA Alija izjavljuje da neće prihvatiti niti potpisati mirovni sporazum.

5. **M E S S A G E / P O R U K A / P O R U K A**

(Nouvelles de caractère personnel et/ ou familial)
(Vesti lične i / ili porodične prirode)
(Poruka osobne i / ili porodične prirode)

Najdroža.

Evo danas nam je bio u pojjeti crveni križ pa koristim priliku da ti se javim preko njih. Već 4 pisma sam ti napisao ali sam dobio dva do sada. Neznam gdje je kuršlus. Možda sada ide sporije pošto ide preko pošte. Ja sam sad za sad dobro u renutno nemam problema. Što se tiče zdravlja pomalo me elergija zeza ali to je manji problem. Tvoji su dobro. Danas smo dobili i kartone crvenog križa a broj mog kartona je 368902. Što se tiče puštanja ili razmjene ništa neznamo, ali nadam se da će i to doć. Djeci mi pozdravi i poljubi.

Puno vas vali i pozdravlja sve troje

Dragan

6.

Date / Datum / Datum: 28. 9. 93 Signature / Potpis / Potpis: [signature]

Le destinataire est mon / ma: Supruga
Primalac je moj/moja (naznačiti rodbinsku vezu)
Primatelj je moj/moja (naznačiti srodstvo)

Faksimil pisma Dragana Erkapića poslan 28. 9. 1993. iz logora "Stadion"

5. **M E S S A G E / P O R U K A / P O R U K A**

(Nouvelles de caractère personnel et/ ou familial)
(Vesti lične i / ili porodične prirode)
(Poruka osobne i / ili porodične prirode)

Dragi naši

Dobro smo i zdravo.
Još uvijek smo u Bugojnu.
Danas nam je bio
crveni križ što se vidi
i po olovci, pa je to
realan znak da ćeova
poruka stići.
Za sada nemamo
nikakvih problema.
Odnos prema nama
korektan, znose logoraški,
za sada još nije hladno
a valjda neće ni biti.
Pisao sam nam više
puta, a neni stižu vijeti
da ništa nezvote za nas.
Juče sam pisao i šanji
da nam javi.
Za nas nemajte brinuti:
bit će sve dobro samo kad
je glava žina. Puno nas
voli i pozd. Zdravko i Milenko

6.
Date 28.09.93 Signature
Datum Potpis
Datum Potpis

Le destinataire est mon / ma
Primalac je moj/moja (naznačiti rodbinsku vezu)
Primatelj je moj/moja (naznačiti srodstvo)

Faksimil pisma Zdravka Juričića poslan 28. 9. 1993. iz logora "Stadion"

29. 9. 1993.

– Miholjdan. Sv. misa u 10 sati za naše zatvorenike.

– Reufovu ženu pustili iz Prozora u Bugojno, a kći zadržali.

– Nastavljena sjednica Skupštine BiH. Smijenjen Fikret Abdić s dužnosti člana Predsjedništva BiH, jer je proglasio pokrajinu "Bošnjačka Krajina".

30. 9. 1993.

– MUP traži od župnika fra Janka da ide u Prozor i dovede Reufovu kći. Poslijepodne župnik pošao s transporterom UN-a i EZ-a, ali su se vratili. Nisu mogli proći, u Gornjem Vakufu vode se borbe.

– Srbi ponovno granatiraju bugojanska prigradska sela i Prusac.

– Stipo Udovičić (rođ. 1928.) prodao svoje sijeno Rašidu Menjušku. Pošla obojica na traktoru da vide sijeno. Kada su prolazili kroz šumarak zvan Jasike u Golom Brdu, iznad Mušurinih kuća, na njih bačena bomba. Stipo je poginuo, a Rašid ranjen.

– Komandant Generalštaba Armije BiH Rasim Delić naredio obustavu oružanih sukoba Armije BiH s HVO-a.

– Kada će svi prestati lagati vlastitom narodu pa onda cijelom svijetu.

1. 10. 1993.

– Sv. Mala Terezija. Sv. misa u 10 sati, za zatvorenike molitva, a nama starim Bugojancima ostalo samo tužno sjećanje na nekadašnje hodočašće, često pješice, u Donji Vakuf.

– Vijeće sigurnosti raspravlja treba li UNPROFOR ostati u Hrvatskoj ili ne.

2. 10. 1993.

– Podjela nešto hrane. Župniku teško shvatiti naša nestrpljenja i nerazumijevanja pa kaže: "... kada po cijeli dan stojite pred crkvom i besposličarite, nekima nije teško. Sada kada treba radi hrane čekati u redu koji sat, svi ljuti i gunđaju...!"

– Na zahtjev MUP-a župnik ponovno otišao u Prozor po Reufovu kći. Kovačević ne da, traži da mu puste oca iz logora. Svi smo zabrinuti. Kažu da su župniku fra Janku zaprijetili da se ne vraća bez Reufove kćeri. Znam, čvrsto vjerujem, župnik neće ostati, on će nam se vratiti.

– Lord Owen i Stoltenberg ponovno ne sazivaju sastanak triju zaraćenih strana u BiH. Možda čekaju da se "strane" ohlade i iscrpe

pa će iskoristiti pogodan trenutak. Diplomati, vještaci "legalno" se služe lažima i prijevarama jer iza njih stoji interes velikih sila!

3. 10. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

– U župni ured upadaju muslimanski policajci i uvode visoka, mršava, neobrijana čovjeka vezana lisicama. Šutim i gledam. Skidaju mu lisice. Čovjek sjeda do mog stola, miče prstima, pokušava razgibati zglobove. To je Franjo Kovačević, čiji sin drži Reufovu kći za taoca. Franjo ostaje u župnoj kući, a naš župnik ponovno odlazi u Prozor na pregovore. Putuje nesigurnom cestom.

Postigao je da Reufova kći bude kod hodže u Prozoru dok ne dođe do razmjene.

– Katu i Ljubicu Šistov, starije žene iz Vesele, istjerali iz kuće.

– U Alibegovićima, oko 23 sata provalili u kuću Dominka Miličevića. Kuću opljačkali, a njega prisilili da leži na podu.

– Komande Armije BiH i HVO-a ponovno potpisale primirje za Srednju Bosnu.

4. 10. 1993.

– Sv. Franjo. U 10 sati sv. misa za zatvorenike.

"Sv. Franjo znat će ih razumjeti, jer je i sâm bio vojnik i vojni zatočenik, gdje je doživio jedan oblik obraćenja", ističe naš župnik u propovjedi.

– Ponovo pucaju po gradu. Često su to obračuni oko plijena.

– Iz logora "Stadion" odveli Ivu i Niku Miloša, u nepoznato.

– Ivi Pocrnji u Milanovićima usred dana provalili u kuću i odnijeli hranu.

5. 10. 1993.

– Opet nas Srbi granatiraju. "Ljubav" prema Muslimanima trajala kratko.

– Franju Kovačevića ponovno vratili u logor iz župnog ureda.

– U logoru "Stadion" pretukli Zdenka Mijatovića, sina Nikinog.

– Fikret Abdić s pristalicama vodi borbu protiv Petog korpusa Armije BiH.

6. 10. 1993.

– Danas su pale "samo" dvije granate. Da ne povjeruješ!

Logor "Stadion"

7. 10. 1993.

– Jutros me primio javni tužitelj Mesud Duvnjak–Meša, i to na moju molbu. Došla sam prije njega i sjedila kod Dubravke Budimir r. Merlo. U drugoj prostoriji bila je kći moga školskog kolege advokata Jahije Hadžibegovića. Pravila se da me ne poznaje, iako mi je, ne tako davno, govorila da ne može nikada zaboraviti posljednji očev osmijeh na dan smrti upućen baš meni, Miri i Reufu kada smo ga posjetili u ratnoj bolnici u Kalinu.

Zaboljelo me, obeshrabrilo! Bila sam zaokupljena brigom hoće li me Mesud uopće primiti, hoće li mi htjeti pomoći: željela sam vidjeti svog unuka Ozrena.

Razmišljam o svom unuku Ozrenu i vremenu u kojem se nalazi. Sada prolazi kroz različita iskušenja. Trebao bi znati da vjernik do uskrsnuća ide preko križa. Zato me brine je li u ovom ratu i dalje ostao pravi vjernik.

Iz misli me trže otvaranje vrata i Mesudov uljudan glas: "Dobro jutro, Katice, izvolite ovamo u moju kancelariju. Jutros sam malo okasnio. Izvolite, sjedite!"

Sjela sam za mali stol, lijevo od ulaznih vrata. On nasuprot meni. Pita: "Jeste li za kahvu?" Htjela sam reći: ne, hvala! Ali glasa nije bilo. Ne mogu otvoriti usta. Bolan grč mi stegao vilice, u grlu me davi užasan bol, srce mi sve jače udara, počinjem lomiti prste.

Na Mešinu licu kao da se pojavi nelagodnost. Procijedi: "Šta vam je, Katice?" Gledam ga, ali govoriti ne mogu. Znakom ruke pokažem da ne mogu govoriti i zatražim olovku. Pruži mi olovku i papir. Umjesto da napišem zašto sam došla, desna mi se šaka u zglobu iskrivi. Meša skoči i pita hoću li vode.

U sebi molim dobrog Oca da me ne ostavi, da me ni ovaj put ne napusti. Gledam Mešu. Suza mi poteče niz lice. Grč popusti. Muklo, još uvijek teško progovorih: "Mesude, molim te, omogući mi da vidim svog unuka, da ga makar prstom dodirnem. Više vam ništa ne vjerujem. Dugo ga nisam vidjela, bojim se da nije ni živ. Ako je živ, u mraku je u gimnazijskom podrumu."

Šuteći priđe telefonu. Zove nekoga. Po razgovoru mislim da razgovara s Dautovićem, načelnikom MUP-a Bugojno, jer ga stalno oslovljava sa "Senade".

"... Senade, ovo mi moraš učiniti..., znam da su posjete zabranjene, sve znam, ali radi se o jednoj osobi, radi se o mojoj radnoj kolegici Nevistić Katici... ma znam, preuzimam na sebe sve... uostalom danas je u 12 sati sastanak Ratnog predsjedništva pa ću sve objasniti... Posjeta i razgovor... da, danas... sada da dođe tebi... dobro, znači neka ide odmah u "Gimnaziju", ti ćeš javiti njima, ... hvala, vidimo se danas...", govori Mesud i nastavi: "Katice, hajte vi u "Gimnaziju", Dautović će njima javiti da vas puste da vidite unuka i razgovarate." Pruži mi ruku. Stegnem mu ruku zahvalno, gledam ga tužno i rekoh: "Hvala, Mesude!" Na licu mu osmijeh. Možda je bio sretan što će mi pomoći, a možda zato što me se oslobodio. Ne mogu mu zamjeriti. "Moji iz vlasti" ne bi me ni primili... Za njih postojim samo kada trebam. Idem pred "Gimnaziju". Neće ni da me saslušaju. "Nema nikakvih posjeta, odmakni!", ponavlja stražar i "miluje" svoj automat. Produžim u MUP. Dautovića nema. Čekam do podne, a onda odlazim u župni ured. Svijeta uvijek puno.

Od svećenika, pa i od mene, traže stalnu susretljivost, uljudnost. A i mi imamo svoje goleme jade.

– Ivica Kotarac Jozin razminirao teren kod Stolarije. Mina eksplodirala i povrijedila mu posebno oči. Prebačen u bolnicu u Zenicu i ostavljen na hodniku. Kada je dr. Azra Drino, okulista, saznala da je iz Bugojna, uzela ga na svoj odjel. Majka mu je bila pošla u Zenicu s Huseinom Smajićem, ali su ih niže Travnika zaustavili i njoj nisu dali proći. Vratili se.

– Borbe u Bihaćkoj krajini rasplamsale se u pravi rat.

– U Zagrebu borave Haris Silajdžić i Ejup Ganić. S hrvatskom stranom iz BiH pregovaraju o razmjeni zarobljenika "svi za sve" i tijela poginulih i ubijenih.
– Na Skupštini UN-a Izetbegović obrazlaže zašto ne može prihvatiti Vance-Owenov plan o podjeli BiH: Unija tri republike.

Gimnazijska fiskulturna sala u kojoj je bio logor

8. 10. 1993.

– U Bugojnu održan sastanak vjerskih predstavnika katolika i muslimana pod geslom: "mir svim građanima".
– Čim sam došla na posao saznala sam da su zatvorenike iz "Gimnazije" prebacili na "Stadion", i to jučer poslijepodne. Ipak idem kod Dautovića; napravit ću se da o tome ne znam ništa.

U MUP-u me ne puštaju do načelnika. Onda se dosjetih: "Dobro, nema problema. Meša mi je zakazao sastanak s Dautovićem. Idem ga izvijestiti da me niste pustili". "Hajde, na spratu soba lijevo", kaže mi dežurni policajac. Prođem. Tajnica me najavi. Izgleda da Mešino ime otvara sva vrata! Već sam čula da je Dautović mlad, plav. Kad sam unišla, u vrhu sobe ugledam takvog čovjeka, a za drugim stolom s desne sjedio je pomalešan, crn, kratko ošišan policajac.

Predstavim se i spomenem Mešu. Kažem da me jučer nisu pustili ući u "Gimnaziju". Dautović opsova: "... najradije bih ih pobio", reče i uze telefon da zove "Gimnaziju".

Onaj policajac što sjedi, a za kojeg kažu da se zove Besim i da je veoma gadan, cinično se nasmija i kaže: "Džabe zoveš. Oni su još jučer poslijepodne prebačeni na 'Stadion'. Više nisu u tvojoj nadležnosti. Oni pripadaju vojsci. Tamo odlučuje Nisvet Gasal."

Dautović pocrveni. Crvenilo lica posebno se vidi kod plavih osoba. "Zašto mi to nije rečeno?", pita Besima, a on potpiruje smutnju: "Ne možeš više ništa...", a mene pita što su mi Mario i Dragan. Odgovorim da sam im tetka. Kada me je upitao: "A, di ti je Mario?", nisam se mogla savladati i rekoh: "Prođi me se! Gdje je? Tamo gdje često veliki odu", kočijaški završim.

Ljutnja i mržnja prekri mu lice. Dautoviću kao da bi drago. Pogleda ga, pa reče: "Ako Gasalu ne mogu narediti, mogu ga zamoliti." Uze papir, napisa cedulju i pruži mi je. Reče da idem u "Stadion" Gasalu i da mu predam cedulju.

Silazim niz stepenice. Kako bih rado produžila do podruma, do Draganove ćelije, ali danas ne smijem pogriješiti. Danas moram vidjeti svog unuka, moram ga zagrliti. Ima samo 19 godina, a već je osjetio težinu Golgote. U prošlosti mnoge sam pratila, pomagala nositi križ i patila skupa s njima. Ovaj put je mnogo teže: ne pati samo vjernik, ne osjeća bol samo duša; sada bol razdire i srce...!

Kada sam bila nadomak naselja "Vrbas", uniđem u jedan ulaz, pročitam cedulju. Pisalo je: "Gasale, molim te omogući susret i razgovor Nevistić Katici sa njezinim unukom Ozrenom Gvozdenovićem. Hvala." Mora da mu je mnogo stalo da se dodvori Mesudu, kada se je ipak na neki način ponizio i molio nekoga po položaju manje važnog, kakav je bio Gasal u odnosu na njega.

Prolaznici mi pokažu Gasalovu kancelariju. Pokucam smjerno i uniđem. "Trebam ovu cedulju predati gosp. Gasalu." Onaj za stolom u vrhu prostorije pruži ruku. Pročita i veli: "Od Dautovića je."

Desno je sjedio žuto-crven stražar, meni odbojan. Dobaci: "Ne može tebi naređivati Dautović." "Ne naređuje, moli me, a to je nešto drugo", nasmija se Gasal. Ne razmišljajući odgovorim: "Ja nemam svoju djecu, pa su zato svi oni moji sinovi i unuci." Gasal me pogleda čudno i pruži mi propusnicu.

Dugo nisam vidjela unuka. Prošao je i tjedan dana kako sam molila Reufa da provjeri jesu li u vodi u gimnazijskom podrumu, kako se priča. Do danas mi nije ništa rekao. Stigoh do bodljikave

žice. Ne mogu a da se ne pitam je li ovo ratni film ili dio mog mučnog života.

Stražar posla po mog unuka. Ugledah ga! Mršav, bradat, raščupane kose, poguren i raskoračenih nogu približava mi se moj unuk Ozren. Ima samo 19 godina. U grudima me nešto nepoznato steže.

Svladah se, raširih ruke i požurih prema njemu. Čvrsto ga zagrlih. Dok sam ga ljubila, tiho mi na uho šapnu: "Znao sam da ćeš mi doći...!"

Oh, da mi je bilo zaplakati iz svega glasa, čini mi se, odlila bih bar dio nagomilane gorčine i jada. Ali treba se svladati, staviti pod kontrolu to često "izdajničko" srce koje ne umije skriti bol. Ne smijem ničim ubiti Ozrenovu nadu u skoro izbavljenje iz logora. Pita me: "Tetka, što misliš kada će biti razmjena?" "Dušo, želiš li da iskreno odgovorim?", pitam ga, a on kaže: "Da, istinu mi reci, tetka!" "Ne vjerujem da će razmjena biti prije četiri mjeseca. Politike su sve iste, nitko ranije ne vrši razmjenu, pogotovo što svi vode borbe a na 'rezervne taoce' računaju. Budi strpljiv! Uči engleski, čitaj knjige. I naš fra Vinko je u zatvoru učio strane jezike. Važno je da te ne tuku, a neće te više nitko tući...", uvjeravam ga, ali ne gledam u oči. Ne smije znati da mi se noću pričinja kako čujem njegove krikove; ne smije znati da svako jutro strahujem da ću čuti kako je i on među isprebijanim ili, ne daj Bože, među mrtvim. Nešto se mora osobno doživjeti da bi druge razumjeli.

Ni danas, ni sutra, niti poslije dugo vremena nećete moći razumjeti kolika je bol razdirala moju slobodarsku dušu; s kakvom sam iskrenošću i vjerom, posteći svakog mjeseca devetnicu, pred križem klečala i molila, preklinjala Oca da mi poštedi unuka. Otac me nije mogao odbiti.

Susret je trajao desetak minuta. Stražar je bio u blizini.

9. 10. 1993.

– Granate padaju. Skupoća velika. Krađe sve češće. To je naša svakodnevnica.

– Anđa Kamšigovska iz Gaja zatekla na groblju Sultanovići tri mladića kako ruše spomenike.

10. 10. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Župnik objavljuje: danas odlazi prva grupa bolesnika iz Bugojna na liječenje u Hrvatsku. Pregledi i

odluke tko će ići donose se u "Domu zdravlja" a ne u župnom uredu.

– Mlaćo obećao da će svi zatvorenici biti razmijenjeni, a za nestale će se znati u utorak 12. 10. 1993.

– U župni ured prijavilo se 1.350 obitelji. Izgleda nestvarno, ali moguće je: jer je uglavnom u obitelji ostalo po 1 ili 2 člana.

– U Crveni križ stiglo 293 poruke.

– Ivi Pocrnji u Milanovićima ukrali kravu.

– Arkanovi dobrovoljci pretukli belgijske vojnike na mostu kod Batine, a dio njih prešao u Hrvatsku, u Beli Manastir.

"Dom zdravlja" u Bugojnu

11. 10. 1993.

– Ivi Pocrnji danas otjerali i posljednju kravu.

– Josipu Vukadinu Nikinom u Gaju tražili da upali kamion. Kada su se uvjerili da je neispravan, oteli su mu novac i otišli.

12. 10. 1993.

– Radni je dan. Post u župi i sv. misa za sretno rješenje sudbine zatvorenika. Iščekuje se ispunjenje Mlaćinog obećanja da će se danas

znati o nestalima. Ponavljam: "iščekuje se", ali "ne očekuje", jer Mlaćo nije samo silnik i lažac, Mlaćo Dževad je paranoik, on uživa u tuđoj boli.

– Ne dopuštaju pristup zatvorenicima niti donošenje hrane. Ipak, nađe se među stražarima i takvih koji po cijeli dan nosaju sendvič u džepu i u pogodnom trenutku predaju zatvoreniku kojem je poslano.
– Srednja tehnička škola počela s radom.
– Franjo Kovačević i još tri Hrvata razmijenjeni za Reufovu kći i tri Muslimana iz Prozora.
– Frani Vukadinu Markovom u Gaju u noći došli po golfa. Kada nije htio otvoriti, pucali su po vratima i prozorima.
– Zvonku Pocrnju iz Gaja u noći pokušali istjerati iz sestrine kuće. Njegovu su spalili i sve što je imao.

14. 10. 1993.

– Izbjeglicama Muslimanima iz Prozora, Livna, Glamoča i Kupresa, koji su smješteni u hotelu Kalin, župnik poslao hrane, odjeće i deka.
– Peri Lučiću, prakaraturu iz Vesele, otjerali ovce.
– Vinka Pavića Mirkovog kocem je premlatio Fahrudin B. iz Oboraca. Vinko ga je uselio u očevu kuću. Onako premlaćen Vinko je zatražio pomoć liječnika u Domu zdravlja Bugojno. Doktor mu je u rubrici "ime" upisao slovo "U".

15. 10. 1993.

– Ova godina 1993. zaista je teška, bezdušna, bezosjećajna poput zle maćehe. Kasna je jesen. Pada kiša hladna i prodorna. Iako je običan dan, petak, slavi se sv. misa u 10 sati. Posti cijela župa. Treba nam puno Božje pomoći. Ulaz i hodnik župne kuće ispunjen svijetom. Svi nešto čekaju: jedni lutaju bez krova i doma, jedni traže hrane, jedni traže načina da napuste Bugojno, jedni su noć ranije isprebijani i pokradeni, jedni strahuju za svoje u logoru, jedni... oh, Bože, ni sami ne bi znali reći što žele do umrijeti!

Od župnika traže savjet, žele zaštitu, očekuju pomoć i nikako shvatiti da je kod nas najjeftinija fra Jankova glava.

Iz preplanulih, naboranih lica ne vidi se ni trag osmijehu. Naprotiv, nazire se pritajena mržnja.

U hodnik uniđe Redžifa, starica iz Ravne. Znamo se godinama. Zaradila je mirovinu radeći na ciglani teške muške poslove još od

onih dana kada se moralo raditi za obnovu. Možda je zato i nosila hlače, kratko se šišala na mušku frizuru i s francuskom kapom zaista izgledala kao muškarac. Stade pred župnika i zamoli: "Svećeniče, tako ti Alaha, molim te bar kilu brašna. Nisam ljeba okusila ima dva dana. Putem sam sve sidala od zaifluka..."

Župnik blijed, mršav, ostario preko noći, što bi narod rekao, sluša Redžifu, a pogled mu prelazi preko smrknutih lica njegovih preostalih župljana. Bori se sâm sa sobom! Borba ne potraja dugo. U njegovoj duši obični smrtnik izgubi bitku, ali je dobi svećenik. "Pričekaj dedo", reče, a mene pozva da pođem za njim. U hodniku tiho reče: "Ne smijem mu javno pomoći i dati brašna, ali nećemo ga vratiti. Moji me sada ne razumiju, ogorčeni su. Toliko im je oteto, spaljeno, mnogima djeca u logoru, nekima ubijena, dojučerašnji prijatelji zatajili. Ja njih razumijem, ne želim ih povrijediti, ali isto tako znam da ću lakše Bogu odgovarati ako dam kruha nego ako ne dam. Nećemo ga vratiti. Snađi se i podaj mu brašna, a onda ćeš mi poslije ispričati." "Ma čekajte, župniče! Prvo, ono nije dedo, već naša Redžifa samo nosi mušku odjeću. Drugo, ja nemam brašna, odakle ću joj dati", govorim mu. "Šuti, snađi se! Vidi je, hajde i ti nešto radi", po običaju blago se osmjehnu i ode uz stepenice. Gledam za njim i u sebi ponavljam: "Dragi Bože, što ću s njim...!"

Uzmem Redžifu ispod ruke i povedem je na cestu. Razgledam. Ne znam kako ću se "snaći".

Ugledam bratovu kuću. Ostavim Redžifu s kišobranom, a ja požurim do nevjeste, veoma fine, strpljive i gostoljubive žene i zamolim je da mi da svoju fasungu brašna. Ona mi ljutito odgovori: "Šta ti je, Katice, znaš da su me četiri puta pokrali. Ovo 4-5 kg crnog brašna je sve što imam." "Vratit ću ti, Ružice", obećavam i, ne čekajući, zgrabim najlon vrećicu s brašnom i istrčim iz kuće.

Kiša ne prestaje padati. Lije sve jače i jače, prodire, čini mi se, do dna duše. Možda tako nebo plače nad našom zlom sudbinom! Redžifa mi zahvaljuje za brašno. "Ne, Redžifa, nemoj meni zahvaljivati, već dobrom Bogu što nam je u ovim teškim i kriznim vremenima dao ovakva svećenika za župnika."

Poslije više od šest godina tvog župnikovanja u Bugojnu, dragi župniče fra Janko, i ja kažem: hvala ti, sinko, za sve što si za nas učinio i neka ti je sretan 50. rođendan!

– Naš župni ured posjetio vlč. Pavo Šekerija s Crvenim križem uz pratnju UN-a. Po njemu šaljemo preostale sveske Matica krštenih,

vjenčanih i umrlih osim zadnjih svezaka. Bit će u Livnu kod našeg kapelana fra Ante Zrakića, koji se brine za naše izbjeglice.

– Luci Mican, ženi Stipinoj u Micanima, dolazio kako ona kaže F. Č. i htio posjeći njezin orah. Nabrao je vreću oraha i otišao. Osobno ga poznajem i bio je obični stražar na "Stadionu". Nikada me nije vratio kada bi unuku donijela makar mršav sendvič. Ne vjerujem da je on to bio.

16. 10. 1993.

– Struje nema za obične smrtnike. Iz Bruninog (mog sestrića) fiće Tarik izvadio akumulator, Asaf mi odnio napuniti na lager, Ramo mi donio sijalicu za aute i od žice koju sam imala proveli mi svjetlo. Palim samo kada mi neophodno treba, i to u kuhinji. Da vidite kakvo je to bogatstvo! Čak pišem pri tom svjetlu. U normalnim prilikama samo bi pri tom svjetlu vidjela tanjur na stolu, ali ne i žlicu.

– Muslimanska vlast Bugojna oživljava rad športskog društva "Iskra".

Bugojanska svakodnevnica

17. 10. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. U crkvi objavljeno da su predstavnici HDZ-a Bugojna Ivo Mršo i Mladen Strujić u razgovoru s muslimanskim vlastima dobili uvjeravanja da nije bilo nikakve sjednice

niti glasovanja o progonu Hrvata iz Bugojna (omjer glasovanja 60:40). Ipak svijet ne vjeruje i ima pripremljene ruksake. Također župnik upozorava da su obećali da će i dalje bolesnici dobivati odobrenja za odlazak na liječenje, ali je problem prijevoz, nema goriva. Svi moramo imati kartone ovjerene u Mjesnoj zajednici da bismo dobili hranu u Caritasu. To traži civilna vlast, valjda da shvatimo "tko je gazda u kući".

– Još ne dopuštaju unošenje hrane i posjete zatvorenicima.

18. 10. 1993.

– Sv. Luka, Lučindan. Sv. misa u 10 sati.

Koliko su raniji župnici ukidali pučke mise slavljene za vrijeme blagdana, toliko ih, i još više, naš župnik fra Janko uvodi. Koristi svaku priliku kako bi nas okupi i s nama podijeli utjehu kod stola Gospodnjeg!

– Pijani muslimanski vojnici pucaju po gradu. Obično idu cestom, skinu pušku s ramena i ispucaju cijeli rafal u zrak. Danas je to učinio jedan stariji vojnik kod kuće Ljupka Tomasa. Išao je ispred mene. Gledala sam kako skida pušku..., pa ipak sam se stresla od nekog straha.

– Iz pravca Breze, Visokog, Kaknja i Zenice započeo opći napad na Vareš. Narod mu gine, pogotovo mladost, a Alija sjedi u Sarajevu i samo štrihira "pobjede". Ima vjeran i izvježban tim: osoba mu je zaštićena, drugi za njega "kevču".

19. 10. 1993.

– Ivanku Krajinoviću iz Drvetina otjerali stonu kravu i odmah je zaklali. Ranije mu otjerali kravu i 40 ovaca.

– Na stolu u župnom uredu cedulja za mene. Neki Prozorak Hadžić nudi mi zamjenu kuće: on meni kuću s poslovnim prostorom u Prozoru, a ja njemu svoju kuću s dva stana od po 82 m^2 u Bugojnu. Safet sada dolazi gotovo svaki dan. Danas mu pričam o ponudi iz Prozora, a on veli: "Nemoj, Katice, ići nikuda. Ako jednog dana htjedneš ići iz Bugojna, onda idi u grad, a ne u neku selendru kakav je Prozor. Ovako ne može ostati. Smirit će se, mnogi će morati saći sa položaja. Znaš, često mislim kako Austrija nikada nije trebala otići s ovih prostora. Mi bismo sada bez ratova bili Evropa. Ovako smo samo krvoždna rulja. Vjeruj mi, nismo mi ni za sluge, a kamoli za partnera".

– Danas sam preko Crvenog križa dobila poruku od rođaka Joze Nevjestića iz Travnika.

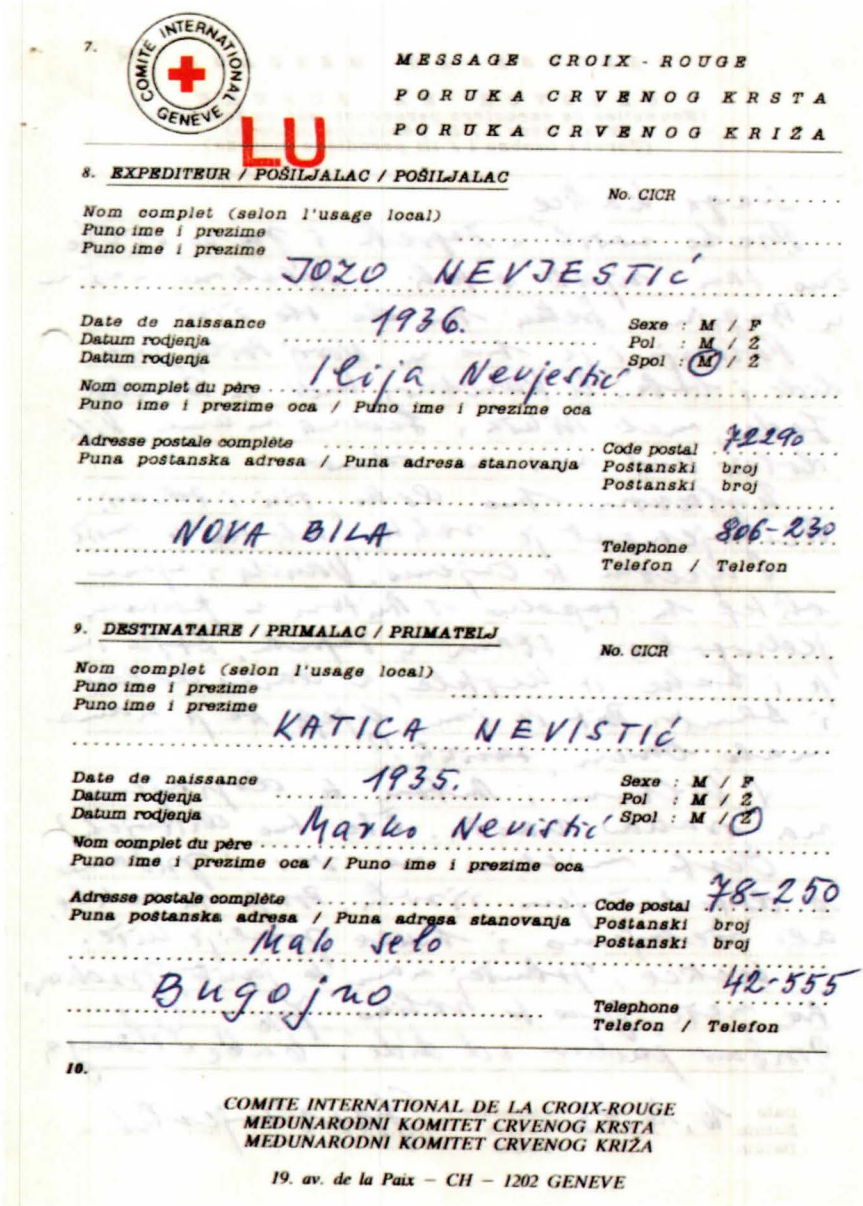

7. COMITE INTERNATIONAL GENEVE

MESSAGE CROIX - ROUGE
PORUKA CRVENOG KRSTA
PORUKA CRVENOG KRIŽA

LU

8. EXPEDITEUR / POŠILJALAC / POŠILJALAC

No. CICR .....

Nom complet (selon l'usage local)
Puno ime i prezime
Puno ime i prezime
JOZO NEVJESTIĆ

Date de naissance
Datum rodjenja
Datum rodjenja
1936.

Sexe : M / F
Pol : M / Ž
Spol : (M) / Ž

Nom complet du père
Puno ime i prezime oca / Puno ime i prezime oca
Ilija Nevjestić

Adresse postale complète
Puna poštanska adresa / Puna adresa stanovanja
NOVA BILA

Code postal
Poštanski broj
Poštanski broj
72290

Telephone
Telefon / Telefon
806-230

9. DESTINATAIRE / PRIMALAC / PRIMATELJ

No. CICR .....

Nom complet (selon l'usage local)
Puno ime i prezime
Puno ime i prezime
KATICA NEVISTIĆ

Date de naissance
Datum rodjenja
Datum rodjenja
1935.

Sexe : M / F
Pol : M / Ž
Spol : M / (Ž)

Nom complet du père
Puno ime i prezime oca / Puno ime i prezime oca
Marko Nevistić

Adresse postale complète
Puna poštanska adresa / Puna adresa stanovanja
Malo selo
Bugojno

Code postal
Poštanski broj
Poštanski broj
78-250

Telephone
Telefon / Telefon
42-555

10.

COMITE INTERNATIONAL DE LA CROIX-ROUGE
MEDUNARODNI KOMITET CRVENOG KRSTA
MEDUNARODNI KOMITET CRVENOG KRIŽA

19, av. de la Paix – CH – 1202 GENEVE

Faksimil poruke Joze Nevistića poslane preko Crvenog križa

20. 10. 1993.

– Skupština BiH u krnjem sastavu potvrdila izbor novih članova Predsjedništva: Alija Izetbegović, dr. Nijaz Duraković, Stjepan Kljujić, dr. Ivo Komšić, Momčilo Krajišnik i dr. Biljana Plavšić. Mandator nove vlade BiH je dr. Haris Silajdžić.

– Civilna zaštita mobilizirala Hrvate i Srbe da kopaju i osposobe dovod vode iz predratnih izvorišta "Resnika" i "Okna".
– Zatvorenici kopaju rovove u Pruscu i Garačićima.

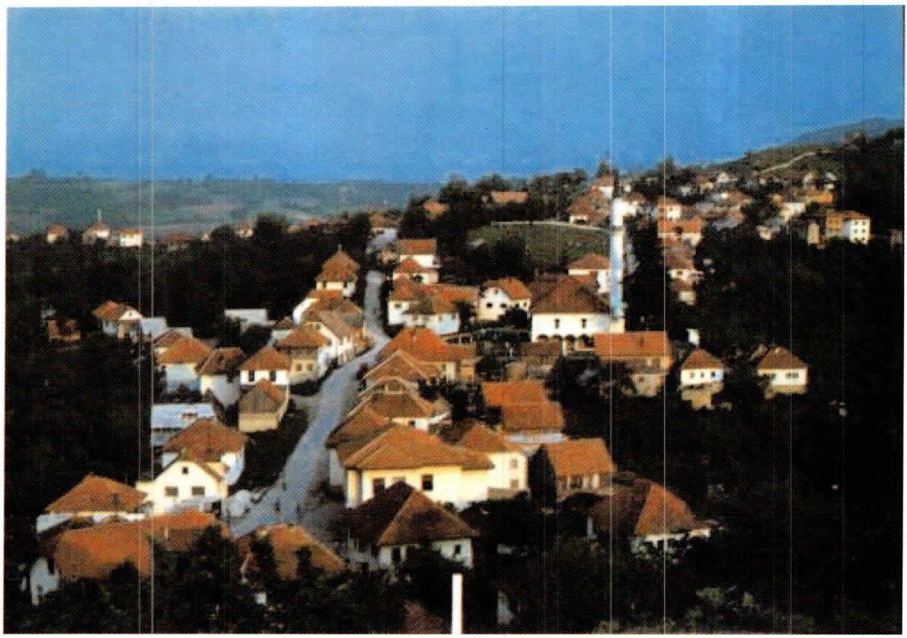

Prusac

– Muslimani upali u kuću Dominika Džona, zlatara. Maltretirali ga i prijetili da će mu ubiti sina Božu u logoru "Stadion".
– Ivici Subašiću Ivinom, profesoru, u Jakliću nasilno uselili u kuću obitelj Mehičević.
– Međunarodni Crveni križ htio posjetiti logoraše na "Stadionu". S njima bio i naš župnik. Nisu im dali unići. Vratili ih. Meni su Mirsad i Ferid Čolić primili hranu, iako im je šef rekao da ne smiju primiti.

21. 10. 1993.

– Bojim se da je dragi Bog digao ruke od nas. Svaki dan se nove nevolje događaju. Danas u župnom uredu gužva: upada veća grupa Muslimanki iz Glamoča, a protjeranih iz Prozora. Jedna glasna, sva izvan sebe prijeti župniku i vrijeđa ga: goneći ih iz Prozora naši hadezeovci su joj u šumi zadržali mladu kći Azru. Bilježim njeno ime, razgovaram s njom i tvrdim joj da će Bog pomoći, a i naš župnik fra Janko koliko god mogne. Malo smirenija je otišla iz ureda.

– Prihvaćajući načela Londonske konferencije kao i predložena rješenja na Mirovnoj konferenciji u Ženevi, predsjednik HR Herceg-Bosne Mate Boban i predsjednik Autonomne pokrajine Zapadna Bosna Fikret Abdić–Babo, u Zagrebu su potpisali zajedničku izjavu o okončanju svih sukoba na području Unije BiH.

22. 10. 1993.

– Radio Bugojno javlja da je, prema izjavi dr. Ejupa Ganića, Alija pozvao UN da organizira Balkansku konferenciju.

23. 10. 1993.

– Župnik fra Janko i časne sestre Pavka i Kerubina otišli u Kalin posjetiti prognane Muslimane iz Prozora i odnijeli im hrane, robe i deka. Smješteni su u sobe bez stakla na prozorima. Teško hrvatskim kućama kada ih puste da biraju: "uzmi, Fato, koliko ti drago!"

– Jeli Pocrnja iz Milanovića otjerali dvije krave.

24. 10. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Župnik preporučuje molitve za mir i za zatvorenike. Najavljeno da će se preko Caritasa dijeliti pomoć u hrani, i to po osobi: 5 kg crnog brašna, 0,5 l ulja, 0,5 kg šećera, 0,5 kg riže, 0,25 kg tjestenine, 0,5 kg graha, 0,25 kg mlijeka, 1 konzerva ribe, 0,25 kg mljevenog mesa u konzervi, 0,25 kg margarina, čaja, germe, bibera i 1 sapun. Ovo je pravo bogatstvo, jer već dulje vrijeme ne peremo tepsije poslije pečenja kruha ili pita, ostane bar malo masnoće za idući put. Reći ćete: "... pa to je nehigijenski!" Sve to znamo, ali ovdje se može primijeniti izreka: *jedno je librina, drugo je ledina...!* Moramo štedjeti, moramo imati za zatvorenike.

Moj sestrić Perica prisilno radi na lageru, nekadašnjoj njivi svog djeda Marka. Razbija balvane. S posla žurim kući da nam skuham koji krumpir, zelja i kruha. Ne da da polijem uljem: "Nemoj, tetka, nama je dobro i ovako, neka ostane za Ozrena", često je govorio. Sa žaljenjem moram napisati da nam s naših sela nisu pomagali u hrani, recimo mlijeku ili siru. Tek kad ih opljačkaju Muslimani, onda saznaš da imaju kravu, da su im oteli 150 kg brašna, kantu masti, 17 kg kocke... Ti su bili najuporniji da dobiju Caritasovu pomoć u hrani.

Meni je često donosio sir i mlijeko Tahir Rustempašić iz Odžaka, jedan od direktora "Privredne banke" u Bugojnu i muž moje škol-

ske kolegice Azemine; moja Zulka i Jahija Ivković i njihovi sinovi donosili su mi sira, putera, krumpira i izrezanih drva. Mesar Smajo Bajrić i sin mu Anel davali su mi meso gotovo besplatno, a moj kolega Safet donosio mi je lijekove za mog Ozrena.

Kada sam jednom rekla Anelu Bajriću da mi je dao više mesa nego je plaćeno, odgovorio je: "Neka, znamo kome nosite hranu. Otac kaže da vam jedino tako možemo pomoći. Vi redovno dolazite!" Tako sam nastavila odlaziti po meso. Pružila bih stidljivo 2–3 DM (bonove) i dobivala gotovo 1 kg, a nekada i više od 1 kg mesa.

– Petru Vukadinu iz Gaja otjerali nov motokultivator vrijedan 6.000 DM. Trag kradljivcima vodi prema Karadžama. Nikakva mu korist od tog saznanja.

Na putu za Karadže

25. 10. 1993.

– U noći 24/25. 10. 1993. provaljena bočna vrata na crkvi (od parka) hicima iz automata u bravu. Iz crkve odnesene svijeće i agregat.

26. 10. 1993.

– U Sarajevu likvidirana bojna HVO-a "Tvrtko Kotromanić".

– Razbojnički prepad na kuću Vinka Kajića u Vučipolju. Premlatili njega i ženu mu.

– Upali u kuću Dominka Miličevića u Poriču, maltretirali ga i opljačkali.

27. 10. 1993.

– Ponovno napali i provalili u kuću Dominika Miličevića u Poriču i opljačkali ga. Ovo učestalo napadanje na Dominkovu kuću ili je uvod u njegovu likvidaciju ili ga žele prisiliti da sve ostavi i krene preko minskih polja u neizvjesnu slobodu!

28. 10. 1993.

– Muslimansko stanovništvo slabo se odaziva na rad na kopanju rovova za dovod vode iz Okašnice. Odlaze raditi Hrvati samo koji moraju. Dovode i zatvorenike.

– Brzo se proširila vijest da su dopustili posjet zatvorenicima. Žurim, gotovo trčim sa sendvičem u džepu (od s. Kerubine). Blizu logora, na livadi, susrećem Marijana Nosića, molera. U prolazu mi reče: "Katice, imam ti nešto ispričati." "Žurim sada, Marijane, ne bih li vidjela unuka. Vidimo se sutra."

29. 10. 1993.

– Očekujem Marijana Nosića. Rekao mi jučer da mi ima nešto ispričati. Već je davno prošlo radno vrijeme, a Marijana nema.

30. 10. 1993.

– Radio Bugojno javlja da Hrvati i Srbi Bugojna bez razloga napuštaju grad.

– U večernjim satima, bježeći iz Bugojna prema Kupresu, na Barama pod Goricom Muslimani ubili: Marijana Bekavca, sin Joze i Fanike r. Brajković, rođen 17. 12. 1943. u Vučipolju; Juru Duspera, sin Ilije i Mare r. Radić, rođen 6. 9. 1936. u Crniču; Blaža Ivića, sin Blaža i Ane r. Raštegorac, rođen 10. 9. 1939. u Suhom Polju, Kupres, živio u Bugojnu; Franju Lebu, sin Jure i Janje r. Krajinović, rođen 26. 9. 1931. u Ričici, živio u Kandiji; Dominka Lučića, sin Frane i Francike r. Novak, rođen 26. 10. 1923. u Zlavasti; Josipa Markića, sin Ante i Ruže r. Batinić, rođen 14. 4. 1933. u Kandiji; i Marijana Nosića, sin Ivana i Ljube r. Bekavac, rođen 7. 7. 1943. u Vučipolju. Zato, Marijane, naše "sutra" nije došlo!

31. 10. 1993.

– Nedjelja. Redovne sv. mise. Sv. misu u 8 sati slavi župnik fra Janko. Tužnim, promuklim glasom počinje: "... noćas je nepro-

mišljena odluka odnijela još 7 života naših sugrađana. Pri pokušaju da odu iz Bugojna ubijeni su već kod Gorice. Nemojte ići! Nemojte plaćati da vas ubiju! Molimo se za razum, za mir, za naše zatvorenike!"

– Borbe za Vareš bjesne.

Listopad 1993.

– U župnom uredu sve mi teže raditi: skoro svakodnevno dolaze tražiti župnika vojnici ili policajci. Kad su s puškama, protrnem. Naš narod ne obavlja nikakve poslove, već kupi informacije. U drugoj sobi smješten HDZ, sve se čuje što govore, a u ured sve češće dolaze prozorski Muslimani i traže pomoć od župnika.

Bilježimo njihove poruke, podatke, tražim načina da ublažim njihovu zlovolju. Onda čujem "opravdano, ali ne i pametno" dobacivanje naših župljana. Gužva, ne znaš kako smiriti i jedne i druge. Na kraju naši podviju rep, a župnik postane "dežurni krivac". Nekada ustanem, odem na prve stepenice, malo pričekam, vratim se i kažem: "Mora da je izišao, nema ga u sobi." Laž mira radi i Bog će oprostiti. Moram bar ovako zakloniti svog župnika.

1. 11. 1993.

– Svisveti. Sv. mise redovne, ali samo u crkvi. Vlast dopustila pojedinačne posjete grobljima. Sv. mise i veća okupljanja – ne! Vlast ne drži pod kontrolom vojnike i svoj narod, a možda ih potiče na zločine. Sjetih se priče svoje tetke Mare. Njoj pričala moja baba Mara Nevistić r. Jukić. Za turskog vakta župnik zakazao misu na groblju Sultanovići. Jaklićki Muslimani poručili da će rasjeći sve koji dođu. Odlučili da muškarci ne dolaze, već samo svećenik i žene. Tako i učine. Nisu ih napali.

Vjerski fanatici, ovaj put islamski, uvijek su isti i imaju iste ciljeve. Mi se razlikujemo: dje-

Groblje Sultanovići

dovi su teško, bolno, ali strpljivo prihvaćali ropstvo i bili sretni za jedan miran dan. Nama ropstvo teško pada. Osjetili smo i slast vlasti i zadovoljstvo koje izobilje pruža. Znamo i putove zbacivanja ropstva. Jedino ne prihvaćamo način do slobode: čistim srcem i namjerama, uz Božju pomoć, strpljivo, korak po korak, ići cilju!

- Jelu Keškić i Ljubu Vejića oružjem prisilili da napuste Švariće. Oni su zadnji ostali u tom selu. Sada stanuju u Bugojnu u hrvatskim kućama.
- Željka Tabakovića, sin Draška i Nevenke r. Kolovrat, rođen 5. 3. 1956. u Bugojnu, na kopanju rovova u Gornjem Vakufu ubio snajperist. Željko je zatvorenik sa "Stadiona".

2. 11. 1993.

- Dušni dan. Sv. mise samo u crkvi. U 10 sati je misa za sve poginule u ovom ratu.
- Radio Bugojno objavio da su sahranjeni "bjegunci", Hrvati ubijeni pod Goricom pri pokušaju bijega.
- Josipa Pocrnju, sin Nike i Ruže r. Smoljić, rođen 30. 10. 1936. u Milanovićima, prisilili da svojim zaprežnim kolima prevozi muslimanske vojnike prema Gornjem Vakufu. Hrvati bace granatu i u Pavić Polju pogode kola: pogine Josip i njegova dva konja, a muslimanski vojnici svi ostadoše živi.

Groblje Sudari

3. 11. 1993.

– Vareški Hrvati preko srpske teritorije kreću na svoj "križni put".

4. 11. 1993.

– Radio Bugojno cinično apelira na Hrvate Bugojna da ne napuštaju Bugojno.

– U noći Stipi Sučiću Nininom u Drvetinama otjerali jedinu kravu, a Zdravku Ljubasu Nikolinom otjerali dvije krave.

5. 11. 1993.

– Ratno predsjedništvo Bugojna odlučilo ponovno otvoriti ugostiteljske objekte.

– S kopanja rovova u Gornjem Vakufu zatvorenici vraćeni na "Stadion".

– Dominka Kajića, civila iz Vučipolja, odveli u zatvor, i to u zloglasnu i za mnoge posljednje prebivalište ovozemaljskog pakla, u "BH banku".

6. 11. 1993.

– Posjeti zatvorenicima i dalje su zabranjeni. Vlast je dopustila da zatvorenicima dovučemo kola drva. Drva je dao župnik i poslao ih po Zoranu Popadiću koji ima gumena kola i dva konja.

Uspjela sam "prokrijumčariti" vreću za spavanje svom Ozrenu. Njegova majka Ankica je u tom bila glavna. Njene misli su stalno u logoru.

7. 11. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

– Muslimanska vojna vlast potvrdila da su na kopanju rovova u Gornjem Vakufu ubijena dvojica zatvorenika: Davor Jezidžić i Željko Tabaković. O ovome se ranije čulo, ali danas su to službeno potvrdili.

– Skupina od tridesetak Bugojanki naivno "dogovorila" s Muslimanima da ih kamionom (uz naknadu od 50 DM po osobi) preko Poriča prebace do crte razdvajanja sa Srbima. Novac su odmah uzeli, potrpali ih ceradom, rekli da šute, provozali ih po gradu i iskrcali pred MUP-om ovdje u Bugojnu.

9. 11. 1993.

– Radio Sarajevo javio da je HVO srušio Stari most u Mostaru u 10.16, i to poslije 427 godina postojanja. Zlonamjeran potez

generala Slobodana Praljka ili nerazuman potez. Znam da je general Praljak tehničar, glumac i sin zloglasnog udbaša Mirka Praljka koji je poslije Drugog svjetskog rata službovao u Hercegovini i mnoge hrvatske obitelji u crno zavio. Pričao mi je prof. Križić da taj Mirko nosi na duši makar 50 Hrvata Hercegovaca.

– Na "Stadionu" logoru, boravili Europski promatrači i potvrdili da je to jedan od najgorih logora u BiH.

– Dr. Jadranka Pejak-Nikolić uspjela ući u logor "Stadion". Naprašila ih protiv ušiju.

10. 11. 1993.

– *(1473)* Prije 520 godina umro Juraj Dalmatinac, graditelj šibenske katedrale. Tko bi mogao zamisliti da će se poslije toliko godina i napretka čovječanstva naći ljudi koji će biti kadri rušiti sve što je lijepo i sveto?!

11. 11. 1993.

– *(1973)* Prije 20 godina državnim udarom ubijen čileanski predsjednik Salvador Allende. Vlast preuzela vojna hunta s generalom Augustom Pinochetom na čelu.

12. 11. 1993.

– Generalpukovnik Ante Roso imenovan novim zapovjednikom HVO-a umjesto generalbojnika Slobodana Praljka.

– U Sarajevu ministri vanjskih poslova: Turske Hikmet Cetin, Hrvatske dr. Mate Granić i BiH dr. Haris Silajdžić potpisali zajedničku deklaraciju o neodgodivom prekidu vatre između Armije BiH i HVO-a.

13. 11. 1993.

– Pripadnik muslimanske Armije BiH Miralem Čengić iz Visokog u samostanu u Fojnici ubio gvardijana fra Nikicu Miličevića (rođ. 18. 9. 1957.) i župnog vikara fra Leona Migića (rođ. 23. 11. 1937.).

– Milici Šimić, u gradu u Bugojnu, u noći pucali na kuću.

– Sa "Stadiona" poveli Božidara Križanca, Zvonku Džaju i Vladu Subašića (rekli im da će kući). Priključili im Dragana Miličevića i Zorana Galića. Sviju su doveli u podrum BH banke. Tu su zatekli Dominka Kajića i Ivicu Markulja Pavinog. Isti dan pustili su Božidara, Zvonku i Vladu, a ostali su ostali u podrumu "BH banke".

14. 11. 1993.

– Sv. Nikola Tavelić, nedjelja. Župnik upozorava da se moraju uzeti iz općine bijeli kartoni, inače našem Caritasu neće dati hranu iz centralnog skladišta Bugojna. Također preporučuje molitvu za mir i slobodu zatvorenicima.

– Andriji Ruži iz Bugojna u noći otjerali dvije krave.

16. 11. 1993.

– U Bugojnu boravio Alija Izetbegović. U općini razgovarao sa svojim poslušnikom, načelnikom Dževadom Mlaćom. Obišao tvornicu oružja "Slavko Rodić" i, zadovoljan uspješnim etničkim čišćenjem, isti dan se vratio u Sarajevo.

Alija Izetbegović u Bugojnu

17. 11. 1993.

– S Makljena na Bugojno postrojbe HVO-a ispalile tri rakete (ili su bile granate iz višecijevnog bacača). Jedna kod KSC-a ubila Hrvata Josipa Krstanovića, sin Jure i Anuše r. Bilušić, rođen 16. 3. 1928. u Jakliću; druga pogodila i srušila krov na kući opet Hrvata Joze–Joke Tomasa (na Hadžalića Ogradi), a on je u logoru "Stadion" zajedno sa sinom.

18. 11. 1993.

– Stipi Grabovcu Antinom iz Lenđerovine otjerali dvije krave.

– Na poziv Sadako Ogate, visoke povjerenice UN-a za izbjeglice, u Ženevi se sastale tri zaraćene strane i potpisale zajedničku deklaraciju o nesmetanom i sigurnom kretanju humanitarnih konvoja i ukupne aktivnosti UNHCR-a u BiH.
– Ovaj dan je dan sjećanja i traganja za palim i nestalim Vukovarčanima.

19. 11. 1993.

– Kao i svaki dan, stigla sam na vrijeme (prije 8 sati) u župni ured. Ako ima stranaka, odmah ih uslužim i onda malo uniđem kod časnih sestara da se propitamo za zdravlje, a i da se ogrijem u kuhinji. Struje ima samo za strogo određen broj kilovata, pa i ne pomišljamo na grijalicu, a u samom uredu nema dimnjaka i ne može se ložiti vatra. Svaki dan mi je veoma hladno.

Ulazna vrata su širom otvorena: župnik želi da ova kuća zaista bude utočište bijednika. Nekada je to potrebno pred iznenadnim granatama, a nekada da se sklonimo od neljudi.

Bilo kako bilo, znam da mi je hladno. Ovdje hlače ne nosim; htjela bih što više sačuvati autoritet, ugled svećenika!

Ručni zglobovi su mi otečeni, crveni, na mjestima koža popucala, krv prlja dokumente. Nekada zamotam sve četiri prsta, pa, Bože moj, ni tada stranke nemaju razumijevanja, požuruju me, a svaki pokret prstiju izaziva bol. Danas mi poslovi idu nekako "glatko". Nije nitko naporan.

Ulazim u blagovaonicu da pozdravim svog prijatelja, oca, fra Vinka Vujicu. Pije kavu. Šuti. Da ga malo "vratim u stvarnost", pitam mogu li uzeti malo njegove kave. On kreće glavom da neće: "Prava si Kir Janja", dodajem i smijemo se. "Koga si ono zvala Kir Janjom?", pita me. Meni drago što mu sjećanja makar nakratko bljesnu pa mu objašnjavam da se radi o časnoj sestri Dragomiri, koja je radila u bolnici u Beogradu. "Pogodiš i ti nekada...", odgovara mi i smije se. Taj smijeh pretvori staračko lice u jednu grimasu bez glasa. Ali, bolje je i ovako nego kada odsutno šuti.

Uniđem u kuhinju. S. Kerubina službena. Pitam: "Tko je jutros cvilio dicu?" "Ma pusti me, Katice. Župnik je nemoguć! Ranije mi rekao da čuvam pravu kavu samo za fra Vinka, a jučer mi htio uzeti šećer i dati jednom čovjeku. Rekla sam mu da nemam više šećera, već samo to u kutiji što je ostalo. Sâm je provjeravao po stalažama u ostavi i otišao. Ne znam kada je sinoć opet navraćao, ali jutros nema ni truna šećera u kutiji. Kada sam ga pitala i

prigovorila da sada nemam šećera ni za fra Vinka, on mi samo reče da je šećer trebao za bolesno dijete jednog Muslimana. Eto, drago mi je da se izvio iz svakodnevne netrpeljivosti i sebičnosti, znam da bi tako trebao raditi svaki svećenik, pa i ja kao časna sestra, ali, Katice, da nisam jednu kilu dobro sakrila, ne bih imala za fra Vinka. Svi znate da se fra Vinku ne može objasniti ni da je sada rat a kamoli da ne dobije dobro slatku kavu, i to u isto vrijeme, ni minutu kasnije...", završi svoju tužnu priču s. Kerubina, glavna kuharica.

"Sestro, ne možemo našeg župnika promijeniti, takvog ga majka rodi, a ja ga ne bih željela ni zamijeniti. Ne ljuti se na njega! Možda će ta šaka šećera jednom biti glavna propusnica našem župniku i nama na putu do Vječnosti. Tim više što nije bilo za njegovo dijete, dijete njegova roda i naroda, njegove vjere. Naprotiv, možda je to dijete bilo čovjeka koji je ubijao njegov narod. Blago onom kô do vika živi, imao se rad' šta i roditi!"

– Ljupko Tomas, njegov sin Mladen i kći Mira, zatim Mario Visković Markov i još Hrvata sinoć pokušali pobjeći preko Gornjeg Vakufa. Vodio ih muslimanski vojnik zvani Biber. Svi su uhvaćeni i zatvoreni u "BH banci".

20. 11. 1993.

– Iz Gornjeg Vakufa čuju se detonacije.

– Jozi Kotarcu iz Jasike oduzeli oko 10 m^3 daske. Nisu dali potvrdu.

– Miru Tomas pustili iz zatvora. Priča da ih je u grupi bilo oko 14 i išli su u predvečerje putem prema Kandiji. Zaista smjelo i nerazumno. Također kaže da su odmah tukli muškarce čim su ih zarobili.

21. 11. 1993.

– Nedjelja. Krist Kralj. Sv. mise redovne. Nigdje osmijeha. Tuga se uvukla u naše duše. U 10 sati sv. misu slavi naš župnik. Propovijed počinje: "Ja zaista ne znam što bih vam danas rekao, o čemu bih vam propovijedao. Molili smo, a naše su odveli u logor; molili smo i bili na misama, a njih su tukli; molili smo, bili na misama, postili, a mnoge su odveli iz logora i gubi im se trag. Kako vas utješiti? Mogu samo reći ono u što čvrsto vjerujem: dragi Bog nas nije napustio, nije ostavio. On će naše patnje, naše žrtve i stradanja okrenuti na dobro..."

Župnik upozorava da je u samostanu časnih sestara u Malom Selu hladno, nema mogućnosti loženja, pa moli da rođaci uzmu svoje

kod sebe. Također, primjećuje da neke starije osobe uporno ostaju u samostanu misleći da će tako lakše i prije otići iz Bugojna.

Radio Bugojno objavljuje: "Urbanizam od 1977. izgrađuje Bugojno, a Srbi i Hrvati ga razaraju svim sredstvima." U ratu caruje laž kod onih što obraza nemaju!

- U školama počinje vjerska nastava. Imama ima dovoljno, ali umjesto profesora za druge predmete, rade svršeni srednjoškolci. Profesore Hrvate i Srbe ne primaju.
- Milki Božić iz Vesele otjerali jedinu kravu.

22. 11. 1993.

- Kod kuće Ljupka Tomasa jutros sretnem Peru Palinića iz Kule. Ide biciklom. Nosi mlijeko nekome kod "Kožare". Ponovno ga molim da pređu kod mene stanovati dok se stanje ne smiri. On veli: "Hvala, rodice, ali ama baš nikakvih problema nemamo. Posijao sam i pšenicu. Ako zatreba, eto nas tebi." Daj Bože!
- Marku Viskoviću, Ulica Travničkog odreda 21, uniformirani ljudi odnijeli bubnjeve koje je on nabavio za svoje sinove.
- Šibenik, Vodice i Zadar su meta napada srpskog agresora. Projektili mržnje ruše sve što je ljubav stoljećima gradila!

23. 11. 1993.

- Ljupka i Mladena Tomasa pustili iz zatvora. Sada će ovdje kod mene spavati Ljupko i Mladen, a Mira će kod rođaka Ivice Antunovića. Možda nemam pravo ali počinjem sumnjati. Kod mene im je sigurno ne zbog mene, nego zbog Hadžića koji stanuju kod mene.

  Mladen se previja od bolova u leđima. Isprebijali su ih. Ljupko ustaje, skida hlače i pokazuje nam nogu: od kuka do koljena liči na taman stup, kao da nije tijelo. Pričaju da su morali u podrumu "BH banke" stajati u vodi. Poklapa se tvrdnja Muslimana S. K. koji mi je pričao da je čuo kako su Miću Strujića i Niku Džaju u toj vodi držali gole i svezane i "pretukli" ih.

24. 11. 1993.

- U naselju Kula noću mučki ubijeni moji rođaci: Pero Palinić, sin Frane i Mare r. Tomasić, rođen 13. 6. 1933. u Kuli, žena mu Ljuba, kći Ive Marića i Kate r. Pocrnja, rođena 28. 11. 1934. u Veseloj i Vinko Palinić, sin Ive i Mare r. Brajković, rođen 17. 5. 1934. u Kuli. Vinkova žena Delfa uspjela iskočiti kroz prozor i u tami noći spasiti život.

Moji rođaci stradalnici su i Drugog svjetskog rata. Jedan od stradalih je i Ivo Palinić, stanovao je u Prozoru. Uhapsili su ga prozorski partizani, isprebijali i ubili 11. 6. 1942. Kada ih je njegova kćerka Anka pitala zašto su joj ubili oca kada su znali da ih je godinama svaki dan hranio, rekli su: "Gazda je, utjecajan, može nam smetati...!"

Obitelj Ivana Palinića u Prozoru, 1923.

- Od fra Vinka Tomasa u kuverti dobila 50 DM i čestitku iz Rumboka u kojoj, između ostalog, piše: "... opet nas napada Križ! Ali po križu se ljudi dižu i daleko stižu...!"
- Međunarodni Crveni križ ponovno u Bugojnu posjetio logor na "Stadionu". Ozren prevodio što su zatvorenici govorili.
- Potpisan sporazum između Armije BiH i HVO-a o slobodnom prolazu humanitarnih konvoja.
- Krenuo konvoj pomoći za Srednju Bosnu.

25. 11. 1993.

- Sv. Kata. Sv. misa u 10 sati za ubijene fratre fra Nikicu Miličevića, fojničkog gvardijana, i fra Leona Migića, kao i za vlč. Antu Bajića, nekadašnjeg župnika u Skopaljskoj Gračanici koji je umro u Dubrovniku.
- Imendan "slavila" u župnoj kući i tiho se sjećala svoga doma punog moje dice i njihove obitelji.
- Jure Ljubas iz Drvetina izjutra pred kućom našao pismo: "Bog Jure. Pošto znam da si kravu prodao za tu i tu sumu novca, pare ćeš donijeti kod Bricine vikendice i ostaviti na pragu vikendice, pare ćeš ostaviti najkasnije do 7,00 časova. Ako ne napraviš šta ti je rečeno, visit ćeš na banderi, ti, žena, kćer i unučad u Bugojnu. Šuti." Jure nije šutio. Prijavio je policiji, HDZ-u i župniku. MUP po običaju "nije" pronašao krivca, ali ni Jure nije visio na banderi!

28. 11. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

– Fikret Abdić, predsjednik Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, uputio prosvjedno pismo premijeru Hrvatske Nikici Valentiću odbijajući optužbe da srpsku vojsku opskrbljuje oružjem i hranom.

– Na Vitez palo više granata s bojnim otrovom. Ispalili ih Muslimani.

– Dok sam jutros išla na posao, kraj donjovakufske komande u bivšem samostanu časnih sestara milosrdnica, morala sam se gurati s vojnicima. Osjeća se njihov bijes i nezadovoljstvo što moraju ići na položaje u Gornji Vakuf. Jedan najglasniji nabraja: "...j.... ti Jugoslaviju, Tita, Aliju pas mu majka, j... Bosnu i državu...!" Stariji zapovjednik poziva ga i rukom pokazuje da stane pred njega. On se odmiče i viče: "Ma ko te j...!" Vojska se poče dijeliti "za" i "protiv", a ja požurih izaći između njih da me u gužvi ne "pometu".

– Marku Viskoviću ponovno napali kuću. Lupali su, pokušavali provaliti vrata, ali nisu uspjeli jer je Marko kroz prozor na katu zvao "upomoć!"

– *(1943)* Prije 50 godina Churchill, Roosevelt i Staljin sastali se u Teheranu. Razmatrali strategiju za odlučnu bitku protiv Njemačke, otvaranje zapadne fronte.

29. 11. 1993.

– Zvonki Čuljku Nikolinom otjerali dvije krave. Jedna se treba oteliti za tjedan dana.

– U Ženevi održana konferencija o bivšoj Jugoslaviji. BiH zastupali predstavnici sva tri naroda.

30. 11. 1993.

– Janji Pavlović, Ulica Jaklićka, upali u kuću muslimanski vojnici i odnijeli hranu i odjeću.

2. 12. 1993.

– Mili Cvijanović, ženi Tiškovoj, upali u kuću i odnijeli što su htjeli.

3. 12. 1993.

– U najnovijem svom izvješću generalni tajnik UN-a Boutros Ghalli predložio produljenje mandata snagama UN-a u Hrvatskoj.

– *(1923)* Prije 70 godina u New Yorku rođena Maria Callas, grčka operna pjevačica. Dugo živjela raskošno s grčkim brodovlasnikom Onasisom. Zaista "velikim" je sve unaprijed oprošteno.

4. 12. 1993.

– *(1943)* Prije 50 godina Britanski ratni štab odobrio napad na njemačka postrojenja koja su proizvodila novo oružje FAU I, FAU II. Potporu dalo Američko ratno zrakoplovstvo.

5. 12. 1993.

– Nedjelja. Redovne sv. mise.

– Opći metež: nezadovoljstvo, neizvjesnost, nestrpljenje.

6. 12. 1993.

– Sv. Nikola. Sv. misa i podjela paketića djeci katoličkoj, pravoslavnoj i muslimanskoj ako dođu.

– Župni ured više ne prima pisma niti ih šalje uime Caritasa.

– Jutros pričaju: Zvonko Vidović, bolestan od leukemije, Josip i Branka Škaro i Vilim Subašić pokušali pobjeći preko Gornjeg Vakufa. Muslimanska patrola uhvatila ih kod Duratbegovića Doca i pješice ih dotjerala u Bugojno u zatvor u "BH banku".

– Marti Akrap, Ulica 29. novembra, provalili u sinov kafić i odnijeli aparat za kavu, umjetničke slike i drugo. Ranije odnijeli stolove i stolice.

– Promatrači Europske zajednice neće više nositi, niti donositi našu poštu jer napuštaju ove prostore. Naime, HVO im oduzeo vozilo kada su na Makljenu imali prometnu nezgodu.

7. 12. 1993.

– Vinku Kajiću Stipinom u Vučipolju u noći došli i odveli zadnju kravu.

8. 12. 1993.

– Bezgrešno začeće BDM. Sv. mise kao nedjeljom. Molitve za zatvorenike.

9. 12. 1993.

– Roditeljski sastanak Ognjenu, mom mlađem unuku. Išla sam ja i jedina pri ulasku pozdravila s "dobar dan". Gledaju me "kô šugavu ovcu". Inače svi su, uključujući i razrednika, pozdravljali sa "selam alejkum".

10. 12. 1993.

– Iz Zagreba polazi konvoj "Bijeli put" za Novu Bilu i Bosnu Srebrenu.

– Ivanu Điniću Jukinom iz Ždralovića ukrali 2 košnice pčela, a ranije su odveli kravu, odnijeli kokoši i hranu.

– Vraćam se s posla. Odmah pri izlasku iz crkvenog dvorišta, pred Babića kućom, susreće me I. D. Kao i uvijek, veoma uljudan. Pita me za zdravlje, za Ozrena. Kažem mu da ga rijetko viđam jer ne dobivam dozvole za posjet, osim kada mi ih donesu Hida i Mirsada.

I. D. doslovno reče: "Vi morate imati dozvolu za posjet zatvorenicima. Znate, primijećeno je da su zatvorenici nekako smireni poslije vaše posjete. Ne znam šta im govorite, ali dobro je da im bar neko donese vedrine. Htio bih vam još nešto reći, ma da ne bih smio: neka se Ozren druži samo s Draganom, svakako su rođaci, i neka i dalje čita i uči engleski. Ne treba nikome vjerovati, provokatora ima među stražarima, ali također i među zatvorenicima..."

Razmišljam putem, a i sada: nisam obraćala pažnju kada mi je unuk pričao da su neki pravili popis dobrovoljaca koji će se, kad izađu iz zatvora, vratiti i ...., zatim tko će biti tjelohranitelj... itd. Moram upozoriti Ozrena.

Logor "Salon namještaja" i crkva u Bugojnu

11. 12. 1993.

– Dominka Kajića pustili iz zatvora poslije 36 dana. Svaki ga dan tukli.

– Ivo Šistov Antin, iz Jasike-Vesela, sa ženom i društvom pobjegao preko šume i minskih polja prema Kupresu.

12. 12. 1993.

– Nedjelja. Sv. mise po običaju. Župnik preporučuje božićnu ispovijed za cijelu župu. Također nas je izvijestio da su od muslimanskih vlasti tražili dozvole da posjete zatvorenike radi ispovijedi, ali nisu dobili odgovor. Tražio je župnik da mu dozvole otići do Prozora i Splita da donese hrane, ali nije ni za to dobio odgovor.

Svećenici preporučuju da ne kupujemo ukradene stvari, pogotovo božićni nakit, jer to može biti samo iz katoličkih kuća.

– *(1943)* Prije 50 godina britanski feldmaršal Aleksander postavljen za glavnokomandujućeg savezničkih snaga u Italiji. To je zločinac Aleksander iz Bleiburga.

13. 12. 1993.

– U noći na kuću Ante Grabovca Ilijinog, Ulica Titova 246, ispaljena rafalna vatra. Zamalo nije poginuo.

14. 12. 1993.

– Dr. Mate Granić, hrvatski ministar vanjskih poslova, uputio pismo Silajdžiću, predsjedniku Vlade BiH, i generalu Cotu, zapovjedniku UNPROFOR-a, i moli omogućavanje slobodnog prolaza humanitarnom konvoju "Bijeli put" za Novu Bilu i Maglaj.

15. 12. 1993.

– Nastavljeni pregovori u Ženevi između sukobljenih strana u BiH. Isti dan Predsjedništvo BiH ukinulo samostalnost HVO-a. Ubuduće će biti dio Armije bez samostalnog zapovjedništva.

16. 12. 1993.

– Napisala sam pismo Dubravki Kraljević:

Draga moja Dubravka!

U zadnje vrijeme samo se desi da pisma idu od nas, pa takvu jednu mogućnost koristim da Ti se javim, a ujedno da zahvalim na čestitci i željama. Takva sjećanja uvijek su mila i dobro dođu, a u sadašnjim našim ne-prilikama budu najčešće pravi melem duši. Zato još jednom od srca hvala!

Nadam se da si dobro kao i svi Tvoji i da svoj poziv potpuno predaješ u službu bližnjega. Na iskušenju smo kada takvu riječ upotrijebimo: u miru znamo da su to sva Božja bića, a što sada reći, kada đavo stalno šapće svoju verziju o bližnjemu. Dolazim do iskušenja, ali još uvijek ne mrzim nikoga, pa i ovakvim danima to olakšava nositi teret rata.

Gdje smo mi?! Pitam se i ja često, ali onako sama, jer mlađima je mnogo toga teško objasniti. I ja mislim kao i oni, samo ja znam da će sve proći, čak i rat, i da će mnogi željeti iz svog života izbrisati jednu sekundu, jednu minutu, samo jedan neprijatan, da ne kažem zločinački čin! Hoće li moći. Ne, neće. Savjest je nešto što, čini mi se, ostaje i poslije naše smrti, kao i djela kakva god ona bila.

Bilo je grozno. Ni sada nije mnogo bolje. Sa sela su gotovo svi naši otjerani bez ičega, noću budu opljačkani, isprebijani, a neki i likvidirani. Uoči Sv. Kate ubijeno je troje mojih rođaka Palinića (Vinko, Pero i Ljuba, Perina žena). Ne mogu shvatiti da našima tamo to ništa ne znači (a znaju sigurno), kao da je nestalo troje goveda. Da su se bar oglasili preko vijesti pa da znamo da tamo imamo nekoga svoga. Sve više dolazim do uvjerenja kako se o Bugojnu ne govori zato da se manje zna za njihovu sramotu što su iznevjerili vlastita obećanja, ostavili nas, ostavili u logoru naše sinove, unuke, našu braću. A oni su se borili viteški dok su mogli. Pričati o tome da su im naređivali da se ne smiju predavati, više je nego djetinjstvo: zašto nisu u jurišu probijali se do njih i omogućili izvlačenje. Zašto su gledali kako ranjeni umiru u plamenu (Ljubljanska banka), zašto se nisu pokazali pravim časnicima umjesto kukavicama i trgovcima? Zašto su toliki zatečeni na spavanju, zašto je toliko oružja podijeljeno po kućama i stanovima, a nikakve organizacije? Najviše ih je koji su imali te kobne noći neodgodive poslove izvan Bugojna. A meni je u logoru u onom ratu mrtvim kocem kuća zatvorena, sve mi je tamo nestalo. Sada su opet moji u logoru, još sam jednom morala dočekati da svojom hrvatskom zemljom koračaju moji sinovi i unuci u logoru, a neki i u smrt kao sin moga kolege Staška Havraneka. Ruke su im bile više glave, mnogi su bili samo u rublju, svi poniženi i udarani. Znaju tko ih je udarao, a ja znam tko ih je držao nevidljivom rukom izdaje, rukom trgovačkom, glavom pijanom od nerada i nesposobnosti. Trebalo im je samo dobar ručak i eto Ti čina, sve ratnici, bojnici, šprdnjačine i ništa drugo.

Reći ćeš da sam očajnik. Ne, Dubravka. Ovako sam mislila prije kobne noći, ovako ću misliti i do smrti. Ovo je nažalost istina. Da makar u vijestima spomenu i zarobljenike iz Bugojna, da ih utješe makar sjećanjima. Jednom sam slušala poštovanog prof. Križića. Hvala mu, pokaži mu i ovo moje pismo (pisala bih mu, ali ne znam gdje) i neka ne posustaje, čak i iz naših grobova izbijat će čežnja za istinskom slobodom. Pozdravi ga! Ujedno Vam svima želim blagoslovljen Božić.

Badnje noći sjećat ću se jednom pjesmicom: Tiha božićna noć se spušta, a mnogi umjesto dara gorčinom ranjeno srce nose u svojim grudima da Čedu Božanskom daruju! Ono ih jedino liječiti znat će, jer je i Samo patilo među ljudima.

Sve, sve Vas pozdravlja Katica N.

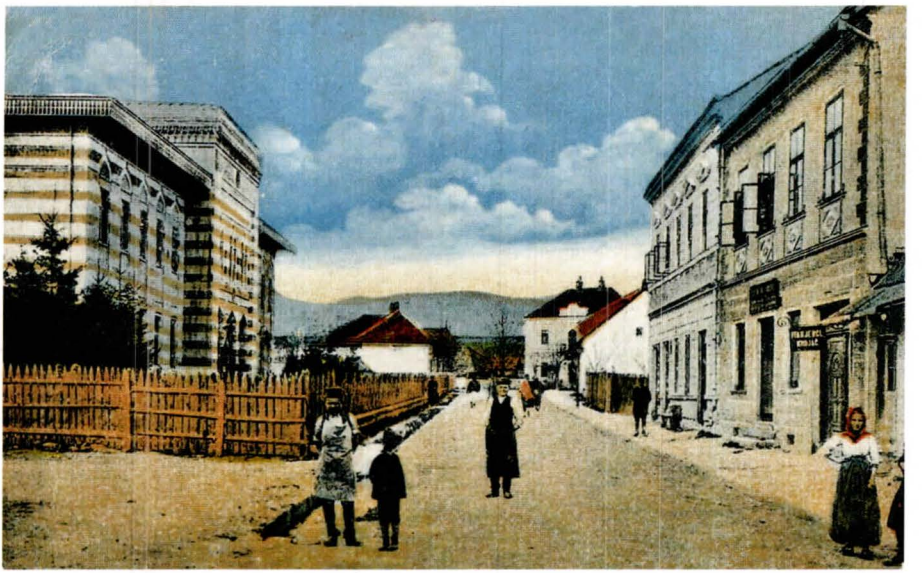

Bugojno oko 1920.

17. 12. 1993.

– Petak. Odlučila sam ići na stočnu pijacu. Kažu mi da sam luda. Znam, ali idem vidjeti pošto su krmad. Čujem: "Ona je skroz luda."

Na pijaci obilazim ovce, koze, konje i dolazim do krava. Zastanem kod jedne simentalke. Visoka, krupna, ima sve kvalitete dobre krave. Uz nju stoji vojnik s puškom na ramenu.

Slušam razgovor. Za kravu traži 1.200 DM, a to je cijena 100 kg brašna. Vojnik hvali kravu, a ona se boji svakog pokreta njegove

ruke. Vidim nije krava njegova pa pokušavam provocirati: "Ima dosta mlijeka, ali joj je puter bijel, nije žut." Oni se okrenuše. Iz vojnikovih očiju sijeva ljutnja. Prosikće: "Otkud ti znaš?"

Sâma sam među njima i dosjetkom se izvučem: "Ima debelu dlaku, pogledajte", i pomilujem kravu po leđima. Stariji Musliman zamišljeno reče: "Vidi, B... ti to nisam znao, a ostario sam." Produžim kući ne osvrćući se. Ovamo ću se vratiti kada se krmad u svojim torovima budu prodavala.

Govoreći o "dlaki" nisam željela biti duhovita, već uzdrmati vojnika koji je prodavao tuđu kravu: drugome se može nanijeti bol veća ubodom male tanke igle nego udarcem cijele šake.

Stočni sajam u Bugojnu prije Drugog svjetskog rata

– Župna kuća dobila struju ograničene potrošnje.
– Nedjeljki Glišić i Ivici Pavlović, Ulica Đ. Pucara 8a, tik kraj MUP-a uniformirani Muslimani provalili u stan, maltretirali ih i uzeli im novac.

18. 12. 1993.

– Konvoj "Bijeli put" zaustavljen na Pavlovici.
– Zvonki Čuljku, Titova ulica, provalili u kuću i odnijeli krumpir i brašno.
– Predvečer mi došli moj sestrić Perica Ivić i Zvonko Vulić na razgovor. Čim sam ih ugledala, protrnula sam: možda žele bježati iz

Bugojna. Imam pravo. U razgovoru im napominjem da je izlaz preko Gornjeg Vakufa nemoguć bez 1.000 DM po osobi. Što se tiče Kupresa, ako su se zamjerili Srbima, neka ne idu.

19. 12. 1993.

– Nedjelja. Očići. Sv. mise redovne. U župnom uredu kao ni u prodavaonici nema nikakvih svijeća, a kamoli onih namjenskih za trojstvo. Župnik nas tješi: "Ne žalostimo se zbog svijeća; neka na našim stolovima bude pšenica...!"

– Crveni križ posjetio logor "Stadion".

– Konvoj "Bijeli put" zaustavljen na Pavlovici još jučer i čeka?! Zašto? Nešto su Muslimani ovih dana spremali. I s lagera su povukli radnike da idu prema Pavlovici. Možda će opljačkati konvoj, "događanje gladnog naroda".

– Dolazio nam dr. Slobodan Lang i predstavnici UN-a.

– U noći napali kuću Anđe Visković u Poriču. Zvala u pomoć i pomogao joj susjed Rifo.

20. 12. 1993.

– Konvoj "Bijeli put" stigao u Novu Bilu.

– Milki Božić iz Vesele ispred kuće odvezli tri kamiona jelove i hrastove građe i izrezane daske. Nisu joj htjeli dati ni potvrde. Muslimani čvrsto vjeruju da je ovo sada samo njihova zemlja.

– Moj sestrić Pero dobio nove rukavice od Zvonke Vulića. Susreo fra Janka, skinuo rukavice i rekao: "Župniče, poklanjam vam ih. Vama su potrebnije." Župnik dođe u ured i kaže da je dobio nove kožne rukavice od "Brke" što se meni navrati. S ponosom kažem: "On je moj sestrić, moj sin!"

– U Ženevi počeo susret predstavnika Europske zajednice i čelnika BiH. Prisutan i Tuđman. Traži se rješenje za BiH. Hrvatska ne pristaje na izlaz muslimanske države na more, jer bi to bilo cijepanje Hrvatske

21. 12. 1993.

– Moj sestrić Pero Ivić navratio s posla. Komad crnog kruha i kuhani krumpir bili su nam ručak na koji se nikada nismo žalili. Pero je bio sve nezadovoljniji na prisilnom radu: razbijao je balvane, cijepao drva, a sada su ih počeli prisiljavati da idu na kolima, istovaraju i unose drva šehidskim ženama. "Raditi hoću, ali sluga rospijama sigurno neću biti!", često je ponavljao. Voda je već

vruća za kupanje. Moj Pero danas krije oči. Znam ga, bori se i traži prikladne riječi da mi nešto kaže što će mi nanijeti bol. Slutim, pa mi srce nekako preskače... Obično se kupa srijedom i subotom. Ugrijem 2 lonca vode. Jedan odmah slijem u kadu, a drugi ostavim za obliti.

Moj Pero prava ljudeskara, kâda mâla, malo vode, ali snalazimo se. U početku mu bilo neprijatno da mu perem leđa. Onda mu kažem: "Sine, nisam za tebe stara žena, već tvoja tetka, koja te je prala, povijala, nosala i uvijek voljela."

I tako bi Pero kleknuo pored kâde, oprao kosu, ja bih mu oprala leđa i izašla. Poslije kupanja zajedno smo prali veš. Nekada bi moj Pero sâm prao jer su moji prsti bili otečeni i krvavi. Morali smo odmah prati jer je Pero imao samo dvije presvlake.

Danas isto radimo, ali riječi zapinju. Žuri. Kad je oprao veš odnijeli smo na Melankinu pumpu isprati. Donio mi je puno vode. Stali smo nasred kuhinje. Mom Peri drhti glas: "Tetka, večeras idemo. Ako sretno stignem u Kupres, pokušat ću poslati poruku: Dajana i dedo su dobro. Za moj odlazak zna samo moj punac. U grupi je još Zvonko Vulić, šumar, sa ženom i sinom." Punac će slušati Srbobran i prenijeti ti poruku.

Zagrlili smo se. Suze su bile vrele. Pomiješale se. Sa sobnog balkona pogledom sam ga pratila. Suze su zamaglile moje oči, a srce je ponavljalo: "oh, zar je morala doć, ta crna nesretna noć, kada su zbog kruha i slobode u tuđinu opet morali poć!"

– Muslimanski snajperist ranio župnog vikara fra Zdravka Dadića u Vitezu.

22. 12. 1993.

– Nije objavljeno da su bjegunce uhvatili. Znači, Pero je sretno stigao među Srbe. Muslimani puste, prižmire kada netko od Hrvata napušta stan.

– Na povratku konvoja "Bijeli put", kod Gornjeg Vakufa Muslimani ubili humanitarca vozača Antu Vlajića iz Splita. Metak i smrt za kruh! Alijin dar.

– Muslimanskom akcijom "Krvavi Badnjak" muslimanske snage Trećeg korpusa Armije BiH upale u Križančevo Selo kod Viteza i ubili oko 74 Hrvata, među njima žene i djecu. Kada će biti posljednji pokolj?

– U noći ponovno provalili u kuću Zvonke Čuljka i odnijeli brašno i svinjsku mast. Mast prodaju, a služi im i za osvjetljenje.

– Alijina Ofenziva "Neretva '93." bjesni. Borbe se vode u i oko Gornjeg Vakufa. U Ždrimcima poginuli: Stipo Kajić, sin Dragana i Ruže r. Čančić, rođen 22. 1. 1960. u Vučipolju, i Pero Lučić, sin Ive i Anđe r. Mikulić, rođen 14. 2. 1964. u Veseloj.

23. 12. 1993.

– U Šujici razmijenjeni moj Pero, Zvonko Vulić i šumar Šubara sa ženom i sinom. Kada su se odvojili od plaćenog pratioca, muslimanskog vojnika, Pero i Zvonko krenuli su uz rijeku Poričnicu, a Šubara cestom. Žena je nagazila na minu zvanu pašteta. Zato nisu dugo boravili na Kupresu, jednostavno su se željeli riješiti ranjene žene.

– Moj Pero stigao u Split.

– Borbe s muslimanskim snagama su sve žešće. Ždrimci kod Gornjeg Vakufa se grčevito brane. Jučer su poginula dva Bugojanca, a danas Ivan Pocrnja, sin Marka i Ljube r. Sabljić, rođen 20. 11. 1972. u Vrpeći. Oni nisu kukavice.

24. 12. 1993.

– Badnjak. Post. Neće biti ponoćke. Radim u uredu.

– Jutros sam bila na pijaci. Kupila sam troje jaja za 11 DM. Žena je tražila 12 DM, ali ja nisam imala više. Odmah sam navratila svojoj Ankici i dala joj dvoje jaja da može napraviti kolač makar s pekmezom. Bože, pa za Božić 1943. mama je pravila kolač i zasladila ga pekmezom od slatke repe. Ni tada nismo imali, bio je rat!

Ovo treće jaje nosila sam u lijevoj ruci i oprezno koračala cestom punom neočišćenog i poluraskravljenog snijega. Pazila sam da ne razbijem jaje. Kod Garine kuće sustigao me moj školski kolega iz gimnazije, a sada major u Armiji BiH Safet Kršlak. Pita za zdravlje, za Ozrena i onda primijeti: "Šta to držiš, Kato?" "Evo kupila jaja za ovogodišnji Božić!", odgovorim s gorčinom u glasu. Vozio je bicikl i koračao kraj mene. Do moje kuće nismo progovorili ni riječi. Rastali smo se samo uz "doviđenja!"

Kuća hladna. Ja sama. Žurim presvući se i naložiti vatru. Vrata se otvore, uniđe Safet i pruži mi papirnatu vrećicu: "Ovo ti šalje moja kćerka Dijana. Vjeruj da više nemamo ni jedno." U vreići je bilo troje jaja. Bogatstvo! Pitam ga kako ona zna da nemam, a on veli: "Čim sam unišao u kuću, primijetila je da mi se nešto desilo. Ispričao sam joj o našem susretu i jednom jajetu koje si nosila za kolače za Božić...! Rekla mi je da se s pravom ljutiš i odmah me

vratila da ti donesem ovo što imamo. Neprijatno mi je, Katice, zbog mnogo čega..."

Rijetki imaju sreću doživjeti da ih prijatelji ne napuste u nevolji, pogotovo ako ste u svemu različiti, čak i politički protivnici.

– Župnik je rekao s. Kerubini da mi dâ od svega što oni imaju za Božić. Tako sam dobila i komad teletine. Tele su poklonili Josip Mušura i još neki župljani svećenicima u znak zahvalnosti što nas nisu ostavili. Ispekla sam ga u pretisu da se što manje "smanji" i ostavila zatvorenicima.
– Badnju večeru: grah, riblja konzerva i jedna pašteta na komad kruha, dijelila sam sa Ljupkom, Mladenom i Mirom Tomas. Onda smo molili krunicu.
– Peri Lučiću, prakaraturu iz Jasike – Vesela, odnijeli janje uhranjeno za Božić.
– Moj Pero stigao na Brač svojoj obitelji.
– I danas se vode žestoke borbe u središnjoj Bosni. U Križančevu Selu muslimanske snage izmasakrirale su desetak žena i staraca.

25. 12. 1993.

– Božić! Sv. mise kao nedjeljom.
– Dopustili su nam posjet zatvorenicima. Onaj komad pečene teletine podijelila sam na 4 dijela, kao i kruh, i zamotala odvojeno. Jedan sendvič bio je za mog unuka, jedan za Dragana, jedan za prof. Milenka, a jedan za Ivicu Grgića. Kroz žicu smo se izljubili. Nisam plakala. Poželjela sam im slobodu i "nikad više ropstvo". Moj unuk kaže: "Rekla si da ćemo zajedno provesti Božić." "Dušo, nisam rekla koji Božić, već jedan Božić", našalila sam se pa se i on nasmija. Kod ovog susreta bili su mu otac i majka i još mnogo svijeta pa je bilo lakše prikriti tugu. Ali kada sam se odmakla od logora, glasno sam zaplakala. More jada gusto se zbilo u moju malu dušu, kažem "malu dušu" zato što su me rat i godine opteretile.
– Sv. misu u 10 sati slavi naš župnik. Po običaju, kada nam je teško, nađe riječi utjehe. Tako danas kaže: "Prije smo imali i hrane i pića na stolu, ali to nije pravi Božić. U jelu i piću nije Božić! Budimo junaci! Isus je došao radi siromašnih, tužnih, postao nama sličan da bismo sličili na njega!" Župnik ponavlja da se čuvamo provokacija. Ove godine neće biti blagoslova kuća iz sigurnosnih razloga. Župnik preporučuje da po starom običaju sami poškropimo svoje kuće sv. vodom.

– Oko 18.30 Dubravki Tabaković provalili vrata, udarili je kundakom u glavu. Obranio je Smail Hadžiabdić koji je stanovao u njenoj kući.
– Andriji Ruži, Lenjinova 11, pokrali žito.

26. 12. 1993.

– Nedjelja. Stipandan. Sv. mise redovne. Malo svijeta u crkvi.
– *(1893)* Prije 100 godina rođen Mao Ce-tung, kineski političar i državnik. Bio je sin seljaka, sudionik revolucije 1911, suosnivač Komunističke partije Kine 1921. Vlast je slast koja čovjeka prvo učini bezosjećajnim egoistom, a onda mu uzme i razum. Dopustio je da ga vinu do "božanstva", a onda su ti njegovi obožavatelji priželjkivali da što prije ode na "vječita lovišta". Bio je hrabar, tvrdoglavo uporan, ali ne i mudar!

Bistrica kraj Uskoplja, 1938.

27. 12. 1993.

– Ivandan. Sv. mise kao nedjeljom. Malo svijeta.
– Čestitali smo župniku imendan. Bilo je vina. Za Božić donio Meho Haračić, stari trgovac i direktor robne kuće "Borac".

28. 12. 1993.

– Četvrti dan Božića. Nevina dječica. Sv. misa u 10 sati. Na poziv župnika roditelji doveli djecu u crkvu na sv. misu. Poslije mise

podijeljene im polovne igračke koje smo dobili od pripadnika UN-a. "Polovne su, ali dar je dar", kaže naš župnik.

– UNPROFOR pokušao ući u Križančevo Selo. Zapovjednik Trećeg korpusa Mehmed Alagić rekao da će pucati ako pokušaju ući.

29. 12. 1993.

– Crkva provaljena od sakristije i obeščašćena, iz tabernakula odnesen sakrament i crkveno ruho.

31. 12. 1993.

– Stara godina. Večernja sv. misa zahvalnica. Suze su tekle, a glas podrhtavao mnogima dok se pjevalo "Tebe Boga hvalimo!"

– Iz vatrenog oružja pucano na kuću Marka Viskovića, Ulica Travničkog odreda 21.

– Statistika župe Bugojno za 1993: Krštene 53 osobe, vjenčana 24 para, umrlo 258 osoba.

U župni ured rijetko pristižu obavijesti o krizmi ili vjenčanju naših prognanih župljana. U cijeloj godini primili smo: 2 obavijesti o prvoj pričesti obavljenoj u 1992; 1 obavijest o krizmi obavljenoj u 1992; 6 obavijesti o vjenčanju obavljeno u 1992; 4 obavijesti o vjenčanju obavljene u 1993. godini.

"Hrvatska banka" u Bugojnu, 1938.

Mržnja je poput leda i traje dok je ljubav praštanja ne zagrije.

1994.

Nova 1994. godina. Dan mira. Sv. mise kao nedjeljom. Sveti Otac Ivan Pavao II. i UN ovu 1994. godinu proglasili godinom obitelji. Nije bilo čekanja Nove godine. Sa mnom su bili Ljupko i Mladen Tomas. Skuhala sam nam krumpira, imali smo jednu konzervu i crnog kruha. Sjedili smo u mraku da ne tražimo masnoću za osvjetljenje. Ljupko je s nama, kao i svaku večer, molio krunicu. Mladen nam je pričao o receptu po kojem će praviti domaće pivo.

– Naš župni ured nastojat će raditi na spajanju razdvojenih obitelji i formiranju nove humanitarne organizacije koja će se zvati "Familia".
– Alija uputio otvoreno pismo Tuđmanu. Što nam ih dragi Bog ne skine s vrata. Bez njih smo mogli imati manje zla.

2. 1. 1994.

– Nedjelja. Redovne sv. mise.
– Vlatku Jurišiću u Gaju otjerali stevenu junicu.

4. 1. 1994.

– Oko 18 sati na kuću Marka Viskovića, Ulica Travničkog odreda 21, bacili bombu.
– Na kuću Bose Miličević, Jaklićka 12, pucano iz vatrenog oružja.
– Na kuću Janje Pavlović, Jaklićka 10c, pucano iz vatrenog oružja.
– U Beču se sastali dr. Mate Granić i dr. Haris Silajdžić kao izaslanici svojih predsjednika. Razmatrali mogućnost provedbe zajedničke izjave iz Ženeve u prošloj godini.
– *(1789)* Prije 205 godina George Washington jednoglasno izabran za prvog predsjednika SAD-a. Ostat će na tom položaju osam godina.
– *(1939)* Prije 55 godina regent Kraljevine Jugoslavije princ Pavle pripomogao padu profašističke vlade Stojadinovića.

5. 1. 1994.

– Mariji Ćurčija, Gajska ulica 38, muslimanski policajac pokušao silom unići u kuću.

– Jozi Kotarcu iz Jasike – Vesela odnijeli pšenicu, mast i drugu hranu.
– U Beču nastavljeni razgovori Granić–Silajdžić o što bržem prekidu sukoba, razmjeni zatvorenika, prolazu humanitarne pomoći...
– "Maljutkom" koju su Srbi ispalili s Trebevića pogođena crkva sv. Ćirila i Metoda u Sarajevu. Potpuno uništen vitraj iznad glavnog oltara i teško oštećen krov.

6. 1. 1994.

– Bogojavljenje, Sv. Tri kralja. Sv. mise kao nedjeljom.
– Mariji Ćurčija, Gajska 38, sinoć nije muslimanski policajac unišao u kuću. Jutros oko 8.30 došao je sa čarapom na licu i unišao u kuću. Mariji i drugim ženama koje su se tu zadesile uzeo novac, prstenje, naušnice, lančiće, a Mariji, čiji se sin nalazi u logoru na "Stadionu", zaprijetio da će joj sina odvesti u "nepoznatom pravcu".
– *(1944)* Prije 50 godina Stipica Strujić–Šloser u krugu današnje "Špedicije" mora popraviti partizanski top. Hladno, ruke se lijepe za željezo. Naložili velike vatre oko njega i topa. Ne smije odmarati, ne smije odustati. Oficir ga mrko gleda, požuruje, gladi pušku i pita: "Majstore, kad će biti gotovo?" Tek u zoru idućeg dana top je bio popravljen.

U Bugojnu 24. 2. 1944.

Ovo mi je Stipica (rođak) ispričao u jednom od naših dugih razgovora. Kaže: "Katice, znao sam da je svetac, ali nisam smio progovoriti, ni jesti. Morao je samo biti: popravljen top na zemlji ili ja pod zemljom!"

7. 1. 1994.

– U sarajevskoj katedrali za biskupa posvećen mons. dr. Pero Sudar.

– U skladu sa zajedničkom izjavom iz Beča i dogovorom iz Bruxellesa, na predviđeni sastanak u Glavnom stožeru španjolskog bataljuna UNPROFOR-a došli predstavnici hrvatske strane, ali ne i muslimanske.

8. 1. 1994.

– Josip i Dubravka Kolovrat s grupom građana pokušali pobjeći iz Bugojna. Uhvaćeni.

– Zakazan sastanak predsjednika Tuđmana i Izetbegovića.

– *(1324)* Prije 670 godina umro Marko Polo, svjetski putnik. Rođen na Korčuli.

9. 1. 1994.

– Nedjelja. Krštenje Isusovo. Sv. mise redovne.

– Župnik objavljuje da ponovno primamo "Gregorijane" u župnom uredu.

– Andriji Ruži, Lenjinova 11, pokrali preostalo žito.

– Jozi Pocrnji, stanuje više Kožare i ima kćer Vesnu udatu u susjedstvu za Muslimana Smajića, provalili u kuću i pokrali ga.

– U prisustvu lorda Owena, Stoltenberga i Kinkela u Bonnu održan sastanak hrvatske i muslimanske strane. Predvode ih ona dva metuzalema Tuđman i Izetbegović.

Dok traljavo pregovaraju, Muslimani ne gube vrijeme. Jutros uzoru upali su u Buhine Kuće, zaselak sela Šantići u viteškoj općini i izvršili pokolj. Tvrde da je ubijeno 34 Hrvata (bilo žena i djece). Kuće gore.

10. 1. 1994.

– Ivi Plešnaru Antunovom, Ulica M. Bušatlije 64, pucali na kuću, provalili i pokrali ga.

11. 1. 1994.

– Stipi Čelini, Lenjinova ulica, provalili u podrum i sve opljačkali.

– U drugom pokušaju, ovaj put preko Kupresa, uspio pobjeći Ljupko Tomas sa sinom Mladenom i kćerkom Mirom.
– Donesen prijedlog sporazuma R Hrvatske i R BiH. Bit će održiv ako se Hrvatska spametuje i zaboravi ideju o konfederaciji s BiH. Sjetimo se, potpiši Alija samo da imamo državu "ko avlija". U samostalnoj BiH će plivati, u konfederaciji će "roniti".

12. 1. 1994.
– Finki Čelina, Lenjinova 2, provalili u kuću i opljačkali je.
– U Zagrebu predsjednik Tuđman primio katoličke biskupe BiH, koji su mu predali promemoriju o stanju u njihovim dijecezama i cijeloj Crkvi u BiH.

13. 1. 1994.
– Našem župniku fra Janku vlasti odobrile izlaz po humanitarnu pomoć. Čeka promatrače Europske zajednice, prijevoznike.
– Stipi Čelini, Lenjinova 2, oteli kravu, hranu i prijetili oružjem.
– Mara Ljubas r. Lučić, žena Ćirilova iz Drvetina, rođena 7. 8. 1938. u Gračanici, s kćerkom i grupom Bugojanaca bježala prema Kupresu. Nagazila na minu i podlegla ranama. Srbi je predali Hrvatima u Šujici.

14. 1. 1994.
– Stipi Pocrnji iz Gaja u noći provalili u kuću muslimanski vojnici i pokupili što su htjeli.

15. 1. 1994.
– Kada je naš fra Vinko Vujica izjutra pošao slaviti sv. misu, vrata sakristije bila su odvaljena, hostije prosute po sakristiji, a monstrance i kaleži ukradeni.

16. 1. 1994.
– Nedjelja. Sv. mise redovne. Molitve i klanjanje pred Presvetim kao zadovoljština za oskvrnuće sakramenta.
– *(1969)* Prije 25 godina češki student Jan Palach spalio se na praškom trgu u znak protesta protiv sovjetske invazije na Čehoslovačku. Bio je goruća baklja koja optužuje tamu nasilja.

17. 1. 1994.
– Sv. Anto Pustinjak. Sv. misa u 10 sati za zatvorenike.

– Starcu Ivi Galiću iz Drvetina u dvorište bacili bombu.

20. 1. 1994.

– Muslimani ruše spomenike i na groblju u Veseloj. Lome križeve.

– HVO u protuudaru unišao u zaselak Buhine Kuće i pronašao 26 masakriranih Hrvata. Bile i 4 žene. Među identificiranim bio je i Mladen Grgić, sin Rafaela i Graciele r. Ćubela. Mladen je rodom iz Jajca, jedinac, 1973. godište. Od početka rata borio se za svoje Jajce, a kada je ono palo, prešao je u Novi Travnik i nastavio boriti se. Majka mu je Bugojanka, kći Karla Ćubele.

Porušeni križevi na groblju u Veseloj

21. 1. 1994.

– Vraćam se s posla. Umorna sam. Nisam ni pokušala ići na "Stadion". Ne znam ništa reći o razmjeni, a zatvorenici samo to žele. Kaže Dragan da, čim me ugledaju na kapiji, zovu njega i Ozrena i čekaju vijesti. Misle da im uvijek govorim istinu. Oni ne znaju da najčešće lažem mira radi. I onako im je preteško. Od vlage odjeća im stalno mokra.

– U protuudaru HVO ulazi u Križančevo Selo. Pronašli 52 ubijena Hrvata.

23. 1. 1994.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Radosna vijest: stigla 2 kamiona obiteljskih paketa iz Splita. Naime, naš župnik dobio odobrenje 13. 1. 1994. da izađe iz Bugojna i doveze hrane za nas, ali i za Muslimane. Preko hrvatskog radija obratio se svim dobronamjernim ljudima, posebno Bugojancima: "... nemamo vode, nemamo struje, nemamo hrane. Ako svojima u Bugojno pošaljete 100 DM, za vas je to puno, a za te novce oni mogu kupiti samo 1 l ulja i 1 kg šećera. Kupite ovdje hranu i pošaljite u paketima."

Zbog takve izjave Muslimani "povrijeđeni", a naši "uplašeni". Kada se župnik vratio, ja mu kažem: "Župniče, gunđaju i prijete vam!" On mi odgovori: "Da nisam rekao istinu, zar bi nam poslali pomoć? Bog će nas čuvati. Za tebe mnogi pitaju i pozdravljaju te. Imaš najviše paketa, sigurno 10."

Da, na moje ime došlo je puno paketa. Zaista 10, ali najviše ih je bilo za zatvorenike. Ovaj dan će ostati, dan prvih paketa hrane u okupirano Bugojno.

– S. Pavka dobila službeno odobrenje MUP-a Bugojno, broj 19-2/01--1/164/94, da ode u Prozor preuzeti humanitarnu pomoć u hrani za Caritas.

Fra Janko u razgovoru s humanitarcima

24. 1. 1994.

– S rodlama, sanjkama, žurimo u skladišni centar. Gužva. Svaki paket otvaraju i pregledaju. Moram osobno preuzeti. Moj unuk

Ognjen čuva rodle. Za njeg se bojim, jer često padaju granate vakufske.

Pakete svraćam kod moje Ankice. Paketi su od mojih sestrića: Brune i Pere, obitelji Batarilo, Nade Brnade, Ivanke Šuta, Irene i Frane Bodrušić i dr. Cijelo bogatstvo.

25. 1. 1994.

– Poslije posla navratila sam Ankici i od paketa meni osobno poslanih rasporedila hranu i higijenske potrepštine na jednake dijelove: meni i mojim prijateljima Srbima i Hrvatima, ali i Muslimanima.

26. 1. 1994.

– Na kuću Anđe Kamšigovske u Gaju pucali iz automatskog oružja.

– Bosi Žnidar, bolesnoj starici, Ulica Slavka Rodića 87, provalili u kuću i opljačkali je.

– Faniki Glavaš iz Poriča opljačkali kuću.

27. 1. 1994.

– Opet sam navratila Ankici. Činim to svaki dan prije i poslije posla. Ona mi odmah na vratima referira ako je što čula za sina Ozrena u logoru. Danas već na vratima osjetih prijatan miris konzerve. Moja Ankica peče nekakve kiflice s konzervom. Žuri nositi u logor. Na stolu u zdjeli ima već pečenih. Uzmem jednu.

U tom momentu moj mlađi unuk upita Ankicu: "Mama, molim te mogu li uzeti još jednu?" "Uzmi, sine, koliko hoćeš", kaže mu majka, ali on napominje: "Već sam tri pojeo. Ima li dovoljno za Ozrena i logoraše?"

Pogledam ga. Brinući se za Ozrena, zapostavili smo Ognjena. Možda zato što je bio uz nas. Sada tek vidim: lice mršavo, brada zašiljila, uši providne kao u tuberana, prsti što drže kiflicu liče na čačkalice. Nešto me steže, zalogaj nikako da prođe niz grlo. Tuga i stid što sam ga zapostavila miješale su se, a gorčina me palila u grudima.

– Bosi Žnidar, Ulica Slavka Rodića 87, opet provalili u kuću, opljačkali je, a nju premlatili.

28. 1. 1994.

– U župnom uredu bili promatrači Europske zajednice i donijeli službeni dopis da je prozorski imam umro prirodnom smrću od

srca. Jedan primjerak dopisa odnijeli su bugojanskim efendijama, a budući da nema župnika, naš primjerak predali vlč. S. Džalti.

– Frani Tomasiću Markovom iz Karadža ukrali vrijednu kravu.
– Vijeki Ljubičiću, Ulica 8. marta 17, kamenovali kuću. Razbijena sva stakla na prozorima.
– S. Pavka Dujmović bila spremna ići u Prozor. Nije otišla!?

29. 1. 1994.

– Peri Barišiću–Crnom iz Gaja odnijeli svu hranu iz ostave.
– U župni ured dolazili UNPROFORCI. Naglasili su da neće moći ponijeti naša pisma. Ova vijest oneraspoložila naš narod.
– Vratio nam se župnik s puta. Lakše se diše!

30. 1. 1994.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Župnik moli da ne zaboravimo one koji ne dobivaju pakete. Neka se ugledamo u one koji i nama šalju. Župnik zaista zna u pravo vrijeme reći prave riječi.
– Prijepodne vijest od koje smo protrnuli: krik bola jedne majke! U župni ured upada uplakana Slava Vasilić r. Breljak. Sin joj Vlatko ubijen na kopanju rovova u Gornjem Vakufu.

  Uplakanu majku, možda i nesvjesno, put je vodio samo Bogu i župniku fra Janku. Čitaoče, nikada nećeš moći razumjeti da se u jednoj osobi ujedinilo: plemenitost po rođenju i požrtvovnost u žrtvi svećenika! Odmah je otišao tražiti promatrače Europske zajednice i od MUP-a zahtijevao da se sve poduzme oko preuzimanja tijela.

2. 2. 1994.

– Svijećnica. Blagoslov svijeća. Sv. mise kao nedjeljom.
– Danas sam "zabrljala" kod župnika. Imao on blagoslov svijeća u 8 sati. Sestra nije iznijela sv. vodu i on mene pošalje da donesem iz sakristije. Ja gledam, otvaram ormare, ali nigdje sv. vode. Uzmem posudu, nalijem s česme i odnesem mu.

  Kada se sve završilo, pita me odakle sam uzela sv. vodu. Šutim i onda kažem: "S česme!" "Katice, zašto si to uradila kada imaš, eto, gotovo punu kantu?", strogo će župnik. Pogledam, kanta puna sv. vode, ali ja je nisam vidjela. Znam da sam ubrljala, ali ne dam se, pokušavam se izvući pa kažem: "Moj župniče, nije to tako strašno. Ako budu vjerovali, pomoći će im, a ako ne, ionako ih uzalud štrapati." Župnik ode iz sakristije.

Mene je na ovaj korak ponukala priča moje majke iz djetinjstva. Ona je živjela u Jakliću među muslimanskom djecom. Jedne večeri, kada su se vratile krave s paše, Alispahića krava niti je htjela u štalu ući niti se dala pomusti, pa ni teletu nije dala blizu sebe. Selo se okupilo jer je krava strašnim glasom rikala.

Hanuma pošalje svoju kći i moju mamu da odu mojoj babi Luciji i donesu sv. soli. Baba zagrabi šaku soli iz slanice i kaže: "Čuvajte dobro svako zrno!" Mama umalo nije rekla da to nije sv. sol. Baba joj očima dala znak da šuti.

Kada su donijeli sol, hanuma im rekne da saspu u napoj. Isti čas krava je mirno prišla, počela piti napoj, dozvolila i teletu da je podoji i njima da je pomuzu. Svi su čvrsto vjerovali u čudotvornu moć "vlaške sv. soli".

3. 2. 1994.

– Sv. Blaž. Grličanje. Sv. misa u 10 sati za bolesnike i oslobođenje naših zatvorenika.

4. 2. 1994.

– Zori Bartulović, ženi nestalog Marka, iz Poriča uzeli kravu i hranu.

– Vijeće sigurnosti UN-a na svojoj sjednici usvojilo predsjedničku izjavu o prisutnosti hrvatske vojske (HV) u središnjim i južnim dijelovima BiH.

Groblje Biljeg

5. 2. 1994.

– Na Markalama u Sarajevu ubijeno 67, a ranjeno 142 osobe. Televizija odmah sve snimila kao da je čekala. Postoji sumnja da su to učinili Muslimani ne bi li NATO bombardirao srpske položaje?

6. 2. 1994.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Župnik preporučuje da još ustrajnije molimo za zatvorenike.

8. 2. 1994.

– U Livnu održan izvanredni sabor zastupnika Herceg-Bosne. Prema riječima fra Ćire Lovrića, dr. Slobodan Lang u Zagrebu susreo provincijala fra Petra Anđelovića i predložio mu da pođe s njim u Livno. Provincijal odbio.

9. 2. 1994.

– *(1934)* Prije 60 godina sklopljen Balkanski pakt između Kraljevine Jugoslavije, Rumunjske, Grčke i Turske, a garantirao je teritorijalni "status quo". Ovaj pakt zatajit će već 1941. pred Italijom, Njemačkom i Bugarskom.

11. 2. 1994.

– Gospa Lurdska. Dan bolesnika. Sv. misa u 10 sati za bolesne i zatvorenike.

Grafit u crkvi u Glavicama

12. 2. 1994.

– *(1804)* Prije 190 godina umro Immanuel Kant. Područje njegova rada je filozofija, matematika, prirodne znanosti. Ipak ću ga pamtiti po onoj noti iz mojih studentskih dana: pitali Kanta tko najviše posjećuje njegova predavanja. On odgovorio: "Studenti, djevojke i oficiri." Pojasnio je: "Studenti, jer znaju da sam član ispitne komisije; djevojke radi studenata, a oficiri radi djevojaka!"

Godine mogu prolaziti, ali osmijeh uvijek izmami sjećanja iz mladosti.

13. 2. 1994.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

– Na povratku s "Puta nade" da preživimo, ili bolje rečeno: s puta se vratio siromašni prosjak sv. Franjo u osobi našeg župnika fra Janka. Rekao nam je: "... nisu stigli svi paketi. Ostalo ih je u Prozoru. 'Akcija paketa' nastavit će se. Otvoreni su uredi za prikupljanje paketa u Zagrebu i Splitu. Moram vam reći da sa starcima, bolesnim i nemoćnim nije bilo jednostavno. Kada sam s njima došao u Livno, neke nije nitko od rodbine ili djece dočekao. Tužno i ružno".

– Najavljeno da će konvoj "Bijeli put" navratiti u Bugojno. Trebalo bi da dođe provincijal fra Petar Anđelović, muftija Šefko Omerbašić, direktor Caritasa vlč. Pavo Šekerija i drugi. Ne znamo kada će doći pa je susret s pukom neizvjestan.

Za prijem pratnje konvoja zaduženi Zvonimir Baner i Branka Raguž.

14. 2. 1994.

– Pri uljanici pišem pismo svom prof. Grgi Pejnoviću, a namijenjeno je prof. dr. Zvonimiru Šeparoviću. On je dobro s Alijom pa ga molim da se zauzme za naše logoraše. Bojim se da će ih noć i dalje gutati.

Ne znam jesam li manje vidjela slova od mojih suza ili slabog svjetla. Suze su kapale po papiru. Ovo je u mom životu najtužnije pismo koje sam napisala. Sigurno to neću moći ponoviti. Sutra ću ga predati župniku i reći sadržaj.

Nisam uspjela reći župniku za sadržaj.

15. 2. 1994.

– Poklade. Uspješno se prilagođavamo novom turskom dobu: maškare nam blijede čak i kao sjećanje.

– U Vijeću sigurnosti UN-a počela rasprava o budućnosti BiH i ultimatumu bosanskim Srbima.

– *(1564)* Prije 430 godina rođen Galileo Galilei. Proučavao je slobodni pad, kretanje zemlje, a napravio je i teleskop. Njegov rad zabranila je Crkva jer su smatrali da se protivi Bogu. Crkva kao Božja ustanova nije se protivila napretku znanosti. To su činili metuzalemi, papini loši savjetnici, nikako ne shvaćajući da "pamet" ide za godinama do jedne granice, onda zastane, pusti da godine nastave svoj put, a ona se okrene i požuri u "djetinjstvo".

16. 2. 1994.

– Čista srijeda. Post i nemrs. Početak korizme. Pepelanje.

Sv. misa u 10 sati za mir i zarobljenike. Postim cijelu korizmu za unuka.

18. 2. 1994.

– *(1564)* Prije 430 godina umro veliki talijanski i svjetski kipar, slikar, graditelj i pjesnik Michelangelo Buonarroti. U djelima "Pietà" izrazio je bol, u "Davidu" pobjedu slobode nad tiranijom, a o "Mojsiju" je najbolje sâm rekao: kad ga je završio i pogledao ga, prišao mu je, udario ga čekićem i uzviknuo: "Progovori!"

Za Michelangela kažu da je bio osamljen; mrzio je i mrzili su ga. Ljubio je, a nije bio ljubljen, već samo potreban; divili su mu se i bojali ga se. Kada je umro, rekli su: dok je bio živ i priroda se bojala da je ne nadvisi, a kada je umro, pobojala se da s njim ne umre!

20. 2. 1994.

– Prva korizmena nedjelja, čista. Mise redovne. Sve molitve naš fra Bruno preporučuje za spas, za slobodu naših zatvorenika. Sada imaju hrane.

Župnik je opet na putu. Skuplja hranu. Fra Bruno najavljuje da bi sljedeći kamioni s paketima mogli stići oko 22. 2. 1994.

– U Glasu Koncila br. 1028. na strani 9 izašao članak vlč. Stjepana Džalte, glavičkog župnika, pod naslovom "Krik svećenika iz Bugojna".

– *(1974)* Prije 20 godina usvojen četvrti Ustav SFRJ, po kojem su Republike i Autonomne oblasti dobile veću samostalnost, zakonski oslabila centralistička vlast u Beogradu. Tito u Srbima dobio otvorenog neprijatelja.

21. 2. 1994.

– Prof. Zvonimiru Šeparoviću uručeno moje pismo. Obećao se zauzeti kod Alije.

22. 2. 1994.

– *(1944)* Prije 50 godina Saveznici bombardirali grad Zagreb. Poginulo 75 a ranjeno 160 građana. Među poginulima bilo 7 dominikanaca.

23. 2. 1994.

– Korizmene kvatre. Paketi stižu. Svi moraju biti lagerovani u Distributivnom centru, a pri isporuci otvaraju ih i pregledaju.

– Iz Donjeg Vakufa – Srbobrana Srbi često granatiraju oko tog skladišta.

– Generali Ante Roso i Rasim Delić u Zagrebu potpisali sporazum o prekidu sukoba između Armije BiH i HVO-a.

– U Bonnu se sastali dr. Mate Granić i Klaus Kinkel. Razgovaraju o BiH.

24. 2. 1994.

– U Beogradu se sastali s Miloševićem: Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik i Milan Martić. Sanjaju li još o velikoj Srbiji?

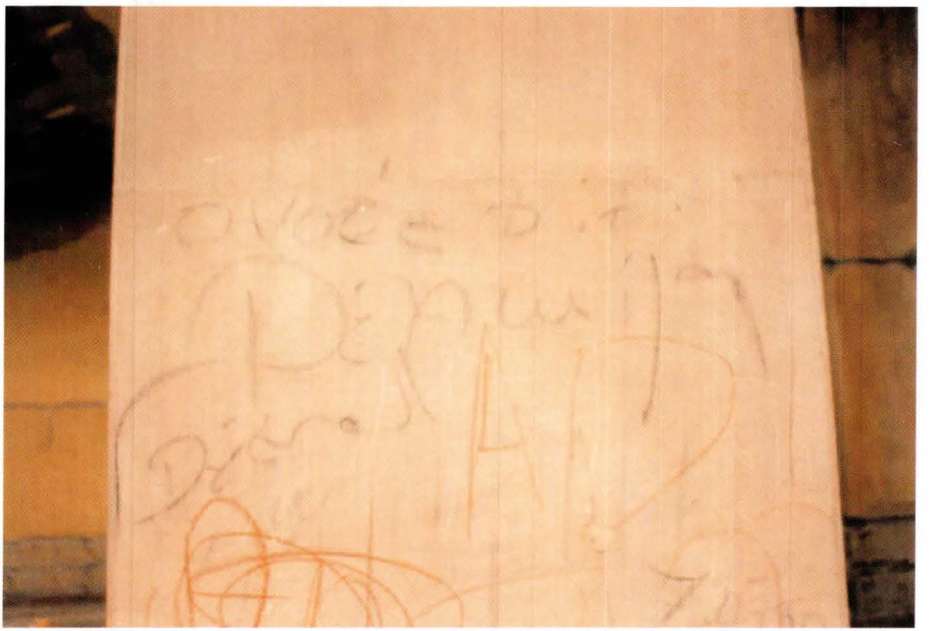

Grafit na crkvi u Kandiji: "Ovo će bit Džamija"

25. 2. 1994.

– Korizmene kvatre. Pobožnost križnog puta. Sve molitve za zatvorenike.

26. 2. 1994.

– Korizmene kvatre.

– U Washingtonu počeli pomirbeni pregovori Hrvata i Muslimana u BiH.

27. 2. 1994.

– Druga korizmena nedjelja, pačista. Prije pučke sv. mise pobožnost križnog puta. Sve molitve za oslobođenje zatvorenika kod kojih se počelo uvlačiti beznađe, da ne kažem očaj.

– U Washingtonu dr. Mate Granić i dr. Haris Silajdžić nastavljaju pregovore o rješavanju krize i o budućim odnosima R Hrvatske i R BiH.

28. 2. 1994.

– S kuće Vinka Kalaševića u Rosuljama Muslimani poskidali crijep.

– Američki zrakoplovi, lovci, kod Banje Luke, presreli i oborili 4 srpska mlazna zrakoplova.

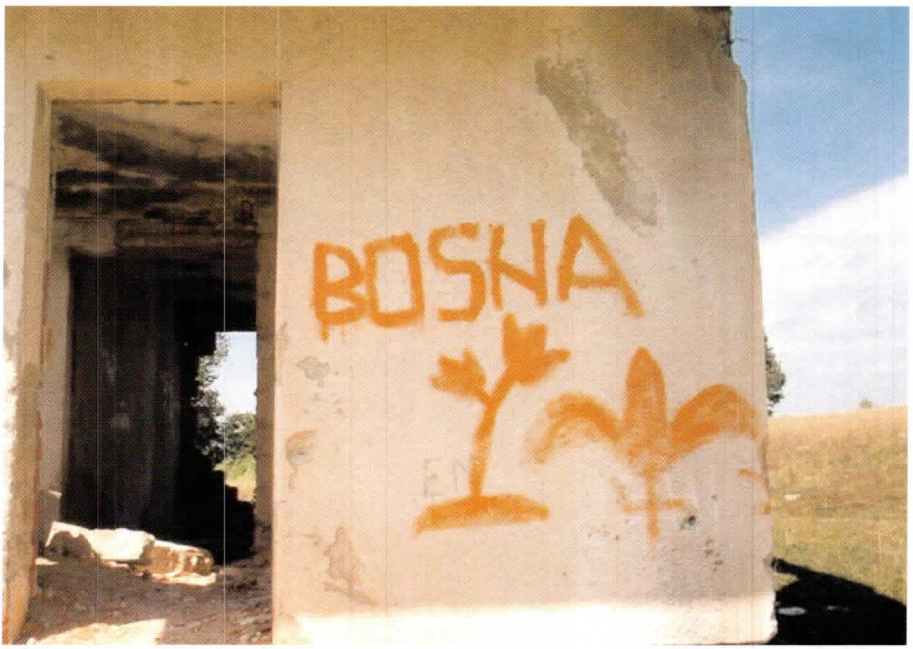

Grafit na razrušenoj kući Luce Kasalo u Balinoj Glavici

1. 3. 1994.

– Miri Džaja po treći put provalili u kuću i odnijeli i zadnju kilu brašna.

– S manjim prekidima granate padaju i s Kupresa, ali i od Donjeg Vakufa. Jedna iz Donjeg Vakufa pala je na ravni krov lamele i nije eksplodirala, ali je njen propeler odsjekao pola glave Antonu Franku, sin Antona i Kate r. Bilić, rođen 16. 9. 1950. u Bugojnu. Išao je na krov provjeriti dimnjak, a otišao je u smrt. Njega je podizala samohrana majka Kata, i sada je ostala sâma, bez ikoga.

2. 3. 1994.

– Luci Mican u selu Micani opljačkali kuću, a Lucu premlatili.

3. 3. 1994.

– Josipu Mušuri u Švarićima zapalili kuću. Ranije su ih istjerali iz kuće i sve im opljačkali.

5. 3. 1994.

– U Bugojno stigao konvoj "Put ljubavi i mira". Među pratnjom je i naš bivši kapelan fra Marijan Dadić. Svi susreti su bratski zagrljaji i suze. Oh, Bože moj, odakle više izviru?!

– Stjepanu Goreti Ivinom, Sl. Rodića 70, muslimanski vojnici unišli u kuću, njega i brata mu vezali i zatvorili u WC, a kuću opljačkali.

6. 3. 1994.

– Treća korizmena nedjelja, bezimena. Prije pučke sv. mise pobožnost križnog puta. Župnik poslije propovijedi malo zastao, kao da razmišlja bi li nam rekao nešto, a onda ipak progovori: "... jedan kamion s paketima ostao u kvaru u našem katoličkom selu. Tu ima i Bugojanaca. Na paketima vaša imena. Ipak je kamion opljačkan i paketi pokradeni. Zato je to još tužnije, još ružnije. Nemojte stvarati probleme oko nestalih paketa. Caritas je sada u mogućnosti svakome namiriti...!"

– Župnik dogovorio i oko mirovina. Treba donijeti zadnji ček i treba znati svoj jedinstveni matični broj.

8. 3. 1994.

– Osmi mart. Sjećanje na slavlja i poklone za Dan žena...!

9. 3. 1994.

– Došao nam novi kapelan, fra Anto Cvitković. Rodom je iz Rame.

– Danas je točno 50 godina da sam izgubila oca Marka, najvoljeniju osobu, Kineski zid. Otada mi je život zaista težak, na vjetrometini sam...

10. 3. 1994.

– Ivanku Krajinoviću u Drvetinama zapalili kuću i štalu.

11. 3. 1994.

– Prijepodne župnika traži jedna žena Srpkinja iz udaljenog sela. Župnik je primio u uredu i pita hoće li da ja izađem. "Ne treba, ne smeta mi naša Katica", veli ona. Župnik je pita kako su, kako joj je sin, imaju li hrane. Ona mu priča o svemu, a onda veli: "Došla sam, oče, drugim poslom. Korizma je, a ja se dugo nisam ispovijedala. Bi li mogla jedan dan doći ovdje?" Župnik malo razmisli pa joj blago reče: "Zašto ne? Sada su posebne okolnosti, vašeg paroha nema, a jedan nam je Bog. Znaš da se kod nas ispovijeda pojedinačno, a pričešćuje se samo sv. hostijom. Hoćeš li odmah danas?" "Ne bih danas, oče, nisam pripravna, nisam postila", odgovori žena.

Župnik joj vrijeme ostavlja na volju, stavlja na raspolaganje sebe ili kapelana, ali napominje da, kada dođe, prvo njega potraži.

Duša našeg župnika je prava "oaza duševnog mira drugima".

– Petak. Pobožnost križnog puta. Bol i strah za živote zatvorenika prigela je i muška koljena. Čini se da se cijela preostala župa slila u samo jednu želju: sloboda našoj djeci.

12. 3. 1994.

– Na "Stadion" dolazio međunarodni Crveni križ. Popisivali zatvorenike.

– Uime zapovjedništva HVO-a i Armije BiH, u Splitu potpisali sporazum o prekidu sukoba generali Ante Roso i Rasim Delić.

13. 3. 1994.

– Četvrta korizmena nedjelja, sredoposna. Prije pučke sv. mise pobožnost križnog puta. Sve su molitve za mir, za slobodu zatvorenika. Svaku noć strepimo tko od njih neće osvanuti, govori naš župnik.

– Radio Herceg-Bosna objavljuje: "... za razmjenu hrvatska strana traži puštanje 47 civila iz Konjica, a muslimanska strana nudi 294 zatvorenika iz bugojanskog logora..." Bože, kakva ironija od "hrvatske strane": civile traže, a ne ostavljene branitelje koji 8

mjeseci trunu u betonu logora "Stadion". Hrvati, pogotovo vojni časnički kadar iz Bugojna, nisu baš ništa učinili osim što su možda i na ime mrtvih, već u stanju raspadanja, primali plaću. Ne bih se iznenadila.

Ali, čekaj! Prof. Šeparović je boravio u Sarajevu i posjetio Aliju. Kada mu je prof. Pejnović odnio pismo, obećao je sve učiniti za njihovo oslobođenje. Ne znam je li Aliji uopće o njima govorio, ali ima logike vjerovati, pogotovo zbog onih vijesti radija "Herceg-Bosna".

– Župnik moli da još ustrajnije molimo a manje lažemo, tračamo, psujemo.

– Najavljeno obijanje starog maltera na crkvi; rad se plaća u naturi: za 1 m^2 obijenog maltera = 1 l ulja ili 1 kg šećera (u slobodnoj prodaji 1 l ulja ili 1 kg šećera je od 35-40 DM). Na ovaj način okupljena je muška radna snaga, korisno troši vrijeme, a ima priliku zaraditi. Župnik im želi vratiti samopoštovanje i samopouzdanje.

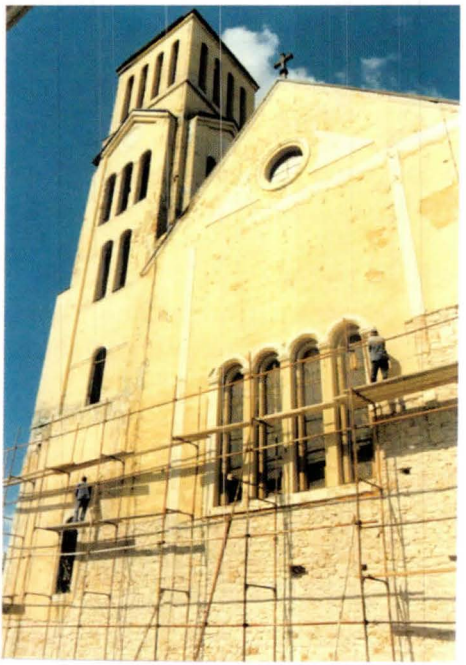

Obijanje maltera na crkvi u Bugojnu

14. 3. 1994.

– Župnik otišao na put: Livno, Tomislavgrad, Mostar i Split. Prije odlaska poslao radnika da mu kupi plitke cipele. On čeka pred kućom, a svijet ga pita: "Što vi, župniče, niste otišli sebi probrati cipele?" Odgovori im: "Ma svejedno mi je kakve će biti, samo neka su plitke i neka me ne žuljaju. Nisam mogao obući odijelo na ove traljave čizme."

Kad je Bugojno okupirano, naši su svećenici, župnik i fra Bruno, davali svoju odjeću i obuću drugima. Tako je župnik ostao bez cipela.

Jednog sličnog dana pred crkvom stoji Stjepko Čičak, sin Josipa i Ludmile r. Topić. Na nogama mu neke krpene šlape. Fra Bruno uniđe u župni ured i kaže mi: "Imam fine cipele, udobne su mi, volim ih, ali ne mogu gledati onog Stjepka u šlapama." Malo za tim vrati se fra Bruno s cipelama. Vidi mu se na licu da ga raduje

što ih je Stjepku poklonio. Vlč. Miškoviću, kandijskom župniku, osim Daninih hlača donijela sam odijela Pere Ivića i Zvonke Vulića, a košulje i pidžamu od mog brata Marijana.

15. 3. 1994.

– U Mlaćin ured predala sam molbu za odobrenje za izlazak, i to privremeni, iz Bugojna. Svrha izlaska je posjeta mom od raka bolesnom sestriću Bruni Hercegu. Molba je naslovljena Ratnom predsjedništvu.

16. 3. 1994.

– Od svog Dragana dobila cedulju i dva pisma da ih stavim u kuvertu i uputim dalje.

17. 3. 1994.

– U prisutnosti majora Sarabia iz UNPROFOR-a, u Gornjem Vakufu postignut sporazum o puštanju zatvorenika iz Bugojna. Armiju BiH zastupao Amor Mašović, a HVO Berislav Pušić.

18. 3. 1994.

– Granate paraju nebo. Zemlja se trese. Obično padaju na jedno ili dva područja. To stručno zovu koordinata, odabrani ciljevi. Danas tako nije. Padaju svuda. A sve je spremno za naše zatvorenike: nove vindjakne, cipele.

S. Pavka sam sve smjestila u auto. Ima namjeru autom unići u sâm logor. "'Ko ih šiša, sutra će naši biti slobodni...", radosno se smiješi s. Pavka. Molim je da me povede i uvede u logor. "Šuti, vidiš da puca sa svih strana", odgovara mi.

Ja ne odustajem: "Vidiš li ti kolišne smo nas dvije, a nije ti ni auto čemu, k'o zera je. Ne može nas, bona, pogoditi ni geler, a kamoli prava granata!" "Uh, što si dosadna, ali hajmo!", veli s. Pavka Dujmović.

Unišle smo bez problema u sâm logor. Stražari se "raskravili", moljakaju i skupljaju od zatvorenika stare deke. Opet su bijeda pored onoliko opljačkane hrvatske imovine. Grlim svog unuka Ozrena, Dragana i druge. Je li ovo posljednji naš susret u logoru? Hoće li sv. Josip donijeti slobodu našoj djeci?

– Potpisan Washingtonski sporazum, okvirni sporazum o konfederalnim vezama R. Hrvatske i buduće Federacije BiH. Dr. Haris Silajdžić i Krešimir Zubak potpisali tekst nacrta Ustava Federacije BiH.

19. 3. 1994.

– Sv. Josip. Noć je za mnoge bila neprespavana, puna strepnje: što ako se predomisle i odgode razmjenu zatvorenika. Dobit će slom živaca, prelit će se čaša strpljenja.

Od ranog jutra sam na "Stadionu". Čini mi se da nije nitko ni ostao kod kuće. Ima dosta Srba, a ima i Muslimana. S nama je i vjerna s. Pavka. Čudna su naša osjećanja: tužni smo što nam djeca odoše s ognjišta, radosni smo što će nam djeca biti slobodna.

Danas prešućujemo bolnu istinu: u kamione neće ući mnogi mladići, pali su braneći dom i narod i ostali ležati u plitkim grobovima, čuvati vječnu mrtvu stražu.

Stižu kamioni Crvenog križa. Našu djecu – zatvorenike broje k'o stoku i kontroliraju. Opet je čovjek broj, a kažu da Hitler nije živ. Nije živ Adolf, ali jest Alija, jest Dževad Mlaćo.

Granate padaju cijelo jutro. Mi stojimo s druge strane rijeke. Prepoznajemo zatvorenike. Svatko odahne kada prepozna nekog svog rođenog kako ulazi u kamion. Unišao je i 294. zatvorenik.

Izlazak zatočenika iz logora "Stadion"

Dok je trajalo ukrcavanje zatvorenika, prestale su padati granate. Aplauzom smo i neizbježnim suzama ispratili kamione, a onda ponovnim aplauzom i uzvicima: "hvala ti, Majko Terezijo", zahvalili našoj vjernoj zatvoreničkoj majci s. Pavki Dujmović, rodom iz Zenice.

Granate tako razorno haraju po gradu da se od kuće do kuće, od lamele do lamele primičemo crkvi. Sv. misa zahvalnica zakazana je u 16 sati.

Stigao je i naš župnik. Na oltaru je. "Jučer sam u Mostaru saznao da će danas biti razmjena. Žurio sam k vama, ali zadržali me na granici, pa u Prozoru. Na Makljenu sam susreo naše zatočenike. Slobodni su!", kaže. Zastao je. Ne može govoriti. Plače s nama!

Granate narušavaju mir hrama, ali nitko se ne miče. Župnik počinje slaviti sv. misu zahvalnicu. Moli litanije Svih svetih. Glas ga često izdaje. Toliko sam ga puta u sobi zatekla kako moli, toliko puta su mu bile vlažne oči slušajući jade svog ostavljenog i samo Bogu i njemu povjerenog naroda. S tugom je on slušao jade i srpskog naroda, makar nas njihove granate tuku, ali i muslimanskog, danas okupatorskog naroda. Danas nema snage zadržati suze. Kako bi i mogao? On je duša svog patničkog i porobljenog naroda, on je njegov predvodnik. Sa svojim narodom se raduje, s njima jeca...! To je naš župnik fra Janko Ljubos.

Ispraćaj zatvorenika iz logora "Stadion"

20. 3. 1994.

– Gluha nedjelja. Sv. mise redovne.

Župnik nas obavještava da je s prof. Hrvojem Križićem posjetio predsjednika Vlade Herceg-Bosne dr. Jadranka Prlića i ministra

obrane Herceg-Bosne Vladimira Šoljića. Razgovarali su o zatočenicima, mirovinama, nafti za oranje, pomoći djeci, siročadi, sudbini Bugojna.

21. 3. 1994.

– Da smo mi u fizičkom i psihičkom ropstvu, neka kao svjedočanstvo posluži ovaj primjer, moj primjer. Ohrabrena što mi unuk više nije u logoru, u dušmanskim rukama, jutros idem u Mlaćin ured (bivša zgrada Žitoroda) po odobrenje za privremeni izlazak i povratak u Bugojno. Prošlo je već 8 dana kako sam predala molbu.

Njegov sekretar mi kaže: "Kakvo odobrenje? Tvoju molbu predsjednik je odbacio", i onda podrugljivo dodade: "... ako zaživi Federacija, moći ćeš ići i bez odobrenja, a ako ne..." Slegne ramenima i nastavi raditi. Naljuti me pa ja povisih glas: "Poslije mjesec dana meni ne treba odobrenje, jer ću dotle izgubiti svog Brunu. Dabogda ti i tvoj predsjednik umrli od iste bolesti od koje umire moj sestrić!" Onda se dopunim: "... ne vas dvojica, već netko od vaših tko vam je najmiliji...", zalupim vratima i odem.

Huja i pamet idu u suprotnim smjerovima! Ovako se sigurno ne bih ponašala prije izlaska zatvorenika. Morali smo za sve nepravde, za sva poniženja šutjeti i trpjeti. Imali smo u rukama vlast koja je nesebično blagoslivljala svaki teror, svaki zločin nad Hrvatima. Imali su "vezanu" našu djecu i nož u ruci. Kako ih nepromišljenošću žrtvovati? Na cesti se gotovo sudarim s I. D. i kroz suze kažem: "Ono đubre od Mlaće ne da mi odobrenje da posjetim Brunu." "Što niste došli k meni, pokušat ću to srediti", kaže mi. Sumnjam.

22. 3. 1994.

– Granatiranje. Skoro cijeli dan. U kraćem predahu žurim kući. Ne znam ništa o svom Bruni.

Ševala mi kaže da me je tražio jedan oficir i da će se navratiti poslijepodne. Ne mogu se dosjetiti tko bi to mogao biti.

Poslijepodne dođe Ismet Duvnjak, pravnik iz "Špedicije", a sada važna osoba u općini i vojsci. Kaže da mi je odobren izlazak iz Bugojna radi posjete bolesnom sestriću Bruni. Napominje da se moram sutra javiti u MUP kod Dursuma.

Kako ja ne znam tko je Dursum, pitam ga kako se on stvarno zove. Tako sam saznala da je Dursum Ismet Hadžibegović i da mene zna. Opet su počele padati granate. I dragi će Bog odahnuti kada me "skine" s vrata. Sada sam se uplašila da Ismet Duvnjak ne

pogine u mojoj kući. Jedva sam čekala da granate utihnu i da Ismet ide svojoj kući.

Hvala mu za odobrenje. Nije bilo lako zauzeti se javno za nas Hrvate. On je to morao čak kod neumoljivog Mlaće.

23. 3. 1994.

– Od ranog jutra nervozna sam. Moram u 10 sati biti kod načelnika MUP-a Dursuma. Čim sam došla, propuste me, a sekretarica najavi. Ulazim. Za stolom sjedi sijed ljudeskara. Ustaje, prilazi mi pružene ruke i vodi do stolice kod njegova stola. Za velikim stolom sjedi neizbježni Besim. Kažem: "Ismete, nisi valjda ti Dursum?" On potvrdi da jest, a ja nastavih: "Eh, ja te tako neću zvati. Za mene ćeš ostati Ismet iz razreda onog u prizemlju do biblioteke." Prisjećamo se gimnazijskih dana. Odobrava mi 12 dana, toliko sam rekla da mi je dosta, a rješenje će mi dati na dan polaska da ne gubim vrijeme, dane.

Za ovog rata u razgovoru s ljudima pomaže mi moj odnos i vrijeme provedeno podučavajući đake nižih razreda, kao i zaštita ponosa i prava radnika s kojima sam radila. Ponosna sam na dio života u gimnaziji i u poduzećima.

– Užasno granatiranje. Poginuo pred svojom kućom u Jakliću Vojislav Arsenijević, muž Senke Strujić, rođen 15. 4. 1938. u Rumi, Subotište.

24. 3. 1994.

– S. Pavka Dujmović me vozi do Prozora. Putem gledam spaljene hrvatske, ali i muslimanske kuće. Na Makljenu malo isplavila hrvatska trobojnica. Očekivala sam da će mi kod tog susreta jače zakucati srce. Ništa. Sve tupo u meni.

U Prozoru mi iz ladice daju pismo (zadržali ga) od dr. Jadranke Pejak-Nikolić. Opraštam se sa s. Pavkom i dogovaram da će me čekati ovdje u utorak 5. travnja.

Do Tomislavgrada vozi me Ivica Brnada (radio u "Špediciji"). U Vran planini na cesti rampa. Ivica me upozorava da šutim. Prilazi nam smrknut vojnik HVO-a i pita: "Kuda će ta baba?" Ivica laže: "Iz onog gore sela je pa sam je povezao usput." Diže rampu i mi prolazimo. Pitam Ivicu što ovo sve znači, a on objašnjava: "Naši se sukobili s Prozoranima. Poteglo se oružje. Da je ovaj znao da si iz Bugojna, ne bi ti dao proći. Tuđina je ovo nama, Katice", reče i duboko uzdahnu.

U Tomislavgradu idem sa stvarima do dječjeg vrtića. Znam iz primljenih pisama da su tu smješteni moji Bugojanci. Raduje me što ću ih vidjeti pa mi to nadodaje snagu da koračam uz brdašce.

Susret hladan. Ne zovu me da odmorim, a što je još gore neće da mi prime putnu torbu da 1-2 sata ostane kod njih dok se raspitam kada imam autobus za Zagreb.

Ne vjerujem ni očima ni ušima pa starijem Kajiću iz Vučipolja kažem: "Hvala vam. Učvrstili ste mi moju odluku da ostanem na svome, makar to bilo među balijama..."

Na autobusnoj stanici susretnem Stipicu Akrapa, mog Marija i Ladislava Grgića. Kakav zagrljaj i suze. Odlučili da me do Livna odveze Mladen Ivić. On me dovozi do samostana Gorica. Zovu fra Antu Zrakića. On zastade: "Katice", više ništa nismo govorili. Zagrljaj, suze, jecaj. On me vozi do sestara. Dugo ostajemo u srdačnom razgovoru: fra Anto, s. Kerubina i s. Ankica Tomas. Bili su divni. Smjestili me i ušuškali na kauču, a oni posjedali oko mene. Nezaboravno.

– U odobrenju koje sam dobila u MUP-u Bugojno za izlazak iz grada pod brojem 19-2/01-1-135-2/94. stoji zapisano: *U skladu sa Zaključkom Ratnog predsjedništva opštine Bugojno od dana 21. 3. 1994. godine Stanica javne bezbjednosti Bugojno izdaje odobrenje Nevistić (Marko) Katici, rođena 29. 11. 1934. godine u Bugojnu nastanjena u Bugojnu, za izlazak iz grada Bugojna 24. 3. 1994. godine radi posjete porodici u Zagrebu.*

Vrijeme trajanja posjete je 12 dana.

Odobrenje se izdaje u svrhu nesmetanog prolaska kroz područja pod kontrolom organa vlasti R BiH i vrijedi uz lična dokumenta.

Po povratku u Bugojno ovo odobrenje vratiti u SJB Bugojno.

25. 3. 1994.

– Jutros me je s. Ankica odvezla u Bugojansku općinu u izbjeglištvu. Srdačan susret sa svima. Odmah su mi dali osobnu kartu s kojom mogu nesmetano putovati u Hrvatsku.

Susrećem se sa svojim unukom Ozrenom. "Sretan ti 20. rođendan, sine! Bojala sam se da ćeš ga dočekati u logoru", kažem mu.

Moj Ozren, veliko dijete, kaže: "Čvrsto sam vjerovao da ćeš doći za mnom. U Mostaru je bilo dobro. Neki se ljute zbog skromnog dočeka. Meni je, tetka, najvažnije da sam slobodan, da se u mene ne uvlači strah s dolaskom noći. Ne možeš zamisliti kako u glavi

počnu udarati ko neki čekići, hoće glava unaprijed da se raspukne kada te u noći prozovu. Da je to potrajalo, mislim da bih poludio. Moram ti reći da se nisam ispovjedio, pomrsio račune s Bogom kako ti kažeš. Znaš, tetka, mislim da još nisam spreman za ispovijed, jer nisam spreman oprostiti mučiteljima..." Zamislila sam se i dragom Bogu zahvalila na milosti što ju je podario mom unuku na duhovnom zdravlju. Još ustrajnijom molitvom i ljubavlju pratit ću ga kroz život.

Navečer krećem za Zagreb.

26. 3. 1994.

– Noćas sam stigla u Zagreb. Čekala me moja unuka Branka. Ona je već kazala ocu da će ga u bolnici posjetiti netko drag. On im je rekao: "To može biti samo moja tetka Katica, ali nemoguće je, ne može izaći iz Bugojna." Branka mu je onda rekla da sam ipak došla. Ustao je, umio se, obrijao i kada je Branka izašla u hodnik, veli: "Tata presretan, eno te čeka kraj kreveta, tetka." Uniđem s osmijehom na licu, raširenih ruku. Zagrljaj. Stisnem oči da me suze ne izdaju. Pričam mu o svemu i slušam ga, a pogled moj stalno klizne na njegovu lijevu stranu glave, gdje je poslije operacije tumora na mozgu ostalo udubljenje za jedan krastavac manje veličine. Navečer se okupila veća grupa građana Bugojanaca. Svi žele čuti istinu iz prve ruke.

Bruno Herceg i Katica Nevistić

Doznajem da su neki Bugojanci iz Livna telefonirali u Zagreb da me iz Livna nisu pustili putovati za Zagreb, već su "đubre odmah vratili njezinim balijama".

S puno bola osmjehnem se i kažem: "Džaba im se snilo što im je milo. Evo me među vama."

Iz razgovora doznajem o veoma ružnoj propagandi i lažima: gotovo smo sve žene silovane, djevojke odvođene na Rostovo za zabavu raspojasanoj vojsci itd. Ima doga-

đanja koja su se desila, ali ona su toliko "uljepšana" da ne mogu shvatiti kako su samo mogli povjerovati u takvu glupost i neistinu.

– Župnik bio u Gornjem Vakufu–Uskoplju. Obećali pustiti vodu.

27. 3. 1994.

– I danas sam kod svog Brune. Ja sam sestra njegove majke Ljubice. Starija sam od njega samo 3 godine, 9 mjeseci i 12 dana. S nepune tri godine ostao je bez oca pa mu je svo djetinjstvo, mladost, život vezan uz majčinu obitelj. Za nas nije važan odnos tetka – sestrić, nas dvoje smo se izuzetno slagali, nadopunjavali, bili pravi drugovi.

Zato mi se u povjerenju tuži: "Zamisli, predlažu mi da, kada izađem iz bolnice, zajedno s Maricom idem u dom za penzionere. Ne dolazi u obzir. Ja neću u staračkI dom...", ljuti se moj Bruno.

Znam da su mu već izvadili četvrtinu pluća, odstranili dio glave, sve to upućuje na zaključak da su metastaze zahvatile cijeli organizam. Pa ipak ne mogu a da mu ne pružim nadu. Velim: "Mislim da si pogrešno razumio. Ne radi se o staračkom domu, već domu penzionera gdje ćeš imati apartman za sebe i nepokretnu ženu. Znaš da nećeš više moći podizati Maricu, kuhati ručak, prati. Osim toga, tu bi povremeno mogao ostavljati Maricu, a ti doći u Bugojno i ostati makar mjesec dana. Istina, s takvim plućima ne možeš preko Vrana, ali još malo moći ćeš preko Jablanice, pa i preko Kupresa."

Sve je pažljivo slušao do "preko Kupresa". Onda odmahne rukom, nasmije se i kaže: "Oprosti, Kato, ali sad si ipak previše suknula." Nasmijali smo se, a ja bih najradije zaplakala iz sveg glasa. Moj Bruno neće izaći iz bolnice, on neće vidjeti ni Bugojna niti rodnog svog Kupresa.

– Cvjetnica. U Bugojnu se sigurno mirnije spava, barem oni čija djeca više nisu u logoru.

– Frani Miličeviću u Poriču ukrali kravu pred oteljenje.

28. 3. 1994.

– U Bugojnu dijelili Caritasovu pomoć u hrani. Ima i kolača.

29. 3. 1994.

– Na zasjedanju Zastupničkog doma Hrvatskog sabora podržan, jednoglasno, Washingtonski sporazum.

– Anki Radijelović u Gaju ukrali kravu.

30. 3. 1994.

– U Zagrebu sam još. Svaki dan odlazim u bolnicu svom Bruni i navečer razgovaram sa svojim Bugojancima.

– Ustavotvorna skupština BiH velikom većinom glasova prihvatila Ustav Federacije BiH.

31. 3. 1994.

– Veliki četvrtak. U Zagrebu sam. Bila sam kod mog Brune, posjetila svoju nekadašnju gazdaricu, dragu obitelj Treursić, posjetila svog profesora i prijatelja Grgu Pejnovića.

Navečer dokasno u Ilici u Bruninu stanu razgovaram s okupljenim Bugojancima. Večeras sam im predložila da postavljaju pitanja, a ja ću odgovarati. Osjećam veliki umor. Oni ovdje ne mogu razumjeti da sam fizički među njima, a u mislima lutam po bespućima, zavirujem oko grmlja, šumaraka, jaraka i uvala ne bih li naišla na tragove svom Mići, Zdravku, Mariju i drugim nestalim.

– Na obredima Velikog četvrtka u Bugojnu bilo u crkvi oko 650 osoba. Pomak!

Mira i Galileo Treursić

1. 4. 1994.

– Veliki petak. Danas mi teško pada odlazak u bolnicu. Ipak idem. Bruno se raduje svakom našem susretu. Sa mnom su njegova

Branka, Galileo i Mira Treursić, moji stanodavci iz 1956. godine. Slikamo se zajedno kod Brunina kreveta. Oprezno mu najavljujem da večeras moram za Bugojno preko Paga i Brača. Problijedio je. Nismo više imali riječi da se oboma izlije jad iz srca. Oči su nam se najprije zacaklile i prije nego su suze potekle, zagrlili smo se. Ramena su nam uzajamno kvasile suze. Ote mu se jecaj. Tiho u sebi ponavljam: "Žao mi je što te, moj Bruno, gubim, ali mi je žao i što ostaješ u tuđini. Doviđenja do Vječnosti!"

Berta i Ante Nevistić

Navečer sam krenula za Pag.

Na Pagu kod Melanke nalazi se jedan moj koferić, za mene vrijedan. U njemu su podaci o bugojanskim Hrvatima koji su ubijeni u Drugom svjetskom ratu i poraću. Došla sam do broja 441. Ne vjerujem da je manje od 700 ubijenih.* U njemu se nalazi i moja čitanka za školsku godinu 1944/45. Sve vrijeme sam je čuvala i sačuvala. Tu je i knjiga iz vjeronauka na čijem okviru je rukopis mog poginulog brata Ante, pa je u tom za mene vrijedna. U koferiću je i posljednje pismo moga brata Ante.

– U Bugojnu na obredima Velikog petka bilo oko 780 osoba.

– Iliji Lučiću iz Vesele s kuće poskidana krovna konstrukcija.

2. 4. 1994.

– Velika subota. Osvanula sam na Pagu i produžila na Brač. Na Pagu me Z. G., inače osobni prijatelj, povrijedio zbog "mojih Muslimana". Razišli smo se bez pozdrava i razočaranjem u rodbinu i "bugojanske izbjeglice".

---

* U objavljenoj knjizi *Svoju zemlju i oni su voljeli* došlo se do broja 1.275 ubijenih osoba. Prema pouzdanim saznanjima, ovo nije konačan broj ubijenih jer je, nakon objavljivanja knjige 2004, bilo ljudi koji su posvjedočili da se njihovi ubijeni ne nalaze u knjizi.

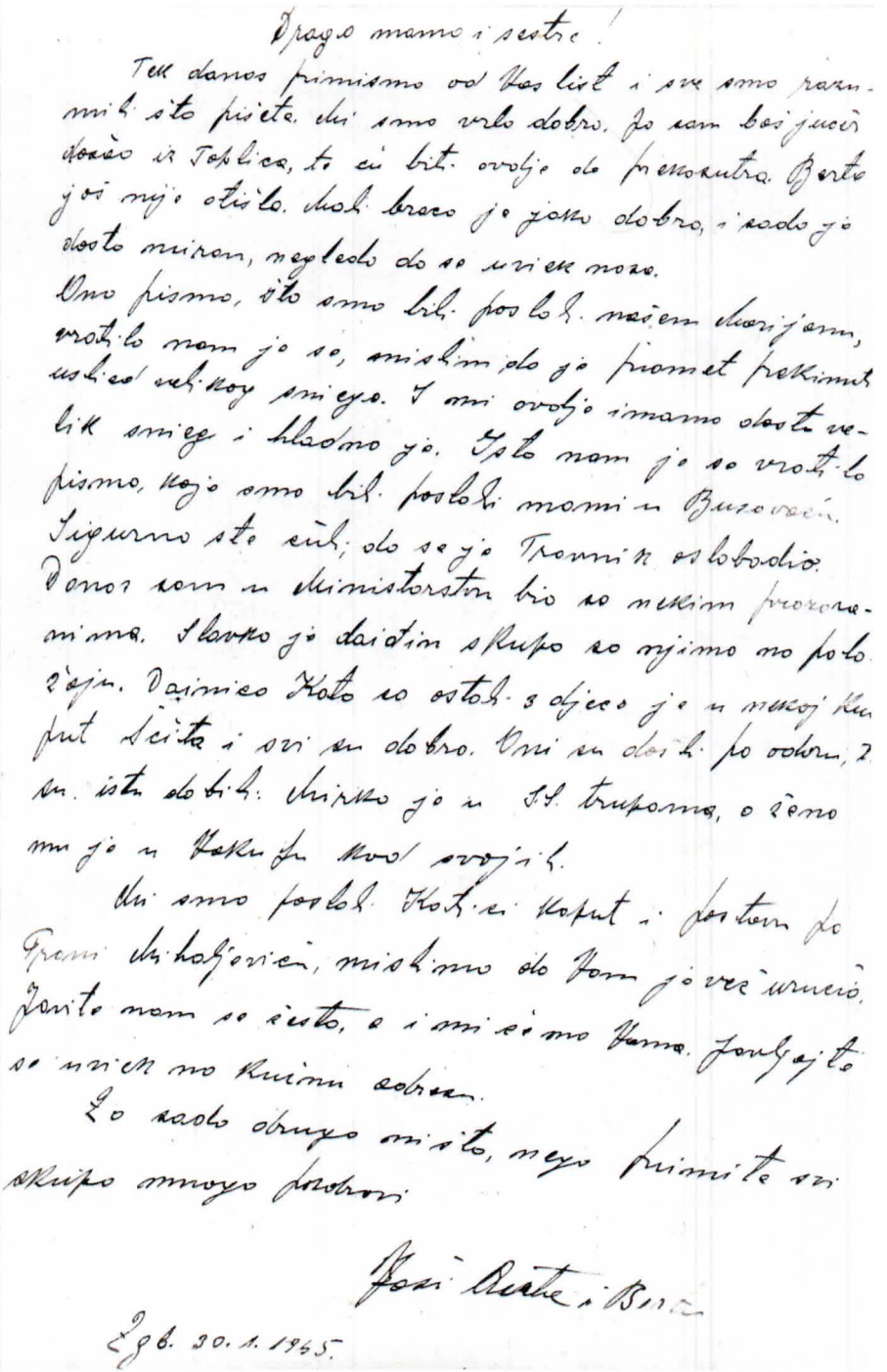

Faksimil posljednjeg pisma Katičina brata Ante

Na Braču me čekali moj Perica, nevjesta Vera i moj Ozren, koji je došao iz Livna da zajedno proslavimo Uskrs.

Poslijepodne šetali smo uz more. Predvečerje. Moj Ozren i dalje raskoračen hoda. Od udaraca u logoru još ga sve boli među nogama. Vratio se u kuću i legao. Zabrinula sam se.

Razgovaram sa svojim Pericom i kažem: "Kada si otišao preko Kupresa i odmah sutradan razmijenjen u Šujici, prigovorili su mi Hrvati i rekli kako su Srbi na Kupresu rekli da može bez brige svatko moj doći ili u moje ime. Je li to istina?" Pero veli: "Tetka, lažu. Nije te nitko ni spomenuo. Ja sam u Kožvaricama, kada su nas presreli četnici, susreo sina A. G. Zbog brade nisam ga prepoznao, ali je on mene prepoznao, pritrčao, zagrlio me i tu smo se izljubili. Odmah sam se sigurnije osjećao. Doveli su nas u vilu, nahranili, dali piće i kavu i odvezli u Kupres. Noćili smo u baraci. Stražar nas je čuvao, ložio vatru. Možda ne bi bili razmijenjeni odmah, ali Šubarina žena je od mine-paštete ranjena. Izgleda da im nedostaje medicinska oprema pa su zvali Šujicu da im predaju ranjenu ženu i dijete. Ne znam je li tko što govorio, uglavnom su i nas poveli u razmjenu. Nisu nas ni dirali, ni prekopavali, a ni vrijeđali."

– U Bugojnu na obredima Velike subote bilo oko 850 vjernika. U koncelebriranoj misi bio i svećenik UN-a, otac David.

3. 4. 1994.

– Uskrs. Na Braču sam sa svojim Perom, Ozrenom, Verom i Julijom, a u mislima sam kod svog Brune. Osjeća li da mu je ovo zadnji Uskrs?

– Bože moj, prije 50 godina (1944) osvanula sam na Uskrs u Slavonskom Brodu na putu za Banju Luku. Opet u tuđini!

– U Bugojnu dosta mirno. Najavljeno da će Caritas dijeliti sjemena. Odobrena je i nafta za proljetnu sjetvu, ali radi sigurnosti nitko ne smije dovesti tu naftu do Bugojna.

4. 4. 1994.

– U Livnu na autobusnom kolodvoru dočekao me moj dobri fra Anto Zrakić. Odvezao me na konak kod časnih sestara. S. Kerubina i s. Ankica me ugostile.

5. 4. 1994.

– S. Ankica Tomas i s. Kerubina Kapular dobile kola da me prevezu od Livna do Prozora. Tu me čekala s. Pavka Dujmović, kako smo

se i dogovorile. U Prozoru opća gužva: tenkovi, neuredna vojska, uska glavna ulica još uža od parkiranih osobnih vozila. Ima ih, Bože prosti, valjda koliko i stanovnika. Ili su ih pokrali ili su ih sumnjivim novcima kupili. Blato po cesti i puno izbjeglica koje besciljno lutaju.

S. Pavka susrela se sa svojim poglavaricama. Jedna je iz Rima. Ona će svojim kolima s nama u Bugojno.

Porušena kuća sestara Služavki malog Isusa u Skopaljskog Gračanici

U Gračanici na muslimanskom punktu s. Pavka zaustavlja svog renoa i kaže mi: "Šuti, sad ću im dati cigara. Ti izađi i zabavljaj ih dok ja odvedem sestre da vide crkvu i našu sestarsku kuću spaljenu." Tako bude.

Među stražarima bio je B. G. Dovodio je Ozrena na kupanje i omogućio da s njim nasamo govorimo. Pristavio je kavu, pita za Ozrena i druge. Vadim šteku cigara i kažem da mu šalje Ozren. Zagovaram ih dok se sestre vrate. Vratile su se. Produžili smo u Bugojno. Odmah se javljamo u MUP jer mi je taj dan istjecao 12. dan odobrenja izbivanja izvan Bugojna. Dursumova tajnica mi kaže: "Mogli ste vi još ostati. Naš načelnik vas hvali kako ste uvijek svima pokazivali u školi!"

6. 4. 1994.

– Na poslu sam. Svom župniku fra Janku opširno referiram o boravku: susretima, razgovorima, srdačnim zagrljajima, razumijevanjima i vrijeđanjima. U jednom momentu mu kažem: "Župniče, kada sam sve čula, sve vidjela, nisu mi više Muslimani tako odvratni, strani!"

– Donijela sam 76 pisama i dosta novca što su naši Bugojanci poslali svojim rođacima u Bugojno. Uručujem im. Imam još dosta neuručenih pisama.

– U Bolu na Braču dogodio se teški incident kada su pripadnici engleskog UNPROFOR-a skinuli i potrgali hrvatsku zastavu.

Crkva u Skopaljskoj Gračanici

7. 4. 1994.

– U vojnom skladištu oružja u Jarku kod Sesveta (Republika Hrvatska) snažna eksplozija i požar. Uokrug 2,5 km evakuirano stanovništvo radi sigurnosti.

9. 4. 1994.

– Župnik izložen riziku: nastoji pomoći župljanima i ne razmišljajući o posljedicama.

Tako mu danas došla jedna uplakana žena. Hoće joj vlast oduzeti izrezanu borovu i hrastovu dasku. Župnik joj izdaje i osobno potvrđuje potpisom da je borova i hrastova građa, daske vlasništvo župe i nabavljena za potrebe opravke rimokatoličke crkve u Bugojnu, a samo lagerovana kod njezine kuće.

10. 4. 1994.

– Nedjelja. Mali Uskrs. Bijela nedjelja. Sv. mise redovne.

Župnik obavještava da će se dijeliti umjetno gnojivo, novo muško i žensko rublje, čarape, dječje vindjakne. Vindjakne za odrasle, njih 200, dijelit će peteročlana komisija.

– Ovog tjedna hrana će se dijeliti po treći put za mjesec dana. Bože dragi, opet se pitam jesmo li mi proklet narod: nezadovoljni smo,

svađamo se zbog jedne konzerve, a prije 3-4 mjeseca nismo imali ni brašna dovoljno.

– Formiran Sedmi korpus Armije BiH, muslimanske vojske. Za prvog komandanta Korpusa postavljen Mehmed Alagić.

11. 4. 1994.

– Pred kuću Ljupka Pocrnje u Gaju bacili bombu.

12. 4. 1994.

– Granate padaju po gradu i Gaju. Na cesti kod Autobusne stanice od gelera poginula Ana Barišić, kći Ivice i Kate r. Pavlović, rođena 1. 11. 1921. u Udurlijama. Iako je već zašla u godine, nije htjela napustiti svoje Udurlije. Ostala je u njima sve vrijeme.

– S. Pavka Dujmović dobila službeno odobrenje MUP-a Bugojno broj 19-2/01-1-135-2/94. da ode u Prozor radi preuzimanja humanitarne pomoći u hrani.

13. 4. 1994.

– Vozilo Armije BiH 350-6 odvezlo crijep i krovnu konstrukciju s kuće Josipa Kovačevića (kuća je njegova sina Tvrtka, liječnika) u Bristovima.

14. 4. 1994.

– U Bugojno stigao prvi autobus s našim Bugojankama iz izbjeglištva. Vozač je Ivo Lukić–Đedo, a vođa puta Ružica Lučić, koja je i prije rata radila na Autobusnoj stanici. Župnik imao sv. misu zahvalnicu. Radost, suze. Ma kad će više presušiti?

15. 4. 1994.

– Dok je specijalni izaslanik UN-a za BiH Akashi ručavao s Radovanom Karadžićem na Palama, grupu UN-ovih vojnika kod Goražda napale srpske snage.

17. 4. 1994.

– Nedjelja. Mise po običaju.

Naš se župnik sav predao, utopio u svoj narod i poput proljetnog lahora budi nadu u život na ovim prostorima, budi nadu u bolje sutra: nabavio je 70 krmadi, a doći će još 300, zatim plin (dobivaju ga i Srbi i Muslimani).

– Usred dana Vladu Subašića u Jakliću u kući napao Musliman. Inače Vladu često napada susjed mu Musliman.

– Napisala sam pismo Slavku Tokiću:

Dragi Slavko!

Još sam pod sretnim dojmom susreta s dragom osobom, prijateljem, a da Ti pravo kažem, bilo mi je kao da je iz daleke zemlje došao moj brat Anto. Zadržala sam suze, znam da mnogi ne bi razumjeli, jer nešto čovjek mora i proživjeti pa da shvati. Razumjela bi me moja draga Dragica, jer i ona tuguje za braćom...

Čestitam odsrca na hrabrosti. Dao Bog da takvih bude sve više. Mnogo se toga promijenilo, mislim na trpeljivost, mada se mora računati na pojedine ispade. A zar smo sigurni da i na drugim stranama neće toga biti. Previše je palo krvi, previše ostalo uboja, mučenja, straha, poniženja. Vjerojatno smo i mi slični, nervozni, neobjektivni, površni itd. iako smo relativno dobro prošli. Ponekad, Slavko, slušam ljude, žene i ne mogu ih prepoznati: znam da su tražili svaku mogućnost da bježe preko minskih polja, a sada o drugim pričaju kao da se njih ne tiče, kao da su oni stalno mislili ostati. Nekada im reknem neka nikoga ne osuđuju, samo nas je slučajnost mnoge zadržala. Mene nije pamet zadržala, nego iskustvo iz onog rata. I ružno bi bilo kada bih sada izigravala pametnu osobu. Ako je tko pametan od nas običnih ljudi, onda je to slučajno, vjeruj mi! Odlučno i stalno na neodlazak, dok god ima Hrvata ovdje, mislio je naš župnik.

Premalo si bio da bi mogao sve prihvatiti i shvatiti. Kada drugi put dođeš, razgovaraj s više ljudi, realniju ćeš sliku dobiti. Kako ću biti sretna kada vas sve više bude dolazilo i ostajalo. Ako nemate odmah svojih kuća, imate nas prijatelje, rod preko naše zajedničke djece, unučadi... Dobrodošli u svako doba!!!

Puno pozdravi fra Vinka, fra Augustina, moju Dubravku, svoju Danicu, našu Irenu i Franju-Franu, Andreja, ali najviše moga dragog Mateja.

Do skorog viđenja srdačno Te pozdravljam i još jednom hvala na upornosti i ljubavi za ovaj NAŠ kraj. Rekla sam Ti da čuvamo vatru na ognjištu. Doći će dan kada ćete je prenijeti na svoja ognjišta. Ne žalite za stvarima: tvornice će izgraditi još ljepše stvari i bit će udobnije, bit će novije. Svega ćemo se sjećati kao ružnog sna!
Iskreni pozdrav od Katice N.

19. 4. 1994.

– Oko 2 sata muslimanski vojnici provalili u kuću Fabijana Tabakovića (86 godina) i isprebijali ga, a ženu mu Maru (84 godine)

htjeli, znate već što... U očaju, iako je senilna, poviče da boluje od raka. Puste je, ali je premlate. Opljačkaju kuću "temeljito". Napominjem da im se kuća nalazi uz lamelu u kojoj živi javni tužitelj Mesud Duvnjak–Meša.

– Dr. M. Granić i dr. H. Silajdžić telefonom razgovarali o Goraždu.

21. 4. 1994.

– Čini mi se da se naši u izbjeglištvu ne snalaze. Nisu gladni, nisu neobučeni, nisu ni na cesti, na nesreću ima napuštenih srpskih i muslimanskih kuća! Ima i međusobnih obračuna. Pod sumnjivim okolnostima nađen ubijen, ustrijeljen u bazi vojne policije u Livnu Stipo Glavaš, sin Ive i Jele r. Pocrnja, rođen 8. 5. 1975.

22. 4. 1994.

– Vijeće sigurnosti UN-a usvojilo rezoluciju 913 o stanju u BiH, osobito u Goraždu.

– Na povratku iz SAD-a dr. Ejup Ganić zadržao se u Zagrebu i razgovarao s dr. Matom Granićem.

– Umro bivši američki predsjednik Nixon.

23. 4. 1994.

– Jurjevdan. Jedna sv. misa u 10 sati. Molitve su za mir, za nestale, za sve pokojne. Takve su preporuke postale stalne kao nekada "za vola i težaka, za žitno rođenje i duševno spasenje..."

Župnik nam poručuje: "... mi fratri nikada vas nećemo ostaviti!"

– U 21 sat dođe mi Ankica moja. Protrnuh. Mi ne hodamo noću, pa sam odmah pomislila na neko zlo. Preko radioamatera javili da je moj Bruno umro u tuđini, u zagrebačkoj bolnici.

24. 4. 1994.

– Nedjelja. Dan duhovnih zvanja.

– Neću tražiti odobrenje da idem na pokop. Ne bih dobila.

– Caritas nabavio kokoši (kod Jure Jurčevića su) i kukuruz (kod Ivana Čondića je uskladišten). Krumpir se dijeli po mjesnim zajednicama.

25. 4. 1994.

– Markovdan. U 10 sati sv. misa za sve poginule i nestale bugojanske branitelje. Prije rata počinjale bi proljetne mise na našim grobljima.

26. 4. 1994.

– *(1134)* Prije 860 godina u dokumentima Ostrogonskog nadbiskupa spominje se Zagreb.

30. 4. 1994.

– U prostorijama župne kuće održana Obnoviteljska skupština HKD "Napredak" podružnice Bugojno. Načelnik Dževad Mlaćo nije dozvolio da se održi u matičnoj kući "Hrvatskom domu"!

Što ćeš. Ovo ti je suživot uživo! A naš župnik molio da, ako ništo drugo, bude čin dobre volje.

Travanj 1994.

– Početkom travnja, pred A. K. i I. P., ispričao je Đž. M. da su nestali Bugojanci, koji su odvedeni iz bugojanskih logorâ, pobijeni na Ravnom Rostovu (između Rostova i novotravničkog sela Šenkovići, te da ih je bagerom zatrpao S. T.*

Motel "Rostovo"

* Među nestalima su: Marko Bartulović, Branko Crnjak, Pero Crnjak, Miroslav Dilber, Niko Džaja, Dragan Erkapić, Zoran Galić, Jadranko Gvozden, Frano Jezidžić, Zdravko Juričić, Perica Kovačević, Anto Markulj, Dragan Miličević, Ivo Miloš, Nikica–Kardelj Miloš, Nikica Miloš, Ivo Pocrnja, Mihovil Strujić, Mario Subašić, Stipica Zelić i Nikola Zlatunić.

1. 5. 1994.

– Počela svibanjska pobožnost. Župnik pozvao vjernike da tko može neka dolazi u crkvu, a tko ne može, neka moli krunicu kod kuće kroz mjesec svibanj.

– Alija Izetbegović pismeno zatražio od Tuđmana sastanak s njim na kojem bi se razgovaralo o ustrojstvu kantona–županija, olakšanjima oko prijelaza između Hrvatske i Federacije, a i drugim oblicima suradnje.

3. 5. 1994.

– Vinku i Janji Kolovrat, Ulica Zrinskog 40, ukrali dvoje krmadi.

6. 5. 1994.

– Peter Galbraith, veleposlanik SAD-a i dr. M. Granić, ministar vanjskih poslova, u Zagrebu potpisali ugovor o pomoći Hrvatskoj.

– *(1974)* Prije 20 godina njemački kancelar Willy Brandt, socijaldemokrat i veoma popularna ličnost u zemlji i svijetu, zbog nebudnosti u blizini imao strane špijune. Zato podnosi neopozivu ostavku. Kako malo treba da nam "sve dobro" koje učinimo za tren nestane. Budnosti, opreza nikad dovoljno!

7. 5. 1994.

– Muslimani i Srbi izvršili u Donjem Vakufu razmjenu mrtvih tijela. Pronijele se glasine da su iz Sultanovića iskopali 4 mrtva tijela. Provjerom utvrđeno da to nije istina.

– U američkom veleposlanstvu u Beču sastali se predstavnici Muslimana i Hrvata BiH radi dogovora o realiziranju Washingtonskog sporazuma.

– "Hrvatska čigra", manji brod, jedrilica (20 m dug i 6,5 m širok) opremljen za sportsko i znanstveno istraživanje, isplovio iz Kraljevice. Čvrst i okovan po posebnom planu, u stanju je oploviti sva mora i probiti se preko Arktika i Antarktike pod hrvatskim stijegom. I, svakako, vratili se u matičnu luku. Sretno!

8. 5. 1994.

– Nedjelja. Mise redovne. Župnik izvješćuje da je noćas oko 2.20 sati zapaljena i do jutra do temelja izgorjela crkva sv. Ane u Drvetinama.

– U Beču drugi dan pregovaraju zastupnici hrvatskog i muslimanskog naroda BiH o utvrđivanju vanjskih granica Federacije i granica među kantonima.

– *(1944)* Prije 50 godina u Topuskom zasjedao ZAVNOH.

9. 5. 1994.

– Skinuta i odnesena krovna konstrukcija i stolarija s kuće Nike Sučića.

10. 5. 1994.

– Nelson Mandela, dugogodišnji politički robijaš, izabran za predsjednika Južnoafričke Republike.

– *(1944)* Prije 50 godina Rudolf Hess, Hitlerov bliski suradnik, zrakoplovom sletio u Škotsku s "namjerom" da se okonča rat. Hitler ga je osudio u odsutnosti, a saveznici ga zadržali do 1945. i izručili sudu u Nürnbergu. Osuđen je na "blagu" kaznu, doživotnu robiju.

11. 5. 1994.

– Na sastanku u Beču Muslimani i Hrvati dogovorili da prvi predsjednik Federacije na 6 mjeseci bude iz hrvatskog naroda, Krešimir Zubak.

12. 5. 1994.

– Vozilom Armije BiH 35-06 skinuta i odvezena krovna konstrukcija s kuće Ive i Kate Josipović iz Udurlija.

Kuća Ive Josipovića u Udurlijama

– Uzašašće, Spasovo. Sv. Leopoldu Mandiću posvećena crkvica na groblju u Bristovima. "Molimo za mir, a i za graditelja ove crkve, pokojnog fra Nikicu Miličevića," preporučuje naš župnik.

13. 5. 1994.

– U Ženevi, u prisustvu američkog državnog tajnika Warrena Christophera, održan sastanak izaslanstava R Hrvatske, bosansko-hercegovačkih Hrvata i Muslimana. Dr. Mate Granić i dr. Haris Silajdžić svečano potpisali bečke sporazume.

14. 5. 1994.

– U župni ured dolazili dr. Slobodan Lang i dr. Ivo Šandrk. Obećali da će sve učiniti da se pronađu naši nestali. Obećanja ludom radovanja. Od te njihove dobronamjernosti mala korist, nikakva.

– Skinut krov i stolarija s kuće Zdravka Antunovića Markovog u Udurlijama.

Razrušena kuća Zdravka Antunovića u Udurlijama

15. 5. 1994.

– Majčin dan. Župnik preporučuje molitvu za mir, za sve naše majke, posebno za one majke koje su u ovom ratu izgubile svoju djecu, za one majke koje traže svoju nestalu djecu...

Promatrala sam majke među ljudima, među životinjama. Imaju sličnosti: kraj svog čeda bolom slomljena tužno jeca, kraj svog mladog bolno mûče i beznadno gleda; za nestalim čedom neumorno traga, moli, obilazi vlast, prijatelje, pa i neprijatelje, za nestalim mladim njuši trag i neumorno luta bespućima ili se probija kroz gustu šumu.

Bol i odlučnost daje im snagu tražiti i naći dio sebe! I, samo u istini naći će stvarni smiraj!

- Za Sv. Antu župnik pozvao kardinala, provincijala i naše iz progonstva.
- S kuće Tomislava Ljubasa u Drvetinama skinut krov i stolarija.
- *(1964)* Prije 30 godina umro dr. Vlatko Maček. Poslije ubojstva Stjepana Radića u beogradskoj Skupštini došao na čelo Hrvatske seljačke stranke.

17. 5. 1994.

- Na putu za Saudijsku Arabiju A. Izetbegović susreo se s dr. M. Granićem u zračnoj luci u Zagrebu.

18. 5. 1994.

- Umro prvi potpredsjednik Hrvatskog sabora Stjepan Sulimanac.

19. 5. 1994.

- U Hrvatskom saboru postignut međustranački dogovor. Mesić i Manolić odstupili sa dužnosničkih mjesta.

21. 5. 1994.

- Granatiranje. Počelo odmah iza 7 sati. Danas najviše padaju oko KSC-a i lagera kod moje kuće. Jedna je pala na lamelu u ulici S. Rodića. Geler je upao kroz prozor, odbio se od suprotnog zida i usmrtio Dunka Bilušića, sin Stipe i Rozalije r. Bilka, rođen 10. 11. 1946. u Pančevu, živio u Bugojnu. Žena mu je Srpkinja Desanka r. Sretenović, a njega ubila granata ispaljena sa srpskih položaja. Granata je sijačica smrti, ne razlikuje žrtve, niti ih probire.

22. 5. 1994.

- Duhovi. Redovne sv. mise.
- Bilo pritužbi da u mjesnim zajednicama Hrvatima uskraćuju dati sjemenske krumpire. Međunarodni predstavnici istražuje takve slučajeve. Razmišljamo: kome vjerovati, kome prijaviti: kadija te tuži, kadija ti sudi...!

– Župnik nam napominje da možemo donijeti svoja pisma pa će ih ponijeti i poslati naš fra Bruno Batinić i fra Marijan Dadić.

23. 5. 1994.

– Duhovski ponedjeljak. Sv. mise kao nedjeljom. Sve naše molitve su za majke koje traže svoju djecu.

25. 5. 1994.

– U noći Milici Šimić, Ulica 27. jula 4, na kuću bacili bombu.

27. 5. 1994.

– Minirana trgovačka radnja (prazna) Vinka Čuljka u Titovoj ulici.

– *(1964)* Prije 30 godina umro najveći indijski premijer i političar Džavaharlal Nehru. Uz Tita i egipatskog predsjednika Gamala Abdel Nasera bio je suosnivač Pokreta nesvrstanih zemalja. Ovaj pokret bio je suprotstavljen Istočnom i Zapadnom bloku.

29. 5. 1994.

– Presveto Trojstvo.

– Pripremamo se za doček naših iz izbjeglištva za Sv. Antu. Uređujemo prostor oko crkve. Naše izvježbane uši čuju svako ispaljenje granate. Čim čujemo, bježimo u zaklon. Ako tko ostane, dovikne: "Neće grom u koprive."

– U Hrvatskoj pripremljena nova novčanica kuna umjesto HRD-a (hrvatskog dinara). Odnos će biti 1.000 HRD = 1 kuna, a u odnosu na njemačku marku 3 kune = 1 DM.

30. 5. 1994.

– Hrvatski predsjednik Tuđman pustio u opticaj novu hrvatsku novčanicu KUNU.

– Obnovljena povijesna utvrda Medvedgrad i otvoren spomenik svim Hrvatima palim za domovinu, Oltar domovine (rad kipara Kuzme Kovačića). Neizbježni Tuđman zapalio vječnu vatru.

4. 6. 1994.

– U Ženevi sastanak o poboljšanju odnosa između Hrvata i Muslimana. Predstavnici Federacije BiH traže povlačenje Srba iz Goražda.

5. 6. 1994.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Sve je u znaku iščekivanja hodočasnika za Sv. Antu. Djeca i omladina pripremaju se za prvu sv. pričest i krizmu. Sprema ih s. Pavka.

6. 6. 1994.

– U Ženevi se sastali i potpisali dokumente o prekidu neprijateljstava uime Federacije dr. Ejup Ganić i Mile Akmadžić, a uime srpske strane dr. Nikola Koljević. Svjedok je posebni izaslanik UN-a za BiH Yasushi Akashi.

7. 6. 1994.

– U posjet Hrvatskoj došao slovenski predsjednik Milan Kučan.

8. 6. 1994.

– Milan Martić predlaže sastanak s predstavnicima Hrvatske na Plitvicama. Konačno je shvatio da se uspješni razgovori mogu voditi samo na teritoriju matične zemlje. Hoću li dočekati da se o mojoj Bosni odlučuje i razgovara ovdje a ne u inozemstvu?

9. 6. 1994.

– U Ženevi krajiški Srbi na čelu s Milanom Martićem nazivaju Hrvatsku agresorom i žele razgovarati o hrvatskom gospodarstvu kao gospodarstvu dviju država. Svašta!

Razrušena kuća Berislava Križanovića u Udurlijama

10. 6. 1994.

– Srce Isusovo. Crkva u Glavicama prazna, bez župnika i župljana, opljačkana i devastirana.

– Počela trodnevnica na čast sv. Anti.

11. 6. 1994.

– Srce Marijino. Patron župe Skopaljske Gračanice. Samo prazne zidine crkve čuvaju sjećanje na nekada bogatu župu u svakom pogledu.

Nepunu godinu ranije od prvih susjeda Muslimana bez glave su ostala i 3 člana obitelji, a otjerani su svi Hrvati sa svojih ognjišta.

12. 6. 1994.

– Sve je spremno za doček hodočasnika, a onda, kô iz vedra neba grom, vijest da ovdašnja Mlaćina vlast nije dozvolila njihov dolazak radi "bezbjednosti".

Na večernjoj misi naš župnik s oltara poručuje: "Žalosni smo i zabrinuti što postoji ovakva vlast i ovakvi ljudi. Nadamo se da ni ovo neće dugo potrajati, a vječno ostati sigurno neće!"

– Obavljena sv. ispovijed za prvopričesnike i krizmanike te za njihove roditelje i kumove.

13. 6. 1994.

– Sv. Anto. Kiša pada kao da je i nebo zorno proplakalo s nama. Crkva je sva u zelenilu i cvijeću. Neumorni Stipo Barać, s. Pavka, Branka i Željko Luledžija prednjače.

Stigao provincijal fra Petar Anđelović s tajnikom fra Ivicom Vidakom. Muslimani im kamenovali auto u Vrbanji, iako ih je pratio policajac muslimanski. Bugojanci u Splitu skupljaju novac za liječenje dr. Dževada Čizme, a njegova sestra u Vrbanji organizira barikade i kamenuje autobus (mislila da su hodočasnici pa pogodila Muslimane).

Stigao i nadbiskup Puljić. Negdje duboko u srcu, u duši uvukla se tuga i davi nadu u bolje sutra. Promatram svog župnika: umoran je. Po svom običaju svakoga prima s osmijehom, ali to je osmijeh prirođen prijaznosti, a ne radosti! Misli li i moj župnik kao i ja da će Mlaćo sve učiniti da spriječi povratak Hrvata u Bugojno i da nas ovdje više ne bude?

Pod pučkom misom naš crkveni zbor zapjevao je i zavjetnu pjesmu:

"Na jadranskim obalam' sjeđasmo mi i plakasmo
Bugojna dok se sjećasmo.
Dobročinitelji naši nama rane vidahu
da bol i jad lakše podnesemo.
Al' kako Bugojno drago zaboravit?!
Nek mi desnica usahne i nek' mi jezik umukne,
ako se tebe, Bugojno, odreknem!

Inicijator ove pjesme, na temelju Psamla 137, je stvarno naš župnik, iako se zasluge drugom pripisuju.

– Prvopričesnika bilo 10, a krizmanika 20. Krizmao se i moj mlađi unuk Ognjen.
– Za vrijeme pučke mise u crkvi umro Duško Dokmanović.
– Danas je provincijal fra Petar Anđelović obavio vizitu crkvenih knjiga, službena vizitacija.

14. 6. 1994.

– Danas je s. Pavka Dujmović službeno napustila Bugojno. Procurila je vijest da je to odlučila poslije razgovora s kardinalom Puljićem, koji je potvrdio da, nažalost, nema nade da su nestali Bugojanci živi.
– Prvi župnikov suradnik u radu s Caritasom bit će Stipo Barać.

16. 6. 1994.

– Kninski Srbi nisu došli na razgovor u Plitvice. Nisu htjeli prihvatiti dnevni red sastanka. Traže da razgovaraju kao dvije države. Hrvatska odbila jer je Krajina dio suverene države Hrvatske.

17. 6. 1994.

– Kati i Dominku Bodružiću u Poriču pokosio i sebi otjerao djetelinu Ismet B. iz Prusca.

19. 6. 1994.

– Nedjelja. Mise redovne. Župnik nas tješi i kaže kako su nadbiskup i provincijal obećali u Sarajevu prenijeti naše probleme.
– Promatrači Europske zajednice traže popis naših mogućnosti koliko tko može primiti na privremeno stanovanje naših Hrvata povratnika, dok im kuće ne isprazne ili porušene ne obnove.

20. 6. 1994.

– Skinut crijep s kuće Ante Čeline u Udurlijama.

– U Zagrebu na Mirogoju kardinal Kuharić blagoslovio spomenik žrtvama Bleiburga.

24. 6. 1994.

– Sv. Ivo. Sv. mise kao nedjeljom.

Sjećamo se nekadašnjih hodočašća u Podmilačje. Naši roditelji išli su pješice i kolima, mi autobusima i osobnim vozilima.

Provincijal nam je posvjedočio da je od crkve u Podmilačju ostala hrpa kamena i maltera.

Vjerujem da će se crkva jednog dana obnoviti i kao zdanje vinuti nebu još raskošnija. Ako ne bude duhovne obnove kod svećenika i naroda, opet će takva zgrada biti hrpa kamenja. Treba nam istinska vjera u Boga. Ne tražimo da Bog bude po našoj mjeri, Bog nije zlatno tele...!

Ostaci razrušene crkve sv. Ive u Podmilačju

– Kopiju kipa sv. Ante (djelo Ivana Meštrovića) ispred crkve ponovno unijeli u našu crkvu. To su učinili UNPROFORCI svojom dizalicom.

– *(1934)* Prije 60 godina u prepunoj zagrebačkoj katedrali nadbiskup dr. Antun Bauer je posvetio za nadbiskupa Alojzija Stepinca, svog dotadašnjeg ceremonijera. Suposvetitelji su bili: vrhbosanski nadbiskup Ivan Šarić i splitski biskup Klement Bonifačić.

25. 6. 1994.

– Podjela hrane u Caritasu. Bože, zašto smo uvijek gladni i nezadovoljni.

26. 6. 1994.

– Nedjelja. Mise redovne.

Župnik objavljuje: "Od odlaska naših zarobljenika otišlo 650 Hrvata, a vratilo se 16 osoba."

28. 6. 1994.

– U Vrbanji, kod kuće Zvonke Subašića, Mjesna zajednica Vrbanja postavila ploču s natpisom: "Zabranjen ulazak i prolazak Hrvata iz sigurnosnih razloga."

– *(1989)* Prije 5 godina zločinac pop Momčilo Đujić, četnički vojvoda, u manastiru Libertvilu proglasio četničkim vojvodom Vojislava Šešelja.

– *(1914)* Prije 80 godina izvršen atentat u Sarajevu na prijestolonasljednika Franju Ferdinanda i njegovu trudnu ženu Sofiju. "Mlada Bosna" je produžetak terorističke organizacije "Crna ruka", a u svojem članstvu imala je i mladih sveštenika (J. G.).

Možda zbog mnogih saznanja svom se dušom zalažem da se bar moji prijatelji svećenici ne bave politikom. Oni su se zavjetovali na "vječno", a politika, ma kako izgledala pozitivna, poput kurve "pleše jedno ljeto".

30. 6. 1994.

– *(1934)* Prije 60 godina u akciji poznatoj kao "noć dugih noževa" Hitler se obračunava s protivnicima. Iz tih zločinačkih odreda izrasla je još krvavija SS vojska.

1. 7. 1994.

– U Zagrebu prosvjedni skup prognanika pred uredom UNPROFOR-a. Traže učinkovitije njihovo djelovanje i isti odnos prema svima.

2. 7. 1994.

– U noći Marku i Matiji Pejak u Veseloj Muslimani upali u kuću i premlatili ih.

– *(1934)* Prije 60 godina nadbiskup Stepinac u Beogradu pred kraljem Aleksandrom prisegao vjernost. I to se izdržalo i otišlo u koš zaborava.

3. 7. 1994.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Župnik moli da prestanemo s lažima i dodaje: "Često oni što odu iz Bugojna svoj bijeg opravdavaju lažima, kao da je napravljena džamija u crkvenom dvorištu. Imamo učestala varanja caritasovim kartonima."

4. 7. 1994.

– Grupa naših prognanika došla nam u posjet. Među njima je bila i Ivanka Antunović, žena prof. Mirka Antunovića. Otišla je u Crniče na zgarišta svoje kuće, sukobila se s bivšim komšijama i odlučila: "Vratit ću se!"

Razrušena kuća Mirka Antunovića u Crniču

5. 7. 1994.

– Sofi Mikulić u Potkraju otjerali kravu.

12. 7. 1994.

– U ruševinama "Ljubljanske banke" majka prepoznala poluizgorjelo tijelo sina Stipice Šimića. Stipica je sin Pere i Anđelke r. Batinić, rođen 23. 2. 1971. u Jajcu, živio u Bugojnu.

13. 7. 1994.

– Pred nekadašnjom gradskom kavanom puno našeg svijeta. Čekamo. Doći će autobus naših prognanih Bugojanaca. Meni osobno

nema tko doći, ali čekam, pa svi su moji, ako ništa drugo a ono supatnici.

Iz autobusa izlazi Z. G. Na moru prije 4 mjeseca uvrijedio me. Otišla sam bez pozdrava. Danas stojim i mislim: "... nisi ni ti bolja..." Pridem mu i velim: "Dobrodošao u svoj grad." Iznenadio se, zagrlili smo se i izljubili i ono najvažnije: izmirili! Mržnja je poput leda i traje dok je ljubav praštanja ne zagrije.

– *(1054)* Prije 940 godina došlo je do crkvenog raskola između carigradskog patrijarha i rimskog pape.

14. 7. 1994.

– U hodniku župne kuće i pred crkvom puno svijeta. Naši prognanici što su jučer došli žele osobno razgovarati sa župnikom. Njih puno, on sâm. Strpljenjem i blagošću svakog sasluša, ako je moguće, dâ i savjet. Obično se raspituju o nestalima, o grobovima poginulih, netko želi vidjeti kuću pa makar bila zgarište ili gomila kamenja i cigle, bilo ih je koji su išli da u vrtu otkopaju skrivene kante s heklanim i vezenim ručnim radom. Pero Crni posreduje kada se radi o mrtvima.

– *(1789)* Prije 205 godina revolucionarne snage Francuske koriste narod i osvajaju Bastilleu na juriš. Taj datum postaje simbol Francuske revolucije. (Himna im počinje riječima: Hajdemo, djeco domovine, dan slave je došao...".)

16. 7. 1994.

– Marija Dilber u grobnici u Gračanici prepoznala muža Antu Dilbera, koji je bio zarobljen na Crničkim podovima.

– Prema evidenciji Caritasa, ima nas 710 obitelji, odnosno 1.341 osoba.

– Preko ferija ovdašnja naša djeca, koja su rat provela u Bugojnu, ići će na more.

– Hrvatski sabor raspravljao o otkazivanju UNPROFOR-a zbog nedjelotvornosti.

17. 7. 1994.

– Hrvatski sabor odlučio otkazati UNPROFOR-u, a u ružičastim zonama uspostaviti hrvatsku vlast.

18. 7. 1994.

– Tužno sjećanje na godinu ranije, pakao za Hrvate!

20. 7. 1994.

– Sv. Ilija. Kandijska župa spaljena. Tu su se svake godine okupljali njegovi brojni štovatelji. Za mlade je to bio dan radosti, pjesme, igre, novih haljina i nakita. Bio je to dan i prvih upoznavanja i prvih ašikovanja. Ovaj rat kao i Drugi svjetski sve je to prekinuo. Hrvati su vjerovali da je kraj Drugog svjetskog rata i njima donio slobodu. Na Ilindan 1946. u Kandiji čula se ponovno pjesma i vidjela nasmijana lica. Odjednom pucanj, jauk i krv.

U jednoj hrvatskoj kući u Kandiji sjedili su udbaši. Jedan je od njih kroz prozor pucao u narod i Blašku Miloša-Švraku pogodio u vrat. Dragutin Alvir pokušao je svojim zaprežnim kolima prebaciti Blašku u bolnicu u Travnik, ali je mladić umro na putu.

Ratni bugojanski egzekutor nije odustao uništiti hrvatski narod: očeve je ranije pobio, a nastavio je sa sinovima. Kako smo mogli vjerovati novoj vlasti? Za nas je bila gora od zle maćehe.

Pitam se kakvu će nam slobodu donijeti ova nova vlast?

Unutrašnjost crkve u Kandiji – mjesto gdje je bio oltar

21. 7. 1994.

– Na balkon kuće Marka Viskovića, Ulica Travničkog odreda 21, bačena bomba. Markova kuća nije glavna meta, već njegova us-

trajnost i žene mu Ružice da ne napuste kuću, da ostanu na svom ognjištu.

23. 7. 1994.

– U Bugojnu i u našem župnom uredu boravio Tadeusz Mazowiecki. Molili smo ga da se zauzme da nam prestanu skrnaviti groblja, da kažu istinu o nestalim, da se vrate izbjeglice.

– U Udurlijama zapaljena kuća Ive Radića Draganovog.

Devastirana kuća Ive Radića u Udurlijama

24. 7. 1994.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Osjetno više svijeta u crkvi.

25. 7. 1994.

– Podjela hrane iz Caritasa. Opet se guramo, ljutimo.

26. 7. 1994.

– Sv. Ana zaštitnica trudnica. Mi imamo 3 trudnice pa župnik preporučuje da se pod ovom sv. misom u 10 sati posebno za njih molimo.

27. 7. 1994.

– U Visokom održan kapitul Provincije Bosne Srebrene.

– U Caritasu se dijeli odjeća. Šef podjele je Božo K. Inače, na sve dosadašnje podjele bilo čega on je imao svoje "žestoke" primjedbe. Hic Rhodus, hic salta!

28. 7. 1994.

– *(1914)* Prije 80 godina počeo rat između Austro-Ugarske i Srbije, Prvi svjetski rat. Pripreman je u Srbiji. Još 1911. osnovana je teroristička nacional-partija "Crna ruka" koja je u Bosni djelovala pod nazivom "Mlada Bosna" (Gavrilo Princip i drugi).

29. 7. 1994.

– Oko 15 sati Anđa Kamšigovska bila na groblju Sultanovići i vidjela kako četvorica muškaraca bijelom "ladom" u prikolici odnose nadgrobne spomenike, plače.

2. 8. 1994.

– Gospa od Anđela, Porcijunkula. Ispovijed, pričest i dobivanje potpunog oprosta za pokojne.

5. 8. 1994.

– U 17 sati misa zadušnica za pok. Mladena Havraneka. Ovo je prva godišnjica smrti njihova jedinca. Poslije mise idemo njihovoj kući. Ja idem s Mladenovom bakom Mirom Jovanović. Bila je babica i radila u Domu zdravlja. Priča mi da je dva dana prije nego je ubijen Mladen pošla u Dom zdravlja zamoliti za pomoć. Presreo je moj i Staškov školski kolega i zaprijetio da ne smije ići, a sam joj nije htio pomoći. Baba Mira ga proklinje.

8. 8. 1994.

– *(1974)* Prije 20 godina, pod pritiskom javnosti i dokaza, Nixon podnosi ostavku na mjesto američkog predsjednika.

9. 8. 1994.

– U Caritasu podjela obuće i odjeće.

10. 8. 1994.

– Danas se dijeli najlon za krovove i prozore. Dijele se i vindjakne.

14. 8. 1994.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

– Za hodočašće u Gornji Vakuf–Uskoplje na Veliku Gospu treba se upisati u MUP-u i UN-u, a autobus ide ispred Borčeve robne kuće.

– Humanitarna organizacija "Krov nad glavom" želi pomoći. Treba doći po upute u župni ured. Župnik naglašava da je jedan od važnih uvjeta da se kuća neće prodavati.
– Crijep i sve što se moglo skinuti odneseno je s kuće Marka Šapine iz Drvetina.

15. 8. 1994.
– Velika Gospa. Sv. mise kao nedjeljom. Sjećamo se odlazaka u Gornji Vakuf i Sinj...! Daleko je sunce.
– *(1914)* Prije 80 godina kroz Panamski kanal prošao prvi brod.

16. 8. 1994.
– S. Berta i s. Kornelija vratile se u sestarsku kuću u Malom Selu.

Oštećena crkva Uznesenja BDM u Uskoplju

17. 8. 1994.
– Skinut krov s kuće Vinka Grlića u Rosuljama.

19. 8. 1994.
– Suzana Franjić iz Bugojna radila kao tajnica u poduzeću "Gorica" u Bugojnu. Direktor joj rekao da mora napustiti to radno mjesto jer je Hrvatica.

20. 8. 1994.
– U noći upali u kuću Stipe Ljubasa u Drvetinama i pretukli njega i ženu mu.
– Vlatka Jurišića iz Gaja fizički napali Nermin i Šaban B., Rahmo i Nermin R. i prijetili mu smrću.
– *(1914)* Prije 80 godina na glasu svetosti umro Papa Pio X. Bio je siromah u imetku, ali bogataš u duhovnoj ostavštini. Rođeno ime mu je Giuseppe Melchiorre Sarto.

21. 8. 1994.
– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Župnik posebno pozdravio i zaželio dobrodošlicu našim povratnicima. Rekao je da su boravili u Bugojnu Krešimir Zubak i Ante Roso, koji su naglasili da se Federacija mora provesti.

– Dževad Mlaćo i Zeir Mlivo izjavili: "Hrvatima u Bugojnu je teško, ali najbolje od svih poraženih." Akobogda njima će "najbolje" biti u Hagu.

22. 8. 1994.

– Muslimani zapalili groblje u Sultanovićima. Izgorjela trava, dosta drvenih križeva i mladih borova.

26. 8. 1994.

– U kraću radnu posjetu Zagrebu stigao njemački ministar vanjskih poslova Klaus Kinkel. Njegove primjedbe i sugestije ne bi bilo pametno ignorirati.

– *(1939)* Prije 55 godina u Beogradu potpisali sporazum Cvetković–Maček. To je odgovaralo kralju, dvoru i HSS-u.

27. 8. 1994.

– Na saboru intelektualaca iz Bugojna, koji je održan u Livnu, za vođu bugojanskih Hrvata predložen je Stjepan Domaćinović–Kokan. Iz Bugojna išli samo Ivo Mršo i Stjepan Vukadin.

Fra Anto Cvitković

– Župnik fra Janko uputio MUP-u Bugojno zahtjev za odobrenje putovanja 47 djece Hrvata na sedmodnevno putovanje u primorske gradove. Tek nakon usmene intervencije, da ne kažem svađe, kod javnog tužitelja Mesuda Duvnjaka–Meše, odobreno je putovanje.

S djecom su išli fra Anto Cvitković, s. Tihoslava Bliznac i Branka Šistov, med. sestra.

28. 8. 1994.

– Nedjelja. Sv. Augustin.

"Bio je grešnik i obratio se. To je i nama poziv na istinsko obraćenje", veli župnik. U crkvi

kraćim govorom obratio nam se UN-ov zapovjednik Prvog bataljuna Regimente vojvode od Velingtona.

29. 8. 1994.

– Mučeništvo sv. Ivana Krstitelja. Župnik poručuje: "Mučeništvo je nama blizak pojam. Ustrajno!"

3. 9. 1994.

– Peri Tomasiću na Guvnima skinuli s kuće krov i stolariju.

4. 9. 1994.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

– Za sretan dolazak i boravak Sv. Oca u Sarajevu od večeras se u crkvi moli krunica.

– Župnik zahvalio Marku Lozančiću i Dominku Dujmoviću što su popravili krov na crkvi. "Naši iz izbjeglištva ne žele se vratiti: ovdje traže hrvatsku vlast, škole, obnovljene kuće, sve ono što HDZ vlast ne osigurava Muslimanima u Livnu, Stocu itd.", glasno razmišlja naš župnik.

5. 9. 1994.

– Ljupku Pocrnji u Gaju kamenovali kuću.

– UN-ovo vozilo "toyota" s otvorenom ceradom odvozilo stari crijep iz pravca Donjeg Vakufa (vjerojatno skinuto s kuća u Lugu). Na vozilu sjedio Sabahudin H.

6. 9. 1994.

– Naša djeca se vratila s mora.

– Nekada je oko kuće Ljupka Tomasa bilo uredno, najurednije u našem susjedstvu: voće i ruže podrezane, staze pometene, a trava kô počešljana. Jutros gledam, pa gledam: s balkona visi veća tikva i poluosušena loza. Sada ondje stanuju izbjeglice. Kažu da su parkovi puni papira i smeća tamo gdje su u izbjeglištvu bugojanske izbjeglice.

Biti siromašan ne znači da čovjek mora biti prljav, neuredan, bezvoljan, lijen. Takav može biti i bogataš. Treba imati radne navike iz djetinjstva.

7. 9. 1994.

– Grupa Bugojanaca iz izbjeglištva autobusom došla u posjet Bugojnu.

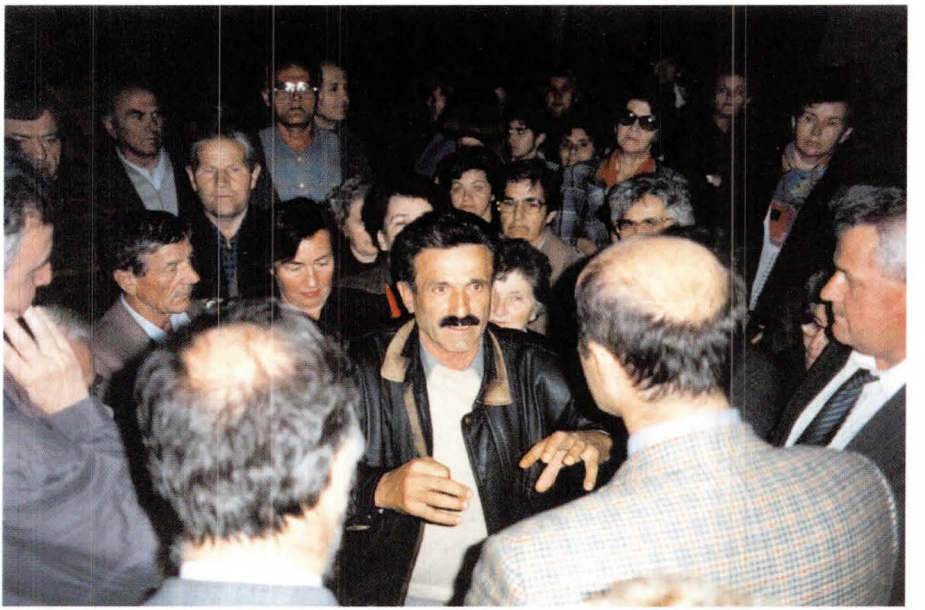

Jedan od mnogobrojnih susreta Bugojanaca u bugojanskoj crkvi

8. 9. 1994.

– Mala Gospa. Nije se išlo u Ramu organizirano jer je ovdašnja Mlaćina vlast tražila od župnika da garantira sigurnost njihovim vozačima i autobusima.

– Planiran, ali neostvaren Papin dolazak u Sarajevo. Srpska strana nije garantirala da neće biti granatiranja, a koje bi na otvorenom prostoru moglo prouzrokovati smrt mnogih ljudi.

9. 9. 1994.

– Kamenjem napali kuću Zdravka Vukadina u Gaju.

10. 9. 1994.

– Ponovno kamenovali kuću Zdravka Vukadina u Gaju.

11. 9. 1994.

– Nedjelja. Među nama je svećenik UN-a otac Patrick. Također je među nama i naš dugogodišnji prakaratur Nikica Jurčević iz Vrbanje.

U Drugom svjetskom ratu preživio pokolj u Bleiburgu (dan ranije bio s mojim bratom Antom, Ivanom Renjićem i Ivom Kajićem). Tada je bio mlad, vratio se iz ropstva i ostvario san: sigurnost obitelji. Danas je starac, vratio se na zgarište mladenačkih snova

s jedinom željom da što prije dođe željeni smiraj u Sultanovićima. Umoran je od životnih bitaka.

– Papa Ivan Pavao II. na hipodromu u Zagrebu slavi sv. misu.

12. 9. 1994.

– Podjela hrane u Caritasu.

– Zbog prigovaranja nekih, provest će se anketa o radu i eventualnoj smjeni radnika Caritasa. Anketni listić mora svatko ispuniti i čitko potpisati, a komisija će sumirati rezultate ankete.

15. 9. 1994.

– Završava se, navlači željezna konstrukcija mosta preko Drave kod Osijeka. Most je dug 202 m a širok 13 m. Rušenje mosta bila je posljedica rata, a gradnja njegova dokaz da zlo korak po korak ostaje iza nas.

16. 9. 1994.

– U Bugojno stigle muslimanske izbjeglice iz Banje Luke i Prijedora.

17. 9. 1994.

– Jučer i danas u Bugojno stiglo 11 autobusa izbjeglica iz Banje Luke i Prijedora, sve Muslimani. Ima ih oko 700 i obećano im da ima praznih hrvatskih kuća.

– Richard Holbrooke, američki diplomat, imenovan posebnim izaslanikom predsjednika Clintona za pregovore na tlu bivše Jugoslavije.

19. 9. 1994.

– U Baškoj Vodi počela raditi Prva osnovna škola Bugojno za djecu izbjeglice Hrvate i Muslimane. Ravnatelj je Stipo Šarić.

21. 9. 1994.

– U župi Sućuraj na otoku Hvaru za župnika postavljen bosanski franjevac fra Augustin Tomas.

22. 9. 1994.

– U Bugojno se vratio Ivo Šistov Antin iz Jasike.

23. 9. 1994.

– Iz kuće Marije Jezidžić, Lenjinova ulica br. 15, iselila obitelj Amire K. iz Bistrice i odnijela sve stvari.

24. 9. 1994.

– U kuću Mare Bilobrk u Veseloj uselile se muslimanske izbjeglice iz Prijedora.

25. 9. 1994.

– Nedjelja. Poslije mise održan sastanak roditelja, profesora i nastavnika u župnom uredu, jedinom preostalom našem obiteljskom toplom domu i slobodnom teritoriju.

– Dr. Ejup Ganić, dopredsjednik Federacije, posjetio Bugojno. Poslije divljenja Mlaći za sve što je "učinio od Bugojna", došao na kratko u župni ured, za njega rezervni poen ako zatreba.

Obećao: garanciju za poštenu Federaciju, našu sigurnost, povratak privatne imovine kao svetinje Federacije, jednaka prava svim građanima. Kada je odlazio, stajala sam na vratima župnog ureda s Mirom Tomić r. Tabaković. Mira, uvijek fina, pita ga: "Predsjedniče, hoće li nam biti bolje?" On zastade, pogleda pred sebe i promrsi: "Hoće, hoće!" i ode okružen policijom. Kažem svojoj Miri: "Ti ga unaprijedi, a on ode ponavljajući stihove Ivana Mažuranića u "Smrt Smail age Čengića": ... čekaj, rajo, dok noć padne, pečenja ću mjesto hljeba...!"

– Na Općoj skupštini UN-a hrvatski predsjednik Tuđman traži odlazak UNPROFOR-a iz Hrvatske.

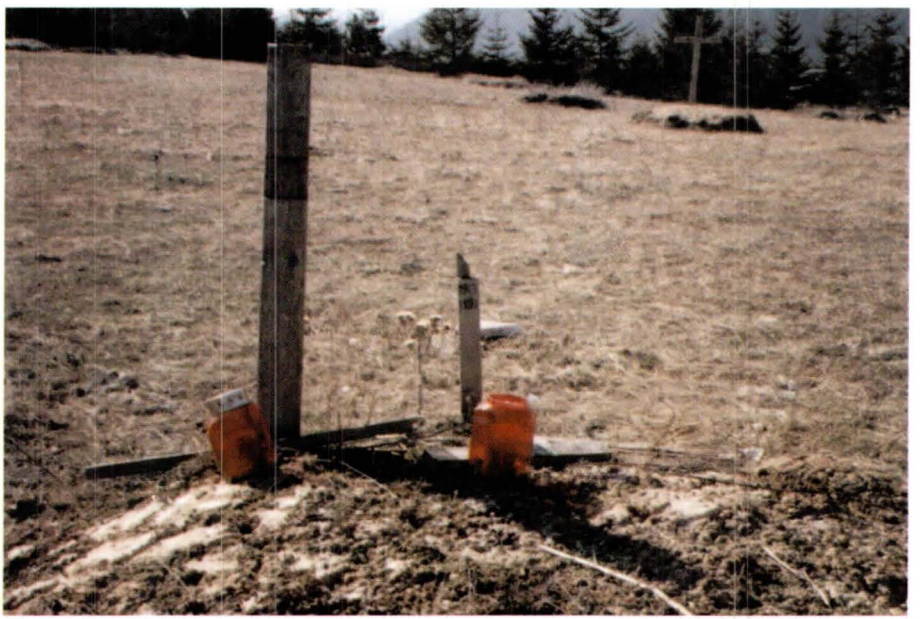

Porušeni križevi na groblju u Veseloj

28. 9. 1994.

– Iliji Sučiću iz Vučipolja Zeir M. rekao da je za njega svaki Hrvat nepoželjan, čak i kao gost, i da mu više nitko ne dolazi tražiti pomoć oko povratka. Zeir je bio moćnik SDA, ali se nije javno eksponirao kao Mlaćo.

29. 9. 1994.

– Miholjdan. Sv. misa u 10 sati. Dosta naših došlo iz izbjeglištva u posjet. Župnik ih pozdravlja i izražava želje i nadu da će nam se vratiti. Također ih poziva da u župnom uredu kažu svoje probleme, pa će on to sutra predati zamjeniku Mazowieckom, koji dolazi u Bugojno.

– Održan sastanak prosvjetnih radnika.

– U kuću Anđe Krstanović u Jakliću uselili se Muslimani.

1. 10. 1994.

– Vijeće sigurnosti UN-a donijelo rezoluciju 947 kojom produžava mandat UNPROFOR-a u Hrvatskoj do 15. 3. 1995. iako se tome protivila Hrvatska.

– *(1969)* Prije 25 godina u tuđini umro akademski slikar i bliski suradnik Ivana Meštrovića Jozo Kljaković. Freskama oslikao unutrašnjost crkve sv. Marka u Zagrebu. Njega je kao i Ivana Meštrovića progonila i zatvarala vlast NDH-a.

2. 10. 1994.

– Dok je Ivanka Krajina Markova iz Poriča bila u crkvi, njezinoj kući dolazila komisija Mjesne zajednice s namjerom da u kuću usele muslimanske izbjeglice. U neposrednoj blizini ima 6 praznih i neuseljenih muslimanskih kuća. Vlasnici tih kuća (Muslimani) su još u izbjeglištvu u Hrvatskoj ili inozemstvu.

3. 10. 1994.

– Vilmi Udiljak r. Antunović, Titova 53, muslimanski vojni policajci obrali orah pred kućom. Nju i kćerku joj Dragicu vrijeđali.

4. 10. 1994.

– Sv. Franjo. Misa u 10 sati. Župnik poziva vjernike na sv. ispovijed, posebno trećoredce, ako ih ima u crkvi.

5. 10. 1994.

– Iz Livna vraćene matične knjige. Župnik se šali: "Tako, tajnice, dok smo mi ovdje, knjige ne idu nikuda više iz Bugojna!" "Imate

pravo, ali dosadašnji oprez nije naškodio!", dodajem. Sada kada su matične knjige ovdje, imat ću više posla. Umorna sam.

– Zdravki Ištuk, Gajska 28a, vojna policija provalila u kuću i uselila dvije muslimanske obitelji s deset članova. Imali su rješenje koje je potpisao Suljo Čusto, predsjednik Stambene komisije općine Bugojno.

9. 10. 1994.

– Mlada nedjelja.

– Đaci trebaju doći u Caritas uzeti bilježnice i olovke.

– Rezultati provedene ankete o radu i radnicima Caritasa jesu: za postojeću ekipu glasovalo 573 obitelji od njih 700.

– *(1934)* Prije 60 godina ubijen kralj Aleksandar Karađorđević u Marseilleu. Tada je grupa Srba krenula iz Čipuljića u Bugojno, u namjeri da osvete kralja. Kod Atarnice (današnja zgrada općine) dočekao ih stari prota Marko Popović s križem u ruci. Podigao je križ i uzviknuo: "... samo preko mene mrtvog! Vratite se kućama!"

12. 10. 1994.

– *(1579)* Prije 415 godina ubijen Mehmed paša Sokolović. Služio trojicu sultana. Pod Sigetom pred turskom vojskom u šatoru skrivao mrtvog sultana Sulejmana Veličanstvenog da ne bi opao moral vojnika. Idejni tvorac i graditelj čuvene ćuprije na Drini kod Višegrada.

15. 10. 1994.

– Posjetili nas naši profesori povijesti, Bugojanci Milenko Juričić i Mirko Antunović.

17. 10. 1994.

– U MUP Bugojno pozvani: Slavko Galić (vratio se 7. 7. 1994), Tomo i Dragica Ivić i Senka Penava. Svima rečeno da napuste Bugojno.

Također pozvana starica Anđa Matić. U MUP-u je saslušavao Sulejman T. i kada je rekla da se vratila i živi kod kćerke Marte Žoja, rekao joj da nema problema, neka mirno ide kući.

Pozvali i Ivu Šistova Antinog iz Jasike – Vesela i rekli mu da napusti Bugojno. Ovdje ubuduće može biti gost samo 7 dana.

– Mari Jurić Antinoj došla dva vojnika i rekli da ih šalje fra Janko da usele kod nje. Kada im je rekla da ona nije razgovarala sa župnikom, vrijeđali su je i zaprijetili da će doći s policijom.

18. 10. 1994.

– Sv. Luka, Lučindan kako se kod nas kaže. Sv. misa u 10 sati za mir i sretan povratak naših izbjeglih i prognanih župljana. Lučindan je za nas nekako "dan" razgraničenja jeseni i zime!

23. 10. 1994.

– Misijska nedjelja.

Župnik preporučuje da molimo za misionare. Među nama su provincijal Bosne Srebrene fra Petar Anđelović i član Provincijske uprave definitor fra Živko Petričević.

27. 10. 1994.

– Anđa Brnada, stanovala u Gornjovakufskoj 18, posjetila svoju kuću u kojoj sada stanuje Šefkija H. iz Crniča. Nisu joj dali unići u kuću, već su joj kroz prozor dodali obiteljske fotografije i rekli da bi, kada bi unišla u kuću, drugi Muslimani došli i zapalili kuću.

– Milku (Filipovu) Šistov napao vojnik iz Prozora Mujica B. Tukao je po licu i glavi. Lice krvavo a glava natečena.

Porušeni križevi na novootvorenom groblju na Humcu

28. 10. 1994.

– U noći 28/29. 10. pred župnom kućom iz parkiranog "renaula 4" odnesen kasetofon, a iz drugog vozila "mitsubishy sunny", kada

nisu uspjeli odnijeti akumulator, probili su ga. Bilo je i drugih oštećenja, kao odvaljena vrata, ali najžalosnije je što se to zbilo za policijskog sata i neposredno "pred nosom MUP-a Bugojno".

– Pred kuću Marka Viskovića, Travničkog odreda 21, došao njegov školski drug iz Kule i zaprijetio da će mu kuću dignuti u zrak ako ga opet posjeti rođak Nine Visković iz Kule.

Nini Viskoviću su susjedi Muslimani njegovu novu kuću "jednostavno rastavili" a materijal prenijeli u svoja dvorišta. Neki Ivković rastavio je čak i dimnjak. Pričao mi Esko Ć., otac mog Jusufa, da su dimnjak srušili, jer postoji vjerovanje da, kada se sruši dimnjak, domaćin se neće vratiti niti kuća obnoviti. S Eskom sam razgovarala u svojoj kući i odgovorim mu: "Esko, to su gâtke. Doći će dan kada ću opet doći u Kulu i pokazati tebi Ninin novi dimnjak!"

Devastirano groblje Grabovi u Kandiji

30. 10. 1994.

– Nedjelja. Nadali smo se da će ove godine biti mise na našim grobljima, ali granate dolaze s Kupresa od Srba. Radi sigurnosti župljana sv. mise bit će u crkvi.

– U Tomislavgrad pozvani svi Kuprešaci u progonstvu, sposobni za vojsku. Nešto se sprema.

U noćnim satima 1991. slušala sam slovenskog vojnog stručnjaka kako kaže: "Tko imadne Kupres – tromeđu, taj će imati nadzor nad

velikim dijelom BiH i Hrvatske. Kupres će presjeći vezu s Jadranom; tko imadne Dinaru..."

Ni taj stručni bivši general nije znao da su i manje stručni u to vjerovali i da su organizirali probijanje "Puta spasa" preko neprohodne Vran planine u kojoj je i hajduk Mijat Tomić s družinom našao utočište.

1. 11. 1994.

– Svisveti.

– Granate skoro ne prestaju padati. Sv. mise u crkvi, tihe, bez propovijedi.

Ispred crkve i župnog ureda autobus s 50 putnika odlazi u 12.05. Ostaje nas oko 100. Župnik moli da se raziđemo. S Mirom Tomić i Nevenkom Tirić pošla sam kući. Izašle smo na cestu, a onda snažna detonacija... dim. Između crkve i župne kuće pala je granata upućena iz Donjeg Vakufa. Gelerâ svuda, ali nitko nije povrijeđen jer smo se na vrijeme razišli.

2. 11. 1994.

– U borbama za oslobođenje Kupresa nagazio na minu i ostao bez stopala Vinko Žuljević–Klica, zapovjednik bugojanskih "Garavih".

3. 11. 1994.

– Bojovnici HVO-a u 13.20 unišli u Kupres, u grad. Jedan od zapovjednika koji su razradili plan oslobađanja Kupresa je i general Željko Glasnović. On je s bratom blizancem Davorom 1992. branio Kupres. Davor i Željko su teško ranjeni. Željka su njegovi vojnici iznijeli na rukama i donijeli u bolnicu u Bugojno. Davora su Srbi zarobili i onako ranjenog tukli i odrezali uho. Kasnije je razmijenjen.

6. 11. 1994.

– Mlada nedjelja. Zahvala za jesenske plodove, za dobivanje kardinala, prvi put u povijesti BiH, za oslobođenje Kupresa.

9. 11. 1994.

– U kupreškoj općini oslobođeno selo Zlosela.

– *(1989)* Prije 5 godina srušen Berlinski zid.

– *(1884)* Prije 110 godina otvorena Strossmayerova galerija na Zrinjevcu, priređen svečan doček đakovačkom biskupu J. J. Strossmayeru.

11. 11. 1994.

– Miroslavi Pocrnji, udovi Josipovoj, iz Milanovića ukrali 2 ovce i janje.

– U Bošnjacima (nekad okupiranom mjestu u Hrvatskoj) kardinal Kuharić blagoslovio kamen temeljac crkve sv. Ante Padovanskog.

– *(1954)* Prije 40 godina pukovnik Gamal Abdel Naser postao predsjednik Egipta, poslije uklanjanja svog pretpostavljenog generala Nagiba.

13. 11. 1994.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Okupljanja zabranjena.

– Jeli Pocrnji iz Milanovića ukrali ovcu i janje.

– Vilmi Udiljak neki Began rekao da joj je u Udurlijama uzorana livada. Provjerila je, istina je.

– Oko 23 sata Zdravki Ištuk, kojoj su ranije nasilno uselili dvije obitelji iz Banje Luke, pucali u prozore i zastrašivali je ne bi li iselila iz svoje kuće i otišla iz Bugojna.

14. 11. 1994.

– Podjela hrane u Caritasu. Zbog granatiranja preporučuje se što kraće zadržavanje pred crkvom.

15. 11. 1994.

– Oslobođeni Kupres posjetio župnik fra Janko, fra Bruno, časne sestre, Ivo Mršo i dr. Ivo Barišić. Naši Bugojanci, bojovnici, obradovali se i sviju nas pozdravili.

17. 11. 1994.

– *(1869)* Prije 125 godina otvoren Sueski kanal.

– *(1954)* Prije 40 godina u Kairu naglo umro Gamal Abdel Naser, egipatski predsjednik.

18. 11. 1994.

– *(1664)* Prije 330 godina umro Nikola Zrinski pod sumnjivim okolnostima, rastrgao ga ranjeni vepar. Veoma hrabar i ugledan hrvatski velikaš nije krio da je bio protivnik habsburške dinastije.

19. 11. 1994.

– Ivici Bodrušiću Matinom iz Poriča odnijeli 10 velikih i 4 manja ostakljena prozora i 17 vrata, sve proizvodnja "Lesnina".

20. 11. 1994.

– *(1959)* Prije 35 godina usvojena (svjetska) Deklaracija o pravu djeteta.

23. 11. 1994.

– Akcija NATO-vih zrakoplova u BiH odvija se po utvrđenom planu. Hrvatska dala odobrenje za prelijetanje NATO-vih zrakoplova preko njenog zračnog prostora.

27. 11. 1994.

– Prva nedjelja došašća.

– U posjet nam došli naši HVO-vojnici, bojovnici, i to u uniformama. Uzalud nevjerica, uzalud brišem oči, slika ili priviđenje ne nestaje: opet su s nama naša dica! Suze, stisak ruku i nijemi zagrljaji govorili su sve...!

– Poslije mise i susretâ, župnik fra Janko otpratio autobus do Kupresa. Presretan je, neumoran, ne boji se, On nije svećenik zanatlija, on je svećenik vjernik!

Groblje Guvna – porušena i pokradena ograda

4. 12. 1994.

– Ing. rudarstva Josipa Ružu iz Gaja s većom grupom Hrvata muslimanski vojnici otjerali na Demirovac kod Kupresa, neosvojivo

srpsko topničko i promatračko uporište, da na prvim borbenim crtama kopaju rovove. Penjali su se četveronoške.

5. 12. 1994.

– Peru Ružu otjerali na kopanje rovova prema Demirovcu.

– U Budimpešti zasjeda KES [Konferencija o europskoj sigurnosti]. Prisutni su i: Tuđman, Izetbegović i Milošević. Svi iznose svoja viđenja stanja i rješenja krize u Hrvatskoj i BiH.

6. 12. 1994.

– Sv. Nikola. Naši bojovnici Bugojanci s Kupresa poslali pakete slatkiša za našu djecu. Župniku i meni poslali po 1 kg čokolada. I naše će čokolade pojesti netko drugi, ali obradovala me ljubav njihova i pažnja!

– Miju Ištuka, Ivana Đivića, Ivana Glavaša, Vladu Popadića i Dragana Miškovića muslimanski vojnici otjerali u Kožvarice (kod spomenika) da im prave barake, vojnički logor. Dragan Mišković ima TBC kostiju.

8. 12. 1994.

– *(1954)* Prije 40 godina u Novom Sadu "postignut" dogovor ili bolje rečeno "nametnut" dogovor po kojem su srpski i hrvatski jezik jednaki i ubuduće će se zvati srpsko-hrvatski ili hrvatsko-srpski.

Srušena nadgrobna ploča Jelke Brnada na groblju u Jablanju

10. 12. 1994.

– Mati Žuljeviću iz Guvana ukrali kravu. Krava se otkinula i vratila.

– U noći su iz kuće kćerke Zvonke Čuljka odnijeli radijatore, WC školjke i druge stvari. Prvo su od sumraka pucali oko njihovih kuća i bacali bombe, pa je Zvonkina kći u strahu iz svoje kuće pobjegla u očevu i noćila. Zar ovo nije planska pljačka za koju se ne bi "zastidio" ni Al Capone. Ovo se dešava i ponavlja više od godinu dana.

11. 12. 1994.

– Nedjelja. Materice.

Župnik fra Janko čestita svim majkama na uzvišenom daru majčinstva i moli Boga za njih, za djecu. Među nama u crkvi boravili su prijatelji iz Engleske. Njihova humanitarna organizacija zove se "Probodeno srce".

– Peri Sladoji iz Podripaca ukrali kravu. Zna tko je to učinio, ali ne smije prijaviti u MUP radi osobne sigurnosti.

15. 12. 1994.

– Bosi Miličević, Jaklićka 12a, na prozore i vrata bacao kamenje susjed iz Jaklićke 11d.

16. 12. 1994.

– *(1944)* Prije 50 godina vodila se odlučujuća bitka kod Erdena između njemačkih i savezničkih snaga. Bitka je dugo trajala, ali ovo je bio početak kraja Hitlerove Njemačke. Žrtve iz plinskih komora su pobijedile. Osveta nevino ubijenih je u Božjim rukama i nikada nije izostala.

– *(1914)* Prije 80 godina umro Ivan pl. Zajc, autor opere "Nikola Šubić Zrinski".

18. 12. 1994.

– Nedjelja. Očići.

U naše tužne predbožićne dane župnik unosi vedrinu i kaže: "Svim očevima čestitam njihov dan. Ali ovo je dan i nama duhovnim ocima. Otkupit ćemo se tako što će svaka obitelj moći uzeti po paket odjeće." Paketi su poredani na izlazu iz crkve.

Svim Bugojancima župnik čestita Božić ma gdje bili diljem svijeta.

19. 12. 1994.

– Peri Lučiću iz Jasike ukrali tri ovce.

20. 12. 1994.
– Velika predbožićna ispovijed u 9 i 15.30 sati.

21. 12. 1994.
– Velika predbožićna ispovijed u 9 i 15.30 sati.
– U Potkraju zapaljena kuća Ruže Krstanović.

22. 12. 1994.
– Velika predbožićna ispovijed u 9 i 15.30 sati.

24. 12. 1994.
– Badnjak. "Neće biti ponoćke, ali budimo zahvalni Bogu: naši zatvorenici su slobodni, imamo hrane, a malo je i slobodnije. Sve to nismo imali prošlog Badnjaka", kaže naš župnik.
– Kršteno prvo dijete rođeno u Bugojnu poslije 18. 7. 1993. To je naš mali Tomislav Barišić, sin Miroslava i Veselke r. Ribić.

Mali Tomislav Barišić u božićnim jaslicama

25. 12. 1994.
– Božić. Sv. mise kao nedjeljom.

U župnikovoj propovijedi puno vjere u Boga i nade u bolje sutra. Poziva na molitvu, grmi protiv grijeha, psovki. Za njega će rat

prestati kada prestane zlo, grijeh i otpočne istinsko obraćenje. U crkvi bilo 680 vjernika.

– *(1989)* Prije 5 godina, osuđen na smrt i strijeljan rumunjski predsjednik Nicolae Ceausescu i njegova žena Elena. Počeo progon i uhićenja pripadnika zloglasne tajne policije Rumunjske SECURITATE.

Kasnije je za novog predsjednika izabran Ion Iliescu, bivši sekretar Centralnog komiteta Komunističke partije Rumunjske (smijenjen s te dužnosti još 1971).

Nijedan političar, ni jedna još politika nije iz slučaja Ceausescua i Rumunjske za sebe izvukla pouku.

– *(1944)* Prije 50 godina komunističke vlasti na sâm Božić deportirale banatske Švabe iz Banata, Baranje i Srijema, a rat je još bjesnio.

26. 12. 1994.

– Stipandan. Mise kao nedjeljom. Naroda malo.

27. 12. 1994.

– Ivandan. Mise kao nedjeljom.

– Najavljeno da će svećenici obići sve naše obitelji i blagosloviti ih.

31. 12. 1994.

– Silvestrovo. Stara godina. Misa zahvalnica u 16 sati. Iznimno puno svijeta. "Imamo na čemu zahvaliti Bogu; prošla i ova godina su neusporedive", kaže župnik.

– Između 9 i 10 sati, na relaciji Uskoplje–Bugojno, iz autobusa izveden i uhićen Mirko Raguž, muž ombudsmenice Branke Raguž. Kod općinskih vlasti i MUP-a Bugojno protestirali župnik fra Janko i HDZ Bugojno.

– Statistika župe Bugojno za 1994: Kršteno jedno žensko djete, vjenčana 3 para. Umrlo 75 osoba, od toga 37 umrlo i pokopano

Božić u Bugojnu, 1994.

u Bugojnu, 38 umrlo i pokopano u tuđini. U župni ured primili smo: 39 obavijesti o krštenju obavljenim u 1994; 1 obavijest o krizmi obavljenoj u 1994; 1 obavijest o vjenčanju obavljenom u 1993; 4 obavijesti o vjenčanju obavljenom u 1994. godini.

– Ova godina je obilovala: rušenjem, paljenjem kuća, pljačkom i useljavanjem u naše kuće, i to zvanično, sa službenim općinskim rješenjem. Iseljavanje je plansko, i to s hrvatske strane, nesloga sve češća.

Razglednica Bugojna, poslana oko 1910.

Čini mi se da nam je srce postalo nepresušni izvor suza. Srca su nam stalno tužna i kada su hrabra i kada su ponosna i kada blagoslivljaju i kada proklinju.

1995.

Nova 1995. godina. Čestitanja pred crkvom i brzo napuštanje crkvenog dvorišta zbog granatiranja.

– Iz zatvora pušten Mirko Raguž. Kod ženine sestre Mire Tomić zadržao se 20-ak minuta i onda, radi osobne sigurnosti, UNPROFOR-ovim vozilom otišao u Uskoplje.

2. 1. 1995.

– Petorica vojnih policajaca Sedmog korpusa Armije BiH tražili Mirka Raguža u kući i susjedstvu, kod Mire Tomić da ga ponovno "privedu" u MUP. Mira im duhovito rekla: "Nema ga, otišo ća!" Oni je priupitaju: "Kuda je to otišao?" Mira im objasnila pitanje, znaju li oni gdje se govori "ća"?

4. 1. 1995.

– *(1945)* Prije 50 godina počela "Jaltska konferencija" velike trojice: Franklin Delano Roosevelt, predsjednik SAD-a, maršal Josif Visarionovič Džugašvili Staljin, predsjednik Savjeta narodnih komesara SSSR-a, i Winston Leonard Spencer Churchill, predsjednik vlade njegova veličanstva Georgea VI, kralja Velike Britanije.

5. 1. 1995.

– U Trogiru u parku objesio se Marjan Nosić–Zele, sin Mate-Gruje i Bosiljke r. Bartulović, rođen 2. 11. 1937. u Vučipolju, gdje je i živio do progonstva 1993. Radili smo zajedno u "Špediciji". Teško je podnosio progonstvo.

– *(1945)* Prije 50 godina na zagrebačkom kolodvoru, u zoru, posljednji put sam zagrlila dragu braću Antu i Ljupka. Rekli su: "Nemoj plakati, doći ćemo, do Uskrsa, doviđenja...!"Nisam znala, nisam ni slutila da će ovo biti "doviđenja" do Vječnosti! Svake godine u ove dane poslije Nove godine o meni krivo sude: Katica ljuta! Ne, ja sam samo tužna! Imala sam divnu braću za koju se ne bi moglo reći: *sestra bratu uvijek rada, a brat sestri kadnokada!* Ovo se ponavlja već 50 godina.

7. 1. 1995.

– Iliju Udovičića, sin Vinka i Kate r. Živko, rođen 2. 5. 1952. u Vučipolju, našli u Livnu na cesti smrznuta, gdje je živio u progonstvu.

8. 1. 1995.

– Nedjelja. Krštenje Isusovo. Sv. mise redovne.

Župnik napominje da je ovih božićnih dana bio poseban pritisak na Hrvate Bugojna na razne načine. "Ali neka, uz pomoć Božju izdržat ćemo. Molimo, molimo pomoć Božju!", ponavlja župnik. Župnik čestitao Božić pravoslavcima.

– Preko 200 Hrvata u tri kamiona sa župnikom i časnim sestrama bili u posjetu svojima u Kupresu. Dočekali su nas postrojeni. Suze, osmijesi i opet suze. Čini mi se da nam je srce postalo nepresušni izvor suza.

Srca su nam stalno tužna i kada su hrabra i kada su ponosna i kada blagoslivljaju i kada proklinju...

Katica za vrijeme posjeta Kupresu

9. 1. 1995.

– Danas sam išla čestitati pravoslavni Božić Dani i Jelici Kovinjalo. Kod njih stanuju kupreški Muslimani, Akif Horozović s obitelji.

Stara nena me pita: "Jesi li vidila moj Kupres? Grdna rano, more se viditi odavle, a ne mogu tamo otići." Jasno mi je da znaju da sam bila u Kupresu, pa kažem: "Jesam, majka (tako smo je svi zvali), vidjela sam tvoj Kupres. Popaljen je tamo gdje su bili nekada Hrvati. Crkva je hrpa kamenja, a započeta džamija netak-

nuta. Vidjela sam na Kupresu još nešto: moje Bugojance s oružjem i bez oružja; golobrade mladiće i sjedokose starce. I oni sa čežnjom upravljaju poglede prema Bugojnu, ali ne mogu doći. A napeti su k'o struna, samo što nisu poletjeli k'o strijela. Ostavimo politiku pametnijima ili pokvarenijima od nas dvije. Nama je jedna noga već u grobu...!"

– Po treći put opljačkana kuća Pere Ruže, Gajska 30.

Ostaci minirane crkve i župne kuće na Kupresu

15. 1. 1995.

– Prema evidenciji Caritasa, u Bugojnu živi 730 obitelji, odnosno 1.354 osobe. Prema blagoslivljanju kuća, u Bugojnu živi 597 obitelji, 1.113 osoba. Opet lažemo, i to domaćini u koje se obitelj treba ugledati.

Sve primjedbe na greške svećenika izravno im kazane, shvatit će kao dobronamjernost, ali lažne poruke ih bole.

Župnik također zahvaljuje za susrete kod blagoslova kuća i kaže: "Bog vas blagoslovio, Bog vas očuvao od svakog zla, Bog vam pomogao!"

16. 1. 1995.

– Ivo Galić i Jozo Kasalo dojavili da u Rosuljama Muslimani u hrvatskim voćnjacima gule koru da bi im se voćke sasušile.

22. 1. 1995.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Župnik uspoređuje sve zlo koje smo prošle godine u ovo vrijeme proživljavali i olakšanja ove godine. Poziva nâs župljane na ustrajnu molitvu i istinsko obraćenje.

25. 1. 1995.

– Hrvatska ustrajna u otkazivanju UNPROFOR-u. Na današnjem zasjedanju Hrvatskog sabora donesena odluka o otkazivanju UNPROFOR-u. Istaknuto da Hrvatska ne želi na svojoj zemlji imati drugi "Cipar" i tridesetogodišnji boravak mirovnih snaga.

26. 1. 1995.

– Marija Pocrnja, žena Vinkova, došla posjetiti svoju kuću u Vrpeći. Nisu joj dali unići ni u dvorište.

29. 1. 1995.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Župnik najavio odlazak u inozemstvo našim župljanima. Svrha posjeta je prenijeti im naše pozdrave i poruke, prenijeti istinu o nama, razgovarati o mogućnosti povratka ovamo. Do župnikova povratka starješina nam je fra Anto Cvitković, župni vikar.

– Stipo Tomas bio u Lugu i vidio kako skidaju crijep i krovnu konstrukciju s kuća Pere i Dragana Pavlovića, a s drugih je već skinuto, iako je na ulazu u Lug punkt Armije BiH.

31. 1. 1995.

– UNPROFOR-ov časnik za vezu dolazio izvijestiti župnika (izvijestio fra Antu jer je fra Janko jučer otputovao u Njemačku) da je Dževad Mlaćo, predsjednik Ratnog predsjedništva općine Bugojno, zabranio zakazani sastanak za 2. 2. 1995, i to majora Fahrena, predstavnika "Napretka", i muslimanskih vlasti radi dogovora oko zgrade "Hrvatskog doma".

1. 2. 1995.

– Stanu Pobrić (rođ. 1915), Ulica Vladimira Bakarića 1, premlatio i nanio joj tjelesne povrede Salih K.

2. 2. 1995.

– Svijećnica. Blagoslov svijeća, soli.

3. 2. 1995.

– Sv. Blaž. Grličanje pod misom.

Fra Anto naglašava da odmah podignemo mirovine u uredu HDZ-a.

– Iz kuće Ivanke Vrdoljak, Ulica Titova 245, odneseno, skinuto 11 vrata.

– Dr. Ivi Barišiću, pedijatru, Ulica Vojina Paleksića 10, iz kućne garaže, veoma stručno "odvezen", ukraden golf.

5. 2. 1995.

– Nedjelja. Fra Anto izuzetno aktivan. Primjećuje da bi večernje sv. mise mogle biti posjećenije.

Također najavljuje da su nam danas u posjet došli: dr. Nikola Grabovac, ministar u Vladi Federacije, zatim Marko Pocrnja i Stipo Vujević. Oni su u crkvi i Nikola nam se doslovno obratio riječima: "Nemojte ići, ostanite! Za mjesec dana ja ću sigurno doći i reći ću vam istinu: ima li nade u bolje, isplati li se čekati ili ići. Vjerujte mi, sigurno ću doći i s ovog mjesta reći vam istinu." Aplauz. Ja ne mogu aplaudirati onome do čega ne držim. I bi mi krivo zašto koriste crkvu i oltar da razbacuju laži.

– Starici Janji Radić došla sedmorica vojnika i optužili je da ima pušku. Jedna zla stara Muslimanka iz osvete uzela 2 cijevi i tvrdila da su ih djeca našla u Janjinoj kaci, buretu. Obranio je Nijaz, izbjeglica iz Prozora.

– Jozi Kotarcu iz Jasike provalili u garažu i odnijeli mnogo alata i bicikl.

– Petru Cvitanoviću opljačkali kuću.

– Tei Crnjak (Stipinoj), Ulica A. Cesarca 8, dok je bila kod susjeda, oko 21 sat provalili u kuću i opljačkali je. Ovakva događanja postala su naša svakodnevnica.

10. 2. 1995.

– Na konferenciji za novinare hrvatski predsjednik dr. Tuđman izjavio da mirovni prijedlog "Z-4" po kojem bi Krajina bila prava država u konfederaciji s Hrvatskom, ne dolazi u obzir. Rekao je i: "... ako bude potrebno, pribjeći će se i vojnim sredstvima." Hrabro rečeno. Ako riješi vojnim putem osloboditi državu, Hrvatska će biti slobodna i cjelovita, i to brzo, ali će on "pasti", što će se vidjeti u odnosu Europe i Amerike prema njemu.

11. 2. 1995.

– Bugojno posjetio predsjednik HSLS-a i zastupnik u Hrvatskom saboru Dražen Budiša. Želi upoznati istinu o Bugojnu i potaknuti

nas da ne gubimo nadu i ne napuštamo svoja ognjišta, jer ona pripadaju samo nama.

– *(1945)* Prije 50 godina potpisan sporazum na Krimu. Po njemu je rat završen ali i svijet podijeljen. Oko 30 milijuna Europljana je pokrenuto, ostavili su svoje domove. Početak hladnog rata.

Ni bicikl nije preživio rat

12. 2. 1995.

– Nedjelja. Fra Anto pozvao sve mlade na zajedničku sv. misu na Valentinovo.

13. 2. 1995.

– *(1975)* Prije 20 godina ciparski čvor proglašen "Turski dio Cipra".

15. 2. 1995.

– Bagerom prekopani grobovi u partizanskom groblju u Bugojnu. Iako su vojnici Muslimani reagirali, dežurali i palili svijeće, ono će ponovno, usred grada, biti muslimansko groblje.

Odobrenje za ovaj čin prekopavanja, svakako uz Mlaćin blagoslov, dao je Mustafa Mlivo, čelnik Islamske vjerske zajednice Bugojna.

– Došla s. Ankica Tomas, medicinska sestra. U Bugojnu je bila od prije rata. Otišla je 28. 7. 1993. kada je Bugojno palo. Sada se vratila i stavila na raspolaganje svoju medicinsku stručnost našem napaćenom narodu.

– Vozača Caritasova vozila na punktu zaustavila policija MUP-a Bugojno i zajedno s vozilom i tovarom proveli do "Špedicije". Prema izjavi župnika fra Janka, a sama sam često takve iznose uplaćivala, za svaki kamion humanitarne pomoći mora župnik platiti 60 DM carine. I za ovaj kamion na ime "ležarine" morao je platiti 30 DM.

19. 2. 1995.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Najavljena vjeronaučna nastava i preko zimskih ferija.

Na misi u 10 sati prisutan i zapovjednik snaga UNPROFOR-a za ove krajeve major Fahren. Ovih dana ističe njegov mandat, pa je došao s nama se oprostiti. Nastojao je pomoći Hrvatima koliko je to bilo moguće. Zato mu fra Anto veli: "Hvala, majore!", a puk je to potvrdio dugim aplauzom.

20. 2. 1995.

– Počela podjela hrane u Caritasu.

22. 2. 1995.

– U Poriču zapaljena kuća Fanike i Zore Visković.

Prizori bugojanske svakodnevnice

27. 2. 1995.

– Ružici Perić, Ulica Stjepana Radića 33, Muslimani provalili i opljačkali kuću.

28. 2. 1995.

– Poklade. Ni ove godine nema maškara. Svećenici su nas unaprijed zamolili da se prilagodimo nastaloj situaciji u kojoj se nalazimo i pomirimo se s činjenicom da nismo slobodni!

1. 3. 1995.

– Čista srijeda. Početak korizme. Sv. misa u 10 sati i pepeljanje.

– Ove godine opet postim cijelu korizmu. Molitva i žrtva namijenjena je za jednu dragu i izuzetno poštovanu osobu.

2. 3. 1995.

– Kod nas u župnoj kući boravio i noćio dr. Ivo Komšić. Pred svijetom se "brine" za Hrvate, krije iza fratara u Sarajevu, putuje mercedesom, prate ga i čuvaju muslimanski policajci. Narod bi rekao: *"... smućati pa u halu proliti"*. Bože prosti!

3. 3. 1995.

– Pobožnost prvih petaka je danas u 16 sati. Prigoda za ispovijed.

4. 3. 1995.

– Stigao naš župnik iz inozemstva. Odmah se sigurnije osjećam.

5. 3. 1995.

– Nedjelja. Među nama je opet naš župnik fra Janko, naša sigurnost. Iz Stuttgarta smo dobili kola hitne pomoći, koja je dopratio njemački svećenik i Vinko Stjepandić.

Župnik nam je s tugom ali i razumijevanjem pričao o našima u tuđini: o njihovu životu, o čežnji starijih da se vrate na ognjišta svoja, o djeci koja su uglavnom veoma dobri đaci, o domaćinima koji u trenutnom povratku ne vide sretnu budućnost svojoj djeci.

7. 3. 1995.

– U kuću Joze Čečure, Ulica Titova 29, nasilno uselio muslimanski policajac.

8. 3. 1995.

– *(1910)* Prije 85 godina ustanovljen Dan žena.

– *(1950)* Prije 45 godina ruski maršal Varošilov obznanio da Sovjetski Savez ima atomsku bombu.

12. 3. 1995.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Župnik pozvao sve koji se žele susresti sa svojima (bivšim logorašima) u Kupresu 19. 3. da se prijave u župni ured.

– Stigao nasljednik majora Fahrena, mlad ali iskusan major Rody. U svom nastupnom govoru ovdje u crkvi obećao puno, puno. Naš narod se nada pa unaprijed aplaudira.

Odlučila sam u crkvi više ne pljeskati. Ružna slika. Imam osjećaj da Isus izađe iz crkve dok "laž i politika caruju" za govornicom.

16. 3. 1995.

– Prvi put otkako je imenovan kardinalom, u Bugojnu boravi njegova uzoritost Vinko kardinal Puljić s pomoćnim biskupom dr. Perom Sudarom.*

17. 3. 1995.

– Danas je sv. misa u 9 sati. Kardinal Puljić s 26 svećenika slavi koncelebriranu misu.

Gledam ih i razmišljam. Bože, kako si velik! Koji bi smrtnik (koji dobro poznaje često hladne odnose dijecezanskih i redovničkih svećenika) mogao zamisliti za istim Stolom Gospodnjim jednog kardinala i bosanskog franjevačkog provincijala fra Petra Anđelovića, fra Janka Ljubosa i Josipa Lubara! Kroz povijest ove bosanske vjetrometine svjetovni i vjerski moćnici bili su ljubomorni na fratarsku bliskost s dušama malih ljudi, s neuništivom "šikarom", što je rekao V. Nazor.

Zašto sam spomenula fra Janka i Lubara? Pa prošle godine, kada nam je bilo teško nabaviti hranu, Josip Lubar je vratio s Makljena tri kamiona hrane i istovario u Prozoru u svoje ionako prepune dvorane. Hrana je bila nama namijenjena, ali "mali moćnik" nije razumio našeg župnika fra Janka, fratra prosjaka, koji se svakod-

---

* Tijekom ožujka 1995. vrhbosanski nadbiskup kardinal Vinko Puljić je s pomoćnim biskupom dr. Perom Sudarom i provincijalom Bosne Srebrene fra Petrom Anđelovićem obišao dostupne dijelove vrhbosanske nadbiskupije i susreo se sa svećenicima i vjernicima. Prvotni cilj ovoga obilaska bio je susret sa svećenicima da bi dobio uvid u stanje nadbiskupije te da bi došlo do susreta svećenstva vrhbosanske nadbiskupije.

nevno ponižava, kupi i nosi hranu ne samo svom narodu već i svakom potrebniku u Bugojnu, pa makar pripadao i neprijateljskom narodu.

Kardinal mi dao medaljicu, a ja mu kažem: "Hvala! Znam kako bih vas trebala osloviti, ali ne mogu. Više vam odgovara i tako ću vas zvati: oče kardinale!" On se smješka i veli: "Ja bih doista želio na neki način biti otac svima, sa svima dijeliti patnje, htio bih posebno biti uz vas koji ste ostali i ustrajali ostati na svojim ognjištima."

Fra Petar Anđelović, župnik fra Janko Ljubos, kardinal Vinko Puljić i zubari iz Italije

– Stipi Grabovcu u Lenđerovini ukrali kravu, iako je bila na čuvanju kod susjeda Muslimana.
– Usred dana provaljen i opljačkan stan Fanike Kujundžić, Ulica bratstva i jedinstva 91.

18. 3. 1995.

– Obavijest da nam "nije odobren" odlazak u Kupres više me povrijedio nego ražalostio. Ovdje su prsti i "hrvatskih balija". Iskoristili su priliku da logoraše okupe obećavajući im da će i njihovi iz

Bugojna doći i tako ih ovdje "počastiti pečenjem" kada ih nisu dočekali u Mostaru prije godinu dana kada su kamionima Crvenog križa izašli iz logora "Stadion"!

Htjela sam pješice krenuti uzoru. Ne bih me bilo strah, ali dok god radim u župnom uredu moram paziti i što govorim, a kamoli što radim. O ovakvom mom odlasku bi se brzo čulo i, sigurna sam, pogrešno sudilo. Ovu obmanu ne mogu nikome oprostiti.

– Vrt, bašču Marije Marine, Strossmayerova 15b, samovoljno uzeo i obradio Eso I., izbjeglica radi kao vozač kod UNPROFOR-a.
– *(1965)* Prije 30 godina ruski kosmonaut Aleksej Leonov prešao iz jednog u drugi svemirski brod. Izvan broda lebdio oko 8 min.

19. 3. 1995.

– Sv. Josip. Sv. misa zahvalnica što su točno na današnji dan prije godinu dana puštena iz logora, razmijenjena naša djeca. Molimo dragog Boga da se sazna i za sudbinu naših nestalih.
– Najavljena ovogodišnja proslava 800. godina od rođenja sv. Ante.
– Danas sam s radnicima Caritasa bila na pokopu oca s. Pavke u Zenici.

22. 3. 1995.

– U župni ured došla Ana Jezidžić i ispričala svoj doživljaj iz 1993: Pred Božić 1993. dodijalo mi nositi hranu u logor i gledati kako stražari uzimaju na moje oči, a sin mi gladan. Tog dana spremljenu hranu sam stravila na stol u kući, uzela sv. vodu, poškropila, molila Vjerovanje i zavapila dragom Bogu da smete i rastjera sotonu da ne dira moju hranu. Od tog dana nikada nisu uzeli ni zalogaja, svu donesenu hranu dobivao je moj sin. Ja sam uporno škropila hranu svaki dan do njegova izlaska iz logora.

23. 3. 1995.

– Anki Radijelović u Gaju ukrali traktorski plug za tri brazde i drugog materijala.
– Draganu Šistovu u Veseloj u dvorište blizu kuće bacili bombu.

24. 3. 1995.

– Pokopan moj rođak Stipo Nevistić. Iz kuće ga iznijeli tuđini, a ja sam zaplakala i zamolila župnika: "Ako se moji ne vrate, a umrem, nosite me do Kupreških vrata. Dotle će moji moći doći. Neka me ukopaju u smeće, samo neka me u grob ne spuste tuđinske ruke!"

25. 3. 1995.

– Blagovijest. Sv. mise redovne kao nedjeljom.

26. 3. 1995.

– Četvrta korizmena nedjelja, Sredoposna.

Najavljena raspodjela robe pogorjelima i onima što nisu u svojim kućama. Daj Bože, da ih zapadne išta od nas koji nismo pogorjeli, nismo protjerani iz svojih domova, nismo opljačkani i živimo u svojim domovima!

Najavljena raspodjela zemlje, dijela bivše luke u Malom Selu, fratarske luke.

Župnik moli da se podignu korizmene ispovjedne cedulje. Ne plaća se godižbina. Župnik nas obavijestio da je bio u Kupresu 19. 3. 1995. i da se susreo s našim bivšim logorašima. "Došlo ih oko 150 jer su mislili da će se naći i susresti sa svojima. Od s. Pavke dobili su po krunicu, sliku sv. Josipa i knjižicu. Bilo im je žao što vlast nije dozvolila izlazak svima koji su željeli", tako kaže naš župnik, ali ja ostajem pri svom uvjerenju.

Među onima koji su došli bio je i moj unuk logoraš. Uvjerena sam da je ovo bilo posljednje okupljanje!

– Muslimanska policija došla po Krunoslava Barišića, bivšeg službenika u gruntovnici Bugojna, da zajedno s drugim Hrvatima u radnoj brigadi ide kopati rovove na prvoj crti ratišta na Vlašiću. Kruno pobjegao i sklonio se u župni ured. A policija ga traži. Župnik mu veli: "Skloni se makar s vrata da te ne ugledaju!"

Nije ovo usamljen primjer kako smo koristili župnikovu dobrotu i dovodili mu život i slobodu u opasnost. Kad danas razmišljam o ovakvim (ne)prilikama i sličnim slučajevima, pomislim: ponekad je u našeg župnika pamet malena k'o zrno graška, ali srce je uvijek veliko k'o najveći balon! Srce pravog bosanskog ujaka.

29. 3. 1995.

– *(1390)* Prije 605 godina Splićani priznali za kralja bosanskog kralja Tvrtka, a mi sada za njih "šugave Bošnje".

3. 4. 1995.

– Korizmena ispovijed bolesnih i nemoćnih.

5. 4. 1995.

– Od danas pa do nedjelje svaki dan će biti sv. misa u 10 i 15.30 sati i prigoda za korizmenu ispovijed i pričest.

Naš fra Vinko je od zore na raspolaganju. Ne ručava i ne spava u ispovjedaonici.

Razvrstavanje lijekova u ljekarni

6. 4. 1995.

– Naša ambulanta u župnoj kući je skoro gotova. Nemamo još službeno odobrenje republičkih (federalnih) vlasti, ali danas je radila jedna mlada liječnica dr. Katica Nikolić. Iako je specijalistica – neuropsihijatar, radila je kao liječnik opće prakse i primala sve pacijente bez obzira na vrstu bolesti.

9. 4. 1995.

– Nedjelja. Cvjetnica. Blagoslov grančica i "kantanje" Muke Isusove.

Župnik poziva puk da na Veliki četvrtak naša župa, naša crkva postane Dvorana posljednje večere, neka se svi župljani ispovjede i pričeste, pogotovo na Veliki četvrtak.

12. 4. 1995.

– Odlukom Prijelaznog općinskog vijeća (bez Hrvata) br. 01-50-4--OV/95. koju je potpisao Besim Hadžijusufović, izmijenjeni nazivi ulica. Uglavnom su nazivi ulica s islamskim obilježjem:

1. Titova, dio	Sultan Ahmedova
2. Titova, dio	Slobode
3. Bratstva i jedinstva	Bosanska
4. Ive Lole Ribara	Zlatnih ljiljana
5. Đure Pucara Starog	Omladinska
6. 29. novembra	307. motorizovane brigade
7. Slavka Rodića	Armije BiH
8. Stipe Đereka	Kulina bana
9. Nikole Zrinjskog	Malo Selo
10. Đure Salaja	Kožarska
11. Veljka Vlahovića	Ulica Okašnica
12. Bratstva i jedinstva, dio	Nugle I

13. Džemala Bijedića	Nugle II
14. Jovančević Milorada-Velje	Gromile I
15. Donjovakufska	Gromile II
16. Zenička	Gromile III
17. Dobrovoljačka	Gromile IV
18. Vrbaska	Gromile V
19. Vladimira Bakovića	Polje I
20. Žrtava fašizma	Polje II
21. 25. novembra	Polje III
22. Moše Pijade	Polje IV
23. Rodoljuba Čolakovića	Polje V
24. VII. krajiške brigade	Polje VI
25. Vladimira Iljiča Lenjina	Polje VII
26. II. vazduhoplovne baze	Polje VIII
27. Kalinska	Voznik I
28. Nikole Tesle	Voznik II
29. Edvarda Kardelja, dio	Voznik III
30. Muharema Purivatre, dio	Voznik IV
31. Travničkog odreda	Voznik V
32. 27. jula	Voznik VI
33. Braće Mešića	Donjići I
34. Muharema Purivatre, dio	Donjići II
35. IV. krajiške brigade	Vrbas I
36. Jugoslavenske narodne armije	Vrbas II
37. Stjepana Radić	Hendek I
38. Voznik III	Hendek II
39. Skojevskog kursa	Hendek III
40. Rade Končara	Hendek IV
41. II. proleterske brigade	Hendek V
42. Hasana Kikića	Hendek VI
43. Ive Andrića	Hendek VII
44. Dositeja Obradovića	Hendek VIII
45. Mahmuta Bušatlije	Terzići I
46. Ivana Gorana Kovačića	Terzići II
47. Petra Petrovića Njegoša	Terzići III
48. Radnička	Terzići IV
49. IV. crnogorske brigade	Terzići V
50. Zijametskog bataljona	Terzići VI
51. Mehe Hrnjice	Terzići VII
52. Vladimira Nazora	Ciglana I
53. 4. jula	Ciglana II
54. Vojina Paleksića	Ciglana III

55. Od kapije "Gorice" lijevo	Ciglana IV, nova ulica
56. Jaklićka, dio	Jaklić I
57. Jaklićka, dio	Jaklić II
58. Mladena Stojanovića	Jaklić III
59. Ilije Grbića	Jaklić IV
60. 9. septembra	Jaklić V
61. Save Kovačevića	Hadžialića ograda I
62. Gavrila Principa	Hadžialića ograda II
63. Jaklićka, dio	Hadžialića ograda III
64. 8. marta	Hadžialića ograda IV
65. Koprivnička	Hadžialića ograda V
66. Jove Raduljčića	Poljice I
67. Petra Kočića	Poljice II
68. Jove Jovanovića Zmaja	Poljice III
69. Ivana Mažuranića	Poljice IV
70. Mlade Bosne	Poljice V
71. Narodnog fronta	Poljice VI
72. Luke Radetića	Poljice VII
73. Skendera Kulenovića	Čipuljić I
74. Čipuljić	Čipuljić II
75. Blagoje Parovića	Čipuljić III
76. Milisava Matovića	Čipuljić IV
77. Kupreška	Alibegovići I
78. Vojina Zirojevića	Alibegovići II
79. Ante Raštegorca	Alibegovići III
80. Boška Buhe	Šumelje I
81. Alije Alijagića	Šumelje II
82. Marije Bursać	Šumelje III
83. Vladimira Perića Valtera	Šumelje IV
84. Hasana Brkića	Šumelje V
85. IX. krajiške brigade	Šumelje VI
86. Miloša Ždere	Šumelje VII
87. Đure Đakovića	Šumelje VIII
88. Milisava Koljenšića	Šumelje IX
89. Gornjovakufska	Vrbanja I
90. Antuna Mavraka	Vrbanja II
91. Sultanovići	Sultanovići I
92. Gorica	Sultanovići II
93. Pionirska	Sultanovići III
94. Pršljanska	Sultanovići IV
95. Branka Radičevića	Gaj I
96. Augusta Cesarca	Gaj II

97. Gajska	Gaj III
98. Alije Hodžića	Gaj IV
99. Josipa Juraja Strossmayera	Gaj V
100. V. crnogorske brigade	Gaj VI
101. Kolonija, donji dio	Begluci I
102. Kolonija, srednji dio	Begluci II
103. Kolonija, gornji dio	Begluci III
104. Alekse Šantića	Kovačuša I
105. Ivana Gundulića	Kovačuša II
106. Vuka Karadžića	Kovačuša III
107. Matije Gupca	Kovačuša IV
108. 25. Augusta	Kovačuša V
109. III. krajiške brigade	Šehitluci I
110. 1. maja	Šehitluci II
111. Augusta Šenoe	Šehitluci III
112. Sime Šolaje	Šehitluci IV
113. Vase Pelagića	Šehitluci V

Nova vlast uzjahala naš grad k'o Alata, samo se okrenuli repu i žurno koračaju nazod!

– *(1945)* Prije 50 godina umro američki predsjednik Franklin Roosevelt. Godinu dana ranije izabran po četvrti put za predsjednika, što je jedinstven slučaj u povijesti SAD-a.

Bugojanske ruševine

– Pismom sam se javila svom unuku Ozrenu:

Dragi moj Ozrene!

Pola je dana prevalilo. I sunce bi se već zapadu priklonilo, ali ga mi već odavno ne vidimo na ovdašnjem nebu. Još uvijek je oblačno, mrazovi prže isklijane nade, ali čežnja za istinskom slobodom jača je i svaki put još bujnije počne klijati u našim dušama, našim srcima.

Klonem ponekad. Ne zbog izgubljene nade u konačnu pobjedu nad dobrom zla-grijeha, već zbog odmicanja vremena, a godine, nevolje i tuga, što izbija često iz vlažnih očiju, ne proriču dug život.

I u takvim neraspoloženjima nađem izlaza. Ima kutak u srcu gdje ste smješteni svi moji dragi. Okupim vas, popričam i bude mi lijepo. Ovdje imam svoju Ankicu, Bracu, sredinu kao dom. Sve to olakšava, ali ja čeznem za vama. Gledam vrt, neograbljen je. Ne smeta mi, jer "zeko" neće imati kome donijeti šarena jaja. Sjećam se kako si mi na onom limunu napisao moje ime, a ja mislila da je pravo jaje. Kako bih ja bila sretan čovjek kada bih mogla dočekati ovdje vaše svatove, kada bi ovdje oko mene trčala moja praunučad. Ipak, govorim Ti iz srca, iz duše: moj zavičaj, moja Domovina bit će ondje gdje vi budete.

Vjerojatno si čuo da je Stipo stari umro. Našli ga mrtva. Bilo mi je teško, posebno kada ga ponesoše iz kuće i u grob staviše tuđinske ruke. Onda sam rekla Ankici da ako se i meni takvo što desi, nek me ovdje ne zakopavaju ako vi ne mognete doći. Neka me ni mrtvu ne pogane tuđinske ruke, neka me nose do granice gdje vi možete doći i svojim rukama u zemlju staviti, pa makar to bilo i u đubreluku. Ja se pokoriti ne mogu.

Pratim Te, mili sine, svaki dan molitvom. Čuvaj mi se! Ono što Ti je mama trebala kupiti od mene bila je simbolika. Takav predmet koji je pripadao Tvom ujaku Anti još prije šezdeset godina dobit ću natrag, i to na poklon. On je to poklonio jednom rođaku koji je umro. Ne znajući vrijednost toga, drugi su to prodali. Sada će mi taj čovjek vratiti, a ja ću Tebi pokloniti. Nije to ovdje, na čuvanju je u Primorju.

Snimila sam i razgovor s Antinim pretpostavljenim. Čut ćeš i uvjeriti se da je to bio hrabar čovjek na koga se možemo ponositi. Ja se spreman u Bleiburg. Vjerojatno više neću ići. Veoma mi je žao što nisam mogla doći u Kupres. Bilo mi je na pameti da krenem pješice sama, ali postim cijelu korizmu, malo me to iscrp-

ljuje pa nije bilo moguće. Inače, ja se ne bih bojala medvjedâ i pasâ, ni dvonogih ni četveronogih. Tetka Ti je baš nepopravljiva!

Na povratku iz Bleiburga navratiti ću se u Zagreb, a onda na Brač. Voljela bih i Tebe vidjeti. Bit ćeš u vezi s Ognjenom pa ćemo naći načina i odrediti mjesto gdje ćemo se vidjeti. Tako Te, sine dragi, volim, kako se Tobom ponosim. Čuvaj mi se. Ima jedna izreka: "na volu bodašu najviše faša-ogrebotina". Nekada se pribojavam da se nećeš dobro čuvati, a Ti meni trebaš živ i zdrav.

Nemoj, sine, gubiti nadu u povratak. Nijedno se prijestolje ne ruši bez krvi, nijedna diktatura nije dovijeka ostala. Neka i za Tebe ovo sve bude škola: braniti svoj Dom, ali s dostojanstvom. Nemoj činiti zlo, zbog čega bi se morao kasnije trzati u noći u snu a probuđena djeca se pitati čime je otac opterećen iz mladosti. Kao što želim da Ti mrazovi i snjegovi ne dopru do srži mladih kostiju ili pak da te na straži ne uspava izdajnički lahor proljetnog razvigorca, još više želim da se s mirom u svijetu i našim opustošenim ognjištima vratiš i Ti, hrabri al' ponosni ratnik.

Voli te stara i umorna tetka Katica

13. 4. 1995.

– Veliki četvrtak. Obredi počeli u 16 sati. Prisutno oko 327 osoba i gotovo su se svi pričestili.

– Pisala sam s. Pavki.

Draga moja s. Pavka!

Približava se Uskrs. Ma kako za nas bio simbol i stvarnost pobjede Života nad smrću, ima godina kada se sjetno sjećamo ranijih Uskrsa. Sjećamo se radosna djetinjstva, ponekad i materijalno siromašna, ali bogata obiteljskom radošću. Sjećamo se dragih osoba.

Sve ovo napisah Ti iz duše, iz srca koje je u svom drugom životu iskusilo i radosti i gubljenje najdražih osoba: majke, oca, braće, sestara, prijatelja.

I dok o ovome razmišljam, mislim i na Tvoj ovogodišnji Uskrs. Izostat će jedna Tvoja čestitka dragom ocu, ali to izostajanje je razmišljanje običnog čovjeka: ja Te u mislima gledam kako predano još žarče moliš za njega, za njegovu dušu. Ti si to kadra! Svjedok sam jednog kraćeg ali najburnijeg isječka iz Tvog života. Sjećam se jedne skromne časne sestre koju bih često u predahu od posla zaticala u hladnoj sobici (a dijelila si je s još jednom sestrom), kako moliš brevijar ili krunicu. Ponekad bih Te zatekla

gdje na niskoj stolici sjediš i moliš uz peć koja nije isijavala ništa do hladnoće. Sjećam se Tvojih dugih dana, što bi naš narod rekao od jutra do sutra, kada bi izdavala pomoć Caritasa. Sjećaš li se, osjećaš li još onu tmurnu jesensku ledenu kišu kako Ti podmuklo natapa vestu? Gledala sam to s prozora, skinula svoju jaknu i zagrnula Te. Nisam smjela dozvoliti da Te izgubimo, tu malu pažnju samo sam Ti mogla pružiti, a to je atom onoga što si zaslužila.

Za sve Ti odsrca hvala! Bila si požrtvovan suradnik svećenicima. Nisam Ti to onda htjela reći, a to po savjesti moram: dok sam promatrala Tvoj nesebičan rad, sjećala sam se jedne rečenice iz života sv. Terezije: "Sve žrtve i boli moje samo su za žeteoce tvoje." Pođi samo naprijed istim putem, izabrala si najkraći put do Neba.

Mnogo mi pozdravi moje drage zemljakinje, s. Admiratu i s. Mariju. Ponosim se da je i naš kraj dao i poklonio Crkvi tako vrijedne i drage osobe. Drago mi je da sam njihov i Tvoj suvremenik. Pozdravi i moju unučad Branku i Ognjena. Uz Tebe uvijek ostaje s poštovanjem.

Tvoja umorna i stara Katica

14. 4. 1995.

– Veliki petak. Obredi počeli u 16 sati. "Kantanje" Muke Isusove i ljubljenje križa. Prisutno oko 330 vjernika. Župnik naglašava: "Na ovaj dan smo posebno bliski: s Isusom, sa svojim svećenicima...! Ovog dana se najbolje razumijemo, jer svi patimo. Svima je na svijetu, pa i nama, uzrok patnje GRIJEH!"

– *(1865)* Prije 130 godina u Washingtonu ubijen američki predsjednik Lincoln. Žrtva atentata fanatičnog južnjaka.

Lj. Antunović: Veronika pruža Isusu rubac

15. 4. 1995.

– Velika subota. Župljani se od jutra smjenjuju kod Isusova groba. Prve "straže", klanjanje učinili su svećenici i časne sestre već od 7 sati. Ob-

redi počeli u 16 sati paljenjem vatre kod ulaznih vrata. Prisutno oko 410 župljana. Propovijeda župni vikar fra Anto Cvitković.

– Prijepodne župnik s grupom župljana (kako bih se radovala da sam bila među njima, moj je brat Anto bio posljednji zapovjednik Kupreške bojne u Drugom svjetskom ratu) posjetili na Kupresu naše bojovnike Bugojance i odnijeli im preko 1.000 komada šarenih jaja. Na svakom jajetu pisalo je "Bugojno" i još poneka poruka. Jaja je kupio župnik, a bojile su časne sestre i župljanke.

Ja sam odvojeno poslala za Kuprešku bojnu, svakako anonimno. Kažu da srce ima svoje zakone koje razum ne poznaje!

16. 4. 1995.

– Uskrs! Svečana sv. misa u 10 sati. Čestitanja i izmjena šarenih jaja. Zahvala dragom Bogu za sva dobra uključujući i što nam je sačuvao crkvu.

Rodna kuća Katice Nevistić

Mnogi od nas blagovali smo posvetilište (blagoslovljeni beskvasni kruh zvani pogača, sir i jaja) sami sjedeći u sobi. Misli odlutaše u prošlost: čisto obučena, vratila se iz crkve i odmah trčim vidjeti koliko se pilića izleglo (uvijek bi se na Uskrs pojavili živi pilići), a onda brzo od kuće do kuće k'o ciganče čestitam Uskrs da bih dobila obojeno jaje. U grlu mi danas zastade zalogaj, a u grudima osjećam čudnu moćnu bol!

– Kardinal Franjo Kuharić, predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman i predsjednik Sabora R Hrvatske Nedjeljko Mihanović svim građanima čestitali sretan Uskrs.

17. 4. 1995.

– Uskrsni ponedjeljak. Sv. mise kao nedjeljom.

– Dolazio dopredsjednik Federacije dr. Ejup Ganić. Tvrdi da će do 1. 5. 1995. biti skupština u općini Bugojno i da će Federacija zaživjeti. Do kada?!

– Anti Čelini u Gaju došli uniformirani Muslimani i bez pismenog naloga pretražili kuću.

19. 4. 1995.

– Ivi Šuti u Gaju provalili u kuću, uzeli novac, opljačkali, a Ivu premlatili.

– U bombaškom napadu u Oklahoma Cityju poginulo 169 ljudi a nekoliko stotina ranjeno. To su učinili Terry Nichols i Thimothy Mc Veigh. Da se ovo slučajno desilo kod nas, bili bismo "balkanci".

20. 4. 1995.

– Nediljku Ćurkoviću iz Bugojna MUP odbio dati pasoš R BiH bez obrazloženja.

21. 4. 1995.

– Iz privatne šume Dominka Bodružića u Poriču sijeku i odvoze drva Ramiz Ć. iz Prusca i Đemo H., vlasnik traktora.

22. 4. 1995.

– Franu Zelića–Ćanija i njegovu ženu Dragicu kod mosta na rijeci Okašnici presreo Ibrahim G. iz Vrpeći. Napao ih pogrdnim riječima pitajući gdje mu je nestali sin, a zatim je Dragicu vukao za kosu, a Ćanija udario šakom u lice. Nisu uzvratili, već se samo udaljili.

23. 4. 1995.

– Jurjevdan. Sv. misa u 10 sati. Danas je prva godišnjica smrti moga sestrića Brune.

– Dan 23. 4. u UN-u određen kao Dan knjige.

25. 4. 1995.

– Sv. Marko, Markovdan. Sv. misa u 10 sati.

– Sjećam se ovog dana prije 40 godina: misa na groblju u Sultanovićima. Mama je, budući da pripadamo gradu, plaćala sve crkvene obaveze u korizmi kada uzima ispovjedne cedulje, pa nas ne pozivaju na groblju.

Danas čujem kako kapelan fra Zvonko Mišković (kasnije eksfratar) proziva moju mamu. Ja šutim, a on gleda u mene i ponovi. Kako nisam imala ni dinara u džepu, glasno kažem: "Ništa." U isti čas sam mogla u zemlju propasti, a mamu i pratra zadaviti!

Župniku fra Branku Kriliću–Begu i mojoj mami ova moja "nezgoda" služila za smijeh i bilo im drago da je i mene netko "privario".

– *(1945)* Prije 50 godina zadnja grupa logoraša izvršila proboj i oslobodila se iz logora u Jasenovcu.

26. 4. 1995.

– Jasna Šimunović, pravnica, legalna tajnica Skupštine općine Bugojno iz saziva 1990. godine, kada je došla upisati majku u matice umrlih u općinskom matičnom uredu, spriječena je unići u zgradu. Vratar ju je zaustavio i grubo rekao: "Ti ne možeš u zgradu!" Prisutan je bio i Rešid B. iz Jaklića.

28. 4. 1995.

– *(480 g. pr. Krista)* Prije 2.075 godina grčki filozof Pitagora pronašao teorem, nazvan Pitagorin poučak koji glasi: $x^2 + y^2 = z^2$, tj. zbroj kvadrata na katetama jednak je kvadratu na hipotenuzi.

– *(1945)* Prije 50 godina strijeljan talijanski fašistički diktator Benito Mussolini.

29. 4. 1995.

– *(1945)* Prije 50 godina Saveznici oslobodili 32 tisuće logoraša iz zloglasnog Dachaua.

30. 4. 1995.

– Nedjelja. Za mene nezaboravan dan.

Župnik s oltara objavljuje: "Ove godine navršava se 50 godina od tragedije u Bleiburgu. Tu je stradalo i oko 200 Bugojanaca.

Ove godine idem i ja s vama župljanima koji to želite i možete. Otići ćemo obići mjesto gdje su naši ostavili kosti. Upalit ćemo svijeću i pomoliti se Bogu za njihove duše. Budući da će put trajati od 13. do 16. svibnja 1995, bit će veoma naporno, pa predlažem da idu samo izdržljivi."

Dragi moj župniče, danas si učinio ono što nijedan svećenik prije tebe nije učinio: glasno si spomenuo da su postojali, da su nestali. Netko će reći da nije bilo sigurno, pametno. A je li sadašnji župnik siguran? U ono vrijeme put do Bleiburga za mene je značio nadu,

spas, život, otada je Bleiburg za mene umiranje kâp po kâp. Ostat ću vam, župniče, zahvalna dok me ima!

Spomenik bleiburškim žrtvama na groblju Unter-Loibach kraj Bleiburga

– *(1945)* Prije 50 godina Hitler izvršio samoubojstvo u svom bunkeru u Berlinu. On je kukavica! Milijune je poslao u smrt, ali sâm smrti nije mogao pogledati u oči. Više sam sklona vjerovati da su ga prisilili da učini taj korak.

1. 5. 1995.

– Prvi svibnja. Počela svibanjska pobožnost. Svaku večer molit će se krunice, a iza toga bit će sv. misa.

– Počela ograničena vojnoredarstvena akcija "BLJESAK" na oslobođenju okupiranog hrvatskog teritorija – Zapadna Slavonija.

2. 5. 1995.

– U vojnoredarstvenoj akciji "Bljesak" oslobođeni Okučani i Jasenovac. Na zadatku, nestao, poginuo pilot hrvatskog ratnog zrakoplovstva Rudolf Perišin.

– Po naredbi Milana Martića, predsjednika samoproglašene "Srpske Krajine" iz Petrinje Srbi ispalili 6 raketa "Orkan" na Zagreb, Karlovac i Veliku Goricu. Poginulo 5 a ranjene 134 osobe.

– *(1945)* Prije 50 godina padom Reichstaga došao kraj njemačkom fašizmu.

3. 5. 1995.

– Frani Ivošu, naselje Stara Kolonija, ukraden veliki traktor. Neće se naći kradljivac.

– U obnovljenom raketiranju Zagreba pogođena Dječja bolnica, Dom staraca i Hrvatsko narodno kazalište. Poginuo 1, a ranjeno 50 ljudi.

– Puštena u promet autocesta Zagreb–Lipovac kao posljedica akcije "Bljesak".

4. 5. 1995.

– U oslobođenim Okučanima proradio hrvatski radio "Okučani"!

6. 5. 1995.

– Poslije četiri godine Hrvati slobodno šetaju Pakracom.

– *(1945)* Prije 50 godina predsjednik HSS-a dr. Vlatko Maček napustio Zagreb s obitelji i otišao preko granice. U Zagrebu je bio u kućnom pritvoru. Isti dan njemački general Lehr obavijestio je Pavelića da su Nijemci za predaju snaga na Balkanu.

7. 5. 1995.

– Nedjelja. Župnik na putu. HKD "Napredak" nudi svinje. Prijaviti se Stašku Havraneku i Anti Čuturi. Roditeljima se skreće pažnja da šalju djecu na vjeronauk da ne bude problema pred prvu pričest. Opravdanje mogu biti samo bolest ili granate.

– S kuće Marka Vučka u Ždralovićima skinuta stolarija.

– Fra Alojzije Atlija (rođ. 16. 8. 1915. u Staroj Rijeci) pri miniranju župne crkve i paljenju samostana na Petrićevcu kao teški bolesnik preminuo uslijed tortura.

– Iako srpski radio o "Bljesku" emitira svoja viđenja, Srbi se počeli vraćati svojim kućama.

– *(1945)* Prije 50 godina vlast NDH povukla se zajedno s Pavelićem navrijeme i na sigurno preko granice. Ostavili su vojsku i civile u zbjegovima i u kolonama na milost razularenoj partizanskoj rulji.

8. 5. 1995.

– Pred Kurban Bajram muslimanske vlasti u Bugojnu naredile da se očisti partizansko groblje i odnesu ranije porušeni spomenici ostavljeni na gomili. Sada pokapaju vojnike, šehide.

– *(1945)* Prije 50 godina partizanske jedinice "svečano" umarširale u napušteni Zagreb.

– Strani veleposlanici u Hrvatskoj posjetili Jasenovac i Okučane i uvjerili se da nije istina što se priča o rušenju spomenika i pravoslavne crkve.

10. 5. 1995.

– Nakon 4 godine iz Zagreba preko Okučana stigao vlak u Vinkovce.

– *(1945)* Prije 50 godina savezničke snage iskrcale se u Norveškoj. Počinje odlučujuća bitka na slamanju Njemačke.

12. 5. 1995.

– Svećenik Filip Lukenda, rođ. 1943. u Barlovcima, izgorio u župnom stanu u Presnačama, gdje je stan zapaljen, a crkva minirana. U istom župnom stanu izgorjela i časna sestra Cecilija Pava Grgić.

13. 5. 1995.

– U 8 sati autobusom krenuli za Bleiburg. S nama je naš župnik i časna sestra Nevenka Palavra. Nosimo i veći drveni križ.

Na putu za Bleiburg

14. 5. 1995.

– *(1945)* Prije 50 godina Bleiburgško polje prekriveno Hrvatima. Izgubljeni pogledi traže izlaz – kamo? U srcu tinja nada: preživjet će se! Nisu znali da će sutra na krvavom polju mnogi ostati, a drugi poći na svoj križni put – mnogi na posljednji put. Pričao mi

Anto Nevistić

prakaratur Nikica Jurčević da je na današnji dan susreo mog brata Antu očajnog što mu vojsku hoće razoružati (Kuprešku bojnu).

– U Bleiburgu se susrela sa svojim Petrom Waldeggom. Bili smo zajedno cijeli dan. Nismo se susreli od 1991.

15. 5. 1995.

– Kuću Bose Miličević, Jaklićka 12a, kamenjem napao susjed.

– *(1945)* Prije 50 godina Britanci su partizanima izručili zarobljene Hrvate. Partizanski general Kosta Nađ u 16 sati poslao poruku Titu: rat je završen na Dravi.

16. 5. 1995.

– *(1945)* Prije 50 godina partizani prvi put uhitili zagrebačkog nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca jer se nije htio uključiti u politiku i pozvati dr. Vlatka Mačeka da se vrati u Hrvatsku.

Iz tih dana, kada su unišli partizani u Zagreb, postoji anegdota: kada bi nadbiskup šetao vrtom, bogoslovi bi dežurali. Jednog dana mladi bogoslov dotrči i uzbuđeno viknu: "Preuzvišeni, partizanka!" Nadbiskup pita: "Je li mlada?", a kada je bogoslov potvrdio, nadbiskup se nasmiješi i veli: "Sinek, onda je opasno za tebe!"

18. 5. 1995.

– Rezolucijom 994 UN-a traži se razdvajanje zaraćenih snaga u Hrvatskoj.

21. 5. 1995.

– Nedjelja. Najavljeno da će prva sv. pričest biti 13. 6, na Sv. Antu.

Župnik kaže: "Bili smo u Bleiburgu. Plemenit je osjećaj otići tamo, poseban je doživljaj boraviti na polju, mjestu krvavom. Šteta što smo zbog vođa puta okasnili, ali ostavili smo zajednički križ, ponesen iz Bugojna."

U Bleiburgu, 14. 5. 1995.

Također nas je župnik upoznao sa smanjenjem dobivanja pomoći od Caritasa. Neke je župe uopće ne primaju, a Muslimani četeri puta manje.

Ove godine organizirat će se hodočašće u Fojnicu na Duhove i posjet grobovima našeg fra Nikice i fra Leona.

– Član Europskog parlamenta grof Otto von Habsburg boravi u Zagrebu. Sastao se s predsjednikom Tuđmanom i obišao oslobođene krajeve.

23. 5. 1995.

– U Bugojnu boravili najviši predstavnici HDZ-a BiH. Mala korist: upeglani bjelokošuljaši beskorisno putuju, vodaju se, paradiraju i troše dnevnice, sirotinji namijenjene za kruh.

Gledajući ih kako dvorištem idu okruženi svitom i osiguranjem, zaključujem: što se odrodilo od naroda, mora nestati, usahnuti, jer je samo prerezalo pupčanu vrpcu koja ga je vezala za maticu, narod, izvor obnovljenog i neuništivog života.

Kažu da su jednom pitali Marxa zašto se iznevjerio svojoj građanskoj klasi, kojoj je po rođenju pripadao. On im odgovorio: "Narodu, proletarijatu pripada budućnost!" U nečem je pogriješio: negirao je Boga! Zato je izgubio "vječnost" još na zemlji.

25. 5. 1995.

– Uzašašće. Sv. mise kao nedjeljom. Zbio se vrlo rijedak događaj u doba ovoga rata. Danas se župna zajednica na poseban način okupila oko oltara i svojih svećenika.

Okupljaju se oni svake nedjelje i svakoga dana, ali danas je mnogo svečanije. Pod pučkom sv. misom vidjeli smo nešto za nas neobično i lijepo. Mladić Mario Visković Markov i djevojka Ivana Galić Brankova došli su iz progonstva u svoje rodno Bugojno da u njemu, pred svojim patronom i svojim župnikom, zapečate svoju mladenačku ljubav sakramentalnim pečatom ženidbe. Jednom su i njihovi roditelji klečali pred istim oltarom i primili vjenčani blagoslov kao što je župnik fra Janko danas blagoslovio njihovu djecu kako bi krenuli u zajednički život muža i žene.

Ovo je za nas Bugojance izuzetan događaj jer je posljednje vjenčanje jednoga para bilo svečano proslavljeno 17. 7. 1993, a poslije toga 28. 8. 1993. tiho i nečujno. U to su vrijeme Bugojanci bili sami, ostavljeni i od svih zaboravljeni.

– Na Kapiji, tuzlanskom korzu, od jedne granate, ispaljene sa srpskih položaja na Ozrenu, poginula 71 mlada osoba a ranjeno 160.

– *(1085)* Prije 910 godina u progonstvu umro papa Grgur VII. "Ljubio sam pravdu, a mrzio nepravdu i zato umirem u progonstvu", bile su zadnje Papine riječi.

28. 5. 1995.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

– Opet smo razočarani: za sv. Antu ni ove godine neće organizirano doći naši hodočasnici iz progonstva, radi "sigurnosti".

– Otvorena Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu.

29. 5. 1995.

– U Bugojnu boravio Mazowiecki. Saslušao nas i otišao. Prije nas bio s Mlaćom. Čudno mi njegovo ponašanje: postavljen je da štiti ugrožene, potlačene, žrtve i da ih sasluša.

Kada dolazi u Bugojno, svaki put prvo sasluša tiranina Mlaću, okupatore, a potlačene posjeti samo "radi evidentiranja" utrošenog vremena.

30. 5. 1995.

– U Zagrebu na Jarunu, u prisutnosti predsjednika Republike i vrhovnika dr. Franje Tuđmana, ministra obrane Gojka Šuška i

načelnika Glavnog stožera generala Janka Bobetka, održan mimohod postrojbi svih rodova oružanih snaga Hrvatske. Tuđman u bijeloj (maršalskoj) uniformi. Isti geni kočoperenja izvan realnosti prisutni u Zagrebu bio to Josip ili Franjo. A kraj? Željela bih da ne bude isti.

4. 6. 1995.

– Duhovi. Sv. mise redovne.

Sa svojim župnikom fra Jankom u tri autobusa išli u Fojnicu. Crkva prepuna vjernika. U očima Fojničana radost i tuga se izmjenjuju; po srdačnim susretima zaključujem da se mnogi dugo nisu vidjeli. Neizbježni politički "velikani" su u crkvi u prvim redovima, a u blagovaonici na počasnim mjestima. Možda griješim, ali čini mi se da moj stari prijatelj fra Franjo Miletić misli što i ja; kontrolira živce i tješi se onom narodnom utjehom: slegni se, hadžija, nek' šarov preskoči! On bi najradije ostao samo s narodom, ali gvardijan je...! Samo smo se pozdravili i dvije-tri progovorili. Dovoljno da se uvjerim kako se nije promijenio.

Sv. Anto Padovanski, detalj s glavnog oltara u crkvi u Bugojnu

Sa župnikom smo išli na grobove našeg fra Nikice i fra Leona. Uočavam da više svijeća i cvijeća ostavljamo pred pločom gdje počiva fra Nikica. Fra Leon se nama Bugojancima neoprostivo zamjerio: dovršio uklanjanje sporednih oltara, izbacio sv. Antu pred crkvu, srušio propovjedaonicu, prezidao crkvu u telećake ili u budućnosti za "trgovački centar", ponovno napravio kor, ali nisu predviđene orgulje, i ono najbolnije: počeo rušiti veliki oltar sv.

Ante. Skoro došlo do pobune. Onda su k njemu na razgovor otišli: Ivo Strujić iz Jaklića, Frano Klarić iz Vrbanje i Ilija Ćosić–Teški. Usprotivili su se rušenju oltara. Palo mnogo ružnih riječi. Onda je Ivo Strujić rekao da će u crkvu dovesti kravu ako oltar iznese iz crkve. Oltar nije "izbačen", ali je oštećen: postolje ispod samog kipa sv. Ante je nestalo, oltar je skraćen, podrezan do pod tabernakul itd. Grozna slika.

Plafon je divno napravljen, crkva je okrečena, ali bez propovjedaonice, bez našeg oltara, naša crkva nema toplinu Doma Gospodnjeg.

Naš oltar skupa s nama čeka župnika-vjernika koji će znati cijeniti umjetnički rad oltara, slušati prave projektante i poštovati trud i velika odricanja naših djedova koji su ga davno, davno nabavili. Oltar je rađen u Tirolu.

– Papa Ivan Pavao II. proglasio svetim Damjana de Vesteura, misionara među gubavcima.

5. 6. 1995.

– Na Kupresu nema sigurnosti. Po gradu često padaju iznenadne granate iz preostalih okolnih srpskih uporišta. Od jedne, danas u Kupresu poginuo Mladen Lučić, sin Pere i Zdravke r. Kajić, rođen 8. 6. 1974. u Veseloj.

– Lord Owen i Stoltenberg opet u Zagrebu. Ovaj put lord Owen se oprašta jer napušta nekadašnju (ne)mirovnu ulogu na tlu bivše Jugoslavije.

6. 6. 1995.

– Na vrata lokala, koji drži jedini Hrvat u Bugojnu Vilko Tomić, bačena ručna bomba. Lokal je usred grada.

7. 6. 1995.

– Poetska večer bugojanskih pjesnika održana u prostorijama novog dijela župnog dvora.

10. 6. 1995.

– Počela trodnevnica na čast sv. Ante. Ove godine je u znaku 800 obljetnice rođenja sv. Ante.

– U Bugojnu boravi u vizitaciji, a danas je u crkvi s nama, časna majka s. Natalia Alvarenga. Rodom je iz Paragvaja. Pripada Argentinskoj provinciji Školskih sestara franjevki. Sjedište joj je u Rimu.

– Izvršena provala bivše kancelarije Mihovila Strujića i odnesen telefax, telefon, pisaći stol... Kancelarija se nalazi u neposrednoj blizini kuće Mihovilova oca Gare Strujića.
– Kako je obećao hrvatski predsjednik Tuđman vlakom stigao u Slavoniju, a prešao je i u Baranju preko novog mosta na Dravi.

11. 6. 1995.

– Presveto Trojstvo. Pod misom u 10 sati župnik pozdravlja prisutne i ističe: "U našoj sredini je poštovana časna majka s. Natalia, vrhovna predstojnica Školskih sestara franjevki Krista Kralja. Pozdravljam vas uime nas fratara i župljana u Bugojnu. Možete biti ponosni na svoje sestre u Bugojnu. Usprkos opasnostima i teškoćama rata, nisu napustile nas fratre niti narod Bugojna. Pozdrav i sestri Terezi Kovačević, našoj Bugojanki koja živi u Argentini i nije zaboravila svoje Bugojno (otišla je 1945). Također pozdravljam ministra pravosuđa BiH Matu Tadića i ombudsmena Branku Raguž. Pozdrav našim Bugojancima koji su nam došli u posjet."

12. 6. 1995.

– Dan uoči Sv. Ante. Crkvu uređuju. Ispovijed za sviju, posebno prvopričesnika. Tiho, bez osmijeha grupice i pojedinci obilaze crkvu i oltare.

U kućama ne miriše pečeno meso, ne vriju lonci, nitko djeci ne viče: "Smirite se, kraju dico...!" Ili djece uopće nema u kući ili su došli u posjet pa nam i njihovi nestašluci zabavni.

13. 6. 1995.

– Sv. Anto. Sv. mise u: 6, 7, 8, 10 i 17 sati. Pod pučkom misom u 10 sati je prva sv. pričest koju je podijelio župni vikar fra Anto Cvitković, a bilo ih je 8. Večernja sv. misa u 17 sati bila je za djecu, a blagoslov je podijelio župnik fra Janko.

18. 6. 1995.

– Hrvatski predsjednik Tuđman otputovao u Australiju. Pozvat će Hrvate da se vrate u domovinu. Možda je prije toga morao mnogo čega "pomesti metlom" kod kuće. Kamo i zašto će ih pozvati: da donesu devize velikim trudom zarađene i da prose?!

22. 6. 1995.

– *(1940)* Prije 55 godina Francuska kapitulirala pred nacističkom Njemačkom.

24. 6. 1995.

– Sv. Ivan Krstitelj. Sv. misa u 10 sati i sjećanje na Podmilačje.

25. 6. 1995.

– Župnik fra Janko odveo hodočasnike u Međugorje. Išli Ankica i Braco Gvozdenović. Unuk mi Ozren poručio: "... išao sam u Međugorje pješice s gardistima i ispovjedio sam se..." Hvala Bogu! Znači, moj unuk je smogao snage i oprostio udarce i poniženja u logoru! To je djelo milosti Božje. Hvala ti, dobri Oče!

28. 6. 1995.

– Srpske snage granatirale zgradu RTV BiH u Sarajevu. Zgrada teško oštećena.

29. 6. 1995.

– Sv. Petar i Pavao. Sv. mise kao nedjeljom.
– *(1990)* Prije 5 godina otkrivena masovna grobnica Jazovka u koju su bacani Hrvati s križnog puta poslije Drugog svjetskog rata.

30. 6. 1995.

– Uputila čestitku i poziv mladomisniku Tomislavu Markiću, sinu moga školskog kolege Dominka Markića iz Kandije, da i u Bugojnu slavi misu. Poziv sam uputila uime župnika, ali i u svoje ime i naše generacije:

Dragi Mladomisniče!

Za nas ovdje sunce škrto grije, a sloboda samo stidljivo žmirka. Pjesma se čuje samo u našoj crkvi. Kada dođu naši u, makar kratak, posjet, i pjesma je veselija. Ne čudi se, dragi sinko, što ovako pišem ovo pismo. Ono je iz duše, slika naša, zapretana vatra na ognjištu što čeka domaćine da je razgore.

Listajući matice, nađoh da su se i Tvoji preci krstili ovdje u ovoj crkvi, tada posvećenoj sv. Ivanu Krstitelju. Bilo je to točno prije 150. godina. Šaljem Ti fotokopiju stranice I. sv., str. 19, redni broj 114. Odavle su Tvoji korijeni, a Tvoj otac je naša generacija, prema tome i Ti si naš sin, sin naše generacije.

Radosna sam i čast mi je da Te uime našega župnika fra Janka Ljubosa i kolega i kolegica Tvoga tate pozovem da dođeš reći sv. misu i ovdje u Bugojnu. Od 25. 7, kada Ti odrediš, mi ćemo Te čekati.

Nemoj se bojati. Izabrao si životni put svećenika, tj. Žrtve! Bog će biti i s Tobom i s nama. Nama ćeš vratiti vjeru u ljude, dokazati

nam da nismo zaboravljeni. Tih dana bit će tužna obljetnica tragične smrti tolikih naših hrabrih sinova...! Jedan od njih je sin također naše generacije, Mladen Havranek. I on je prinio žrtvu za slobodu svog kraja.

Neka Tvoj dolazak bude početak našeg novog života ovdje. S mladima. Previše nas ima starih za grobove. Treba nam mladost!

Čekamo Te! Šaljemo Ti svoje iskrene čestitke i želje. Župa Tvojih predaka mislit će na Tebe 9. 7. i na sve okupljene daleko od rodnog kraja.

Svima od srca pozdrav, Tebi i Tvojim roditeljima, braći i sestrama posebno.

Razrušeni župni ured u Kandiji

6. 7. 1995.

– Bosanski Srbi, predvođeni generalom Ratkom Mladićem, velikim snagama udarili na enklavu Srebrenice. Artiljerija nema predaha.

7. 7. 1995.

– *(1945)* Prije 50 godina zastale japanske osvajačke ambicije: počeli se povlačiti iz Indokine.

8. 7. 1995.

– I naši hodočasnici otišli u Tomislavgrad na proslavu Sv. Nikole Tavelića.

– Poslije večernje mise koncert na orguljama izveo Ad Krieger iz UNPROFOR-a.

– Srpske snage unišle u enklavu Srebrenice. Mladić dijeli djeci čokoladu i misli: "... čekaj, rajo, dok noć padne...!" Snage NATO-a zatajile. Zašto?

9. 7. 1995.

– U župi Sveta Nedjelja kraj Samobora u Hrvatskoj danas slavi svoju mladu misu vlč. Tomislav Markić, čiji su pređi u ovoj crkvi kršteni prije 150 godina.

Iako je mladomisničko slavlje daleko od Bugojna, naš župnik mladomisnika preporučuje u naše molitve.

11. 7. 1995.

– Srpske snage potpuno ovladale Srebrenicom. Mladić pred kamerama objavljuje srpskom narodu da im poklanja slobodnu Srebrenicu. Nastao pokolj zarobljenog muslimanskog stanovništva.

Razrušena obiteljska kuća u Kandiji

16. 7. 1995.

– U Kraljevoj Sutjesci svečano oblačenje mladih fratara. Bože, daj im snage da dobro razmisle prije nego jednog dana preuzmu Križ...!

– Župljanka susjedne župe Kandija Serafina Kolovrat, koja je 1993. za 3-5 min. pred kućom gledala mrtvog muža i sina, a drugog sina teško ranjena primila na ruke, piše našem župniku fra Janku između ostalog: "Moj je sin umirući posljednjom snagom prstima hvatao rodnu zemlju. Vratit ću se. I izgorena, i srušena kuća, moja je!"

Razrušena Kandija

20. 7. 1995.

– Sv. Ilija. Patron župe Kandija. Od svega ostalo samo sjećanje. Istina je tužna: nema crkve, nema župnika, nema kuće, nema župljana. U našoj crkvi sv. mise kao nedjeljom.

– Ivan Landika iz Odžaka kaže mi da postoji mogućnost da su ubijeni Hrvati iz Odžaka, Zanesovića i Jablanja pokopani u jednu grobnicu bez najlona.

25. 7. 1995.

– Podjela hrane iz Caritasa.

26. 7. 1995.

– Sv. Ana. Glavna misa u 17 sati.

– *(1945)* Prije 50 godina saveznici u Potsdamu uputili Japanu ultimatum za bezuvjetnu predaju.

28. 7. 1995.

– *(1945)* Prije 50 godina Japan odbio ultimatum. Mobilizacijom stanovništva od 18–60 godina i samoubilačkim pilotima, kamikazama popunili redove i nastavili s otporom.

31. 7. 1995.

– Medicinski centar u Rijeci posjetio međunarodni tim liječnika za plastičnu kirurgiju da bi pomogli Hrvatskoj, posebno zbog brojnih ratnih povreda.

1. 8. 1995.

– Tomi Pavloviću, dugogodišnjem šefu računovodstva u "Sirovina-metalu" Bugojno, Muhamed S. usmeno rekao da više ne dolazi na posao.

2. 8. 1995.

– Gospa od Anđela. Porcijunkula. Prigoda za ispovijed i pričest. Mise u 8 i 17 sati.

– Krumpir koji je dao Caritas samo je za one koji ga uopće nemaju.

– Albinu Penava r. Tomas u Terzićima pred njenom kućom napao muslimanski vojnik Haris M. i počeo je daviti.

Devastirane kuće u Kopčiću

Razrušena kuća Bose Grabovac u Čaušlijama

3. 8. 1995.

– Na Kupresu još padaju granate. A pomiče se i bojišnica prema Kninu. Od granate ispaljene sa srpskih položaja na Kupresu poginuo Anto Jezidžić, sin Nikole i Kate r. Mišura, rođen 29. 11. 1972. u Tomislavgradu, živio u Bugojnu. U vojnoj akciji "Oluja" u Strimici kraj Knina poginuo Josip Markić, sin Mirka i Cele r. Nikolić, rođen 9. 12. 1972. u Kandiji. Josip je bio pripadnik Četvrte gardijske brigade Hrvatske vojske.

4. 8. 1995.

– Od ranog jutra preko radija i TV Hrvatske slušam koračnice i borbene pjesme. Počela vojnoredarstvena akcija "Oluja" prema Kninu.

– Luciju Trninić iz Bugojna pozvali u općinu. Esad H. joj rekao da mora napustiti stan jer oni imaju izbjeglice, a ona je svakako Hrvatica i nema nikakvih prava.

5. 8. 1995.

– Kod Bihaća se sastale postrojbe HV-a i Armije BiH. Muslimanski general Atif Dudaković kaže: "Dugo smo vas čekali!"

– Iz stana izbacili Aleksu Krnjajića.

– *(1925)* Prije 70 godina Zagreb dobio prvu koncesiju za gradnju odašiljača radiostanice. Što bi "Balkan" imao da ne ruši i svakih 50 godina gradi ispočetka.

6. 8. 1995.

– Preobraženje Gospodinovo. Počinje devetnica Velikoj Gospi. Svaku večer u 16.30 je krunica, litanije i sveta misa. Sve molitve su za mir.

– Na tvrđavi Zvonimirova grada, Kninskoj tvrđavi zavijorila hrvatska zastava, stijeg. U Knin stigao Tuđman.

– Miru Lučić, Ulica Lenjinova 7, kamenjem napala djeca Šaćira M., izbjeglice iz Prozora. Tu obitelj nasilno su uselili u Mirinu kuću.

– *(1945)* Prije 50 godina SAD bacio prvu atomsku bombu na Hiroshimu u 8.15.

7. 8. 1995.

– Peticijom, koju su potpisali župnik fra Janko Ljubos i Ivo Mršo iz HDZ-a Bugojna, zatražena hitna intervencija i zaštita Hrvata u Bugojnu, a upućena je: Predsjedništvu BiH, predsjedniku Federacije, ombudsmenima i općini Bugojno.

– Uspješno završena akcija "Oluja". Velik dio okupiranog hrvatskog područja oslobođen.

– Pripadnici Alijine muslimanske vojske unišli u Veliku Kladušu. Narod i vojska odana Fikretu Abdiću–Babi bježi pred svojim sunarodnjacima.

10. 8. 1995.

– (1945) Prije 50 godina Japan prihvaća Potsdamski ultimatum o bezuvjetnoj predaji. Car Hirohito izlazi iz rezidencije i potpisuje kapitulaciju.

11. 8. 1995.

– Muslimanski barbari srušili nadgrobnu ploču na grobu Pavke Kune u Sultanovićima.

Kada sam saznala za srušenu ploču na Pavkinu grobu, moje misli su za tren odlutale u prošlost. Njenog muža Ivu zarobili su četnici i ubili 16. 3. 1942. u Ferizovićima kraj Rogatice–Romanija. Kada je Pavka saznala za smrt muža, bio je proljetni, sunčani dan. Mi djeca brali smo po međama ljubičice i visibabe. Netko je povikao: "Nešto se dogodilo u Kuninoj kući!" Potrčali smo i mi djeca i unišli u kuću sa starijima. Zidani šporet zadržavao je toplinu, ali nekako

je jeza prolazila kroz tijelo. Za vratima je bio starinski umivaonik s čistim lavorom i vodom. Na umivaonik se naslonila Ivina žena Pavka i gorko plače: za mjesec dana treba se poroditi. Staroj majci su od bola presahle suze. Ona samo ponavlja: "Bože, što nisi uzeo mene!" Samo njegov mali sinčić Josip ništa ne može razumjeti. Uvijek nasmiješen, pa i sada, sa svijetlom kosicom u loknicama, pokušava se popeti na majčino krilo. Nije ni bio svjestan što sve u životu čeka siroče.

I Ivin brat Anto također je stradalnik Drugog svjetskog rata. Njega su zarobili partizani i ubili u listopadu 1944. u Travniku. Prije zarobljavanja Anto je radio u kožari i tako hranio cijelu obitelj uključujući i bratovu siročad. Kada su nastala svakodnevna ubijanja Hrvata u Bugojnu, Anto je kraj šupe (drvene kućice) iskopao rov i obložio ga daskama. Vanjska strana otvora bila je prekrivena naslaganim drvima, a unutar šupe ostao je otvor, koji je redovno bio zatvoren velikim drvenim buretom.

Jesenska kiša navlažila je "sklonište", zima se uvlačila u kosti.

Nekako iza Božića, jedno popodne, svima se učinilo da je "mirno". Anto je unišao u kuću da se ogrije. Odjednom trojica partizana prođu ispod prozora. Anto hitro utrči u sobu i sakrije se pod krevet. Partizani su obišli sve sobe pa i onu u kojoj je bio Anto. Stariji partizan pogledao je i pod krevet, vidio Antu, ustao i rekao: "Ovdje nema nikoga!" Izašli su iz kuće i zaključali tri sobe. Samo su u četvrtoj ostale izbjeglice iz Kupresa. Antinu majku, sestru, bratovu ženu i njezinu djecu od 3 i 1 godine poveli su sa sobom. Anto je ostao zaključan u sobi, a na prozoru željezni demiri. Mi djeca trčali smo po kućama i tražili ključeve da otključaju Antinu sobu. Niti jedan ključ nije odgovarao.

Među nama bila je jedna mlada djevojka iz Kupresa, izuzetno lijepa i plemenita, Smilja Lozančić. Znala je da će i nju ubiti ako doznaju, ali ona svom snagom gurne vrata, držači popuste, vrata se otvore, a Anto k'o metak projuri pored nas. Otrčao je niz bašču i rječicu Vesočnicu. Sva sreća, ubrzo su vratili nevjestu s djecom i tako se nije saznalo za Smiljin pravi podvig. Kako plemenit podvig kada znamo kako se pred strahom za svoj život pošalje u smrt i netko bliži iz obitelji. Smilja se kasnije udala za Ivicu Bekavca.

13. 8. 1995.

– Nedjelja. Najavljeno organizirano hodočašće u Gornji Vakuf–Uskoplje za Veliku Gospu. Župnik moli da ne prestajemo moliti za mir i da se čuvamo granata.

15. 8. 1995.

– Velika Gospa. Hodočasnici otišli u Uskoplje. Kod nas mise u 8 i 16.30 sati.

18. 8. 1995.

– Dževad Mlaćo pozvao potpisnike peticije fra Janka i Ivu Mršu na razgovor. Nije ni spomenuo peticije, već je "baljezgao" o političkoj situaciji.
Ima to svoje razloge: pred "višim silama" reći će da je održao sastanak i razgovor; pred sunarodnjacima će se pohvaliti da ih je "bagateliso".

– Richard Holbrooke sastao se u Zagrebu s hrvatskim predsjednikom Tuđmanom. Razgovarali o stanju u R Hrvatskoj poslije "Oluje".

19. 8. 1995.

– U BiH poginula tri člana mirovnih snaga UN-a (Amerikanaca).

20. 8. 1995.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

– Život se vraća u Bugojno. Rodilo se četvrto dijete Greti i Mladenu Kuni.

– Obavijest: narednog tjedna radit će u našoj zubnoj ambulanti zubarica Greta Mihaljević.

22. 8. 1995.

– Ivi Micanu u selu Micani Muslimani odveli kozu. Ivo je od rođenja umno i fizički zaostao pa ostavlja dojam najbjednije osobe u općini. Prije rata bio je redovan korisnik socijalne pomoći.

– Dominko Miličević, sin Mije i Ruže r. Brnada, rođen 15. 2. 1938. u Ždralovićima, izgubio je sina 1993. Susjedi Muslimani stalno ga uznemirivali i prijetili mu. Jedne noći otišao je iz Bugojna preko minskih polja prema srpskim položajima u Kupresu, a odatle do Baške Vode gdje mu je u izbjeglištvu bila žena. Neko "dobro" mu se nagomilalo i on se na današnji dan u Baškoj Vodi objesio.

23. 8. 1995.

– Mladenu Subašiću Antinom u Jakliću provalili ulazna vrata, vrijeđali ga i pucali. Među provalnicima bio je i njegov susjed.

– Jozi Božiću Ilijinom, Ulica M. Bušatlije, na polomljenoj ruži pred kućom ostavljena cedulja: *Za Alaha preko vlaha!*

Kuća Ive Micana u Micanima

26. 8. 1995.

– Dragan Šandrk, sin Nike i Anđe r. Glavaš, rođen 25. 8. 1942. u Pruscu, živi u progonstvu. Nekada je bio vrstan vozač u "Špediciji" Bugojno, vozio novu izuzetno vrijednu dizalicu za kamione. U izbjeglištvu je dobio badava i stan i hranu, ali Dragan se osjećao beskoristan k'o prosjak. Nešto se izgubilo u njegovu srcu, pomutilo u mozgu i uskratio si život. Raj je samo prokletomu brat!

– Vlakom iz Zagreba preko Knina u Split stigao hrvatski predsjednik Tuđman u pratnji članova Vlade i diplomatskog kora. Pita okupljeni narod: "Šta želite još da učinimo?" "U Vukovar!", odjekuju splitskom rivom gromoglasni uzvici.

28. 8. 1995.

– Na tržnicu Markale u Sarajevu pala "srpska" granata i ubila 49 a ranila više od 80 civila. Čija je bila granata? Visoka svjetska politika odredit će "čija je". Znam samo da je TV BiH odmah bila na licu mjesta, možda "po zadatku".

30. 8. 1995.

– Iz Knina, gdje su u jednom podrumu bila dobro sakrivena, vraćena Meštrovićeva djela u Drniš, u njegovu zgradu napravljenu za tu namjenu.

31. 8. 1995.

– Pokolj na tržnici Markale već poslije tri dana "dao" rezultate: zrakoplovne snage UN-a počele napade na srpska komandna mjesta, skladišta oružja i strjeljiva i zrakoplovne baze u BiH pod kontrolom srpske vojske.

– *(1935)* Prije 60 godina američki predsjednik Roosevelt potpisao zakon o neutralnosti svoje zemlje. Kongres je taj zakon revidirao 1939. Teško je biti neutralan. Velik, jak utjecaj na čovjeka imaju: ugroženost i pohlepa!

1. 9. 1995.

– *(1765)* Prije 230 godina poveljom austrijske carice Marije Terezije Požega (Slavonska) postala slobodni kraljevski grad.

2. 9. 1995.

– *(1945)* Prije 50 godina na američkom bojnom brodu Missouri u 10 sati glavni zapovjednik japanskih oružanih snaga potpisao bezuvjetnu kapitulaciju.

3. 9. 1995.

– Nedjelja. U našoj bugojanskoj crkvi svoju mladu misu slavi vlč. Tomislav Markić. Njegov predak kršten je u našoj crkvi prije 150 godina, a crkva je bila posvećena sv. Ivi Krstitelju. Otac mladomisnika je iz susjedne kandijske župe. Stric njegove bake po mami je sluga Božji Petar Barbarić, a rođeni ujak, mamin brat je don Franjo Bulić, svećenik Sarajevske biskupije.

– U kuću Dominka Miličevića u Poriču nasilno uselio Nermin D., sin Zekira.

7. 9. 1995.

– Muslimanski vojnik nasilno unišao u radionicu za popravljanje motorki-pila Vinka Lozančića, Ulica Vojina Paleksića, oborio Vinka i počeo ga daviti. Spasila ga žena Ana i susjed Mirko Raguž.

8. 9. 1995.

– Mala Gospa. Mise u 8 i 16.30 sati. Na hodočašće u Ramu otišlo 180 župljana.

9. 9. 1995.

– Ogorčene borbe sa srpskim snagama vode se na Igmanu. Poginuo komandant Prvog korpusa Armije BiH Zaim Imamović.

10. 9. 1995.

– Nedjelja. Pod misom u 10 sati svečano krštenje malog Brune Kune.

– Počinje vjeronaučna nastava, treba doći upisati se i dobiti školski pribor.

– S. Cecilija Mislijević premještena u Bašku Vodu. Župnik kaže: "Hvala s. Ceciliji za dobro vođenje crkvenog zbora! U našu župu stigla je profesorica glazbe s. Krešimira Skopljaković, rodom iz Bučića kod Travnika. Dobro nam došla, sestro!"

13. 9. 1995.

– U Hrvatsku se vraća mir. S prvim asneiteljima dolazio i premijer Zlatko Mateša. Ali ja ne zapisujem ovaj dan zbog Mateše. Plitvica se uvijek sjećam s tugom zbog neispunjene želje iz mladih dana: nisam mogla ići na matursko putovanje. Mama nije imala novaca, brat nije htio poslati, a Gimnazija se pošutila iako sam bila oslobođena polaganja mature, valjda zato jer im više nisam trebam! Kažu da im je bilo nezaboravno upravo na Plitvicama.

14. 9. 1995.

– Oslobođen Donji Vakuf od Srba, a okupiran od Muslimana. Srbi mu bili promijenili ime u Srbobran.

– Muslimanski vojnici na cesti ubili Slavka Pisarića, sin Milenka i Bosiljke r. Bartulović, rođen 6. 3. 1957. u Donjem Vakufu. Otac mu je bio Srbin a majka Hrvatica. Nije izlazio iz Donjeg Vakufa nikako Muslimanu susjedu sačuvao je fotografije, pisma, dokumente. On poginu, a Muslimani "ne čiste" gradove?!

15. 9. 1995.

– Župnik pozvao da pođu s njim Branko Đikić i časne sestre u Jajce. Bili i u Šipovu. Kažu da su Šipovo spalili Hrvati, a Srbi u Jajcu srušili našu crkvu i dio samostana. U Podmilačju od crkve ostala gomila kamenja.

– *(1945)* Prije 50 godina Erih Lisak, državni tajnik u Ministarstvu unutarnjih poslova NDH, tajno se vratio u Zagreb. Nije dugo bila tajna njegov povratak. Udba [Uprava državne bezbednosti] je počela hapsiti sve za koje se sumnjalo da imaju s njim vezu.

16. 9. 1995.

– Župnik bio u Donjem Vakufu. Kaže: "Kapelica sv. Terezije je potpuno sačuvana. Sve priče da Srbi drže koze i ovce u crkvi su laž.

Na oltaru sam našao misno ruho savijeno kako je ostalo od posljednje mise. Samo je od stajanja na sve pala prašina." Župnik dodaje: "Sada kada donjovakufski Muslimani odlaze, ostaje naših kuća praznih. Nadam se da će naši župljani znati iskoristiti priliku i vratiti se uz dogovor...!"

20. 9. 1995.

– Stipi Čelini, Lenjinova 2, ukrali kravu i tele.

Prodaja pokradenih stvari na pijaci u Bugojnu

24. 9. 1995.

– Župnik moli da se za drva i socijalnu pomoć koju je ugovorio u Mostaru ne prijavljuju oni koji imaju svoju djecu ili bilo kakva primanja.

25. 9. 1995.

– Podjela Caritasove pomoći u hrani.

– U Zagrebu ispred zgrade, gdje je smješteno zapovjedništvo UNPROFOR-a, rodbina nestalih Hrvata počela zidati, slagati cigle s imenima i slikama svojih nestalih sinova, očeva, muževa.

27. 9. 1995.

– *(1940)* Prije 55 godina Njemačka, Italija i Japan, profašističke zemlje, u Berlinu sklopile Trojni pakt.

28. 9. 1995.

– Kardinal Kuharić svečano blagoslovio crkvu posvećenu Bezgrješnom začeću Blažene Djevice Marije i samostan Hercegovačke franjevačke provincije u Dubravama u Zagrebu.

– *(1895)* Prije 100 godina umro Louis Pasteur. Najveća mu je zasluga u pronalaženju vakcine protiv bjesnoće.

29. 9. 1995.

– Miholjdan. Sv. misa u 10 sati. Nekada se išlo na dernek – vašar u Prozor.

– Naši župljani i crkveni zbor ići će na hodočašće u Bistricu sv. Maloj Tereziji. Povratna karta bit će 3 DM.

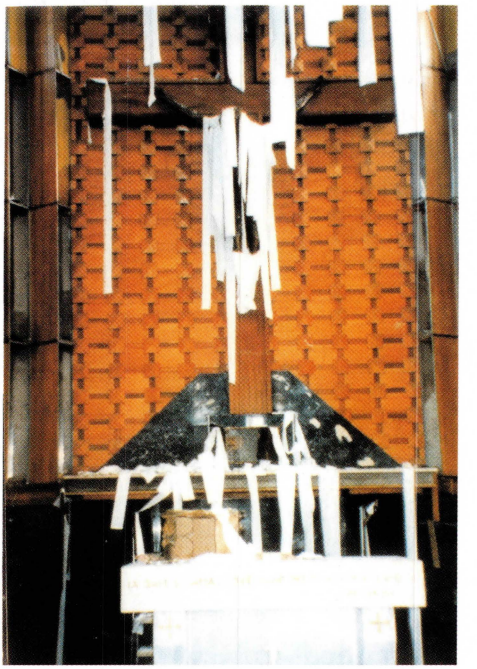

Oltar crkve u Bistrici – po oltaru obješeni gipsani zavoji

1. 10. 1995.

– Nedjelja. Sv. Mala Terezija. Zbor i hodočasnici otišli u Bistricu.

– Ivici Klepiću u Bristovima policija uzela putovnicu i sve druge dokumente.

2. 10. 1995.

– *(1990)* Prije 5 godina počela pobuna kninskih Srba protiv novoizabrane hrvatske vlasti. Vođe će ostati po zlu poznati: krvnik s "križnog puta" Simo Dubajić, neuropsihijatar dr. Jovan Rašković, zubar Mile Babić i šofer Milan Martić. Jesu li mogli pomisliti koliko će biti krvi, suza, zgarišta? Jesu li se ikada, makar u podsvijesti, upitali gdje će im povijest odrediti posljednje mjesto?

– *(1935)* Prije 60 godina Italija napala Etiopiju. Velikim brojem uvježbanih vojnika Mussolini je za 8 mjeseci slomio otpor Etiopljana.

3. 10. 1995.

– Iz kuće Pave Pavlovića, Ulica Ive Andrića 17, izbjeglice iz Donjeg Vakufa demontirali radijatore i odnijeli ih.

– Pokušan atentat na makedonskog predsjednika Kiru Gligorova. Ostao bez oka, a pratilac ubijen.

5. 10. 1995.

– Ovlaštena komisija Ministarstva zdravstva Federacije BiH izvršila neposredan uvid u prostor, opremu i kadar i zapisnički konstatirala da su ispunjeni uvjeti da počne s radom ambulantno-poliklinička ustanova pod nazivom Franjevački ambulantno-dijagnostički centar "Sv. Anto" Bugojno.

– Sveti Otac Ivan Pavao II. u svom govoru u sjedištu Ujedinjenih naroda u New Yorku pozvao je sve narode da priznaju i poštuju svakom narodu pravo na postojanje i slobodu.

8. 10. 1995.

– Nedjelja. Mise redovne.

– Župnik poziva djecu da redovno dolaze na vjeronauk. Bio je opet u Mostaru. Teško ide oko dobivanja socijalne pomoći.

– Prošlog tjedna dolazili predstavnici švicarskog Caritasa. Nude 100 tisuća DM za obnovu naselja, ali traže politički dogovor: obnoviti jednak broj hrvatskih i muslimanskih kuća.

– Za jesensku sjemensku pšenicu javiti se u HDZ Senki Penavi.

9. 10. 1995.

– *(1075)* Prije 920 godina u crkvi sv. Petra na Solinskom polju za hrvatskog kralja okrunjen Dmitar Zvonimir. Okrunio ga papin legat opat Gebizon.

12. 10. 1995.

– Uz posredovanje ili bolje rečeno naređenje SAD-a stupa na snagu sporazum o prekidu oružanih sukoba za sva ratna područja u BiH.

15. 10. 1995.

– Nedjelja. Mise redovne.

– Župnik o povratku izbjeglica otvoreno kaže: "Što se tiče povratka, sve vidite i sve znate. Nitko ne da povratak na ono što je osvojio!"

16. 10. 1995.

– Zapaljena štala Ivice Tomasa u Lugu.

– Pod brojem 02-5-50/95. ministar zdravstva Federacije BiH doc. dr. Božo Ljubić donio Rješenje po kojem se Rimokatoličkom žup-

nom uredu u Bugojnu odobrava osnivanje i rad ambulantno-poliklinič ke zdravstvene ustanove pod nazivom: *Franjevački ambulantno-dijagnostički centar "Sv. Anto" Bugojno.*

17. 10. 1995.

– U Kupresu sahrana ekshumiranih i identificiranih Hrvata koji su ubijeni još 1992. i zakopani u masovne grobnice. Danas su pokopani na mjesna groblja.

18. 10. 1995.

– Sv. Luka, Lučindan. Sv. misa u 10 sati. Nema derneka. Kao da je obični petak.

20. 10. 1995.

– U Lugu zapaljena štala Mate Tomasa. Požar ugasio Stipo Tomas iz Bugojna, a slučajno se tu našao. Isti dan muslimanski vojnici skidali krov s kuće Ive Tomasa.

Kuća Ive Tomasa u Lugu

21. 10. 1995.

– U Čaušlijama zapaljena kuća Karla Ćubele.

22. 10. 1995.

– Misijska nedjelja. Mise redovne. Sve molitve za mir i za misije.

– Od ovdašnjih muslimanskih vlasti župnik tražio odobrenje da možemo obići naša groblja za Svisvete i Dušni dan.

– Najavljen odlazak župnika i našeg crkvenog zbora u Zagreb, Stuttgart, München. Svrha odlaska je da našim radnicima i izbjeglim zorno pokažu kako Bugojno nije mrtvo.

23. 10. 1995.

– Podjela Caritasove pomoći u hrani.

25. 10. 1995.

– Sofi Mikulić iz Potkraja ukradena krava.

26. 10. 1995.

– Župnik, s. Valerija i crkveni zbor otputovali autobusom u Zagreb, Stuttgart i München. Blago njima!

29. 10. 1995.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Do župnikova povratka šef je fra Anto Cvitković.

– Najavljeni izbori.

– U našoj zubnoj ambulanti radit će zubari iz Italije.

Kapelica u Bristovima

31. 10. 1995.

– U Vučipolju zapaljena kuća Vinka Kajića.

1. 11. 1995.

– Svisveti. U crkvi sv. mise u 8 i 17 sati. Na grobljima mise: u 10 sati u Sultanovićima, u 13 sati u Bristovima, a u 15 sati u Veseloj. Pomaže nam profesor iz Visokog fra Marko Ćorić.

U Bristove odlazim s fra Antom i fra Markom. Misu slave pred kapelicom. Sunce nas divno obasjava. U kapelici, fra Nikičinoj zadužbini, unišao snimatelj TV BiH. Uniđem za njim i gledam što snima. Vidim bira čišći zid i dio krova kroz koji se "ne

vidi nebo". Na podu krš i smeće. Vidim i tri govna. Potegnem snimatelja za rukav, pokažem ono najveće govno i kažem: "Snimi govno, ono će sve drugo objasniti." Glavom kima da hoće, ali lopov slaga: u udarnim vijestima TV BiH prikaza groblje u Bristovima. Iz daljine snimili crkvicu i to s pročelja (fotografija lijevo). Divna, okupana u suncu, vrata izgledaju širom otvorena, a nema ih uopće, skinuta, ne vidi se da je gotovo cijeli krov skinut (fotografija desno), grobova nekoliko snimljeno, i to uređenih s novim križevima. Nema tko doviknuti da je laž, obmana, podvala. Alija, jednog ćeš dana morati povezati vlastitu paščad! Da ne lažu!

Devastirana kapelica u Bristovima

2. 11. 1995.

– Dušni dan. U crkvi samo sv. misa u 17 sati.

Na grobljima mise: u 10 sati Lenđerovina, u 13 sati Guvna, u 15 sati Čaušlije. Danas sam pratila fra Antu u Lenđerovinu i Guvna. U Lenđerovini smo malo pokisli, a onda je sunce progrijalo.

Na Guvnima smo pokisli do kože. Čim je počela sv. misa, puhnuo je hladan vjetar s kišom i susnježicom. Kroz razbijene prozore nanosio je kišu pa smo jedva sačuvali da hostija ne ovlaži. Već smo u crkvici pokisli, ali do kola smo bili skroz mokri. U župnoj kući smo se sušili kod šporeta. Fra Anti je bila mokra i paramenta, još nju je nosio samo u crkvici.

– Iz kuće Hrvoja Ištuka u Bugojnu odneseno sve, čak i vrata. Stanovao Đemo Č. iz Prusca.

4. 11. 1995.

– Iz inozemstva se vratili župnik, s. Valerija i crkveni zbor. Bilo im je lijepo među svojima, a njima gore lijepo bilo s "dušom" Bugojna. Svi su dobili poklone, neki i novčane priloge. Župni ured

dobio je auto od naših Bugojanaca iz Stuttgarta, a časne sestre u Malom Selu dobile su auto od Bugojanaca iz Münchena.

5. 11. 1995.

– Nedjelja. Sa župnikovim povratkom vratila se među nas sigurnost. Danas je župnik javno izrazio žaljenje što se Muslimani ne vraćaju u Jajce. Kaže: "... mi ih razumijemo jer smo sve doživjeli na svojoj koži. Sjećamo se Sv. Ante, Svih svetih... kad nismo mogli iz Bugojna, niti se moglo nama u Bugojno. Jajčanima želimo da se što prije vrate u Jajce, a Bugojanci u Bugojno."

10. 11. 1995.

– Pred obiteljsku kuću Zvonke Kovačevića, brice, bačena bomba.

Što god se više govori i najavljuje povratak na svoja ognjišta, za sviju jednako, muslimanski plaćenici u Bugojnu više divljaju!

12. 11. 1995.

– Nedjelja. Sv. misu u 10 sati slavi župnik. Na kraju mise veli: "Sjećate se kad smo se međusobno tješili, ohrabrivali, kad smo se ovdje u crkvi molili, a granate padale. Bog će to sve stostruko nagraditi. Posebno nas ohrabruje što će svi ratni zločinci odgovarati za zlodjela kad-tad. Još nije kraj patnjama: na kuću časnih sestara u Malom Selu svaku večer bacaju kamenje. Na kuće Hrvata još bacaju bombe, gleda se pljačka znojem stečene imovine...!

Imam jedan prijedlog: hajdemo pojačati zajedničku i osobnu molitvu! Manje tračati, lagati nikako! I nešto posebno: u ovom ratu poznam naše župljane koji su bili teški psovači Boga i uspjeli su odviknuti se ove strašne navike. Ima još bogopsovača. To je strašno! Oni koji psuju neka se toga odreknu; koji ne psuju, molit ćemo se za njih da ne postanu psovači.

Kad je bilo najteže, fra Bruno je s malom grupom počeo probe pjevanja i sv. mise učinio svečanijima. Hvala našem fra Bruni Batiniću!"

Eto, to je naš župnik fra Janko. Jednog dana zaboravit ćemo mu i brašno, i ulje, i šećer, i odjeću, samo "dušu" darovanu Bogu, ovom gradu i ostavljenom narodu nećemo moći zaboraviti i kad bi htjeli!

– U ladanjskoj kući u Erdutu, u prisustvu UN-ova izaslanika Thorvalda Stoltenberga i Petera Galbraitha, uime hrvatske strane potpisao je povijesni dokument predstojnik Ureda predsjednika ing. Hrvoje Šarinić, a u ime pobunjenih Srba Milan Milanović.

Ovim su obje strane dale garanciju, obvezale se da će sve učiniti za mirnu reintegraciju hrvatskog Podunavlja u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske.

13. 11. 1995.

– Druga obljetnica ubojstva fra Nikice Miličevića i fra Leona Migića, koji su nekada služili ovu župu.

14. 11. 1995.

– Sv. Nikola Tavelić. Nekada smo taj blagdan slavili na groblju u Čaušlijama. Danas je sv. misa u crkvi u 10 sati za sve pokojne.

Devastirano groblje u Čaušlijama

15. 11. 1995.

– Jučer je na groblju u Sultanovićima sahranjena Sara Čečura, žena Jozina. Kada su danas došli na grob djeca i muž, našli su cvijeće razbacano a križ slomljen.

16. 11. 1995.

– Miri Pocrnji u Karadžama ukradena krava.

18. 11. 1995.

– Provaljena i opljačkana kuća Nevenke Tirić r. Tabaković na Ciglanama.

– *(1975)* Prije 20 godina u Madridu umro španjolski diktator Francisco Bahamonde Franco. Ima on nešto i pozitivno: poginuli u građanskom ratu pokopani su na ista groblja. Na ulazu piše: *Oni su pali za domovinu.* Da, svi su je voljeli, ali išli različitim putovima do cilja.

19. 11. 1995.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Župnik preporučuje da se molimo za sretan rad Skupštine u Bugojnu, a koja bi trebala biti sutra.

– Posljednja usuglašavanja i rješavanja problema: podjele BiH neće biti. Daytonski sporazum samo što nije potpisan. Večeras iz Zagreba stiže i hrvatski predsjednik Tuđman, jer je i on jedan od supotpisnika sporazuma.

Srušena kuća Marka Galića u Crniču

20. 11. 1995.

– Pod predsjedanjem ombudsmenice Vere Jovanović održana skupština u Bugojnu, ali bez rezultata. Muslimani nisu dozvolili izbor zakonite vlasti, jer tada ne bi mogao biti načelnik Dževad Mlaćo, nego Hrvat. Ombudsmeni imaju velike ovlasti, ali i velike plaće i nisu spremni žrtvovati ih radi pravde, osim u svoju korist.

21. 11. 1995.

– U Daytonu zaraćene strane u BiH parafirale sporazum o prestanku rata. U prisutnosti američkog predsjednika Billa Clintona

sporazum parafirali predsjednici: Alija Izetbegović (BiH), dr. Franjo Tuđman (Hrvatska) i Slobodan Milošević (Srbija – Jugoslavija).

BiH ostala cjelovita, ali joj udareni temelji za idejno podijeljenu na dva entiteta: priznatu cjelinu Srpsku Republiku i Federaciju (Muslimani, Hrvati i Srbi). Što se Hrvata tiče, vrijedi karikirana Danteova rečenica: *Lasciate ogni speranza, voi ch' entrate nella federazione di BH! – Izgubite svaku nadu vi koji ulazite u federaciju BiH!* Samo cjelovita, bez etničkih granica BiH ima mogućnost opstati. Treći izlaz je da nam makar 100 godina na ulicama ostanu tenkovi SFOR-a [Međunarodne stabilizacijske snage].

– Podjela Caritasove pomoći u hrani.

22. 11. 1995.

– Kuću Zvonke Subašića, Ulica Gornjovakufska, zapalile izbjeglice koje su tu stanovale.

23. 11. 1995.

– Vijeće sigurnosti UN-a donijelo rezoluciju 1025 kojom potvrđuje integritet Hrvatske na cijelom njenom području. Traže veću suradnju Srba i Hrvatske.

24. 11. 1995.

– U Vučipolju poskidali stolariju, elektro i vodoinstalaciju iz kuća: Josipa Arežine, Ilije Udovičića i Zdravka Udovičića. Bila je prisutna njihova sestra, kojoj su psovali ustašku majku.

– Ing. Hrvoju Šariniću prestaje služba predstojnika Ureda predsjednika Hrvatske, a na to mjesto dolazi dr. Ivo Sanader.

– *(1895)* Prije 100 godina oporukom Alfred Bernhard Nobel, švedski kemičar, osnovao je zakladu za nagrađivanje najznačajnijih dostignuća iz znanosti i književnosti. Nagrada se dodjeljuje iz kamata glavnice točno 10. 12, na dan njegove smrti. Prvi put je dodijeljena 1901. godine.

26. 11. 1995.

– Nedjelja. Krist Kralj.

Za sutra najavljena podjela polovne odjeće. "Neka uzme što kome odgovara. Neću poslije nikakvih prigovaranja koliko je tko uzeo ili odnio na pijacu", kaže župnik. Još dodaje: "Razmotrite da li da bude na Božić zornica u 5 sati!"

– Opljačkali kuću Josipa Marosa Stipinog u Fakićima, a njega i bolesnu mu ženu isprebijali.
– U Kupresu poginuo Vlado Raspudić, sin Šimuna i Delfe r. Stipić, rođen 2. 1. 1968. u Crniču. Bože, dokad će nam ginuti mladost?!

Srušena kuća Šimuna Raspudića u Crniču

27. 11. 1995.
– Na klupama je izložena polovna odjeća brzo nestajala u vrećama, a bilo je i pod nogama. Rat nas nije opametio, nije nas učinio boljim. Mislim na nas stare.

28. 11. 1995.
– U Vrpeći zapaljena kuća Zvonke Markulja Nikičinog.

29. 11. 1995.
– Provalili i opljačkali kuću Anđe Vidović.

1. 12. 1995.
– Prvi petak. Pobožnost u 16.30.

2. 12. 1995.
– Prva subota. Pobožnost u 16.30.
– Podjela Caritasove pomoći u hrani.

– "Potpisan ugovor sa švicarskim Caritasom o popravci 50 hrvatskih i 50 muslimanskih kuća u Kopčiću i Lugu. Uvjet, condicio sine qua non, jest da se odmah vrate i jave Stjepanu Vukadinu i u MUP Bugojno. Ova sela odabrao je Mlaćo. Njihove kuće u Kopčiću su oštećene jer su se nalazile na crti razdvajanja prema Srbima. Naših kuća je malo u Kopčiću, pa će se broj do 50 popunjavati kućama iz Luga. Ni Lužani nisu svi još uvijek raspoloženi za povratak, pa bi se do 50 mogle uključiti kuće u Čaušlijama i Udurlijama. Iskreno govoreći, i nama odgovara da se obnavljaju kuće u povezivanju hrvatskih naselja, slobodnije je", kaže naš župnik.

Srušena kuća Marka Jezidžića u Čaušlijama

3. 12. 1995.

– Prva nedjelja došašća.

Idućeg tjedna najavljena ispovijed bolesnih i nemoćnih, a za sljedeću subotu proslava 70. obljetnice otvaranja "Hrvatskog doma".

6. 12. 1995.

– Sv. Nikola. Poslije večernje sv. mise podijeljeni darovi svoj prisutnoj djeci bez obzira na vjeru.

– U zagrebačku zračnu luku Pleso stigla prva skupina zapovjednog kadra američke vojske za BiH. Ona će u prvo vrijeme imati svoj centar u Zagrebu. Namjera im je prijeći u Sarajevo.

8. 12. 1995.

– Bezgrešno začeće BDM. Sv. mise kao nedjeljom.

– Iz kuće Marije Visković sve stvari odnio Ahmet D. iz Barice – Donji Vakuf. On je tu stanovao kao izbjeglica.

14. 12. 1995.

– U Parizu potvrđen Daytonski sporazum. Zaraćene strane u BiH potpisale sporazum o prestanku rata i novom ustroju cjelovite BiH s dva entiteta: Federacija i Republika Srpska, i tri jednakopravna, konstitutivna naroda: Bošnjaci-Muslimani, Srbi i Hrvati.

16. 12. 1995.

– U crkvi skromna proslava 70. obljetnice otvaranja "Hrvatskog doma". Ovaj dom gradili su naši očevi i djedovi, a sada se s njegova balkona sarkastično vijore tri osmanlijske zastave. Crkveni zbor uveličao proslavu.

17. 12. 1995.

– Nedjelja. Mise redovne i prigoda za ispovijed prije svake mise.

Župnik najavljuje: "U ponedjeljak, utorak i srijedu u 9 i 15.30 sati je velika predbožićna ispovijed. Molim vas da se svi ispovjedimo. Obratimo pažnju: bogopsovka, laž, trač, ogovaranja", moli župnik.

Razrušena kuća Ljubice Jurčević u Lugu

– Svim našim majkama župnik čestitao dan majki, materice.
– Kako je Badnjak u nedjelju, župnik predlaže da postimo u subotu.
– "Božićna sv. misa bit će u 10 sati. Obavijestite svoje da nam dođu!", preporučuje župnik.

18. 12. 1995.
– Velika predbožićna ispovijed u 9 i 15.30 sati.
– *(1865)* Prije 130 godina u SAD-u ukinuto ropstvo, ali ni danas neki bijelci neće zajednice s crncima (prijevozna sredstva, škole, kinodvorane).

19. 12. 1995.
– Velika predbožićna ispovijed u 9 i 15.30 sati.

20. 12. 1995.
– Velika predbožićna ispovijed u 9 i 15.30 sati.

23. 12. 1995.
– Iz kuće Mladena Marine iz Gaja sve stvari u nekoliko kamionskih tura odvezao Eso I. iz Bistrice. Ovdje je stanovao kao izbjeglica.

24. 12. 1995.
– Nedjelja, Badnjak, Očići!

"Sretan Badnjak svima, a očevima na očinstvu čestitam! Večeras u 18 sati pozdravite Gospu i upalite svijeće. Znam da će se božićna radost pretvoriti u tugu, ali izdržimo!", kaže naš župnik i dodaje: "Sutra je Božić. Zbog lopova i vremena u kojem živimo nema ponoćke niti zornice. Sv. mise bit će kao nedjeljom. Ponesite malo rakije u bočicama, pa ćemo pred našom crkvom nazdraviti kao nekada i jedni drugima čestitati ovaj veliki Dan nade."

– Na cesti u Trilju, dok se u predvečerje Badnjaka vraćao u stan svojoj obitelji, Miru Mikulića, sin Stipe i Janje r. Ištuk, rođen 4. 2. 1961. u Potkraju, usmrtio auto. Izdržao je 8 mjeseci zatočeništva u muslimanskom logoru u Bugojnu.

25. 12. 1995.
– Božić! Župniku glas zapinje dok govori: "Sretan Božić svim majkama i očevima ovdje u Bugojnu i u progonstvu, svim mladićima i djevojkama, svoj našoj djeci; vama koji ostadoste u Bugojnu i koji nakratko moradoste u progonstvo. Ovom zgodom zahvaljujem bivšim bogopsovačima što smogoše snage oduprijeti se sada

grijehu, kao i onima koji se bore protiv ove strašne navike. Hvala svima koji se molite za mene osobno, za nas svećenike i časne sestre."

– Božić nam čestitali kardinal Puljić, Općinsko vijeće Bugojno, Vatrogasno društvo Bugojno. Hodže ni ove godine! Suživot!

26. 12. 1995.

– Stipandan. Mise kao nedjeljom. Malo svijeta.

– *(1805)* Prije 190 godina, poslije Napoleonova pada, Dalmacija pripojena Austro-Ugarskoj.

27. 12. 1995.

– Ivandan. Mise kao nedjeljom. Svijeta toliko da su samo klupe popunjene.

– Naš crkveni zbor veoma uspješno gostovao u gotovo razrušenom Uskoplju.

U razrušenom Uskoplju

31. 12. 1995.

– Nedjelja. Sveta Obitelj. Dan iseljenika. U 16.30 sv. misa zahvalnica.

– U prostorijama novog dijela župne kuće čekat će se Nova Godina. Ja ću biti sama kod kuće. Vjerojatno, htjela ili ne, upitat ću se:

zašto i za koga utroših tolike radne godine, punih 50 godina, jer pošla sam raditi u jedanaestoj godini. Moj prvi radni dan bio je pljeviti salatu, mrkvu i drugo kod jednog gazde...!

– Dragici Zelić, Gundulićeva 10, bačena bomba pred kuću.

– Na kuću Ante Vidovića, Ulica Titova 226, ispaljena tromblonska granata i oštetila kuću.

– Statistika župe Bugojno za 1995: U Bugojnu kršteno 9 osoba i vjenčano 9 parova. Umrlo je 70 osoba.

U župni ured primili smo: 2 obavijesti o prvoj pričesti obavljenoj 1993; 1 obavijest o prvoj pričesti obavljenoj 1994; 1 obavijest o krizmi obavljenoj 1990; 3 obavijesti o krizmi obavljenoj 1992; 11 obavijesti o krizmi obavljenoj 1993; 18 obavijesti o krizmi obavljenoj 1994; 81 obavijest o krizmi obavljenoj 1995; 12 obavijesti o vjenčanju obavljenom 1992; 10 obavijesti o vjenčanju obavljenom 1993; 36 obavijesti o vjenčanju obavljenom 1994; 42 obavijesti o vjenčanju obavljenom 1995. Iz naznačenog vidi se koliko su dokumenti kasnili zbog prekinutih komunikacijskih veza i prometa.

Blagoslov kamena temeljca za Hrvatski planinarski dom "Stožer" u Koprivnici, 1939.

Razglednica Bugojna, poslana oko 1910.

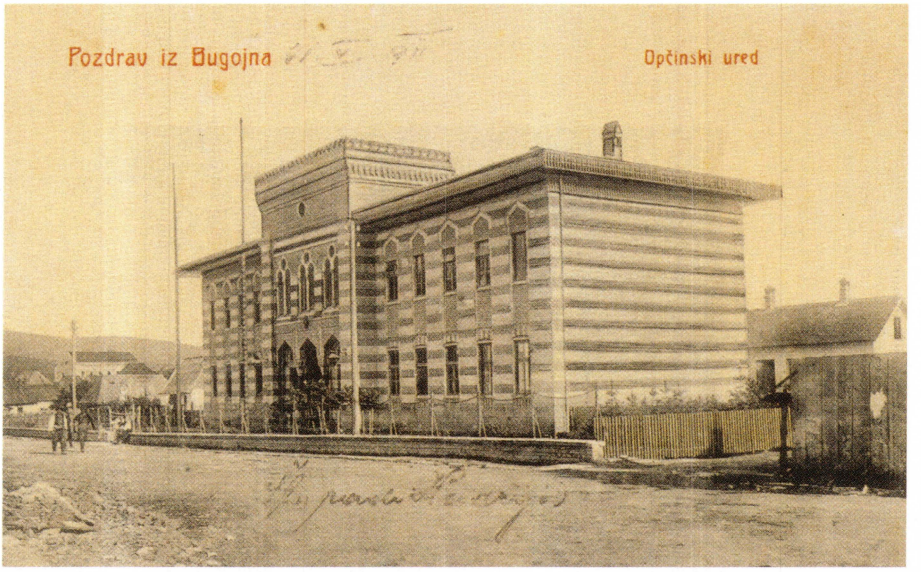

Razglednica Bugojna, poslana 31. 5. 1911.

Tužni smo jer nam današnjica leži na zgarištima uništenih domova, zgarištima naših nadanja. Tko će od nas vidjeti obnovljeno Bugojno? A tko povratak djece i mladeži? Bože moj, kako je za nas daleko sunce!

1996.

Nova 1996. godina. Sv. mise kao nedjeljom. Radim. Stranke i danas traže krsne listove. Lagano se vraćam kući. Nigdje nikoga na cesti. Svi u domovima, makar i tuđim. Čeka me pusta kuća i hladna. Nedostaju mi donjovakufske izbjeglice.

– Muslimani zapalili kuću Mije Kalaševića u Sudarima.

2. 1. 1996.

– Muslimani zapalili kuću Finke Barnjak u Crniču.

Kuća Finke Barnjak u Crniču

6. 1. 1996.

– Bogojavljenje, Sveta tri kralja, Vodokršće. Sv. mise kao nedjeljom. Pod svakom misom blagoslov soli i vode.

7. 1. 1996.

– Nedjelja. Krštenje Gospodinovo. Sv. mise redovne.

12. 1. 1996.

– Na podnevnoj muslimanskoj molitvi u džamiji u Bugojnu hodža govorio svojim vjernicima da sve laži dolaze od Hrvata i "pošteni

Muslimani" tome ne nasjedaju. To je govorio preko zvučnika, tako da smo mogli slušati i mi Hrvati, njihovi federalni partneri.

14. 1. 1996.

– Nedjelja. Redovne sv. mise.

Najavljeno da će u srijedu HKD "Napredak" organizirati tečaj engleskog jezika. Zainteresirani treba da dođu u 18 sati u vjeronaučnu salu. Dijelit će se i šporeti koje će dijeliti odbor za povratak Hrvata u Bugojno.

Poslije blagoslova kuća župnik nam kaže: "Oni koji ne blagoslivljaju kuće trebaju se dogovoriti sa župnikom hoće li, kada umru, biti vjerski sprovod, hoće li se kopati u katoličko groblje, što je s nekrštenom djecom, vjenčanjem u crkvi... Nema prisile, ali treba se dogovoriti." Nastavlja: "Što smo vidjeli u kućama? Hrvati Bugojna nisu previše siromašni, ali žive veoma teško; zabrinuti su za sadašnjost, ali i za budućnost. Živi se od pomoći Caritasa, mirovina, pomoći od svojih bližih i uštedevina.

Hrvati se druže s Muslimanima. Ima divnih primjera zaštite, a ima više teških, opravdanih razočaranja u dojučerašnje 'prijatelje'. Muslimani će morati uložiti mnogo vremena i truda ako budu željeli steći povjerenje Hrvata. Hrvati sa Srbima dijele istu sudbinu. Hrvati su veoma razočarani u političare kojima su na prošlim izborima povjerili vodstvo! Kažu i tvrde da se takve greške više neće ponoviti, samo ne znam hoće li imati tu šansu.

Vjera u Boga glavna je snaga koja Hrvate u Bugojnu podržava u nadi za bolje dane. Crkveni pjevački zbor je svijetla točka u našoj župi.

Veliku zahvalnost iskazuju kardinalu Puljiću, provincijalu fra Petru Anđeloviću, Katoličkoj crkvi u Bosni i sadašnjim svećenicima i časnim sestrama u Bugojnu.

Moje predviđanje: iz ovog svega, iz ovih problema moramo izaći jači, pametniji, zreliji! Morat ćemo postati novi ljudi", završio je župnik.

– Opljačkana kuća Joze Šute iz Gaja. Odnesena i unutarnja vrata.

16. 1. 1996.

– U kuću Joze Čečure, Titova ulica 29, nasilno uselio Abdulah B.

17. 1. 1996.

– Sv. Anto Pustinjak. Sv. misa u 10 sati.

– Ivan Markulj Nikičin obišao polusrušenu kuću u Vrpeći. Fizički ga napao Nedžad K. i Avdo K. i prijetili da će klati Hrvate.

Kuća Joze Viskovića u Vrpeći

20. 1. 1996.

– Župnik fra Janko boravio u Prozoru na sastanku s kardinalom.

21. 1. 1996.

– Mlada nedjelja. Mise redovne. Župnik kaže: "Jučer sam bio u Prozoru i razgovarao s našim kardinalom. On vas sve pozdravlja, hvali vašu hrabrost i ostajanje u Bugojnu, zauzima se za povratak svih protjeranih; očekuje skori rasplet političkih igara. Političari i vojske prolaze i propadaju. Evanđelje ostaje: dobrota, plemenitost, ljubav... i praštanje!"

Zatim dodaje: "U utorak u 9 sati moći ćete uzeti, izabrati odjeće koju smo dobili ovog tjedna. Nemojte dolaziti prije 9 sati. Hladno je i bez potrebe bi pravili redove pred vratima. Imamo na raspolaganju 40 šporeta, a prijavilo se više od 300 koji traže. Tko da ih podijeli?"

22. 1. 1996.

– U Vučipolju zapaljena kuća Frane Bekavca.

23. 1. 1996.

– Dijeli se, izabire odjeća u crkvi. Bože dragi, na što ličimo: staro ili mlado, iz grada ili sela, ne razlikuje se u gramzljivosti. Teško povjerovati svojim očima, ušima...!

25. 1. 1996.

– Jučer je na groblju Sultanovići pokopan Mirko Miličević. Danas su njegovi našli slomljen križ i razbacano cvijeće.

28. 1. 1996.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

– Poslije mise u 10 sati sastanak s putnicima koji idu u Berlin.

30. 1. 1996.

– Crkveni pjevački zbor sa župnikom fra Jankom, zborovođom s. Krešimirom Skopljaković, starom umirovljenicom s. Valerijom Zirdum (vjerujem da joj je župnik želio ovom pažnjom iskazati poštovanje i zahvalnost što mu je vjerno služila u najtežim danima rata), kao i drugim župljanima koji su željeli i mogli poći posjetiti svoje u izbjeglištvu, otputovao u dva autobusa za Berlin.

1. 2. 1996.

– Stanu Pobrić, 81-godišnju staricu, iz kuće istjerao izbjeglica iz sela Hera i uselio se. Tvrdi da mu je to odobreno iz Stambene komisije općine Bugojno.

2. 2. 1996.

– Svijećnica, Kalandora. Sv. mise u 10 sati i blagoslov svijeća.

Prisjećam se djetinjstva. Skoro uvijek je na današnji dan bilo hladno. A narod kaže: *Kalandora ora, pola zime fora; za njom ide sv. Blaž, kaže da je laž.* I objašnjavaju: *"Danas medvid proviri iz svog brloga, ležaja. Ako je jugo, izađe, prošeta i protegne se, a ako je hladno, oštro, ne izlazi."* Zato se od starih osoba čuje: *"Najlipše je u svom brlogu ili najsigurnije mi je u mom brlogu."* Imaju pravo! I nama je ipak najljepše u našem brlogu, u našem Bugojnu.

3. 2. 1996.

– Sv. Blaž. Grličanje pod misom u 7 i 16.30 sati.

4. 2. 1996.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Fra Anto Cvitković zamjenjuje odsutnog župnika. Pod misom u 10 sati zahvala za dar života.

11. 2. 1996.

– Nedjelja, Gospa Lurdska. Međunarodni dan bolesnika. Sv. mise redovne.

– Vinko Jurišić došao u posjet roditeljima u Gaju. Nije prošlo ni pola sata, došla policija i rekla mu da mora odmah napustiti Bugojno.

12. 2. 1996.

– Župnik, s. Valerija i pjevački zbor vratili se s puta. Posjetili: Zagreb, Berlin, Stuttgart, Simbach i Wels.

– U našoj zubnoj ambulanti radila zubarica dr. Biljana Dragun.

Prof. Milenko Juričić i fra Janko u Berlinu za vrijeme posjeta

13. 2. 1996.

– Dobila sam pismo iz Baškog Polja od don Miodraga Miškovića, kandijskog župnika u kojem mi piše:

Moj dragi "mali ministrante"!

Dodijala ova neprestana kiša, pa bura, pa hladno (doduše snijeg samo po brdima), pa sve tako. Čovjeka nešto pritisklo, ne da disat', niti normalno misliti. Čudno neko vrijeme, još čudnije

raspoloženje.U nedjelju 11. 2. na Lurdsku Gospu u Vepricu, vani ispovijedali na kišici, pa sad žvačemo ušurove: sve vrste gripa uvukle se u staračke kosti i zglobove, pa pritežu mišiće, isprobavaju elastičnost žila, a sve skupa škripi da Bog sačuva. Još uvijek muče snovi, noćna buđenja... jer stalno sad odovud, sad odonud stižu nepoželjne vijesti. Ali, uz Božju pomoć, sve u svemu "nekako se gura" naprijed.

Ovaj naš svijet stalno nekamo pomiču, sad se ovdje u Baškoj Vodi, Dječjem Selu i Promajni skupilo dosta Bugojanaca. (Preselilo Živogošće, Drašnice..., a već su uzbunili Gradac, Igrane, po Makarskoj). Dok je bilo pobuna, razgonilo u manje grupe, a sad opet koncentrira: da lakše "čoporliter" krenemo kući "kad dođe vakat".

Korizma na pragu. Valja još otpokorit' štošta dok ti šejtani što zaigraše pokladno kolo u nesretnom bosankom vilajetu ne dobiju otkaz, "da škode zemlji, zraku i vodi".

Izgleda da im je Svevišnji mnogo dopustio! A onda još ovi silni "sveci" po zemlji, sve bi prekrojili, ništa ne valja ni na nebu ni na zemlji. Slušaš i ibreviš se...! Dokle će to stići, ne znam.

Da ne bih zaboravio, pozdravite mi sve po Bugojnu, a osobito one što su mi olakšavali pregrmiti zimu 93/94. Svakako i vašeg komšiju direktora, koji mi je najviše popunjavao garderobu. Ako mi zaboravimo dobra djela, Bog neće! Hvala svima!

Pozdrav i svima u kući: fratrima, časnim sestrama, svima, a posebno dobri Bog blagoslovio i čuvao mog "malog ministranta"!

Zahvalni Miodrag Mišković, kandijski župnik.

14. 2. 1996.

– Valentinovo. Sv. misa u 16.30. Za našu mladež ovdje i rasutu po svijetu, da ih dobri Bog očuva od zla i vrati na ognjište, moli u misi naš župnik.
– Iz kuće Pere Bakovića, Ulica Ilije Grbića, sve stvari odnio Fadil G., policajac iz Donjeg Vakufa. Tu je stanovao kao izbjeglica.
– U noći provalili u kuću Fabijana i Mare Tabaković, Ulica Krajiška 9. Fabijanu nožem lice okrvavili, a ženi stavljali nož pod vrat. Opljačkali kuću.

15. 2. 1996.

– Frano Miličević iz Vesele, rođ. 1932, spjevao rugalicu, tužaljku zapovjedništvu obrane Bugojna za krvavih dana 1993. Ne treba ga osuđivati: izgubio je sina Ivana 21. 7. 1993.

17. 2. 1996.

– Kroz Bugojno prošli tamburaši i crkveni pjevački zbor s Dobrinje (Sarajevo) sa svojim župnikom fra Mirkom Majdandžićem. Putuju i gostuju u Livnu.

18. 2. 1996.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Župnik preporučuje: "Čista srijeda je početak korizme. Post i nemrs je obavezan, a kroz korizmu preporučujemo svima da petkom ne jedu meso. Molim vas neka svatko od vas odredi sebi jednu vrstu pokore. Žrtve prikazati za mir, za povratak prognanih. Također preporučujem pobožnost križnog puta svakog petka u 15.30 i nedjeljom prije pučke mise."

– Večeras je u našoj crkvi u 17 sati imao koncert tamburaški orkestar i crkveni zbor s Dobrinje, sa župnikom fra Mirkom. Noćili su kod naših župljana.

– Od smrti se ne može pobjeći: Pericu Mandića, sin Petra-Krešimira i Dragice r. Visković, rođen 16. 12. 1965. u Bugojnu, na cesti kod Makarske usmrtilo UNPROFOR-ovo vozilo dok se kao vojni invalid u izbjeglištvu vraćao iz Makarske u Dječje Selo.

– (1546) Prije 450 godina umro Martin Luther, osnivač protestantizma u Njemačkoj i jedan od vođa Reformacije.

19. 2. 1996.

– Kada su inženjerijske postrojbe SFOR-a u Sanskom Mostu pripremale teren za gradnju mosta preko Sane, naišli su na mrtva tijela civila. To je jedanaesta masovna grobnica u ovom kraju u koju su bačene civilne osobe Muslimana i Hrvata, a koje su Srbi ubili krajem svibnja i početkom lipnja 1992. godine.

20. 2. 1996.

– Poklade. Samo se iza zatvorenih vrata sjećamo nekadašnjih poklada u Bugojnu i "Aščijade". Aščijada je prije Drugog svjetskog rata bila djelo Ive Tabakovića, prozvanog Aščija. Veoma mlad otišao je u Ameriku. Na povratku u Bugojno dovezao je luksuzni auto. Bilo je to 1934. godine. Sjećam se jer je tada s njim došao i moj stric Ilija Nevistić, koji je otišao u Ameriku dva mjeseca prije nego je buknuo Prvi svjetski rat. Godine 1934. došao je prvi i posljednji put u posjet rodnom zavičaju. Ivo je ostao u Bugojnu. Težak život i surovost bogatijeg i jačeg u njem je stvorila pravednog borca za prava običnog čovjeka. Nije bilo jednostavno biti buntovnik a da

Perica Mršo, Ivo Tabaković-Aščija i Đorđe Kisić u Bugojnu, 1938.

ne prođeš kroz kazamate. Ali Ivo je bio izuzetno nadaren. Poznato je da su Talijani 1935. godine okupirali Etiopiju. On će taj povijesni događaj ismijati kroz prvu maškaradu 1938, po njemu nazvanu Aščijadom.

Bilo je to za ove krajeve nešto neobično, ali i nezaboravno. Sigurno da su sve organizirali i poslove rasporedili zajedno i građani i seljaci. Možda je to bio i posljednji dan istinskog sklada među Hrvatima u Bugojnu. Sjećam se kako su nam došli u kuću Mile Renjić i neki drugi ljudi s konjem i pitaju hoće li tata što dati za Aščijadu. Moji su skinuli varićak pšenice (20 kg), jednu plećku suhoga svinjskog mesa i dali rakije.

Mile Renjić je imao ukočenu drvenu nogu (nogu je izgubio u Prvom svjetskom ratu), ali tako sretna čovjeka nisam vidjela. Moja mu je majka rekla: "Znaš li, Mile, da ti pivaju: U Crniču lipo vrime, živio nam Renjić Mile. On ne svrši doktorate, al´ se brine za Hrvate".

Na dan Aščijade sve bi se slilo u grad kod Hrvatskog doma. Mene je cijeli dan nosala kuma Ruža Nevistić, pa sam dosta toga zapamtila i vidjela. Na seoskim konjima na samaru sjedila su najčešće po dva kostimirana "abesinska vojnika". Bili su to naši Bugojanci obučeni u bijele košulje i seoske duge gaće s velikim turom. Glava im je bila omotana bijelom krpom, a lice i ruke namazani nečim crnim pa su zaista sličili na crnce. Ovi što su sjedili na konjima bili su okrenuti jedan licem prema glavi, a drugi prema konj-

Pred Hrvatskim domom u Bugojnu, 1939.

skom repu. Onaj što je bio okrenut prema glavi često bi pitao: "Koliko je sati?", a onaj okrenut repu podizao bi konjski rep i odgovarao: "Tri... Ili pet, itd." Narod se zabavljao i smijao. Povorka se kretala kroz grad. Na kolima su vozili slamnatu lutku zvanu "Divlji Čovjek" i na kraju dnevne svečanosti zapalili bi je pred gostionicom Pere Mrše.

Gostiona i kavana "Korzo", 1940.

"Abesinska vojska" hranila se iz kazana, jer se dosta hrane prikupilo. Ali belaj Ivo nije mogao a da ne pronađe još koju "masniju" šalu, pa je prije nego se hrana vojsci podijelila nalio u hranu ricinusovo ulje. Kako su oni jeli prije prolaska povorke kroz grad, ricinus je svoje učinio. I gledaš kako ljudi skaču s konja i teško stignu do ograde a proljev ih zadesi. Nemaju vremena ni zakloniti se, a nekada se vraćaju i zaprljani. I nitko se ne ljuti, samo ponekad čuješ: "Ivo, ... ti svog ćaću!" I opet smijeh. Navečer bi bila priredba u "Hrvatskom domu". Također su u povodu Aščijade izlazile i novine *Otigošićki vjesnik*.

Ivo je kao civil poginuo u Bugojnu u unakrsnoj vatri 24. 8. 1943. vraćajući se kući. Te nedjelje popodne sjedio je s društvom na Makarlića livadi zvanoj Krčevina. Došao na vrelo po vodu, a moja majka mu kaže kako će "onečistiti" mjesto gdje sjede, da joj travu ne mogu gaziti. Ivo veli: "Pusti, Kajo, giru mu! Ljudski život traje samo od jutra do noći." Doista, njemu je ovo bio posljednji dan života.

Poslije Drugog svjetskog rata maškare i poklade su smetale komunističkim vlastima i milicija je djecu rastjerivala, a odrasle privodila u Udbu na saslušanje. Slobodno sunce samo nakratko bljesnulo!

Danas u "turskom dobu" vlaške poklade i ne spominješ. Istina, nema nas na kocu, ali se ne zna za mnoge grobove.

21. 2. 1996.

– Čista srijeda. Pepelnica. "Sjeti se, čovječe, da si prah i da ćeš se opet u prah pretvoriti", ponavljaju naši svećenici pod misama u 7 i 16 sati dok nas pepeljaju. Naš fra Bruno to po "skraćenom postupku": "Vjeruj evanđelju!"

– Postim opet svu korizmu. Ovaj put je to za duhovno i tjelesno zdravlje za sve one koje prihvaćam kao svoje ili koji mene priznaju za nekoga svog. Jer, ja sam na kraju života u stvarnosti "vuk samotnjak".

25. 2. 1996.

– Prva korizmena nedjelja, Čista. Prije mise u 10 sati pobožnost križnog puta.

Iduće srijede, petka i subote su kvatre. Župnik ponovno moli da se trebamo uzdržavati od jedenja mesa petkom, posebno u korizmi.

– U župni ured dolazio danas Schwarz Schilling. Nadamo se da je upoznat o situaciji u Bugojnu. Također i šefovi IFOR-a. I oni obećavaju bolje dane i sigurnost Hrvatima. Bojim se bit će to "obećanja, ludom radovanja".

– Dubravka Šajnović, zadužena za organizaciju spajanja obitelji "Emaus", pronašla donatora koji će poslati polovnog namještaja za povratnike.

– Iz kuće Ante Piplice, Nazorova 25, kamionom odnesen namještaj.

– *(1956)* Prije 40 godina Nikita Sergejevič Hruščov na XX. kongresu KP SSSR-a podnio "tajni referat". Bio je to prvi "lahor" koji se poput proljeća ušuljao i pomilovao rusku dušu okovanu strahom od sibirskih logora, od govorenja, misljenja pa i strahom od želja. Sav taj strah dolazio je od vođa što ih je iznjedrio vlastiti narod.

26. 2. 1996.

– Provaljena i opljačkana kuća Pere Gavranovića, naselje Polje 5, dok su bili kod susjeda.

28. 2. 1996.

– Danas putujem za Banju Luku. Savjetovali su mi da još ne idem, jer su tek neke Srpkinje iz Bugojna išle prošli tjedan. Hrvati ne! Ipak idem vidjeti svoju unuku Renatu, praunuku, prvu Dajanu, pa onda drugu praunučicu Katarinu i zeta Damira.

Autobus je "Servistransa" iz Donjeg Vakufa a vozi za Ključ. Od dokumenata imam osobne karte: Republike BiH i Herceg-Bosne.

U Jajcu mi srce malo življe zakuca kada ugledah na tvrđavi kako vijori trobojnica, ali se ohladih gledajući i slušajući policajce HVO-a s našim vozačem Muslimanom. I oni traže carinu 60 DM.

Znači prešla sam dvije vojske, dvije države. Stigli smo do punkta SFOR-a. Izveli su sve muškarce i pregledali. Vratili su ih i krenuli smo. Kako su u autobusu bili samo Muslimani i ja, vozač nas upozorava da smo na srpskom terenu.

Zaboravila sam nešto reći: SFOR-ov vojnik je ulazio u autobus i prodornim nas očima promatrao. Ispred mene je sjedila žena s unukom od 3-4 godine. Dječačić se tresao od straha i ponavljao: "Nemoj mene, čiko, nemoj mene ubiti." Znoj je curio niz njegove vlasi. Kada smo krenuli, žena reče da se tako ponaša čim vidi vojnika s puškom. Zaustavlja nas srpska policija i ulazi u autobus, ali bez automata. Svi pokazuju one predratne legitimacije, a ja Herceg-Bosne. Policajac gleda, osmjehne se i kaže: "Izvol'te".

Na petlji, gdje se odvaja put za Mrkonjić, izlazim. Sada me štiti samo Bog. Nerado, ali krenem prema Mrkonjiću. Na putu uniđem u kombi s vojnicima i dođem u Banju Luku.

"Boska" u sivilu, izlozi čitavi ali potpuno prazni, prognanici u crnini, mladići bez nogu, ruku, zavijenih glava, svi ispijeni!

Susret: srdačan i za pamtiti dovijeka. Posebno s mojom Dajanom! Neimaština koju sam zatekla i strpljenje ove djece (Katarini će biti tek 2 godine) me i zaboljela i ohrabrila.

29. 2. 1996.

– U Banjoj Luci sam. Jutros s djecom pijem neki čaj od trave i po šnitu crnog kruha. Katarina se nagnula na stol da joj mrvica ne ispadne (odmah je kupi). Renata im u šalicu stavila po žlicu šećera. Ja htjedoh dodati još po jednu žlicu, a one obje staviše ručice na šalicu i tepajući kažu: "Ne treba, dovoljno je slatko. Znaš, teta, treba ostati i za sutra." Suze mi pođoše. Pitam Renatu smijem li se kretati, hoće li oni imati neprilika. Renata mi kaže da već svi znaju, Dajana je unaprijed rekla da dolazim.

Odem u trgovačku radnju gdje sam išla i 1991. Prepoznali su me. Kupim kilu šećera, namaz, 2 bijela kruha i 2 kinderjaja. Djeca se raduju, grle me. U njihovim očima postala sam "netko" najveći, najjači, da ne kažem svemoćan.

1. 3. 1996.

– S kuće Mije Turbića, Ulica 8. marta, skinuta prozorska stakla s krilima, kao i druga stolarija.

2. 3. 1996.

– Šetam po Banjoj Luci. Susrećem Bugojanku Borku. U Bugojnu se nismo ni znale, u Banjoj Luci srdačan zagrljaj.

Na fasadi jedne zgrade piše velikim crvenim slovima "Druže, Tito, mi ti se koljemo", umjesto kunemo.

Pijace su pune, ali besparica. Kupujem krumpira, šećera, jaja, margarina i banana. Djeca me čvrsto drže za ruku.

3. 3. 1996.

– Druga nedjelja korizme, Pačista.

Poslijepodne me Damir vozi na misu u katedralu. Prije mise pobožnost križnog puta. Sa svećenikom, još jednim starijim svećenikom i troje djece ima nas svega 17 u banjolučkoj katedrali.

– Safet D. iz Prozora, stanovao u Gaju u kući Ilije Sušilovića. Kada mu je ispred komisije za povrat Hrvata u Bugojno sudac Stjepan Vukadin rekao da je vlasniku odobren povratak u Bugojno, udario je Stjepana šakom u lice. Možda bi Safet s većim apetitom udario svog Aliju koji im je svu hrvatsku i srpsku imovinu obećao samo neka osvoje Bugojno.

– Skinut crijep s nove štale Vlade Zelića.

4. 3. 1996.

– Bugojanski Srbi saznali da sam u Banjoj Luci. Došla Novka Marić da me vidi. Sjedi kraj mene i stalno me drži za ruku. Radila je nekada u "Špediciji", ali ne u mojoj službi.

6. 3. 1996.

– Danas je mojoj praunučici Katarini pune dvije godine. Zet Damir, Renata, Dajana i Katarina prate me do Jezera. Tu je granica. Nekoliko metara neutralnog prostora je za trgovinu. Tu čekam autobus koji me vraća u Bugojno. Kažu da sam prvi Hrvat iz naših krajeva koji je posjetio Banju Luku.

7. 3. 1996.

– S kuće Julijana–Brace i Palme Devčić skinuta prozorska krila i 10 ploča željezne ograde oko dvorišta.

8. 3. 1996.

– Petak. Pobožnost križnog puta.

Svećenici na okupu sa svojim narodom pobožno i razgovijetno mole: "... i po treći put pada Isus pod križem, ali ga ne prestaje nositi..." Često se pitam koliko smo spremni nositi križ koji smo zaslužili. Zašto skoro uvijek ističemo svoje sumnjive zasluge, a rijetko ili nikako ne priznajemo svoje greške, propuste? Oh, Bože, daj nam snage na putu do Tebe!

– Pred kućom Stjepana Vukadina u Gaju pucali iz automatskog oružja.

9. 3. 1996.

– U Visokom obilježen dan povratka đaka, sjemeništaraca u svoju matičnu školu, visočku Franjevačku gimnaziju. Bili su 4 godine u izbjeglištvu u Hrvatskoj, rezervnoj domovini!

Franjevačka gimnazija i sjemenište u Visokom

10. 3. 1996.

– Treća korizmena nedjelja, Bezimena. Pobožnost križnog puta prije mise u 10 sati. Župnik nas ponovno poziva na molitvu, na prestanak širenja laži, tračeva...

– Najavljeno da će danas Bugojno posjetiti njemački parlamentarci. Provjeravaju kako se provodi Daytonski dogovor, federacija.

11. 3. 1996.

– Domaćini počeli podizati ispovjedne cedulje. Godižbina se ni ove godine ne plaća. Ako netko da koju marku, zabilježim.

– *(1986)* Prije 10 godina, poslije smrti Konstantina Černjenka, za novog generalnog sekretara KP SSSR-a postavljen Mihail Sergejevič Gorbačov.

12. 3. 1996.

– U kući Vinka Radoša u Gaju Muslimani dovukli kamion raznih stvari i uselili se, iako je Vinko po Daytonskom sporazumu na popisu za povratak.

15. 3. 1996.

– Petak. Pobožnost križnog puta. Puno svijeta. Pod misom propovijedao (preko prevoditelja) IFOR-ov svećenik pater Kevin. Župnik poziva i muškarce da dolaze na pobožnost križnog puta i objašnjava: "Isus je trpio za sve nas...!"

– Vijesti objavile da hrvatski ministar obrane Gojko Šušak boluje od raka.

17. 3. 1996.

– Četvrta korizmena nedjelja, Sredoposna.

Najavljena ispovijed bolesnih i nemoćnih u našoj župi. Ponovno župnik pozvao domaćine da dođu po korizmene ispovjedne cedulje i kaže: "Godižbina se ne plaća, ali radi evidencije treba uzeti cedulje...".

18. 3. 1996.

– Doktorica Katica Nikolić, neuropsihijatar, dolazi raditi u našoj ambulanti. Iako je specijalistica, prima sve pacijente, liječi ih. Kažu da je ta liječnica Nikolić Bugojanka i da je dobar čovjek.

– Ponovno provaljena bivša kancelarija Mihovila Strujića. Odnesena velika kasa.

19. 3. 1996.

– Sv. Josip. Na početku misnog slavlja radosnim glasom župnik dovikuje: "Ovaj dan, blagdan u Bugojnu znači nešto posebno: prije 2 godine iz logora su pušteni naši najdraži. Ova sv. misa je misa zahvalnica, radosnica. Grešnici smo, pokajmo se da bi naša zahvalnost Bogu bila potpuna!"

– U stan Filomene Pilić došli policajci, izvukli je iz stana na stubište i zaključali stan.

– Stjepanu Strujiću–Gari preko tavana provalili u kuću i opljačkali ostavu.

20. 3. 1996.

– Podjela Caritasove pomoći u hrani.

"Budući da je ovo preduskrsna podjela u Caritasu, počastit ćemo i pravoslavce. I oni će skupa s nama dobivati. Podjela će ići malo sporije, ali budite strpljivi!", kaže župnik.

U njegovu svećeničkom srcu ima mjesta za sve koji su gladni, sami, progonjeni, zalutali, kome treba pomoć. On ne pita: "kojem narodu i vjeri pripadaš?", on pita: "... a što bi ti bilo najpotrebnije? Stipo, spremi paket...!"

23. 3. 1996.

– S kuće Krune Barišića u Lugu skinuta krovna konstrukcija.

Kuća Krune Barišića u Lugu

24. 3. 1996.

– Peta korizmena nedjelja, Gluha.

– Za sutra najavljena uspostava legalne općinske vlasti. Župljani pozvani da donesu pita, kruhova i sira za naše zastupnike. Naši iz Livna trebaju doći oko 9.30. "Dođite da se s njima susretnete. Njima treba puno mudrosti, ali i naše podrške da bi izdržali!", kaže nam župnik.

25. 3. 1996.

– Blagovijest. Mise kao nedjeljom. Svijeta puno. Puno i donesene hrane. Stigli i naši "predstavnici" iz Livna. To su predratni (prije sukoba) legalno izabrani zastupnici. Kraj auta stoji Vladimir Šoljić, bivši gradonačelnik Bugojna. Sâm je. Više nikome ne treba, danas je samo da dopuni broj zastupnika, pa se ne tiskaju oko njega. Vidi se da mu je teško. Prilazim mu. Srdačan susret i zagrljaj brišu razočaranja i ljutnju koju sam kao zatvorenik osjećala kada je Bugojno palo.

  Neshvatljivo je meni da prijateljstvo može nestati. Povremeno se povučem, izađem potpuno iz života dragih osoba, ali ih nikada ne prestajem pratiti dobrim željama i "ne stidim se reći da sam im prijatelj".

– Od sastanka i dogovora NIŠTA! Iza Mlaće stoji Alija, iza Alije Deklaracija!

31. 3. 1996.

– Nedjelja, Cvjetnica. Umivanje cvijećem. U 10 sati sv. misa s blagoslovom grančica i "kantanje" Muke Isusove.

– Iako je već bila velika korizmena ispovijed, župnik najavio ispovijed i za ponedjeljak, utorak i srijedu u vremenu 16–17 sati. U 17 sati za te dane bit će sv. misa. Župnik želi da Uskrs dočekamo rasterećeni od grijeha.

– Na balkonu "Hrvatskog doma" u Bugojnu istaknute dvije zastave: jedna je Republike BiH, samo grb nema plavu već zelenu podlogu, i druga potpuno zelena sa zvijezdom i polumjesecom!

2. 4. 1996.

– Hrvatski general, optužen za ratne zločine počinjene u BiH nad Muslimanima dok je bio zapovjednik HVO-a, Tihomir Blaškić "dragovoljno" otputovao u Hag i predao se Haškom sudskom tribunalu. On je uvjeren u svoju nevinost.

Je li ga Tuđman žrtvovao? Ako jest, a bojim se da nisam daleko od istine, Tuđmanov "hod po mukama" tek počinje.

3. 4. 1996.

– Na zahtjev Haškog tribunala Jugoslavija danas morala predati ratne zločince iz Vukovara Veselina Šljivančevića, Milu Mrkšića i Miroslava Radića. Jugoslavija zna da Hag neće suditi "političkoj ideologiji" kao 1945. u Nürnbergu, već će suditi "državicama" koje treba prisiliti, zastrašiti da padnu na koljena. Međunarodnoj zajednici trebat će mnogo truda da Srbina pokori!

– Opljačkana kuća Ante Šistova Matinog iz Jasike – Vesela.

5. 4. 1996.

– Veliki četvrtak. Sv. misa, obredi u 16 sati. Propovijeda vojni svećenik pater Kevin.

Župnik moli: "... neka se naša župa pretvori u Dvoranu posljednje večere, pridite, neka se bar jedan član obitelji pričesti." Poslušali smo. Sve su naše molitve i misli bile upravljene oltaru. Ružno vrijeme pa je manje svijeta.

Bila sam na zajedničkoj večeri kod župnika. On je posluživao. Osim svećenika iz kuće bile su časne sestre iz kuće i iz Malog Sela.

– Oko 23 sata kamenovana kuća Kate Marinčić, Ulica Ive Andrića 5.

6. 4. 1996.

– Veliki petak. Post i nemrs. Dan Isusove patnje i smrti na križu. U našim kućama, po preporuci župnika, utihnula glazba. Križ na stolu uz svijeću naša je najsigurnija snaga!

"Kantanje" Muke Isusove počelo u 16 sati. Obrede predvodio naš fra Bruno Batinić, a propovijedao fra Anto Cvitković. Poslije obreda zajedno sa svećenicima klanjanje i tiha molitva iz duše upućena Velikom Probodenom Srcu. Bdijenje kod Isusova groba nije dugo potrajalo jer se nismo smjeli kasno kretati. Vjernika puno.

– Zapaljena kuća Vlade Vejića Stipinog u Vejićima.

– Napokon sam kod kuće. Pišem pismo svojim unučadima:

Draga moja unučadi!

Večer je. Velika subota. Pamtim ih najmanje 57. Svaka je ostavila svoje tragove: jednih se ne želiš sjećati, neka se sjećanja sama od sebe nameću htjela ja ili ne, a nekih se želiš sjećati tako živo kao da se i danas događaju.

Poslije večernje mise navratila sam se kod Brace i Ankice da skupa jedemo posvetališće umjesto ujutro. I na taj način htjela sam izbjeći stvarnost ovogodišnjeg uskrsnog jutra. Dvorište je pograbljeno, pometeno, nema grančica da zeko "slomi" nožicu, ali on ipak neće doći: tišina grobna na ovom ognjištu vlada, ne čuju se dječji glasovi, ne čuje se smijeh i radosni uzvici onih koji bi pronašli šareno jaje u travi ili bakinom cvijeću. A zdjela divnih šarenih jaja stoji na stolu i čeka, čeka... možda dočeka putnika namjernika.

Kreveti prazni, ni dušeke ne sterem na pod kao nekada kada ste sretni željeli ovdje spavati na ovu večer da biste ujutro "vidjeli" zeku kada donosi šarena jaja. Nema više ni onih borova na čije ste grane vješali ispisane papire da nitko ne kupi jaja dok se sva djeca ne okupe. Gledam, gledam, pokoji se i uzdah otme, orosi se i oko, a onda grč sve zaustavi.

Čemu očaj? Moram biti dragom Bogu zahvalna da ste živi, zdravi i dosad još uvijek pametni. Odrasli ste, ponetko ima i svoju obitelj, a i drugi ćete tako učiniti. Normalno je da ovdje nije moglo biti vječito okupljanje, ali ja čvrsto vjerujem da ćemo se mi okupiti na Badnjak, na ovakav dan. Znam da ćete vi tada biti "zeko" a vaša djeca ono što ste vi bili. Oh, kako ću biti tada sretna, sretna kao rijetko kada. Vas sve molim da ne prekidate rodbinske veze. Ima vaš šestero i vi ste, htjeli to ili ne, jedna cjelina pred čitavim svijetom. Zašto da to ne budete i u svojim srcima. Vjerujem da se ne dopisujete, da su vam telefonski pozivi skupi, ali jedna kutija cigareta, jedna kino-karta možda bi razveselila jedno od vas, možda bi vaš poziv i razgovor bio lijek duši ili srcu. Poslušajte me, sjetit ćete se jednog dana da sam imala pravo. U životu nam se pruži pet minuta kojih možemo na dobro svoje i svoje budućnosti iskoristiti, ili ako drugačije učinimo, tih pet minuta će nas opteretiti za sav preostali život. Što bi mnogi dali kada bi se vrijeme moglo zaustaviti i vratiti? Što bi mnogi dali kada bi mogli iz svog života izbrisati svojih pet minuta zloupotrebljenog života?

Nedostajete mi! Tako vas volim, ali ne mogu pisati. Uvjerila sam se da je jedno od obilježja starosti bježanje od stvarnosti, bježanje u prošlost. Pišući pismo i sama sam takva. Zato ne zamjerite što ću rijetko pisati. Večeras me samoća prisilila da u mislima pođem k vama od jednog do drugog. Najdulje nisam vidjela svoju Kristijanu. Onda Ozrena, pa Branku i Ogija zajedno, Julijanu i Renatu. Da samo znate što mi je bilo lijepo u Banjoj Luci. Kako su mi se obradovali svi, a najviše moja Princeza-Dajana. Kažu da je

između ostalih vrlina ljubav i domišljata i uporna. Istina je to, ja sam bila uporna i odlučna ići iako mi nitko nije savjetovao tako brzo da ostvarim svoje želje. Ali Bog je bio sa mnom, a propusnica je bila moja prošlost koja se ne boji nijedne vlasti, nijednog naroda, iako ne isključujem loša suputnika ili prolaznika.

Ovogodišnja su mi jaja najšarenija. Danas je i sunce progrijalo, a inače je bilo jako hladno s kišom i snijegom. Još nije izbeharalo, ali ubrzo ćemo se prebaciti na težačke poslove (neću reći zeleni plan!). Pisat ću vam kada bude vrijeme pljeviti mrkvu i luk. Vi te poslove volite, zar ne?! Ni ja to, brate, ne volim. Ustvari slabo ja volim išta raditi, ali mora se. Vjerujem da je slično i kod vas, ali vi ne klonite, pred vama je dug put.

Pišem vam, vidite i sami, na kopirnom papiru da bude za sviju, jer su moje misli večeras kod vas sviju: svako posebno vidim, i to na ulazu u naše dvorište kako trčite ispred roditelja, kako prljate cipele i bijele štramplice o rosnu travu, kako lomite bakine žute lale tražeći jaja. Sjećate li se još one zelene trave ispred naše kuće? Vidite li još one bijele i šarene janjke, žute lale, zumbul što stidljivo izbija iz zemlje, modri kaćun? Ja to sve šuteći gledam i danas, nemamo ni kokoša da ga ćopkaju ili prljaju, a kamoli dječjih nogica da sve to gazaju! Ali treba čekati. Božja će biti zadnja!

Uvijek, uvijek će vas voljeti vaša stara tetka Katica

Obitelj Marka Nevistića-Makarlića

7. 4. 1996.

– Velika subota. Kod Isusova groba dežurali: 7–8 sati svećenici i sestre; 8–9 sati Malo Selo; 9–10 sati Ciglane; 10–11 sati Jaklić; 11–12 sati Gaj; 12–13 sati srednji dio grada; 13–14 sati dio grada ispod "Špedicije"; 14–15 sati i dalje do obreda svi koji dođu u crkvu. Snimila sam meni jednu od najljepših pjesama: Hvalospjev uskrsnoj svijeći, a večeras ga je otpjevao naš župnik fra Janko. U crkvi bilo puno naših Bugojanaca. Propovijedao fra Bruno Batinić.

– Odnesen sav namještaj iz kuće Marije Kolovrat, Ulica Đure Salaja. Marija je od rođenja invalid.

8. 4. 1996.

– Uskrs. U 10 sati misno slavlje predvodi župnik. Svima čestita, pozdravlja naše što su došli makar i u "goste", zahvaljuje svima što su dolazili na obrede u Velikom tjednu. Posebno zahvaljuje fra Bruni i pjevačkom zboru.

– Djeca koja dolaze na vjeronauk dobila Bibliju na dar.

– Uskrs nam čestitali: kardinal, provincijal, Ivan Miletić, HKD "Napredak" i Vatrogasno društvo Bugojno.

– Dragi Galiću–Dragošu (sin mu među nestalim), Ulica 29. novembra, skinuli oko 30 m dužnih željezne ograde.

9. 4. 1996.

– Uskrsni ponedjeljak. Mise kao nedjeljom.

– Zamjenik Višeg javnog tužitelja u Bihaću Asaf Džafić podigao optužnicu protiv Fikreta Abdića–Babe.

11. 4. 1996.

– *(1941)* Prije 55 godina njemačke trupe unišle u Bugojno. Sjećam se, jednog dana, toplog, poveo me tata u grad. Bila sam bosa. Stajali smo uz kesten ispred kovačke radnje Grge Vučka. Bilo je puno, puno naroda. Tata me uze u naručje da me ne zgaze i da više vidim. Odjednom se narod počeo gurati. Policija nije dala prilaziti cesti. "Eto ih!", čuli su se uzvici. Ja nisam znala ni koga čekamo ni koga ću vidjeti. Meni je samo bilo važno da je mene poveo sa sobom moj ćako, kako sam tatu zvala od milja.

Uh, protrnem. Vojnici na obijesnim konjima. Konji ne idu normalno kao Žeran i Lenka naših susjeda, već su se okrenuli poprijeko. Sve mislim preko nas će krenuti i čvršće stežem ručice oko tatinog vrata. "Ma udavit ćeš me", veli tata i nastavlja: "Dobro zapamti da si bila sa svojim ćakom kada je Švabo ulazio u

Bugojno. Sad će bit posla, bit će kruha i ruha i moji će se sinovi vratiti iz crne tuđine..."

To je bilo u travnju 1941. godine, a samo godinu kasnije, u proljeće 1942. godine vraćali smo se iz Banje Luke, gdje je tata bio na liječenju. U vagon su unišli njemački vojnici i sviju nas istjerali. Iako je moj brat bio u časničkoj uniformi, morao je i on izići. Tata je sjedio na klozetskoj šolji putničkog vlaka i svojim krupnim očima gledao Antu i rekao: "Anto, sine, ovo nije Švabo, ovo je netko drugačiji..." "Vidim i ja, tata, ali sada je kasno!"

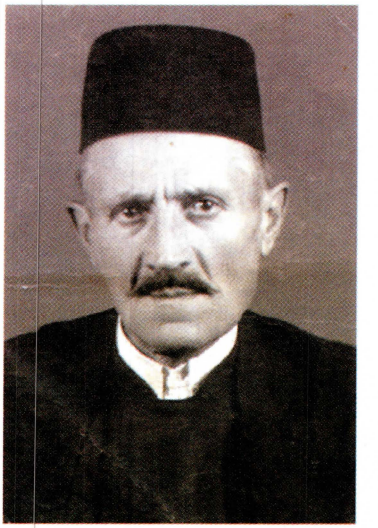

Marko Nevistić-Makarlić

12. 4. 1996.

– Na kuću Josipe Velić, žene Ljupkove, u Jakliću, bacali kamenje i prijetili da mora napustiti Bugojno.

14. 4. 1996.

– Bijela nedjelja. Mali Uskrs. Vjernicima pravoslavcima župnik zaželio sretan Uskrs.

15. 4. 1996.

– Pero Barišić–Crni u Malom Selu izvršio raspodjelu bivše fratarske zemlje u manje parcele za vrt.

– Caritas davao po 1 kg luka i 20 kg sjemenskog krumpira na domaćinstvo.

17. 4. 1996.

– Preko jedne Srpkinje šaljem u Banju Luku pismo zetu Damiru i molim ga da dopusti Renati da s djecom dođe do Jezera. Ja bih ih preuzela, odvela u Zagreb u posjet bolesnoj majci i na očev grob. Ističem da mu, osim riječi, ničim ne mogu garantirati da ću ih njemu vratiti u dogovoreni dan.

– Kuća Ante Pešića demolirana, skinut joj i krov. Ante je na popisu povratnika po Daytonu.

18. 4. 1996.

– U 10 sati sv. misa. Prisutan biskup dr. Pero Sudar i 4 svećenika iz Hamburga. Obećali pomoći našu ambulantu u lijekovima i medi-

cinskoj opremi; a kada pođe obnova domova, i tu će pomoći. Pozvali naš crkveni zbor u Hamburg na gostovanje.

19. 4. 1996.

– Iz Uskoplja preko Srbije zovem Banju Luku. Strepim što će mi zet reći. On veselim glasom pita: "Tetka, u koliko ćemo se sati naći u nedjelju u Jezeru?" Zastala sam. Ne mogu vjerovati. On meni vjeruje, možda ja njemu ne bih. U meni se zastidjela starica.

20. 4. 1996.

– Od donatora iz Francuske dobili smo veoma dobar bolnički auto.

– Stigao i prvi kamion građevinskog materijala za Kopčić i Lug. Nema se gdje istovariti, a nema ni tko! Muslimani bi nam mogli poslužiti za uzor kako se radi.

21. 4. 1996.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Najavljeno da će u našu ambulantu dolaziti dr. Dragan Sučić, ginekolog iz Livna. Treba se ranije najaviti sestri.

– Župnik mi dao kola i vozača Zorana Đurina. Jurimo do Jezera preuzeti moju Renatu i djecu. Zet Damir mi kaže: "Veće ti povjerenje ne mogu iskazati od ovoga: povjeravam ti, tetka, ženu i djecu! U nedjelju se vidimo ponovno. Ovdje u isto vrijeme."

U moju kuću život se povratio, čuju se dječji glasovi. Cijela kuća odlaže od veselja.

22. 4. 1996.

– Rano izjutra autobusom polazimo za Zagreb. U Livnu Renati daju osobnu kartu Herceg-Bosne i produžujemo put do Zagreba preko Splita. Ovo je dug put za dvogodišnju Katarinu, ali ona je kao i Dajana strpljiva. Na kolodvoru se u noći susrele sestre Branka i Renata poslije 5 godina!

23. 4. 1996.

– Jurjevdan. U Zagrebu sam. Moja Renata s djecom posjećuje nepokretnu majku u Domu za nepokretne. To je njihov prvi susret poslije četiri godine. Umorna sam, ali i radosna gledajući radostan susret jedne nepokretne majke, kćerke i unučadi. Poslijepodne Renata je posjetila očev grob, Brunin, koji je umro točno na današnji dan prije dvije godine. Upalila je svijeću i pomolila se za njegovu dušu.

25. 4. 1996.

– Markovdan. Imendan moga tate. On nije radio na taj dan, osim što je orao njive sirotinji dok je imao konje. Ni ja ne radim niti dopuštam da se radi oko kuće. Međutim, otkako radim u župnom uredu, puno mi se ne razlikuju blagdanski i radni dani: moramo biti na usluzi čovjeku ma tko on bio. Tako radi župnik, pa to traži i od nas. Da sam u Bugojnu, radila bih.

Kaja i Marko Nevistić-Makarlić, Katičini roditelji

26. 4. 1996.

– Danas je oproštaj u Zagrebu. Izbjegavam biti prisutna, jer me to podsjeća na moju prošlost i rastanke neobnovljene. Navečer polazimo u Bugojno.

– *(1986)* Prije 10 godina dogodila se havarija u nuklearnoj centrali u Černobilu.

28. 4. 1996.

– Nedjelja. Mise redovne. Župnik preporučuje moljenje krunice u svibnju.

– Hodočasnici u Međugorje trebaju doći na dogovor poslije mise.

– Opet mi je župnik dao kola pa sam vratila Renatu i djecu do Jezera i predala ih zetu Damiru. Tako sam u točno dogovoreno vrijeme ispunila obećanje.

29. 4. 1996.

– Pero i Zvonko Pavlović otjerali crijep, pokrit će kuće, čuvati materijal i stanovati u oštećenoj i poharanoj kući u Lugu. Hrabri su. Svaka čast.

30. 4. 1996.

– *(1671)* Prije 325 godina hrvatski ban Petar Zrinski i knez Krsto Frankopan, na poziv austrijskog cara Leopolda, pošli u Beč opravdati se zbog "urote". Cara nisu ni vidjeli. Završili su u tamnici. Put bez povratka. Nešto slično za Hrvata će biti Hag! Budala dragovoljno ide da mu sude zastupnici moćnih država, kriminalaca i masovnih egzekutora!

1. 5. 1996.

– Prvi svibnja, Sv. Josip Radnik. Ovaj blagdan pogrešno su shvatili Srbi, dan Josipa Broza Tita. Ne znam jesam li ih u Banjoj Luci razuvjerila, ali pokušala sam.

– Svibanjska pobožnost bit će u 17 sati. Župnik preporučuje moljenje krunice i kod kuće.

– Zapaljena kuća Frane Pocrnje, Ilkanovog, iz Crniča.

5. 5. 1996.

– Nedjelja. Mise redovne.

– Župnik odveo hodočasnike u Međugorje da se mole za sve naše potrebe.

6. 5. 1996.

– Iz kuće Marka Vučka u Ždralovićima izbjeglice iz Prijedora uzele sve stvari.

10. 5. 1996.

– *(1946)* Prije 50 godina općinske vlasti i Uuba oduzele matične knjige župe Bugojno. Primopredaju potpisali: za župu župnik fra Branko Krilić, a za općinu Bugojno službenica Danica Dusper.

Važna napomena: sve do dana vraćanja u župu, u te naše matične knjige općinski službenici upisivali su primjedbe i promjene kako su htjeli. Iz toga zaključujem da ih nisu ni mislili vraćati.

11. 5. 1996.

– S kuće Josipa Arežine i Ivana Granića skinut crijep. Obojica su na popisu za povratak po Daytonu.

12. 5. 1996.

– Nedjelja. Sv. Leopold Mandić zaštitnik kapelice u Bristovima. Sv. mise redovne.

Kapelicu u Bristovima, 1996.

– Iz kuće sina Dragana Viskovića iselio izbjeglica Salih N. i odnio sve stvari.

– Na krvavom Bleiburškom polju, predsjednik Hrvatskog sabora akademik Vlatko Pavletić pozvao Hrvate na slogu i poručio: "Hrvati više nikad neće biti razoružani!"

14. 5. 1996.

– Zubarica Biljana Dragun danas radila u našoj zubnoj ambulanti. Ne znam radi li bez naknade. Ako jest, neće to dugo trajati.

– Na kuću kćerke Mirka Dumančića u Gaju bačena bomba.

15. 5. 1996.

– *(1926)* Prije 70 godina prvi put je spikerica Božena Vegović rekla: "Ovdje Radio Zagreb."

16. 5. 1996.

– Spasovo. Uzašašće. Sv. mise kao nedjeljom.

– Obavijestio nas župnik da se za Duhove ide u Fojnicu.

19. 5. 1996.

– Mlada nedjelja. Blagoslov s Presvetim poslije pučke mise.

– Obavijest da će se u Fojnicu krenuti u 6.30.

– Obavijest da će dr. Katica Nikolić raditi ponedjeljkom i četvrtkom, ginekolog dr. Dragan Sučić ponedjeljkom, a zubarica Greta Mihaljević četvrtkom.

21. 5. 1996.

– Podjela Caritasove pomoći u hrani.

22. 5. 1996.

– Kamenovali kuću starice Zore Ivić u Ulica bratstva i jedinstva br. 54.

26. 5. 1996.

– Nedjelja. Duhovi. Ovdje redovne mise.

– Išli smo u Fojnicu. Navratili smo u Busovaču. Misu je slavio naš župnik fra Janko i imao jednu veoma nadahnutu propovijed. Posebno mi je drago što je u klupama sjedio sijedi starac Jozo Ljubos, fra Jankov otac. Starijima je svaki dan dar Božji! Pitam se hoće li Jozo još koji put slušati svog Janka.

U Fojnici su bili brojni političari, mislim hrvatski. Mi smo sa svojim župnikom išli na fra Nikičin i fra Leonov grob. Župnik nam je nabrojao sve svećenike koji su služili bugojansku župu, a pokopani su na fojničkom groblju zvanom Karavuša.

Odjednom se sjetim fra Vinkove molbe i želje: "Ne daj da me pokopaju u Fojnici. Neka me pokopaju u Busovači na Barama uz majčin grob ili u Bugojnu." Ovu njegovu želju povjeravam fra Janku. On kaže: "Budi bez brige, fra Vinkova će želja biti poštovana."

27. 5. 1996.

– Običan je dan, ali sv. misa je u 9 sati. Bugojno je odabrano za posjet redovničkih poglavara iz Italije i provincijala iz Hrvatske, njih oko 30. Pratitelj, prevoditelj, je fra Benedikt Vujica, profesor iz Sarajeva.

29. 5. 1996.

– Brana Peruča obnovljena. Njezino funkcioniranje prati se pomoću kompjutora.

30. 5. 1996.

– *(1876)* Prije 120 godina rođen Vladimir Nazor, hrvatski književnik. Kao političar obnašao dužnost predsjednika ZAVNO-a, a zatim predsjednika Prezidijuma Sabora NR Hrvatske.

2. 6. 1996.

– Nedjelja. Presveto Trojstvo.

Dogovor svećenika s roditeljima i prvopričesnicima. Župnik moli da obavijestimo rođake, čije će se kuće popravljati, da dođu preuzeti materijal.

4. 6. 1996.

– Počela devetnica na čast sv. Anti. Prigoda za ispovijed.

– Jučer su ekshumirana tijela ubijenih Hrvata iz Lubarove grobnice na groblju Kaldrma u Odžaku. Riječ je uglavnom o civilnim osobama koje su zarobljavane od 18. 7. 1993, dakle i prije sukoba s Muslimanma, do 22. 7. 1993. od strane pripadnika postrojbi Armije BiH pod nazivom "Zeleni zmajevi". Sve ekshumirane osobe strijeljane su i ubačene u obiteljsku grobnicu Lubar. Tijela su kasnije zapaljena. Ekshumirani su: Lubar Stipo–Pajo, Gašpar Jakov–Jakiša, Stipić Stipo, Keškić Zdravko, Keškić Ilija (rođ. 1906), Marinčić Stipo, Penava Ivanko, Bartulović Dragutin (rođ. 1932), Bartulović Zdravko, Perić Vinko (rođ. 1929) i jedna osoba nije identificirana.

Lubarova grobnica u Odžaku neposredno pred ekshumaciju

5. 6. 1996.

– U Beču pregovori o naoružanju Hrvatske, Jugoslavije, Republike Srpske i Federacije. Višak oružja mora biti uništen uz kontrolu snaga UN-a.

6. 6. 1996.

– Tijelovo. Brašančevo. Sv. mise kao nedjeljom.

– Danas radi dr. Katica Nikolić i zubarica Greta Mihaljević.

7. 6. 1996.

– *(1871)* Prije 125 godina austrijski car razvojačio Vojnu krajinu, pa su njezini pripadnici izgubili privilegije i utjecaj. Novija povijest pokazat će da se s tim gubitkom nikada nisu pomirili: uvijek su bili spremni u krvi ga povratiti (privilegije).

9. 6. 1996.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Najavljeno da će na Sv. Antu prakaraturi kupiti lemuzinu. Bit će to prvi put od 11. 7. 1993. "Nemojte se uplašiti!", šali se župnik i dodaje: "Nitko nije dužan dati ako ne može i nema od čega." Zanimljiva je psihologija našeg čovjeka. Valjda od ranih dana navikao pružiti ruku i ubaciti u "kesu" koliko-toliko, ne odustaje ni sada. Samo se često nađe smotan papirić, poderana ili stara novčanica. Nekada i puca-dugme.

10. 6. 1996.

– Počela trodnevnica na čast Sv. Anti. Navečer misa i prigoda za ispovijed.

– Pod brojem 01/1-023-1076/96. načelnik općine Bugojno Dževad Mlaćo izdao *Informaciju o nacionalnoj strukturi stanovništva općine Bugojno prema popisu iz 1991. godine, sastavu Parlamenta prema izborima iz 1990. godine i nacionalnoj strukturi stanovništva danas.*

Općina Bugojno, prema popisu stanovništva iz 1991. godine, imala 46.843 stanovnika, a nacionalni sastav stanovništva je izgledao ovako:

Bošnjaka-Muslimana	19.724	42,1%
Hrvata	15.963	34,1%
Srba	8.854	18,9%
Jugoslavena	1.539	3,3%
Ostalih	763	1,6%

Prema spomenutom dokumentu, nacionalni sastav stanovnišvta općine Bugojno na današnji dan izgleda ovako:

Bošnjaci	28.000	91,80%
Hrvati	2.000	6,56%
Srbi	500	1,64%
Izbjeglica	10.000	

Ovu umjetnu namještenu informaciju osobno je potpisao Dževad Mlaćo.

11. 6. 1996.

– Župnik se vratio s puta.

12. 6. 1996.

– Dan uoči Sv. Ante. Župnik ispituje prvopričesnike vjeronauk. Ispovijed za prvopričesnike i njihove roditelje, za školsku mladež, za sve koji to žele. Uređuje se crkva. Puno cvijeća. Da nam fratarski barbari ne porušiše oltare, bio bi ovo najljepši kutak za umornu dušu.

– *(1896)* Prije 100 godina ponovno otišao u Kongo naš zemljak Dragutin Leman. Otkrio slapove, jezera, a napravio je i prvu kartu Konga. Umro i pokopan u Kreševu, voljenoj Bosni.

13. 6. 1996.

– Sv. Anto Padovanski. Zaštitnik naše župe. Sv. mise u 6, 7, 8, 10 i 17 sati.

Prvu sv. misu slavi naš fra Vinko po osobnoj želji. Na misama dosta svijeta, dosta suza, samo ne znaš jesu li od radosti ili od tuge. Radosni smo jer smo opet zajedno makar nakratko. Tužni smo jer nam današnjica leži na zgarištima uništenih domova, zgarištima naših nadanja. Tko će od nas vidjeti obnovljeno Bugojno? A tko povratak djece i mladeži? Bože moj, kako je za nas daleko sunce!

– Prvopričesnici su divni, njih šestero. Župnik ponosan prati ih

Zvonik crkve u Bugojnu, 1996.

pogledom kao da se boji da mu ih tko ne ukrade. Kroz sjećanja prođoše mi stihovi pjesme "Učka" Vladimir Nazora. Kaže: "... čuvam stado da ga vuk ne zateče, da mi ne zastrani, da mi ne uteče...!" Pod večernjom sv. misom blagoslov djece.

– Na kuću Mire Lučić, Ulica Lenjinova 7, bačena bomba.

14. 6. 1996.

– Srce Isusovo. Zajednička pobožnost Srcu Isusovu pod misom u 17 sati ovdje u našoj crkvi.

15. 6. 1996.

– Srce Marijino. U Skopaljskoj Gračanici nije bilo proslave. Nesigurno.

Razrušene obiteljske kuće u Skopaljskoj Gračanici

16. 6. 1996.

– Nedjelja. Mise redovne. Župnik preporučuje: "Molimo se još više za povratak naših svojim kućama, molimo se da se u njihovim srcima ne ugasi ljubav prema svom ognjištu, prema svom Bugojnu, prema našoj domovini BiH."

18. 6. 1996.

– Direktor Caritasa iz Švedske posjetio Bugojno. U prostorijama župne kuće u 11 sati sastao se s Bugojancima domaćinima iz

Kopčića i Luga koji su sklopili ugovor za popravak kuća. Da ne bude zabune: ranije sam spominjala švicarski Caritas, a danas švedski. Oni su zajedno obnavljali kuće u Kopčiću i Lugu.

19. 6. 1996.

– U noći bačene dvije eksplozivne naprave na lokal koji drži Vilim Tomić. Sâm lokal i zgrada su jako oštećeni, ali i prozori na susjednim zgradama i veliki izlozi.

21. 6. 1996.

– Od 12 sati Osječko-baranjska županija konačno razvojačena. To je potvrdio i general J. Klein. Zajednička policija ići će u ophodnju.

22. 6. 1996.

– *(1941)* Prije 55 godina grupa Hrvata "Sisačkog odreda" upustila se u borbu s fašistima. Mislili su da će Hrvatska biti stvarno ravnopravna.

– *(1941)* Prije 55 godina Njemačka munjevito napala SSSR od Baltika do Crnog mora. Rusija nespremna, ali pobjeđuje konačno onaj tko se brani!

23. 6. 1996.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Obavijest hodočasnicima sv. Ivi u Podmilačje da je polazak u 6.30. Idu 4 autobusa.

– U Lugu svoje kuće popravljaju: Ruža, Mladen, Pero i Zvonko Pavlović, zatim Mate Tomas, a u Kopčiću Pero Bodrušić. Već ima pokrivenih kuća.

24. 6. 1996.

– Sv. Ivan Krstitelj. Mise u 10 i 17 sati.

Župnik otišao u Podmilačje s hodočasnicima u 4 autobusa.

– U Podmilačju zapažene dvije poruke: banjolučki biskup Komarica: "... jednu Zdravomariju za neprijatelje...!", a sarajevski prof. fra Mile Babić: "Obratiti prvo sebe...!" Znači prvo pomesti ispred svojih vrata.

25. 6. 1996.

– U Kupresu se vojnici HVO-a obračunali s Mirkom Lozićem-Dolom, sin Ivana i Jele r. Dadić, rođen 28. 2. 1966. u Rosuljama. Bio je izuzetno hrabar, ali svojeglav.

27. 6. 1996.

– Zapaljena kuća Ružice Jezidžić, Titova 225.

28. 6. 1996.

– Muslimanski predstavnik Komisije za zarobljene i nestale Mašović izjavio da u bugojanskim zatvorima nema živih Hrvata. Gdje su onda mrtvi?!

– Oko 22 sata kamenjem polupali prozore na kući Vilima Subašića, Ulica Sime Šolaje 7.

29. 6. 1996.

– Sv. Petar i Pavao. Mise kao nedjeljom. Svijeta prilično.

30. 6. 1996.

– Nedjelja. Mise redovne.

Župnik moli da svatko treba na listu napisati svoje mišljenje o radu ambulante i ljekarne, o medicinskom osoblju i drugim uslugama. "Imamo ambulantu, imamo ljekarnu. Želja nam je da im rad bude po zapadnoeuropskim pravilima. Zato ćemo na temelju vaših mišljenja, cedulja, koje ćete predati u župni ured, donijeti nova pravila", kaže župnik i dodaje: "Želimo također formirati Župno vijeće od 10 osoba, koje će biti savjetnici župniku. Neka se sami prijave koji to žele."

1. 7. 1996.

– Ružicu Pavlović, kći Nininu, od djetinjstva oštećenog kuka, fizički napala dva muslimanska mladića u Lugu pred njezinom kućom. Izudarali je i vrijeđali.

2. 7. 1996.

– U kuću profesora Vinka Kolovrata, Ulica Zrinskog 40, došao Ibrahim G. iz Vrpeći (sada stanuje u kući Nike Barnjaka kod Okašnice) i pitao za svog nestalog sina. Vinka je vrijeđao i zaprijetio mu da napusti Bugojno u roku od 10 dana.

7. 7. 1996.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

– Proglas žena: Osniva se udruga žena Bugojna. Bavit će se šivanjem, pletenjem, učenjem stranih jezika...!

– "Preporučujemo rad, rad i samo rad. Caritas je učinio mnogo, ali su se poprimile loše navike, čekati gotovo! Kod nas je Caritas na

izmaku i rijetke su župe gdje Caritas uopće radi. Bilo bi humano da vrate kartone oni koji rade ili imaju neki drugi izvor prihoda", kaže nam župnik.

U nedjelju je u Tomislavgradu velika proslava Sv. Nikole Tavelića. Autobus polazi u 7 sati. Povratna karta 10 DM.

– U noći bačena bomba na kuću Pere Pavlovića u Lugu.

Kuća Pere Pavlovića u Lugu

11. 7. 1996.

– Berislav Pušić i Amor Mašović, predstavnici hrvatske i muslimanske strane za zarobljene i nestale, s međunarodnom ekipom bili nazočni ekshumaciji žrtava u selu Maljine – Bikoši u travničkoj općini. Mrtva tijela bez glava. To je djelo original ili priučenih mudžahedina, koji ubijanja pretvaraju u vjerske obrede. Očevici tvrde da žrtve moraju sjediti u krugu. Oni jednom odrežu glavu i na tacni pruže drugoj žrtvi da poljubi i onda i njemu odrežu glavu. Obred traje dok svi ne ostanu bez glava.

– Oko 23 sata eksplodirala eksplozivna naprava pod kamionom Markice Marine u Gaju. Kamion onesposobljen.

12. 7. 1996.

– Oko 3.30 eksplodirala eksplozivna naprava ispred ulaznih vrata RTV servisne radnje Ivice Đikića Brankovog, Titova ulica; velika

materijalna šteta na radnji i okolnim kućama. Uništeno 15 tuđih televizora.

14. 7. 1996.

– Muslimani zapalili crkvu na Humcu, župa Skopaljska Gračanica.

Razrušena crkva u Skopaljskoj Gračanici

16. 7. 1996.

– Nedjelja. Redovne sv. mise. Župnik najavljuje: "U subotu je Sv. Ilija. Javite rodbini i svim našim Bugojancima da će u 10 sati biti sv. misa u našoj crkvi za sve poginule u ovom ratu."

17. 7. 1996.

– U Donjem Vakufu čekam Renatu i djecu, dolaze iz Banje Luke.

18. 7. 1996.

– Župnik mi daje Caritasovo bolničko vozilo i vozača. Putujem u Zagreb da iz Doma za nepokretne uzmem nevjestu Maricu Herceg i dovezem je na odmor u Bugojno. Njegovat će je kćerka Renata udata u Banju Luku.

19. 7. 1996.

– Poslije 4 godine moja je nevjesta Marica u svom Bugojnu. Ona je oboljela od multipla skleroze i nepokretna je. Od radosti plače,

sve grli i ponavlja: "Hvala našem župniku, hvala tebi, tetka!" Ona je zapravo žena moga pokojnog sestrića Brune.

20. 7. 1996.

– Sv. Ilija, Ilindan. Zaštitnik Bosne i nekadašnji patron župe Kandija. On je to i sada, ali župljana nema.

Prije tri godine u našim krajevima bio je pakao. Rat s Muslimanima. Naš župnik fra Janko nije se mogao vratiti u Bugojno pa je ostao u kandijskim krajevima. O Ilindanu 1993. nije mi pričao. Pričao mi kandijski župnik vlč. Miodrag Mišković. Kaže: "Puca, brate, padaju granate. Ima ranjenih, ima i mrtvih. Svit počeo bižati. Osta ručak. Crkva prazna. U zakazano vrijeme ode vaš župnik fra Janko u crkvu sâm slaviti misu. Uniđem onda i ja."

"Ujače, znači li to da je na Ilindan 1993. u kandijskoj crkvi bilo samo dvoje na misi: misnik fra Janko i ministrant vlč. Miodrag Mišković, kandijski župnik", pitam ja. "Baš tako! Samo nas dvojica", kaže vlč. M. Mišković.

21. 7. 1996.

– Mlada nedjelja. Poslije mise u 10 sati blagoslov s Presvetim.

– *(1456)* Prije 540 godina u Europi zvonila zvona u slavu pobjede nad Turcima kod Beograda. Turke je vodio osobno sultan Mehmed II. Pobjednike su predvodili svećenik Ivan Kapistran i ugarski vojskovođa Janos Hunyadi (u narodnoj pjesmi opjevan kao Sibinjanin Janko).

25. 7. 1996.

– Radila sam u župnom uredu, ali željela sam što prije doći kući: moja kuća je puna radosti. Na dvorištu me čekaju moje praunučice, raširenih ruku trče mi u susret. Navečer ih vodim spavati i učim molitvicu "Anđele čuvaru mili, svojom snagom me zakrili, prema Božjem obećanju..."

Odjednom jak bljesak na prozoru i snažna eksplozija. Protrnuh, a djeca me zgrabiše za vrat. Dršću. Pomislim: netko mi bacio bombu na balkon. Pogledam na sat: 22.18.

Izađem na balkon. Noć. Tišina. Remeti je samo sirena na autu. Pitam se čija je to radnja noćas stradala.

26. 7. 1996.

– Danas je Sv. Ana. Moje Ankice imendan. Planiram da ga skromno proslavimo kada je stigla i nevjesta i djeca.

Crkva nakon miniranja

Pošla sam na posao. Zagledam u naše i srpske kuće ne bih li ugledala razrušenu kuću od sinoćnje eksplozije. Nigdje ništa. Čak je čitava i kuća časnih sestara u Malom Selu.

Pred crkvom i župnom kućom muslimanska policija. Drsko mi ne daju prići župnoj kući. Župnik šeta i puši, što znači da mu je veoma teško. Policajcu ljutito kaže da pripadam zajednici i da me pusti. Oko kuće, u kući sami krš stakla i polomljenih vrata i prozora.

Eksploziv je stavljen uz temelj zvonika crkve. Da je bila i veća količina eksploziva, ne bi probila temelje debele više od 1 m, ali bi zaljuljalo zvonik i mogao bi pasti na župnu kuću. Znalački, stručno proračunato i ova manja količina eksploziva bila je dovoljna da izazove udarni val, koji bi, kada se odbije od crkve, poput uragana "mogao prorijediti" stanovnike u kući. Dušmanima bi se isplatilo "makar" fra Janka ukloniti.

Nema sumnje da je sve planirano. Dvadesetak minuta prije eksplozije u Ulici Kulina bana nestalo je svjetla. Tu količinu eksploziva nije mogao donijeti običan čovjek, već stručno lice. Tko može imati takve naprave? Oni što nas "čuvaju".

Jedno je neprijatelju izmaklo kontroli; nije računao na Božju prisutnost. Svi ostaše živi! I časna sestra Kornelija Grubeša, čija je soba udaljena desetak metara od mjesta eksplozije. Blizu temelja zvonika, u svom autu, spavao je Jozo Bodrušić iz Kopčića. Popravlja svoju kuću u Kopčiću pa noći

Obnova kuća Joze Bodrušića u Kopčiću

u kolima, ne voli onako prašnjav noćivati u kućama. Župnik mu je nudio da noći u župnoj kući. Zadobio je samo ogrebotine na glavi.

Kažu oni što su sinoć odmah dotrčali da je najtužnije bilo kada se na bolničkom kombiju sama uključila sirena i počela "cviliti" (fotografija desno).

Kuća je bez stakala, bez krila, nigdje nema ni štokova. Fra Brunina i fra Vinkova soba nalazi se na drugoj strani kuće; sobe su im bile zaključane pa su vrata uzduž pukla, a komadi povukli brave... Krov oštećen! Dijelovi mu jednostavno srolani kao da su spremljeni za skidanje.

Župna kuća nakon miniranja zvonika

Na crkvi oštećeni ostali prozori do pošte, potpuno razbijen vitraj iznad glavnog oltara. Samo je opet ostao neoštećen veliki, glavni oltar sv. Ante, gord stojeći i moleći župnika: "... vrati me na moje mjesto koje mi pripada." Prvi je stigao fojnički gvardijan fra Franjo Miletić, provincijal fra Petar Anđelović i kardinalov delegat mons. Mato Zovkić.

Provincijal na odlasku dovikuje: "... fra Janko, nadozidaj još 1,60 m i onda stavi krov. Nisi sâm! Slobodno idi 1,60 m..."

Ne dopuštaju snimati, slikati. Ipak je sve zabilježeno...!

Kako su policajci tvrdili da je ovo odgovor na rušenje džamije u Prozoru, s. Berta Puškarić sjedne u kola i ode u Prozor provjeriti. Kada se vratila, uporno traži onog najbezobraznijeg policajca, i kada je našla "grdosiju", spraši na njega: "Bila sam u Prozoru i kroz prozor pogledala u džamiju. Ono malo nagorenog ćilima mogli ste i sami zapaliti. Kako vas nije stid lagati i širiti laži. Vi čuvari, vi nas čuvate? Vi bi nas najradije pobili da se vas pita, ali ne pita...!", ne zaustavlja se moja s. Berta.

Osim fra Vinka Vujice i fra Tomislava Duspera svi su otišli na ručak kod časnih sestara u Malo Selo. Ja sam ostala u kući pripaziti na naše stare ujake.

Uvjerila sam ih da će im donijeti ručak u sobe. Odjednom ih ugledam: po kršu stakla "vuku" noge i silaze niz stepenice. Ako mi padnu, tisuću komada stakla će ih dokrajčiti. Stanem na stepenice i ne dam proći. Slažem da policija ne da hodati, fra Tomislav sumnjičavo pita: "A gdje su ostali? Hoću ručati." Snađem se u laži i kažem: "Daju izjave, a vama će donijeti ručak." Obratim se fra Vinku i zamolim da se vrati. Polako se vrate. Idem za njima dok ne uniđu u sobe, jer ako padnu,...?!

27. 7. 1996.

– TV Bugojno i TV BiH snimaju. Njima dozvoljeno. Ispitivanja u kući i MUP-u Bugojno! Cirkus! Sve čine "da se Vlah ne dosjeti" i sazna istinu.

28. 7. 1996.

– Nedjelja. Mise redovne.

Župnik zahvaljuje za molitvu koja ih je i spasila od smrti. Župni ured radi redovno. Narod donosi gotova jela.

Godišnji prekinula glavna kuharica i već se vratila u Bugojno. To je s. Kerubina Kapular.

Kuća je i dalje u neredu. Ne iznosi se krš, ne čisti se; čeka se odobrenje da i HTV sve snimi. Vlast ne da odobrenje, pa kada su iz HTV-a došli, smjeli su snimati samo ispred crkve.

– Melanka Pavlović, kći Nike i Anke r. Visković, rođena 24. 11. 1957, umjesto da živi u svom Lugu, našla se u izbjeglištvu u Herxheimu u Njemačkoj. U parku je ubio Nijemac, kažu manijak, dok je sjedila u parku. Jedni je otjerali s ognjišta u tuđinu, a drugi je ubili u tuđini. Tko je pravi ubojica?

– *(1866)* Prije 130 godina osnovana Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti (JAZU) u Zagrebu. Njen prvi predsjednik bio je Franjo Rački, svećenik.

30. 7. 1996.

– *(1921)* Prije 75 godina izglasan zakon "Obznana" Kraljevine Jugoslavije. To je zakon o zaštiti države. Njime je omogućen progon nepodobnih stranaka, partija.

2. 8. 1996.

– Gospa od Anđela, Porcijunkula.

Prigoda za ispovijed, pričest i dobivanje oprosta.

3. 8. 1996.

– Na četvrtom Saboru HDZ-a u Neumu Krešimir Zubak izjavio: "Hrvatima je trebalo gotovo dvije godine da dokažu međunarodnoj zajednici kako opcija jedinstvenog Mostara, za koju se zalaže bošnjačka strana, nije moguća...! HDZ može zaštititi hrvatske interese i hrvatsku opstojnost u BiH."

– U noći zapaljena kuća Ante Lubara u Vrbanji. Nije mi čudno, njegova je žena dolazila i najavila svoj povratak.

4. 8. 1996.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Iako je u crkvi propuh zbog razbijenih prozora, došlo puno vjernika. Župnik kaže: "Pozivam vas na ustrajnu molitvu, na praštanje... Crkvu i kuću smo generalno očistili, a prozore najlonom zatvorili. Radilo je mnogo djece, mladih, starijih ljudi i žena. Svi su nesebično radili i htjeli na razne načine pomoći nam.

Na župnoj kući krov će mijenjati i radove izvoditi naši ljudi i Caritasovi radnici pod stručnim vodstvom majstora Nine Miličevića. Projekat je uradio arhitekt Zvonimir Baner.

Radnike ćemo hraniti, a domaćice, koje žele pripomoći, neka se najave sestri kuharici da znamo radi količine hrane. Uz Božju pomoć i vaše molitve i razumijevanje uspjet ćemo!"

5. 8. 1996.

– U Sarajevu novinarima izjavio Rasim Kadić, predsjednik Liberalne stranke BiH: "Pozivam gosp. Ejupa Ganića i sve ostale da prestanu pozivati na jedinstvo pod svojim patronatom."

7. 8. 1996.

– Zapaljena kuća Dominka Kajića u Vučipolju.

– Ninu Pocrnju Antinog iz Čaušlija napao naoružan Musliman i prijetio mu da će ga ubiti.

– Muslimani ponovno napali samostan u Gučoj Gori.

8. 8. 1996.

– BiH vlasti preko kantonalne bihaćke vlasti, tužiteljstva podigli optužnicu protiv Fikreta Abdića–Babe.

– Jasni Čuljak, frizerki, Ulica Titova 183a, opljačkali kuću.

– Na konferenciji za tisak u Sarajevu Stjepan Kljujić kaže: "Ja nisam s komunistima, ja sam u koaliciji sa SDP-om. Ortodoksni

komunisti su u SDA i HDZ-u. To se vidi po nositeljima listâ, po imenima kandidata."

9. 8. 1996.

– Petak. Pošla sam na pijacu. Kod Đerekove kuće pred mene stadoše dvojica mladih ljudi. Jedan, nešto niži, kaže: "Dobar dan, Katice, kako ste?" Gledam ga. Prepoznajem ga po izgledu, po glasu, ali nikako da izgovorim njegovo ime.

"Nemojte mi reći ime, moram se sjetiti...", kažem mu i onda k'o iz topa: "Ilijas, ako se ne varam." Da, bio je to Ilijas Hadžibegović, sada doktor povijesti i sveučilišni profesor u Sarajevu, a prije 40 godina izvrstan đak bugojanske gimnazije, moj zamjenik u Školskom komitetu i veoma privržen, tako sam bar vjerovala.

Ali, kada sam maturirala, da bi dobila stipendiju, morala sam imati dobre karakteristike. Nitko nije sumnjao da će mi karakteristike otvoriti sva vrata.

Ilijasa su, pretpostavljam, prisilili, a direktor Efendić je ovjerio za mene kobne karakteristike (između ostalog: nikad nije osjetila štetnost religije) zbog kojih nisam dobila stipendiju, iako mi je obećana. Pravdali se u općini Bugojno, u srezu u Jajcu da ne mogu dopustiti da bude prosvjetni radnik tako "nazadna" osoba.

Kroz 40 godina ovo je drugi susret Ilijasa i mene. Priča mi da sve o meni redovno čuje od brata dr. Reufa, da su mu kćerke za rata bile u Rusiji, da priprema knjigu i čim je izda, poslat će mi primjerak. Pozdravili smo se. Nisam produžila na pijacu. Osjećala sam slabost i vratila se u župni ured.

Unišla sam u kuhinju blijeda i preznojena pa je s. Kerubina odmah skuhala kavu. Šutjela sam. I ja sam samo čovjek. Današnji susret dirnuo je i pokrenuo dugo zakopanu bol za neostvarenim "snom", završiti i vratiti se u bugojansku gimnaziju...!

Zašto moja "vjerska zatucanost" nije smetala raditi u direktorovu uredu, kod instruiranja...? Za svoj "komadić kruha" moram se zaskakati ko pašče. Eh, dignite zdjelicu i više, ja se neću "propinjati". Seljak ima ponosa...!

10. 8. 1996.

– Caritasov kombi vraća moju Maricu u Dom za nepokretne u Zagreb. Ona je presretna, provela je skoro mjesec dana sa kćerkom i unučadi. Ovdje je posjetilo 52 obitelji. Najviše su je posjetile njene bivše radne kolegice svih nacija i vjera.

– U Livnu promocija knjige: "Odvedeni ratni zatočenici Bugojna" od Ante Viskovića–Daltona.

11. 8. 1996.

– Nedjelja. Redovne sv. mise.

Najavljeno da će mladomisnik vlč. Marinko Mlakić iz Pavić Polja svoju mladu misu slaviti 18. 8. 1996. u Uskoplju, a ne na Humcu, župa Skopaljska Gračanica, kako je bilo dogovoreno. Promjena je učinjena radi sigurnosti.

12. 8. 1996.

– Počela trodnevnica Velikoj Gospi.

13. 8. 1996.

– Na kuću i gospodarske zgrade, vlasništvo kćerke Mirka Dumančića u Gaju, bačene dvije bombe.

Kuća Ivice Vidovića u Gaju

15. 8. 1996.

– Velika Gospa. Sv. mise u 9 i 17 sati. Hodočasnici otišli u Uskoplje.

18. 8. 1996.

– Mlada nedjelja. Poslije pučke mise blagoslov s Presvetim.

– U Gornjem Vakufu–Uskoplju svoju mladu misu slavi vlč. Marinko Mlakić iz Pavić Polja.
– Župnik zahvaljuje svima na suradnji oko popravka kuće: majstorima, irgetima, radnicima, domaćinima i domaćicama. "Kuća nam je više puta prokisla, ali nadamo se da to više neće biti", tvrdi župnik.

19. 8. 1996.
– Na kući Drage Čeline u Gaju kamenjem razbili prozore. Kamenje su bacali i 2. i 9. 8. 1996, samo nisu razbili prozore kao ovaj put.
– Kamenjem razbili prozore i Anki Franjić u Gaju.

20. 8. 1996.
– Mirsad Veladžić, čelnik Unsko-sanskog kantona, izjavio novinarima: "Fikret Abdić je za stanovnike Unsko-sanskog kantona veći zločinac od Radovana Karadžića."

21. 8. 1996.
– Po trinaesti put minirana ugostiteljska radnja Vilke Tomića u Bosanskoj ulici. Šteta je ogromna, a kuća je vlasništvo Srpkinje Mirjane Milanović.

24. 8. 1996.
– Nedjelja. Sv. mise redovne.
Župnik pročitao kardinalovo pismo o izborima i dolasku Svetog Oca u Sarajevo.
– S kuće Pere Jurčevića skidaju crijep.

27. 8. 1996.
– Zapaljena kuća Cecilije Karaula u Alibegovićima. Veranda nije izgorjela pa je Cecilija ostala stanovati makar i u verandi, ali svojoj!

28. 8. 1996.
– Na predizbornom skupu SDS-a Biljana Plavšić izjavila: "I nepismena je baka kod nas politički obrazovana."

29. 8. 1996.
– U 17.30 u Bugojnu održana izborna skupština članica Udruge "Hrvatska žena". Bilo dosta žena. Mnoge su se učlanile u Udrugu. Izabrane:

– Predsjednica skupštine: Greta Kuna
– Dopredsjednica skupštine: Vesna Kisić

UPRAVNI ODBOR:
– predsjednica: dr. Katica Nikolić
– dopredsjednica: Zdravka Pavlović–Seka
– tajnica: časna sestra Ankica Tomas
– rizničarka: Senka Jurišić

ČLANICE UPRAVNOG ODBORA:
– Katica Vasić
– Marija Križanac
– Anđa Radoš
– Ružica Kolovrat
– Dragica Ćosić
– Živojka Kaser
– Stanka Ivković
– Dubravka Gavranović
– Dijana Palinić
– Ljubica Kadrić
– Dragica Grlić

SUD ČASTI:
– predsjednica: Katica Nevistić
– članica: Dragica Mustapić
– članica: Stanislava Križanac

NADZORNI ODBOR:
– predsjednica: Lucija Pavlović
– članica: Ivanka Vrdoljak
– članica: Augustina Lučić

Članice Udruge "Hrvatska žena"

30. 8. 1996.
– Počela devetnica Maloj Gospi. Ići će se u Ramu–Šćit na hodočašće. Povratna karta stoji 8 DM.

– *(1526)* Prije 470 godina vodila se Mohačka bitka. Neiskusni kralj, dječak, i nesložne svjetovne i vjerske velmože pomogli su Turcima da za kratko vrijeme dobiju bitku. Narodna pjesma kaže: "... *posluša ga, ujede ga zmija, ter udari na carevu vojsku. Sve do podne kraljev mejdan biše, po podneva Turci pridobiše. Izginuše svi redom vojnici, a sam glavom kralju od Budima...!*"

1. 9. 1996.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Župnik opominje: "Predstavnici švedske Vlade doći će 5. 9. 1996. i tko ne bude ugradio primljeni materijal, oni će ga uzeti i odnijeti u Sarajevo."

– Za 3. 9. 1996. u 16 sati u KSC-u najavljena promocija HDZ-a. Toga dana u našoj crkvi bit će sv. misa u 14 sati za sve naše poginule u ovom ratu.

3. 9. 1996.

– Dan sunčan. U Bugojnu predizborni skup HDZ-a.

Sv. misa u 14 sati za naše pokojne. Pred oltarom veliki drveni križ od neotesanog drveta i pijesak u koji su zabodene zapaljene svijeće u znaku križa. Zbor pjeva složno. Stapaju se pjesma i molitva: "... za mir među ljudima, za slogu među Hrvatima, za razboritost i mudrost vođama, za povratak prognanih, za pokoj najdražima, za pronalazak nestalih...", nabraja naš župnik.

Pred župnom kućom livanjska limena glazba zasvira koračnicu. Nešto se vruće razli u grudima, srce zatitra i da grlo bi šire, iskočilo bi van. Stipo Barać utrča u ured, zagrli me, a suze su nam oboma tekle i sve rekle! Glasno plačemo od radosti: ne čuje se samo ratni poklik "Alahu ekber" našim gradom, odjekuje i "Oj ti, vilo!", pa "Kroz pusta polja vodi nas uski put, dušmanska horde pruža nam otpor ljut. Na juriš, braćo, pa makar mrijet..." makar do bilo samo za danas,

U povorci krećemo prema KSC-u. Župnik je s narodom. I fra Bruno. Zapaženi su, jer su u habitima. Znam da se ne slažu s HDZ-om u mnogo čemu, ali ostaju uz narod i s narodom pa makar to bilo u ropstvo, u smrt. Takvi su bili i u srpnju 1993.

Sa s. Krešimirom sam gotovo u zadnjem redu. Pred Gimnazijom smo. Kamenje nas pogađa. Domaći mudžahedini, mladići zalijeću se u povorku i otimaju zastavu, našu hrvatsku trobojnicu. Gužva. Umiješao se SFOR.

U KSC-u puno naših Bugojanaca. Sala se pretvorila u "nekadašnje Bugojno u malom". Vođe puno obećavaju. Ja im ne aplaudiram. Nešto neće htjeti, nešto neće moći, uglavnom lažu! Novac i razjedinjenost, izmorit će ih, a Alija upravo čeka da baci zadnju kartu.

Ipak sam sretna, među svojima sam!

4. 9. 1996.

– U Osnovnoj školi "Vojin Paleksić" u Bugojnu, na velikom odmoru, učenici Muslimani pretukli Ivicu Vidovića, Antonova sina, a Josip Cvijanović, Dragin sin, umakao im. Helenu Visković Markovu i Dariju Marina zaštitile kolegice Muslimanke. Razlog ovog zločina je što su ovo Hrvati i što su dan ranije išli na predizborni skup HDZ-a u KSC-u.

7. 9. 1996.

– *(1566)* Bitka pod Sigetom. Poginuo sa svojim vojnicima uzor časnog vojskovođe svim naraštajima Hrvata, ban Nikola Šubić Zrinski. Sjeti se ovdje i Franje Franjića kojeg je na kućnom pragu 4. 12. 1945. ubila Ozna jer nije htio odati Matka Ljubasa. Čovjek može živjeti a biti mrtav, može umrijeti a vječno živjeti kao primjer poštenja. Takav je bio Franjo. Znao je gdje se nalazi Matko Ljubas. Toga predbožićnog dana istodobno je gledao svoje uplakane ukućane i cijev oružja u rukama nemilosrdnih pripadnika zloglasne Ozne, ali nije progovorio niti je odao Matka Ljubasa.

Franjo, meni si često bio uzor, u ovom zadnjem ratu posebno!

8. 9. 1996.

– Mala Gospa, nedjelja. Sv. mise redovne. Hodočasnici otišli u Ramu–Šćit.

9. 9. 1996.

– Počinje vjeronauk. S. Krešimira okuplja djecu.

12. 9. 1996.

– Opljačkana kuća Ivana Rogala u Ždralovićima.

13. 9. 1996.

– Oko 20.30 minirana kuća suca Stjepana Vukadina u Gaju. Soba sva raznesena, čak i dio krova. U sobi osim Stjepana bila njegova

žena i dvojica sinova. Nitko nije ozlijeđen. Ovo se dogodilo uoči izbora u BiH.

14. 9. 1996.

– Izbori u BiH. U selu Gornje Glavice ima samo 7 Srba, svi drugi su Muslimani. Glasovali: 3 za SDP, 4 za HDZ, a svi ostali glasovali su za SDA, Aliju.

– Stipanu Pavloviću u Lugu odnijeli svu hranu što je dobio od Caritasa.

15. 9. 1996.

– Mlada nedjelja. Sv. mise redovne.

Župnik kaže: "Jučer su završeni prvi poslijeratni izbori. Nitko od Hrvata u Bugojnu nije poginuo, ubijen. To je uspjeh, a sve ostalo je protivno Hrvatima: rastjeranost po cijelom svijetu, razočaranost u prošle godine, problemi s biračkim popisima, strah koji je zadavan Hrvatima u predizbornom vremenu i, na kraju, atentat na peteročlanu obitelj hrvatskog člana izborne komisije Stjepana Vukadina. Rezultat svega ovoga pokazat će se kod prebrojavanja glasova, odnosno glasačkih listića.

Treba vidjeti kuću Stjepana Vukadina i uvjeriti se koliko je politika bezdušna i koliko je Bog snažan!"

Bilo je danas dirljivo u crkvi: cijela obitelj Stjepana Vukadina ugušila je ili samo potisnula bijes i mržnju u srcu i pristupila stolu Gospodnjem. Jedan od odraslih sinova je paraliziran, gotovo nepokretan. Suznih očiju Stjepan je kleknuo. Gledajući ga od oltara. molila sam da mu i dalje Bog bude snaga.

– U srijedu, petak i subotu su jesenske kvatre, a u utorak Rane sv. Frane.

Kuća Mirka Bojanovića u Kopčiću

17. 9. 1996.

– U Kopčiću provaljena tek obnovljena kuća Mirka Bojanovića Franinog. Odnesena unutarnja vrata i drugi materijal za njegovu i kuće drugih Hrvata, što se obnavljaju prema sporazumu: 50 hrvatskih + 50 muslimanskih kuća. Hrvatske kuće se sustavno ruše.

22. 9. 1996.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Sve više svijeta, ali i sve nervozniji svijet. Imam dojam da se naši ne žele vratiti. Često mislim na riječi prof. dr. Slobodana Langa, koji nam za jednog posjeta Bugojnu reče: "Bugojanci neće Bugojno!" Ima istine!

24. 9. 1996.

– *(1986)* Prije 10 godina SANU (Srpska akademija nauke i umetnosti) objavila "Memorandum o aktualnim i društvenim pitanjima u našoj zemlji" (Jugoslaviji). To je stara teza: Srbi su svuda ugroženi, oni moraju biti u jednoj, svojoj državi, a ona treba biti cijela Jugoslavija. Nama ostalima preostaje pečalba kao u Kraljevini Jugoslaviji.

27. 9. 1996.

– Opljačkane kuće Ive Radića Filipovog i Nikole Radića Ivinog u Udurlijama. Obojica su u džepu imali rješenja o povratku po Daytonu.

Kuća Ive Radića u Udurlijama

28. 9. 1996.

– *(1946)* Prije 50 godina nadbiskupu Stepincu počelo javno suđenje.

Suđenju je nazočio nadbiskupov ceremonijar dr. Dragutin Nežić. Ostalo je za prepričavanje kako je svaki put, kada bi dolazio i odlazio nadbiskup, dr. Nežić ustajao i duboko mu se klanjao. To je sud i miliciju veoma živciralo.

2. 10. 1996.

– Sv. Terezija. Kod nas sv. misa u 8 sati, a u nedjelju će se slaviti u Bistrici. Danas počinje listopadska pobožnost, kao i trodnevnica na čast sv. Franji. Prije večernje mise molit će se krunica.

4. 10. 1996.

– Sv. Franjo. Misa u 10 sati. U župnoj kući svečano. Župnik pozvao i časne sestre iz Malog Sela na ručak. Pozvana sam i ja. Na momente sam odsutna u mislima: željeznička stanica u Bugojnu

prije 40 godina. Odlazimo sretni na studij. Vjerujem u želje, obećanu pomoć, u ostvarenje snova. Kako je dobro ne znati unaprijed što te sve čeka u životu!

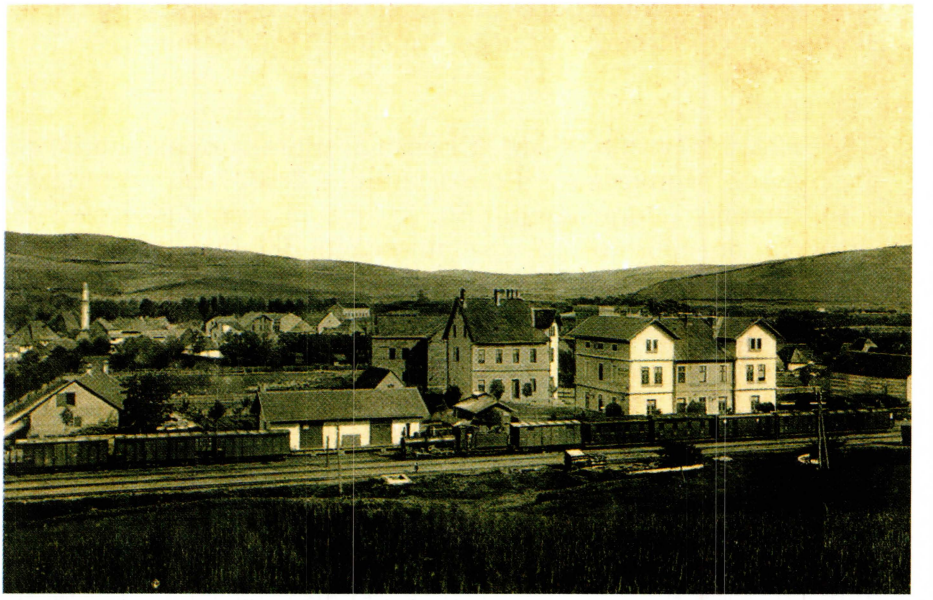

Željeznički kolodvor u Bugojnu, 1910.

5. 10. 1996.

– Stipi Čelini sijeku šumu u Čaušlijama.

6. 10. 1996.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Fra Brunin imendan. Neće slaviti, a župnik i sestre mu priredili slavlje. Kako sam i sama slična, šalim se i kažem: "Fra Bruno, vi i fra Vinko gori od mene!" On se smije i kaže da ne voli slaviti. Vjerojatno bi želio, makar nakratko, biti raspoložen i sretan u društvu koje mu po svemu odgovara...!

– Župnik najavljuje da će biti krizma iduće godine i da djeca redovno dolaze na vjeronauk. Za sutra zakazao sastanak s roditeljima u 15 sati.

– Također pozvao radnike, koji se smiju penjati na krov, da dođu u župni ured.

7. 10. 1996.

– Stipi Čelini u Udurlijama zapalili kuću (javio u MUP da mu sijeku šumu).

8. 10. 1996.

– U MUP-u Bugojno započela obuka budućih bugojanskih policajaca Hrvata i Muslimana. Na 200 građana, prema prošlom popisu pučanstva, dolazi 1 policajac.

11. 10. 1996.

– *(1946)* Prije 50 godina u Zagrebu izrečene presude: zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu 16 godina, Erihu Lisaku smrt vješanjem, Pavlu Gulinu smrt strijeljanjem, nadbiskupovom tajniku Ivanu Šaliću 12 godina, fra Mamertu Margetiću 13 godina i fra Modestu Martinčiću 13 godina robije. Javni tužitelj bio Jakov Blažević, a predsjednik sudskog vijeća dr. Žarko Vimpulšek.

13. 10. 1996.

– Nedjelja. Redovne sv. mise. Molili smo za zdravlje Ivana Pavla II.

14. 10. 1996.

– Viši sud u Travniku sa sjedištem u Vitezu donio Rješenje kojim se odobrava upis u registar suda udruga Hrvatska žena "Antonija" iz Bugojna.

Ciljevi i zadaci udruge su: poticati i razvijati duhovne vrijednosti, čovječnost i društvenost hrvatskih žena, a napose ljubav prema domovini (Bosni i Hercegovini), te promicati kulturni, zdravstveni i gospodarski probitak hrvatske žene.

17. 10. 1996.

– Božanu Mihaljević r. Ribičić iz Gaja, povratnicu po Daytonu, napali na ulici Muslimani i prijetili da će je ubiti.

– U Podripcima zapaljena kuća obitelji Kalašević. To su učinile izbjeglice iz Donjeg Vakufa, kada su iselile. Bila je to posljednja hrvatska kuća u ovom kraju koja nije već zapaljena.

18. 10. 1996.

– Zapaljena kuća Stipe Marine u Ulici Ivana Gorana Kovačića. I on je na popisu za povratak po Daytonu.

– Ponovno zapaljena kuća Ive (Filipa) Radića u Udurlijama. Ivi je kuća bila obnovljena i ima rješenje za povratak.

19. 10. 1996.

– Na groblju Sultanovići skinuta mramorna ploča s grobova obitelji Tomislava Udiljka i Vesne Marine.

– *(1946)* Prije 50 godina nadbiskup Stepinac, osuđenik, iz Zagreba prebačen u Lepoglavu, kaznionu za političke osuđenike.

20. 10. 1996.

– Nedjelja. Mise redovne. Najavljeno da će na Svisvete i Dušni dan biti sv. mise na grobljima. Župnik će tražiti pratnju policije.

24. 10. 1996.

– *(1956)* Prije 40 godina. Zagreb. Prirodoslovnomatematički fakultet. Predavanje iz sferne trigonometrije ima dekan prof. dr. Bilinski. Ulazi predsjednik Saveza studenata Sveučilišta i kaže: "Oprostite, profesore, ali studenti organiziraju demonstracije u znak solidarnosti s narodom Mađarske. Za danas smatrajte predavanje završenim."

Dekan se nakloni i ode iz sale za predavanja, a mi svi pred Filozofski fakultet. Čekamo. Pristižu studenti s drugih fakulteta.

Pitam ih što mi čekamo. Objašnjavaju mi da ćemo ići cestama, ulicama u povorci...! "Ja ne! Ne volim ja u povorci ići ni u sprovodu. Odoh ja kući!" Produžim pješice Ulicom 8. maja.

Ne dugo nakon mog odlaska sa svih strana stvorila se vozila s milicionarima. Ko gladni psi nagrnuli su na studente. Pendreci, čizme, šake bile su njihovo "vaspitno" djelovanje. Većina je bila isprebijana, mnogi u zatvoru, a neki i suđeni.

26. 10. 1996.

– Župnik imao sastanak s polaznicima vjeronauka u 11 i 13 sati.

27. 10. 1996.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Najavljen dolazak glavičkog župnika vlč. Stjepana Džalte i kandijskog vlč. Miodraga Miškovića. Oni će na Svisvete imati mise na grobljima: Biljeg i Vučipolje u 11 sati, a na Grabovima u 12 sati.

– Ove godine kamion će obići sela: Gaj, Karadže i Potkraj i pokupiti pobir.

28. 10. 1996.

– Podjela Caritasove pomoći u hrani.

30. 10. 1996.

– Skidaju skelu s kuće i uređuju crkveno dvorište. Došlo dosta župljana s lopatama i grabljama.

1. 11. 1996.

– Svisveti. Sv. mise u crkvi u 9 i 17 sati, a na grobljima: Vesela u 11 sati, Bristovi 11 sati, Lenđerovina 11 sati i Sultanovići 13 sati.

Policija je bila prisutna na grobljima. Nije bilo problema.

2. 11. 1996.

– Dušni dan. Sv. mise u crkvi u 9 i 17 sati, a na grobljima: Čaušlije 11 sati i Lonđa (Donji Vakuf) u 13 sati.

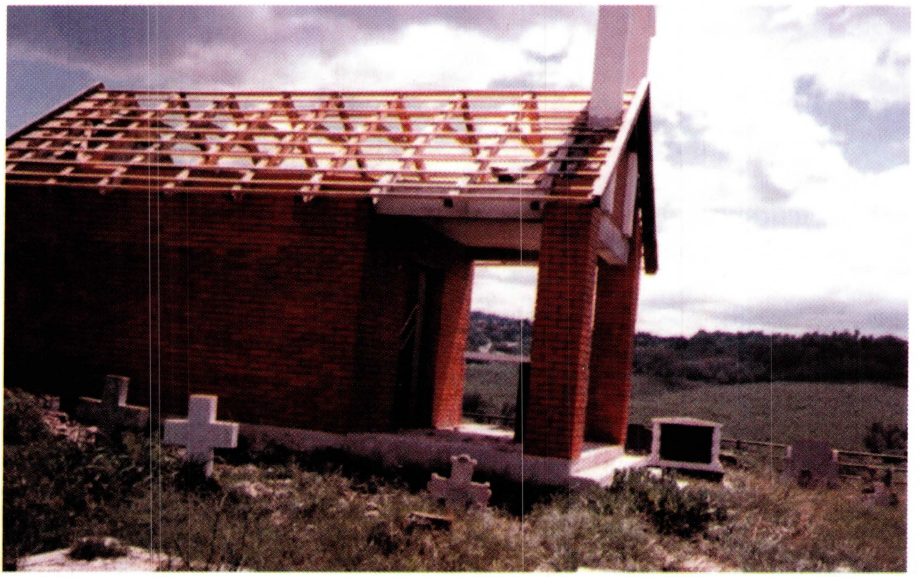

Devastirana kapelica na groblju Biljeg

3. 11. 1996.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Župnik zahvaljuje Bogu na pomoći, da nije bilo problema na misama po grobljima. "Ivica Ljubas Jurin iz Drvetina u Welsu i Linzu prikupio 9.000 DM od naših 120 župljana za našu župnu kuću. Odmah sam odnio na Kupres za prozore i vrata. Hvala im!", kaže župnik. Najavio je i večernja sv. misa ubuduće u 16.30 sati.

– *(1946)* Prije 50 godina japanski Parlament preuzeo vlast od cara Hirohita.

4. 11. 1996.

– *(1776)* Prije 220 godina u Zagrebu osnovan Pravni fakultet.

– *(1876)* Prije 120 godina u Zagrebu konačno bila praizvedba opere Nikola Šubić Zrinski.

5. 11. 1996.

– Dr. Ivi Sanaderu prestaje služba predstojnika Ureda predsjednika Republike Hrvatske, a dolazi ing. Hrvoje Šarinić, i to po treći put.

7. 11. 1996.

– Naš crkveni pjevački zbor sa župnikom fra Jankom i s. Krešimirom otišao u Švicarsku. Ponijeli su darove i poštu za naše zemljake na radu ili u izbjeglištvu. Svojom nazočnošću pokazat će im da Bugojno još postoji!

10. 11. 1996.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Odsutnog župnika zamjenjuje fra Bruno Batinić. On kaže: "Tko treba fra Janka osobno, neka ga ne traži do srijede. Zbor, putnici iz Švicarske valjda će se vratiti u utorak. Treba moliti za njihov sretan povratak."

12. 11. 1996.

– Župnik i zbor vratili se iz Švicarske oko 10 sati. Putovali cijelu noć. Umorni su, ali i puni dojmova.

– Oko 19.30 minirana kuća Pere Bodrušića u Kopčiću, a tek je obnovljena.

Obnova kuća Pere Bodrušića u Kopčiću

13. 11. 1996.

– *(1926)* Prije 70 godina u Zagrebu boravio indijski pisac i filozof Tagore.

15. 11. 1996.

– Na molitvi, džumi, koju je prenosila bugojanska televizija, hodža izjavio kako oni koji se žele vratiti u Bugojno mogu doći isključivo s bijelom maramom u ruci, u krajnjoj poniznosti i pokornosti, jer je Bugojno sad i zauvijek muslimanski grad.

Pozvao je svoje vjernike u ovom mjesecu redžepa na obiteljska i prijateljska druženja, te izbjegavanje posjeta i druženja s "nevjernicima", koji su prljavi, za razliku od muslimana "čistih i u pravoj vjeri".

Znaš li, hodžo, onu narodnu: *Kad bi bilo na pasiju, svi bi konji pokrepali.*

18. 11. 1996.

– Najavljena radna akcija na uređenju crkvenog dvorišta do pošte; nije bila jer pada kiša.

21. 11. 1996.

– *(1916)* Prije 80 godina umro austrijski car, hrvatski i ugarski kralj, koji je pod pritiskom militantnih savjetnika otpočeo rat sa Srbijom, Prvi svjetski rat, Franjo Josip I.

24. 11. 1996.

– Nedjelja. Redovne sv. mise. "Sljedeća nedjelja je prva nedjelja došašća, početak posebne priprave za Božić", kaže župnik.

25. 11. 1996.

– Radna akcija na uređenju dijela crkvenog dvorišta do pošte.

27. 11. 1996.

– *(1896)* Prije 100 godina umro Alfred Bernhard Nobel, švedski kemičar, proizvođač eksploziva, utemeljitelj Nobelove nagrade za: fiziku, kemiju, medicinu i fiziologiju, književnost i mir.

30. 11. 1996.

– *(1971)* Prije 25 godina Tito pozvao hrvatske partijske čelnike (dr. Savka Dabčević-Kučar, Miko Tripalo, Pero Pirker i drugi) u Karađorđevo. Posljedice tog sastanka bile su ostavke, hapšenja...!

1. 12. 1996.

– Prva nedjelja došašća. Današnjim danom počinje crkvena godina.

"Ovo je priprema za Božić", kaže naš župnik i nastavlja: "Sjećamo se djetinjstva, mladosti i sv. misa zornica. Za ovaj Božić pripremat ćemo se zornicama u 7 sati. Neka to bude naša žrtva, molitva ..." Treba najaviti bolesne i nemoćne za božićnu ispovijed.

– *(1971)* Prije 25 godina u Karađorđevu slomljeno "Hrvatsko proljeće".

2. 12. 1996.

– Podjela Caritasove pomoći u hrani. Nema ulja ni šećera, ali do Božića će biti još jedna podjela hrane.

3. 12. 1996.

– Hrvatski predsjednik Tuđman u 11.30 helikopterom stigao u Vukovar i obišao grad u pratnji generala Kleina. Znači li ovo da će nešto biti od "mirne reintegracije" hrvatskog Podunavlja?! Da. Ima pravde!

5. 12. 1996.

– *(1941)* Prije 55 godina Rusi se snažno oduprli Nijemcima pred Lenjingradom i stupili u kontraofenzivu. Od tada će Njemačka gubiti bitke na ruskim ratištima.

6. 12. 1996.

– Sv. Nikola. Misa u 16.30 i čekanje sv. Nikole. Odmah poslije mise dijeljeni darovi za predškolsku i školsku djecu i mladež. Darove su dobila i djeca druge vjere (pravoslavna i muslimanska), koja su došla.

"Djeca su samo djeca", kaže naš župnik. Dobar čovjek i častan svećenik i ne može drugačije reći. A on to jest!

– U Bugojno došla časna sestra Doloroza Dilber, okulistica. Zadnjih 7 godina radila u Kairu.

– *(1916)* Prije 80 godina mladi Zagorac Alojzije Stepinac javio se kao dobrovoljac na Solunski front.

8. 12. 1996.

– Nedjelja. Bezgrešno začeće BDM.

Najavljena ispovijed bolesnih i nemoćnih. Neće na Božić biti ponoćke zbog kuća i lopova. Bit će sv. misa u 10 sati na prvi dan Božića. U srijedu, petak i subotu su kvatre, očićke.

10. 12. 1996.
– Ispovijed bolesnih i nemoćnih na selima.

11. 12. 1996.
– Ispovijed bolesnih i nemoćnih u gradu.
– Nermina S., izbjeglica iz Donjeg Vakufa, odnijela sve stvari iz kuće Mirjane Franjić, Ulica Titova 133.

12. 12. 1996.
– Izbjeglice iz Jajca odnijeli, sve stvari iz kuće Mije Pranjića na Hendeku.

14. 12. 1996.
– Pucali na kuću Marije Lučić u Donjim Karadžama.

15. 12. 1996.
– Mlada nedjelja, materice. "Svim majkama velika hvala za sve dobro što su za našu djecu učinile", kaže župnik.
– Velika predbožićna ispovijed bit će u utorak, srijedu i petak u 10 sati.

16. 12. 1996.
– Dobili polovne odjeće, može danas uzeti što kome odgovara.
– U 18 sati u našoj ambulanti davat će se injekcije protiv gripe. Tko hoće!

17. 12. 1996.
– Velika predbožićna ispovijed i misa u 10 sati.

18. 12. 1996.
– Velika predbožićna ispovijed i misa u 10 sati.

19. 12. 1996.
– U 18 sati u našoj ambulanti davali injekcije protiv gripe.

20. 12. 1996.
– Velika predbožićna ispovijed i misa u 10 sati. Ima dosta vjernika.
– "Svjetska zdravstvena organizacija odredila je današnji dan za obavezno cijepljenje djece protiv dječje paralize. U našoj ambulanti djeca će dobivati kapi, ne boli, dovedite ih od 14 sati pa dalje", kaže župnik.

– Ivanku Čeliću u Čipuljiću ispred kuće ukradena autoprikolica.
– Na prijedlog komandanta Generalštaba Armije BiH Rasima Delića, predsjednik Predsjedništva BiH Alija Izetbegović donio odluku (02-126-675/96): prestaje vojna služba u Armiji BiH brigadnom generalu Seferu Halilloviću.

22. 12. 1996.

– Nedjelja. Očići. Svim očevima župnik srdačno čestitao.

"Sutra i u utorak ispovijed u 16 sati. Neka nitko ne ostane neispovjeđen", moli župnik pa nastavlja: "Na Božić će biti sv. mise u 8, 10 i 16.30 sati. Sada, poslije ove mise neka dođu djeca koja dolaze na vjeronauk. Naši Hrvati iz Welsa poslali im po 50 DM. Također danas treba upisati svu katoličku i pravoslavnu djecu do 10 godina. SFOR im želi na mladence u 14 sati podijeliti darove, nagraditi ih."

24. 12. 1996.

– Badnjak. Post i nemrs. Na večeru mi došli zet Braco i sestrična Ankica. Znam, nije pametno, ali ostavila sam upaljenu svijeću u prozoru. Za svaki slučaj spavala sam u drugoj sobi. Ako tko zapuca po svijeći, neka sam dalje!

25. 12. 1996.

– Božić. Sv. mise kao nedjeljom. Puno, puno vjernika.

"Sretan vam Božić svima! Božama, Božanama i Božicama sretan imendan!", kaže župnik pa nastavlja: "Hvala svima vama na potpomaganju nošenja zajedničkog križa, hvala Bogu na neizmjernoj dobroti."

28. 12. 1996.

– Dan nevine djece, Mladenci. U 14 sati SFOR dijelio paketiće djeci katoličkoj i pravoslavnoj.
– Počeo blagoslov kuća u župi.
– Danas mi Renata s djecom prvi put dolazi autobusom. Čekala sam je u Donjem Vakufu.

29. 12. 1996.

– Nedjelja. Sv. Obitelj.

Nastavlja se blagoslov kuća u župi. Župnik naglašava da se uz blagoslov vrši i popis, da vidimo koliko nas stvarno ima u Bugojnu, pogotovu "mladih".

– Moja Renata s djecom odlazi u Zagreb majci za Novu godinu, a u Banjoj Luci ostavila muža. Ovo se za mene žive neće ponoviti. Koja je budala na to nagovori?

31. 12. 1996.

– Stara godina. Sv. misa zahvalnica u 16.30.

– Statistika župe Bugojno za 1996: Kršteno 20 osoba i to 16 u Bugojnu i 4 u tuđini; vjenčana 52 para i to 10 u Bugojnu i 42 u tuđini; umrlo 70 osoba, od toga 17 umrlo i pokopano u Bugojnu, 49 umrlo u tuđini i pokopano u Bugojnu, 4 umrlo i pokopano u tuđini.

Postavljanje turbine u tvornici kože u Bugojnu, 1940.

Razglednica Donjeg Vakufa iz vremena Austro-Ugarske

Razglednica Donjeg Vakufa iz vremena Austro-Ugarske

"Veliki" ne vole slušati o vrlinama i uspjesima "malih". "Veliki" su često u srcu mali, makar bili i u svetoj halji.

1997.

Nova 1997. godina uglavnom se, uz male izuzetke, proslavila u obitelji. Sv. mise kao nedjeljom.

– (1922) Prije 75 godina, u svojoj 31. godini Edith Stein, Židovka, znanstvenica i filozof, primila je sveti sakrament krštenja u Bad Bergzubernu.

5. 1. 1997.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

"Zahvalni smo Bogu što smo Božić i božićne blagdane proveli u miru", kaže župnik i nastavlja: "Završili smo s blagoslovom kuća, domova i napravili popis: blagoslovili smo 686 obitelji i upisali 1.369 osoba. Kod koga nismo bili, neka se najavi u kancelariji."

– Oko 10 sati, dok je Stjepan Vukadin sa ženom prolazio u kolima pokraj kuće Ivice Vidovića–Džigare, domaći mudžahedini su ih pljuvali vičući: "Ustaše!"

6. 1. 1997.

– Bogojavljenje, Sv. tri kralja, Vodokršće. Sv. mise kao nedjeljom. Pod svakom misom blagoslov vode i soli.

13. 1. 1997.

– (1882) Prije 115 godina umro đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer.

14. 1. 1997.

– Moja unuka Renata vratila se s djecom iz Zagreba. Rekla sam joj da ću joj ubuduće onemogućiti čekanje Nove godine bez muža.

– Podjela Caritasove pomoći u hrani. Župnik zamolio da se zbog velike hladnoće svatko drži svog rasporeda kako bi se što manje čekalo u redu.

– U Crnoj Gori "dva oka postala razroka". Pobijedio Milo Đukanović, a izgubio Momir Bulatović. Nekada bili "nokat i meso". Eto, otpade "nokat".

18. 1. 1997.

– U Beogradu Vuk Drašković predvodi demonstracije oporbenih stranaka i naroda protiv Slobodana Miloševića.

19. 1. 1997.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Ordinarij poslao nove takse: obična misa 15 DM, velike mise gregorijane 550 DM, vjenčanje 50 DM, sprovod 50 DM; Svi izvodi iz matičnih knjiga 5 DM + 1 DM takse.

26. 1. 1997.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Župnik bio u Njemačkoj. Kaže: "Naši vas puno pozdravljaju, boje se izgona iz Njemačke; djevojke koje imaju papire mogu birati momka. Raspituju se o prodaji kuća i boje se masovnije prodaje. Za mjesec dana dobit ćemo sanitetsko vozilo, isto ono uništeno kad je zvonik miniran.

Sutra bi u Bugojnu trebala biti uspostavljena legalna vlast. Taj događaj preporučujemo vašim molitvama."

27. 1. 1997.

– Opljačkana kuća Branka Džaje u Poriču. Brankov sin Niko je među nestalima.

29. 1. 1997.

– *(1987)* Prije 10 godina u Zagrebu umro Ante Topić–Mimara. Cijeli život skupljao vrijedne umjetničke i druge predmete i poklonio ih Hrvatskoj.

2. 2. 1997.

– Svijećnica, Dan redovnika i redovnica, Dan posvećenog života.

Obavijest: "Udruga žena 'Antonija' vodi naš klub gdje se može sjesti, popiti, razgovarati. Dosad nije bilo nikakvih nesporazuma, nema psovanja, vrijeđanja. Žene koje rade nisu 'konobarice', one su naše supatnice i mi ćemo ih poštivati.

Ova udruga danas u 15 sati vrši upis onih koji žele učiti engleski, a u 16 sati upis za učenje na kompjutorima. Pozvani su i mladi, ali i stariji", objašnjava naš župnik.

3. 2. 1997.

– Sv. Blaž, biskup i mučenik, zagovornik zdravlja i zaštitnik od bolesti grla. Mise u 8 i 16.30 sati, a pod svakom svetom misom grličanje.

– Faniki Udovičić, Ulica V. Paleksića 6, Mustafa A. iz Donjeg Vakufa odvezao sve stvari.

– Franji Šimleši, Ulica Đ. Pucara 15, Amir M. preoteo garažu.

Kompjutorski tečaj

9. 2. 1997.

– Mlada nedjelja. Dan života.

– Udruga žena "Antonija" oformila šahovski klub. Zainteresirani se trebaju javiti Mirku Ragužu.

10. 2. 1997.

– U Lugu napadnute kuće Pere, Nikice i Ružice Pavlović, a svi imaju rješenja o povratku po Daytonu.

– Kamenjem napadnuta kuća Ivana Franjića u Gaju.

– U noći napadnute kuće Jure Ljubasa i Ive Galića u Drvetinama.

Kuća Ružice Pavlović u Lugu

11. 2. 1997.

– Gospa Lurdska, Dan bolesnika. Za naše bolesnike župnik slavi sv. misu u 11 sati, jer je tada najtoplije. "Danas su i poklade, maškare. Ni ove godine nije moguće obilježiti ovaj dan kao nekada, ali mi ćemo se barem sjećati boljih vremena", kaže naš župnik, valjda da utješi i sebe i nas!

– Zapaljena kuća (nestalog) Mihovila Strujića. Požar navrijeme uočen, pa su ga vatrogasci uspjeli ugasiti.

12. 2. 1997.

– Čista srijeda. Post i nemrs. Početak korizme.

I ovu korizmu postit ću za zdravlje moje Ankice i druge moje dice.

14. 2. 1997.

– Petak. Počela pobožnost križnog puta u 15.30, a onda je sveta misa.

– Danas je i Valentinovo. Naši mladi dogovorit će se na vjeronauku kako na skroman način (korizma) obilježiti ovaj dan.

15. 2. 1997.

– U prostorijama novog dijela župne kuće u Bugojnu otvorena izložba: "Etnografija Bugojna" profesora mr. Drage Miličevića.

– U selu Šipoviku, općina Travnik, ubijen slijepi starac Fabijan Babić.

Primopredaja darovanog bolničkog automobila

16. 2. 1997.

– Prva nedjelja korizme. Prije pučke mise pobožnost križnog puta. Župnik preporučuje: "Korizmene kvatre su u srijedu, petak i su-

botu. Katolici ne jedu meso u te dane, kao ni u korizmenim petcima."

Također kaže: "Za potrebne i siromašne, za one koji ne mogu kupiti, dobili smo 32 šporeta. Mi svećenici niti znamo niti želimo dijeliti šporete. To će uraditi komisija koju ćete vi izabrati."

22. 2. 1997.

– "Prijatelji iz Caritasa Stuttgart, Reutlingen i Biberach, nakon napornog puta, stigli su k nama i darovali nam: bolničko auto (fotografija lijevo!), hrane, itison za kompletan II. kat naše kuće, a za Udrugu žena donijeli su 3 šivaće mašine i još nekih potrepština", objavljuje župnik.

23. 2. 1997.

– Nedjelja. Prije pučke mise pobožnost križnog puta.

Župnik sa zabrinutošću izvješćuje župu: "Prošle nedjelje objavili smo da imamo 32 šporeta za podjelu. Prijavilo nam se 194 domaćina kojima je potreban šporet. Tražit ću još šporeta, sada je ovako nemoguće napraviti raspodjelu."

Također župnik javno zahvaljuje trojici zubara iz Italije koji su našem narodu popravljali zube. Stanovali su i hranili se u župnoj kući.

24. 2. 1997.

– Podjela Caritasove pomoći.

25. 2. 1997.

– Oko 2 sata minirana crkvica sv. Terezije u Donjem Vakufu. To su učinili muslimani-fanatici koji u duši mrze križ.

Minirana crkva u Donjem Vakufu

28. 2. 1997.

– U travničkoj općini silovana starica od 90 godina Marija M.

2. 3. 1997.

– Treća korizmena nedjelja, Bezimena. Pobožnost križnog puta.

Treba prijaviti bolesne i nemoćne za ispovijed. Najavljeno for-

miranje Udruge majstora muškaraca koja bi imala sve zanate i prerasla bi u Građevinsku firmu.

– Zamjenik ombudsmena Đuro Globek izvijestio javnost da Zekija Filipović, desna ruka Dževada Mlaće, nije osoba s ovlaštenjima ombudsmena.

4. 3. 1997.

– U noćnim satima naši federalni partneri podmetnuli eksploziv pored sakristijskih vrata crkve sv. Josipa na Marijin Dvoru (Sarajevo) i teško oštetili crkvu.

7. 3. 1997.

– Sofu Visković i njenog muža opet napale izbjeglice iz Prozora, a koje stanuju u kući njihova sina.

– Tiho živio, tiho preminuo u Franjevačkom samostanu u Fojnici fra Eduard Kulier–Edika, rođen je 1914.

9. 3. 1997.

– Četvrta korizmena nedjelja, Sredoposna. Pučku sv. misu slavi fra Ivica Vidak, vikar Provincije Bosne Srebrene, a na okupu su i časne sestre koje imaju duhovne vježbe ovdje u Bugojnu. "Hvala časnim sestrama što su odabrale Bugojno za mjesto svojih duhovnih vježbi: to nama znači podršku i ohrabrenje; hvala i fra Ivici Vidaku!", kaže naš župnik.

11. 3. 1997.

– Jučer i danas svećenici ispovijedali stare i nemoćne.

14. 3. 1997.

– *(1937)* Prije 60 godina papa Pio XI. u enciklici *Mit brennender Sorge* osudio nacizam.

15. 3. 1997.

– Još jedna u nizu hrvatskih diplomatskih grešaka: u mostarski "Soko" na otvaranje obnovljenog aluminijskog giganta Bosne i Hercegovine došao hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman. I da još (čak i za Hrvate) službeno postoji Herceg-Bosna, on je predsjednik strane države i njegov posjet mora biti dogovoren na razini država a ne lokalnih vlasti.

Što bismo mi Hrvati rekli da je u Zenici potpalio peć koji šeik, da i ne govorim o Moamaru Gaddafiu?!

16. 3. 1997.

– Peta korizmena nedjelja, Gluha. Sv. mise redovne.

Župnik upozorava da je do danas uzelo cedulje 334 domaćinstva. Još jednom pojašnjava da se godižbina ne plaća i da cedulje služe za evidenciju koliko je župljana ispunilo svoju vjerničku dužnost: "... svake se godine najmanje jednom ispovijedi i o Uskrsu pričesti..."

Nekada je to bilo istovjetno: mir u rodu, susjedstvu, domu, u srcu. "Prašćaj!" govorili su očevi i majke odlazeći na ispovijed. Što je ostalo od te predispovjedne priprave? Gotovo ništa, bez obzira na dob, stalež, zvanje! "Režimo" jedni na druge i k'o ovce "na sol" bez kajanja, onako izatrke pristupamo Stolu Gospodnjem. Oče, daj nam duhovne snage da se zagriju naša srca, da uzdrhte naše duše! Hladimo se, već smo mlaki! Ako se ispune riječi: "... nit si vruć, niti hladan, nego mlak, izbacit ću te...!"

– Udruga žena "Antonija" formirala krojačku radionicu. Siromašnim će se besplatno krpati i prekrajati odjeća.

17. 3. 1997.

– Podjela Caritasove pomoći u hrani.

19. 3. 1997.

– Sv. Josip, Dan zahvalnosti župe Bugojno za slobodu, oslobađanje naših 294 mladića iz zloglasnog muslimanskog logora "Stadion" u Bugojnu.

– *(1937)* Prije 60 godina papa Pio XI. u enciklici *Divini Redemptoris* osuđuje komunizam.

20. 3. 1997.

– U 18.15 miniran je zvonik župne crkve Srca Marijina na Humcu, Skopaljska Gračanica.

23. 3. 1997.

– Cvjetnica. Blagoslov grančica i "kantanje" Muke Isusove.

Župnik preporučuje da se u Velikom tjednu radi do 14 sati, a

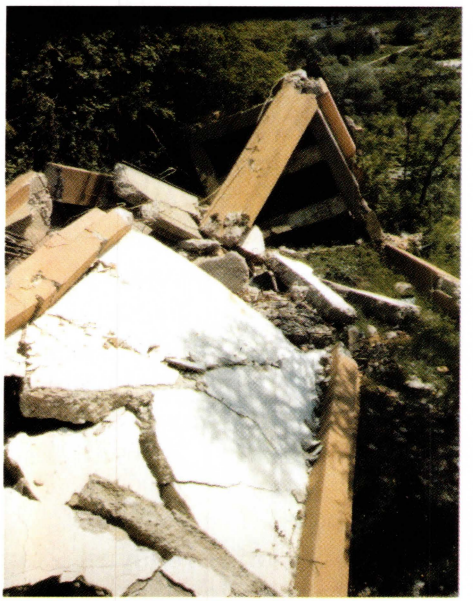

Ostaci miniranog zvonika u Skopaljskoj Gračanici

onda da se vrijeme posveti molitvi, pomoći nemoćnima i sudjelovanju u obredima.

– Za odlazak u Sarajevo na doček pape Ivana Pavla II. treba se prijaviti u župni ured.

– Stipo (Pero) Barišić utvrdio da je na groblju Sultanovići srušen i razbijen nadgrobni spomenik njegovoj prvoj ženi.

25. 3. 1997.

– Blagovijest. Sv. mise kao nedjeljom. Prigoda za ispovijed.

27. 3. 1997.

– Veliki četvrtak. Dan svećenika. Dan prve sv. mise, prve sv. pričesti!

"Neka barem jedan član obitelji pristupi sv. pričesti", moli župnik. Sv. misa s obredima počela u 16 sati. Vjernika ima prilično s obzirom kako nas malo ima u župi. Gotovo su se svi pričestili. Kod župnika svečana zajednička večera za svećenike i časne sestre.

28. 3. 1997.

– Veliki petak. Dan Isusove muke i smrti na križu. Obredi počeli u 16 sati. "Kantanje" Muke Isusove, ljubljenje križa i otvaranje Isusova groba. Post i nemrs. Sve nas to međusobno zbližuje, povezuje duhovno.

Vjernika mnogo. Pjevanje izvrsno!

29. 3. 1997.

– Velika subota. Dežuranje kod Isusova groba počelo u 7 sati. Prvo su dežurali svećenici i časne sestre, a onda su se smjenjivali vjernici.

Obredi: blagoslov ognja pred crkvom, hvalospjev svijeći, nastavak mise i, na kraju, blagoslov jela počeli su u 16 sati.

Vrijeme loše. Snijeg, mećava. Za vrijeme obreda pozlilo Palmi Devčić r. Lučić. Našim bolničkim vozilom, uz pratnju časne sestre Ankice Tomas, prevezena u bolnicu u Livno i odmah umrla: izljev krvi u mozak.

30. 3. 1997.

– Uskrs! Sv. mise redovne. Župnik čestita svima u župi i progonstvu. Zahvaljuje vjernicima na pobožnosti u korizmi, posebno u Velikom tjednu.

– Uskrs nam čestitali: kardinal Puljić, provincijal fra Petar Anđelović, predsjednik HDZ-a Bugojna Ante Mustapić, "Napredak" Bugojno, Ivan Miletić i Vlada županije Srednja Bosna.
– Fra Bruno preporučuje (župnik ga jedva nagovorio) odlazak u Sarajevo na doček Sv. Oca.
– *(1867)* Prije 130 godina SAD kupio Aljasku od Rusije. Kaže obični narod: "Para (novac) vrti gdje burgija neće!" Po drugom zapisu bilo je to 18. 10. 1867.

31. 3. 1997.
– Uskrsni ponedjeljak. Sv. mise kao nedjeljom.
– Otvaranje Tjedna kulture Hrvata u Bugojnu.

1. 4. 1997.
– U 11, 12 i 13 sati dr. Dragan Sučić, ginekolog iz Livna, imao predavanje za žene.

2. 4. 1997.
– U 11, 12 i 13 sati dr. Zdravko Zelić, kirurg iz Livna (naš Bugojanac kojemu mnogi ranjenici neće moći dovoljno zahvaliti za spašene živote, ruke i noge), ima predavanje o šećernoj bolesti i krvnom tlaku.
– U 14 sati simultanka, ŠAH.

3. 4. 1997.
– U 17 sati pijanistica Marijana Pavlović, kćerka Pave i Lucije, imala veoma uspješan koncert.

4. 4. 1997.
– U 17 sati prof. Ante Lučić (rodom iz Skopaljske Gračanice) ima predavanje. Susret s pjesnikom. Poklonio mi svoju knjigu s posvetom.

5. 4. 1997.
– U 17 sati uz vrijedne nagrade i ugodno raspoloženje imali smo: izbor najukrašenijih pisanica, šarenih jaja, najboljeg peciva i najljepšeg odjevnog predmeta sašivenog u krojačkoj radionici Udruge žena "Antonija".

6. 4. 1997.
– Nedjelja. Sv. mise redovne.

"U sljedeću subotu Sv. Otac dolazi u Sarajevo", kaže župnik i nastavlja: "Vjerujem da molite dogovorene molitve u svojim obiteljima. Polazimo u nedjelju u 4 sati, u 3 autobusa. U župnom uredu uzmite ulaznice za Stadion i autobusne karte koje koštaju 10 DM. Autobusi idu do Marijinog Dvora, a onda idemo pješice do Stadiona. Ponijeti malo hrane, malo pića u plastičnim posudama."

Kardinal Vinko Puljić pozdravlja Glasnika mira

12. 4. 1997.

– Zrakoplov u kojem je bio Sveti Otac sletio je u sarajevsku zračnu luku točno u 17.20. Dočekali su ga: apostolski nuncij, kardinal Puljić s biskupima, predsjedavajući Predsjedništva BiH Alija Izetbegović (s francuskom kapom na glavi i vojnim obilježjem na kapi, grbom BiH – ljiljani) i Krešimir Zubak.

Istu večer Sveti Otac se u katedrali susreo sa svećenicima, redovnicima i redovnicama, a u Bogosloviji s prisutnim kardinalima, nadbiskupima i biskupima.

13. 4. 1997.

– U Zemaljskom muzeju u Sarajevu Sveti Otac se susreo s članovima Predsjedništva BiH: Alijom Izetbegovićem, Momčilom Krajišnikom i Krešimirom Zubkom, a u nadbiskupskom domu s: pravoslavnim mitropolitom Nikolajem, reisu-l-ulemom dr. Mustafom Cerićem i predsjednikom Židovske općine gosp. Jakobom Fincijem.

– U 10.30 svečano misno slavlje na stadionu "Koševo" predvodi papa Ivan Pavao II.

Iz naše župe sa župnikom prisutno nas 153. Dosta hladno. Smjenjuju se: sunce, snijeg, vjetar, sunce... Bila sam i ja sa svojom Ankicom.

15. 4. 1997.

– *(1897)* Točno prije 100 godina (bio Veliki četvrtak) umro u travničkoj isusovačkoj gimnaziji sluga Božji Petar Barbarić. Još za ži-

vota bio je svetački uzor đacima i profesorima, a poslije smrti, sve dok nas ima u ovim krajevima, narodu utjeha i nada.

Papa na stadionu "Koševo" za vrijeme svete mise

20. 4. 1997.

– Nedjelja. Dan duhovnih zvanja. Župnik najavljuje: "Ove godine bit će sv. krizma, i to u petak 6. 6. 1997. poslijepodne. Na ovaj dan pada i patron župe Srca Isusova u Glavimaca.

Sv. krizmu mogu primiti oni koji idu u VI. razred i stariji. Koji sada nisu u Bugojnu, a žele se ovdje krizmati, od svojih vjeroučitelja trebaju donijeti pismenu potvrdu da su pripremljeni za krizmu." Onda s bolom, što se u njegovu glasu prepoznaje, dodaje: "Ne mogu a ne dodati: ovo je bila velika župa; pa makar sada i bili rastjerani, trebalo je da nam kardinal omogući krizmu na Sv. Antu, kako bi se pružila prilika okupljanja što većeg broja župljana. To zajedništvo na prisutnost Duha Svetoga bilo bi poticaj na ozbiljno razmišljanje o povratku."

23. 4. 1997.

– *Sv. Juraj vodi u raj,* kaže naš narod. Sv. misa u 8 sati.

25. 4. 1997.

– Sv. Marko, Markovdan. Nekada je to bio dan kada su sv. misom na groblju Sultanovići počinjali proljetni poljski blagoslovi.

27. 4. 1997.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Danas je vjernicima pravoslavcima Uskrs–Vaskrs. Župnik im s oltara uputio čestitku.

28. 4. 1997.

– U našoj župi boravio generalni vizitator fra Miroslav Batarilo. Razgovarao sa svećenicima, osim s fra Vinkom Vujicom. Fra Bruno se pritužio na rad "Antonije" u kavani. Njegova staračka zajedljivost.

1. 5. 1997.

– Prvi svibnja. Sv. Josip Radnik. Početak svibanjske pobožnosti. Svaku večer krunica prije sv. mise.

– *(1987)* Prije 10 godina papa Ivan Pavao II. u Kölnu proglasio svetom Edith Stein, prvu Židovku-kršćanku, mučenicu plinske komore u Auschwitzu.

4. 5. 1997.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Župnik ponovno upozorava da krizmanici koji ne borave u Bugojnu trebaju donijeti potvrdu da su pripremljeni za krizmu, a ne potvrde od ravnatelja škole da su pohađali vjeronauk. "Poslije pučke mise neka dođu na sastanak roditelji, krizmanici i prvopričesnici", poziva župnik.

– Obavijest župljanima: idući tjedan radit će liječnici specijalisti.

– Također obavijest: Mijenjaju se kartoni Caritasovi. Nove mogu dobiti samo oni domaćini koji žive ovdje u Bugojnu, i za članove domaćinstva, ali samo one koji također žive ovdje u Bugojnu. Sve uz dva svjedoka.

8. 5. 1997.

– Uzašašće, Spasovo. Sv. mise kao nedjeljom.

– U prisutnosti UNPROFOR-a i supruga Marice i Mire, iz groblja u Čipuljiću ekshumirana tijela Relje Lukića i Jovice Raduljčića i odvezena u Banju Luku.

Osim njih, najužih članova obitelji i nekoliko Srba, bila sam nazočna i ja, jedina Hrvatica. Dan ranije došao mi kući Momčilo Raduljčić, brat ubijenog Jovice, i pozvao me.

Prije odlaska kola s tijelima, uzela sam pregršt naše rodne zemlje, stavila u najlon vrećice s po jednom svijećom i predala Marici i

Miri. "Ponesite ovu našu zemlju i u novom njihovu grobu stavite im na sanduke. Bit će im lakše pod zemljom iz zavičaja. Ovdje je njihova zemlja. Tamo je tuđina." Svi smo zaplakali.

Supruge su zamolile da kolima s pokojnicima prođu pokraj spaljenih domova, na posljednjem putovanju. Tužno! Prijatelji su mi.

Oltar sv. Ante prije restauracije

11. 5. 1997.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Župnik naglašava: "Ulazimo u Tjedan za jedinstvo kršćana. Uključimo se molitvom."

I nešto novo: "Glavni oltar želimo vratiti u prvotno stanje. Bit će rastavljen. Nemojte se bojati da će biti uklonjen. Sve poslove oko restauriranja oltara vodit će naš fra Bruno Batinić", kaže naš župnik. Hvala Ti, župniče, naš bugojanski sv. Anto pamtit će!

12. 5. 1997.

– Danas podjela Caritasove pomoći u hrani.

17. 5. 1997.

– U 10.30 župnik imao dogovor s krizmanicima: propitivanje vjeronauka, tumačenja, podučavanje. Pravi radni dogovor.

18. 5. 1997.

– Nedjelja. Duhovi. Sv. mise redovne.

Išla sam u Fojnicu s hodočasnicima. Fra Miroslav Krajinović–Car mi kaže: "Eto, još malo pa će nam doći fra Janko." "Nije rat još završen, samo je oružje umuklo, ujače, nama još treba naš župnik", govorim ja. "Eh, Katice, mi ga već godinu-dvije čekamo!", uporan je Car. Izgubila sam raspoloženje.

– Statistika prema Caritasovim evidencijama: 824 obitelji s 1.518 članova, radi 79 osoba, 570 ima domaću mirovinu, 18 inozemnu, a 851 osoba je bez ikakvih primanja.

– Preporuka za izbore: bolesne i nemoćne prijaviti u ured u "Banku" pa će, kad budu izbori, s listićima dolaziti njima ili ih voziti na biračko mjesto.

19. 5. 1997.

– Duhovski ponedjeljak. Sv. mise kao nedjeljom.

– U Iloku u platni promet prvi put uvedena novčanica KUNA.

20. 5. 1997.

– Akcija uređenja dvorišta oko crkve.

21. 5. 1997.

– Udruga "Antonija" poziva roditelje djece 8–12 godina radi dogovora oko odlaska naše djece u Španjolsku na odmor.

25. 5. 1997.

– Nedjelja. Presveto Trojstvo. Sv. mise redovne.

Župnik kaže: "U teškoj bolesti nalazi se naš fra Vinko Vujica. Njegove patnje i Božje proviđenje preporučujemo u vaše molitve." Tužna sam.

– Najavljen dolazak predstavnika "Helsinškog ureda za zaštitu ljudskih prava". Župnik poziva sve one kojima se dogodilo neko maltretiranje, koji ne mogu u svoje kuće i stanove, kojima su uskraćena osnovna ljudska prava. Trebaju sve napisati i doći sutra u 14 sati na sastanak. Oni pozivaju na sastanak Ivana Franjića, Nikicu i Peru Pavlovića, Vinka Bartulovića, Vilima Tomića, Stjepana Vukadina, Anđu Pocrnju i druge.

Župnik još dodaje: "Bio sam u Hrvatskoj, Austriji i Njemačkoj. Naši Bugojanci se raspituju o izborima, kao i prodaji imanja. Zanima ih budućnost Bugojna." Naš župnik nije kriv što se skupa s nama našao na brodu koji se nasukao na hridi dok su stražari spavali! Sada plovimo uz vjetar, ali kome srce bude kompas, ma koliko udaljeni bili od matične luke, naći će put do Bugojna!

26. 5. 1997.

– Fra Vinkovo zdravstveno stanje loše, ali nije kritično.

– *(1097)* Prije 900 godina bila bitka na Gvozdu – Petrovoj gori (prema dokumentima). Sukobile se vojske: mađarska s kraljem Kolomanom i hrvatska s kraljem Petrom Svačićem. Poginuo posljednji hrvatski kralj Petar Svačić.

27. 5. 1997.

– Sastanak s roditeljima čija će djeca ići u Španjolsku na odmor.

29. 5. 1997.

– Tijelovo, Brašančevo. Sv. mise kao nedjeljom.

– *(1917)* Prije 80 godina rođen 35. američki predsjednik John Fitzgerald Kennedy, prvi predsjednik katolik.

31. 5. 1997.

– Sastanak, dogovor župnika s krizmanicima i njihovim roditeljima u 10 sati.

– *(1962)* Prije 35 godina u Izraelu osuđen i obješen njemački ratni zločinac Adolf Eichman.

1. 6. 1997.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

– Fra Vinko više ne služi sv. misu, ali svako jutro već od 3.30 ustaje, hoće u crkvu. Sviju budi vičući da netko drugi ide. "Ja ne mogu danas", ponavlja svako jutro.

4. 6. 1997.

– Danas počinje devetnica na čast sv. Ante. "Nadamo se domaćim gostima, pa ćemo se pripremiti", šali se župnik.

5. 6. 1997.

– U 16 sati sv. ispovijed za krizmanike, roditelje i kumove.

6. 6. 1997.

– Fra Vinkovo zdravlje je sve lošije, ali uporno ustaje u zoru i zove da idu u crkvu misu govoriti. Stipo Barać iz Caritasa, č. s. Ankica Tomas, medicinska sestra, i ja zaduženi smo za fra Vinka i smjenjujemo se. Moje dežurstvo je oko 4 sata pa dalje do predvečer.

– Danas je Srce Isusovo. U 11 sati kardinal Puljić ima misu i krizmu u Glavicama.

– Kod nas krizma i prva sv. pričest u 14 sati. Krizmano 58, a bila je jedna djevojčica za prvu pričest. Sv. krizmu podijelio je kardinal Puljić. Među krizmanicima je bio i moj unuk Ozren Gvozdenović, bivši logoraš, i rođak iz Travnika Damir Nevjestić. Svi su dobili na poklon Sveto pismo s posvetom.

– Kardinal ostao na konaku u župnoj kući u Bugojnu.

Krizmanici s fra Jankom i kardinalom Vinkom

– U novom dijelu župne kuće u 17 sati otvorena izložba umjetnina iz fundusa Galerije Franjevačkog samostana Rama–Šćit. Prisutan i kardinal Puljić. Gosp. Božo Mišura kaže: "Bugojno može zahvaliti Bogu i fra Janku da danas uopće ima Hrvata ovdje."

Razmišljam: Istinu si, čovječe, rekao, ali "veliki" ne vole slušati o vrlinama i uspjesima "malih". "Veliki" su često u srcu mali, makar bili i u svetoj halji.

Kardinal Vinko Puljić i Božo Mišura

7. 6. 1997.

– Jutros me na hodniku susreće kardinal. Upravo sam se vraćala od fra Vinka. Pita: "Kako je moj imenjak?" "Problem, oče kardinale, od rane zore hoće ići misu govoriti, a ne može hodati. Moram mu lagati", govorim kardinalu.

"Kako, Katice?", pita kardinal i smješka se. Odgovorim: "Lijepo. Eto, jutros, da ga zadržim, rekla sam mu da može slaviti misu samo koncelebriranu. "Ma s kim?", ljutito me pita fra Vinko. Onda ja nastavim lagati: pa... sa župnikom. 'Je li s fra Jankom?' 'Da'. 'Pa dobro, daj mi cipele.' 'Ali nije samo fra Janko.' 'Tko još', pita i mrko me pogleda. 'Mara i fra Anto.' 'Pa dobro', pomirljivo će fra Vinko i traži da mu dodam habit. Razmišljam nabrzinu koga ću još spomenuti i rekoh: 'Ma, moram ti reći da će još biti i onaj debeli Žika.' Čini mi se nisam ni završila, a naš se fra Vinko prodera: 'Sad neću nikako', i legne."

Kardinal se glasno nasmija i pita: "Što niste rekli da će sa mnom?" Kažem: "Eh, toliko ipak nisam smjela petljati! Fra Vinko Vas ili voli ili poštuje, ne znam, ali znam da Vas podnosi."

– Danas je Srce Marijino. Sv. misu u 10.30 slavi kardinal Puljić i ima krizmu na Humcu u župi Skopaljska Gračanica. Crkva poluporušena, kuće župljana spaljene.

8. 6. 1997.

– Nedjelja. Sv. mise redovne. Župnik najavljuje svetkovinu sv. Ante. Svaki dan prigoda za ispovijed.

– Počinje Tjedan kulture Hrvata Bugojna. U 18 sati gudački kvintet iz Mostara izvodi djela Mozarta, Bacha, Beethovena...

9. 6. 1997.

– U 18 sati u prostorijama novog dijela župne kuće otvorena izložba knjiga, a glumci iz Mostara čitali odabrane tekstove.

– *(1462)* Prije 535 godina bosanski kralj Stjepan Tomašević priklonio se zaštiti ugarskog kralja Matije Korvina i otkazao turskom sultanu Mehmedu II. plaćanje danka.

10. 6. 1997.

– Počinje trodnevnica Sv. Anti. Svaku večer prije mise prigoda za ispovijed.

– U 15 sati grupa hercegovačkih časnih sestara pjevala duhovne pjesme.

12. 6. 1997.

– Vjernici donijeli puno divnog cvijeća. Crkva prelijepo okićena, pravi Očev dom gdje je uvijek toplo i kada to djeca ne zaslužuju.

Inače u životu majka voli i prašta, ali malo "prigovara", a otac je uvijek uključen kada su veliki problemi i šuteći prašta!

13. 6. 1997.

– Sv. Anto. Prvu sv. misu u 5 sati slavi naš župnik fra Janko. Sv. mise dalje su bile u 6, 7, 8, 9 i pučka u 11 sati za potrebe cijele župe, za sve poginule branitelje, a večernja sv. misa u 17 sati i blagoslov djece.

Pučku sv. misu predvodio je naš Bugojanac fra Krešimir Vukadin, sin moga školskog kolege Stipe Vukadina iz Gaja. Svijeta relativno malo, jer su naši iz izbjeglištva dolazili na krizmu tjedan ranije.

15. 6. 1997.

– Nedjelja. Redovne sv. mise. Župnik zahvaljuje vjernicima na dličnom vladanju na dan Sv. Ante, kao i kada je bila krizma.

– Najavljeno hodočašće sv. Ivi u Podmilačje.

– HDZ Bugojna poručuje: za kandidate u Sabor R Hrvatske glasovati se može u Novom Travniku i Livnu, i to oni koji imaju hrvatske dokumente.

16. 6. 1997.

– Župnik otišao na put.

– Fra Vinkovo zdravstveno stanje pogoršano.

19. 6. 1997.

– Fra Vinkovo zdravlje sve lošije. Stalno traži župnika fra Janka.

20. 6. 1997.

– Fra Vinko se "topi, nestaje". Stalno pita za fra Janka: kamo i zašto je otišao i kada će doći. On se bez župnika fra Janka osjeća nesigurnim, to smo i ranije znali.

Ako župnika premjeste iz Bugojna, on će umrijeti od tuge. A nitko ga drugi ne bi ni pazio ni u pravom smislu riječi "trpio" kao što to čini fra Janko. Sjećam se, jednom je u zdjeli bila samo jedna jabuka. Fra Janko je ustao, uzeo jabuku i sa smiješkom stavio jabuku pred fra Vinka i rekao: "Ujače, ovo je samo za Vas!" Ili recimo: bez obzira što je bilo ručku, fra Vinko je tražio sira. Nekada bi sestra zaboravila staviti sir. Čim bi to primijetio župnik, ustao bi, otišao u kuhinju i donio na tanjuriću sira i stavio pred fra Vinka.

Sve to znam. Zato sam još zabrinutija. Počinjem postiti devetnicu za svog fra Vinka da blaženi Petar Barbarić isprosi milost od Boga da dragi Bog učini ono što je za fra Vinka najbolje.

Ja ću, ma kada se to dogodilo, fra Vinkovim nestankom još jednom izgubiti dobrog oca, dragog brata, vjerna prijatelja.

21. 6. 1997.

– U župni ured ulazim samo povremeno. Najviše dežuram kod fra Vinka. Pokušava ustati pa se bojimo da se ne slomi.

22. 6. 1997.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

– Jutros sam došla prije 4 sata na dežurstvo. Fra Vinko danas ne može ni brevijar moliti, pa traži da ja molim. Kažem mu da ne znam moliti iz brevijara. On ljutito pita: "... a znaš li čitati?" Odgovorim: "Znam, ali to nije isto. Pokušat ću." I počnem glasno čitati sve redom. Sigurno sam ga nervirala, dok kaže: "... spavat ću, dosta sada."

23. 6. 1997.

– Dan uoči Sv. Ive. Kažu da je rat prestao. Nije! Samo je oružje prisilno utišalo. Slobode još nema za Hrvate Bugojna: nema krijesova, svitnjaka u našim dvorištima, selima, brdima...

24. 6. 1997.

– Sv. Ivo. Sv. mise u 10 i 17.30 sati. Hodočasnici otišli u Podmilačje.

25. 6. 1997.

– Nekada sam kosila travu samo po travnjaku i oko cvijeća. Danas gledam: dvorište mi obraslo travom jer više nema djece ni lopte, nema tragova točkova auta. Samo moje i stope pokojeg gosta tek povinule travu. Kako to boli!

26. 6. 1997.

– Fra Vinko ne ustaje, iako to stalno pokušava. Svaki čas pita za fra Janka. Da mi ne bi pao, dok pokušava ustati i ići misu govoriti, kažem mu: "Fra Vinko, molim te, sada misli samo na svoje zdravlje. Znaju oni kada će misu govoriti. Nemoj im dosađivati. Što misliš da naljutiš župnika i on kaže: Ti, Katice, u svoje Malo Selo, a ti, fra Vinko, u Fojnicu!..." Fra Vinko šuti zamišljen pa onda kaže: "Mogao bi. Što ako tako kaže?"

Bilo mu je teško, a mene stid zbog nepromišljenosti. Sagnem se, poljubim ga i kažem: "Šalila sam se. Znaš da tebe župnik voli i da te neće poslati u Fojnicu. Uostalom, kada bi te i htjeli poslati u Fojnicu, ti nećeš tamo: sestra će te tvoja odnijeti u Malo Selo..."

Fra Vinko zaplaka. Moja nepromišljenost bila je uzrok tih suza. Oprosti mi, brate!

27. 6. 1997.

– U župni ured ulazim samo kada je neophodno. Sav moj posao, sve moje misli su uz fra Vinka čiji se život gasi. Kalandorsku svijeću upalila sam u drugoj sobi. Sv. voda je na prozoru. Često škropim dok bolesnik spava. Nekada se on borio za moju dušu, sada ja njemu pomažem u zadnjoj bici! Najtežoj, najneizvjesnijoj bitci, poslije koje nema popravnog!

Razmišljam: koliko smo puta vodili duge razgovore koji bi prerasli u žučne rasprave, a odnosile su se na naš odnos prema grijehu, prema radu, a najdulji su razgovori bili upravo o posljednjoj našoj bici, umiranju. Složili bismo se da se i najveći grešnik može spasiti ako se iskreno pokaje, a može se izgubiti "samouvjereni pravednik". Nismo se složili: je li se Tito spasio! Ja vjerujem da se pokajao! Fra Vinko ne!

28. 6. 1997.

– Uoči Petrova. U župnu kuću kod fra Vinka došla sam odmah iza 3 sata. Fra Vinkov se život gasi. Uopće ne ustaje. Teško diše. Gori kalandorska svijeća.

Čim otvori oči, pita: "Gdje je fra Janko? Kada će doći? Kada će mojih 12 sati?" Ne može više jesti.

Pošla sam na vrata, a on me pita: "Kamo ćeš? Nemoj ići. Lakše mi je kada si ovdje. Sve se bojim da ću im dodijati!" "Ne, nećeš!" tvrdim ja i mijenjam temu razgovora. Izvadim krunicu iz džepa, stavim na dlan i zamolim ga da mi blagoslovi krunicu. Kažem: "... fino mi blagoslovi! Moli malo, nemoj samo onako, izatrke, prekrižiti...!" Hoće se nasmijati, pokušava, ali lice se samo grči u bolnu grimasu. Kaže da hoće i stvarno tako učini. Onda kaže uz osmijeh: "... ali neće puno pomoći blagoslov ako ne budeš molila...!" Pri pomisli da je ovo možda njegov posljednji blagoslov, nešto me steže u grlu. Riječ zape. Oči ovlažiše! Poslije večernje sv. mise vidim s. Ankicu, unijela bocu kisika i aparate. S nama je i s. Kerubina. Slažu se da bih ovu večer trebala ostati ovdje. Svi se tiho molimo. Fra Vinko žmiri ili spava. Šuti. Odjednom se trgne, širom otvori oči, uhvati se za moju vestu. Držće. S. Kerubina sv. vodom škropi, molimo vjerovanje... I mi smo se prepale. Pokušavam mu izvući vestu iz ruke, ali ne ide. Kažem: "... fra Vinko, ponavljaj: Isuse, Marijo i Josipe, pomozite

mi. Mirno spavaj. Nećeš ostati sam. Tvoja te sestra više ne ostavlja dok ne ozdraviš!" Šuti. Ponekad otvori oči, pogleda nas sve tri i opet umorno zatvori oči. Ali ruku mi ne pušta. Grčevito drži "slamčicu" što mu obećava da još nije kraj. Otpočela je posljednja bitka! Ovu noć ostajem uz postelju umirućeg brata. Postim deveti dan devetnice.

S. Ankica se ne odmiče. Donijela je i neku bocu kisika. Stipi Baraću je rekla da bude pripravan: kad zatreba, zvat će ga. I s. Kerubinu je poslala da se odmori. Mene je uvjerila da će me zvati ako se stanje pogorša, ali ja ostajem u susjednoj sobi.

29. 6. 1997.

– Petrovdan!

– Točno 24 sata i 14 minuta. S. Ankica mijenja boce kisika i grcajući govori: "Ujače dragi, dišite! Ujače, pomozite mi da vam pomognem. Dišite!"

Uzdahnuo je duboko i tišina je zavladala u sobi. Stalno sam škropila sv. vodom. Iz pripremljenog molitvenika počela sam moliti: *Pođi, kršćanska dušo, s ovog svijeta, u ime Boga Oca svemogućega...!* Od suza nisam vidjela čitati. A onda, točno u 24.15 još jedan dubok uzdah i bitka je okončana.

Danas je točno 55 godina da je fra Vinko zaređen za svećenika.

Fra Vinko Vujica

S. Ankica je zovnula fra Brunu Batinića i fra Tomislava Duspera, zatim s. Kerubinu i Stipu Baraća. Braća su malo stala i povukla se u svoje sobe. Što je to u njima tako hladno, bezosjećajno? Jednog dana bit će što i naš fra Vinko: pokojnik, samo ne znam hoće li biti okruženi pažnjom kao fra Vinko. Jedno je sigurno: mogla sam ne znam koliko željeti biti pri ruci fra Vinku posljednjih dana njegova života, ali da to nije želio, nije htio župnik fra Janko, ja bih bila jedna od stranih osoba kojoj je svakodnevni pristup župnoj kući nemoguć. Za ovu povlasticu svom sam župniku, uz ostalo, veoma zahvalna. Noć je. Dok su s. Ankica i Stipo Barać presvukli fra Vinka, ja sam se povukla u ured i iz matičnih knjiga zbrajala dane, mjesece i godine što ih je proveo radeći za puk bugojanske župe.

Zbrojim preko 20 godina. Odem kući presvući se i vratim se. S. Kerubina dežura kraj fra Vinka. Zajedno smo molile. Došao nam je fra Tomislav Dusper i dugo se molio. U 7.30 prenijeli smo fra Vinka na odar ispred glavnog oltara, a u 7.40 prvi put otkako je zvonik zapaljen, zajecalo je naše mrtvačko zvono. Stipo Duvnjak–Mećava dugo je potezao uže. Ovo zvono, cvijeće, svijeće, kalež, štola i sv. voda, sve je pozvalo bugojanski puk da dođe i molitvom se zahvali svom starcu svećeniku koji ih je strpljivo čekao u ispovjedaonici ove 1997, kao i daleke 1947. kada smo postali prijatelji.

Odru su prilazile žene i djeca, ali i muškarci, i svi na koljenima, raširenih ruku molili 5 Očenaša na čast Pet rana Isusovih za pokoj duše. Isto kao u stara dobra vremena!

Župnik je još na putu. Ranije je dogovoreno i utvrđeno s provincijalom, fojničkim gvardijanom fra Franjom Miletićem i fra Vinkovom rodbinom da će fra Vinko biti pokopan, po svojoj želji, u Busovači na groblju Bare uz grob svoje majke koju nije ni zapamtio.

U 8 sati fra Bruno je služio sv. misu za fra Vinka i najavio da će ispraćaj fra Vinkovih posmrtnih ostataka biti u 17 sati, a pokop sutra u Busovači u 14 sati. Besplatan autobus polazi za Busovaču u 12 sati.

Danas ne idem kući. Često ulazim u crkvu i molim za fra Vinkovu dušu. Više ne treba jastuk pomaknuti, ne treba vode dodati.

Sjedeći ovdje u tišini hrama pitam se: Držim li ja to posljednju stražu i svojoj braći: Anti, Ljupku, Marijanu ili najranijem djetinjstvu i prijateljstvu dugom 50 godina? Čudno, daleke 1947. u svibnju upoznala sam fra Vinka na zadušnici moje sestre. Oči su mi bile suzne. Danas su mi opet oči suzne, jer rastanak je uvijek bolan: i kada se opraštamo od običnog poznanika; i kada stisak ruke i nijemi pogled mnogo više govori nego se bol može riječima iskazati; rastanak je bolan i kada se unaprijed radujemo skorom susretu. A ja sam danas siromašnija za jedno veliko, ustrajno, strpljivo i iskreno prijateljstvo!

30. 6. 1997.

– Kod kuće sam. Nisam otišla raditi u župni ured jer ću u 12 sati autobusom u Busovaču na pokop. Tako sam planirala.

Međutim, noćas se župnik vratio s puta i pozvao me da idem s njim. Kaže: "Zar nas dvoje nismo bili ovdje najbliži fra Vinku?"

"Župniče", rekla sam i nastavila, "možda me ne razumijete, ali s fra Vinkom sam još jednom izgubila oca, brata. Njegovo duhovno rame nije se nikada izmaklo kada mi je bilo teško! I ne samo meni, već svim običnim malim ljudima."

U Busovaču sam otišla sa župnikom i s. Kerubinom oko 10 sati. U busovačkoj crkvi na odru počiva naš fra Vinko. Velika vrućina. Puno svijeta. Njegova bliža rodbina uključila me da s njima sjedim.

Zadušnicu i pogrebne obrede predvodi provincijal fra Petar Anđelović, fojnički gvardijan fra Franjo Miletić i naš župnik fra Janko Ljubos. Na groblju Bare od fra Vinka se oprostila njih sva trojica.

Vraćam se sa župnikom. Razmišljam: Zašto se s najbližima, kao s mamom, sestrom, bratom, tetkom, pa sada i fra Vinkom, rastajem lažući im, posebno pred smrt. Sve to činim da im olakšam zadnje dane. Ipak mi počinje smetati pa glasno kažem: "Odlučila sam više ne lagati!" Sestra Kerubina se osmjehnu pa veli: "Nije zar...?!"

1. 7. 1997.

– Na poslu sam, ali ne radim u uredu. Župnik mi povjerio da pregledam fra Vinkove stvari i svrstam: osobni dokumenti, knjige, osobne stvari, odjeća i obuća.

Dokumenti kao: svjedodžbe, indeks s bogoslovije, jugoslavenska domovnica pisana ćirilicom i drugi papiri stavljeni u fascikl i predani fojničkom gvardijanu fra Franji Miletiću.

Knjige su prenesene u župnu knjižnicu Bugojno.

Brevijar i franjevačku krunicu uzeo je župnik za uspomenu. Fra Bruni, časnim sestrama i Stipi Baraću darovana je poneka sitnica uspomene radi. Ja sam uzela futrolu za ključeve, a župnik je dodao mali tranzistor što je jednom donio fra Vinku iz Njemačke.

Sve ostale stvari, uključujući i pisaći stroj (električni), stavljene su u putne torbe i darovane rodbini na raspolaganje.

Jedan kofer propovijedi ostavljen je u knjižnicu neotvoren. Pregledat ću ga kada imadnem više vremena.

Eto, jedno se poglavlje u životu završilo. Ujutro neću žuriti na posao, jer fra Vinko neće zorom ustati, neće nikoga buditi niti zvati da ide misu govoriti; ručak više neće biti ni hladan, ni prevruć, ni neslan, ni preslan; gosti mogu nesmetano ulaziti i izlaziti iz blagovaonice, nema tko ljutito pitati: "... što je ovo...?" Nema galame, nema zahtjeva, ne treba žrtva oko bolesnika!

Za mladom osobom se puno žali, bol je jaka, ali je nakako poput praska što se pretvori u jeku i nestane. Kada nestane starija osoba, bol je mila trenutno: ostaje samo sjeta, dugo, dugo, jer stara osoba sa sobom redovito odnosi dio naše prošlosti, dio sadašnjosti, često blagoslov i mir u obitelji ili zajednici.

Fra Vinko, nemoj prestati moliti za nas, za ovu zajednicu.

6. 7. 1997.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

Župnik kaže: "Naš fra Vinko Vujica sahranjen je u rodnom mjestu Barama – Busovača. Još jednom hvala fra Vinku za sve dobro učinjeno u ovoj župi, a i svima vama koji ste mu pomagali u bolesti i pratili na groblje. Također vas mogu izvijestiti da naša Franjevačka provincija ima novu upravu. Ostao je prijašnji provincijal fra Petar Anđelović, a svi ostali članovi uprave su novi. Za desetak dana nova uprava će napraviti i premještaje i tada će se znati rezultati za našu župu."

Na Ilindan će sv. misa biti u Kandiji u 11 sati, a kod nas u 9 i 17.30 sati.

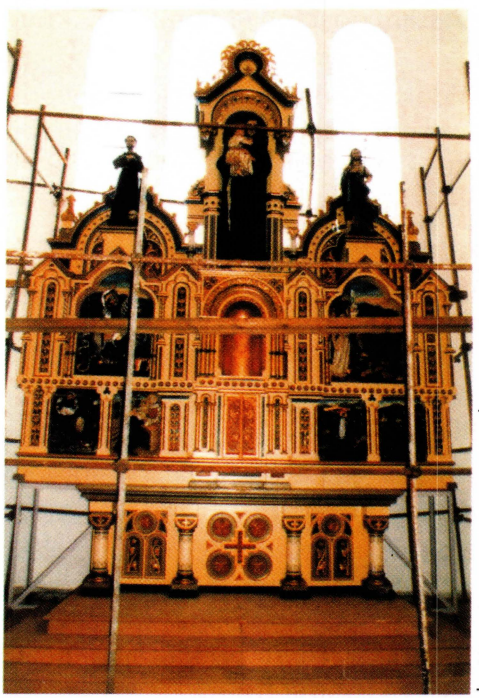

Oltar sv. Ante za vrijeme restauracije

13. 7. 1997.

– Nedjelja. Sv. mise redovne.

"Uspio je posao oko restauracije oltara", kaže župnik i nastavlja: "Vraćen mu je prvobitni izgled, obnovljen je i već je ukras u našoj crkvi. Ovaj veliki križ sada zaklanja oltar, ali riješit ćemo i to."

18. 7. 1997.

– Svijeta dosta na jutarnjoj i večernjoj misi: tužna sjećanja na izgubljenu slobodu, izgubljene živote, na logore i nestalu djecu, nepoznate grobove.

19. 7. 1997.

– Moja nevjesta Marica Herceg stigla u Bugojno autobusom.

Čekali smo je, unijeli u kolica, a pred kućom joj kažem: "Maro, zar ovo nije dokaz da si voljena a ne zaboravljena; zar ovo nije dokaz da si sposobna i sama putovati." Svoju Branku rasteretila sam bar za mjesec dana od brige za majku. Neka to vrijeme pokloni mladom mužu, jer ako ona neće, hoće studentice (on je asistent na Strojarskom fakultetu u Zagrebu).

20. 7. 1997.

– Ilindan. U Kandiji u 11 sati sv. misu predvodi kardinal Puljić. Sada je lako kardinalu držati nadahnut govor, sada je dosta svijeta, okružen je svećenicima, policija dežura. Je li se itko sjetio Ilindana 1993. kada je uz salvu razornih granata, ali s čvrstom vjerom u Boga, misu slavio sam naš župnik fra Janko, a ministrant mu bio kandijski župnik vlč. Miodrag Mišković. Nijedan vjernik nije bio prisutan.

31. 7. 1997.

– Već znamo da je naš župnik premješten za gvardijana u Fojnicu. Dolazi fra Mirko Majdandžić, rođen 1960. u Busovači.

– *(1977)* Prije 20 godina u svojoj rodnoj Busovači mladu misu slavio naš župnik fra Janko Ljubos.

3. 8. 1997.

– Nedjelja. Sv. misu u 8 sati slavi naš župnik fra Janko.

Župnik nam na kraju mise kaže: "Prije 9 godina imenovan sam župnikom u Bugojnu. Kroz ovih 9 godina u Bugojnu se odigrala jedna velika drama, tragedija. Što je bilo, kako je bilo i što će biti, zna Bog, a mi ponešto i puno toga.

Ovih dana Uprava Provincije Bosne Srebrene mene je premjestila na službu gvardijana u Fojnici, a za župnika u Bugojnu imenovala fra Mirka Majdandžića. Na život i rad u ovoj župi veoma sam ponosan! Godine ovdje provedene za mene su

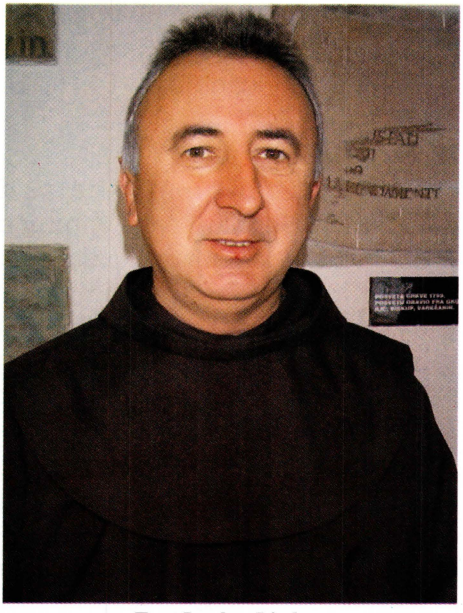

Fra Janko Ljubos

najvažnije: rat, strah, opasnosti po život, odlazak Hrvata i svih hrvatskih političkih, vojnih i policijskih institucija, kada je crkveno dvorište jedino mjesto gdje Hrvati mogu doći... zatočenici, bolesnici, gladni, proganjani i ubijani Hrvati... što sve nije bilo...!

Zahvaljujući Bogu, vašim molitvama i postovima, ostao sam živ i uradili smo to što smo uradili. Moram priznati i hoću: bilo je i pogrešaka! Za svako dobro hvala, za pogreške molim oprost.

Dolazi vam dobar župnik, želim vam dobru suradnju. Po svojoj dužnosti, po blizini Fojnice, po našem franjevačkom ustroju, pratit ću događanja u Bugojnu i **nikad vas neću zaboraviti!** Bog vas blagoslovio!"

U crkvi za tren grobna tišina, a onda šapat koji prerasta u sve glasnija objašnjenja uz kimanje glavama. Kao da ih čujem kako se pitaju: "Drage moje, šta nam je ovo trebalo? Baš su bezobrazni, eto...!"

I ja sam ozbiljna, ali ne govorim ni s kim. Pitam se: Hoće li naš duhovni mir i sigurnost, što smo osjećali uz svog župnika fra Janka, sada biti uzurpiran? Ne znam tko je u novoj upravi, ali slutim da su u većini "golobradi vijećnici", jer kako razumjeti da su prepustili jednu od najvećih župa, a najraseljeniju, neizvjesnim promjenama. Ovdje Duh Sveti ili nije bio ni pozvan ili je kod glasanja bio suzdržan!

Župljani se dogovaraju o ispraćaju župnika. Netko je ustvrdio da će ići uoči Gospojine, 14. 8. 1997. Ja ne znam.

4. 8. 1997.

– Jutros kažem župniku da ne želim više raditi u župnom uredu. Kažem: "Umorna sam, župniče, od svega." On veli: "Vjerujem ti, ali kada bude primopredaja župe, trebaš mi. Tada ćemo vidjeti hoće li novi župnik htjeti da ostaneš raditi. Ne bi bilo lijepo da sada odeš. Znaš sve poslove pa novom župniku možeš biti samo od koristi."

5. 8. 1997.

– Utorak. Posla puno. Ja nervozna, ali i tužna. Došao fojnički gvardijan fra Franjo Miletić. Otišli su on i župnik fra Janko u župnikovu sobu. Dugo su se zadržali. Kada se fra Franjo vratio, razgovarali smo o župnikovu premještaju: tvrdim da se bar za 2--3 godine ne trebaju vršiti promjene. Neka se predratni odnosno ratni svećenici (posebno župnici) u relativnom miru susretnu "oči

u oči" s "trpećim" i "prognanim" župljanima. Jedino će tako biti moguć prekid lanca što ga lažnim porukama upliću. Laž će u svom "jurišu" naići na zid istine, zid sučeljavanja, dogovaranja, praštanja.

Fra Franjo me je jedino uvjerio da je naš župnik potreban Fojnici. Također smo se složili da je pogodnija osoba fra Mirko od nekih drugih. Ipak mi u duši nešto prazno. "Bože, hoću li se prevariti?"

6. 8. 1997.

– Sve tiho u kući. Ulazi jedan sredovječni župljanin i pita gdje se treba upisati u popis, molbu da župnik ne ide. Kada mu kažem da nema nikakva popisivanja, on veli: "Kako nema kada ti vodiš tu kampanju." Bože, hoćemo li ikada prestati lagati. Ispričam to župniku. On se ljuti i veli: "Nitko nije nezamjenjiv pa ni ja. Tvrdim ti da je fra Mirko veoma dobar svećenik."

– Zajedničkom izjavom sa sastanka predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana i predsjedavajućeg Predsjedništva BiH Alije Izetbegovića kao i najviših dužnosnika Federacije BiH, u Zagrebu potvrđeno da su postigli sporazum o uspostavljanju posebnih odnosa.

– U "Oslobođenju" Alija Izetbegović kaže: "Ja i moja djeca živimo skromno i samo od svog rada. Niko od nas nije nikada uzeo ništa što mu ne pripada. Ako iko ima dokaze za suprotno, neka to iznese ili neka zašuti zauvijek."

Ne znam ubraja li se u skromnost: on predsjednik države, sin direktor za stambena pitanja, a jedna kćer direktorica Prve bošnjačke gimnazije, i to svi u Sarajevu?!

Fra Mirko Majdandžić

7. 8. 1997.

– Župnik se pakira. U kući svi izbjegavamo međusobne razgovore. Izbjegavam zajednički ručak: stat će mi zalogaj u grlu.

8. 8. 1997.

– Primopredaja župe Bugojno!

Došao novi župnik fra Mirko Majdandžić. Stigao i fojnički

gvardijan fra Franjo Miletić i fra Karlo Kujundžić. Primopredaja župe Bugojno između dosadašnjeg župnika fra Janka Ljubosa i novopostavljenog fra Mirka Majdandžića.

Ja sam tužna. Teško zadržavam suze. Bojim se da će se za nas odlaskom fra Janka srušiti naš "kineski zid". Shvatite: ništa našeg župnika nije uplašilo pa da nas napusti...! Sve patnje dijelio je s nama; razlika je bila samo u tome što je "teži" dio naših briga i problema uzimao na svoja i duhovna i fizička pleća.

Ručali smo svi zajedno. Meni zalogaj zapinje.

A onda: pokret! Točno u 12.46 "stari" župnik fra Janko ulazi u ured, u šutnji njegova pružena ruka rekla je "zbogom", a moja ruka je rekla "hvala, dobri župniče! Neka te dobri Bog čuva, sinko!"

Još jedno poglavlje naših života završilo se.

– Župnik fra Mirko zamolio me da nastavim raditi u župnom uredu. Obećala sam ostati neko vrijeme.

– Osobni podaci o župniku fra Janku Ljubosu:

Sin Joze i Jele r. Dujić

Rođen 26. 1. 1950. u selu Bare, općina i župa Busovača

Osnovnu školu završio u Busovači 1965.

Franjevačku klasičnu gimnaziju završio u Visokom 1969.

Iste 1969. odlazi služiti vojni rok u JNA, i to kao pješadinac, u Karlovac i Bihać

Novicijat završio 1972.

Franjevačku bogosloviju završio u Sarajevu 1977.

Za svećenika zaređen na mali Uskrs 17. 4. 1977.

Mladu misu slavio u Busovači 31. 7. 1977.

Kao kapelan služio: na Plehanu 1 godinu, u Livnu 2, u Vitezu 1½, u Bugojnu 2½ godine.

Kao župnik služi u Breškama kod Tuzle 9 mjeseci.

Kao kapelan služi u Gornjem Vakufu 3 godine

Od kolovoza 1988. u Bugojnu služi kao župnik sve do danas.

10. 8. 1997.

– Nedjelja. Mise redovne. Nastup novog župnika fra Mirka.

11. 8. 1997.

– Danas je punih 5 godina da radim u župnom uredu. Znači, s fra Jankom sam radila pet godina manje 3 dana. U župnom uredu i

nedjelja je radni dan: na raspolaganju su usluge župljanima, a oni to često ne samo da ne znaju cijeniti, već i zloupotrebljavaju.

Novom župniku fra Mirku obećavam raditi još jedan mjesec pa ćemo vidjeti za dalje. Ne pokazuje mi nepovjerenje, ali promjene u mnogočemu nisu za moje godine i životne principe.

13. 8. 1997.

– Na moje pitanje kako želi da ubuduće radim, novi župnik mi kaže: "Što me pitaš? Radila si te poslove i dosad." Kažem mu: "Župniče, rezervno čulo me upozorava da mi puno ne vjerujete. Voljela bih da u svemu i prema mnogima budete oprezni. O svom župniku fra Janku neću vam ništa govoriti, ali neću ni o vama kada jednog dana odete. U poslu će mi i dalje biti mjerilo savjest i neću ništa učiniti bez vašeg znanja." "Pošteno!", kaže fra Mirko i zagonetno se češka po glavi i smije.

15. 8. 1997.

– Velika Gospa. Dosta puka otišlo u Gornji Vakuf–Uskoplje.

– Tužna sam kao vjernica: novi župnik fra Mirko ne krije neshvatljivu netrpeljivost prema našem starom župniku fra Janku. Ova župa je oduvijek bila duhovno vezana uz svoje ujake, posebno u ovom ratu. Prekidati tu duhovnu nit može biti opasno. Naime, svi smo na nekom životnom brodu što se ljulja na uzburkanom moru; svaki naš "brod" duhovnom niti vezan je uz gat. Prerežeš li nit, uže, ode brod, pogotovu ne bude li u njemu pouzdana kormilara.

Ova je župa prekrupan zalogaj! Izbjegavat ću zapisivati bilo kakva zapažanja u ovoj našoj tužnoj župi.

– Fra Tomislav Dusper ozbiljno pobolijeva.

27. 8. 1997.

– Danas sam dobila broj telefona župnika fra Janka. Dao mi fra Anto. Zvala sam ga poslijepodne. Iznenadio se, ali, čini mi se, i obradovao. Pozvao me da dođem na proslavu zlatne mise fra Miroslava Krajinovića.

28. 8. 1997.

– Na predizbornom skupu SDS-a u Sokocu Momčilo Krajišnik veli: "Danas je Republika Srpska ugrožena ne samo od vekovnih srpskih neprijatelja već i od ljudi koji žele da verujemo da su naivni." Eto, i u "jednonacionalnoj" državi svi ne misle isto niti jedni drugima vjeruju.

29. 8. 1997.
– Spremam se u Fojnicu.

30. 8. 1997.
– Stigla sam u Fojnicu. Bože, kako je pusta. Susret s prijateljima mnogo mi znači: s fra Franjom, fra Miroslavom, slavljenikom, fra Tomislavom i, svakako, posebno s mojim bivšim ratnim župnikom, fra Jankom.

Predvečer sam bila na misi koju je slavio župnik: polumrak, tišina koju remeti samo molitva župnikova na oltaru i moji odgovori iz klupe. Prije mise sam se ispovjedila. Dugo, dugo nisam bila sabranija u molitvi...! Pravi duhovni mir.

31. 8. 1997.
– U Fojnici sam. Pučku sv. misu slavi zlatomisnik fra Miroslav Krajinović. Okupilo se mnogo svećenika i vjernika. Propovijedao prof. fra Vitomir Slugić. Kaže mi: "Budite suradnica fra Mirku makar upola kao što ste bili fra Janku..." Poslijepodne sam se vratila u Bugojno.

4. 9. 1997.
– Na konferenciji za tisak u Sarajevu mr. Vladimir Šoljić kaže: "... u istočnom dijelu Mostara, za koji kažu da je sve uredu, Hrvata ima otprilike koliko novinara u ovoj sali."

5. 9. 1997.
– U 21.30 u matičnoj kući družbe Misionarki ljubavi u Calcutti, u Indiji, umrla Majka siromašnih, Majka Terezija.

6. 9. 1997.
– Tijelo Majke Terezije balzamirano.

7. 9. 1997.
– S fra Brunom išla Gospi na Šćit. Susreli smo se s našim župnikom, sada fojničkim gvardijanom fra Jankom.

8. 9. 1997.
– Mala Gospa. Rođenje BDM.

11. 9. 1997.
– U crkvi sv. Tome na odru tijelo Majke Terezije prekriveno indijskom nacionalnom zastavom.

Svakih pola sata u počasnoj straži smjenjuju se po tri časnika indijske vojske.

– Župnik s narodom ovih dana čisti groblja.

Čišćenje groblja u Veseloj

13. 9. 1997.

– Sprovod Majke Terezije uz državne počasti. Od crkve sv. Tome Majku prevoze na lafetu kojim su vozili i tijela Mahatme Gandhija, oca nacije, i Džavaharla Nehrua, prvog indijskog premijera.

17. 9. 1997.

– Podmetnuta autobomba u Mostaru. Velike materijalne štete, a još veće međuljudske, međunacionalne. Muslimanski čelnici optužili Hrvate da su to sami sebi podmetnuli. Ovo se dogodilo u noći 17/18. 9. 1997.

19. 9. 1997.

– U Gospiću veliki koncert "Lijepom našom". Gledam i prisjećam se razgovora s mojim gimnazijskim profesorom Grgom Pejnovićem. Pričao mi: 1945. zatvori prepuni Hrvata. U Gospiću u zatvoru na katu partizani otvorili vrata zatvorskih soba kako bi zatvorenici mogli gledati dok kolju ustašu na hodniku. Od užasa i straha starija profesorica, također zatvorenica, poludjela. Profesor je bio jedno vrijeme zatvorenik te crne kuće.

1. 10. 1997.

– Sv. Terezija. Još jedno tužno sjećanje na proslavu toga dana u Donjem Vakufu.

4. 10. 1997.

– Sv. Franjo. I novi župnik pozvao na zajednički ručak časne sestre iz Malog Sela, Stipu, Ankicu i mene. Poslijepodne bili u Kupresu i posjetili razrušenu crkvu u Otinovcima.

6. 10. 1997.

– Grupa Hrvata Srednje Bosne "dragovoljno" se predala sudu u Hagu. Obećali im brzo i pravedno suđenje. Lažu! Niti će ih brzo niti pravedno suditi. Rezervna domovina Hrvatska isprala im mozak i žrtvovala ih. Ali ovo je samo početak "hoda po mukama" za Hrvate. Otišli su sa splitskog uzletišta: Dario Kordić, Mario Čerkez, Zoran i Mirjan Kupreškić, Drago Josipović, Pero Skopljak, Ivan Šantić, Marinko Katava, Vladimir Šantić i Dragan Topić.

17. 10. 1997.

– U Uskoplju svečano otvorene "Uskopaljske večeri".

18. 10. 1997.

– Lučindan. Običan radni dan, a nekada veliki godišnji vašar; za ratnih godina bio je dan okupljanja na molitvu i misu u 10 sati.

19. 10. 1997.

– U Uskoplju–Gornjem Vakufu održan okrugli stol pod nazivom "Budućnost Uskoplja". Je li ovo istinska briga za Uskoplje ili je "promocija osoba". Vrijeme će pokazati što je točno.

20. 10. 1997.

– Dani se ne razlikuju. Župnik s narodom čisti groblja. Pri kraju su.

30. 10. 1997.

– *(1977)* Prije 20 godina umro hrvatski književnik Gustav Krklec. Godine 1952. novinari ga pitali koga više cijeni: političare ili učenjake. Odgovorio: "Uopće ne cijenim one koji ulažu svoje umne i fizičke sposobnosti za uništenje čovječanstva." Sve ove godine sam to pamtila, jer već dugo vjerujem kako je povijest veoma često sluškinja režima. A zar znanost i to ona "najsavršenija", nije na "pragu" uništenja cjelokupnog čovječanstva.

Čišćenje groblja Svilen u Udurlijama

31. 10. 1997.

– *(1517)* Prije 480 godina Martin Luther izvjesio na vrata crkve u Wittenbergu na javnu raspravu svojih 97 teza o indulgencijama.

1. 11. 1997.

– Svisveti. Sv. mise kao nedjeljom, ali i na grobljima: Vesela, Lonđa, Lenđerovina i Sultanovići. U Kandiji na groblju Grabovi i Krajac. U Glavicama na Biljegu, u Skopaljskoj Gračanici na groblju u Zlavasti i Humcu.

2. 11. 1997.

– Dušni dan. Sv. mise na grobljima: Čaušlije, Guvna i Bristovi, a u Kandiji na grobljima Goruša i Kaldrma u Odžaku.

– Carlos Westendorp prozvao muslimansko-bošnjačke funkcionare zbog malverzacija koje su oštetile BiH za 43 milijuna DM.

4. 11. 1997.

– U ranim jutarnjim satima, u baru, u Banjoj Luci Zoran Srdić je dvama hicima teško ranio Antona Josipovića, bivšeg jugoslavenskog boksača i pobjednika, sa zlatnom medaljom na olimpijadi

1984. Anton živi u Puli, a u Banjoj Luci je bio gost međunarodnog susreta boksača.

7. 11. 1997.

– Predstavnici zajednice prognanih, izbjeglih i raseljenih Hrvata Bosne i Hercegovine boravili u Banjoj Luci i Uredu UN-a predali 755 zahtjeva hrvatskih obitelji koje se žele vratiti.

8. 11. 1997.

– Na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu nakon pet godina izbjeglištva proslavljen Dan Teologije.

Franjevačka teologija, Sarajevo

– Haški tribunal potvrdio da je Velika Britanija voljna primiti one svjedoke koji bi mogli biti u opasnosti poslije svjedočenja pred Međunarodnim sudom za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji.

9. 11. 1997.

– U Monsiji u Termoliju u Italiji kardinal Puljić je rekao: "Svjedočim vam s dubokom boli da nakon tragičnih događanja i sporazuma u Daytonu, koji je učinio da zašuti oružje, ali nije donio pravedan mir, Katolička crkva u BiH stoji pred rizikom da nestane ili, ako želite da budem optimist, da bude svedena na minimum!"

10. 11. 1997.

– U Kiseljaku napadnuti i zadobili tjelesne ozljede svećenici vlč. Ivo Ćoruša i vlč. Marko Zubak zbog registracijskih pločica s "ljiljanima".

11. 11. 1997.

– Od danas uspostavljen željeznički promet na relaciji Zagreb–Beograd. Bože, razbistri nam balkanske glave, pročisti zakrečenja u mozgu, srcu i duši našoj ne bi li cirkulacija prometa na cijelom Balkanu svakome dokazala životnu ovisnost jednih o drugima.

– *(1918)* Prije 79 godina završen Prvi svjetski rat. Prisilni nepravedni mir na Balkanu, odmah je rodio i u povoje stavio ropstvo manje brojnih naroda. Jesu li se tada pitali što će biti kada to "čedo u povoju" stasa i raskine okove ropstva? Hoće li prerasti u oslobodite lje ili osvetnike?

12. 11. 1997.

– Forum Federacije usuglasio Zakon o prestanku Zakona o napuštenim stanovima. Predratnim stanarima omogućit će se povratak u njihove stanove.

15. 11. 1997.

– Papa Ivan Pavao II. primio delegaciju državnog i crkvenog odbora BiH koji su bili zaduženi za njegov doček 12. i 13. 4. 1997. Delegaciju je predvodio kardinal Puljić, a bio je i naš bugojanski župnik fra Mirko Majdandžić.

17. 11. 1997.

– OESS [Organizacija za europsku sigurnost i suradnju] je za izvanredne parlamentarne izbore u Republici Srpskoj, zakazane za 22. i 23. 11. 1997, osigurala 1.434 supervizora koji će nadgledati izbore. Kako bezdušno zarađuju "Zapadnjaci" na našoj neslozi!

18. 11. 1997.

– Zastupnicima Predstavničkog doma Skupštine BiH zamjenik visokog predstavnika UN-a Hans Schumacher rekao: "Daytonski sporazum će biti u cijelosti proveden. Nemojte nas prisiljavati da to sami učinimo."

20. 11. 1997.

– Šef resora državne sigurnosti Republike Srpske Predrag Čeranić optužio Radovana Karadžića da je u ožujku 1995. pokušao u Rusiji

nabaviti nuklearno oružje kako bi dobio rat u BiH. Na Palama je utvrđeno da je prijevara, jer je oružje punjeno želatinom koja nema nuklearna svojstva.

I ovo dokazuje da su Srbi imali mogućnost nesmetane nabavke oružja iz Rusije. Koliko je tek Slobo dobio "na dar da sredi Balkan za najveću rusku bazu u Europi."

21. 11. 1997.

– U Novom Travniku započeo dvodnevni okrugli stol "Hrvati Srednje Bosne" okolnosti i perspektive." Utvrđen nedostatak volje federalnog partnera (Muslimana) za povratak Hrvata na područje Srednje Bosne.

25. 11. 1997.

– U organizaciji Matice hrvatske, ogranak Sarajevo, u dvorani Akademije nauka i umjetnosti BiH svečano je predstavljena likovna monografija fra Petra Vidića, gvardijana samostana sv. Ante na Bistriku.
– U Podmilačju proslavljena svetkovina Krista Kralja i središnja proslava godine Isusa Krista.
– Kantonalnom sudu u Zenici podnesene krivične prijave protiv osoba osumnjičenih zbog terorizma, razbojstava i krađa. Ističu da je to vezano za ubojstva Hrvata kod Travnika.

28. 11. 1997.

– Vijesti dana: u Brčko se vratilo 575 muslimanskih i 17 hrvatskih obitelji.

29. 11. 1997.

– Udruga bivših đaka Franjevačke klasične gimnazije u Visokom održala je u Zagrebu znanstveni skup u povodu 300. obljetnice pohoda austrijskog vojskovođe Eugena Savojskog na Bosnu, o nesagledivim posljedicama na sudbinu hrvatskog naroda u Bosni.

30. 11. 1997.

– Kardinal Puljić u sarajevskoj katedrali podijelio red đakonata jedanaestorici dijecezanskih i trinaestorici franjevačkih redenika. Uz kardinala bili su i biskup Ratko Perić, biskup Pero Sudar i Mario Cassari, nuncij u BiH.
– Na tribini Vijeća bošnjačkih intelektualaca Alija Izetbegović kaže: "Vojnici naše Armije mogli bi imati do 100 ljudi na duši kad se

saberu nesreće u Kazanima, Grabovici, tunelu Čelebići, onda nad Hrvatima Bugojna, ali i to je još nedokazano...!"

Izgleda da će Alija stalno sanjati san o Osmanlijskom Carstvu; kada se jednog dana probudi, oko njega ni hanuma, ni jastuka, ni kahve, već soba uska bez "pendžera". Bit će to ili samica ili grobnica.

1. 12. 1997.

– Počele zornice kao u mirnodopsko doba: u 6 sati. Prave zornice.

2. 12. 1997.

– Na sastanku čelnika Federacije i Hansa Schumachera zaključeno da se može organizirati povratak izbjeglih u 156 sela s područja Bugojna, Busovače, Donjeg Vakufa, Uskoplja, Jajca, Fojnice, Kiseljaka, Kreševa, Novog Travnika, Travnika i Viteza.

3. 12. 1997.

– Provedena akcija hapšenja počinitelja terorističkih nedjela u Sarajevu i Travniku. Svi su ovog puta Muslimani, a među njima ima i zloglasnih mudžahedina. Tvrdi se da su ti mudžahedini vezani s visokim čelnicima SDA (Alijina stranka).

5. 12. 1997.

– Uoči Sv. Nikole. Poslije večernje mise podijeljeni paketići djeci.

6. 12. 1997.

– Izabrani čelnici općine Bugojno. Prema izbornim rezultatima, 20 mjesta pripalo koaliciji za cjelovitu i demokratsku Bosnu, a 10 vijećnicima HDZ-a.

– U Franjevačkom samostanu na Bistriku u Sarajevu predstavljen je Praktični biblijski leksikon. S njemačkoga preveli fra Božo Lujić i fra Ladislav Fišić.

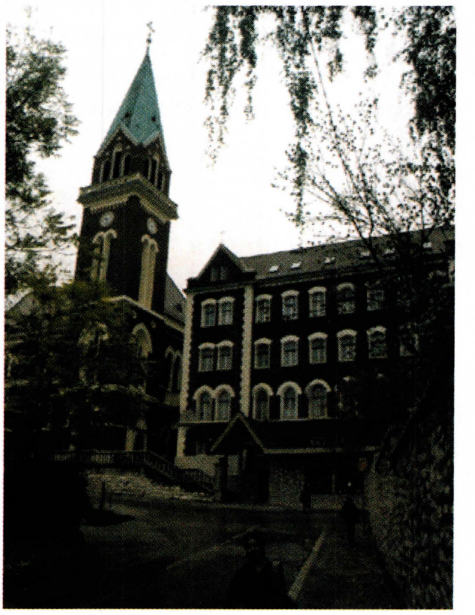

Franjevački samostan Bistrik

9. 12. 1997.

– U Petersbergu kod Bonna započela dvodnevna sjednica Uprav-

nog odbora Vijeća za implementaciju Mirovnog sporazuma u Bosni i Hercegovini.

10. 12. 1997.

– Bonskim dokumentom utvrđeno je da zastava BiH mora biti usuglašena do 1. 1. 1998, automobilske pločice do 21. 1. 1998, zakon o putnim ispravama i državljanstvu do 15. 12. 1997, a do 20. 12. 1997. treba predati u tiskanje usuglašeni dizajn zajedničke valute.

13. 12. 1997.

– Jugoslavenski ministar vanjskih poslova Milan Milutinović i član Predsjedništva BiH Momčilo Krajišnik potpisali u Beogradu sporazum o državljanstvu između SR Jugoslavije i BiH, za što Predsjedništvo nije postiglo dogovor.

14. 12. 1997.

– U Sarajevu održan skup Koalicije za povratak na kome su bili sudionici iz BiH, Hrvatske, SR Jugoslavije i drugih europskih zemalja. Odluka: sljedeća 1998. godina je godina povratka.

15. 12. 1997.

– U Vijaci kod Vareša iznenadno umro fra Željko Filipović, rođen je 1956. u Krčevinama, župa Vijaka.

– *(37. g)* Prije 1.960 godina rođen rimski car Neron. Za života donosio samo smrt: ubio majku, brata, ženu. Progonio kršćane.

16. 12. 1997.

– Carlos Westendorp donio odluku da zakon o državljanstvu BiH stupi na snagu 1. 1. 1998.

17. 12. 1997.

– Bogoslovi Vrhbosanske bogoslovije priredili božićnu priredbu u dvorani Pavla VI. Prisutni crkveni uglednici i politički dužnosnici.

– U Zagrebu nastavljeno suđenje Mladenu Naletiliću–Tuti iz Širokog Brijega optuženom za otmice, napade na službena lica i poticanje na ubojstvo.

19. 12. 1997.

– Bez sudskog procesa pušteni iz Haga Ivan Šantić, Marinko Katava i Pero Skopljak.

20. 12. 1997.

– Na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu održana prigodna božićna akademija. Gosti bili: kardinal Puljić, pomoćni biskup Pero Sudar i provincijal fra Petar Anđelović.

– Carlos Westendorp produžio rok za donošenje zajedničke valute BiH do 20. 1. 1998.

21. 12. 1997.

– Svom bivšem župniku fra Janku uputila sam čestitku sljedećeg sadržaja:

Sretne očiće želim duhovnom ocu čija nas je ruka blagoslovom hrabrila, toliko puta branila, često ni od čega hranila.

Sretan Badnjak, sretan Božić! Kada sam bila u Barama, stajala sam i kraj grobova Vaših roditelja i rekla im: Mirno počivajte! Vaš sin fra Janko može imati samo kratak predah, a onda, ma gdje bio, zaorat će brazdu duhovnu i učiniti je plodnom. Bit će prag, ma tko preko njega prelazio i ma kako obuća bila prljava, a sve zbog jednog cilja: sve stado dovesti Ocu.

Neka Vas svjetlo Božićne noći prati na odgovornom ali svetom putu!

Sretan imendan! Živjeli na dobro i radost svog naroda i povjerenog stada!

U novoj 1998. godini najviše Vam želim dobro zdravlje i sveto strpljenje. Neka Vas Bog zakloni od neiskrenih prijatelja, a inih ćete se i sâmi čuvati.

Na kraju, dragi župniče: biti postojan prijatelj svećeniku često je težak, a nekada i gorak hôd. Ipak zahvaljujem Bogu što sam Vas upoznala i bila suvremenik i suradnik u ratnom vremenu i dijelu života koji se pamti (5 godina manje 3 dana).

22. 12. 1997.

– Američki predsjednik Bill Clinton u Sarajevu i Tuzli. Krajišniku zamjerio zbog opstrukcije centralnih organa vlasti i sprečavanja povratka izbjeglica; Zubku zamjerio zbog postojanja institucija Herceg-Bosne; Izetbegoviću zamjerio zbog dominacije Muslimana-Bošnjaka.

24. 12. 1997.

– Badnjak. Bila sam na jutarnjoj misi. Danas ne radim u župnom uredu, ali ne radim ni u kući. Skromna priprema za ovaj Božić.

Prvi put ću slaviti sama. A nekada sam okupljala cijelu obitelj i prijatelje, njih 19, da zajedno blagujemo ovu večer.

Od ranog jutra plačem: nema više ni fra Vinka, moja Ankica otišla u Zagreb djeci...!

Jutros pod misom posebno sam se sjećala dragih prijatelja, starih i vjernih: fra Vinka Vujice i fra Krste Kržanića (zlatnu misu slavio 4. 5. 1969, doktor filozofije, rektor Bogoslovije u Makarskoj i Zagrebu, najjednostavnije Božje stvorenje). Često sam na hodniku susretala fra Vinka s krunicom u ruci. Tiho bi mu rekla: "Jedan Očenaš za ovakve." Rekao bi da neće, a onda podigao krunicu i dodao: "Molim ja za tebe svaki dan, najčešće cijelu krunicu." Stari fra Krsto bi svake godine u studenom iz Splita pisao: "Pred slikom Drage Majke u crkvi Gospe od Zdravlja, molio sam za tvoje zdravlje i duhovni napredak..."

Sad je na meni red da vraćam dug, ako se uopće prijatelju može vratiti dug ili biti dužan.

Nazvala me moja kolegica iz gimnazije Azemina Rustempašić i čestitala. Suze ne prestaju teći. Na cesti, u kući prvi put sam sama. Sjećanja naviru: Nekada sam radosna završavala poslove za svečanu zajedničku večeru, Badnjak. Bilo je to naporno i fizički i financijski, jer bih okupila i do 20-ero, ali umor bi u trenu nestao dok bih ih gledala sretne. Nekada bih ovu noć nestale i međusobne ljutnje, svađe, bez objašnjenja. Znala sam da svaka ljutnja traje poput leda dok se ne zagrije. U 19 sati upalila bih svijeću na prozoru, sva vrata otvorena, kuća osvijetljena, iz hodnika se razliježe "Lijepa naša". Ustajemo, kô prava domaćica uzimam šibicu i počinjem moliti: "Na čast Porođenja Isusova, da i dogodine dočekamo. Neka donese mir i razumijevanje u vašim obiteljima, zdravlje svima, a našoj dici duhovni i tjelesni napredak. Našim pokojnicima, ma gdje počivali, pokoj duši..." Upaljeno "trojstvo"s trobojnicom nasred stola, uzdignute pune čaše, uzvici "živio" i sve se svakodnevne brige potisnu.

Do nas dopire tiha glazba i pjesme koje svi prihvaćamo. "Svim na zemlji", a dođu na red i bećarske i "Tamo daleko..", obično se za tren u mislima izdvojim i odlutam...!

A ove godine? Steglo me, davi i, makar suze tekle, u grudima osjećam bol. I onda se upitam: Zašto plačeš nad sobom? Gledam telefon. Okrećem 837-412 i kažem: "Sretan Badnjak, župniče, ali ne zovem Vas zbog toga, već da malo odlijem. Teško mi je, sama sam prvi put." A onda čujem vedri glas što ohrabruje, glas svog

župnika fra Janka: "Ma nisi sama, imaš mene, imaš nas toliko koji te volimo, bar ti ne možeš reći da si sama..." Otrgla sam suze i prihvatila stvarnost kao dio programiranog života. Nazvao me župnik fra Mirko i pozvao na večeru.

Učestali su telefonski pozivi, javljali su se prijatelji, moja djeca, moji bivši službenici, radne kolege i kolegice.

"Nisi sama", imao je pravo župnik fra Janko. Zaista nisam sama!

– U Sarajevu, Zenici i Tuzli bacani leci u kojima pozivaju Muslimane da ne sudjeluju u slavljenju kršćanskih blagdana. Iza ove propagande, letka stoji zajednička organizacija Aktivne islamske omladine.

25. 12. 1997.

– Božić. Noćas nisam bila na ponoćki pa sam jutros išla na misu. Nije bilo puno svijeta: većina je bila noćas. U još uvijek ratnom vremenu, kada živimo zaista pod okupacijom, bolje je božićnu misu slaviti u 10 sati i okupiti cijelu župu: staro i nejako, bolesno i zdravo, odrasle i mladež. To bi okupilo i prognane i u zajedništvu s nama ohrabrilo ih u odluci na povratak.

Mladi misle na brzinu i ne shvaćaju da pojedinac nije kompjutor...

26. 12. 1997.

– Sv. Stjepan. Mise kao nedjeljom.

– U svim dijelovima entiteta Republike Srpske prosvjetni radnici stupili u štrajk. Traže isplatu plaća iz prošle godine.

27. 12. 1997.

– Sv. Ivan. Ivandan. Imendan fra Janku. Poslijepodne išli smo u Fojnicu: fra Mirko, fra Anto, s. Kerubina, Stipo Barać i ja. Na povratku navratili fra Mirkovim roditeljima u Busovači.

– U Bijeljini počela konstituirajuća sjednica Narodne skupštine Republike Srpske. Prisutan viši zamjenik visokog predstavnika za BiH Hans Schumacher.

29. 12. 1997.

– Opet radim u župnom uredu. Treba izbrojati božićnu lemuzinu, provesti zaostale prispjele dokumente o sakramentima podijeljenim izvan Bugojna.

– SFOR vratio sve dokumente press-centra Vojske Federacije, koje su odnijeli u noći 19/20. 12. 1997.

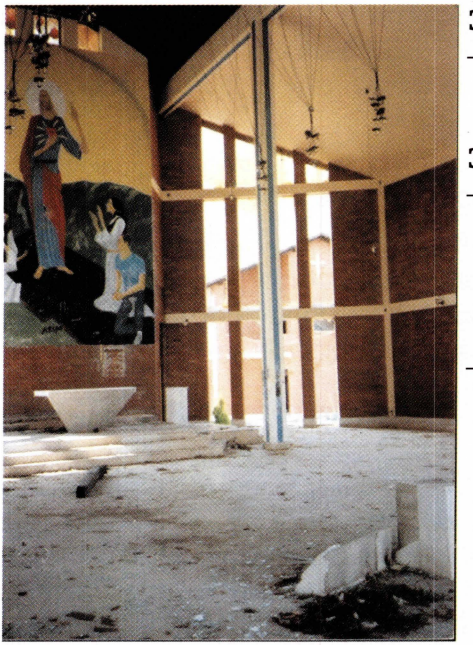

Unutrašnjost crkve u Glavicama

30. 12. 1997.

– Na Kosovu masovne demonstracije.

31. 12. 1997.

– U Mostaru se pojavili leci, u zapadnom dijelu, koje širi Aktivna islamska omladina. Predvečer zahvalnica.

– Statistika župe Bugojno za 1997: Kršteno 13 osoba u Bugojnu; krizmano u Bugojnu 58 osoba, izvan Bugojna 137 osoba; vjenčano 6 parova u Bugojnu, izvan Bugojna 49 parova, ukupno 55; umrlo 29 osoba u Bugojnu, izvan Bugojna 54 osobe, ukupno 83 osobe.

Bugojno broji 779 obitelji, u kojima živi 1.606 duša. Prosječna starost je 54 godine.

Starosna dob izgleda ovako: do 10 godina 41 osoba, do 20 godina 77 osoba, do 30 godina 117 osoba, do 40 godina 91 osoba, do 50 godina 186 osoba, do 60 godina 344 osobe, do 70 godina 454 osobe, do 80 godina 238 osoba i do 90 godina 58 osoba.

Sretna je svećenikova duša koju ne vole neiskreni političari, oni političari koji su uvjereni da od njih počinje povijest i čitav svijet.

1998.

U sarajevskom samostanu Služavki malog Isusa nova 1998. godina započela je napadom i lakšim ozljedama časne sestre Admirate Lučić (rodom iz župe Skopaljske Gračanice kod Bugojna). Napadač je tražio novac i htio unići u samostan.

6. 1. 1998.

– Na Cetinju (Crna Gora) gorjela dva badnjaka: jedan zapalili vjernici Srpske pravoslavne crkve s mitropolitom Amfilohijem i predstavnici crnogorske vlasti, a drugi su zapalili vjernici Crnogorske pravoslavne crkve čija autokefalnost nije priznata od vodećih pravoslavnih crkava (Ruske, Grčke, Srpske itd.). Ove druge predvodio je arhimandrit Mihailo Dodajić.

– U Hagu počelo suđenje Zlatku Aleksovskom, bivšem zapovjedniku logora u Kaoniku.

7. 1. 1998.

– U Zürichu je u 96. godini života umro Vladimir Prelog (rođen u Sarajevu 1902), dobitnik Nobelove nagrade za kemiju.

– U Bukureštu policija napala grupu monahinja koje su uzvicima optužile patrijarha Teoktisa I. za suradnju s Ceausescuom. Patrijarh ih nije branio, a ni prisutni kralj Michael.

8. 1. 1998.

– Haški sud traži od Vlade Hrvatske izručenje Miroslava Brale Cicka, bivšeg specijalca postrojbi HVO-a "džokeri" (on je jedan s popisa tajne optužnice). Ovo je dokaz da se Hrvatska previše uplela u događanja u BiH, pa će morati s nama dijeliti posljedice.

11. 1. 1998.

– U Zagrebu održan Drugi kongres prognanih Hrvata iz Posavine. Ružno i tužno: Hrvati im u Hrvatskoj uskratili pravo na prognanički karton, a Srbi im onemogućavaju povratak u Bosansku Posavinu.

12. 1. 1998.

– Vrhbosanski ordinarijat izvijestio javnost da se na području BiH prodaju krivotvoreni krsni listovi ovjereni krivotvorenim pečatom

župnog ureda sv. Josipa u Sarajevu. Dok sam radila u župnom uredu na izdavanju krsnih listova i drugih dokumenata, godine 1993, 1994. i 1995. dolazili su mi: poznanici N. J. i J. Š i tražili bjanko ovjeren krsni list, a oni bi, da meni bude "mirna savjest" sami ispunili; zatim poznanik V. H. koji je tražio krsni list za osobu koja nije krštena; zatim u pismu me moli rođak da dam krsni list sinu njegova prijatelja Srbina. A kolegica mi se naljutila na mene što joj nisam dala krsni list za dijete kršteno u Pravoslavnoj crkvi.

Kada sam bila gimnazijalka, instruirala sam đake iz matematike. Ta matematika mi je stvorila prijatelje i neprijatelje. Sada mi se desilo slično s krsnim listom.

Savjest mi je mirna, nisam zloupotrijebila župnikovo povjerenje kao ni kapelanovo.

– Konstituirana Narodna skupština Republike Srpske. Za predsjednika Skupštine ponovno izabran dr. Dragan Kalinić (SDS).

16. 1. 1998.

– Američki vojni helikopter, koji je osiguravao sastanak muslimanskih i srpskih političara Srebrenice, u selu Kazani, udario u električni vod. Jedan vojnik SFOR-a povrijeđen.

– Prvi put nakon 1992. godine slavljena sv. misa u Foči kod Doboja na ruševinama crkve Srca Marijina. Kršteno i prvo dijete Anto Tipurić.

17. 1. 1998.

– Dan sv. Ante Pustinjaka. Na ruševinama crkve Presvetog Trojstva na Petrićevcu kod Banje Luke provincijal fra Petar Anđelović predvodio misno slavlje.

– U Sarajevu boravio američki senator Robert Dole. Obećao iskoristiti svoj politički autoritet kako bi se saznala sudbina oko 18 tisuća nestalih na području BiH.

19. 1. 1998.

– Kantonalni sud u Sarajevu na 11 godina zatvora osudio Veselina Čančaru iz Foče zbog ratnog zločina protiv civilnog stanovništva.

20. 1. 1998.

– Visoki predstavnik UN-a Carlos Westendorp odredio dizajn bosanskohercegovačke monete jer se domaći predstavnici nisu mogli dogovoriti.

23. 1. 1998.

– Humanitarna organizacija "Norveško vijeće za pomoć" i Norveška vlada odlučili s 40.000 DM financirati sanaciju i adaptaciju zgrade bugojanske Gimnazije. Sjećam se Gimnazije iz vremena kada je u njoj bila građanska škola, a na platou ispred nalazio se spomenik kralju Petru.

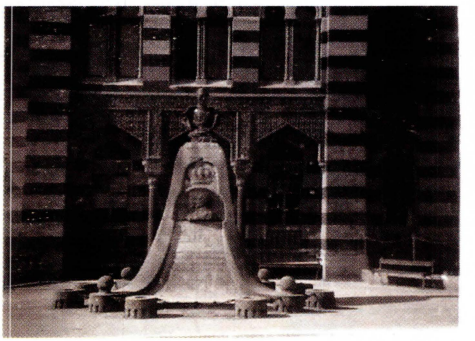

Spomenik kralja Petra ispred bugojanske Gimnazije, 1939.

25. 1. 1998.

– Zastupnica u Europskom parlamentu Doris Pack posjetila Banju Luku i izjavila kako je zadovoljna razvojem situacije u srpskom entitetu i uvjerena u povratak izbjeglih i prognanih u njihove domove.

27. 1. 1998.

– Jedan od tvoraca BiH zastave s "ljiljanima" prof. dr. Enver Imamović poručuje: "Rodoljubi BiH, čuvajte u srcima i svojim kućama grb i zastavu s ljiljanima. Nadam se da će ti simboli opet biti vraćeni." *Tko čeka – dočeka!*, kaže narod. Možda?!

29. 1. 1998.

– U Kuli Lotrščak u Zagrebu otvorena izložba fotografija Dragana Ressnera "Dokumenti 1992-1996", pod nazivom "Srušene i oštećene crkve nadbiskupije Vrhbosanske".

– *(1948)* Prije 50 godina Mohandas Karamchand Gandhi (nazvan Mahatma, što bi u prijevodu značilo velika duša), poslijepodne izašao u svoj vrt među narod. Iz pištolja ga ubio ekstremni Hindus. Jedini koji je bez nasilja uspio u politici postao žrtva nasilja.

30. 1. 1998.

– Generalni tajnik NATO-a Javier Solana, boraveći u Sarajevu, najavio da će građani BiH uskoro biti pozvani predati oružje koje privatno skrivaju.

– Alija Izetbegović predložio da se zastava s ljiljanima proglasi zastavom bošnjačkog naroda i tako nastavi biti pored državne "Westendorpove" zastave BiH.

31. 1. 1998.

– U Kigaliu, glavnom gradu Ruande, ubijen hicima iz pištolja fra Vjeko Ćurić, bosanski franjevac i višegodišnji misionar, rođen 1957.

– Ministri obrane R Hrvatske i SAD postigli dogovor o iznajmljivanju luke Ploče BiH na 20 godina na komercijalnoj osnovi i bez povrede državnog suvereniteta R Hrvatske.

7. 2. 1998.

– U Sarajevu održan Sabor HNV-a [Hrvatskog narodnog vijeća]. Iako je, kao glavni, eksponiran prof. dr. Ivo Komšić, bivši ateist, komunist, duša te organizacije je prof. fra Luka Markešić, eksprovincijal Bosne Srebrene. Bez obzira što Vijeće poručivalo narodu s govornice, ono ima jedan cilj: raskopati sadašnji HDZ vezan za Tuđmanovu maglovitu politiku prema Bosni, istaknuti svoj dio zasluga za učvršćenje utjecaja Zapada u Bosni. To zaključujem po najvažnijim gostima: Stipi Mesiću, Vladi Gotovcu, provincijalu fra Petru Anđeloviću. Vidim još i našeg Bugojanca vlč. Ivicu Mršu, pa fra Tomislava Trogrlića... Što se Komšića tiče, on je ljigavac i prevrtljivac. Malo će se tko njime okoristiti. Obični je suhi kolac koji trenutno posluži, ali niti je jak, zdrav, da izdrži ma i najmanji teret, niti je "mladica" koja će pružiti čvrsto korijenje i donijeti plodove. Tipičan primjerak: niti si vruć, niti hladan...! Komšić je samo za ispljunuti. "Tko plaća više...?"

– Pred zgradom UN-a u New Yorku izvješena nova zastava Republike BiH (Westendorpova).

8. 2. 1998.

– U našoj crkvi u Bugojnu zbor splitskih liječnika izveo veoma uspješan koncert. Župnik fra Mirko služben, bolje reći ljut. Neka je! Njegov problem.

12. 2. 1998.

– U Bugojnu održana općinska sjednica. Hrvati iz HDZ-a nisu došli. Netko među Hrvatima "nagoni vodu na muslimanski mlin", jer kada i naši dođu, pa makar se cijelo vrijeme svađali, pred međunarodnom zajednicom su opravdani, "pokušali" su. Ovako liči da prkose cijelom svijetu. Kome će nauditi?

– Vraćala sam se iz grada. Kod Bajrića mesnice stade auto. Priđe mu strani UN-ov policajac, po izgledu Arap. Takav je i vozač. Govore veoma srdačno arapski. U kolima na zadnjem sjedištu su dvije

"bijele prilike". Ne znam jesu li žene ili muškarci, kriju se iza bijelih marama.

17. 2. 1998.

– U "Motrištima", emisiji HTV-a, o nestalim Bugojancima govorili: Dževad Mlaćo, Milenko Juričić i Ante Mustapić. Mlaćo se ograđuje i tvrdi da u Bugojnu nije bilo logora za Hrvate i da je on bio civilna vlast koja nema ništa s vojnim strukturama.

Dževad Mlaćo je ograničenih intelektualnih sposobnosti, matematičar, s izraženim znacima paranoika i prenaglašenim ambicijama. Potječe iz obitelji s vjersko-nacionalnim odgojem, a budući da je to kao profesor godinama prikrivao, kada se oslobodio, izdvojio se i kod "velikih" brzo postao najpogodnija osoba za ostvarenje programskih načela Patriotske lige, čak i kad je postao zvaničnik Alijine stranke SDA.

Već 1991. pričalo se da, kada se u čemu i slože SDS i HDZ, neki Mlaćo ne pristaje ni na kakav dogovor: on je imao poslanje razdora koje je uime drugih izvršavao.

Sjetih se jednog događaja u "Špediciji" kada je Branko Mikulić bio predsjednik Saveznog izvršnog vijeća u Beogradu. Jednog dana došao u "Špediciju" u pratnji predsjednika skupštine općine Bugojno Gavre Zubića i načelnika MUP-a Bugojno Vlade Grabovca. Milicija blokirala ulaz i krug "Špedicije". Zaposleni svi u sobama. Kako sam bila šefica opće službe, stajala sam na hodniku s direktorom Radne zajednice Irfanom Hadžibegovićem. Nećete vjerovati, ali Irfan se preznojavao i pita ima li papira u WC-u. "Prenijela sam malo iz ženskog WC-a", rugam se i ne mogu vjerovati dokle smo dogurali u formalizmu.

Odjednom vidimo Branko uzlazi uz stepenice, rukuje se s Irfanom i prilazi mi: "Kako ste, Katice?", pita i dodaje: "...dugo se nismo vidjeli." Uz Niku Mihaljevića Branko me je štitio dok sam išla u gimnaziju. Osjećala sam da im obojici odgovaram što prkosno odlazim javno u crkvu i neću popustiti pred pritiscima i prijetnjama.

Udaljih se od teme: kada sam došla kući, ispričam kako sam se rukovala s Brankom. Smijemo se, a moj mlađi unuk Ogica kaže: "Tetka, blago tebi! S predsjednikom se rukovala..." To je reklo dijete, a sličnih ushićenja bio je i Dževad Mlaćo kada se s njim rukovao Alija i drugi.

Ne opravdavam Mlaću. On je u duši zločinac najveći, ali je i lud, jer su svoje, još ambicioznije, ciljeve drugi postigli! Samo su oni

"potkovaniji" i nisu se toliko javno eksponirali, naprotiv, pojedinačno su nas štitili i obmanuli.

Možda nemam pravo, ali ovo su moja osobna razmišljanja.

21. 2. 1998.

– U Zagrebu četvrti Sabor HDZ-a Hrvatske. Tuđman "lupa". Gojko Šušak, iscrpljen teškom bolešću, kao da posljednjom snagom poziva sve Hrvate na slogu i jedinstvo.

22. 2. 1998.

– Milica–Mice Šarić, žena Vinka Šarića, izuzetnog knjigovođe, umrla 20. 2. 1998. u izbjeglištvu u Livnu. Danas joj pokop u Sultanovićima.

25. 2. 1998.

– Čista srijeda. Početak korizme. Počet ću postiti svu korizmu. Ne znam hoću li izdržati. Namjere su mi dobre pa se uzdam da će dragi Bog pomoći.

Crkva u Bugojnu, 1998.

27. 2. 1998.

– Časne sestre imaju duhovne vježbe. U posjet mi dolazila s. Izabela iz Fojnice.

Pila sam kavu s fra Mirkom u župnom uredu. Dugo smo razgovarali o fra Janku, o župi, o HDZ-u. Rekla sam mu da svog župnika fra Janka volim i izuzetno poštujem zbog svega što je činio za potrebne bez obzira na vjeru, a što se ne zna! Najviše je radio i darovao da se ne zna, kao da je ispunjavao onu: *Usahla ljevica, ako kazala šta je dala desnica.* On mi kaže da su, kada je prelazio granicu Hrvatska–Republika Srpska, srpski policajci pitali za fra Janka i rekli da je

dobar čovjek. "Da bar tako misle neki fratri", našalim se na njegov račun.

1. 3. 1998.

– Prva nedjelja korizme.

Bila sam na misi u 8 sati. Što god bih pokušala raditi, pisati ili nešto slično, ne mogu, nekako me snaga izdaje.

– Vijesti javljaju o sukobima na Kosovu. Istina, prisutna je srbijanska vojska, ali ni Albanci ovoj put nisu nespremni čekali.

– Dijele se šporeti. Narod vara fra Mirka, kao što su varali fra Janka.

2. 3. 1998.

– Na Kosovu ima mrtvih s obje strane. Kosovo će biti tvrd orah za Slobodana Miloševića, jer je ovo borba s islamskim narodom: ako ga oružjem ušutkaš, privremeno će se pritajiti, ali ne zadugo; natalitetom i ustrajnošću potisnut će susjede da "tiho" isele sa svojih ognjišta.

6. 3. 1998.

– U Banjoj Luci sam. Rođendan je mojih praunuka Dajane i Katarine. Bila sam im u vrtiću na priredbi, a navečer sam s njima šetala Gospodskom ulicom kao daleke 1944. godine. Iz jednog kafića pjesma Olivera Dragojevića. Kažu da se javno prodaju kasete pjevača iz Hrvatske. "Boska" više ne zjapi s praznim izlozima kao 1996. kada sam bila. Sada ju je otkupio privatnik pa je krcata ukusne odjeće i predmeta.

– Nemiri na Kosovu. Sukobi.

7. 3. 1998.

– U Banju Luku došle iz Zagreba Ankica i Renatina starija sestra Branka. Sastalo se više generacija tetaka: Dajani i Katarini prava tetka je Branka, Branki je tetka Ankica, a Ankici ja.

Prije dvije godine u Banju Luku sam dolazila samo ja. Sada nas puna kuća. Gledam, radujem se, ali sjetno zaključujem: tvoja je uloga završena, Katice, povlači se dok ti nisu dali do znanja da više nisi potrebna, poželjna. Vrijeme mi je povući se u "anonimnost". Navečer se vraćam u Bugojno.

11. 3. 1998.

– Zvao moj Perica. Svaki naš razgovor završi suzama. Koliko je vremena potrošio na lažne prijatelje...?

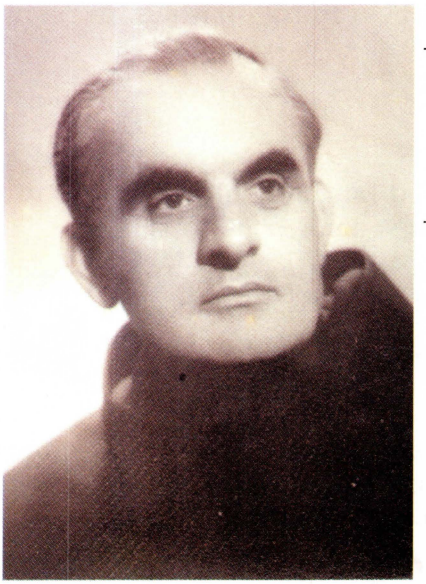

Fra Tomislav Dusper

14. 3. 1998.

– Saznala sam da je u Livanjskoj bolnici umro Bugojanac fra Tomislav Dusper, rođen je 1916.

16. 3. 1998.

– U 12 sati misu zadušnicu za pokojnog fra Tomislava Duspera predvodi provincijal fra Petar Anđelović uz fojničkog gvardijana fra Janka Ljubosa i bugojanskog župnog vikara fra Antu Cvitkovića, i još 41 svećenik.

Prije mise odru prilazi dalmatinski franjevac i ljubi fra Tomislava. Pitam se ima li takvih u našoj Bosni? Kad li "iscuri" bratska ljubav iz srca bosanskog fratra. A o njoj se pisalo, prepričavalo!

18. 3. 1998.

– Samo tužno sjećanje na iščekivanje oslobođenja naših iz logora prije četiri godine.

19. 3. 1998.

– Sv. Josip. Bila na misi u 8 sati, a poslijepodne na svaki grob poginulog u Sultanovićima stavila jednu ljubičicu. Kada su nam, na današnji dan prije četiri godine, djeca izašla iz logora, oni su s nama ostali na mrtvoj straži.

25. 3. 1998.

– U emisiji "Hrvatska i Federacija BiH" sa skupa u Livnu govorili: predsjednik bugojanskog HDZ-a Anto Mustapić i župnik fra Mirko Majdandžić. Mustapić je rekao da nije istina da se bugojanski Hrvati ne žele vratiti u svoje Bugojno, a fra Mirko je ustvrdio da je sada stanje sigurnije i ne treba obraćati pažnju ako im tko opsuje mater. "Kao da i vi ne psujete?!", dodao je.

28. 3. 1998.

– Radim u župnom uredu. Branko Đikić se obradovao kade me je vidio.

– U KSC-u u Bugojnu koncert: muslimanski folklor, katolički tamburaši s fra Mirkom i bosanske sevdalinke.

– Clintonov izaslanik u Sarajevu napao Zubka i rekao da će on odrediti gdje će Zubak živjeti. Zubak mu ljutito odgovorio: "Vi meni nećete odrediti gdje ću ja živjeti. Ovo je moja zemlja, za ovu zemlju sam se borio i bio ranjen..."

31. 3. 1998.

– Ustavnom sudu BiH Alija Izetbegović uputio zahtjev za ocjenjivanje ustavnosti odredbe Ustava oba entiteta, koji reguliraju pitanje konstitutivnosti bosanskohercegovačkog naroda.

– *(1948)* Prije 50 godina američki Senat odobrio Maršalov plan pomoći Europi. Ova ekonomska pomoć iznosila je više od 15 milijardi dolara, a mogle su je koristiti samo one zemlje Europe u kojima komunizam nije bio na vlasti.

3. 4. 1998.

– Na proputovanju kroz Bugojno posjetio me moj župnik fra Janko. Kako sam se obradovala!

9. 4. 1998.

– Veliki četvrtak. Obredi počeli u 18 sati. Prof. Dubravka Breljak-Gajić pripremila s đacima igrokaz o Muci Isusovoj (dalmatinski izgovor). Na večeri kod župnika bili: fratri iz Uskoplja, gračanski župnik vlč. Jure Gavranić i bistrički vlč. Jakov Kajinić, časne sestre iz Malog Sela, Stipo Barać, Ankica Gvozdenović i ja.

10. 4. 1998.

– Veliki petak. Obrede u 18 sati predvodi fra Anto Cvitković, uz župnika fra Mirka i vlč. Pavu Šekeriju.

Pjesmama sudjelovali i operni pjevači iz Splita, fra Brunini prijatelji. Za nas neke je pravi duhovni ugođaj, dok je za većinu bilo svetogrđe i kažu: "...Bože, današnjim svećenicima sve naizvrat: umjesto Gospinog plača, onako fina i pobožna, doveli nekakve pjevače i ženturače da se krîve u crkvi, i to na Veliki petak. Nije čudo što nas zla snalaze."

Pričam o tome fra Bruni. On se nervira i jedi onako kako to samo on zna. Pita: "Što ti, Keti, misliš?" Kažem mu: "O meni uvijek imaju pogrešno mišljenje, pogotovo fratri. Zato je moje mišljenje bezvrijedno: Meni je ovo bilo duhovno osvježenje. Nisam gledala kako su pjevači i pjevačice obučeni, jesu li debeli ili mršavi, izbrijani ili bradati. Ja sam slušala. Komentare ne slušajte. Sjećate li se kada je jednom zgodom gore u našoj velikoj sali bio neki skup pa su

pjevali naš crkveni zbor i fra Mirkovi tamburaši. Tada su mi neke časne sestre i župnikovi 'prijatelji' rekli kako župnik fra Mirko pjeva bezobrazne pjesme. Ne znam, fra Bruno, možda ste i vi tako mislili, ali ja nisam čula nijednu bezobraznu pjesmu. Naprotiv, baš sam se prijatno osjećala i bilo mi je žao što nije dulje trajalo."

Groblje Sultanovići: Grobovi ubijenih u proteklom ratu

11. 4. 1998.

– Velika subota. Ankica otišla djeci. Opet ću fizički biti sama, ali nisam tužna: nisam sama!

– U Čipuljiću pokop Rastka Bjelanovića. Po njegovoj želji ukopan u Čipuljiću, ali po želji sina dr. Vedrana (katolika) sprovod vodio naš fra Bruno. Okupljeni Srbi nisu to prihvatili kao prijateljski gest.

– U 20 sati u crkvi počeli obredi. Uz župnika fra Mirka, fra Antu i fra Brunu bili i vlč. Stjepan Džalto, vlč. Miodrag Mišković i fra Jozo Kajić iz Frankfurta.

12. 4. 1998.

– Uskrs. Osjećam veliki umor. Kašljem. U 6 sati odnijela sam na autobusnu stanicu paketić kolača i šarenih jaja mojim praunukama Dajani i Katarini u Banju Luku.

– Bila na misi u 8 sati. Telefonom čestitala Uskrs svom župniku fra Janku, prof. Pejnoviću i Ivi u Berlin (Marijevu sinu).

– Ručala s Melankom i njezinom djecom. Mario mi izručio pozdrav od svog sina Ive (vanredno rođen sa Milkom Dumančić iz Kupresa). Eto, led je probijen, lažni stid nestao. Tako treba. Jednom sam mu rekla: "Marijo, puno ih ima koji na plot ostave govno, ali malo poštenih i hrabrih koji se vrate i priznaju da je njihovo. Priznaj javno i prihvati dijete. Trebaš mu!" Sada se, eto, mogu mirno povući, moj Ivo stvarno ima oca. Još jednom moja uloga završena!

– Telefon danas zvoni: moj Pero, moji unuci: osjećam da je moja Ankica sretna danas u Zagrebu. Sa svojim sinovima blaguje posvetilišće.

– Osjećam da imam temperaturu. Mislim da sam se razbolje pravo.

– Poslijepodne mi došla Mara Milišić r. Lukić. Kod mene je bila one teške godine 1992. kada je preostalim Srbima zaista u Bugojnu bilo teško, a i nama koji nismo krili da smo im ostali prijatelji. Ona sada živi u Prijedoru s mužem. Jedan sin u Baru u Crnoj Gori, a drugi u Novom Sadu.

13. 4. 1998.

– Uskrsni ponedjeljak. Župnik fra Mirko pripremio primanje za sve političare i hodže. Bugojanski imam Vehid-efendija Arnaut, došavši u salu, pozdravio skup svojim, za ovakvu priliku provokativnim pozdravom, "selam alejkum!" Dao svima na znanje da je ovo ne samo "njegov grad" već i "njegovo opet tursko doba". Ja bih danas bila "fin domaćin, tolerantan", ali on u župnu kuću više ne bi kročio kao gost. Može samo poslovno.

Nešto mi smeta kod fratara: gube kontinuitet ponašanja. Razumijem da su u tursko doba bili "podvita repa", bili su usamljeni po samostanima, zabačenim selima i gudurama s preplašenim neukim pukom. Sada su okruženi javnošću od stranih političara i učenjaka, Crkve i računara do puka koji ne prihvaća ropstvo. Ipak su zadržali u nekim slučajevima "podređeni položaj" u dnevnoj politici ponašanja.

14. 4. 1998.

– Danas nisam mogla raditi, samo sam vadila krv, nalaze. Jedva se držim na nogama. Vratio me kući fra Mirko.

– Posjetio me Vilim Nevjestić iz Travnika, Antin sin. Kako sam se obradovala! On je kao dijete bio veoma nemirno dijete. Njegova baka, moja krsna kuma Katica, za Vilima bi rekla: "Ah, pripanem se kada dođe. U svašta dira...!" Kada je pošao u školu, potpuno se

promijenio: učenik dobar i primjernog vladanja, čak i u srednjoj školi. Pred rat stasao za vojnika. Počeo u Teritorijalnoj obrani, a kada je ona postala gotovo čista od nemuslimana, prešao u HVO i borio se do kraja rata. Sada radi u Rusiji u jednom talijanskom poduzeću. Danas me pita može li jednom doći da mu ispričam o svemu što znam o našoj obitelji u prošlosti.

– Danas se u tijeku dana smjenjivalo: sunce, kiša, snijeg, sunce.

15. 4. 1998.

– Bolesna sam. Visoka sedimentacija, probadanje u grudima i niska temperatura daju mi naslutiti da se radi o plućima.

Dolazila mi dr. Katica Nikolić i odmah mi osobno dala injekciju. Rekla sam joj "Doktorice, nisam zahvalan pacijent, nemam volje boriti se za život, ali imam nedovršen posao. Ovaj put sam spremna boriti se sa smrću, ali moram živjeti makar narednih nekoliko mjeseci." Možda je žena mislila da sam se "otkinula". A nisam. Ako na ovoj zemlji ima nešto sveto, onda je to zadana riječ. A ja sam riječ dala.*

16. 4. 1998.

– Sve me boli. Neprekidno kašljem. Fra Bruno me vozio na Kupres da mi slikaju pluća. Na donjem desnom krilu sjena. Bolničar Niko Ivić izuzetno susretljiv, kao i dr. Ivica Čičak. Odmah primila injekciju garamyna i ketocefa. Kada smo došli u Kupres, sunce sjalo, a kada smo, poslije sat-dva, pošli u Bugojno, jedva došli do kola od pljuska ledene kiše i vjetra.

Fra Bruno mi kaže da ne smijem drugog nekog zvati, on je spreman voziti me i u Split i Zagreb. Iznenadila sam se, tim više, što imam na plućima sjenu, a on se zaista boji bolesti. Osim toga, "otkvočem" mu kad se sukobi s pukom. Dobar je, ali nagao.

18. 4. 1998.

– "Slobodna Dalmacija" prenijela članak Chrisa Hedgesa objavljen u International tribuneu u kojem visoki predstavnik u BiH Carlos Westendorp tvrdi: "Bosanci su isti narod, oni su svi Slaveni. Crkva snosi velik dio odgovornosti za rat." Nije naglašeno koja crkva. U BiH su tri aktivne.

---

* Zadana riječ bio je još nedovršen Žrtvoslov o stradanju ljudi bugojanskog kraja. Na ovom Žrtvoslovu, koji je objavljen 2004. pod nazivom *Svoju zemlju i oni su voljeli*, Katica je radila dugi niz godina.

20. 4. 1998.

– U kuću Vinka Jelovića, Ulica Voznik 61, bespravno uselila obitelj Himze B. iz Prozora.

22. 4. 1998.

– Posjetila me dr. Nikolić. Drago joj da sam bolje. Zaista ne znam kada sam bolje surađivala s liječnikom kada je u pitanju moje zdravlje.

– Predsjednik HDZ-a BiH Božo Rajić u pismu zamolio Carlosa Westendorpa da se zauzme kako bi konačno bila objavljena istina o nestalim Bugojancima.

– U travničkom selu Bukovica ponovno incident. U ostacima obiteljske kuće Ante Lučića eksplodirala eksplozivna naprava. Teško povrijeđeni Mara i Žarko Lovrinović. Muslimani ovdje sprječavaju povratak Hrvata.

– Predsjednica R Srpske dr. Biljana Plavšić i premijer Milorad Dodik, za javnost nenajavljeno, prešli u R Hrvatsku i u 10 sati položili vijenac u Kripti spomenika Memorijalnog područja Jasenovac u povodu 53. obljetnice proboja posljednje grupe preživjelih logoraša iz Jasenovca.

– Glavna tužiteljica međunarodnog suda u Hagu Louise Arbour izjavila u Sarajevu da će za Radovana Karadžića tražiti doživotni zatvor. Možda će i uspjeti, iako sam sklona vjerovati da će se on sâm ubiti. Ipak i za samoubojstvo treba hrabrosti, što Karadžić nema. On je psihopat!

23. 4. 1998.

– Poslije 33 godine rada u Bundestagu Hans Dietrich Genscher održao svoj posljednji, oproštajni govor preporučivši zajedničku europsku valutu.

– Kardinalu Puljiću, prisutnim svećenicima, časnim sestrama i prognanicima u Derventi "događanje naroda" jajima i kamenjem spriječilo služenje sv. mise u porušenoj crkvi sv. Josipa. Njegov tajnik Ivo Tomašević povrijeđen kamenom u glavu. Autobusi su uništeni, a iz zidina crkve kamo su pretrčali i sklonili se, evakuirao ih SFOR u oklopnim vozilima. Više bi brige posvetili da su pred Hrvatima spašavali srpsko ili muslimansko pašče.

24. 4. 1998.

– Ministarstvo pravosuđa Hrvatske uputilo molbu Argentini za izručenje Dinka Šakića, nekadašnjeg zapovjednika logora Jasenovac,

kao i zahtjev za njegovo privremeno uhićenje radi predaje pravosudnim tijelima u R Hrvatskoj.

25. 4. 1998.

– Američki senator Bob Dole i Jacques Klein bili nazočni ekshumaciji tijela ubijenih Hrvata. Oni su 30. 10. 1993. pokušali pobijeći iz Bugojna. Ubijeni su kod Gorice. Ekshumirani su: Dominko Lučić, Blaž Ivić, Jure Dusper (groblje Sultanovići), Marijan Bekavac, Josip Markić, Marijan Nosić i Franjo Lebo (groblje Vučipolje). Ekshumacija izvršena radi utvrđivanja identiteta i uzroka smrti.

Na ovoj ekshumaciji civilnih žrtava u Bugojnu nije bilo predstavnika mjesne Crkve iako su obaviješteni. Župnik fra Mirko sa svojim tamburašima i onim iz Sarajeva otišao na koncert među izbjeglice u Makarsku, Bašku Vodu, Podgoru i Zaostrog.

Za vrijeme ekshumacije na groblju u Vučipolju

– U Kotoru poslije 60 godina obnovljen rad HKD "Napredak". Delegacija iz Hrvatske bez viza i bilo kakvih smetnji svojim vozilima prešla granicu Hrvatska–Crna Gora na Debelom Brijegu.

27. 4. 1998.

– U bugojanskoj općini nije se radilo, slavilo se preseljenje Muhameda iz Meke u Medinu, vjerska nova godina.

– Mlade vojnike na Rostovu posjetio bugojanski imam Vehid-efendija Arnaut i govorio im o muslimanskom vojničkom moralu. Ovo je prenosila TV Bugojno.

28. 4. 1998.

– U Banjoj Luci Westendorp sa suradnicima održao regionalnu konferenciju za povratak izbjeglica. Uz predstavnike R Hrvatske i R Srpske bili i predstavnici Federacije. Hrvatsku napao zbog nedovoljnog broja vraćenih Srba, a Republiku Srpsku nagradili novčanom pomoći, iako se još Hrvati i Muslimani uopće ne vraćaju.

29. 4. 1998.

– Obilježena 53. obljetnica otkada su savezničke snage oslobodile preživjele logoraše u zloglasnom logoru Dachau.

– Argentina odobrila izručenje Dinka Šakića jer su zahtjevi Hrvatske argumentirani.

– U Rimu sastanak kontaktne skupine (Italija, Njemačka, SAD, Rusija, Engleska i Francuska) radi rješenja krize na Kosovu. Traže obnovu pregovora za veću autonomiju Kosova, ali bez razgovora o samostalnosti i odcjepljenju.

30. 4. 1998.

– Izrael proslavio 50. obljetnicu uspostavljanja samostalne države. Prvi njen predsjednik bio je David Ben Gurion.

– U Mostaru pokopan muslimanski brigadni general Arif Pašalić, prvi komandant zloglasnog Četvrtog korpusa.

– Delegacija Hrvata Konjica posjetila Zubka i Šoljića zbog zastoja njihova povratka u Konjic.

– Kardinal Puljić u zagrebačkoj katedrali predvodio koncelebriranu misu za bana Petra Zrinskog i kneza Krstu Frankopana kao i za sve pale za domovinu.

1. 5. 1998.

– Prvi svibnja-maja! U svijetu obilježen taj praznik rada. U Bosni s izletima, u Hrvatskoj sindikati preuzeli organizaciju prvi put bez vodeće uloge komunista. Možda su se komunisti pritajili i čekaju na startu na skok "malo više" nego je Maksimir ili Jarun. Sindikalne vođe Davor Jurić i Boris Kunst držali govor; a Kunst čak pozdravio i čestitao praznik rada Tuđmanu i pozvao ga da održi govor. Tuđman za "boljitak" našao izlaz u radnim, radničkim rukama. Eh, Tuđmane! Naš bi ti narod rekao: *Poslije boja kopljem u trnje!*

Vlastodršci koji se odnarode, udalje od radnika i seljaka, svoga puka, sami sebi presijeku pupčanu vrpcu koja ih napaja zdravim razumom, čistim idejama, snagom iz korijena pa na njima i u njima uvijek ima "mladica" koje možeš nakalamiti i učiniti dugotrajnim. A Tuđman se ogradio vojskom, neiskrenim političarima, izgubio vezu s korijenom i, bojim se, još za života će mu zaboraviti zasluge jer on je već sada uvelo lišće koje samo što nije povjetarac otpuhnuo u arhiv.

– Ovogodišnju svibanjsku pobožnost misnim slavljem u Gospinu svetištu u Olovu otvorio kardinal Puljić. Čuvar svetišta je još od prije rata fra Berislav Kalfić, moj dugogodišnji prijatelj. U najkritičnijim godinama, gimnazijskim, kada se nad nama zaista vršio pritisak, teror, fra Berislav, tada kapelan u Bugojnu, bio je glavni savjetnik, oslonac, ispovjednik i, ako se može tvrditi da i čovjek može učvršćivati nekome vjeru, onda je on to bio za našu generaciju.

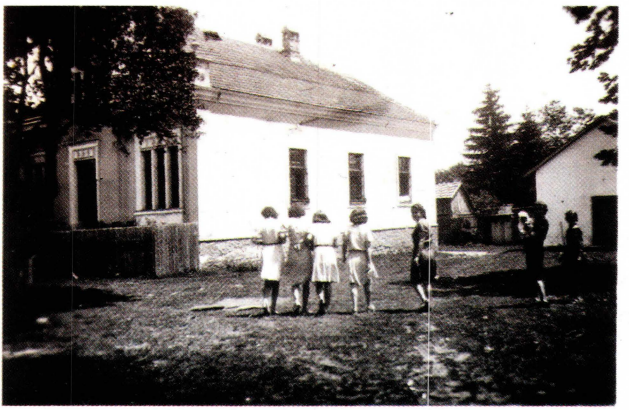

Župna kuća u Malom Selu, 1938.

Sjećam se jednog predvečerja u korizmi. Otišli smo u župnu kuću u Malom Selu* zaklonjeni sumrakom na ispit iz vjeronauka za korizmu. Župnik imao gosta (gazdu Stjepana Subašića) pa je nas primio kapelan. U jednom momentu kažem: "Ujače, istrijebit će nas!" On smireno veli: "Ne bojte se! Kršćanstvo nije ljudska tvorevina. Nekada je Mala Azija bila kolijevka kršćanstva, a sada? Sada je Europa kršćanska, što ne znači da i Europu neće jednog dana preplaviti islam. Naša će onda biti Afrika...! Znate, jedno je sigurno, nećemo nestati. Ispunit će se Isusove riječi: *Iz jednog kraja u drugi progonit će vas zbog imena moga.*"

– U Tuzli Alija izjavio: "Mi nećemo parče Bosne, mi hoćemo cjelovitu, jedinstvenu BiH za sve njene građane."

---

* Župna kuća nalazila se u Malom Selu sve do 1967. kada je izgrađena nova koja se danas nalazi uz crkvu u Bugojnu.

2. 5. 1998.

– U Čipuljić se vratila Tatjana Kadijević i čisti ostatke spaljene kuće.

– Steven Walker, ravnatelj Američkog balkanskog instituta tvrdi: "Clintonova vlada podupire Milorada Dodika, a on u svojoj vladi ima tri ministra, osobna prijatelja zločinca Ratko Mladića, a i osobni je prijatelj Slobodana Miloševića."

– Petnaestorica predstavnika Europske zajednice potvrdili pristanak puštanja u opticaj zajedničke valute EURO. Još se nisu složili tko će biti predsjednik središnje banke.

– Predsjednik Suharto potvrdio da, dok traje njegov mandat od 5 godina, neće biti političkih promjena u Indoneziji. Studenti traže promjene. Na ulicama su.

– U Vukovaru dostojno pokopano 39 ekshumiranih i identificiranih žrtava iz masovne grobnice.

– Korištenjem interneta otkriven ubojica i prisiljen na priznanje ubojstva petogodišnje kćerke, iako ranije na sudu nije htio priznati. Tehnika!

3. 5. 1998.

– U crkvi u Bugojnu pjevao zbor iz Dobrinje. Njih oko 27 došlo dan ranije i konačilo kod pjevača našeg crkvenog zbora. Zbog bolesti nisam slušala, ali kažu da su dobro pjevali. Bili su tužni kada su se rastajali sa svojim bivšim a našim sadašnjim župnikom fra Mirkom. Ništa čudno: Oni su ratni drugovi, on ih nije ostavio. Ipak se netko blago našalio: "Da im ga zapakujemo i vratimo!"

– Vukovarski Srbi odbili sudjelovati na sjednici grada kao i polaganju vijenca žrtvama na groblju. Obostrano diplomatski promašaj.

– U 21.30 u Kliničkoj bolnici "Dubrava" umro Gojko Šušak, ministar obrane R Hrvatske (rođen 16. 3. 1945. na Širokom Brijegu).

– Predstojnik Ureda predsjednika republike ing. Hrvoje Šarinić podnio neopozivu ostavku na mjesto predstojnika. U HDZ-u politička podvojenost.

– Poslije 7 godina Vukovarci prvi put bili na sv. misi na ruševinama crkve. Bilo i prvo krštenje.

– U Okučanima, mirnim okupljanjem, Hrvati Dervente i sjeverne Bosne, Baranje i Vojvodine traže jednak tretman kao što ga imaju izbjegli Muslimani i Srbi.

– Sela uz albansku granicu opkolila srbijanska vojska. Čuju se detonacije djelovanja helikoptera i teškog oružja.

– U Sarajevu na nogometnoj utakmici Željezničar–Sarajevo užasni neredi: dim, vatra, tuče, razaranja. Kao u "stara dobra" vremena ili kao da igra Dinamo i Hajduk!

Crkva u Bugojnu, svibanj 1998.

4. 5. 1998.

– Na izvanrednoj sjednici Hrvatske vlade premijer Zlatko Mateša objavio smrt ministra obrane Gojka Šuška (imenovan ministrom obrane 18. 9. 1991). Izraze sućuti obitelji Šušak i Vladi Hrvatske uputili: Ministarstvo vanjskih poslova i obrane BiH, zapovjednik snaga HVO iz Federacije, Ministarstvo obrane i veleposlanstvo SAD-a, zamjenik visokog predstavnika Jacques Klein, bivši američki ministar obrane i osobni prijatelj Gojka Šuška gosp. William Perry. Svi se nadaju da će nasljednik poći istim putem.

I predstavnici svih oporbenih stranaka s iznenađujućim poštovanjem i biranim riječima izrazili bol i sućut. Izuzetak je bio predsjednik Liberalne stranke Vlado Gotovac. Ni ovog trenutka nije mogao progovoriti bez otrovnih strijela. Zaista, jednom "paranoiku" je svejedno bio učen ili neuk, mlad ili star, on nosi i pokazuje iste simptome.

Često se pitam šta se u tom čovjeku i Stipi Mesiću našli samozvani zaštitnici Hrvata u BiH dr. Ivo Komšić i eksprovincijal fra Luka Markešić. Gotovac i Mesić imaju osobne ciljeve. Kod njih cilj

opravdava sredstvo. Što nama Hrvatima u BiH može više pomoći: zbijanje ili razbijanje hrvatskog korpusa; tambura, pjesma, gozbe ili duhovna obnova? Ako učitelji ne požure, stabla će se porušiti, odavno su ogoljena. Treba nam prava i česta duhovna obnova!

– U Gornjem Vakufu–Uskoplju veliko nevrijeme: grad kao snijeg zabijelio krovove, a voda po cesti čudno obojena. U Vrbas izlivena crna masna tekućina pa su ribe uginule. Kao obično, "počinitelj" nepoznat.

– U Londonu se sastali Arafat i Benjamin. Male šanse za dogovor. Dnevnice će vjerojatno dobiti.

6. 5. 1998.

– Na aerodromu u Beču predsjednicu R Srpske dr. Biljanu Plavšić, na putu za London, policija zadržala jer su imali potjernicu iz 1992. Tek na intervenciju Westendorpa produžila je putovanje.

– Preko Milorada Dodika Slobodan Milošević ponudio Aliji Izetbegoviću bezuvjetnu uspostavu diplomatskih odnosa SR Jugoslavije i BiH.

7. 5. 1998.

– U Zagrebu na Mirogoju, na vojnom dijelu groblja, uz najviše vojne počasti pokopan ministar obrane i stožerni general Gojko Šušak. Vjerske obrede pokopa predvodio vojni ordinarij biskup Juraj Jezerinac. Govorio i mostarski biskup Ratko Perić, kao i hercegovački provincijal fra Tomislav Pervan.

– "7. maja" proglašen "Danom džamija" BiH. Tog dana srušena je džamija Ferhadija u Banjoj Luci.

8. 5. 1998.

– Koncelebriranom sv. misom (uz ostale bili kardinali Franjo Kuharić i Vinko Puljić, nadbiskup Josip Bozanić) i otkrivanjem spomenika blagopokojnom kardinalu Alojziju Stepincu, u Krašiću proslavljena 100. obljetnica njegova rođenja. Nadbiskup Bozanić objavio da će papa Ivan Pavao II. doći u Hrvatsku 2. 10. 1998, a 3. 10. 1998. u Mariji Bistrici kardinala Stepinca proglasiti blaženim.

– U Mostaru Muslimani organizirali proslavu pobjede nad fašizmom pod geslom: "da se ne zaboravi". Govorio armijski general Rasim Delić.

– Američki predsjednik Bill Clinton poslao pismo Krešimiru Zubku u kojem traži da učini sve da Federacija zaživi. Između ostalog,

Clinton kaže: "Ne želimo vidjeti bosanske Hrvate kako se iseljavaju." A sve su učinili da se to dogodi!

9. 5. 1998.

– U Mostaru Muslimani prihvatili svoje ekshumirane (176) žrtve, i to iz Mostara, Čapljine, Stoca i Prozora, svečano se molili i onda ih razvezli po ukopnim mjestima. Žalosno, ali politički smišljeno, govorio reisu-l-ulema Cerić i general Rasim Delić.

– U Vitezu mirni prosvjed zbog prijevare da će u Hagu početi suđenje u roku 3 mjeseca njihovim sugrađanima optuženim za ratne zločine.

– Dr. Franjo Majdandžić, jedini Hrvat u Parlamentu R Srpske tvrdi: "Ustav Republike Srpske je genocidan."

13. 5. 1998.

– Američki predsjednik Clinton u Berlinu. Njemačka je poput "jezička" na vagi odnosa i povjerenja Europa–SAD. Ne vole se, ali trpe se, potrebni su jedni drugima, a u isto vrijeme strahuju od "nadmoći" drugih.

14. 5. 1998.

– U Indoneziji u Jakarti Vlada na ulice izvela oko 15.000 vojnika s tenkovima. Narod traži povlačenje predsjednika Suharta. On je prije zbacio predsjednika Sukarna. Pade mi na um jedan vic: Jovanka Broz pomogla u političkom padu dr. Savke Dabčević-Kučar. Savka šutjela, ali kada se isto i još gore dogodilo Jovanki, poslala joj brzojav s porukom: "Eto, ...!" Možda je i Sukarno tako učinio Suhartu?!

15. 5. 1998.

– Tužno sjećanje na Bleiburg.

– Bugojanski Hrvati u velikom broju došli i obišli Vučipolje, Kandiju i Gorušu. Izjavili kako se žele vratiti. Prof. Anto Mustapić, predsjednik HDZ-a, potvrdio da je sada mnogo mirnije i sigurnije stanje.

16. 5. 1998.

– U Mostaru počelo peto zasjedanje Sabora HDZ-a BiH s porukom: *Za jedinstvo svih Hrvata u BiH.* Za predsjednika izabran Ante Jelavić, dosadašnji ministar obrane u Vladi Federacije BiH, umjesto Bože Rajića.

– Argentinski predsjednik potpisao dekret o hitnom izručenju Dinka Šakića Hrvatskoj.

Katica Nevistić u Bleiburgu, 2002.

19. 5. 1998.

– Počela "predizborna kampanja" Westendorpova ureda pred jesenske izbore u BiH. Oni će pokušati "kanalizirati" naše mozgove za koga glasovati. Ne bih trebalo podcijeniti socijaldemokrate Europe; u katoličkoj Poljskoj već na drugim slobodnim izborima pobijedili su socijalisti.

– I to se dogodilo: u Ženevi, na konferenciji o ekonomiji, prvi put na jednom skupu sudjelovali i američki predsjednik (Clinton) i kubanski predsjednik (Fidel Castro).

20. 5. 1998.

– Svojim dekretom Carlos Westendorp odobrio, nametnuo novi grb BiH.

21. 5. 1998.

– Predsjednik Indonezije Suharto podnio ostavku. Neće se mnogo promijeniti jer će ga naslijediti njegov potpredsjednik Habibie, koji je bio uz Suharta zadnjih 20 godina. Odmah položio zakletvu.

– Nakon 8 godina u beogradsku zračnu luku sletio zrakoplov "Air Bosnia". Tako je uspostavljen zračni most Sarajevo–Beograd.

24. 5. 1998.

– Akademik Ivan Supek iz Zagreba uime Internacionalne lige humanista, u Sarajevu uručio Aliji Izetbegoviću "nagradu mira".

– Muslimani se vratili u Ahmiće kod Viteza. Posjetio ih Ejup Ganić, a onda Bukovicu i Guču Goru kod Travnika. U Bukovici mu Muslimani prijetili da neće dozvoliti povratak Hrvatima. Naš bi narod rekao: *Kad bi bilo na pasiju, svi bi konji pocrkali.*

– U Belom Manastiru maturanti Srbi razbijali stakla, pjevali nacističke pjesme i uzvikivali: "Ovo je Srbija!"

26. 5. 1998.

– U SAD-u boravila predsjednica R Srpske Biljana Plavšić i predala visoko odličje popu Momčilu Đujiću, zločincu iz 2. svjetskog rata.

– Na zasjedanju Doma naroda Federacije BiH zastupnik Stipo Vujević postavio pitanje: "Gdje je 21 nestali Bugojanac iz logora u Bugojnu?" U replici zloglasni Dževad Mlaćo ne spominje nestale, već pita kada će doći jedna relevantna komisija u Bugojno i utvrditi da nije ni bilo logora u Bugojnu.

– Ustavni sud SR Jugoslavije odbio žalbu Socijaldemoratske partije Crne Gore na imenovanje Momira Bulatovića za premijera, s obrazloženjem: nisu to učinili u roku 24 sata.

27. 5. 1998.

– U selu Grabovici počela ekshumacija tijela Hrvata koje su 1993. ubili i masakrirali pripadnici muslimanske Armije BiH.

31. 5. 1998.

– U dva autobusa (pjevački zbor i puk) išli smo u Fojnicu na proslavu 500. obljetnice smrti fra Anđela Zvizdovića, ali i da se susretnemo sa svojim bivšim župnikom, sada fojničkim gvardijanom fra Jankom. Misno slavlje predvodio general Franjevačkog reda fra Giacomo Bini.

– U Crnoj Gori pobijedila na izborima reformska koalicija Mile Đukanovića. Njihova krilatica je: da živimo bolje!

1. 6. 1998.

– Krešimir Zubak s nekoliko istomišljenika odlučio istupiti iz HDZ-a i osnovati novu stranku, probosanske struje unutar HDZ-a.

– Carlos Westendorp svojom odlukom od danas zabranio izlazak iz BiH građanima koji svojim vozilima putuju izvan BiH a nemaju na

vozilima nove registarske pločice BiH i jedinstvene registracijske vozačke dozvole. Hrvati su to bili odbili zbog ćirilice.

2. 6. 1998.

– U dvorani župne kuće u Bugojnu održan inicijativni sastanak za obnovu pogrebnog društva "Sv. Anto" Bugojno.

– Premijer R Srpske Milorad Dodik u Zagrebu se sastao s hrvatskim premijerom Zlatkom Matešom. Razgovarali o dvosmjernom povratku izbjeglih osoba ili pravednoj naknadi za imovinu, ali i o ukidanju viza.

– U Sarajevu boravio njemački ministar obrane Volker Rühe. Sastao se s premijerom Federacije BiH Edhemom Bičakčićem i provincijalom fra Petrom Anđelovićem. Isti dan bio i u Travniku i razgovarao sa županijskim čelnicima; razgledao je i tvrđavu sagrađenu za vladavine kraljevske obitelji Kotromanića, a dograđenu za turskog doba.

– Anica Horvat, županica Osječko-baranjske županije podnijela ostavku. Ona je prije 7 mjeseci naslijedila Branimira Glavaša, koji je, kada je došlo do afere s brašnom i žitom iz državne rezerve, pored ostalih prozvao i samog Tuđmana. Tada su mu dali odlikovanja za zasluge u ratu, ali je morao podnijeti ostavku na mjesto župana.

3. 6. 1998.

– U popodnevnim satima u kanonsku vizitaciju stigao kardinal Puljić sa svojim tajnikom vlč. Franjom Tomaševićem. Susreo se s prakaraturima Perom i Sretom Lučićem i manjom skupinom puka i djecom. U 18 sati imao koncelebriranu misu s fra Mirkom, fra Brunom, fra Antom i tajnikom. U propovijedi istakao kako neće dopustiti da se loše govori o svećenicima: "Vas ovdje fra Janko nije ostavio i mnogo je za vas učinio. Fra Mirko je bio u Sarajevu i zna se što je sve učinio u onakvim uvjetima. Ako ima primjedbi na svećenike, ja ću to rješavati i ukazati, a ne vi....!" Tako treba. Bravo, kardinale!

  Na večeri u 19 sati od civila bili samo sudac Stjepan Vukadin i ja. Iza večere kardinal je pregledao knjige.

– Popravlja se crkvica sv. Terezije u Donjem Vakufu.

4. 6. 1998.

– Kardinal noćio u župnoj kući u Bugojnu. U 7 sati slavio sv. misu. Bila kraća propovijed. U uredu privatno s njim razgovarala o događajima u Bugojnu.

– Demonstranti kosovskih Albanaca pozivaju NATO: "Ne na granicu, već u Kosovo dođite."

– Popravlja se krov kapelice u Bristovima.

– *(1812)* Prije 186 godina Napoleon I. Bonaparte je osvojio Moskvu i zapalio je. Nije vjerovao da će sa tog vrhunca moći početi njegov hod prema padu. Gledao je kako pri povlačenju iz smrznutih ruku njegovih vojnika ispada oružje.

Obnova kapelice u Bristovima

5. 6. 1998.

– U Zagrebu boravilo izaslanstvo HDZ-a BiH. Dogovoreno da ostane ujedinjen HDZ, a Krešimir Zubak odustao od osnivanja posebne stranke. Također dogovoreno da se proširi predsjedništvo stranke i poveća broj potpredsjednika kako bi bila zastupljena svaka županija.

6. 6. 1998.

– U Kiseljaku Krešimir Zubak izjavio da će poslije rujanskih izbora unutar HDZ-a BiH doći do sukoba. Založio se da se profesionalni vojnici ne bave politikom. Zubak skinuo sa svog auta tablice Herceg-Bosne.

– U Portugal stigao predsjednik R Hrvatske Tuđman. On je uz talijanskog predsjednika Luigia Scalfara i portugalskog Jorgea Sam-

paia pokrovitelj izložbe *Rimsko staklo u Hrvata*. Ova izložba postavljena je u Nacionalnom arheološkom muzeju u Lisabonu.

8. 6. 1998.

– U Hagu počelo suđenje Anti Furundžiji, kojeg Haški sud tereti da je svom podređenom dopustio silovanje jedne zatvorenice, kao i da je sudjelovao u protjerivanju Muslimana iz Lašvanske doline.

– Alija Izetbegović primio predsjednika Liberalne stranke Hrvatske Vladu Gotovca. U duljem "prijateljskom" razgovoru uzajamno se izvijestili o političkoj situaciji u Hrvatskoj i BiH i mogućoj suradnji dviju zemalja.

– U Jakarti u samoći svoj 77. rođendan proslavio bivši indonežanski predsjednik Suharto. Vojska ga i dalje čuva, ali ne "salutira" dok prolazi. Rijetki prijatelji ga posjećuju. Ostao mu je vjeran samo papagaj koji ponavlja: "Dobro jutro, gospodine predsjedniče!"

10. 6. 1998.

– Na sjednici Općinskog vijeća Bugojno predloženo da Bugojno bude otvoreni grad. Kada su hrvatski zastupnici zatražili da Muslimani isprazne makar 1.000 hrvatskih kuća ili stanova, Zeir Mlivo, dopredsjednik Vlade Srednjobosanske županije je to odobrio.

– *(1687)* Prije 311 godina Hrvatski sabor proglasio sv. Josipa zaštitnikom Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

12. 6. 1998.

– "Slobodna Dalmacija" donijela vijest da je predsjednik Općinskog vijeća Fojnica Branko Golub izvijestio Westendorpa i federalne dužnosnike o ustupanju hrvatskog zemljišta za privatnu benzinsku crpku, kao i o promjeni dijela toka rijeke Fojnice, što bi ugrozilo kuće sela Podcitonji, nekada nastanjenog Hrvatima.

– Hrvati travničkog sela Lovrići blokirali prometnicu Travnik–Jajce zbog ubojstva njihova mještanina policajca Perice Bilića. Od čelnika Federacije traže istragu i garanciju sigurnosti.

– U BiH i Hrvatskoj veliko nevrijeme: vjetar i pljuskovi nanijeli velike štete.

– Alija Izetbegović najavio da će se kandidirati za člana Predsjedništva BiH, i to na čelu Koalicije za cjelovitu Bosnu.

16. 6. 1998.

– Zubak ipak osniva novu stranku, zvat će se Nova hrvatska inicijativa.

21. 6. 1998.

– Potpredsjednik Hrvatskog državnog sabora Vladimir Šeks izjavio da američki veleposlanik u Hrvatskoj William Montgomery postaje nepoželjan zbog svojih izjava o Hrvatskoj i tvrdnji kako u Hrvatskoj treba mijenjati izborni zakon. Šeks, čudno, tupo gleda kao da je mamuran. Morao bi znati da za Hrvatsku danas vrijedi: *Koga je moliti, nije srditi!* Montgomery će ga čekati...!

22. 6. 1998.

– U opticaj puštena nova jedinstvena bosanskohercegovačka valuta, konvertibilna marka.

26. 6. 1998.

– Trebali prijeći iz Uskoplja suci i javni tužitelji Hrvati u Bugojno, ali odbili dok se ne riješi da u isto vrijeme s njima prijeđu i njihovi radnici, daktilografi.

1. 7. 1998.

– Suci Hrvati iz Uskoplja prešli raditi u zajedničkom sudu u Bugojnu. To su: Katica Soldo r. Pavlović, Anto Ivković, Anto Krajinović i Pavo Pilić, a Jasna Šimunović bit će javni tužitelj. Stjepan Vukadin, koji je u Uskoplju obavljao dužnost predsjednika suda, prešao je u odvjetnike. Vratili su mu njegov privatni ured, koji se nalazi u lamelama.

– Predsjednik HDZ-a BiH Ante Jelavić sa svojim suradnicima kod Tuđmana. Ludi ljudi! Po pamet ići u drugu državu?

– Martin Raguž, predstojnik ureda člana Predsjedništva BiH Krešimira Zubka, podnio neopozivu ostavku.

– Održana prva sjednica Prvog sjevernoirskog sabora poslije 25 godina. Danas zajedno sjedili katolici i protestanti, dugogodišnji ljuti protivnici. Korak miru! Ali ne i kraj sukoba! Jer, mnogo je lakše podrediti oholost nacionalizma – branimo se rođenjem u određenoj naciji – nego vjersku oholost, fanatizam. Fanatik je bolestan vjernik, gazi oko sebe sve koji nisu "čisti i sveti" kao on, često mrzi druge! Nije svjestan da se i ne trudi biti slika Božja. Naprotiv, on zamišlja da Boga treba biti po njegovoj mjeri, njemu sličan, kao najboljem uzoru.

2. 7. 1998.

– U Sarajevu se sastali članovi Predsjedništva BiH s glavnim tajnikom NATO-a Javierom Solanom. Krešimir Zubak upozorio na

pojačan kriminal u BiH. Eh, moj Zubak, sada to vidiš kada si otišao iz te stranke, a sve je "procvjetalo" kriminalom upravo za tvoje vrhovne vlasti u Herceg-Bosni neposredno poslije završetka oružanih sukoba.

To nije ništa novo! Mnogi ratnici, koji počine zlodjela u ratu, prvih dana iza rata ne zaustavljaju se, kao da ih goni neka zla sila inercije, nastavljaju s grubošću.

Sjećam se slike s ulica Prozora i Livna 1994. kada sam izašla iz Bugojna prvi put: Željela sam opet vidjeti svoju zastavu trobojnicu, zagrliti svoje bojovnike...! Kada sam ih vidjela, nešto me hladno stegnulo: mrki pogledi lutaju nekamo, neuredni, besciljno čekaju...!

Ovakvo stanje sam očekivala, zato sam svom unuku prije odlaska iz logora savjetovala da "pomrsi račune" s Bogom. Željela sam da, oslobođen u savjesti, odlepršа u slobodu, u jato kojem i pripada.

3. 7. 1998.

– Vatikan objavio da je Sveti Otac dekretom danas uvrstio u blažene kardinala Alojzija Stepinca. Sjećam se godine 1944. Stanovala sam kod brata Ante na Trešnjevci. Išla sam u crkvu bl. Marka Križevčanina. Bila je ujesen trodnevnica. Nadbiskup je dolazio sve tri večeri. Očekivala sam da ću vidjeti biskupa sa sijedom bradom i brcima kao što je banjolučki biskup Josip Garić, koji me je krizmao u Banja Luci koji mjesec ranije. Tada sam prvi put u životu i vidjela biskupa.

Iznenadila sam se što je ovaj zagrebački biskup mlad kao kod nas kapelan. Čak sam to rekla pred kolegicama iz razreda. A jedna mi kaže: "Kaj si bedasta. Pa biskup ne mora biti star čovek." Šutjela sam i mislila da je kod nas u Bosni drugačije.

Ipak me ovaj biskup oduševio: klečao je na drvenoj klupici (klecalu) i sâm predmolio krunicu. Bili smo iznenađeni kada smo saznali da je odbio klečati na "baršunastoj – plišanoj" klupici. To nisam nikada zaboravila.

Kasnije, mnogo godina kasnije u gimnaziji su ga često blatili. Na mene to nije nimalo utjecalo. Ja sam imala o njemu svoje mišljenje i sjećala se skromnog, mladog, mršavog biskupa koji moli s narodom krunicu i kleči na običnoj drvenoj klupici.

Ne sumnjam u njegovu žrtvu i svetost, ali trenutak proglašenja blaženim bit će korišten u prljave planove dnevne politike vladajuće stranke ili onih što "iza grma" čekaju "svojih pet minuta".

– Slobodan Milošević ponudio autonomiju Kosovu, ali to Rugova više ne prihvaća, pogotovu što bi ta autonomija bila u sastavu Srbije. Rugova traži nezavisnost Kosova.

– Richard Holbrooke kod Slobodana Miloševića u posljednjem pokušaju da se kosovska kriza riješi pregovorima. Zapad, uključujući i SAD, ne može shvatiti težinu balkanske krize. Na njihovim se prostorima više od 100 godina nije vodila borba, oni ratuju na tuđoj zemlji. Kod nas ratni ožiljci i ne zamlade, a novi ih plamen povrijedi. U grču boli i neprekidnog iščekivanja "sutra", surovi smo i nepovjerljivi, a tako bismo željeli u istinskom miru živjeti!

Obnova crkve u Drvetinama

6. 7. 1998.

– Čelnici oporbenih stranaka u Hrvatskoj, tzv. predstvanici "Šestorke", nalaze se u Washingtonu na "dopunskoj" nastavi. Dobit će i desert u dolarima, jer cilj opravdava sredstvo: Valja Hrvatsku "prizemljiti". Izbori su njihova šansa.

7. 7. 1998.

– U samostanu u Jajcu u 87. godini života preminuo fra Alojzije Ćosić. U Zenici u zatvoru, staklari, bio s fra Vinkom Vujicom. Na razne načine su ga mučili i prisiljavali da "svjedoči", što je isljednik želio. Svjedočio je i protiv fra Vinka. Iznenađena, pitam ga:

"Fra Vinko, reci mi pravo možeš li mu oprostiti?" Veli: "Oprostio sam mu odmah! Zapravo nisam mu imao što oprostiti iako je sve bilo neistina što je govorio, jer on se odsutno smješkao, on je, posve sam siguran, bio nečim omamljen. Sjećam se jednog starog hodže. Bio je tih, pobožan, miran čovjek. Poslije više ispitivanja, a nije imao što priznati, kada se jedne noći vratio u ćeliju, bio je izmijenjena ličnost: imali smo svi problema, bio je razdražljiv i bjesnio je k'o kakav mladić...! Bože, sačuvaj!"[1]

8. 7. 1998.

– Bruka! Predsjednik siromašne države Hrvatske Franjo Tuđman posebnim zrakoplovom došao u Pariz na nogometnu utakmicu Francuska–Hrvatska. Hrvatska izgubila i borit će se za treće mjesto.

15. 7. 1998.

– Travnički župljanin Krešimir Bilić, radeći na obnovi, čišćenju Isusovačke gimnazije u Travniku, u podrumu je našao veći limeni sanduk. Počeo je otkapati i vidio da je to limeni lijes ukopan u pod – zemlju s puno vode.

Kardinal Puljić je toga dana je bio u Banjoj Luci. Javili su mu i komisijskom provjerom potvrđeno je da se radi o zemnim ostacima sluge Božjeg Petra Barbarića. Tu su ga sakrile komunističke pristalice. Pričalo se da je nestao Petrov lijes onog dana kada se ubila učenica učiteljske škole, crnogorka Vera Vulović. Ona je bila veoma lijepa. Zaljubila se u Branka Šakotu, koji je tada stanovao kod mojih rođaka u Travniku. Kako je on bio i privrednik i političar (nismo imali s njim problema, naprotiv bio je i nama ovdje u Bugojnu zaštita), a Vera nakupila više slabih ocjena, Branko joj u pismu predloži da prekinu "vezu". Vera se istog dana baci pod vlak i pogine. Po nju je došlo puno Crnogoraca i njen otac, a Branko je za to vrijeme bio sklonjen kod nas. Moja bi mu mama govorila: "Ako imaš revolver, daj ga meni. Nemoj sebi kidisati! Što ćeš, Branko, desilo se, eto. Dok si momak, sve su cure tvoje ko jarčeve koze!"

Sjećam se, Branko se prvi put nasmijao: "Fino ti mene, strina, usporedi s jarcem!"

---

[1] Fra Vinko Vujica zatvoren je 24. 5. 1949. i osuđen na 8 godina zatvora. Kaznu izdržavao u Zenici. Fra Alojzije Ćosić zatvoren je 30. 6. 1945. Osuđen 12. 4. 1947. na 20 godina strogog zatvora. 28. 11. 1957. kazna mu smanjena na 17 godina. Kaznu izdržavao u Zenici od 27. 6. 1947. do 30. 4. 1959.

Udaljila sam se od teme: baš sam ostarjela! Tada se pričalo da su Petra Barbarića izvadili iz drvenog lijesa i u taj lijes stavili Veru i odvezli za Monte Negro.

16. 7. 1998.

– Zet Zoran Kožuh i kći Branka do mosta Nove Gradiške dovezli moju nevjestu Maricu. Tu je preuzeli drugi zet Damir Banjac, kći Renata i unuke Dajana i Katarina i dovezli je meni u Bugojno. Ljudi moji, je li moguće? Moj Damir došao u Bugojno prvi put svojim kolima. Ja sam vjerovala u ovaj dan!

17. 7. 1998.

– Pet godina od kobnih muslimanskih hitaca u Vrbanji na Miroslava Telentu i Miju Vučka, početak sukoba u Bugojnu.

20. 7. 1998.

– Ilindan. Za nas mnoge peto tužno sjećanje na Ilindan 1993: granate, pucnjava, hapšenja, ubijanja, ranjavanja, palež, opkoljavanje i beznadni otpor naših branitelja, zbjegovi, napuštanja ognjišta.

Proslava Sv. Ilije Proroka u razrušenoj kandijskoj crkvi, 1998.

– U velikoj dvorani župne kuće u Bugojnu održana proširena sjednica NHI-a. Od dužnosnika prisutan Ivo Lozančić, a od HDZ-a:

Ante Mustapić, Ivo Mršo, Mladen Strujić, Stjepan Vukadin. Lozančić govori o zadacima NHI-a: zalaže se za povratak svih na svoja ognjišta; BiH je naša država; pronaći će sve nestale žive ili mrtve; podjela BiH ne dolazi u obzir, ali decentralizacija vlasti da; boriti se za svoja prava, ali tolerirati druge.

21. 7. 1998.

– Hladim se od Zubka i njegove stranke. Oni nemaju program, oni, meni se čini, od zapadnih moćnika dobivaju novac i razrađen "stav" stranke. Javni obračun još nije poželjan, pa mi smo tek "omirisali" državu. U parlamentima koji rade 100 i više godina dopušteno je i potući se, njima se nasmijemo kada nas ne čuju i ne vide. Mi smo za njih divljaci i kada smo uglađeni. Ponašamo se k'o cigani na pijaci.

23. 7. 1998.

– Dosta očuvano tijelo sluge Božjeg Petra Barbarića, nakon misnog slavlja koje je predvodio kardinal Puljić, svečano položeno po četvrti put u desno krilo sjemenišne crkve sv. Alojzija u sklopu gimnazijske zgrade. Prvi put pokopano je na Bojnoj 1897; drugi put kada je preneseno s Bojne u podrum gimnazijske crkve ispod Gospinog oltara 1935; treći put kada je tajno uklonjeno, i u limenom sanduku (tada je 1935. stavljen u limeni, pa onda u drveni ukrasni sanduk. Taj sanduk pravili su sinovi moga strica Joze: Ilija i Ivica Nevistić, koji su rođeni u Bugojnu, a živjeli u Travniku) pokopan u zemlju u podrumu između 1950. i 1952. godine.

25. 7. 1998.

– Federalni premijer BiH Edhem Bičakčić pokrenuo inicijativu o naknadi zatvorenicima u periodu 1945–1990, a koji su osuđivani zbog vjerskih i političkih razloga.

26. 7. 1998.

– U Rami–Šćitu, svojoj rodnoj župi, danas slavio mladu misu fra Tomislav Brković, budući naš kapelan ili, kako sada kažu, župni vikar. Neka ga prati Božji blagoslov!

31. 7. 1998.

– Pred samom policijskom upravom u Travniku ubijen policajac Ante Valjan. Neće ni ovaj put naći počinitelje, jer je "počinitelj" zapravo samo izvršitelj naredbe o realiziranju plana zastrašivanja i iseljavanja Hrvata. *Kadija te tuži, kadija ti sudi!*

1. 8. 1998.

– Memorandum o razumijevanju o povratku u općine Prozor–Rama i Bugojno potpisali predstavnici općinskih vlasti u Bugojnu uz posredovanje međunarodnog posrednika za BiH Christiana Schwarz Schillinga.

– Sa s. Kerubinom Kapular i zetom Damirom Banjcem iz Banje Luke išla sam u Mostar. Nas dvije bile pozvane na krštenje malog Borne Nikolića, sina Miroslava i dr. Jadranke Pejak-Nikolić. Na povratku zalutali na muslimansku stranu. Onda s. Kerubina u svojoj uniformi izađe iz auta i pita njihove policajce za put u Jablanicu. Gledaju nas kao da ne vjeruju svojim očima: časna sestra u njihovu vilajetu, i to ne pokunjena već ponosna. Bili su ljubazni.

2. 8. 1998.

– Ljubavna afera američkog predsjednika Billa Clintona opet u centru pažnje. Nije u pitanju "čednost" američkog predsjednika niti američkog naroda i njihovih dužnosnika, već jedan od niskih udaraca u politici: SAD je pred djelomičnim izborima za nove članove Senata. Cilj opravdava sredstvo.

5. 8. 1998.

– Moj unuk Ognjen Gvozdenović prvi put došao u Bugojno poslije bijega u UNPROFOR-ovu transporteru lipnja 1994. Kakva ironija: vratio se u svom vozilu.

– Poslije ubojstva policajca Ante Valjana u Travniku, policajci Hrvati neće da se vrate na posao. Traže zaštitu i pronalaženje krivca.

7. 8. 1998.

– U našoj crkvi izloženo 19 mrtvačkih sanduka prekrivenih hrvatskom zastavom. U njima su ekshumirani i identificirani posmrtni ostaci ubijenih bugojanskih Hrvata 1993. To su: Ilija Bandić, Stipo Bošnjak, Anto Dilber, Ivo Gunjača, Franjo Ivandić, Mara Jazvić, Dragan Klarić, Ana Lozić, Nikica Lučić, Josip Markić, Ivan Miličević, Miroslav Miličević, Draško Miloš, Niko Miloš, Mladen Miloš, Ivica Miloš, Pavo Miloš, Ivica Šakić i Hubert Šimić.

Upaljeni crveni lampioni na svakom sanduku daju posebnu sliku, samo ne znaš da li više stravičnu ili svečanu. Gledam sa suzama, oni su mrtvi pobijedili, pa kažem župniku: "Ne znam liče li mi ovi lampioni na svetačke aureole mučenika ili na kâp krvi bugojanskih mučenika što je poput posljednjeg poljupca dodirnula hrvatsku zastavu!"

Misu zadušnicu predvodio je kardinal Puljić, a govorili sumeđu ostalim: prof. Ante Mustapić i dr. Jadranko Prljić. Poslije mise, na zvuke glazbe vojnog orkestra, lijesove su iznosili časnici HVO-a i vojnim kamionima odvezli na groblja gdje su obitelji željele da budu pokopani. Tako su pokopani: u Sultanovićima 5, u Kandiji 2, u Veseloj 2, na Humcu 9 i u Čaušlijama 1. Ukupno 19.

Mrtva tijela ekshumiranih u bugojanskoj crkvi
8. 8. 1998. za vrijeme mise zadušnice

– NATO spreman za zračne udare protiv Srbije. (Namjerno ne kažem protiv Jugoslavije, jer će Crna Gora biti izuzeta koliko kod bude moguće. Ona se pokorila Europi.) Čeka se odobrenje Vijeća sigurnosti UN-a.
– Američki general Clark, zapovjednik snaga NATO-a za Balkan, u Sarajevu se sastao s predsjednikom Federacije Krešimirom Zubkom i ministrom obrane BiH Antom Jelavićem. Mislim da su dogovorili suradnju Federacije i snaga NATO-a kada otpočnu zračne akcije protiv Srbije.

8. 8. 1998.

– U izbjeglištvu u Banjoj Luci umro moj rođak Ivica Nevjestić, sin Franje i Paule r. Grbić, rođ. 11. 8. 1942. u Bugojnu, kršten u Travniku. Oženjen bio učiteljicom Mirom Baljak. Majka mu je umrla

kada je imao 5 godina, a mlađi mu brat Jadranko nepune 2 godine. S maćehom Ljubicom nije se slagao, pa ga je otac smjestio kod jedne muslimanske obitelji. Od njih je išao u školu, kod njih se hranio i spavao. Ivica bi zaista poput Preradovića mogao reći: *Za tuđinca ništa nemaš, tuđa majko, kad te moli tuđe dijete...* Koliko je iz Ivičinih očiju kapnulo vrućih suza u dugim hladnim noćima, u dugim beznadnim danima. Pokopan u Kotor Varošu 12. 8. 1998. Sprovod vodio fra Mijo Rajič.

15. 8. 1998.

– Velika Gospa. Ja putujem, pratim bolesnu nevjestu Maricu u Zagreb. Putujem autobusom i vraćam se u Bugojno istim autobusom u 23 sata. Kuća prazna. Svi otišli. Ovu noć sa mnom ostaje moja Ankica. Već sutra ostat će samo zidovi, nijemi svjedoci o tužnom samotnom životu.

Obnovljena kapelica u Donjem Vakufu

– U Donjem Vakufu u 18 sati misno slavlje predvodio i obnovljenu kapelicu sv. Terezije blagoslovio provincijal fra Petar Anđelović.

– Hrvati policajci vratili se na posao u Travnik. Garantirali im da će za mjesec javnost biti obaviještena o svih 8 ubojstava. Zaista ne znam ko je luckastiji: tko obećava ili kome obećavaju. Da je vlast htjela reći imena terorista, mogla je to učiniti odmah, pola sata poslije izvršenih zločina. Vlast su teroristi, vlast ih je u svojim stranačkim programima iznjedrila!

16. 8. 1998.

– Srbijanska vojska na Kosovu zauzima gradove i sela. Rijeka izbjeglica slijeva se prema Makedoniji, Albaniji, pa i Crnoj Gori. Ove će izbjeglice i njihovo prihvaćanje pred Zapadom "okupati" Mila Đukanovića. A trebalo je da skupa s Momirom Bulatovićem u Hagu odgovara za zločine crnogorskih rezervista koji su počinjeni u dubrovačkom kraju i Hercegovini.

– Kardinal Vinko Puljić i dr. Ejup Ganić posjetili Pećine, župa kod Novog Travnika. U polurazrušenoj crkvi kardinal služio misu. R Hrvatska će financirati obnovu 200 kuća, a ima ih porušenih više od 5.000. Ejup Ganić obećao financijsku pomoć države.

18. 8. 1998.

– Američki predsjednik Bill Clinton pred Velikom porotom Kongresa priznao da je imao neprilične veze s Monicom Lewinsky. U obraćanju javnosti izjavio je: "Žao mi je zbog obitelji i vas sviju..."

– U Zagrebu se sastali ministri vanjskih poslova Hrvatske i Jugoslavije: dr. Mate Granić i Vladislav Jovanović. Dogovorili: 1) otvoriti hrvatske konzulate u Subotici i Kotoru; 2) razmijeniti sve zatvorenike bez obzira na koliko su godina osuđeni.

19. 8. 1998.

– U Zagrebu se Carlos Westendorp i Jacques Klein sastali s hrvatskim predsjednikom Tuđmanom i odbacili i pomisao o izmjeni Daytonskog sporazuma, a koja bi mogla voditi formiranju bosanske nacije i unitarne države.

– U manastiru Krka u Hrvatskoj, koji je i za rata ostao očuvan, danas veliki skup Srba, prvi od svršetka rata.

– Zatočene Hrvate u Hagu posjetili Vladimir Šoljić i još 11 dužnosnika iz hrvatskog naroda. Glavnom sucu predočili počinitelje zločina nad Hrvatima u BiH.

20. 8. 1998.

– U Bugojnu boravio Hans Schumacher i razgovarao s muslimanskim i hrvatskim predstavnicima u općinskoj vlasti. Mala korist, samo trošak!

– *(1968)* Prije 30 godina oko 2.000 ruskih tenkova okupiralo Čehoslovačku. Partijski lideri smijenjeni i politički uništeni. Tada sam gledala preko televizije kako majke prilaze ruskim vojnicima i govore im: "Mi smo majke, imamo svoje sinove, ne mrzimo vas, ali okrenite se i idite svojim kućama..."

Ruski general Borodjov, tadašnji zapovjednik okupacijskih snaga, danas kaže da je to bilo nepotrebno. Rusi su demonstrirali silu, ali i koristili raseljavanje svog stanovništva.

21. 8. 1998.

– Predizborna aktivnost hrvatskih stranaka u BiH potvrdila: Hrvati su razjedinjeni, nemaju iznjedrenog i osposobljenog vođu s us-

trajnom političkom voljom, koja neće "stati niti ustuknuti" ni pred smrću, a kamoli pred prvim razočaranjem.

– Banjolučki biskup Komarica poslao otvoreno pismo predsjednici Republike Srpske dr. Biljani Plavšić tražeći zaštitu i prava za Hrvate.

– Hrvatska televizija objavila reportažu s otoka Molata: za 23 godine župnik vjenčao samo 1 (jedan) bračni par, obavio 7 krštenja i 120 sprovoda.

22. 8. 1998.

– U Bugojnu predizborni skup HDZ-a. Sastali se pred župnim uredom, jedinom slobodnom "zonom" za Hrvate Bugojna. Naš fra Bruno ovaj put u civilu, ali ide s nama Đerokovom, pa onda ispred MUP-a do KSC-a. Voditelj zabavnog programa je Oliver Mlakar. Meni nešto prazno u duši, "nada" mi se ne može trgnuti ni kada pjevaju moje borbene pjesme, niti kada obećavaju. Valjda sam se dovoljno uvjerila da su sva obećanja ludom (čovjeku) radovanja. A još nisam luda, ali jesam tužna i zabrinuta.

Govore: predsjednik bugojanskog HDZ-a prof. Ante Mustapić, Zoran Marić, Vladimir Šoljić, Jadranko Prljić, Ante Jelavić i prof. Jozo Marić koji kaže i ovo: "Znamo tko su fra Mirko a tko fra Janko..." Ne znam što je mislio reći. Ne mogu ni "između redaka" pročitati, ali znam iz iskustva za ovih ratnih godina da ih mnogi političari iz hrvatskog naroda nisu podržavali, naprotiv, gunđali su kada nam je jedne nedjelje s oltara župnik fra Janko doviknuo: "Živjeti s drugima i pored drugih naša je sudbina! Ne odlazite, ne ostavljajte svoje kuće napravljene uz mnogo žrtve i samoodricanja! Ljepše i bogatije mjesto od našeg Bugojna nećete naći...!"

Dok razmišljam o Marićevim riječima, zaključujem: sretna je svećenikova duša koju ne vole neiskreni političari, oni političari koji su uvjereni da od njih počinje povijest i čitav svijet.

23. 8. 1998.

– Na Kosovu rat bjesni.

– U Kongu rat se ne zaustavlja. Etnički rat je najprljaviji.

24. 8. 1998.

– U Brčkom općinska vlast (srpska) donijela odluku o dodjeli preko 2.400 parcela i dozvola za gradnju kuća raseljenim licima srpske nacionalnosti.

– Ruski predsjednik Jeljcin zatražio od Dume (Donjeg doma ruskog parlamenta) da potvrdi Černomirdina za premijera Ruske Federacije, ali to neće pomoći bržem oporavku ruskog gospodarskog sustava. Rusi još uvijek od zajma troše na usavršavanje nuklearnog oružja i ispitivanje svemira.

25. 8. 1998.

– U župnoj kući u Bugojnu održan sastanak prosvjetnih radnika Hrvata sa župnikom fra Mirkom Majdandžićem i dožupanom Ivicom Šarićem. Govorili o radu škole za našu hrvatsku djecu.

– U Donjem Vakufu otvorena "Gipsara", zajedničko ulaganje "Samoborke" iz Hrvatske i države BiH. Prisutni: Tuđmanov izaslanik dr. Franjo Gregorić, dr. Jadranko Prljić i dr. Ejup Ganić.

– Predstavnički dom naroda BiH odlučio: tjedno se radi 40 sati, 4 slobodna dana za vjerske blagdane, a može svatko početi raditi s 15 godina.

– U BiH stiglo oko 9.000 izbjeglih kosovskih Albanaca.

27. 8. 1998.

– U središtu Tel Aviva u kanti za smeće eksplodirala bomba: 18 ranjenih osoba.

– Libija konačno prihvatila da se u Škotskoj (neutralni teren) sudi dvojici Libijaca osumnjičenih za obaranje američkog putničkog zrakoplova 1988. Tom nesrećom poginulo oko 270 putnika i članova posade.

– Vrijednost ruske valute, rublje strmoglavo pada. Samo za zadnjih 10 dana devalvirala 100%. Savezna Republika Njemačka najzabrinutija, jer joj Rusija duguje preko 70 milijardi dolara. Njemačka je zapravo "kupila" slobodu svojih sunarodnjaka u Istočnoj Njemačkoj. Da je Hrvatska tako bogata, možda bi kupila slobodu Hrvatima u BiH. Ovako ćemo svi patiti!

– U SAD-u uragan "Boni" ruši sve pred sobom. Ostavlja samu pustoš. Stigao do države Karoline.

30. 8. 1998.

– Kardinal Puljić blagoslovio zemljište nove crkve u Orašju, koja će biti posvećena bl. Alojziju Stepincu. Novoimenovani župnik u Orašju je fra Marko Oršolić mlađi.

– Američka ambasada u BiH odredila Teologiju Bosne Srebrene za mjesto s kojeg će njihova tajnica za vanjske poslove Madeleine

Albright uputiti poruku narodu BiH i svijetu. U Bijeljini se Albrightica sastala s Biljanom Plavšić, predsjednicom R Srpske i Miloradom Dodikom premijerom R Srpske.

31. 8. 1998.

– Za boravka u Sarajevu američka tajnica za vanjske poslove Madeleine Albright i njemački ministar vanjskih poslova Klaus Kinkel izjavili da nema izmjene Daytonskog sporazuma.

– Sjeverna Koreja isprobala balističku raketu dometa do 2.000 km. SAD zabrinute da ih ne kupi Iran, Irak i Sirija.

Obnovljena crkva sv. Ante Padovanskoga u Bugojnu, 2004.

1. 9. 1998.

– Westendorp smijenio gradonačelnika Orašja Marka Benkovića, a naš "Mlaćo" nikad "pogriješiti" i zaslužiti smjenu. Kako je pravda spora!

3. 9. 1998.

– U Dubrovniku počeli službeni razgovori delegacija Hrvatske i Federacije BiH o luci Ploče i prolazu kroz Neum.

– Američki predsjednik Clinton u Irskoj. Obratio se i katolicima i protestantima i rekao im da im samo njihova hrabrost može

donijeti bolju budućnost. "Željeni mir možete donijeti samo vi sami", zaključio je Clinton.

4. 9. 1998.

– Postignut sporazum o luci Ploče i koridoru kroz Neum između Hrvatske i BiH.

– Rublja pada: 1$ = 18 rubalja. Ipak Duma – Ruski parlament ne odustaje: opet je odbila potvrditi Černomirdina za premijera Ruske Federacije.

5. 9. 1998.

– U Zagrebu održan sastanak HDZ-a BiH i Hrvatske povodom Westendorpovog skidanja 15 kandidata s liste HDZ-a BiH.

– Umro japanski filmski redatelj Akira Kurosawa u 89. godini života u Tokiju. Najpoznatiji mu je film "Sedam samuraja".

8. 9. 1998.

– Mala Gospa. Na proputovanju za Ramu–Šćit u župnu kuću navraćao naš "stari" župnik fra Janko. Koliko je puta predvodio hodočasnike iz Bugojna na Šćit?! Čak i pješice!

– Posljednja sjednica Predstavničkog doma Parlamenta Federacije. Prihvaćen izvještaj rada vlade Federacije za period 1. 1. – 30. 6. 1998. Kad god gledam i slušam rad naših parlamenata, sjetim se jedne pjesmice rugalice iz doba Informbiroa. Naime, Rusi su s istomišljenicima održali sastanak u Rumunjskoj blizu jugoslavenske granice, da Tita zastraše. Novine su pisale: "Sastao se zbog derviša, više Niša..."

10. 9. 1998.

– Ruski predsjednik Jeljcin za premijera predložio Primakova, dosadašnjeg ministra vanjskih poslova. Ni on neće dugo ostati. Ruski narod će trebati 3 do 4 generacije kao i mi da se zna slobodno ponašati u granicama uljudnosti. Mi znamo *primjerno* stenjati pod čizmom jačeg... A Primakov to nije!

11. 9. 1998.

– U Vatikanu, Castel Gandolfu, dobrom papi Ivanu Pavlu II. vjerodajnice predao prvi bosanskohercegovački veleposlanik Vlatko Kraljević.

– U trećem glasovanju u Dumi potvrđeno imenovanje Primakova za ruskog premijera.

12. 9. 1998.

– U BiH glasovanje. Za članove Predsjedništva BiH, županija, Parlamenta Federacije i Predstavničkog doma naroda. U Republici Srpskoj glasuje se za predsjednika i potpredsjednika R Srpske.

– Izborni materijal, popisi glasača na glasačka mjesta dostavljeni s velikim zakašnjenjem. Posebno u općinama s hrvatskom većinom. Jasno da OESS špekulira.

– U Makedoniji počela vojna vježba snaga NATO-a. Oružje Zapada ne zvecka, ono samo što nije zagrmilo.

13. 9. 1998.

– Predsjednik SAD-a Clinton i dalje na udaru zbog ljubavnih "izleta". Lewinska je u Clintonu unovčila budalu, jer on je zbog "komada govedine" stavio na kocku ne samo svoj ugled, već i ugled zajednice, stranke kojoj pripada. Ipak ga ne osuđujemo prestrogo: on je samo čovjek sa svojim slabostima. Hrvatski pisac Milan Begović u svom romanu "Giga Baićeva" kaže: *Tko je pod utjecajem žene, taj je neodgovoran. Žena je jača nego glad. Okrutnija nego nevolja. Teža nego bolest. Čovjek uz nju postaje nerazumno dijete. Ili surova neukrotiva zvijer. S njom tepa i jeca. Radi nje i ubija. Da je nakiti, skida dragulje sa čudotvorne Bogorodice u zavjetnoj crkvi. Da je nasmiješi, uništava baštine i upropašćuje porodice. Da je dobije, pali, utapa, ubija...*

I republikanac Bob Dole, protukandidat na prošlim američkim predsjedničkim izborima Clintonu, pozvao svoje republikance na suzdržanost u osudi Clintona.

Također je američki potpredsjednik Al Gor stao u obranu Clintona, a Tony Blair, britanski premijer, ponudio prijateljstvo Clintonu. Većina je mišljenja da nema dovoljno razloga za smjenjivanje predsjednika.

14. 9. 1998.

– Carlos Westendorp veoma visoko ocijenio jučerašnje izbore u BiH.

– Na jučerašnjim lokalnim izborima u Bavarskoj (Njemačka) pobijedila kršćansko-socijalna unija (CSU).

– U Albaniji neredi: sukobili se policija i pristalice bivšeg predsjednika Beriše. Tenkovi na ulicama. Svuda pucaju. Demonstranti oteli tenkove, opkolili zgradu Vlade, a zgradu TV-a zauzeli. Ne funkcioniraju ni Parlament ni Vlada. Samo još predsjednik Republike djeluje.

Oltar sv. Ante u bugojanskoj crkvi

15. 9. 1998.

– U Albaniji nešto mirnije.

– Barunica Margaret Thatcher dobila veledar kralja Dmitra Zvonimira s lentom i Danicom. Poslije masakra u Vukovaru stavila se u obranu Hrvatske i izjavila: "Ako treba razapeti mene ili Hrvatsku, neka razapnu mene..."

– Izrael izveo probu balističke rakete kao popunu naoružanja obrambenog karaktera.

16. 9. 1998.

– Čudno crvenilo na nebu: od Donjeg Vakufa prema Čipuljiću. Probudilo mi zapretane uspomene iz ranog djetinjstva kada je 1941. "gorjelo nebo", a zapravo gorjelo je srpsko selo Janj. Strašna noć.

– Barunica Margaret Thatcher promovirana u počasnu doktoricu Zagrebačkog sveučilišta i počasnu građanku Zagreba.

– Izbjeglice iz Kosova stižu i u Bugojno.

– NATO ponovno zaprijetio Miloševiću zbog stanja na Kosovu.

17. 9. 1998.

– C. Westendorp do 4. 4. 1999. produžio predavanje zahtjeva za povratak stanova u BiH.

– Kod Fojnice – Prokoškog jezera pri padu helikoptera UN-a poginulo 12 heroja mira, predstavnika misije UN-a.

18. 9. 1998.

– U sela kod Neuma prve muslimanske izbjeglice doveo, vratio dr. Ejup Ganić, predsjednik Federacije BiH i obećao im svekoliku pomoć države oko obnove kuća.

– Kod Rogatice pronađena druga masovna grobnica s 24 tijela Muslimana koje su ubili Srbi.

– U Zeničkom i Tuzlanskom kantonu širi se TBC, tuberkuloza, bolest gladnih.

– U Kliničkom bolničkom centru "Rebro" u Zagrebu obavljeno prvo presađivanje jetre u Hrvatskoj.

– Predstavnički dom Američkog senata većinom glasova donio odluku da se već sutra objavi u javnosti videosnimka i 2.000 stranica dokaznog materijala o ljubavnoj aferi predsjednika Clintona.

– U Beogradu demonstracije pred ambasadama SAD-a i Njemačke kao odgovor na izjave ministara vanjskih poslova tih država da bi NATO mogao izvršiti zračne udare na vojne objekte SR Jugoslavije.

– *(1918)* Prije 80 godina srpska vojska Jugoslavenski dobrovoljci, ojačana s dvije divizije francuskih vojnika, izvršila je proboj na Solunskom frontu i počela oslobađati Srbiju. Centralnim silama zadan odlučujući udarac.

19. 9. 1998.

– U Iloku boravio hrvatski predsjednik Tuđman. Pozvao Hrvate na jedinstvo. On je povjesničar i zna da su se Hrvati često uspjeli izboriti za svoja prava, ali su ih zbog nejedinstva još brže gubili, čak i živote. Sve to Hrvati znaju, pa ipak govoriti im o slozi i jedinstvu isto je što i gluhom šaptati i ćoravom namigivati!

– Tajfun hara morima. Filipinski brod "Princeza Orienta" potonuo s 127 putnika.

21. 9. 1998.

– U Sarajevu otvoren znanstveni skup o prvom vrhbosanskom nadbiskupu Stadleru.

– Predsjednik Vijeća ministara BiH dr. Haris Silajdžić otvorio Dječje selo kod Gračanice, za muslimansku djecu bez roditelja.

– SAD dosljedne u grubosti i gluposti: robovi, nepravde prema Indijancima i crncima, Hirošima i Nagasaki, Vijetnam, Kambodža, Kuba, Irak, Balkan... !

A danas prikazali videosnimku o Clintonovim ljubakanjima. Kod nas je to legalno. Čak za napredovanje neophodno kao bijela košulja i šarena kravata. Naši Balkanci izjutra iz "tuđeg brloga" otiđoše bez kajanja u predsjedničke kabinete, sudnice, bolnice, na znanstvenim simpozijima drže predavanja o moralu i, Bože mi oprosti, zaustavi me, da dalje ne nabrajam!

Nama bi bio neophodan "jedan Clinton" da nam se rode vođe koje neće ratovati na svojoj zemlji već na tuđoj. Amerika je to naučila u građanskom ratu Sjevera i Juga. Sada, istina nepošteno, u svojoj zemlji pravi biološku ravnotežu "izvozeći" ratnike koje će vratiti "kraće za glavu". Užasna je politika i daleka od Boga, jer njeni su planovi uvijek prljavi i krvavi, čak i kada su obrambeni.

Mješoviti pjevački zbor sv. Ante, 2004.

22. 9. 1998.

– Do 15. 11. 1998. država BiH trebala bi dobiti himnu. Vjerojatno bez riječi! Nije čudno, odavno nam je mnogo toga nedorečeno.

– Crnci se međusobno istrebljuju: u malu afričku kraljevinu Lozuto, smještenu kao jezerce u Južnoafričkoj Republici – Pretoriji, upale snage vojske Pretorije. Zašto?!

23. 9. 1998.

– Na prilazu Uskoplju–Gornjem Vakufu (pravac od Bugojna) Hrvati organizirali prosvjed protiv gradnje kasarne za muslimansku vojsku, Armiju BiH na terenu kod Uskoplja. Hrvati više ne vjeruju Muslimanima!

– U vojarnama i prostorijama HVO-a u Mostaru, Širokom Brijegu i Vitezu SFOR izvršio pretres tragajući za dokumentima vezanim za suđenje generalu Tihomiru Blaškiću i Dariju Kordiću u Hagu. Vjerojatno su dokumenti u Zagrebu. Jesu li i tamo sigurni? Hrvati su samouvjereni kad ne treba i nedovoljno budni. Uvijek se u svakom narodu nađe izdajica!

24. 9. 1998.

– Vijeće sigurnosti UN-a pozvalo zaraćene strane na Kosovu na hitan prekid neprijateljstava. Obavezan povratak izbjeglica svojim domovima.

– *(1988)* Prije 10 godina na olimpijskim igrama u Seulu Kanađanin proglašen prvakom svijeta u trčanju (9 min i 79 sek). Provjerom urina utvrđeno da je uzimao sredstvo za stimulans, pa je to mjesto preuzeo Luis. U laži kratke noge!

25. 9. 1998.

– Inauguracija novog Predsjedništva BiH: Živko Radišić bit će predsjedavajući za narednih 8 mjeseci. Članovi su: Ante Jelavić i Alija Izetbegović.

– Guverner Centralne banke BiH najavio izdavanje kovanice konvertibilne marke (KM) u nižim-manjim apoenima: 0,10; 0,20; 0,5 KM

– Sadako Ogata kod jugoslavenskog predsjednika Miloševića. Veoma razočarana razgovorom o humanitarnoj katastrofi na Kosovu i stavu Srbije.

26. 9. 1998.

– U prijedorskom selu Stara Rijeka ekshumirano 40 tijela Hrvata ubijenih 1992. godine. (Ubijeno ih oko 70). Tijela izložena u crkvi, a misu zadušnicu predvodio banjolučki biskup dr. Franjo Komarica.

– Večeras do 24 sata moraju biti završeni svi radovi u Mariji Bistrici, Splitu i Solinu i predani MUP-u na dalje čuvanje do dolaska Svetog Oca u Hrvatsku. Nešto mi se ovdje ne sviđa. Ovdje i đavo ima prste: dolazak Svetog Oca bit će u vanjskom sjaju kao da dolazi cezar i zasjenit će duhovne vrednote dolaska. Tolike gradnje objekata i cesta, igrališta kao da će biti poganska Olimpijada od prije 2000 godina! A tolika još uvijek razorena sela, ljudi bez hrane i posla, nerazminirana polja odnose živote...! Netko je Svetog Oca uspio u narodu prikazati kao luksuznog političara. Trebao bi se povući i sam u osami spremiti račune s Bogom.

Ne odlučujemo hoćemo li i kada doći na svijet; ne pita nas se kada ćemo završiti životno putovanje i na koji način. Ali ispisan u bilježnicu, zadaćnicu za vrijeme svog života morat ćemo uzeti pod ruku i sami, bez pratnje poći i predati dragom Bogu na ocjenu. Dao nam je život, dao slobodnu volju u odlučivanju, dao svoje zapovijedi, naravne i pozitivne zakone, dao životne suputnike i prijatelje, od nas zavisi što smo izabrali. Platiti za izabrano!

28. 9. 1998.

– Uhićen Asim Ramulj zbog sumnje da je jedan od terorista koji su organizirali zločine nad Hrvatima u Bugojnu zadnje 2-3 godine.

30. 9. 1998.

– Uhićeni Mesud Jašarević i Muhidin Omanović zbog terorističkih akcija protiv Hrvata u Bugojnu, kao i podmetanja eksploziva pred kućna vrata Ive Mrše, čelnika HDZ-a u Bugojnu.

30. 9. 1998.

– TV Sarajevo provokativno pita Harisa Silajdžića je li istina da će Alija mjesto člana Predsjedništva BiH prepustiti njemu (prvi put je Alija član Predsjedništva od izbora 1990, uvijek je bio predsjednik, predsjedavajući, a ne član kako su bili članovi iz srpskog i hrvatskog naroda). Silajdžić ljutito odgovori: "... Imate vi važnijeg posla..!" Naime, Alija nevoljko prihvaća rotaciju, sada će 8 mjeseci biti predsjedavajući Živko Radišić, zatim 8 mjeseci Ante Jelavić i tek za 16 mjeseci Alija. A "krava nije naučila orati", niti Alija u rezervi biti.

– Velika zamjerka zapadnih saveznika i BiH dužnosnika, pogotovu iz muslimanskog naroda, što su Živko Radišić i dr. Nikola Poplašen boravili u Beogradu kod Miloševića.

– U Srbiji (Beograd, Valjevo, Čačak) zemljotres. Zvala sam Danu Kovinjala. Kaže da su pripravni bježati iz zgrade i da nisu stradali.

1. 10. 1998.

– Sv. Terezija. Tužno sjećanje na slobodno pješačenje hodočasnika do Donjeg Vakufa, do crkvice sv. Terezije.

– U Zenici obnovljen drugi pogon Željezare i proizvodit će armaturu za građevinske radove.

– Na Kosovu samo u ovoj godini ubijeno 143 djece. NATO spreman na akciju.

2. 10. 1998.

– U 17.30 papa Ivan Pavao II. po drugi put stigao u Zagreb. U zračnoj luci Pleso dočekali ga kardinali Franjo Kuharić i Vinko Puljić, zatim biskupi i predsjednik Hrvatske Tuđman.

– Vijeće sigurnosti UN-a osudilo masakr civila na Kosovu. Američka vlada pozvala svoje građane da ne putuju u Srbiju i Crnu Goru.

3. 10. 1998.

– U Mariji Bistrici, svetištu Majke Božje Bistričke Sveti Otac proglasio blaženim oca Alojzija Stepinca. Ubuduće će se njegov dan slaviti 10. veljače, dan njegove ovozemaljske smrti.

– U blizini oltara bio je hrvatski predsjednik Franjo Tuđman. Ta slika odudarala je od duhovnog zračenja ovog dana.

4. 10. 1998.

– Sveti Otac boravi u Splitu i Solinu.

– SFOR zatražio da se generali Sopta i Rašić otpuste iz HVO-a jer su se miješali u predizborne političke aktivnosti.

– Rusija se protivi vojnoj intervenciji snaga NATO-a na SR Jugoslaviju zbog Kosova. Ona traži da intervenciju odobri Vijeće sigurnosti UN-a, jer imaju pravo veta u Vijeću sigurnosti.

Jeljcin je lud. Zaboravlja da mu je narod gotovo gladan i da će mogući nemiri u vlastitoj zemlji prisiliti da žrtvuje Srbiju.

5. 10. 1998.

– Odbor za pravosuđe Američkog kongresa počeo raspravljati o opozivu predsjednika Billa Clintona zbog ljubavnih afera. Počinjem sumnjati da se ne diže prašina u Americi oko Clintonovih avantura, već da se ukloni predsjednik koji je dobro "zagrizao" u

Oltarska slika sv. Ilije (D. Abramušić) u kandijskoj crkvi

12. 10. 1998.

– Doputovala sam u Fojnicu. Lijep duhovni osjećaj.

– Predsjednik R Srpske dr. Nikola Poplašen odgovorio Robertu Gelbardu da će samo Skupština R Srpske odlučiti hoće li Dragan Čavić biti uklonjen s mjesta potpredsjednika. Poplašen se igra vatrom. Mogao bi se opržiti!

– Prof. dr. Andrija Hebrang dao izjavu: "Nepovjerenje predsjednika Tuđmana povrijedilo je moje ime i dostojanstvo. Zato podnosim neopozivu ostavku na mjesto ministra obrane, potpredsjednika HDZ-a i predsjednika Liječničkog konzilija za praćenje i nadzor liječenja predsjednika države."

16. 10. 1998.

– U Fojnici sam. Odmaram dušu. Danas sam s gvardijanom fra Jankom i manjom skupinom Fojničana bila na simpoziju u Sarajevu. Raspravljalo se o bl. fra Anđelu Zvizdoviću. Simpozij su pripremili franjevci Bosne Srebrene, a sudjelovali su povjesničari, lingvisti i teolozi iz BiH, Hrvatske i stranih zemalja.

Stav jednog Zvizdovića, ostati i opstati na svojoj zemlji pod svaku cijenu, danas je putokaz i nama.

– *(1978)* Prije 20 godina iz lože bazilike Sv. Petra u Vatikanu najstariji kardinal u konklavi iznenadio je cijeli svijet uzvikom, proglasom: "Habemus papam Karolum cardinalem Wojtyla".

Fra Anđeo Zvizdović

17. 10. 1998.

– Sinoć sam noćila u Sarajevu na Bistriku kod s. Kerubine, a danas sam ponovno na simpoziju o bl. fra Anđelu Zvizdoviću. Za mene je on bio veoma zanimljiva ličnost dok sam bila gimnazijalka. Vjerovala sam: pred moćnim sultanom prigelo se koljeno, samo tijelo jednog smrtnika, ali je njegov duh i plemenitu namjeru Bog blagoslovio i stvarno "povio-poljuljao" sultana.

18. 10. 1998.

– Kardinal Vinko Puljić blagoslovio temelje nove crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Suhom Polju kod Kupresa. Raniju crkvu su do temelja srušili srbi 1992. Ovoj župi pripadaju sela: Osmanlije i Zlosela.

Kažu da su se Kupreške danas raspjevale: "Bože mili, što imamo volju, pravit ćemo crkvu na Suhome Polju. Kardinale ispuni nam želje, blagoslovi, Gospodine, temelje..."

20. 10. 1998.

– Nad Srbijom nadlijeću izvidnički zrakoplovi (američki), ali dovoljno visoko da ne budu meta jugoslavenske protuzračne obrane.

– U Gruziji pobuna naroda! Čudno, tajanstveno. Sadašnji predsjednik Edvard Ševardnadze, dok je bio ministar vanjskih poslova u Gorbačovoj Rusiji, bio je veoma popularan. Naprednik demokratskih nadzora. Sada?! Možda je i ovdje istinita ona narodna: *Podaj čovjeku vlast i novac pa ćeš se uvjeriti je li zaista čovjek.*

23. 10. 1998.

– Vratila sam se iz Fojnice. Odmorna sam i već sutra počinjem sređivati zabilješke događanja proteklih godina. Znam da je to dug i

zahtjevan posao. Samo se bojim, kada sve završim, da ih ne zapalim kao što sam to učinila 1976. i tako prešla u "anonimnost" a bilježila sam još u gimnaziji.

– Navečer me posjetila dr. Katica Nikolić, moja liječnica. Liječnike ja ne volim, ali dr. Waldegga i dr. Nikolić volim i vjerujem im.

24. 10. 1998.

– U velikoj dvorani župne kuće u 17 sati bilo otvorenje knjižnice župnog ureda. Odmah na početku bilo je zabavno. Na vratima je pisalo "Biblioteka". Uočila sam, ali sam šutjela. Ali to ugleda Kata Barać, Stipina žena, pa dreknu: "Di je župnik? Župniče, j.... ga ja šta je ovo! Zašto ne piše fino hrvatski 'Knjižnica', već ovo bezveze?" Župnik fra Mirko se smije i veli: "Nisam ni vidio, Kato, imaš pravo. Stipo, napišite 'Knjižnica'". Stipi neprijatno pa mi šapće: "Đavo je i moja Kata, svašta joj smeta."

Crkveni zbor otpjevao dvije nove pjesme i nije me oduševio. Pogledala sam u vrata razmišljajući kako ću se izvući ako ovako nastave. Onda su nastavili svirati i pjevati župnikovi tamburaši iz Bugojna i Sarajeva. Odjednom čujem dobacivanje kako župnik pjeva bezobrazne pjesme. Okrenem se i kažem: "Bezobrazni ste vi! Ako je netko prestrog prema fratrima, onda sam to ja. A večeras ne da nisam čula bezobrazne pjesme već, naprotiv, oduševljena sam."

Ovdje sam bila jedna od najstarijih osoba. Čitaoče, svjedočim po savjesti da su optužbe bile lažne!

25. 10. 1998.

– Radila sam u župnom uredu.

– Najviši vojni predstavnici snaga NATO-a u Beogradu 12 sati razgovarali sa Slobodanom Miloševićem o stanju na Kosovu. Bez uspjeha.

– U Hrvatskoj bruka: ponovno biraju miss Hrvatske zbog "propusta". Zapravo ranije birali i izabrali ne baš najljepšu. Onda se sjetili da je Muslimanka i to je taj "propust". Propust jest, ali ispravka je donijela još veće opće štete. Hrvatska je uspavana. Doći će lopov u kasne sate i odnijeti joj krvavo stečenu slobodu.

27. 10. 1998.

– U 20 sati ističe ultimatum Miloševiću da povuče snage s Kosova. Srbi šetaju Beogradom kao da svijetu dovikuju: "Iš, ne praši." Šta ako Rusija zataji?

– Ruski predsjednik Jeljcin smješten u bolnicu. Odgođen Tuđmanov posjet Rusiji. Ima li ova "iznenadna" bolest kakve veze s prijetnjama NATO-a?
– Kod tuzlanske SFOR-ove vojne baze neidentificirani laserski uređaj ometao let UN-ovih helikoptera.
– U Zagrebu parafiran sporazum o posebnim odnosima Hrvatske i Federacije BiH.
– Visoki predstavnik UN-a za BiH Carlos Westendorp donio odluku: SFOR može sâm odlučivati o unapređenju, postavljanju i smjenjivanju visokih časnika. Tročlano predsjedništvo BiH to osudilo: to je diranje u sâm Ustav BiH.

28. 10. 1998.

– Bivši zapovjednik Generalštaba Armije BiH general Sefer Halilović zatražio izuzeće Vasvije Vidović, koja radi u Hagu. Već 4 godine prikuplja podatke o zločinima nad Muslimanima. Inače je ona višegodišnji javni tužitelj u komunističkom režimu, to je bila čak i kada je suđeno Aliji Izetbegoviću.

29. 10. 1998.

– U Hagu britanski časnik svjedočio: "Blaškić nije zapovijedao organiziranom, već lokalnom vojskom." Izjava s dvije oštrice.
– *(1918)* Prije 80 godina Hrvatski sabor donio odluku kojom raskida veze sa Austro-Ugarskom i pristupa zajednici Srba i Slovenaca.

30. 10. 1998.

– John Glenn, legendarni astronaut, po drugi put "leti" u svemir.
– Turski komandosi likvidirali otmičare Boinga 737 u zračnoj luci u Ankari.

31. 10. 1998.

– Svjetska banka otpisala dug BiH u iznosu 1.000.000 $. Naša bosanskohercegovačka delegacija (Tomić, Bašić i Kurtović) sredila se, ali ih nisu pozvali na zajedničku večeru. Otišli su sami u manji lokal i zajedno proveli večer. Kako mi je drago! Dao Bog da nas ujedini dobro kad već nije zlo.
– Episkop Mihailo, na trgu ispred dvora kralja Nikole na Cetinju, proglašen metropolitom Crnogorske pravoslavne crkve uz sudjelovanje predstavnika Bugarske pravoslavne crkve, tj. bugarskog patrijarha Pimena.

Autokefalnost Pravoslavne crkve znači i samostalnost države. Crna Gora se u zadnjih dvadesetak godina uporno bori za samostalnost, ali Srbija je znala da će, šaljući srbijanske sveštenike, imati produženu ruku među narodom. Zato je Srpska pravoslavna crkva pokušala spriječiti autokefalnost Crnogorske pravoslavne crkve.

1. 11. 1998.

– Svisveti. Cvijeće, svijeće i suze u očima mnogih. Bože dragi, učvrsti nam vjeru, oživi beskrajnu ljubav kako bi u našem praštanju i traženju oprosta naši najmiliji našli smiraj u vječnom snu.

– U Njemačkoj poplava. Ugrožen i Köln, Hannover. Isto je i u Nizozemskoj.

– Zvanični četnički vojvoda, zločinac Momčilo Đujić izjavio da je oduzeo titulu četničkog vojvode Vojislavu Šešelju, jer se pridružio Slobodanu Miloševiću. Bože, niti se više međusobno prepoznaju rođaci, prijatelji, istomišljenici, pa ni ratni zločinci. Ovi zadnji bi se morali prepoznavati makar po zadahu krvi nevinih, a ubijenih!

Groblje u Veseloj s novoizgrađenom kapelicom, 2004.

2. 11. 1998.

– Dan mrtvih. Prisjećam se nestalih i ubijenih iz ratova bugojanskog kraja. Dok pišem stranice knjige-žrtvoslova *Svoju zemlju i oni su*

voljeli, u mojoj duši i mom srcu gasi se žiška nade što je sve ove godine čekala na povratak drage mi braće.*

Bit će mi veoma teško ako naiđem na nerazumijevanje što namjeravam obuhvatiti jedan dio bugojanskih Židova, Srba i Muslimana stradalih u Drugom svjetskom ratu. Međutim, ima ih puno više. Riječ je o mojim susjedima, roditeljima i braći mojih školskih kolega i kolegica. Istinu ne smijem zaobići. Oni su dio ovog grada. Roditelji su nam u ratu pripadali suprotnim ratnim taborima i takvi pošli u smrt, ali mi smo nastavili živjeti bez mržnje, prepirke, vrijeđanja. Usprkos svemu ostali smo prijatelji.

Oh, kako bih voljela da se ubojstva u ratu nisu nikako dogodila ili da se nisu tako surovo dogodila. Kako bih voljela da sam mogla pisati i o ostalim ubijenim a koji su pripadali drugim narodima. Kako bi mi duša bila mirnija da makar na taj način mogu lijepu riječ i zahvalnost iskazati ubijenima za sva dobra što smo ih doživjeli proteklih godina. Pisala bih i o svojim kolegama: Anđelku Šebezu, Relji i Mili Lukiću, o starom prijatelju i radnom kolegi Rasimu Karagi, ili onim divnim mladićima što ih je na domaku kuće presrela grupa zločinaca iz mog naroda i zamela im svaki trag.

Moram istaknuti da me je u ovome pothvatu snažno podržao moj profesor, i profesor mojih školskih kolega i kolegica, Grgo Pejnović.

Ubijeni, ma kojem narodu pripadali, gubili su živote a da nisu znali zbog čega, uime koga i zbog koga ih odvode u strašnu smrt. Kako drugačije razmišljati?

Zar su razmišljali o naciji oni koje su odvodili od kuće a djeca im grcala u suzama, ili oni koje su odvodili iz zatvora, logora, iz kolona zarobljenika, ili oni koje su presreli nadomak kuće i zameli im svaki trag. Svi su jednako pred smrću zadrhtali, pred saznanjem da im smrt donosi susjed, možda upravo onaj kojega je mnogo puta nahranio.

Ima trenutaka u životu kada sve zataji, i samo majka ostaje majka. Nju brine samo što će biti s njenim čedom i njena briga se ne smanjuje s uzrastom njezina djeteta. Naprotiv, njezina se briga samo povećava.

Pisali su mnogi o majčinim neprospavanim noćima uz kolijevku. Velika je to ljubav i žrtva, ali se ne može ni usporediti s majčinom

---

* Knjiga je objavljena 2004. u izdanju *Svjetla riječi*.

Balkan. Nekome na Zapadu to ne odgovara, ne odgovara prestiž SAD-a u Europi.

6. 10. 1998.

– U Sarajevu održana posljednja sjednica Predsjedništva BiH u starom sastavu: Alija Izetbegović, predsjedavajući, te članovi Krešimir Zubak i Momčilo Krajišnik. Na inicijativu Zubka završili započete dogovore.

Momčilo Krajišnik izjavio: "Dosta se radilo, napravili smo dobru podlogu našim nasljednicima." Krešimir Zubak kaže: "U svom radu nismo nikada izašli iz okvira ljudskog komuniciranja, što je bilo veoma važno."

Obnovljena crkva sv. Ilije Proroka u Kandiji, 2004.

7. 10. 1998.

– Novoizabrano predsjedništvo BiH održalo neformalno sastanak u prisustvu C. Westendorpa i J. Kleina. Oni će biti tri medvjeda i igrat će kako im bude davao takt Westendorp, Cigo, produžena ruka Zapada. Što ćeš, vlast je slast...!

– Intervencija NATO-a u Jugoslaviji je pitanje dana, iako ne zaboravljaju da Srbija ima jednog zaštitnika, ćaću u Rusiji. Srbi bi se mogli preračunati: Zapad zna u koju "nogu" im šepa "veliki ćaća".

– U Banjoj Luci oko 5.000 studenata demonstriralo u znak protesta protiv intervencije snaga NATO-a na Srbiju. "Što je mladost! Uvijek spremna jurišati na barikade ma šta je čekalo u budućnosti", rekao bi ruski pisac Turgenjev.

– U Rusiji opet radnici komunisti (organizatori) na ulici. Traže isplatu zaostalih plaća i ostavku predsjednika Jeljcina.

8. 10. 1998.

– Međunarodna diplomacija podijeljena oko napada na Srbiju. Miloševiću ostavili rok do nedjelje (danas je četvrtak) da udovolji zahtjevu od 23. 9. 1998.

– Iz Srbije opozvani diplomati Italije, Francuske, Njemačke, Velike Britanije i Nizozemske.

– Carlos Westendorp uputio pismo Slobodanu Miloševiću: "Svog potpredsjednika Šešelja držite što dalje od Bosne...!"

– Predstojnik Ureda predsjednika Tuđmana Hrvoje Šarinić podnio neopozivu ostavku na sve državničke i stranačke dužnosti.

10. 10. 1998.

– U Veliku Bukovicu kod Travnika vratila se skupina Hrvata. Nije još bilo incidenata.

– Iz masovne grobnice Glumina kod Zvornika ekshumirano 274 tijela Muslimana koje su pobili Srbi.

– U Zagrebu započela, ali nije završena sjednica Nacionalnog vijeća HDZ-a o ostavkama Hrvoje Šarinića i dr. Franje Gregorića. Tuđman samo ne da Ivića Pašalića.

11. 10. 1998.

– U Beogradu onemogućen rad neovisnih TV mreža. Danas je nedjelja. Vrijeme odmiče i donosi nemir i zabrinutost naroda. Hoće li se snage vojske Jugoslavije moći oduprijeti snagama NATO-a. Kažu da je Agamemnon, vrhovni zapovjednik Grka u Trojanskom ratu, opraštajući se sa ženom rekao: "Kao zalog naše ljubavi ostavljam ti našeg sina..." Danas Srbin svoje dijete ostavlja razornoj granati, osvetniku ili "ne krizi" vlasti, umjesto da se zadovolji plodnom ravnicom oko Morave i prostranstvom Vojvodine i živi u miru sa susjedima.

– U Rimu proglašena svetom Edit Stein, prva kršćanka židovskog porijekla. Život završila u Hitlerovu logoru. Obredu proglašenja svetom bio prisutan i bivši njemački kancelar Kohl.

žrtvom i boli u ratu: preko noći su im sijede vlasi prekrivale glave, bol bi izbrazdala lice. Nijeme su posrtale i tražile makar lažnu nadu da je čedo živo. A usne? One su tiho izgovarale molitvu. Iako ponosne, majke su padale na koljena pred silnikom uzalud moleći milost. Možda ponekad ustanu iz groba i u podnožju našega Kalina čekaju, čekaju... Neka i njima i nama knjiga *Svoju zemlju i oni su voljeli* bude poruka: nisu zaboravljeni, a susret s njima je samo u Vječnosti.

– Argentina Hrvatskoj izručila, predala Nadu Šakić protiv koje će se provesti istraga zbog sumnje da je počinila ratni zločin protiv civila u ženskom logoru Stara Gradiška u periodu 1941–1945. godine.

3. 11. 1998.

– Zamjenik C. Westendorpa Hans Schumacher nezadovoljan stanjem u Bugojnu. Možda misli da je sada izjavom "otkrio Ameriku". On dobro zna da je loše i lošije bilo dok je i on češće dolazio. A šutio je. Zato bi se i za ovu izjavu moglo reći: *pojeo vuk magarca!* Sve će se završiti na toj izjavi.

Tako razočaran implementacijom Sarajevske deklaracije o vraćanju raseljenih bivših stanovnika Sarajeva, Carlos Westendorp dao je preporuku Europskoj komisiji da odmrzne financijsku pomoć BiH.

– U NATO-u otkriveno da je visoki francuski časnik odavao tajne vojnog značenja Miloševiću.

4. 11. 1998.

– Došao mi moj unuk Ozren. Noćit će kod mene, a ujutro će se vratiti u Zagreb sa svojom majkom Ankicom.

Dragi su i ovakvi posjeti, makar su zbog kratkoće trajanja kao dašak blagog vjetra što ne uspije ni pomilovati, osvježiti dušu staračku. Istina je, posjeti su kratki, ali su češći. I to meni mnogo znači.

– Zastupnici SDP-a napustili sjednicu Zastupničkog doma Parlamenta Federacije BiH, jer za tajnika nije izabran kandidat oporbe već HDZ-a.

5. 11. 1998.

– Na susretu katoličkih biskupa i pravoslavnih episkopa u BiH u Banjoj Luci naglašeno da se ne može pristati na planove podjele ljudi i naroda na ovim bosanskohercegovačkim prostorima.

– U Sloveniji velike poplave. U Hrvatskoj se izlile rijeke Korana i Kupa, a pao je i prvi snijeg.

6. 11. 1998.

– Vlada Federacije BiH razmatrala ponuđeni sporazum o posebnim odnosima Federacije BiH i Hrvatske. Muslimani imaju primjedbi.

– U nazočnosti muslimanskih dužnosnika, u Fojnici otvorena benzinska crpka, izgrađena na zemljištu Franjevačkog samostana Fojnica. Samostan je sve učinio da spriječi izgradnju crpke, ali uzalud. Ovo je očit primjer da multietičnost Alijine Bosne počiva na temeljima turskog zuluma. Zaista, što je država pokvarenija, to ima više zakona. Politika nema ponosa, nema obraza, ona ima bezdušnost i promjenjivu ćud!

Obnovljena crkva u Skopaljskoj Gračanici, 2005.

7. 11. 1998.

– Odgođeno potpisivanje sporazuma o posebnim odnosima Federacije BiH i Hrvatske. Muslimani odugovlače.

– U stolačkim krajevima bombaški napadi na Muslimane.

– Svemirska letjelica Discovery s međunarodnom posadom, u kojoj se nalazio i bivši kosmonaut John Glenn, uspješno se prizemljila

u svemirskom centru Kennedy. Ovo je Glennovo drugo putovanje u svemir. Sada ima 77 godina i služio je za pokus praćenja starenja u svemirskim prostorima.

– Ruskinja Ludmila Aleksejeva izabrana za predsjednicu Međunarodne helsinške federacije (MHF) u Beču. Dobila je 21 glas, a Ivan Zvonimir Čičak dobio je 6 glasova.

8. 11. 1998.

– Usvajanjem povelje o nacionalnom opstanku srpskog naroda na Kosovu, u Prištini završen tzv. Svesrpski crkveno-narodni sabor. Srpska pravoslavna crkva je uz svoj narod i onda kada taj narod ne valja i kada se za taj narod mora stidjeti pred Bogom i svijetom.

– Irak prkosi, kriza sve veća.

9. 11. 1998.

– Pojedinci svašta čine da bi "cilj opravdao sredstvo". Tako samoproglašeni neovisni kandidat za člana predsjedništva BiH prof. dr. Vladimir Srebrov u Sarajevu javno spaljuje državnu zastavu BiH (Westendorpovu), kao i federalnu; C. Westendorpa naziva kolonizatorom. Srebrov je inače suosnivač SDS-a. Nekada veoma blizak Radovanu Karadžiću. Oprez!?

– *(1938)* Prije 60 godina Hitlerovi nacistički jurišnici palili i rušili radnje i kuće Židova i odveli u logor oko 13.000 Židova. Taj mračni zločinački pohod nazvan je "Kristalna noć".

10. 11. 1998.

– Predsjedavatelj bugojanskog Općinskog vijeća Ivo Mršo uputio pismo zamjeniku visokog predstavnika Hansu Schumacheru u kojem ga upozorava da se radovi na izgradnji Islamskog centra u Bugojnu izvode i noću. Također ga upoznao s izdavanjem rješenja Muslimanima za stanove Hrvata, i to s datumima iz 1996. godine.

– U Travniku za župana, guvernera Srednjobosanske županije izabran Branko Golub, nastavnik iz Fojnice.

– Jacques Klein izrazio žaljenje što je odgođeno potpisivanje sporazuma o posebnim odnosima Hrvatske i Federacije BiH. "Ja ću 16. 11. 1998. biti u Zagrebu. Ako Bošnjaci ne dođu, neka objasne zašto su to učinili", kaže Klein.

– Federalna vlada odredila najnižu plaću u iznosu 200 KM, a porez poduzećima povisila s 40% na 81% .

– *(1938)* Prije 60 godina umro turski predsjednik Mustafa Kemal-paša-Ataturk.

11. 11. 1998.

– Skupština Srednjobosanske županije eliminirala Dževada Mlaću s liste muslimanskih predstavnika u Domu naroda Parlamenta Federacije BiH, što se smatra početkom kraja njegove političke karijere?

– Washington nije zadovoljan društvenom reformom u BiH, tj. privatizacijom, i za to optužuje "bošnjačku" stranu.

– U Beču, poznatom lovcu za ratnim zločincima iz Drugogo svjetskog rata Simonu Wiesenthalu uručen orden BiH: "Srebrni orden bosanskog grba".

– Iz Bruxellesa NATO osuđuje kosovske Albance i njihove vojne snage, što se tumači kao popuštanje Beogradu. Mislim da je samo obmana.

– Kriza s Irakom usijana. Bliži se vojni udar zapadnih saveznika bez prethodnog upozorenja.

– *(1918)* Prije 80 godina završen Prvi svjetski rat. Na današnji dan Njemačka je potpisala kapitulaciju. Prisilili su je, a ne privoljeli. Već tada se začela težnja za jačanjem i ekspanzijom poražene zemlje. Hoće li se za 10-30 godina isto dogoditi s daytonskom Bosnom.

13. 11. 1998.

– Irak zatražio hitno posredovanje UN-a kako bi se spriječili anglo-američki zračni udari. Irački predsjednik Sadam Husein tvrdi da su njegove vojne snage kadre pobijediti Ameriku. Rusija se protivi napadima na Irak.

– Albanski lider na Kosovu dr. Ibrahim Rugova zatražio da na Kosovo dođu međunarodne snage, kao i da se Haškom tribunalu omogući ispitivanje svih zločina počinjenih na Kosovu.

– U Indoneziji veliki sukobi studenata i policije.

– Palestinski policajci sukobili se s pristalicama Hamasa (terorističke organizacije), koji se protive potpisivanju sporazuma s Izraelcima.

14. 11. 1998.

– U središnjem dnevniku TV BiH Alija Izetbegović kaže i ovo: "Ja ću potpisati sporazum sa Hrvatskom o luci Ploče i prolazu kroz

Neum. Ostalo je u Ganićevim rukama. Da sam na Ganićevom mjestu, ja bih potpisao, jer će taj sporazum o posebnim odnosima Parlament i tako odbiti. Parlament ima pravo ratificirati ili odbiti.

I danas bih potpisao Daytonski sporazum kao i prije 3. godine jer u onakvim okolnostima to je bilo bolje, ali da samo Brčko ostane nama. Dođe li Brčko arbitražom u srpske ruke, isti dan ću podnijeti ostavku i povući se iz Predsjedništva BiH. Pobrinuo bih se da čitav svijet zna za tu krvavu odluku i zatražio bih da mladi nikada ne prihvate da izgube Brčko."

– Američki predsjednik Clinton mora platiti "odštetu" svojoj ljubavnici Monici Lewinsky u iznosu 850 tisuća dolara. Najjeftiniji ljubavnik i najskuplja kurva.

15. 11. 1998.

– Jacques Klein stigao u Zagreb i tvrdi da će Bošnjaci odgovarati ako sutra ne dođu u Zagreb i ne potpišu sporazum. On zaista nije ništa naučio u ovoj balkanskoj prevrtljivoj zemlji. Ovdje se "glasno" ne razmišlja!

– Irak dozvolio povratak i nastavak rada UN-ovih istražitelja. Pretekao je zračne udare za nevjerojatnih pola sata.

Unutrašnjost crkve u Skopaljskoj Gračanici, 2005.

16. 11. 1998.

– Izaslanstvo Federacije BiH nije doputovalo u Zagreb na potpisivanje sporazuma. Izjave dali: Klein: "Bošnjaci se ponašaju neodgovorno"; Sclar: "Zašto da Amerika vodi brigu da BiH ide naprijed kada ona to neće"; Mate Granić: "Nećemo pristati na izmjenu. Očekujemo da će na bošnjačkoj strani prevladati razum"; Ganić: "Zatražio sam vanredno zasjedanje Parlamenta Federacije".

– Na Kosovu i dalje sukobi između srpske vojne ophodnje i albanskih gerilaca.

– Interpol dopratio i predao hrvatskim policajcima Vinka Sindičića koji je optužen da je na nagovor Udbe ubio hrvatskog emigranta Brunu Bušića.

19. 11. 1998.

– OHR izrazio zabrinutost zbog nelegalnog rušenja zgradâ u Bugojnu koje pripadaju ljudima u izbjeglištvu.

– Američki predsjednik Clinton u Japanu. Dočekali ga car i carica. Zbog bračne "zahlađenosti" ne prati ga žena.

20. 11. 1998.

– U Županijskom sudu u Zagrebu počelo ispitivanje svjedoka, bivših zatočenica logora u Novoj Gradiški protiv Nade Šakić.

– Rusija lansirala raketu u svrhu istraživanja svemira. Košta 70 milijardi $, a rađena je u suradnji sa SAD-om i Zapadnom Europom.

22. 11. 1998.

– Sporazum o posebnim odnosima R Hrvatske i Federacije BiH potpisali uime Hrvatske njen predsjednik Franjo Tuđman, a uime Federacije BiH njen predsjednik Ejup Ganić i dopredsjednik Vladimir Šoljić, dok su međudržavni ugovor o korištenju luke Ploče i slobodnom prolazu kroz Neum potpisali uime R Hrvatske Tuđman, a uime BiH Izetbegović.

– U Zagrebu se sastalo Državno vijeće za suradnju između Hrvatske i BiH. S hrvatske strane bio predsjednik Franjo Tuđman, a s bosanskohercegovačke tročlano predsjedništvo: Alija Izetbegović, Živko Radišić i Ante Jelavić.

23. 11. 1998.

– Westendorp pozdravio potpisivanje sporazuma o posebnim odnosima Hrvatske i Federacije BiH i predložio Hrvatskoj da usvoji

zakon po kojem bi Bošnjacima u Hrvatskoj bio priznat status manjine.

– Jeljcin je dosadan. Opet je u bolnici. Zašto se ne povuče, pa makar bio skromniji pokop kada bude ekspredsjednik.

24. 11. 1998.

– U otvorenom pismu američkom izaslaniku Richardu Sclaru u svoje, Silajdžićevo i Ganićevo ime Alija kaže: "Nismo lopovi! Ako imate dokaze, objavite imena korumpiranih političara u BiH ili nam se skinite s vrata!"

– Senad Hadžiabdić, zamjenik općinskog javnog tužitelja u Bugojnu, podnio Općinskom sudu u Bugojnu optužnicu protiv: Asima Ramulja, Envera Delića, Edina Mrkonje, Enesa Kokića, Hidajeta Begovića, Mesuda Jašarevića, Muhidina Omanovića i Murisa Ljubunčića što su tijekom 1997. i 1998. organizirali i provodili terorističke napade na imovinu i živote Hrvata u Bugojnu i time ugrožavali sigurnost države BiH. Puno riječi, mala korist.

25. 11. 1998.

– U Londonu Sud lordova oduzeo imunitet bivšem čileanskom predsjedniku Augustu Pinochetu i može biti izručen Španjolskoj ako svoju suglasnost dadne ministar unutarnjih poslova Velike Britanije.

– Hrvatski predsjednik Tuđman vratio se iz službenog posjeta Grčkoj (otputovao 23. 11. 1998). U Zagrebu, po običaju, svečan doček kao da se vratio "s puta oko svijeta".

– Sveta Kata. Došli mi čestitati imendan: Marko, Lucija, Melanka, Anđela, Sena, fra Tomislav, Stipo, Kata, Zrinka, fra Bruno, s. Berta, s. Lucija, s. Štefanija i s. Vatroslava. Čestitali telefonom: Katica Soldo, Julijana, Dragica Maksimović, prof. Ljilja, Dragan, Vilko, Kristijana, Damir Vilkin, Jozo i Apolonija, fra Anto, s. Kerubina, Sušilovići, Mila iz Australije, Ružica V., moja Ankica, Mira Zelić, opet Julijana, Bosa S., Ozren, Ankica P., Karmela, Ogi, s. Nevenka, Perica i Vera, dr. K. Nikolić, Zvonko iz Nizozemske, fra Janko i Srđan.

26. 11. 1998.

– Na sarajevskom groblju "Lav" počela ekshumacija građana srpske nacionalnosti koji su stradali početkom rata u nerazjašnjenim okolnostima. Traži se ekshumacija i iz masovne grobnice kod Kazana u području Trebevića.

– Prvi put od završetka Drugog svjetskog rata kineski predsjednik došao u Japan. Japanski premijer samo usmeno izrazio žaljenje zbog zločina koja su u Kini počinili pripadnici japanske carske vojske.

27. 11. 1998.

– Kubanski predsjednik Fidel Castro zabranio tisak koji ne govori pozitivno o njegovoj ideologiji.

– Postignut sporazum Hrvatske i Slovenije o suvlasničkom odnosu u Krškom, ali o kopnenim granicama kao i o morskim nisu "ni blizu".

2. 12. 1998.

– Kod Bijeljine SFOR uhapsio i u Hag otpremio srpskog generala Radislava Krstića koji je bio jedan od zapovjednika pri osvajanju Srebrenice.

– U Zagrebu 6 oporbenih čelnika odbilo razgovarati s Tuđmanom kao predsjednikom države; traže da s njim razgovaraju samo kao s predsjednikom stranke HDZ-a. Oni su ludi, iza njih stoji netko tko će srušiti Tuđmana.

"Hrvatski dom" u Bugojnu

4. 12. 1998.

– U Zagrebu počeo sastanak međunarodne zajednice o pomoći u izgradnji i obnovi Hrvatske. Puno obećanja, malo novca, najmanje vjerovanja.

5. 12.1998.

– U Bugojnu cijelu noć padala kiša. Padala je i kada sam išla na zornicu, ali kad sam se vraćala, "loptao" gust snijeg.

– Danas je i godišnja skupština HKD "Napredak", podružnica Bugojno. Održana je u prostorijama župne kuće. Referat o proteklom radu pročitala Dubravka Šajnović.

– Novim američkim planom o Kosovu nisu zadovoljni ni Albanci, pa će poštovati samo ono što narod na referendumu potvrdi.

– Glavni tajnik UN-a Kofi Annan došao u Tripoli – Libiju ne bi li privolio Moamara Gaddafia da izruči dvojicu terorista odgovornih za smrt 270 putnika u zrakoplovnoj nesreći u Škotskoj prije 10 godina.

6. 12. 1998.

– Snijeg i poledica ometaju promet u BiH i Hrvatskoj.

– Narod Indonezije izašao na ulice kako bi pozdraviti kćerku svog prvog predsjednika Sukarna, kojeg je izbacio sadašnji predsjednik Suharto.

– U Makedoniju stigli europski promatrači, ali i kontingent snaga NATO-a da, ako zatreba, uspješno izvuku s Kosova promatrače i članove humanitarnih organizacija koji borave na Kosovu.

9. 12. 1998.

– Ironija ili trijumf pravde: satima, sada već bivši, indonežanski predsjednik Suharto pred tužiteljem odgovarao o porijeklu imovine.

– Beogradski sud odbacio optužbe protiv Šljivančanina, Mrkšića i Radića zbog ubijanja ranjenika u Vukovaru.

10. 12. 1998.

– U Hagu Ante Furundžija osuđen na 10 godina robije zato što nije spriječio potčinjenog vojnika da siluje jednu Muslimanku.

– *(1948)* Prije 50 godina u Parizu donesena Opća deklaracija o ljudskim pravima. Otada, čini mi se, još manja prava imaju mali narodi.

11. 12. 1998.

– HDZ BiH preispitat će svoju suradnju s Haškim sudom poslije izuzetno visoke kazne Anti Furundžiji. Kako ne shvaćaju da ih nitko neće pitati za stav i mišljenje!?

– Od 1. 1. 1999. predsjednik Federacije BiH bit će Ivo Andrić-Lužanski, a potpredsjednik dr. Ejup Ganić.

– Jeljcin odlikovao ruskog književnika Aleksandra Isajeviča Solženjicina za njegov 80. rođendan, ali on odbio primiti orden.

12. 12. 1998.

– Čileanska vlada prekinula posjete Velikoj Britaniji i Španjolskoj zbog hapšenja Pinocheta.

– Zastupnici pravosudnog odbora Američkog kongresa s 21:16 glasova odlučili da je predsjednik Clinton kriv za krivokletstvo i sprječavanje istrage i predlažu pokretanje postupka za opoziv.

Clinton se još jednom ispričao naciji i rekao da je svjestan da će preostali život provesti s posljedicama.

14. 12. 1998.

– Radila sam u župnom uredu. Fra Mirko, fra Bruno i fra Tomislav ispovijedali stare i nemoćne u gradu i Gaju.

– U Gazi među Palestincima boravi američki predsjednik Clinton, a Palestinski parlament ukinuo odredbu o rušenju Izraela i tako je Palestina postala druga islamska zemlja koja priznaje državu Izrael.

16. 12. 1998.

– Radim u župnom uredu. Svećenici ispovijedaju stare i nemoćne.

– Dinko Šakić, zapovjednik zloglasnog ustaškog logora u Novoj Gradiški, optužen je za ratne zločine protiv civilnog stanovništva. Suđenje je najavljeno početkom veljače 1999.

Pred istinom ne treba zatvarati oči. Zločin ne može imati opravdanja, pogotovo onaj nad civilnim stanovništvom, ma tko ga izvršio. I danas se ovdje u Bugojnu može čuti kako su 1945. ljude od kuće odvodile ustaše. To nije bila regularna vojska, već bugojanska obijesna mladež, siti besposličari, duhandžije, a čvrsto vjerujem i ubačeni provokatori, kasniji najkrvoločniji egzekutori hrvatskog naroda.

Bilo je ljeto 1945. godine. Nekada se ispred naše kuće stazom išlo samo do naše livade, ali poslije rata počeli su prolaziti mnogi.

Jednog dana naiđe egzekutor. Visok, krupan, uvijek žmirkavih očiju, mrk. Prolazi bez pozdrava.

Moja majka mu dovikne: "Ov'da je put samo do naših livada, a nije za druge." On se vrati, stane pred mamu i kaže joj: "A mogle su prolaziti ustaše..." Učinilo mi se da mi je grlo šire da bi mi srce iskočilo od straha, toliko je lupalo. Ali mama se ne boji. Kaže mu: "Slušaj ti, ov'da si prolazio ko ustaša, i to na konju, ali sada nećeš, da dobro znaš. Odoh ja u komandu, glavi, i neću razgovarati s repom... A sada sikter, janjska palikućo." Već sam mamu vidjela ili svezanu ili u krvi, ali ništa od toga. Okrenuo se i produžio put. Samo je još jednom ispred naše kuće prošao.

Mama je čula da je jedan od palikuća srpskog sela Janja bio i egzekutor, a onda je 1943. godine ubijao Hrvate u Bugojnu, te 1944. godine u Travniku. Svi ubijeni Hrvati odvedeni od kuće 1943. godine, ili zarobljeni 1944. godine u Travniku, njegovo su nedjelo. Postoje dva razloga: uklanjao je svjedoke svojih zločina i dodvoravao se partizanima.

Netko će se pitati zašto ne spominjem njegovo ime? Veća je osveta što će se zauvijek prenositi s koljena na koljeno. Osim toga, radila sam s njegovom kćerkom i svaki dan se pitala kako je moguće da je tako drago dijete rođeno od onakvog gada.

I u ovom zadnjem ratu ima egzekutora kod svih naših naroda. Naredbodavci su najpodmuklije ubojice. Opet ne spominjemo imena. Jer njihova djeca nisu kriva, a mogla bi ispaštati. Dovoljno je već to što se očevima ne mogu ponositi. Takvih ima i Bugojno iz 1993.

Ipak sud ostavimo Bogu. On jedini ima pravo suditi. On je jedini gospodar naših života.

Među svim vojskama nađu se iznimke, kako u zlu, tako i u dobru. Ne mogu ne spomenuti jednog starog partizana, Stojana. Nosio je rajtozne, opanke s velikim kljunom, imao je duge brkove i šajkaču na glavi. Bio je intendant, vojni nabavljač za vojsku u Kožari. Često bi prolazio kraj naše kuće. Sjeo bi na stepenište moga tate, izvadio duhankesu i papiriće i pružio tati da savije cigaru. Tata je bio teško bolestan i nekada se gubio. Tata bi svaki čas pitao čija je sada vojska, a Stojan bi odgovarao: "Naši, starino, naši su!" Tata misli da je hrvatska vojska pa kaže: "Neka, hvala Bogu. Ja mislio da su oni magarci (partizani)!" Stojan bi se smijao i ponavljao: "Ma kakvi, bre, magarci, naši su ovde..."

Kad bi se opraštao, dao bi tati duhana i papirića da mu može biti do sutra. Mama bi govorila: "Nemoj mu, Stojane, živ bio uzeti za

zlo šta govori, on ne zna dobro." "Ma pusti, snajko, budi bez brige. Nas se dva razumemo: naši! Zadovoljan i moj starina, a ja sam još zadovoljniji što su stvarno ovde naši...!"

Nikada s njim nismo imali problema. Naprotiv, u savjesti imam obvezu o njemu zabilježiti istinu.

Čak i među zatvorskim čuvarima bilo je plemenitih ljudi. Jedan od njih bio je Husić, koji je samouk popravljao satove, harmonike i pravio puške. Kada bi djeca donijela hranu ocu u zatvor, on bi glasno govorio da nose nazad. Ali kada mu priđeš bliže, on šapće: "Ostavi uz ogradu i sutra dođi." Kad nema drugih stražara, uzme zavežljaj i preda hranu uzniku.

Njegov sprovod bio je najveći sprovod. Spontano su došli svi, čak bih rekla da je nas Hrvata bilo najviše. Po položaju mali čovjek, po poštenju velikan!

- U Madridu se sastali, uz predstavnike Europske zajednice i Westendorpa, članovi Predsjedništva BiH Živko Radišić, Ante Jelavić i Alija Izetbegović, predsjednik Federacije dr. Ejup Ganić, ministar vanjskih poslova dr. Jadranko Prljić, predsjedatelj Vijeća ministara BiH Haris Silajdžić, predsjednik i premijer R Srpske dr. Nikola Poplašen i dr. Milorad Dodik. Westendorp je dobio dodatna ovlaštenja, a ostalima su "očitali bukvicu".
- SFOR ostaje u BiH još 2 godine sa zadatkom: vratiti izbjeglice, garantirati jednakost građana, privesti ratne zločince u Hag.

16. 12. 1998.

- Počeo angloamerički napad na vojne ciljeve u Iraku.
- Od danas se uvode carine na svu robu iz Hrvatske nakon što je Westendorp poništio Splitski sporazum iz 1996.
- Ministarstvo vanjskih poslova SAD-a reagiralo na Tuđmanov govor u Vojnoj školi, i to na onaj dio u kojem je naglasio da je bio preporučio i upotrebu sile protiv SFOR-a na granici s BiH kod Martin Broda.

  Reagirala i glavna tužiteljica Haškog tribunala Louise Arbour i izjavila da ne vidi na temelju čega je Tuđman zaključio da postoji optužnica protiv hrvatskih generala.

  Puno toga govori da je Hrvatska u nemilosti, ali ne od ovog Tuđmanova govora, već od posjeta američke tajnice vanjskih poslova Madeleine Albright Hrvatskoj Kostajnici. Bila je u društvu ministra za obnovu dr. Jure Radića. Drsko je "naređivala" što treba obnavljati. Pa je Jure Radić rekao: "Gospođo, mi ćemo tako

činiti, ali ne zato što vi to kažete, već zato što to nalaže naš Ustav...!" Bila je bijesna "muškarača". Bit će osvetnik i cilj će joj opravdati svako sredstvo.

Panorama Glavica, 2004.

17. 12. 1998.

– Američki predsjednik Clinton zapovjedio početak napada na Irak pod nazivom "Pustinjska lisica".

– Generalni tajnik UN-a Kofi Annan izrazio razočarenje što su propali napori da se mirnim putem riješi problem Iraka.

– Hrvatski predsjednik Tuđman doputovao u Moskvu. Skroman doček. Dočekao ga prvi zamjenik predsjednika Vlade.

– U vijeću sigurnosti UN-a neslaganja, Rusija se oštro protivi napadima na Irak.

18. 12. 1998.

– Hrvatski predsjednik Tuđman u Moskvi. Iako je zbog Jeljcinove bolesti bilo neizvjesno hoće li se s njim sastati, ipak je do sastanka došlo. Sastao se i s predsjednikom Jeljcinom i premijerom Primakovim. Potpisali su sporazum, a resorni su ministri potpisali više dogovora, između ostalih i o vojnoj suradnji prema kojoj će u Rusiju biti upućena grupa časnika na vojnu izobrazbu.

19. 12. 1998.

– Tuđman se vratio iz Moskve. "Želimo dobre odnose i sa Europskom zajednicom i sa SAD-a, ali i s Rusijom", izjavio u zračnoj luci Pleso. Samo što Hrvatska nema crno zlato, naftu, pa ne može prkositi, mora biti mudra, a nije. Tuđman ostario i sve mu ko djetetu paše: *što na umu, to na drumu!*

– Već četvrti dan američki i britanski zrakoplovi razaraju Irak iako je počeo ramazanski post.

– Večeras Američki kongres izglasao: Clinton kriv za krivokletstvo pred Velikom porotom (226 za, 206 protiv); kriv za utjecaj na svjedoke (221 za, 211 protiv).

– *(1933)* Prije 65 godina rođen hrvatski glumac Ivo Serdar. Sjećam se njegova posjeta Bugojnu 1971: na pozornici u "Hrvatskom domu" stari Ivo Serdar u zagorskoj seljačkoj nošnji. Monolog. Oko šeširića trobojnica. Kad je završen njegov monolog, skida trobojnicu sa šešira i kaže: A *da! Bum skinul trobojnicu i skril je bum v nedra. Kaj ja znam....?!* Nije se prevario. Brzo je ugašeno Hrvatsko proljeće.

Panorama Bugojna pogledom iz Čipuljića, 2004.

20. 12. 1998.

– Poslije puna 72 sata zračnih udara angloameričkih snaga na Irak, završena akcija "Pustinjska lisica". Amerikanci vjeruju (barem

tako javno kažu) da Sadam Husein neće moći proizvoditi nuklearno i kemijsko oružje za narednu godinu dana. A Sadam Husein u Bagdadu proslavio "pobjedu" Iračana i postao još popularniji.

– Sveti Otac osudio zračne napade na Irak. "Rat nikada neće biti rješenje", ponavlja Ivan Pavao II.

– Jutros naši fratri nisu htjeli ispovijedati. Fra Bruno govori kako smo se trebali ispovijediti za veliku ispovijed. Velim mu: "Ma, fra Bruno, pa ne ispovijedamo se zbog običaja, već kada osjetimo teret i potrebu da olakšamo dušu. Nemate pravo, upuštani ste i veoma lijeni!

21. 12. 1998.

– U božićnoj poruci zagrebački nadbiskup Josip Bozanić kaže: "Teška prošlost ne oslobađa nas odgovornosti pred budućnošću."

– U Indiji boravi ruski premijer Primakov. Objavio je formiranje "strateškog trokuta" koji bi činile: Kina, Rusija i Indija kao protuteža SAD-u. Ovo je bio davni Nehruov san.

– Bivši američki poslanik u Hrvatskoj Peter Galbraith na vojnom učilištu u SAD-u američkim generalima rekao: "Bljesak i Oluja napali su goloruki srpski narod..." A ludi Tuđman ga odlikovao pri odlasku. Hrvatske vođe nikad ne uče od običnog puka, a puk ima i po koju pametnu. Tako kažu: *Govno vari, govno hladi – govno, govno! Da oprostiš.* Inače, Tuđman dijeli odlikovanja kao "zapadni svijet" lijekove kojima je prošao rok uporabe.

23. 12. 1998.

– Snage SFOR-a unišle u Martin Brod. Hrvatski se policajci povukli, a federalni (muslimanski) rasporedili. I na graničnom prijelazu kod Strumice dva transportera SFOR-a dežuraju i pregledaju putnicima osobne dokumente, i to onima koji putuju iz Hrvatske u BiH.

– *(1948)* Prije 50 godina izvršene smrtne kazne nad Japancima, ratnim zločincima. Japan su toliko "prizemljili"da su drugi o njima odlučivali: zapovjednik savezničkih snaga za Istok MacArthur mogao je presudu ublažiti ili ukinuti. On ju je potvrdio.

24. 12. 1998.

– U bazi SFOR-a, u krugu poduzeća "Energoinvest" ukraden pištolj i preprodan za 4,5 grama heroina. Otkriven počinitelj. Kada hoće, nađu i iglu u plastu sijena.

– Badnjak je. Bila sam na zornici i molila za svu svoju dicu. Sama sam. Ponekad se osjećam ko rudarski konj. Nekada su uvodili konje u rudarska okna. Birali su snažne, izdržljive, jer nisu napuštali rudnike. Kasnije su im odobravali "penziju", oni već slijepi dobivali bi kutak u štali i hranu dok ne bi uginuli prirodnom smrću. I ja izgleda odradih ko rudarski konj.

– Preko TV Bugojna vjernicima se obratio župnik fra Mirko Majdandžić.

25. 12. 1998.

– Božić. Noćas u 24 sata bila ponoćka. Kažu da je bilo dosta svijeta. To je bilo prvi put od rata. Bilo je dosta pucanja.

– Zvala su me moja unučad, prijatelji Srbi i Muslimani, bivši službenici, sada u Australiji, Hrvatskoj. Obradovala me čestitka mojih školskih kolega Nikole i Zvonke.

– U crkvi sv. Petra u Vatikanu ponoćku slavio Sveti Otac, u zagrebačkoj katedrali nadbiskup Bozanić, a u sarajevskoj katedrali kardinal Puljić s provincijalom fra Petrom Anđelovićem.

U ovoj svetoj noći, molim Te, Oče, molim Te iz duše, učini da biskup i fratri ostanu u hrvatskom zagrljaju, makar pred Svetohraništem. TV BiH izravno prenosila ponoćku.

– Na misi u Crkvi sv. Katarine u Betlehemu bio prisutan i palestinski predsjednik Jaser Arafat. Svojom nazočnošću kao Musliman želio je posvjedočiti da će kršćani u palestinskoj državi biti slobodni! Tako se i "naš Alija" u Sarajevskoj katedrali pred oltarom grlio s nadbiskupom Puljićem. A kasnije...?

– Katolicima u Iraku Sadam Husein čestitao Božić, sigurno iz zahvalnosti za razumijevanje Svetog Oca.

– U božićnoj noći oskrnavljeno katoličko groblje u Vrapčićima, istočni dio Mostara koji je pod muslimanskom vlašću.

26. 12. 1998.

– Kardinal Puljić priredio primanje u nadbiskupskom dvoru povodom Božića.

– Reisu-l-ulema Islamske zajednice u BiH Mustafa Cerić uputio pismo generalnom direktoru i glavnom uredniku TV BiH Mirsadu Purivatri i Senadu Hadžifejzoviću u kojem protestira zbog "katoliziranja Muslimana u BiH, koje provodi BH TV koristeći riječi kao što su Isus Krist, Sveti Otac i uzoriti kad se obraća kardinalu." Sve ovo ne bi čudilo da za Aliju BiH nije "multietnička i multireligijska

zemlja" u kojoj svaki narod ima puno pravo na svoju vjeru. Možda Alija priča o Daytonskoj BiH, a reisu-l-ulema o BiH po Alijinoj deklaraciji. Samo naprijed s mržnjom. Susret je u paklu!

Panorama Vučipolja, 2004.

27. 12. 1998.

– U Ustavu BiH predviđen samo "bosanski" jezik. Ovim bi zvanično nestao hrvatski jezik, ali i konstitutivnost hrvatskog naroda u BiH.

– Srbijanski tenkovi razaraju kosovska sela. Kosovo u plamenu i krvi, posebno u Podujevu.

– Irački parlament ne prihvaća povratak UN-ovih inspektora. Iračka protuzračna obrana napala dva anglo-američka zrakoplova.

– Iračka mreža, čiji je vlasnik najstariji sin iračkog predsjednika Sadama Huseina, obnovila i dopunila uređaje i objavila program prvi put otkako je bila pogođena prilikom bombardiranja. Iračka je moć u "crnom" zlatu i zato je Amerikancima neposlušni Sadam kost u grlu!

28. 12. 1998.

– Radim u župnom uredu. Svećenici blagoslivljaju kuće u Potkraju, Fakićima, Guvnima, Ždralovićima i Poriču.

– Na Kosovu vri. Vode se žestoke borbe. Ima mrtvih na obje strane.
– Rusija postavila rampe za nekoliko nuklearnih projektila, kao da opominje "svijet" da je ona još uvijek zemlja velike nuklearne moći. A njen narod gladuje.
– Pripadnici islamskog džihada u Jemenu oteli 16 stranih državljana (12 britanskih, 2 američka i 4 australijska). Traže oslobađanje jednog od svojih vođa i ukidanje sankcija Iraku. Postoje dojave da je 5 talaca već ubijeno.

29. 12. 1998.
– Blagoslov kuća u Donjem Vakufu, Kopčiću i Lugu.
– U Zagrebu predstavljena knjiga Ante Pavelića (nekadašnjeg poglavnika NDH) pod naslovom "Doživljaji II". Obrađuje događanja 1918–1929. u Hrvatskoj. Prisutna i njegova kći Mirjana Pšeničnik, njen muž Srećko i njihova djeca. O knjizi govorili dr. Ivan Gabelica i prof. Ivan Biondić. Pametni ljudi, a tako glupi postupci!

30. 12.1998.
– Blagoslov kuća u Lenđerovini, Drvetinama, Vejićima, Čaušlijama, Udurlijama, Karadžama i Veseloj.
– U Vukovaru otkriveno spomen-obilježje na Ovčari, gdje je među poginulima bilo najviše ranjenika iz vukovarske bolnice.
– Žrtvoslovno društvo Hrvatske sa svojim predsjednikom prof. dr. Zvonimirom Šeparovićem protestiralo što još nitko ne odgovara u Hagu za genocid nad Hrvatima.
– Kralj Sihanuk (Kambodža) odbio potpisati pomilovanje za trojicu bivših lidera Crvenih Kmera koji su se predali u Pnom Penu. SAD zatražio sudski postupak protiv njih. Dok su bili na vlasti, krivi su za smrt oko 1,5 milijun svojih sunarodnjaka.

31. 12. 1998.
– Blagoslov kuća u Gaju i Šehitlucima.
– Prof. dr. Zvonimir Šeparović obnovio pred Haškim sudom optužnicu protiv bivšeg UN-ova izaslanika Cyrusa Roberta Vancea. Vance je počinio ratni zločin propusta zato što 11. 11. 1991, kad je bio u Vukovaru, nije želio ući u vukovarsku bolnicu kako bi zaštitio hrvatske ranjenike koje su kasnije masovno poubijali. Ovu optužnicu potpisale su i majke poginulih i nestalih vukovarskih žrtava.

– Austrijski Židov Simon Wiesenthal, čovjek koji je preživio holokaust i cijeli život posvetio jednom cilju: zločince privesti sudu pravde; u Beču proslavio svoj 90. rođendan.

– Doček Nove godine. I ove ću godine čekati sama Novu godinu kao i mnogo puta dosad. Sada mi to ne smeta, navikla sam se. Nekada je bilo suza...! Što ćeš, poslovica kaže: *Što je dozvoljeno Jupitru, nije robu.* Ja sam to sa sarkazmom izmijenila: *Što je dozvoljeno volu, nije robu.*

  Vrijeme je i meni popravljati se!

– Statistika župe Bugojno za 1998: U Bugojnu krštena 21 osoba, također je za 8 djece poslana obavijest o krštenju van Bugojna. Vjenčano 12 parova. Umrlo 76 osoba, od toga 27 umrlo i pokopano u Bugojnu, 49 umrlo u tuđini a pokopano u Bugojnu.

Panorama Poljica - Bugojno, 2004.

Pogovor

Bugojanski ratni dnevnik

U slučaju Katice Nevistić (1934–2003) na najbolji se način potvrdila stara istina da nitko ne zna što u sebi nosi dok to nešto samo, kao iz najdubljih vulkanskih ponora, ne izađe na svjetlost dana i ne postane snažan čovjekov identitarni znak. U svijetu knjige nepoznato i, čak, nepostojeće ime sve do 2004, Katica Nevistić je danas, premda u oba slučaja posthumno, netko tko potpisuje dva velika toma dragocjene povijesne građe vezane ponajprije za njezino rodno Bugojno, a onda i za cijeli uskopaljski kraj i povijest Hrvata na tim prostorima.

Nakon knjige *Svoju zemlju i oni su voljeli* (2004), a koja je postala spomenik žrtvama triju ratova prošloga stoljeća u bugojanskom kraju, *Bugojanskim dnevnikom* autorica je *s lica mjesta* dnevno svjedočila o posljednjem ratu na tim istim prostorima. Nakon ove dvije knjige, objelodanjene evo u samo godinu dana, više ništa neće biti kao dosad. Naime, više se ništa o Bugojnu neće moći kompetentno pisati a da se ne konzultiraju ove dvije knjige.

Fenomen žrtvoslova i fenomen dnevnika nekako su na poseban način fenomeni našega doba, dakle naših posljednjih dvaju desetljeća. Naime, žrtvoslovi su, kao suhi faktografski podaci, probili barijere nametnute šutnje o zločinima činjenim nekim narodnosnim i vjerskim skupinama, osobito u komunističkom svijetu ili tzv. narodnim režimima druge polovice prošloga stoljeća. A dnevnik je kao oblik svjedočenja osobito u nas i u posljednjem ratu doživio uzmah kakav nikad i nigdje nije zabilježen. Naime, već sad postoji desetak dnevnika objavljenih o posljednjem ratu u BiH, a jednako toliko ih je već u pripravi ili u ladicama čeka objavljivanje.

Kako razumjeti tu činjenicu doli kao rezultat duboke svijesti i u najobičnijih, tzv. malih ljudi da počinju sudbonosna vremena u kojima se mora zabilježiti i od zaborava sačuvati istina ili *samo* svoja istina, viđenje, svjedočenje o vremenskoj i povijesnoj mijeni koja se počela tako eruptivno događati pred našim očima. Povećana razina opće pismenosti i, osobito, potpuna medijska kontaminacija naših života, do najintimnije privatnosti, svakoga su od nas uvukli u samo središte zbivanja, tako da za perom i dnevnikom više ne

potežu, kao u prošlom ratu, samo iznimno respektabilna imena tipa Nazora u Hrvata, Kocbeka u Slovenaca ili Dedijera u Srba, nego, tragom famozne Ane Frank, i nedoškolovane djevojčice, čak kućanice, a da i ne govorimo o učiteljima, pravnicima, svećenicima, bivšim vojnim licima, bivšim političarima... čije sam sve dnevnike imao prigodu čitati zadnjih godina. Ovdje namjerno ne spominjem pisce i njihove dnevnike jer su oni pisani ambicioznije i na ipak višoj razini pismenosti i literarnosti!

Katica Nevistić je među onima koji su se osjetili pozvanim ispisivati svoje vrijeme u dnevničke zapise i zahvaljujući tom, vjerujemo u početku i njoj samoj iznenađujućem porivu, za koji sumnjam da je ikad pomislila da će biti objavljen (koliko god je unutra mjesta na kojima se obraća potencijalnom budućem čitatelju!), imamo i dnevnik krvavih bugojanskih godina prošloga rata.

Namjerno apostrofiramo te krvave godine, premda dnevnik obujmljuje cijelo desetljeće 1988–1998. Unutra je, očigledno je, i pretpovijest eksjugoslavenskih političkih turbulencija, ali i svjedočenje o nemirnoj i nesigurnoj postdaytonskoj Bosni i Hercegovini u kojoj je Bugojno samo isječak moguće bosanskohercegovačke *Guernice*. No, prava vrijednost ove knjige stoji na svjedočenju iz samoga središta pakla, iz bugojanskog inferna druge polovice 1992. i osobito 1993. godine, kada je cijela Bosna i Hercegovina, pa i Bugojno, živjelo posvemašnju apokalipsu. Ili, ako baš treba precizirati, cijela ova knjiga vrijednosno stoji na svjedočenju o vrućem bugojanskom ljetu (srpanj–kolovoz) 1993. Namjerno sužavamo priču i uspostavljamo stožer knjige tamo gdje on i formalno i kronološki pripada, jer 1993. je svakako na sredini ukupne ove dnevničke priče, podjednako udaljena od početka kao i od završne godine ovih dnevničkih bilješki. A središnja je i zbog sveg zla koje je ta godina donijela Hrvatima i Bošnjacima u BiH, pa onda i Bugojnu i svim našim Bugojnima, a mogli bismo ih na desetke nabrojati te 1993. godine.

Što nam to govori *Bugojanski dnevnik?* Koje su osnovne njegove značajke na koje treba na ovom mjestu upozoriti?

Katica Nevistić ne pripada svijetu neke etablirane skupine, da bi se njezin dnevnik čitao zbog imanentnog autoriteta koji bi ona a priori posjedovala. Ona je, evidentno je i bez biografskih činjenica koje o njoj sad znamo, obična mala žena na društvenom rubu, koja svoju običnost živi u samosvijesti i dostojanstvu osobnog integriteta, te nacionalnog, vjerskog, zavičajnog, moralnog i inog pripadanja. Njezine temeljne identitarne oznake okvir su i njezina svijeta koji

iščitavamo iz ove knjige: Hrvatica, katolkinja, Bosanka, Bugojanka, sa svom sviješću o tome, dakle s netaknutim ponosom na svaku od tih činjenica, ali i sa svim traumama što ih svaka od tih odrednica sobom nosi.

Cjelina knjige to nam bjelodano pokazuje. Dnevnici se najčešće fragmentarno čitaju i onaj tko ovaj dnevnik tako bude čitao ostat će uskraćen za jednu duboku dramu identiteta koju naša autorica živi i ispisuje. Traume i recidivi Drugoga svjetskog rata oživljeni u godinama i događanjima posljednjega desetljeća 20. stoljeća oživljuju pred nama podjednako i u pojedinačnom i u kolektivnom obliku. Prizma kroz koju se prelamaju ponajbolje pokazuje kako su i zašto oživjeli, odnosno morali iznova oživjeti. Autoričine nerijetke asocijacije na zbivanja u Drugom svjetskom ratu i recentna zbivanja neprestano dramatski ukazuju da će se tijek zbivanja tragično morati ponoviti, jer već 9. rujna 1990. čitamo kako čelnici bugojanskog HDZ-a *nisu sretan izbor*, te da *jedan od njih nije bio u zatvoru zato što je Hrvat, nego zato što je bio kriminalac.* I tu, u malome, počinjemo detektirati *naš dio zla* koji će jedan Crnogorac precizno imenovati kao *ako hoćeš imati mir u Jugoslaviji, onda podaj Srbima pare, Crnogorcima ordenje, a Hrvatima dozvoli da mašu zastavama* (usp. 3. prosinca 1990), a autorica će slagati u križaljku od odnosa njezine majke prema njezinu bratu 1941. (usp. 15. 4. 1991), do konačnice u tragičnom iskustvu Bleiburga 1945. (usp. 15. 5. 1991), koja će zatvoriti u krug ratnih stradanja 1992–1995, a gotovo na istim premisama: identitarne dezorijentiranosti te političke nekompetentnosti i ljudske nedoraslosti (najblaže rečeno!) onih koji su za sebe uzeli pravo odlučivati o čovjeku, o narodu, o zemlji, o životu i smrti. U tom ćemo sloju dnevnika naći sve one najodgovornije za sva proživljena zla, a koje se autorica ne libi žestoko ocjenjivati i procjenjivati od najviših političkih pozicija (Izetbegović, Milošević, Tuđman) do onih općinske razine (Mlaćo), i to gotovo da nas i ne bi zanimalo, jer autorica nerijetko ide tragom stereotipa, da tu nema preciznih političkih opaski tipa one od 20. svibnja 1993. kad Tuđman pravi diplomatski skandal posjećujući Livno i Tomislavgrad mimo znanja centralne bosanskohercegovačke vlasti. Ono, naime, što zna i Katica Nevistić, ne zna i ne želi znati predsjednik susjedne države!

Onaj *prizemniji* sloj dnevnika su sjajne epizode ljudskih susretanja, pomaganja, solidarnosti, nepristajanja na zločin među ljudima različitih vjera i nacija, podjednako na primjerima iz Drugog svjetskog rata (4. 6. 1991, 13. 6. 1991, 2. 6. 1992) i ratnih 1991–1993. (4. 8. 1991, 13. 10. 1991, 3. 11. 1991. ili u vremenu 19–21. 7. 1993),

zbog kojih autorica s mnogo prava i u stereotipu i izvan njega ukazuje na zlo koje čine *hrvatske protuhe,* palikuće u Čipuljiću (bojim se da su bugojanski Hrvati večeras potpalili svoje kuće – 23. 6. 1992) a onda i na: *prijetvornost muslimana, u Turčinu nema vire,* na mjesta kojima se detektira svekoliko povijesno pamćenje (iz perioda osmanske vlasti u BiH) u aktualnom iskustvu krvavoga ljeta 1993. Pa i tada i tu, u doba eskalacije zla, čitamo geste ljudskosti (usp. Ševalu i njezinu majku – 28. 7. 1993) koje ruše stereotipe podjela i koje pamtimo snažnije od brojnih zlikovaca na skali od načelnika bugojanske općine, bugojanskog hodže ili neke anonimne Muslimanke (Daj je meni, majku joj ustašku, da je koljem – 28. 7. 1993). Autorica je, a navodimo samo poneki primjer, pobrojavanjem tuđih slučajeva sjajno portretirala samo srce tame, samo srce zla. Međutim, onaj najvažniji sloj knjige je ipak njezina privatna drama koju živi sa svojim sunarodnjacima štiteći bugojanske Srbe i Muslimane, tj. ljude, poznanike i prijatelje, izlažući se nerazumijevanju do omraze, prijetnji i pogibelji, da bi najposlije i sama dospjela u muslimanski zatvor i unutarnju izolaciju u zatvoru, kakvu pamtimo iz komunističke prakse zatvora u zatvoru, a o čemu je napisana brojna logorološka literatura. Obiteljska se drama i ljudska patnja, u slučaju Katice Nevistić, također zaokružuje lukom koji spaja dva rata (braća 1945. – nećaci 1993), u kojima stradavaju muškarci, a silno trpe žene (njezina majka – ona).

Njezino svjedočanstvo o zlu koje čine bugojanski Muslimani Hrvatima kao da definitivno slabi i mijenja i njezinu mentalnu strukturu, koja se živeći intenzivno dramu ljudskosti počinje na naše oči blago ljuljati. Jedina konstanta ove knjige, koja je ipak i ponajprije osobna, pa tu autoricu isključujemo, bugojanski je župnik fra Janko. On je ovom knjigom za života dobio spomenik. Ne, ne sumnjam, znajući ga, da je spomenik zahvalnosti i ljudskosti dobio u srcima brojnih ljudi kojima je valjao, ali u knjizi Katice Nevistić, u njezinu *Bugojanskom dnevniku,* fra Janko Ljubos se, govoreći jezikom Crkve, uzdignuo do svetosti, svjedočeći vjeru, moralnost, hrabrost, samilost, ljudskost u najtežim vremenima koja se kao kušnja pred čovjekom pojavljuju.

Ako zlo ičemu služi, ako rat ičemu služi, onda su oni najbolji lakmusov papir ljudskih karaktera, mjesto testiranja ljudskih vrijednosti. Ostaviti trag u vremenu i prostoru, izgleda da je jedina čovjekova ovozemaljska mogućnost. Fra Jankov je trag herojski! Bivajući svjetiljkom u mnogim danima mraka, ovom se knjigom prometnuo iz glavnog junaka u svevremensku moralnu okomicu,

tim impresivniju što su u takvim vremenima zlo i nečovještvo, a u boljem slučaju kukavičluk i oportunizam, rasprostranjenije i općenitije pojave.

Katica Nevistić, pak, trag o sebi ostavila je u svojim dvjema knjigama, osobito u ovoj knjizi, u *Bugojanskom dnevniku,* za koji možemo reći da je, čak i kad se s njom i njezinim procjenama uvijek i ne slažemo, glas pouzdana i nepotkupljiva svjedoka, iskrena i odgovorna ponajprije prema sebi. Više od toga nemamo pravo očekivati, manje od toga ne bi bilo vrijedno knjige. A ova je knjiga vrijedno svjedočanstvo o nama i našem vremenu. Osobito važan memento Bugojnu i Bugojancima! Autorici, priređivaču i izdavaču ova knjiga svakako služi na čast.

U Sarajevu, 2. svibnja 2005.

Željko Ivanković

Kazalo osobnih imena

Abdibegović, Malik 64
Abdić, Fikret–Babo 28, 92, 135, 259, 262-263, 276, 288, 410, 454, 473, 476
Adžaga, Ivka r. Sekić 186
Adžaga, Stipo 186
Adžaga, Zdravko 186
Adžić, Blagoje 49, 52, 60, 65
Agamemnon 586
Ajanović, Irfan 184
Akashi, Yasushi 334, 343
Akmadžić, Mile 343
Akrap, Marta 289
Akrap, Stipica 325
Alagić, Mehmed 300, 334
Albright, Madeleine 575-576, 604
Aleksandar, kralj *v.* Karađorđević
Aleksandar, Veliki 220
Aleksander 291
Aleksejeva, Ludmila 595
Aleksovski, Zlatko 541
Alispahić, Bakir 240, 253
Allende, Salvador 282
Alvarenga, s. Natalia 402-403
Alvir, Dragutin 240
Alvir, Dragutin 350
Alvir, Zrinko 229
Amfilohije, mitropolit 539
Andreotti, Giulio 49
Andrić-Lužanski, Ivo 602
Anđelović, fra Petar 312-313, 344--345, 361, 381, 436, 471, 503, 517--518, 533, 540, 542, 546, 561, 572, 608
Anđić, Jozo 227
Anić, Ilija 155
Anić, Janja r. Marijan 155
Anić, Marijan 155
Antunović, Augustin 145
Antunović, Ivanka 348
Antunović, Ivica 286
Antunović, Kata r. Lučić 145
Antunović, Marko 340
Antunović, Mirko 348, 360
Antunović, Vinko 145
Antunović, Zdravko 340
Aralica, Ivan 83
Arbour, Louise 551, 604
Arežina, Josip 425, 458
Arnaut, Vehid ef. 549, 553
Arsenijević, Vojislav 324
Artuković, Andrija 49, 81
Askin, Mustafa 170
Ataturk, Mustafa Kemal-paša 596
Atlija, fra Alojzije 396
Augustinović, Anto 119
Augustinović, Anto 202
Augustinović, Marija r. Galić 202
Augustinović, Mario 119
Augustinović, Stipo 202
Augustinović, Zrinka r. Pavlović 119

Babić, Fabijan 498
Babić, Melanija 200
Babić, Mile 49, 417
Babić, fra Mile 465
Babić, fra Miroslav 185
Bach, Johann Christian 511
Bagarić, dr. Ante 178, 219
Bagarić, Ilija 86
Bagarić, fra Nikola 112
Bajić, vlč. Anto 287
Bajrić, Anel 277
Bajrić, Smajo 277
Baković, Pero 440
Balihodžić, Asim 236
Baljak, Miro 571
Bandić, Ilija 570
Baner, Zvonimir 313, 473
Banjac, Dajana 162, 296, 445-446, 452, 455-457, 545, 548, 568
Banjac, Damir 86, 162, 445-446, 548, 568,
Banjac, Katarina 445-446, 456, 545, 548, 568,
Banjac, Renata 86, 89, 162, 445-446, 455-457, 468, 490-491, 495, 545, 568
Barać, Kata 589
Barać, Stipo 219, 220, 344-345, 478, 509, 515, 517, 535, 547, 589
Barbarić, Petar 414, 504, 514, 567--569
Barešić, Petar 154

Barišić, Ana 334
Barišić, Ivica 334
Barišić, dr. Ivo 364, 377
Barišić, Kata r. Pavlović 334
Barišić, Kruno 449
Barišić, Krunoslav 384
Barišić, Marija r. Kasalo 107
Barišić, Miroslav 368
Barišić, Pero–Crni 310, 455
Barišić, Stipo 502
Barišić, Tomislav 368
Barišić, Veselka r. Ribić 368
Barnjak, Finka 435
Barnjak, Mladen 229
Barnjak, Niko 466
Bartulović, Dragutin 461
Bartulović, Marko 311
Bartulović, Vinko 508
Bartulović, Zora 311
Basariček, Đuro 181
Batarilo, fra Miroslav 506
Batarilo, Zdenko 250
Batinić, Anto 140, 157
Batinić, fra Bruno 55, 88-89, 93, 141, 160-162, 191, 218, 229, 314, 319, 342, 364, 422, 424, 444, 451, 454, 471, 478, 482, 486, 503, 506-507, 515-517, 524, 547-548, 550, 561, 574, 599, 602, 607
Batinić, Nikola 157
Batinić, Pavlija r. Boškić 157
Bauer, nadbiskup dr. Antun 346
Becket, Thomas 33
Beethoven, Ludwig von 511
Begović, Hidajet 599
Begović, Milan 213, 578
Bekavac, Fanika r. Brajković 278
Bekavac, Frano 437
Bekavac, Ivica 411
Bekavac, Jozo 278
Bekavac, Marijan 278, 552
Bekavac, Smilja r. Lozančić 411
Benković, Marko 576
Beriša, Sali 578
Berović, Nedeljko
Bešić, Esad 123
Bešić, Šerif 123
Bičakčić, Edhem 561, 569
Bilić, Kata 317
Bilić, Krešimir 567
Bilić, Perica 563
Bilinski, prof. dr. 484
Bilobrk, Mara 358
Bilušić, Desanka r. Sretenović 341
Bilušić, Dunko 341
Bilušić, Rozalija r. Bilka 341
Bilušić, Stipo 341
Bini, fra Giacomo 560
Biondić, Ivan 610
Bismarck, Otto Edward Leopold 37
Bjelanović, Rastko 548
Bjelanović, dr. Vedran 548
Blaškić, Tihomir 450, 582, 590
Blažević, Jakov 483
Blažević, Zora 259
Blair, Tony 578
Bliznac, s. Tihoslava 354
Boban, Mate 158, 164-165, 167-168, 177, 216, 222, 226, 238, 240, 243, 256, 276
Bobetko, Janko 401
Bodić, Kosta–Koja 95, 132
Bodrušić, Frano 309
Bodrušić, Irena 309
Bodrušić, Ivica 364
Bodrušić, Jozo 470
Bodrušić, Mato 364
Bodrušić, Pero 465, 486
Bodružić, Dominko 345, 393
Bodružić, Kata r. Visković 345
Bojanović, Fabijan 252
Bojanović, Mirko 480
Bonifačić, mons. Klement 346
Bosanac, dr. Vesna 67
Bošnjak, Ivo 165
Bošnjak, Kata 165
Bošnjak, Stipo 570
Bozanić, mons. Josip 557, 607-608
Božić, Anto 85
Božić, Ilija 412
Božić, Jozo 116, 412
Božić, Milka 286, 295
Božić, Mira r. Marković 116
Božić, Mladen 116
Božić, Nada 200
Brale, Miroslav–Cicko 539
Brandt, Willy 338
Brečić, Dragan 229

Breljak-Gajić, Dubravka 547
Brkanović, Krasnodar 224
Brković, fra Tomislav 569, 599, 602
Brnada, Anđa 361
Brnada, Damir 216
Brnada, Dario 216
Brnada, Ivica 324
Brnada, Josip 147
Brnada, Josip 191
Brnada, Marija r. Krajinović 147
Brnada, Nada 188, 191, 309, 216
Brnada, Vinko 147
Broz, Jovanka 558
Budimir, s. Lucija 599
Budimir, Dubravka r. Merlo 264
Budimir, Ratko 194
Budiša, Dražen 377
Bugajski, Janusz 242
Bujak, Dušanka 241
Bujas, Milidrag 150
Bulatović, Momir 42, 52, 167, 226, 495, 560, 572
Bulić, don Frano 414
Buonarroti, Michelangelo 314
Buzančić, Boris 47

Callas, Maria 289
Carrington, Peter lord 67, 76, 92
Cassari, Mario 530
Castro, Fidel 559-600
Ceausescu, Elena 369
Ceausescu, Nicolae 369, 539
Cerić, dr. Mustafa ef. 166, 257, 504, 558, 608
Cetin, Hikmet 258, 282
Churchill, Winston Leonadr Spencer 169, 288, 373
Cindrić, s. Štefanija 98, 101, 599
Clinton, Bill 165, 253, 357, 424, 533, 557-559, 570, 573, 576-578, 580--581, 584, 597-598, 602, 605-606
Cossiga, Francesco 49
Crnjac, Anđa r. Markić 154
Crnjac, Branko 154
Crnjac, Tihomir 154
Crnjak, Branko 337
Crnjak, Pero 337
Crnjak, Stipo 337
Crnjak, Tea 377
Cvijanović, Drago 479
Cvijanović, Josip 479
Cvijanović, Mila 288
Cvijanović, Tiško 288
Cvitanović, Petar 377
Cvitković, fra Anto 317, 354, 376-379, 392, 403, 420-421, 439, 451, 511, 523, 535, 546-548, 561, 599
Cvitković, fra Miroslav 47

Čamber, Marko 165
Čančara, Veselin 540
Čavić, Dragan 587
Čečura, Jozo 380, 423, 436
Čečura, Sara 423
Čelić, Ana 150
Čelić, Ivanko 490
Čelina, Anto 345
Čelina, Drago 476
Čelina, Finka 306
Čelina, Milka r. Marijanović 136
Čelina, Niko 136
Čelina, dr. Pero 87, 147
Čelina, Stipo 136
Čelina, Stipo 305-306, 416, 482
Čengić, Miralem 282
Čeranić, Predrag 429
Čerkez, Mario 526
Černomirdin, Viktor 575, 577
Černjenko, Konstantin 448
Čičak, Ivan Zvonimir 595
Čičak, dr. Ivica 550
Čičak, Josip 319
Čičak, Ludmila r. Topić 319
Čičak, Stjepko 319-320
Čizmo, dr. Dževad 344
Čokljat, Marija 233, 236
Čokljat, Nikola 233, 236
Čokljat, Vlado 113
Čolaković, Mustafa 251
Čolić, Ferid 272, 275
Čolić, Mirsad 275
Čolić, Zorka–Kupreška 237
Čondić, Filip–Pile 182
Čondić, Ivan 180, 196-197, 200, 336
Čondić, Živko 196
Čović, Anđa r. Patrun 137
Čović, Drago 168
Čović, Jozo 168

Čović, Luka 137
Čović, Ruža r. Marijanović 168
Čović, Stipo 137
Čubrilović, Boško 40
Čuljak, Jasna 374
Čuljak, Nikola 288
Čuljak, Vinko 342
Čuljak, Zvonko 288, 294, 296, 367
Čusto, Suljo 360
Čutura, Anto 396

Ćavar, fra Ivo 76
Ćesić, Goran 121
Ćesić, Milisava r. Milošinović 121, 194
Ćesić, Vlado 121
Ćibo, dr. Safet 157
Ćorić, fra Marko 420
Ćoruša, vlč. Ivo 529
Ćosić, fra Alojzije 566
Ćosić, Dobrica 167
Ćosić, Dragica 477
Ćosić, Emilija 224
Ćosić, Ilija–Teški 77, 402
Ćubela, Josip 219, 225-226
Ćubela, Karlo 307, 419
Ćurčija, Marija 223, 303-304
Ćurić, fra Vjeko 542
Ćurkin, Vitalij 167
Ćurković, Nediljko 393

Dabčević-Kučar, dr. Savka 487, 558
Dadić, fra Marijan 150-151, 160, 317, 342
Dadić, fra Zdravko 296
Dadić, Ljuba r. Kasalo 186
Dadić, Mario 186, 193
Dadić, Mladen 193
Dadić, Radomir 186
Dalmatinac, Juraj 282
Dautović, Senad 235, 265-267
Dečak, Đuro 38
Degoricije, Slavko 106
Delać, Jela 172
Delać, Zrinka 172
Delić, Enver 599
Delić, Mladen 26, 141
Delić, Rasim 88, 91, 175, 244, 253, 262, 315, 318, 490, 557-558
Delimustafić, Alija 92
Demirdžić, Rejhan 67
Devčić, Julijan–Braco 447
Devčić, Palma r. Lučić 447, 502
Dilber, s. Doloroza 488
Dilber, Anto 349, 570
Dilber, Janja r. Lučić 122
Dilber, Marija 349
Dilber, Marko 122
Dilber, Miroslav 337
Dilber, Nikica 122
Diokliceijan, car 165
Dmitar, Zvonimir 418, 579
Dodajić, Arhimandrit Mihailo 539
Dodik, Milorad 551, 555, 557, 561, 576, 604
Dokmanović, Duško 345
Dokmanović, Slavko 46
Dole, Bob 552, 578
Dole, Robert 540
Domaćinović, Stjepan–Kokan 186, 354
Domljan, dr. Žarko 54
Dragojević, Oliver 545
Dragun, dr. Biljana 439, 459
Drašković, Vuk 495
Drežnjak, Nikica 237
Drino, dr. Azra 265
Drnovšek, dr. Janez 21, 169
Dubajić, Simo 417
Dudaković, Atif 135, 409
Dugandžić, Branko 186
Dugandžić, Iva r. Barbarić 186
Dugandžić, Nikola 186
Dujmović, s. Pavka 82, 120, 192, 230, 308, 310, 320-321, 324, 331-332, 334, 343-345, 383, 384, 390
Dujmović, Dominko 355
Dujmović, Ilija 243
Dumančić, Milka 459, 475
Dumančić, Mirko 549
Duraković, dr. Nijaz 85, 274
Dusper, Danica 458
Dusper, Ilija 278
Dusper, Jure 278, 552
Dusper, Mara r. Radić 287
Dusper, fra Tomislav 88-89, 93, 471, 515-516, 523, 546
Duvnjak, Ismet 119
Duvnjak, Ismet 323
Duvnjak, Mesud–Meša 218, 264-265, 267, 336, 354
Duvnjak, Stipo–Mećava 516

Džafić, Asaf 454
Džaja, Branko 496
Džaja, Mira 317
Džaja, Niko 103, 106, 121, 286, 496
Džaja, Zvonko 282
Džalto, Berislav 210
Džalto, vlč. Stjepan 160, 231, 233, 241, 248, 310, 314, 484, 548
Džon, Božo 275
Džon, Dominik 275

Đikić, Branko 415, 467, 546
Đikić, Ivica 467
Đivić, Ivan 366
Đodan, dr. Šime 40
Đogatović, Smilja 200
Đujić, Momčilo 347, 560, 591
Đukanović, Milo 495, 560, 572
Đukić, Mile 104
Đukić, Mile 104
Đurin, Stanko 200
Đurin, Zoran 456

Efendić, Fehim 181, 474
Eichman, Adolf 69, 158, 509
Ekmečić, dr. Milorad 67
Elkaz, Said 124
Erak, Stoja 200
Erak, Stojan 200
Erak, Stojan 200
Erkapić, Dragan 105, 219

Fahren, major 376, 379, 381
Ferdinand, Franjo 347
Ferdinand, Sofija 347
Filipović, fra Mirko 182
Filipović, Zekija 500
Filipović, fra Željko 532
Finci, Jakob 504
Fišić, fra Ladislav 531
Fontana, Zvonimir 105
Fontana, Ervin 105
Fontana, Tonka r. Smoljić 105
Frank, Anton 317
Frank, Anton 317
Frankopan, Krsto 458, 553
Franković, fra Silvije 94
Franjić, Ana r. Bartulović 136
Franjić, Anka 476
Franjić, Božo 154
Franjić, Dominko 136
Franjić, Franjo 136
Franjić, Franjo 479
Franjić, Ivan 154
Franjić, Ivan 497, 508
Franjić, Luca r. Buljan 154
Franjić, Mirjana 489
Franjić, Suzana 353
Franjo Josip I 487
Furundžija, Ante 563, 601-602

Gabelica, dr. Ivan 610
Gaddafi, Moamar 500, 601
Gagarin, Jurij Aleksejevič 43
Gajica, Ljubiša 200
Galbraith, Pieter 338, 422, 607
Galić, Branko 400
Galić, Drago–Dragoša 454
Galić, Ivana 400
Galić, Ivo 56, 231, 306, 375
Galić, Marko 424
Galić, Slavko 360
Galić, Zoran 255, 282, 337
Galilei, Galileo 314
Gandhi, Mahatma 525, 541
Ganić, dr. Ejup 30, 92, 266, 276, 336, 343, 358, 393, 473, 560, 573, 575, 580, 597-599, 602, 604
Garić, mons. Josip 565
Gasal, Nisvet 267
Gašo, Zvonko 135
Gaulle, Charles de 29
Gavranić, vlč. Jure 160, 547
Gavranović, Dubravka 477
Gavranović, Eva 233-234
Gavranović, Franjka r. Bilić 105
Gavranović, Ivo 105
Gavranović, Pero 444
Gavranović, Vlado 105
Gavrić, Valentina r. Topić 221, 241
Gebizon, opat 418
Gelbreit, Piter 07
Genscher, Dietrich 551
George VI. 373
Ghalli, Boutros 119, 168-169, 183, 239, 288
Glasnović, Davor 85, 89, 363
Glasnović, Željko 85, 89, 363

Glavaš, Božana r. Šarić 177
Glavaš, Branimir 68, 561
Glavaš, Fanika 309
Glavaš, Fanika r. Radoš 124
Glavaš, Ivan 366
Glavaš, Ivanko 124
Glavaš, Ivo 336
Glavaš, Jela r. Pocrnja 336
Glavaš, Jozo 129
Glavaš, Marko 177
Glavaš, Pero 129
Glavaš, Stipo 124
Glavaš, Stipo 336
Glavaš, Vilma r. Šapina 129
Glavaš, Vladimir 177
Glavašević, Siniša 66, 67
Gligorić, Anđelko 108
Gligorić, Bosiljka 108
Gligorov, Kiro 42, 52, 418
Glišić, Nedjeljka 294
Globek, Đuro 500
Golub, Branko 563, 595
Gor, Al 578
Gorbačov, Mihail Sergejevič 448, 588
Goreti, Ivo 317
Goreti, Stjepan 317
Goretti, Maria 26
Gotovac, Vlado 556
Gotovina, Ante 93
Grabovac, Ana r. Kasalo 171
Grabovac, Anto 252
Grabovac, Anto 283
Grabovac, Anto 291
Grabovac, Dinko 171
Grabovac, Dragan 153
Grabovac, Fabijan 255
Grabovac, Franjo 153
Grabovac, Ilija 291
Grabovac, Ivanka r. Barešić 153
Grabovac, Ivo 137
Grabovac, Ivo 252
Grabovac, Jelena r. Brkić 137
Grabovac, Luca r. Barišić 252
Grabovac, Marica r. Tomasić 255
Grabovac, Niko 137
Grabovac, Niko 214
Grabovac, dr. Nikola 377
Grabovac, Stipan 171
Grabovac, Stipo 255
Grabovac, Stipo 283, 382
Grabovac, Vlado 543
Gračanin, Petar 21, 39
Granić, Ivan 458
Granić, dr. Mate 179, 256, 258, 282, 291, 303-304, 315-316, 336, 338, 340-341, 573, 598
Gregorić, dr. Franjo 113, 575, 586
Grgić, s. Cecilija Pava 397
Grgić, Graciela r. Ćubela 307
Grgić, Ivica 219, 298
Grgić, Ladislav 325
Grgić, Mladen 307
Grgić, Rafael 307
Grgić, Ratko 113
Grgur VII. 400
Grgur XIII. 80
Grlić, Dragica 447
Grlić, Vinko 353
Gulin, Pavao 483
Gunjača, Ivo 570
Gurion, David Ben 553
Gvozden, Finka r. Knežević 190
Gvozden, Ivo 190
Gvozden, Jadranko 337
Gvozden, Stipo 190
Gvozdenović, Ankica 89, 141, 194, 201, 215-216, 219, 227-229, 247, 250, 281, 297, 309, 336, 389, 404, 452, 469, 490, 498, 504, 526, 534, 545, 547-549, 572, 593, 599
Gvozdenović, Ognjen 89-90, 201, 216, 257, 289, 309, 345, 570
Gvozdenović, Ozren 89, 90, 162, 187, 194, 198-199, 207, 219, 225, 227--228, 234, 244, 247, 253, 264, 267--268, 276-277, 281, 287, 290, 297, 307, 309, 320, 325, 331-332, 389--391, 400, 404, 452, 509, 543, 593, 599
Gvozdenović, Vladimir–Braco 89, 141, 194, 247, 389, 404, 452, 490

Habibi, Jusuf 559
Habjanac, Antun 38
Habsburg, Otto von 399
Hadžiabdić, Senad 599
Hadžiabdić, Smail 299
Hadžibegović, Ilijas 474
Hadžibegović, Irfan 453
Hadžibegović, Ismet–Dursum 323-324

Hadžibegović, Jahija 264
Hadžibegović, dr. Reuf 110, 252-253, 264, 259, 267, 474
Hadžibegović, Selma 189
Hadžić, Asaf 196, 217, 240, 272
Hadžić, Ismet 158, 173, 189, 193, 195-199, 207, 214, 216-218, 221, 247
Hadžić, Ševala 158, 195-197, 199, 215-216, 273, 323
Hadžić, Tarik 173, 196, 217, 272
Hadžifejzović, Senad 608
Hadžijusufović, Besim 385
Halilović, Sefer 59, 92, 99, 157, 164--165, 170, 172, 175, 187, 490
Hammarskjöld, Dag 60
Haračić, Meho 169, 299
Harambašić, Janja 210, 224
Hasan, paša 182
Havranek, Božana r. Jovanović 226
Havranek, Mladen 219, 226, 229, 245, 247-248, 352, 405
Havranek, Staško 226, 248, 292, 396
Hebrang, dr. Andrija 587
Hedges, Chris 550
Henrik II. 33
Herceg, Bruno 53, 84, 86, 89, 309, 320, 331, 327-329, 393, 469
Herceg, Marica 89, 327, 336, 468, 518
Herić, Hajrudin 122
Hess, Rudolf 339
Hirohito, car 410, 485
Hitler, Adolf 43, 151, 155, 158, 221, 321, 339, 247, 395
Holbrooke, Richard 357, 412, 566
Horozović, Akif 241, 374
Horozović, Kamizab221
Horvat, Anica 561
Hruščov, Nikita Sergejevič 137, 444
Hubljar, Ibrahim 124
Husein, Sadam 598, 607-609

Idrizbegović, Azemina 243
Iliescu, Ion 369
Imamović, dr. Enver 541
Imamović, Zaim 414
Ištuk, Hrvoje 421
Ištuk, Mijo 366
Ištuk, Mira 200
Ištuk, Zdravka 360, 364
Ivan Pavao II 303, 357, 402, 418, 504, 506, 529, 557, 584, 607
Ivan XXIII. 137
Ivandić, Franjo 570
Ivčić, Tomislav 156
Ivić, Ana r. Raštegorac 278
Ivić, Blaž 278, 552
Ivić, Blaž 278
Ivić, Dragica 360
Ivić, Julijana 89, 102, 452, 599
Ivić, Kristijana 89, 102, 452, 599
Ivić, Mladen 325
Ivić, Niko 550
Ivić, Pero 89, 90, 111, 141, 194, 198, 234, 294-298, 320, 331, 549
Ivić, Tomo
Ivić, Vera r. Lozić 89, 102, 111, 331, 599
Ivić, Zora 460
Ivković, Anto 564
Ivković, Jahija 94, 224-225, 276
Ivković, Salko 224
Ivković, Stanka 477
Ivković, Zulka 224-225, 276
Ivoš, Frano 396
Ivoš, Ivo 44
Ivoš, Jelica 238
Ivoš, Milka 44
Izetbegović, Alija 28, 42, 52, 59, 68, 75, 81-82, 92, 110, 119, 141, 145, 158, 164165, 167-168, 170, 177, 179, 181, 184, 216, 222, 226, 238, 249, 253-256, 258-259, 266, 274, 283, 305, 321, 338, 341, 366, 425, 490, 504, 521, 530, 533, 541, 547, 557, 560, 563, 582, 585, 590, 596, 598, 604
Izetbegović, Bakir 52, 145, 240
Izetbegović, Sabina 145

Jakšić, Đuro 46
Jandrić, Nada 115
Jandrić, Špiro 115
Jarpun, Anto 114
Jarpun, Finka r. Brnada 114
Jarpun, Stipo 114
Jašarević, Mesud 583, 599
Jašari, Kaćuša 14, 19
Jazvić, Mara 570
Jelačić, Josip 28

Jelavić, Anto 558, 564, 571, 574, 582--583, 598, 604
Jeleč, Abdulah 232, 243
Jelen, Stanislava r. Subašić
Jeličić, s. Blanka 92-93
Jelić-Balta, vlč. Ante 44
Jelović, Vinko 551
Jeljcin, Boris 575, 577, 584, 586, 590, 599, 602, 605
Jezerinac, mons. dr. Juraj 557
Jezidžić, Ana 383
Jezidžić, Anto 409
Jezidžić, Davor 256, 281
Jezidžić, Frano 337
Jezidžić, Kata r. Mišura 409
Jezidžić, Marija 357
Jezidžić, Nikola 409
Jezidžić, Pero 256
Jezidžić, Ružica 228
Jezidžić, Ružica r. Radoš 256
Josip II. 25
Josipović, Anton 527
Josipović, Drago 526
Josipović, Ivo 339
Josipović, Kata 339
Jovanović, Mira 352
Jovanović, Vera 424
Jovanović, Vladislav 573
Jovanović, Zaga 103
Jović, Borislav 39
Jović, Josip 42
Jozukić, Anka r. Lučić 188
Jozukić, Ivan 241
Jozukić, Pero 188
Jozukić, Toni 241
Jukić, Perica 238
Jurčević, Jozo 197
Jurčević, Jure 336
Jurčević, Nikica 356, 398
Jurčević, Pero 476
Jurčević, Slavica 252
Juričević, Ivan 163
Juričević, Janja r. Lukić 163
Juričević, Josip 163
Juričić, Milenko 298, 360, 439, 543
Juričić, Zdravko 165Jurić, Anica 179
Jurić, Anto 360
Jurić, Davor 553
Jurić, Ivo 105
Jurić, Mara 360
Jurić, Marko 105
Jurić, Slavka r. Škoro 105
Jurišić, Anto 188
Jurišić, Josip 186
Jurišić, Ljubica r. Adžaga 186
Jurišić, Marija r. Leko 181
Jurišić, Marinko 186
Jurišić, Marko 181
Jurišić, Niko 181
Jurišić, Ruža r. Zlatunić 188
Jurišić, Senka 477
Jurišić, Vinko 188
Jurišić, Vinko 439
Jurišić, Vlatko 303, 353

Kadić, Rasim 473
Kadijević, Tatjana 555
Kadijević, Veljko 49, 52, 60, 65, 67, 170
Kadrić, Ljubica 477
Kajić, Dominko 281-282, 291
Kajić, Dragan 297
Kajić, Ivo 356
Kajić, fra Jozo 548
Kajić, Ruža r. Čančić 297
Kajić, Stipo 289
Kajić, Stipo 297
Kajić, Vinko 277, 289, 420, 473
Kajinić, vlč. Jakov 547
Kalaica, Dominko 122
Kalaica, Ivo 122
Kalaica, Josip 249
Kalaica, Ruža r. Kasalo
Kalaica, Stjepko 249
Kalašević, Mijo 435
Kalašević, Vinko 316
Kalfić, fra Berislav 554
Kalinić, dr. Dragan 540
Kamšigovski, Anđa 268, 309, 352
Kamšigovski, Boriša 145
Kamšigovski, Hristo 145
Kamšigovski, Kostadinka r. Markovska 145
Kant, Immanuel 313
Kapetanović, Juko 61
Kapetanović, Katica r. Šandrk 61
Kapetanović, Miro 61
Kapistran, Ivan 469

Kapular, s. Kerubina 183, 190-191, 218, 278, 284-285, 298, 325, 331, 472, 474, 514, 515-517, 535, 570, 588, 599
Kara Mustafa, paša 178
Karadžić, dr. Radovan 167, 184, 216, 222, 226, 240, 254, 315, 334, 476, 529, 551, 595
Karađorđević, Aleksandar 75, 347, 360
Karaga, Mithad 64
Karaga, Rasim 592
Karagić, Zijad 119
Karajica, fra Stipo 55, 57, 124, 128
Karaula, Cecilija 476
Kasalo, Bosa r. Kelava 157
Kasalo, Bosa r. Ribić 163
Kasalo, Božo 157
Kasalo, Ivka r. Čakar 168
Kasalo, Ivo 163
Kasalo, Jozo 168
Kasalo, Jozo 375
Kasalo, Mara r. Leko 142
Kasalo, Mario 179
Kasalo, Mirko 157
Kasalo, Miroslav 179
Kasalo, Mladen 168
Kasalo, Niko 142
Kasalo, Stojko 142
Kasalo, Suzana r. Kostić 179
Kaser, Živojka 477
Katava, Marinko 526, 532
Kelava, Dominko 155
Kelava, Ivica 155
Kelava, Ruža r. Telenta 155
Kelava, Zora r. Ćurić 123
Kennedy, John Fitzgerald 136-137, 509, 595
Keškić, Jela 280
Kinkel, Klaus 169, 179, 305, 315, 354, 576
Kirn, Franjo 237-238
Kirn, Franjo 237
Kirn, Marija r. Smrdelj-Đerek 237
Kisić, Obrenko 132
Kisić, Vesna 477
Kisić, Žika 132
Klarić, Davor 123
Klarić, Dragan 570
Klarić, Dražen 123
Klarić, Frano 77, 402
Klarić, Ivo 123
Klarić, Janja r. Kolak 123
Klarić, Niko 103
Klein, Jacques 465, 488, 552, 556, 573, 585, 595, 597-598
Klepić, Ivica 417
Kljaković, Jozo 359
Kljujić, Stjepan 59, 172, 274, 473
Knežević, Stipo 197
Kofi, Annan 601, 605
Kohl, Helmut 586
Kokić, Enes 499
Kolar, Slavko 68
Koloman, kralj 203, 508
Kolovrat, Alojzije 204
Kolovrat, Ana 200
Kolovrat, Ana r. Tomić 204
Kolovrat, Branislav 153
Kolovrat, Dragutin 204
Kolovrat, Dubravka 305
Kolovrat, Ivan 200
Kolovrat, Ivo–Bugar 129
Kolovrat, Janja 338
Kolovrat, Jela 204
Kolovrat, Josip 305
Kolovrat, Josip–Ćoko 250
Kolovrat, Mara r. Zrno 204
Kolovrat, Marija 454
Kolovrat, Marinka 200
Kolovrat, Miro 204, 214
Kolovrat, Ružica 477
Kolovrat, Serafina 407
Kolovrat, Terezija 200, 227
Kolovrat, Vinko 338, 466
Kolovrat, Vlado 200
Kolumbo, Kristofor 135, 256
Koljević, dr. Nikola 343
Koljgeci, Remzo 19
Komarica, mons. dr. Franjo 465, 574, 582
Komšić, dr. Ivo 172, 274, 380, 542, 556
Konta, Ivka 250
Konta, Ivo 250
Konta, Klara r. Grabovac-Jerkić 250
Kordić, Dario 526, 582
Korvin, Matija 511
Košak, Franjo 229

Košak, Ljubomir 206
Kotarac, Emilija 255
Kotarac, Ivica 265
Kotarac, Jozo 255, 265, 285, 304, 377
Kovačević, s. Tereza 403
Kovačević, Franjo 263, 270
Kovačević, Josip 223
Kovačević, Josip 334
Kovačević, Tvrtko 334
Kovačević, Zvonko 422
Kovačić, Kuzma 342
Kovinjalo, Dane 97, 108, 115, 120, 126, 193, 241, 252, 374, 584
Kovinjalo, Jelica 108, 115, 120, 126, 193, 374
Kožuh, Branka r. Ivić 89, 326, 329, 391, 456, 452, 456, 519, 545
Kožuh, Zoran 568
Krajina, Ivanka 359
Krajina, Ivanko 274, 318
Krajina, Marko 359
Krajinović, Anto 564
Krajinović, Ivanko 274, 318
Krajinović, fra Miroslav–Car 77, 507, 523-524
Krajišnik, Momčilo 256, 274, 315, 504, 523, 532-533, 585
Kraljević, Dubravka 291
Kraljević, Vlatko 577
Krečar, Dragica 221
Krilić, fra Branko–Beg 76, 394, 458
Krišto, Jozo 166
Križanac, Božidar 282
Križanac, Emilija 213
Križanac, Marija 477
Križanac, Stanislava 477
Križevčanina, Marko 565
Križić, dr. Hrvoje 293
Krklec, Gustav 526
Krleža, Miroslav 70
Krnjajić, Aleksa 409
Krstanović, Anđa 359
Krstanović, Anđa r. Vilić 137
Krstanović, Ankica 257
Krstanović, Anuša r. Bilušić 283
Krstanović, Josip 283
Krstanović, Jozo 137
Krstanović, Jure 283
Krstanović, Ruža 368
Krstić, Danica 129
Krstić, Radislav 600
Kršlak, Dijana 193-194, 297
Kršlak, Safet 105, 193-194, 215-216, 274, 277, 297, 446
Kržanić, dr. fra Krsto 111, 534
Kučan, Milan 20, 42, 52, 343
Kuharić, kardinal Franjo 26, 38, 46, 55, 59, 78, 346, 364, 417, 557, 584
Kujundžić, Fanika 382
Kujundžić, Franjo 133
Kujundžić, fra Karlo 47, 522
Kujundžić, Marko 133
Kujundžić, Ruža r. Ćosić 133
Kulaš, Ibrahim 124
Kulier, fra Eduard–Edika 150, 500
Kuna, Anto 411
Kuna, Bosa 216
Kuna, Bruno 415
Kuna, Greta 477, 412
Kuna, Ivica 216
Kuna, Ivo 410
Kuna, Mara r. Pocrnja 183
Kuna, Mato 183
Kuna, Mladen 412
Kuna, Pavka 110
Kuna, Ružica 100, 183
Kunst, Boris 553
Kupreškić, Mirjan 526
Kupreškić, Zoran 526
Kurbegović, Selmir 122
Kurosawa, Akira 577
Kurtović 590
Kustić, don Živko 55
Kvaternik, Slavko 43

Landika, Ivan 407
Lang, dr. Slobodan 295, 312, 340, 481
Latić, Mirko 166
Lazarevića, Laza 173
Lebo, Franjo 278, 552
Lebo, Janja r. Krajinović 278
Lebo, Jure 278
Ledić, Stipo 159
Lehr, general 396
Leman, Dragutin 463
Leonov, Aleksej 383
Leopold, car 458
Letica, Sveto 107
Letić, Ismet 102
Lewinsky, Monica 573, 578, 597

Lijović, s. Stanislava 98
Lincoln, Abraham 391
Lisak, Erih 415, 483
Lovrić, Berislav 186
Lovrić, Branko 197
Lovrić, fra Ćiro 85-86, 312
Lovrić, Drina r. Gudelj 186
Lovrić, Ivica 186
Lovrić, Željka 197
Lovrinović, Mara 551
Lovrinović, Žarko 551
Lozančić, Bosa 237
Lozančić, Doma 237
Lozančić, Ivo 568-569
Lozančić, Marko 355
Lozančić, Vinko 414
Lozić, Ana 570
Lozić, vlč. Augustin 111
Lozić, Ivanka r. Djak 124
Lozić, Mato 124
Lozić, vlč. Nikola 111
Lozić, Vlatko 124
Lozić-Dole, Felka r. Cvitanović 116
Lozić-Dole, Ilija 116
Lozić-Dole, Ivan 116
Lozić-Dole, Ivan 116 465
Lozić-Dole, Jela r. Dadić 465
Lozić-Dole, Mirko
Lubar, Anto 473
Lubar, vlč. Josip 381
Lubar, Stipo–Pajo 461
Lucia iz Fatime 137
Lučić, s. Admirata 391, 539
Lučić, Anđa r. Kustura 188
Lučić, Anđa r. Marijanović 255
Lučić, Anđa r. Mikulić 297
Lučić, Anđa r. Vujević 98
Lučić, Anto 255
Lučić, Anto 503
Lučić, Anto 551
Lučić, Augustina 477
Lučić, Dominko 278, 552
Lučić, Dragan 98
Lučić, Francika r. Novak 278
Lučić, Frano 278
Lučić, dr. Hrvoje 87
Lučić, Ilija 329
Lučić, Ivica 178
Lučić, Ivo 188
Lučić, Ivo 297
Lučić, Josip 245
Lučić, Mara r. Lončar 245
Lučić, Marija 489
Lučić, Matko 237
Lučić, Mira 410, 464
Lučić, Mladen 402
Lučić, Nikica 570
Lučić, Niko 98
Lučić, Pero 255
Lučić, Pero 270, 298, 367, 561
Lučić, Pero 296
Lučić, Pero 402
Lučić, Ružica 334
Lučić, Sreto 561
Lučić, Zdravka r. Kajić 402
Luj XVI. 150
Lujić, fra Božo 531
Lukenda, Filip 397
Lukić, Ivo–Đedo 334
Lukić, Marica 506
Lukić, Mile 103, 106, 120, 592
Lukić, Mira r. Budimir 155
Lukić, Relja 95, 99, 103, 120, 506, 592
Lukić, Stipo 155
Lukić, Zdravko 155
Luther, Martin 441, 527

Ljubas, Ćiril 306
Ljubas, Darko–Šljivo 84
Ljubas, Fanika r. Jurčević 256
Ljubas, Ile 356
Ljubas, Ivica 485
Ljubas, Jure 231, 287, 485, 497
Ljubas, Mara r. Lučić 306
Ljubas, Matko 479
Ljubas, Nikola 281
Ljubas, Stipo 353
Ljubas, Tomislav 341
Ljubas, Uberko 256
Ljubas, Zdravko 281
Ljubičić, Jozo 102
Ljubičić, Mara r. Knežević 102
Ljubičić, Vijeko 310
Ljubičić, Željko 102
Ljubić, dr. Božo 418
Ljubos, fra Janko 28, 39, 54-56, 60, 64, 70, 80, 93, 99, 108-110, 114--115, 122, 124, 128-129,132, 160, 180, 185, 192, 195, 299, 218, 220, 232-233, 236-237, 241, 245, 248,

250, 262, 271-273, 276-278, 295, 306, 310, 313, 322, 333, 354, 360, 364-365, 367, 369, 370, 376, 379, 380-381, 400-401, 403-404, 407, 410, 412, 422, 437-439, 454, 460, 469, 470-471, 486, 507, 510-515, 517, 519-520, 522-524, 533, 535, 544, 545, 548, 560-561, 574, 577, 587, 599
Ljubos, Jela r. Dujić 522
Ljubos, Jozo 460, 522
Ljubunčić, Muris 599

MacArthur, Douglas 142, 607
Maček, dr. Vlatko 41, 43, 341, 354, 396, 398
Mahmutbegović, dr. Melika 147
Majdandžić, dr. Franjo 558
Majdandžić, fra Mirko 441, 519, 521--524, 529, 535, 542, 544-549, 552, 555, 561, 574-575, 589, 602, 608,
Majka Terezija 534-525
Maksimović, Dragica 599
Mandela, Nelson 25, 339
Mandić, Dragica r. Visković 441
Mandić, Leopold Bogdan 46, 95, 119, 168, 340, 459
Mandić, Perica 441
Mandić, Petar-Krešimir 441
Mandić-Vidović, Ivica 66
Mandić-Vidović, Jela r. Jurić 66
Mandić-Vidović, Vinko 66
Manolić, Josip 68, 341
Mao, Ce-tung 299
Margetić, fra Mamert 483
Marić, Ivo 286
Marić, Jozo 574
Marić, Kata r. Pocrnja 286
Marić, Novka 446
Marić, Stana 196
Marić, Zoran 574
Marija Antoaneta 150
Marija Terezija 25, 414
Marijanović, Ivo 147, 167
Marijanović, Ivo 225
Marijanović, Ivica 91
Marijanović, vlč. Marijan 238-239
Marijanović, Mato 225
Marijanović, Miro 229
Marijanović, Pero 147, 151
Marijanović, Serafina r. Pocrnja 147, 167
Marijanović, Vlado 167
Marina, Darija 479
Marina, Iva r. Ivoš 114
Marina, Krešimir 114
Marina, Marija 383
Marina, Markica 467
Marina, Mladen 429
Marina, Stipo 114
Marina, Stipo 483
Marina, Vesna 483
Marinčić, Kata 451
Marinčić, Stipo 461
Marinović, Ivica 196
Markešić, fra Luka 452, 556
Markić, Anto 278
Markić, Cela r. Nikolić 409
Markić, Josip 278, 552
Markić, Josip 409
Markić, Mirko 409
Markić, Ruža r. Batinić 278
Markić, vlč. Tomislav 404, 406, 414
Marković, Ante 37, 44-45, 49, 52, 93
Marković, Gvozden 214
Marković, Ivica 165
Markulj, Anto 201
Markulj, Ivan 437
Markulj, Ivica 282
Markulj, Nikica 426
Markulj, Nikica 437
Markulj, Pavo 282
Markulj, Zvonko 426
Maros, Josip 140
Maros, Josip 426
Maros, Ljuba r. Krstanović 140
Maros, Pavka r. Menjak 220
Maros, Stipo 426
Maros, Zoran 140
Martić, Milan 315, 343, 395, 417
Martinčić, fra Modest 483
Marx, Karl 399
Mašović, Amor 320, 466, 467
Mateša, Zlatko 415, 556, 561
Matić, Anđa 360
Matić, Luca 173
Mazowiecki, Tadeusz 351, 400
Mažuranić, Ivan 59, 358
Mehmed II., el Fatih 173, 469, 511
Mehmed IV. 178

Menjak, Anđa r. Miljak 220
Menjak, Frano 220
Menjušak, Rašid 262
Merlo, Berislav 100
Mesić, Stipo 46, 49, 159, 341, 542, 556
Meštrović, Ivan 76, 346, 359
Mican, Ivo 412
Mican, Luca 272, 317
Mican, Stipo 272
Michael, kralj 539
Michelis, Gianni de 43
Migić, fra Leon 77, 282, 287, 399, 401, 423, 46o
Mihailo, episkop 590
Mihaljević, Božana r. Ribičić 483
Mihaljević, Greta 412, 460, 462,
Mihaljević, Lucija 180, 197, 216, 230
Mihaljević, Marko 180
Mihaljević, Niko 543
Mihaljević, Zvonko 180
Mijatović, Josip 147, 160, 184, 186
Mijatović, Niko 263
Mijatović, Pavka r. Čović 255
Mijatović, Stipo 255
Mijatović, Vlado 255
Mijatović, Zdenko 263
Mikulić, Branko 543
Mikulić, Franjka r. Čović 96
Mikulić, Ivanka r. Knežević 124
Mikulić, Janja r. Ištuk 429
Mikulić, Luka 96
Mikulić, Mato 124
Mikulić, Miro 429
Mikulić, Nikola 96
Mikulić, Sofa 348, 420
Mikulić, Stipo 429
Mikulić, Vinko 124
Milanović, Milan 422
Milanović, Mirjana 476
Milenko, paroh 89
Miletić, fra Franjo 401, 471, 516-517, 520-522, 524
Miletić, Ivan 454, 503
Miličević, Bosa 303, 368, 398
Miličević, Dominko 236
Miličević, Dominko 278, 414
Miličević, Dominko 412
Miličević, Dragan 255, 282
Miličević, mr. Drago 498
Miličević, Frano 327, 440
Miličević, Ivan 570
Miličević, Ljuba r. Žulj 125
Miličević, Marko 125
Miličević, Miji 412
Miličević, Mirko 438
Miličević, Miroslav 570
Miličević, Mladen 122
Miličević, Nada r. Zelić 122
Miličević, fra Nikica 95, 168, 282, 287, 340, 399, 401, 423
Miličević, Nine 473
Miličević, Pero 125
Miličević, Ruža r. Brnada 412
Milić, Goran 93
Milišić, Mara r. Lukić 99, 103, 106, 108, 115, 129, 549
Miloš, Dragica r. Šimić 256
Miloš, Draško 245, 570
Miloš, Ivica 570
Miloš, Ivo 241, 263
Miloš, Ljupko 165
Miloš, Marica r. Radoš 114
Miloš, Mato 114
Miloš, Mladen 245, 570
Miloš, Nikica–Kardelj 241
Miloš, Niko 263, 570
Miloš, Nine 256
Miloš, Pavo 570
Miloš, Tomislav 114
Miloš, Vlado 256
Milošević, Slobodan 21, 25, 42-44, 52, 60, 67-68, 167, 179, 192, 226, 315, 366, 425, 495, 545, 555, 557, 566, 579, 582-583, 586, 589, 591, 593
Miloš-Švraka, Blaško 350
Milutinović, Milan 532
Miljak, Cvita r. Pocrnja 167
Miljak, Josip 167
Miljak, Radoslav 167
Mislijević, s. Cecilija 415
Mišković, Dragan 366
Mišković, vlč. Miodrag 160, 178, 221, 230-233, 239, 241, 246, 248, 252, 320, 440, 469, 484, 519, 548
Mišković, fra Zvonko 394
Mišura, Anđe r. Šapina 102
Mišura, Božo 510
Mišura, Drago 125
Mišura, Draško 125

Mišura, Frano 102
Mišura, Ivo 149
Mišura, Mara r. Franjić-Stambić 149
Mišura, Mara r. Vrljić 125
Mišura, Matko 149
Mišura, Mladen 102
Mitsotakis 167
Mlaćo, Dževad 206, 237, 269-270, 283, 321, 323-324, 337, 344, 354, 358-359, 376, 400, 412, 424, 427, 450, 462-463, 500, 543, 560, 596
Mladić, Ratko 245, 405, 555
Mlakić, vlč. Marinko 475-476
Mlivo, Mustafa 378
Mlivo, Zeir 354, 359, 563
Montgomery, William 564
Morina, Rahman 19
Morion, Filip 107
Mozart, Wolfgang Amadeus 511
Mrkonja, Edin 599
Mrkšić, Mile 561, 601
Mršić, Ante 114
Mršić, Ljubomir 114
Mršić, Mara r. Matić 114
Mršo, Branko 259
Mršo, vlč. Ivica 542
Mršo, Ivo 222, 272, 354, 364, 410, 412, 569, 583, 595
Muratspahić, Mesud 122
Muslimović, Fikret 84
Mussolini, Benito 394, 417
Mustapić, Ante 503, 543, 546, 558, 596-570, 574
Mustapić, Dragica 477
Mušura, Josip 298, 317

Naletilić, Mladen–Tuta 532
Napoleon I. Bonaparte 150, 430, 562
Napoleon III. 146
Naser, Gamal Abdel 28, 342, 364
Nazor, Vladimir 82, 203, 381, 461, 464
Nehru, Džavaharl 28, 342, 525, 607
Neron,car 532
Netanyahu, Benjamin 557
Nevistić, Anka 44, 47
Nevistić, Anto 44, 46, 79, 197, 329, 373, 516
Nevistić, Berta r. Katavić 79
Nevistić, Božana r. Jozukić 103
Nevistić, Ilija 441, 569
Nevistić, Ivan 98
Nevistić, Ivica 79, 569
Nevistić, Jozo 569
Nevistić, Katica 122, 195, 243, 265, 267, 325, 477
Nevistić, Ljubica 44
Nevistić, Ljupko 46, 69, 197, 273, 373, 516
Nevistić, Mara r. Jukić
Nevistić, Marko 122, 325
Nevistić, Ruža 442
Nevistić, Stipo 200, 202, 383
Nevjestić, Anto 549
Nevjestić, Damir 509
Nevjestić, Dragan 219, 234, 253
Nevjestić, Dragana 87
Nevjestić, Franjo 571
Nevjestić, Ivica 571
Nevjestić, Ivo
Nevjestić, Jozo 273
Nevjestić, Katica 55
Nevjestić, Mario 88
Nevjestić, Melanija 88, 95, 329
Nevjestić, Paula r. Grabovac 571
Nevjestić, Vesna 88
Nevjestić, Vilim 549
Nežić, dr. Dragutin 481
Nichols, Terry 393
Nikolić, Borno 570
Nikolić, dr. Katica 385, 448, 460, 462, 477, 550-551, 589, 599
Nikolić, dr. fra Mato 141
Nikolić, Miroslav 570
Nixon, Richard 111, 336, 352
Nobel, Alfred Bernhard 425, 487
Nosić, Bosiljka r. Bartulović 373
Nosić, Ivan 278
Nosić, Ljuba r. Bekavac 278
Nosić, Marijan 278, 552
Nosić, Marjan–Zele 373
Nosić, Mato-Grujo 124, 373
Nosić, Matija r. Jelić 124
Nosić, Vinko 124
Novalušić, Bosiljka 108

Obradović, Jovan 50
Ogata, Sadako 284, 582
Okadar, Danko 155
Okadar, Frano 153
Okadar, Frano 155

Okadar, Ilija 153
Okadar, Mara r. Pocrnja 153
Okadar, Pavka 153
Okadar, Ruža r. Bilač 155
Omanović, Muhidin 583, 599
Omerbašić, Šefko ef. 313
Opardija, Edin 199-200
Opardija, Enes 198
Opardija, Hamdo 243
Oršolić, fra Marko ml. 575
Owen, lord David 170, 174, 216, 262, 266, 305, 402

Pack, Doris 541
Palach, Jan 306
Palavra, s. Nevenka 397, 599
Palinić, Anka 287
Palinić, Delfa r. Lučić 286
Palinić, Dijana 477
Palinić, Frano 286
Palinić, Ivo 286
Palinić, Ivo 287
Palinić, Ljuba r. Marić 292
Palinić, Mara r. Brajković 286
Palinić, Mara r. Tomasić 286
Palinić, Pero 286, 292
Palinić, Vinko 286, 292
Pantić, Milan 121
Papić, Ljupko 130
Pasteur, Louis 417
Pašalić, Arif 553
Pašalić, Ivić 586
Pavao VI. 26
Pavelić, Ante 43, 46, 48, 53, 396, 610
Pavletić, Vlatko 459
Pavlović, Anka r. Visković 472
Pavlović, Anto 203
Pavlović, Božo 84, 100, 115, 120, 125,
Pavlović, Dragan 203
Pavlović, Dragan 376
Pavlović, Franjo 127
Pavlović, Ivica 135
Pavlović, Ivica 294
Pavlović, Ivo 124
Pavlović, Janja 288, 303
Pavlović, Lucija 477, 503
Pavlović, Ljuba r. Glavaš 124
Pavlović, Ljubica 120
Pavlović, Marija r. Zelić 127
Pavlović, Marijana 503
Pavlović, Melanka 472
Pavlović, Mirko 126-127
Pavlović, Mladen 208, 255, 465
Pavlović, Nikica 49, 508
Pavlović, Niko 135
Pavlović, Niko 472
Pavlović, Nine 124
Pavlović, Nine 466
Pavlović, Pavo 317
Pavlović, Pavo 503
Pavlović, Pero 376, 458, 465, 467, 497, 508
Pavlović, Ruža 465
Pavlović, Ružica 466, 479
Pavlović, Serafina r. Pocrnja 135
Pavlović, Stipan 480
Pavlović, Tomo 408
Pavlović, Zdravka–Seka 477
Pavlović, Zdravko–Šube 106
Pavlović, Zvonko 458, 465
Pejak, Jure 257
Pejak, Marko 347
Pejak, Matija 347
Pejak-Nikolić, dr. Jadranka 183, 282, 324, 570
Pejnović, Grga 82, 313, 319, 328, 525, 548, 592
Penava, Albina r. Tomas 408
Penava, Ivanko 461
Penava, Senka 360, 418
Perić, fra Alojzije 27, 38
Perić, mons. dr. Ratko 102, 211, 530, 557
Perić, Ružica 380
Perić, Vinko 461
Perišin, Rudolf 395
Perry, dr. William 556
Pervan, fra Tomislav 557
Pešić, Ante 455
Petar, kralj 53, 541
Petar II. 42
Petković, Milivoj 164-165, 170, 176--177
Petričević, fra Živko–Žika 361, 511
Petrović, Dražen 175
Petrović, Ilija 92
Petrović, Miroslav 244
Pilić, Filomena 449
Pilić, Pavo 564
Pimen 592

Pinochet, Augusto 282, 598, 602
Pio IX. 140
Pio X. 353
Pio XI. 500-501
Pio XII. 147
Piplica, Anto 132
Piplica, Anto 444
Piplica, Luca r. Tomas 132
Piplica, Zdenko–Garov 132
Pirker, Pero 487
Pisarić, Bosiljka r. Bartulović 415
Pisarić, Milenko 415
Pisarić, Slavko 415
Pitagora, Samošanin 206, 394
Plavšić, dr. Biljana 30, 274, 476, 551, 557, 560, 574, 576
Plečnik, Jože 77-78
Plešnar, Antun 305
Plešnar, Ivo 305
Plešnar, Rudolf 196
Pobrić, Stana 376, 438
Pocrnja, Anđa 508
Pocrnja, Anto 473
Pocrnja, Dragan 123
Pocrnja, Frano 458
Pocrnja, Bosiljka r. Bartulović 123
Pocrnja, Ilija 132
Pocrnja, Ilkan 458
Pocrnja, Ivan 297
Pocrnja, Ivo 263, 269
Pocrnja, Jela 276, 364
Pocrnja, Josip 123
Pocrnja, Josip 280
Pocrnja, Josip 364
Pocrnja, Jozo 305
Pocrnja, Ljuba r. Sabljić 297
Pocrnja, Ljupko 334, 355
Pocrnja, Marica 217
Pocrnja, Marija 376
Pocrnja, Marko 297
Pocrnja, Marko 377
Pocrnja, Miroslava 364
Pocrnja, Niko 280
Pocrnja, Nine 473
Pocrnja, Ruža r. Smoljić 280
Pocrnja, Stipo 306
Pocrnja, Vinko 376
Pocrnja, Zorka r. Kelava 132
Pocrnja, Zvonko 270
Pocrnja, Željko 132
Popadić, Vlado 366
Popadić, Zoran 281
Poplašen, dr. Nikola 583, 587, 604
Popović, Jovan 51
Popović, Marko 360
Praljak, Duško 137
Praljak, Jordanka r. Kisin 137
Praljak, Mirko 282
Praljak, Predrag–Peđa 137
Praljak, Slobodan 282
Pranjić, Mijo 489
Pranjko, Marija r. Krstanović 137
Pranjko, Nikola 137
Prelog, Vladimir 539
Primakov, Jevgenij 577, 605, 607
Princip, Gavrilo 352
Prlić, dr. Jadranko 322
Prodan, dr. Ivo (Radovan) 223
Pšeničnik, Mirjana 610
Pšeničnik, Srećko 610
Puljić, s. Izabela 544
Puljić, kardinal Vinko 31, 37, 44, 173, 182, 345, 381, 430, 436, 503-504, 509-510, 519, 528-530, 533, 551, 553-554, 557, 561, 567, 569, 571, 573, 575, 584, 588, 608
Puljić, mons. dr. Želimir 30
Purivatra, Mirsad 608
Pušić, Berislav 320, 467
Puškarić, s. Berta 353, 471, 599

Račan, Ivica 22
Račić, Puniša 181
Rački, Franjo 472
Radić, Dragan 351
Radić, Filip 481, 483
Radić, Ivo 351
Radić, Ivo 481, 483
Radić, Janja 377
Radić, dr. Jure 121, 604
Radić, Miroslav 451
Radić, Pavao 181
Radić, Slobodan 66, 70, 601
Radić, Stanko 47
Radić, Stjepan 181, 233, 341
Radijelović, Anka 327, 383
Radišić, Živko 582-583, 598, 604
Radoš, Anđa 477

Radoš, Vinko 448
Raduljčić, Jovica 99, 103, 506
Raduljčić, Mira 506
Raduljčić, Momčilo 506
Raguž, Branka 242, 313, 369, 403
Raguž, Martin 564
Raguž, Mirko 369, 373, 414, 497
Rajič, fra Mijo 572
Rajić, Božo 148, 551, 558
Rajić, Ilija 114
Rajić, Marija r. Kelava 114
Rajić, Miro 114
Rajić, vlč. Zvonko 238
Rakitovečki, Maksimilijan Vrhovac 139
Ramulj, Asim 583, 599
Raspudić, Delfa r. Stipić 426
Raspudić, Šimun 426
Raspudić, Vlado 426
Rašeta, Andrija 69
Rašić, Ilija 584
Rašić, Nikola 47
Rašković, dr. Jovan 38, 49, 417
Renjić, Ivan 356
Renjić, Mile 442
Ressner, Dragan 541
Robović, dr. Ferhat 87
Robović, Remza 158, 195, 215
Rogalo, Ivan 479
Roosevelt, Franklin Delano 142, 169, 288, 373, 388, 414
Roso, Ante 282, 315, 318, 354
Rühe, Volker 561
Rugova, dr. Ibrahim 566, 596
Rustempašić, Azemina 230, 276, 534
Rustempašić, Tahir 276
Rušpić, dr. Jasmina 87
Ruža, Andrija 252, 283, 299
Ruža, Josip 365
Ruža, Pero 366, 375
Ruža, Slavenka 252

Sampaia, Jorge 562-563
Sanader, dr. Ivo 425, 486
Sančević, dr. Zdravko 131, 141
Sarto, Giuseppe Melchiorre 353
Savojski, Eugen 530
Scalfar, Luigia 562
Schalück, fra Hermann 139
Schmidt, Jürgen (Jure Šmit-Švabo) 96-67, 151
Schumacher, Hans 529, 531, 535, 573, 593, 595
Schwarz, Schilling Christian 444, 570
Sclar, Richard 598-599
Serdar, Ivo 606
Sihanuk, kralj 610
Sikirica, Stipo 32
Siksto V. 26
Silajdžić, dr. Haris 250, 256, 258, 266, 274, 282, 291, 303-304, 316, 320, 336, 640, 581, 583, 599, 604
Sindičić, Vinko 598
Skopljak, Pero 526, 532
Skopljaković, s. Krešimira 415, 438, 478-479, 486
Sladoja, Pero 367
Slipac, Branko 255
Slugić, fra Vitomir 524
Smajić, Husein 57, 63, 265
Sobjeski, Jan III. 178
Sokolović, Mehmed paša 360
Solana, Javier 541, 564
Soldo, Elza r. Tomas 207, 212
Soldo, Katica r. Pavlović 564, 599
Solženjicin, Aleksandr Isajevič 602
Sopta, Stanko 584
Spahić, Ismet ef. 166
Srdić, Zoran 527
Srebrov, dr. Vladimir 595
Stadler, mons. dr. Josip 29, 239, 580
Staljin, Josif Visarionovič Džugašvili 169, 288, 373
Stambušić, Dragan 243
Starčević, dr. Ante 171
Stein, Edith 122, 495, 506, 586
Stendhal 150
Stepinac, mons. dr. Alojzije 46, 49, 68, 79, 81, 147, 346-347, 398, 481, 483, 484, 488, 557, 565, 575, 584
Stipić, Janko 173
Stipić, Kata r. Milić 173
Stipić, Stipo 461
Stjepandić, Vinko 380
Stojadinović, Milan 303
Stojak, Ivica 135
Stoltenberg, Thorvald 170, 174, 216, 262, 305, 402, 422
Strossmayer, Josip Juraj 495

Strujić, Ivo 77, 402
Strujić, Mihovil–Mićo 109, 126-127, 188, 252-253, 286, 337, 403, 448, 498
Strujić, Mladen 272, 569
Strujić, Senka 324
Strujić, Stipica–Šloser 304
Strujić, Stjepan–Garo 403, 449
Strujić, dr. Zlatko 252
Subašić, Ante 412
Subašić, Ivica 275
Subašić, Ivo 275
Subašić, Jozo 153
Subašić, Kata r. Miličević 153
Subašić, Malina r. Jelović 139
Subašić, Mario 222, 224
Subašić, Mladen 412
Subašić, Vilim 139, 289, 466
Subašić, Vitomir 139
Subašić, Vlado 282
Subašić, Vlado 334
Subašić, Zvonko 347, 425
Subašića, Stjepana 554
Sučić, dr. Dragan 456, 460, 503
Sučić, Ilija 359
Sučić, Niko 339
Sučić, Nine 281
Sučić, Stipo 281
Sudar, mons. dr. Pero 168, 305, 381, 455, 530, 533
Suharto, Mohamed 555, 558-559, 563, 601
Sulimanac, Stjepan 341
Supek, Ivan 560
Sušilović, Ilija 446
Svačić, Petar 203, 509

Šabić, Muharem 135
Šajnović, Dubravka 222, 444, 601
Šakić, Dinko 551, 553, 559, 602
Šakić, Ivica 245, 570
Šakić, Nada 593, 598
Šakota, Branko 567
Šalić, Ivan 483
Šandrk, Anđa r. Glavaš 413
Šandrk, Dragan 413
Šandrk, dr. Ivo 87, 224, 252, 340
Šandrk, Ljudevit–Ljuto 243
Šandrk, Niko 413
Šandrk, Stipo 224
Šantić, Aleksa 106
Šantić, Ivan 526, 532
Šantić, Vladimir 526
Šapina, Dragan 102
Šapina, Felka r. Oreč 102
Šapina, Ivica 32
Šapina, Marko 353
Šapina, Niko 32
Šapina, Niko 102
Šaran, Faruk 224, 252
Šarić, Anto 51
Šarić, nadbiskup Ivan 346
Šarić, Ivica 200
Šarić, Ivica 575
Šarić, Jozo 51
Šarić, Micika 200
Šarić, Milica–Mica 544
Šarić, Pero 31
Šarić, Stipo 357
Šarić, Vinko 544
Šarinić, Hrvoje 121, 422, 425, 486, 555, 586
Šarlija, Mato–Daidža 154
Šebez, Anđelko 592
Šekerija, vlč. Pavo 271, 313, 547
Šeks, Vladimir 170, 176, 564
Šenda, dr. Dubravka 55
Šeparović, dr. Zvonimir 93, 96, 313, 319, 610
Ševardnadze, Edvard 588
Šestan, Luka 166
Šešelj, Vojislav 181, 347, 586, 591
Šimić, Anđelka r. Batinić 348
Šimić, Branko 186
Šimić, Dragan 186
Šimić, Franjka r. Markulj 186
Šimić, Hubert 570
Šimić, Milica 282, 342
Šimić, Miroslav 168
Šimić, Pero 348
Šimić, Stipica 348
Šimleša, Franjo 469
Šimundić, s. Vatroslava 599
Šimunović, Jasna r. Papić 130, 184, 221, 394, 564
Šimunović, Vlado 130
Šistov, Anto 249, 291, 357, 360
Šistov, Anto 451
Šistov, Branka 354
Šistov, Dragan 383

Šistov, Filip 361
Šistov, Ivo 291, 357, 360
Šistov, Kata 263
Šistov, Ljubica 263
Šistov, Mato 252
Šistov, Milka 361
Škaro, Branka r. Kolovrat 227, 289
Škaro, Hrvoje 121
Škaro, Josip 227, 289
Škaro, Kata r. Pavlović 121
Škaro, Nikica 121
Škegro, Kata r. Piplica 122
Škegro, Pero 122
Škegro, Slavko 122
Šljivančanin, Veselin 601
Šoljić, Vladimir 190, 323, 450, 524, 553, 573-574, 598
Špegelj, Martin 38, 44, 223
Štambuk, mons. Slobodan 29
Šubić, Nikola Zrinski 367, 479, 485
Šušak, Gojko 25, 60, 400, 448, 544, 555, 556, 557
Šuta, Ivanka 309
Šuta, Ivo 393
Šuta, Jozo 436
Šuta, Milanka r. Barišić 114
Šuta, Tonči 114
Šuta, Vinko 114
Šuvar, dr. Stipo 19, 26

Tabaković, Draško 280
Tabaković, Dubravka 299
Tabaković, Fabijan 335, 440
Tabaković, Ilija 111
Tabaković, Ivo–Aščija 441-442
Tabaković, Ljupko 110
Tabaković, Mara 440
Tabaković, Nevenka r. Kolovrat 280
Tabaković, Željko 111
Tabaković, Željko 200, 280-281
Tadić, Mato 403
Talargić, Husko 64
Telenta, Dragutin 192
Telenta, Miroslav 192, 241, 568
Telenta, Pavka r. Tomić 192
Teoktis I. 539
Tesla, Nikola 37, 145
Thatcher, Margaret 67, 76, 579
Tipurić, Anto 540
Tirić, Nevenke r. Tabaković 363, 423
Tito, Josip Broz 20, 22, 99, 116, 314, 446, 458, 487, 514,
Tokić, Slavko 335
Tomas, s. Ankica 160, 189, 190-191, 325, 331, 378, 477, 502, 509, 514--515
Tomas, fra Augustin 160, 335, 357
Tomas, Elza 200
Tomas, Ivica 418
Tomas, Ivo 419
Tomas, Joze–Joka 237, 283
Tomas, Ljupko 103, 200, 274, 285--286, 298, 303, 306, 355
Tomas, Mato 419, 465
Tomas, Mila 200
Tomas, Mira 200, 212, 214, 216, 285, 298, 306
Tomas, Mladen 285-286, 298, 303, 306
Tomas, Stipo 376, 419
Tomas, fra Vinko 64, 160, 287, 335
Tomasić, Frano 310
Tomasić, Marko 310
Tomasić, Pero 355
Tomašević, vlč. Franjo 561
Tomašević, mons. Ivo 551
Tomašević, Stjepan 181, 511
Tomić, Damir 599
Tomić, Davor 200, 206, 210
Tomić, Mijat 363
Tomić, Mira r. Tabaković 103, 210, 358, 363, 373
Tomić, Vilim–Vilko 402, 465, 476, 508
Topić, Ante–Mimara
Topić, Dragan 526
Topić, Mario 239
Topić, Valentina 239
Treursić, Galileo 27, 328-329
Treursić, Mira 27, 47, 328-329
Trifković, Tatjana 120
Tripalo, Miko 487
Trninić, Lucija 409
Trogrlić, Marija 131, 200, 204
Trogrlić, fra Tomislav 524, 542
Truman, Harry S. 142
Tuđman, dr. Franjo 26, 38, 40, 42-43, 49, 52, 60, 67, 96, 110, 116, 119, 120, 125, 158, 165, 167, 169-171, 174-175, 179, 183, 192, 226, 255--256, 258, 295 303, 305-306, 338,

342, 358, 366, 377, 392, 399, 400--401, 403, 410, 412-413, 424-425, 451, 488, 500, 521, 542, 544, 553-554, 561-562, 564, 567, 573, 575, 580, 584, 586-587, 590, 598-600, 604-607
Tupo, Omer 102
Turbić, Mijo 197, 446
Turgenjev, Ivan Sergejevič 586
Turković, Bisera 158-159, 176
Tus, Anton 107

Udiljak, Dragica 359
Udiljak, Lucija r. Barišić 108
Udiljak, Tomislav 483
Udiljak, Vilma r. Antunović 359, 364
Udiljak, Zrinka 599
Udovičić, Fanika 496
Udovičić, Ilija 353, 425
Udovičić, Kata r. Živko 353
Udovičić, Stipo 262
Udovičić, Vinko 353
Udovičić, Zdravko 425

Valentić, Nikica 169, 288
Valjan, Anto 569-570
Vance, Cyrus Robert 66-68, 137, 145, 167, 266, 610
Vasić, Katica 477
Vasilić, Slava r. Breljak 310
Vasilić, Vlatko 310
Veber, Ljubica 194, 219
Veber, Robert 219
Vegović, Božena 459
Veigh, Thimothy Mc 393
Vejić, Anica r. Šarić 114
Vejić, Frano 113-114
Vejić, Ljubo 280
Vejić, Stipo 114
Vejić, Stipo 451
Vejić, Vlado 451
Veladžić, Mirsad 476
Velić, Josipa 455
Velić, Ljupko 455
Veselica, dr. Marko 42
Vesteura, Damjan de 402
Vicić, fra Vinko 162
Vidak, fra Ivica 344, 500
Vidić, fra Petar 530
Vidović, Anđa 426, 431
Vidović, Anton 479
Vidović, Ivica 479
Vidović, Ivica–Džigara 495
Vidović, Vasvija 590
Vidović, Zvonko 229, 289
Vimpulšek, dr. Žarko 483
Visković, Anđa 295
Visković, Anto 165
Visković, Anto 257
Visković, Dragan 459
Visković, Fanika 379
Visković, Helena 479
Visković, Ivo 225
Visković, Jozo 257
Visković, Kata r. Tomas 225
Visković, Marija 428
Visković, Mario 285, 400
Visković, Marko 285, 286, 288, 300, 303, 350, 362, 400, 479
Visković, Nine 362
Visković, Pero 225
Visković, Ružica 351
Visković, Sofa 500
Visković, Zora 379
Viskovića, Ante–Dalton 475
Vlajić, Ante 296
Vlasi, Azem 14, 19-21
Vraneković, vlč. Josip 68
Vrdoljak, Ivanka 377, 477
Vrdoljak, fra Tvrtko 76
Vrgoč, Božo 150
Vrgoč, Ivan 150
Vučak, Grgo 454
Vučak, Ivica 192
Vučak, Lucija r. Grabovac 192
Vučak, Marijan 192
Vučak, Marko 396, 458
Vučak, Mijo 192-193, 568
Vučić, Dojčin 216
Vučić, Ljubica 106
Vujanović, Dragija 96
Vujević, Stipo 377, 560
Vujica, fra Benedikt 460
Vujica, fra Vinko 38, 98, 108, 117, 120, 133, 156, 160, 178, 183, 191, 219, 250, 268, 284-285, 306, 385, 460, 463, 471-472, 482, 506, 508, 509--518, 534, 566-567
Vukadin, Frano 270
Vukadin, Janja r. Batinić 59

Vukadin, Josip 269
Vukadin, fra Krešimir 512
Vukadin, Marko 270
Vukadin, Niko 269
Vukadin, Petar 59
Vukadin, Stipica 59
Vukadin, Stipo 512
Vukadin, Stjepan 229, 237, 255, 354, 427, 446-447, 479-480, 495, 508, 561, 564, 569
Vukadin, Zdravko 356
Vuković, Bosa 103
Vuković, Đoko 103, 106
Vuleta, Božo 250
Vulić, Manda 200
Vulić, Zvonko 294-297, 320
Vulović, Vera 567-568

Waldegg, Daniel 229
Waldegg, Dušanka 50, 166
Waldegg, dr. Kurt 27, 166, 248, 589
Waldegg, Petar 398
Waldegg, Srđan 230
Walker, Steven 555
Washington, George 303
Westendorp, Carlos 527, 532-533, 540, 550-551, 553, 557, 559-560, 563, 573, 576, 578, 580, 585-586, 590, 593, 595, 598, 604
Wiesenthal, Simon 596, 611

Zajc, Ivan pl. 367
Zečević, fra Zvonko 160
Zelić, Ančica 32
Zelić, Božo 32
Zelić, Dragica 393
Zelić, Dragica 431
Zelić, Franjo-Ćani 393
Zelić, Franjo-Ćano 32
Zelić, Mira 599
Zelić, Pero 184
Zelić, Stipica 337
Zelić, Vlado 446
Zelić, dr. Zdravko 87, 147, 503
Zimmermann, Warren 94
Zirdum, s. Valerija 98, 133, 420-421, 438-439
Zjajić, Duško 65
Zovkić, mons. dr. Mato 471
Zrakić, fra Anto 56, 98, 103, 138, 142, 151, 157, 160, 185, 218, 272, 325, 331
Zrinski, Nikola 364
Zrinski, Petar 458, 553
Zrnić, Vlado 58
Zrno, Jozo 222
Zrno, Ljubica r. Prolić 222
Zrno, Mario 222
Zrno, Vladimir 251
Zubak, Krešimir 320, 339, 354, 473, 504, 533, 547, 553, 557, 560, 562--563, 564-565, 569, 571, 585
Zubak, vlč. Marko 529
Zubić, Gavro 543
Zubić, Milan 13, 84
Zvizdović, fra Anđeo 173, 560, 587--588

Živko, Frano 186
Živko, Mara r. Barišić 186
Živko, Mirko–Čiča 186
Živković, Živko 31
Žnidar, Bosa 309
Žoja, Marta 360
Žulj, Ana r. Šantro 114
Žulj, Božo 114
Žulj, Dominko 157
Žulj, Drago 113-114
Žulj, Frano 171
Žulj, Franjo 32
Žulj, Grgo 114
Žulj, Josip 32
Žulj, Kata r. Marinčić 157
Žulj, Ljuba r. Šarić 171
Žulj, Nevenka 32
Žulj, Pero 157
Žulj, Rafael 171
Žulj, Ruža r. Šarić 155
Žulj, Vladimir 155
Žulj, Vlado 155
Žuljević, Ivo 252
Žuljević, Janja 221, 259
Žuljević, Mato 367
Žuljević, Vinko–Klica 363

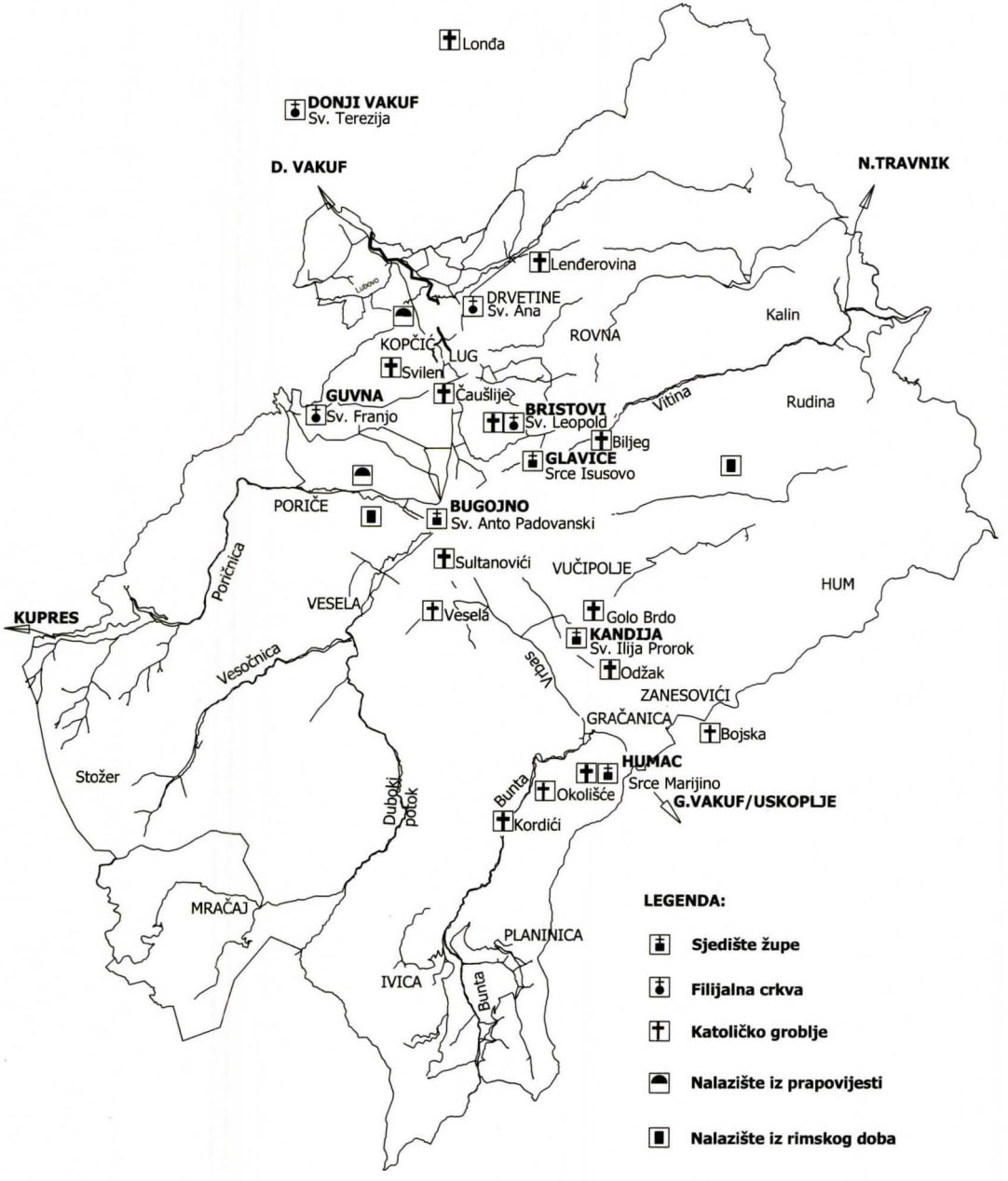

Karta bugojanske općine

SADRŽAJ

Predgovor 5

1988. godina 11
1989. godina 17
1990. godina 23
1991. godina 35
1992. godina 73
1993. godina 143
1994. godina 301
1995. godina 371
1996. godina 433
1997. godina 493
1998. godina 537

Pogovor 613
Kazalo osobnih imena 621
Karta bugojanske općine 645
Sadržaj 647

Tiskanje ove knjige pomogli su:

Franjevački samostan Rama-Šćit
HKD "Napredak", podružnica Bugojno
Fra Mario Jelić i fra Mario Radman, Bugojno
Hercegovina osiguranje, Mostar
Mladen Miličević, Mostar
Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa
kantona Središnja Bosna, Travnik

HTMOSTAR
HRVATSKE TELEKOMUNIKACIJE D.O.O. MOSTAR